

ศิลปะการแต่งผู้ชนะสิบทิศของยาขอบ
ในค่านท่วงทำนองแต่งและกลวิธีเสนอเรื่อง

ปริญญานิพนธ์

ของ

มัทนา นาคะบุตร

16 S.A. 2524

สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 พระโขนง กรุงเทพฯ 11 โทร. 3921575, 3915058

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาดุษฎีศึกษามหาบัณฑิต

พ.ศ. 2523

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ศิลปะการแต่งผู้ชนะสิบทิศของยาขอบ
ในค่านิยมทางแต่งและกลวิธีเสนอเรื่อง

บทคัดย่อ

ของ

มัทนา นาคะบุกร

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

พฤษภาคม 2523

บทคัดย่อ

ปริญญานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาศิลปะการแต่ง ผู้ชนะสิบทิศ ของ ยาชอบ ในด้านท่วงทำนองแต่งและกลวิธีเสนอเรื่อง และศึกษาชีวประวัติของ ยาชอบ ในส่วนที่สัมพันธ์กับการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศ โดยเสนอผลงานการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาชีวประวัติของยาชอบในส่วนที่สัมพันธ์กับการประพันธ์ ผู้ชนะสิบทิศ ปรากฏว่า ผู้ชนะสิบทิศ บางส่วนมีผลสืบเนื่องมาจากประสบการณ์ในชีวิต นุชฉีกภาพและอุปนิสัยของยาชอบเอง นอกจากนี้ยังมีบุคคลผู้ใกล้ชิดกับยาชอบ หลายคนมีอิทธิพลและมีบทบาทสัมพันธ์กับการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศด้วย

ส่วนการศึกษาศิลปะการแต่ง ผู้ชนะสิบทิศ ในด้านท่วงทำนองแต่งและกลวิธีเสนอเรื่อง มีผลการศึกษาดังต่อไปนี้

เมื่อได้ศึกษาท่วงทำนองแต่งด้านภาษาของยาชอบ อันเกี่ยวกับการใช้คำ การใช้ประโยค การใช้โวหารและการบรรยายความ พบว่า ยาชอบเป็นนักประพันธ์ที่มีความประณีตในการใช้ภาษาอย่างดียิ่ง และท่วงทำนองแต่งด้านภาษาอันเป็นลักษณะเฉพาะตัวของยาชอบนี้ เป็นคุณค่าสำคัญของเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศด้วย

ท่วงทำนองแต่งอีกประการหนึ่งคือ ท่วงทำนองแต่งที่แสดงปรัชญาและแนวนิยมในการแต่งผู้ชนะสิบทิศ ยาชอบได้ใช้แนวนิยมทางศิลปะการแต่งแบบโรแมนติกิซึม ซึ่งสอดคล้องเป็นอย่างดียิ่งกับปรัชญาชีวิตต่าง ๆ ที่ได้นำมากล่าวไว้

การศึกษากลวิธีเสนอเรื่อง ทำให้ทราบว่า ยาชอบใช้กลวิธีเสนอเรื่องหลายวิธี ทำให้ผู้ชนะสิบทิศมีความสมจริงตามลักษณะนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ และให้ความบันเทิงใจแก่ผู้อ่านโดยอาศัยศิลปะของการแต่งเป็นสำคัญ

THE STUDY OF LITERARY ART IN JACOB'S PUCHANASIBTIS:
STYLE AND PRESENTATION TECHNIQUES

AN ABSTRACT
BY
MATANA NAKABUT

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree
at Srinakharinwirot University
November 1980

The purpose of this thesis is to study the literary art in Jacob's Puchanasibtis, as a descriptive analysis, emphasizing the style and presentation techniques, with reference to Jacob's biography as related to his work.

The results of the study of Jacob's biography show Puchanasibtis is influenced by Jacob's experiences, personality and characteristics. Moreover his writing was influenced by people around him.

From the study of his literary art, emphasizing the style and presentation techniques, the results are:

Jacob's style emphasizes the diction, syntactic devices and narration. Jacob is a concise writer who cleverly and neatly chooses appropriate words to convey his thoughts. His excellent ability in using the language makes him an author of continued importance.

Another important point of his style relates to his philosophy and school of writing. Jacob followed the romantic tradition which goes very well with the philosophy of life expressed in his work.

Jacob used many techniques which made Puchanasibtis a true historical novel while at the same time giving pleasure to the reader.

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ นางมัทนา นาคะบุตร
กำเนิด 9 สิงหาคม 2492 อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี
การศึกษา พ.ศ. 2507 จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนสงวนหญิง สุพรรณบุรี
 พ.ศ. 2509 สำเร็จ ป.กศ. โรงเรียนสตรีฝึกหัดครูพระนครศรีอยุธยา
 พ.ศ. 2511 สำเร็จ ป.กศ. ชั้นสูง วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา
 พ.ศ. 2513 สำเร็จ กศ.บ. วิทยาลัยวิชาการศึกษา พิษณุโลก
การทำงาน รับราชการ วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง จังหวัดราชบุรี

คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำตัวนิสิตได้พิจารณาปริญญาบัตรฉบับนี้แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

.....).....ประธาน

.....).....กรรมการ

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ เพราะผู้เขียนได้รับความกรุณาเป็นอย่างสูงจาก ศาสตราจารย์กุลหลาบ มัลลิกะมาส ประธานกรรมการ และผู้ช่วยศาสตราจารย์พุทธ โสภวงศ์ กรรมการ ที่ได้กรุณาให้แนวคิด คำแนะนำ ตลอดจนสละเวลาทราวจ พิจารณาแก้ไขข้อบกพร่องด้วยความเอาใจใส่จนปริญญานิพนธ์สำเร็จลงด้วยดี ผู้เขียน รู้สึกซาบซึ้งในพระคุณและความกรุณาจากท่านทั้งสองจึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ทวีศักดิ์ ญาณประทีป คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่กรุณาให้หนังสือ ให้ความรู้และให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ ต่อการศึกษาผู้ชนะสิบทิศ และขอขอบพระคุณคุณอาคม ทันนิเทศ แห่งสถานีวิทยุทหาร- อากาศ ๐๑ บางซื่อ ที่กรุณาให้ยืมหนังสือและให้ข้อมูลเกี่ยวกับความแพร่หลายของเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศในด้านการจัดรายการออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียง

ขอขอบพระคุณอาจารย์ธีรวัฒน์ นาคะบุตร ผู้เป็นกำลังใจและให้ความช่วยเหลือ ในเรื่องการพิมพ์ การอัดสำเนา และการเข้ารูปเล่มของปริญญานิพนธ์ฉบับนี้

ในท้ายที่สุด ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อคุณแม่ ที่ปลูกฝังความรักในวิชา ภาษาไทยและให้กำลังใจในการเขียนปริญญานิพนธ์จนสำเร็จลงด้วยดี

มีทนา นาคะบุตร

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	9
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	9
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	9
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	9
คำนิยามศัพท์เฉพาะ	11
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า	11
2 ชีวิตประวัติของยาขอบในส่วนที่สัมพันธ์กับการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศ .	20
/ ชีวิตประวัติของยาขอบ	20
กำเนิดและชีวิตในวัยเยาว์	20
การเริ่มต้นงานเขียนและชีวิตนักประพันธ์	24
ชีวิตรักและครอบครัว	28
อวสานชีวิต	30
ผลงานการประพันธ์และนามปากกา	32
ความเป็นมาของเรื่องผู้ชนะสิบทิศ	34
ชีวิตประวัติของยาขอบในส่วนที่สัมพันธ์กับการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศ.	39
ประสบการณ์ที่มีส่วนสัมพันธ์กับการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศ	39
ประสบการณ์จากการอ่าน	41
ประสบการณ์จากชีวิตจริง	45
บุคลิกภาพและอุปนิสัยของยาขอบที่มีส่วนสัมพันธ์	
กับการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศ	64
บุคคลที่มีส่วนสัมพันธ์กับการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศ	88

เพื่อนและผู้ใกล้ชิด	88
คนรัก	93
ผู้อ่าน	94
3 ความรู้เกี่ยวกับท่วงทำนองแต่งและกลวิธีเสนอเรื่อง	98
ความรู้เกี่ยวกับท่วงทำนองแต่ง	98
ความหมายและขอบข่ายของท่วงทำนองแต่ง	98
การแบ่งประเภทของท่วงทำนองแต่ง	104
แนวการศึกษาเรื่องท่วงทำนองแต่ง	105
ความรู้เกี่ยวกับกลวิธีเสนอเรื่อง	114
ความหมายของคำว่ากลวิธีและกลวิธีเสนอเรื่อง	114
แนวทางการศึกษาองค์ประกอบของนวนิยายและกลวิธีเสนอเรื่อง	117
แนวทางการศึกษาท่วงทำนองแต่งและกลวิธีเสนอเรื่อง	
ในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ	140
4 ศึกษาท่วงทำนองแต่งและกลวิธีเสนอเรื่องของนวนิยายเรื่อง	
ผู้ชนะสิบทิศ	146
ตอนที่ 1 ท่วงทำนองแต่งของนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ	146
ท่วงทำนองแต่งก้านภาษา	146
การใช้คำ	147
การเลือกเสียงของคำ	147
การใช้คำที่เหมาะสมกับเนื้อเรื่องและตัวละคร	152
การใช้คำที่ทำให้เกิดความรู้สึก	160
การใช้คำที่ทำให้เกิดจินตภาพ	162
การใช้คำที่ทำให้เกิดความรู้สึกประทับใจ	164
การใช้ประโยค	167

ประโยชน์ยาวแบบโวหาร	167
ประโยชน์ยาวขึ้น	169
ประโยชน์สั้น	171
การใช้โวหารและการบรรยายความ	172
การใช้โวหาร	172
การสร้างภาพในจิต	172
การสร้างภาพพจน์	174
การบรรยายความ	187
ลักษณะการบรรยายความ	187
การใช้ภาษาในการบรรยายความ	193
ท่วงทำนองแต่งที่แสดงปรัชญาแนวนิยมในการแต่งผู้ชนะสิบทิศ	195
ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาและแนวนิยมในการแต่งนวนิยาย	
โดยทั่วไป	195
ปรัชญาและแนวนิยมในการแต่งผู้ชนะสิบทิศ	199
ปรัชญา	200
แนวนิยม	207
ตอนที่ 2 กลวิธีเสนอเรื่องของนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ	213
เนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่อง	213
แก่นเรื่อง	214
เนื้อเรื่อง	214
การเปิดเรื่อง	214
การพัฒนาเรื่อง	215
การสร้างปัญหาให้ปรากฏ	216
การขยายตัวคลี่คลายปัญหา	222

การให้ปัญหาได้รับการแก้ไข	224
การคลี่คลายปัญหาเข้าสู่จุดจบ	225
การปิดเรื่อง	227
✓ วิธีการเสริมเนื้อเรื่องให้น่าสนใจ	228
การเลือกผู้เล่าเรื่อง	228
การเล่าย้อนหลัง	229
การสร้างความสนใจใ้ใคร่รู้	235
การสร้างโครงเรื่องย่อย	245
กลวิธีอื่น ๆ ที่ย้าขบนนำมาใช้เกี่ยวกับเนื้อเรื่องและ	
การกำเนื้อเรื่อง	253
✓ ตัวละครและบทสนทนา	255
กลวิธีเกี่ยวกับตัวละคร	255
การเสนอลักษณะและนิสัยตัวละคร	256
ลักษณะนิสัยของตัวละคร	261
การสร้างตัวละคร	268
✓ กลวิธีเกี่ยวกับบทสนทนา	277
ใช้บทสนทนาในการดำเนินเรื่อง	277
ใช้บทสนทนาอธิบายให้รู้จักตัวละคร	279
ใช้บทสนทนาช่วยให้งานประพันธ์มีชีวิตชีวาน่าสนใจ ..	281
✓ ฉาก : เวลาและสถานที่	292
การสร้างฉาก	292
ลักษณะการใช้ฉากในผู้ชนะสิบทิศ	300
5 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	305
บรรณานุกรม	317

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ในบรรดานักเขียนเรื่องสั้นและนวนิยายที่มีชื่อเสียงร่วมสมัยกับ ยาชอบ นั้น กล่าวได้ว่า ยาชอบ หรือ โซติ แพร่พันธุ์ เป็นนามที่นักอ่านโดยทั่วไปยอมรับและชื่นชม เป็นอย่างยิ่งท่านหนึ่ง ผลงานของยาชอบเป็นที่ประทับใจและได้รับความนิยมยกย่องจากผู้อ่านตั้งแต่ระยะแรกที่ปรากฏสู่สายตาประชาชน และแม้ในปัจจุบันผลงานของ ยาชอบ ก็ยังได้รับความนิยมยกย่องจากผู้อ่านอยู่เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะนวนิยายเรื่องเอก คือ ผู้ชนะสิบทิศ

นามของ ยาชอบ เป็นที่รู้จักและยกย่องอย่างกว้างขวางในวงการประพันธ์ของไทยดังที่ เทียน เหลียวรักวงศ์ กล่าวว่า "ในวงการหนังสือไม่ว่าจะเป็นนักเขียนนักอ่านหรือแม้แต่สำนักพิมพ์ ถ้าผู้ใดไม่รู้จัก "ยาชอบ" แล้วไซ้ คนนั้นยังมีใช้คนในวงการนั้นโดยแท้"¹ นอกจากนี้ยังมีผู้กล่าวถึง ยาชอบ อีกว่า เป็นนักอินทรีแห่งวรรณกรรมไทย² เป็นยักษ์ใหญ่ในโลกวรรณกรรม³ และเป็นผู้ที่มีผลงานแพร่หลายสู่ประชาชนทุกระดับซึ่งควรจะเรียกได้ว่าเป็นนักเขียนของประชาชน (Popular writer)⁴

ยาชอบ เริ่มงานประพันธ์อย่างจริงจังใน พ.ศ. 2472 และยุติงานเขียนประมาณปี พ.ศ. 2496 เนื่องจากสุขภาพทรุดโทรมเกินกว่าที่จะสร้างงานประพันธ์ได้อีกในช่วง 24 ปี ของการเขียนหนังสือนี้ ยาชอบ สามารถสร้างผลงานที่มีคุณค่าฝากไว้ในวรรณกรรมไทยถึง 9 ประเภท คือ นวนิยาย เรื่องสั้น บทความ บทละคร

¹เทียน เหลียวรักวงศ์ ผู้รวบรวม จดหมายรักในชีวิตจริงของยาชอบ หน้า 1

²กุหลาบ สายประดิษฐ์ "ในคณานต์แห่งวรรณกรรมไทย" ใน ยาชอบอนุสรณ์ หน้า 64

³ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ วรรณไวทยากร หน้า 89

⁴เปลื้อง ณ นคร คำบรรยายวิชาการประพันธ์และหนังสือพิมพ์ หน้า 232

เรื่องแปล ข่าว จดหมาย บทร้อยกรอง และการเขียนโฆษณา¹

เป็นที่ทราบกันดีในหมู่นักทฤษฎีและผู้ใกล้ชิดว่า ยาชอบ เป็นนักประพันธ์ที่ไม่หุ่มเหวชีวิตให้แก่งานเขียนนักดังที่ กุหลาบ สายประดิษฐ์ กล่าวว่า ยาชอบมิใช่คนขยันและตรงต่อเวลาในการเขียนหนังสือ ยาชอบมักจะเขียนต่อเมื่อถูกเคี่ยวเข็ญหรือเผชิญกับความจำเป็นเท่านั้น² แต่อย่างไรก็ตามผลงานทุกชิ้นทุกประเภทของ ยาชอบ ก็ล้วนแต่เป็นงานที่มีคุณค่าสูงยิ่งในวงวรรณกรรมไทย ทั้งนี้เพราะเมื่อใดก็ตามที่ ยาชอบ ได้ลงมือเขียนหนังสือ ยาชอบ จะเขียนด้วยความตั้งใจที่จะเขียนให้ได้ดีที่สุดพยายามกลั่นกรองถ้อยคำสำนวนและหุ่มเทพสังความคิด ให้กับบทประพันธ์ของคนจนสุดความสามารถ ไม่ยอมเขียนอย่างสุกเอาเผากินเป็นอันขาด กุหลาบ สายประดิษฐ์ กล่าวถึงความพิถีพิถันในการเขียนหนังสือของ ยาชอบ ไว้ว่า ยาชอบ รักและผูกพันอมตัวหนังสือราวกับเป็นบุตรของตน และ ยาชอบ พิถีพิถันกับงานเขียนเป็นอย่างยิ่งจนแทบจะกล่าวได้ว่าทุกบรรทัดที่จดปากกาลงไปมันสั่งไหลมาจากความรักของเขาเลยทีเดียว³

งานเขียนชิ้นแรกของ ยาชอบ คือการเขียนข่าวคดีฆาตกรรมนายม้าย ที่บางปลาสร้อย จังหวัดชลบุรี ให้กับหนังสือพิมพ์ธงไทย รายวัน ขณะนั้น ยาชอบ เป็นเพียงนักข่าวหนุ่มหน้าใหม่ ยังไม่มีผู้ใดรู้จักชื่อและให้ความสนใจมาก่อน แต่ด้วยกลวิธีการเขียนข่าวที่สร้างความตื่นเต้นและพึงพอใจให้กับผู้อ่านด้วยการใช้สำนวนภาษาที่คมคาย ประกอบกับการเสนอข่าวที่เข้มข้นเป็นที่น่าสนใจยิ่ง ทำให้นักอ่านเริ่มให้ความสนใจในตัวผู้เขียน การเขียนข่าวของ ยาชอบ ครั้งนี้ สด กุรณะโรหิต กล่าวว่า "วิธีการเขียนข่าวของ ยาชอบ ดูเหมือนจะเป็นการปฏิวัติการเขียนข่าวในขณะนั้นเลยทีเดียว ยาชอบ มีสไตล์

¹ บ่อทองพรหม ลวนานนท์ ชีวประวัติและการประเมินคุณค่าผลงานวรรณกรรมเรื่องสำคัญ ๆ ของ ยาชอบ หน้า 57

² กุหลาบ สายประดิษฐ์ "ในคณานันท์แห่งวรรณกรรมไทย" ใน ยาชอบอนุสรณ์ หน้า 76

³ ก.

ใหม่ที่สุดและมุมใหม่ที่สุดในการให้ข่าว ผู้อ่านอ่านได้ด้วยความตื่นเต้นเพราะการบรรยายข่าวที่มีชีวิตชีวาทุกตัวอักษร"¹

ผลงานการเขียนข่าวนี้ มีส่วนทำให้ ฤหลาบ สายประสิทธิ์ ได้เห็นความสามารถและแววในการประพันธ์ของ ยาชอบ จึงชักชวนให้ยาชอบเขียนเรื่องสั้นประเภท ขบขัน ลงในหนังสือพิมพ์บางกอกการเมือง รายวัน และได้ตั้งนามปากกาให้ โชติ แพร่พันธุ์ ว่า "ยาชอบ" นามปากกาจึงเป็นอาภรณ์ประดับบรรณพิภพของไทยตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ยาชอบ เสนอผลงานวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้นเพียงสองสามเรื่อง นามยาชอบ ก็เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ผู้อ่านให้ความสนใจและนิยมชมชอบในผลงานของ ยาชอบ เป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้เมื่อ ฤหลาบ สายประสิทธิ์ ออกหนังสือพิมพ์สุริยา รายวัน ในปี พ.ศ. 2472 จึงได้แนะนำให้ ยาชอบ ซึ่งเป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ เขียนนวนิยายอิงพงศาวดารอันเป็นแนวการเขียนนวนิยายที่ได้รับความนิยมจากผู้อ่านอย่างสูงที่สุดในขณะนั้น เมื่อ ยาชอบ ได้รับคำแนะนำและขอคิดบางประการในการเขียนนวนิยายอิงพงศาวดารจาก ฤหลาบ สายประสิทธิ์ ประกอบกับการที่ได้ศึกษางานเขียนของนักเขียนรุ่นก่อนแล้ว จึงได้เขียนนวนิยายอิงพงศาวดารพม่าเรื่อง ยอดขุนพล นับได้ว่า ยาชอบได้เริ่มต้นสร้างสรรค์วรรณกรรมประเภทนวนิยายอย่างจริงจังตั้งแต่นั้นมา

ความที่เค้นในวรรณกรรมประเภทนวนิยายของ ยาชอบ อยู่ที่การใช้สำนวนภาษาที่มีโวหารคมคายลึกซึ้งและอ่อนหวาน การสร้างตัวละครอย่างมีชีวิตจิตใจประกอบกับการวางโครงเรื่องสัมพันธ์กับแก่นเรื่องเป็นอย่างดี นวนิยายของ ยาชอบ จึงเหมือนมีมนต์ผูกใจและมีเสน่ห์เป็นที่จับใจผู้อ่านทุกรุ่นทุกวัย นับแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน

นวนิยายชิ้นเยี่ยมที่สร้างชื่อเสียงให้ ยาชอบ มากที่สุดคือ นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ นวนิยายเรื่องนี้มีความที่เค้นยิ่งกว่าผลงานทุกชิ้นทุกประเภท

¹สก ฤมมะโรหิต "37 ปีของมิตรภาพ" ใน ยาชอบอนุสรณ์ หน้า 52

ของ ยาชอบ ซึ่งในวงการประพันธ์ต่างยอมรับกันว่า ผู้ชนะเลิศ เป็นวรรณกรรม
ชิ้นเอกของ ยาชอบ ฉะนั้นเมื่อกล่าวถึงนาม ยาชอบ จึงมักมี ผู้ชนะเลิศ ควบคู่
ไปด้วยเสมอ เช่น เทียน เหลียววักวงศ์ กล่าวว่า

ยาชอบ เป็นนักเขียนคนเดียวของเมืองไทย ที่มีผลงานดีเด่นและโด่งดังที่สุด
ซึ่งแม้ในขณะนี้ ก็ยังยากที่จะหานักเขียนคนใดมาเทียบหรือแม้แต่เพียงหาบเขา
ได้ ผู้ชนะเลิศ เป็นผลงานที่ுகนามของเขาให้โด่งดังและคงยิ่งกว่าพลุ เพราะ
พลุนั้นโด่งดังแล้วก็ยังมีเวลาดับ และตกสู่ดินในรูปกะลา แต่ชื่อนาม ยาชอบ
นั้นไม่เคยดับ หรือแม้แต่เพียงเสื่อมแสงไปจากวงการนักเขียน¹

ผู้ชนะเลิศ ของ ยาชอบ เป็นนวนิยายที่ได้รับความนิยมจากผู้อ่านอย่างสูง
สุดตั้งแต่เริ่มแรกที่ลงพิมพ์ประจำชาติ รายวัน ถึงคำกล่าวของบุคคลหลายท่าน เช่น
เจือ สตะเวทิน กล่าวว่า

เรื่องผู้ชนะเลิศได้รับความนิยมมากถึงขนาดนักอ่านไปขอซื้อเฉพาะเรื่องนี้ ก่อน
หนังสือพิมพ์ประจำชาติออกประจำวัน

นวนาค นักประพันธ์สำนักเดียวกับ ยาชอบ เล่าไว้ในหนังสือ
"ภาษาและหนังสือ" เรื่อง "คุยกันถึงนักประพันธ์รุ่นเก่า" ความตอนหนึ่ง
เกี่ยวกับ ยาชอบมีว่า

"แล้วก็ในหนังสือพิมพ์ประจำชาตินี้เอง ได้ลงเรื่องผู้ชนะเลิศอัน
เลื่องชื่อลือนามของยาชอบ จนถึงกับทุก ๆ เวลาเย็น มีชาวบ้านร้านถิ่นมารอ
ซื้อหนังสือประจำชาติโดยขอรับเพียงหน้าเดียว คือหน้าที่ลงพิมพ์เรื่องผู้ชนะเลิศ
เท่านั้น"²

¹เทียน เหลียววักวงศ์ ผู้รวบรวม จดหมายรักในชีวิตจริงของยาชอบ

²เจือ สตะเวทิน ประวัตินวนิยายไทย หน้า 57 - 58

สังค เป่งวานิช กล่าวว่า "ปี 2476 ผู้ชนะสิบทิศซึ่งลงพิมพ์ในหนังสือรายวันประชาชาติ เริ่มจะได้รับความนิยมจากผู้่านมากยิ่งขึ้นเป็นลำดับ มีคนคิดถึงขนาดนั่งรถยนต์มาคอยหน้าสำนักงาน เพื่อที่จะได้รับหนังสือพิมพ์ประชาชาติที่พิมพ์ออกมาสด ๆ จากแท่นพิมพ์เพียงเพื่อจะอ่านต่อเรื่องผู้ชนะสิบทิศเท่านั้น"¹

ความแพร่หลายของเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ เป็นไปอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้นด้วยเหตุที่ในขณะนั้นเป็นช่วงที่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ประชาชนสนใจข่าวต่าง ๆ มากขึ้นหนังสือพิมพ์ประชาชาติจึงได้ทวีจำนวนพิมพ์ขึ้นเต็มกำลังแท่นพิมพ์ทั้ง 11 แท่น แม้จะพิมพ์ทั้งตลอดวันตลอดคืนก็ยังไม่พอจำหน่าย ในโอกาสนี้ ผู้ชนะสิบทิศ ซึ่งลงเป็นประจำวัน และได้รับความนิยมจากผู้่านอยู่แล้ว จึงได้แพร่หลายสู่ผู้อ่านอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้นจนถึงกับมีการเรียกร้องขอให้รวมพิมพ์ขึ้นเป็นเล่มเป็นครั้งแรก²

ถนิม เลาหะวิไลย กล่าวถึงความนิยมของประชาชนที่มีต่อ ผู้ชนะสิบทิศ ไว้ว่า "โชติ เป็นสมบัติของสาธารณะ เพราะสาธารณชนนิยมสำนวนหนังสือที่เขาเรียบเรียงขึ้น ประชาชนรักถ้อยคำที่เขาบรรจงทูลวรรคทุกตอน และประชาชนชอบเค้าเรื่องที่เขาสร้างเป็นนิยาย ฉะนั้นบทประพันธ์ของเขาจึงขายดีที่สุดในเมืองไทย"³

ผู้ชนะสิบทิศ ของ ยาชอบ, ไม่เพียงแต่ได้รับความนิยมจากผู้่านในระยะเริ่มแรกดังที่กล่าวแล้วเท่านั้น หากแต่ยังคงได้รับการกล่าวขวัญ และเป็นที่นิยมของผู้่านมาจนถึงปัจจุบัน ดังที่ สุวิทย์ สงโยคะ และ ประทีป เหมือนนิล ได้กล่าวว่า "นวนิยายอิงพงศาวดาร หรือเกร็ดพงศาวดารก็เป็นนวนิยายแนวหนึ่งที่ผู้อ่านนิยมอย่างสูง โดยเฉพาะนวนิยายปลอมพงศาวดารเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ของ ยาชอบ ด้วยแล้ว นับได้ว่าได้รับความนิยมสูงสุดอย่างที่ไม่มียี่เรื่องใดทัดเทียมได้เลย แม้ในปัจจุบันก็ตาม"⁴

¹สังค เป่งวานิช "ยอดขุนพลฉบับพิมพ์ครั้งที่หนึ่ง" ใน ยาชอบอนุสรณ์ หน้า 95

²เวทาค์ (นามแฝง) "แคว้นพิภพผู้ยากไร้แต่เพียงเรือนกาย" ใน ยาชอบอนุสรณ์ หน้า 137

³ถนิม เลาหะวิไลย "โชติ แพร่พันธุ์กับข้าพเจ้า" ใน ยาชอบอนุสรณ์ หน้า 92

⁴สุวิทย์ สงโยคะ และประทีป เหมือนนิล วรรณกรรมปัจจุบันและการสื่อสารมวลชน หน้า 73

ผู้ชนะสิบทิศ เป็นผลงานที่ ยายชอบ บรรจงสร้างด้วยความรักและได้ให้ความภูมิใจแก่ ยายชอบ มากที่สุด ทั้งที่ ยายชอบ เขียนไว้ในคำนำของ ผู้ชนะสิบทิศ ภาคสามว่า "ข้าพเจ้าอยากให้ตัวก็เหมือนคนอื่น อยากตายไปแล้วไม่รู้จักผูกจกเกิดแต่ต้องถ้าจะได้ชื่นใจในการคอยรับรู่หลานเท่านั้น ตลอดเวลาที่เป็นปีมีได้เกิดนั้น ว่าหนังสือที่ตัวเขียนไว้บนโลกมนุษย์มิได้ตายลบลับสูญมาตามตัว ข้าพเจ้าอยากให้ผู้ชนะสิบทิศ ของตัวไม่มีวันตาย"¹ ความปรารถนาของ ยายชอบ ในข้อนี้ หาก ยายชอบ มีญาณพิเศษใด ๆ ย่อมทราบได้ว่า แม้เวลาผ่านมานานแสนนาน ผู้ชนะสิบทิศ ที่ ยายชอบ บรรจงสร้างนั้นยังไม่ตายจากโลกวรรณกรรมไทย ยังเป็นที่นิยมอย่างกว้างขวางของประชาชน และขยายตัวไปในศิลปะด้านอื่น ๆ อย่างน่าภาคภูมิใจยิ่ง

นวนิยายเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ของ ยายชอบ ได้รับความนิยมจากประชาชนยิ่งยืนานมาจนถึงปัจจุบัน และเป็นนวนิยายที่แพร่หลายที่สุดในเมืองไทย ดังปรากฏเป็นหลักฐานหลายประการ คือ

มีผู้นำ ผู้ชนะสิบทิศ ไปสร้างเป็นภาพยนตร์ เป็นละคร เป็นลิเก ที่ได้รับความนิยมจากผู้ชมอย่างสูง ผลสืบเนื่องจากภาพยนตร์เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ คือเพลงจุก ผู้ชนะสิบทิศ อันประกอบด้วยเพลง ผู้ชนะสิบทิศ กุสุมาอริฐาน เนงบาผู้ปราชัย สามทหารเสือทองอุเบรณองเจलयรัก กันหิมาอาภัพ ทหารรักจันทร์หา นันทะวดีพลารัก และปอละเตียง-ควรวญ ยังประทับใจผู้ฟังอยู่ตลอดมา

ในปัจจุบัน ผู้ชนะสิบทิศ ได้แพร่หลายสู่ประชาชนมากยิ่งขึ้น เช่นในด้านโทรทัศน์ สถานีโทรทัศน์สีช่อง 9 ขององค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย ได้เสนอ ผู้ชนะสิบทิศ เป็นละครโทรทัศน์ สร้างบทโดย "รพีพร" เริ่มแสดงเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2519 และจบเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2520

ในด้านการพิมพ์ ผู้ชนะสิบทิศ ก็นับได้ว่าเป็นนวนิยายที่มีสถิติการพิมพ์จำหน่ายสูงไม่น้อยทีเดียว ผลสืบเนื่องจากการที่มีผู้สนใจและติดตามชมละครโทรทัศน์เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ

¹โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า ๗

เป็นจำนวนมาก สำนักพิมพ์คงศึกษาจึงจัดพิมพ์นวนิยายเรื่องนี้ขึ้นอีกครั้ง เป็นการพิมพ์ครั้งที่ 11 ในเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2520 ¹

ความแพร่หลายของเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ มิได้จำกัดเพียงด้านภาพยนตร์ ด้านการละคร และด้านการพิมพ์เท่านั้น ในด้านวิทยุกระจายเสียงก็มีหลายสถานีที่ได้นำผู้ชนะสิบทิศของ ยาวชอบ มาอ่านออกอากาศอีกด้วย การอ่านนวนิยายเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ออกอากาศนั้น ผู้อ่านได้อ่านตามเนื้อความที่ปรากฏในหนังสือ ผู้ชนะสิบทิศ ตั้งแต่เริ่มเรื่องจนกระทั่งจบเรื่อง ใช้เวลาในการอ่านครั้งละประมาณ 30 นาที โดยปกติจะอ่านทุกวันในเวลาเดียวกัน ทั้งนี้ เพราะถือความสะดวกในการติดตามรับฟังเป็นสำคัญ

ผู้เขียนได้สัมภาษณ์ นายอาคม ทันนิเทศ² ซึ่งเป็นผู้อ่าน ผู้ชนะสิบทิศ เป็นรายการออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียง สรุปความได้ว่า

นายอาคม ทันนิเทศ เคยอ่าน ผู้ชนะสิบทิศ ของ ยาวชอบ ทางสถานีวิทยุต่าง ๆ หลายสถานี คือ

สถานีวิทยุทหารอากาศ 01 บางซื่อ อ่าน 2 ครั้ง ครั้งแรกประมาณปี พ.ศ. 2509 ครั้งที่ 2 ผู้อ่านจำ พ.ศ. ไม่ได้

สถานีวิทยุมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (ม.ก.) บางเขน อ่าน 1 ครั้ง

สถานีวิทยุกระจายเสียงกองพล ป.ท.อ. อ่าน 1 ครั้ง เริ่มอ่านปี พ.ศ.

¹ประวัติการพิมพ์ ผู้ชนะสิบทิศ ซึ่งสำนักพิมพ์คงศึกษา รวบรวมไว้ในหนังสือ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 มีดังนี้

ครั้งที่ 1 เริ่มลงในหนังสือพิมพ์ประชาชาติ ช.ค. 2475 ครั้งที่ 2 พิมพ์เป็นเล่ม ก.ค. 2477 ครั้งที่ 3 - 6 พิมพ์เป็นตอน ในเดือนและปีต่อไปนี้คือ มี.ค. 2481 มี.ย. 2482, ก.ย. 2482 และ ต.ค. 2489 ครั้งที่ 7 - 11 รวมพิมพ์สามภาคและสรุปเรื่องจบ (8 เล่ม) ในเดือนและปีต่อไปนี้ คือ พ.ย. 2496, พ.ย. 2506, ก.ย. 2509 ต.ค. 2514 และ ก.พ. 2520

²ปัจจุบัน (พ.ศ. 2522) ทำงานประจำอยู่ที่สถานีวิทยุทหารอากาศ 01 บางซื่อ กรุงเทพมหานคร

2521 และอ่านจบเมื่อ วันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2522

ผู้ชนะสิบทิศ ที่นายอาคม ทันนิเทศ อ่านให้กับสถานีวิทยุกระจายเสียงกิ่งกล้วยนี้ บางบริษัทที่อุปถัมภ์รายการยังได้บันทึกเสียงและนำไปออกอากาศที่สถานีวิทยุกระจายเสียง ในต่างจังหวัดอีกด้วย¹

การนำเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ มาอ่านทางวิทยุกระจายเสียงนี้ นอกจากนายอาคม ทันนิเทศแล้ว ยังมีนายคมศักดิ์ อาพันธ์ฤทธิ์ ซึ่งอ่านที่สถานีวิทยุกระจายเสียงต่อไปนี้ คือ สถานีวิทยุพิทักษ์สันติราษฎร์ 4 รายการวรรณกรรมทางอากาศ (อ่านจบเมื่อ วันศุกร์ที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2522)

สถานีวิทยุรักษาคินแดน ภาคพิเศษ รายการวรรณกรรมทางอากาศ (อ่านจบเมื่อวันศุกร์ที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2522)

หลักฐานกิ่งกล้วยข้างต้น แสดงให้เห็นว่านวนิยายเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ของ ยาชอบ ได้รับความนิยมจากประชาชนเป็นอย่างสูงตั้งแต่เริ่มแรกจนกระทั่งถึงปัจจุบันและนับเป็น นวนิยายที่แพร่หลายกว้างขวางยิ่งกว่านวนิยายเรื่องใด ๆ ในวงการประพันธ์ของไทย

การที่ ยาชอบ บรรจงสร้าง ผู้ชนะสิบทิศ ด้วยความประณีต มีความสละสลวยใน คำการใช้ภาษา สำนวนโวหาร ตลอดจนมีศิลปะในการเสนอเรื่องก็เด่นจนทำให้มีผู้สนใจ นำนวนิยายเรื่องนี้ไปแพร่หลายขยายตัวสู่ศิลปะด้านอื่นนอกเหนือจากด้านวรรณกรรมกิ่งกล้วย แล้วนั้นย่อมเท่ากับเป็นการช่วยรักษาสื่อ ผู้ชนะสิบทิศ และนามของยาชอบ ให้จารึกมันอยู่ใน วงวรรณกรรมไทยไว้ตลอดกาล

ด้วยความแพร่หลายอย่างกว้างขวางและความยั่งยืนของนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ตลอดจนการที่นวนิยายเรื่องนี้สามารถเข้าถึงประชาชนทุกระดับชั้น ประกอบกับการที่ผู้เขียน ได้ศึกษางานเขียนทั้งด้านรูปแบบและด้านเนื้อหาในวรรณกรรมทุกประเภทของ ยาชอบ แล้ว มีความเห็นสอดคล้องกับนักอ่านนักวิจารณ์หลายท่านที่ว่า ผู้ชนะสิบทิศเป็นวรรณกรรมชิ้นเยี่ยม ของ ยาชอบ และเป็นงานที่มีคุณค่าควรแก่การศึกษาค้นคว้าถึงศิลปะในการเขียน เหตุคัง-

¹อาคม ทันนิเทศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ มัทนา นาคะบุตร เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ สถานีวิทยุทหารอากาศ 01 บางซื่อ เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2522

กล่าวทำให้ผู้เขียนสนใจศึกษานวนิยายเรื่องนี้อย่างจริงจังโดยมุ่งศึกษาตามแนววรรณศิลป์
ด้านท่วงทำนองแต่ง และกลวิธีเสนอเรื่อง อันเป็นคุณสมบัติสำคัญที่สุดที่ ยาชอบ ใช้ในการ
เขียนนวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อวิเคราะห์นวนิยายเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ของ ยาชอบ ในด้านท่วงทำนอง
แต่ง และกลวิธีเสนอเรื่อง
2. เพื่อศึกษาชีวประวัติของ ยาชอบ ในส่วนที่สัมพันธ์กับการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศ

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. ทำให้ทราบถึงท่วงทำนองแต่ง และกลวิธีเสนอเรื่อง ในนวนิยายเรื่อง
ผู้ชนะสิบทิศ ของ ยาชอบ
2. ทำให้ทราบถึงชีวประวัติของ ยาชอบ ในส่วนที่สัมพันธ์กับ การประพันธ์
ผู้ชนะสิบทิศ

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. การศึกษานวนิยายเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ จะศึกษาในด้านท่วงทำนองแต่งและ
กลวิธีเสนอเรื่อง
2. ศึกษาชีวประวัติของ ยาชอบ เฉพาะในส่วนที่สัมพันธ์กับการประพันธ์
ผู้ชนะสิบทิศ

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ใช้วิธีวิจัยจากเอกสาร ข้อมูลที่ใช้เป็นข้อมูลชั้นต้น
และข้อมูลชั้นรองประกอบกันและ เสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์
การศึกษาค้นคว้าดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

กล่าวทำให้ผู้เขียนสนใจศึกษานวนิยายเรื่องนี้อย่างจริงจังโดยมุ่งศึกษาตามแนววรรณศิลป์
ด้านท่วงทำนองแต่ง และกลวิธีเสนอเรื่อง อันเป็นคุณสมบัติสำคัญที่สุดที่ ยาชอบ ใช้ในการ
เขียนนวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อวิเคราะห์นวนิยายเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ของ ยาชอบ ในด้านท่วงทำนอง
แต่ง และกลวิธีเสนอเรื่อง
2. เพื่อศึกษาชีวประวัติของ ยาชอบ ในส่วนที่สัมพันธ์กับการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศ

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. ทำให้ทราบถึงท่วงทำนองแต่ง และกลวิธีเสนอเรื่อง ในนวนิยายเรื่อง
ผู้ชนะสิบทิศ ของ ยาชอบ
2. ทำให้ทราบถึงชีวประวัติของ ยาชอบ ในส่วนที่สัมพันธ์กับ การประพันธ์
ผู้ชนะสิบทิศ

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. การศึกษานวนิยายเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ จะศึกษาในด้านท่วงทำนองแต่งและ
กลวิธีเสนอเรื่อง
2. ศึกษาชีวประวัติของ ยาชอบ เฉพาะในส่วนที่สัมพันธ์กับการประพันธ์
ผู้ชนะสิบทิศ

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ใช้วิธีวิจัยจากเอกสาร ข้อมูลที่ใช้เป็นข้อมูลขั้นต้น
และข้อมูลขั้นรองประกอบกันและเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์
การศึกษาค้นคว้าดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูล

- 1.1 ศึกษาชีวประวัติของ ยาชอบ จากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
- 1.2 ศึกษาเกณฑ์เกี่ยวกับท่วงทำนองแต่งและกลวิธีเสนอเรื่อง ซึ่งในการวิเคราะห์นวนิยายเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศครั้งนี้จะใช้เกณฑ์ต่อไปนี้ คือ

ท่วงทำนองแต่ง

ก. ท่วงทำนองแต่งคำภาษา

ท่วงทำนองแต่งที่เกี่ยวกับการใช้คำ

ท่วงทำนองแต่งที่เกี่ยวกับการสร้างประโยค

ท่วงทำนองแต่งที่เกี่ยวกับการใช้สำนวนโวหารและการบรรยายความ

ข. ท่วงทำนองแต่งที่แสดงปรัชญาและแนวนิยมในการแต่ง

กลวิธีเสนอเรื่อง

กลวิธีเกี่ยวกับเนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่อง

กลวิธีเกี่ยวกับตัวละครและบทสนทนา

กลวิธีเกี่ยวกับฉาก

- 1.3 ศึกษานวนิยายเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ อย่างละเอียด

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

- 2.1 วิเคราะห์นวนิยายเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ในด้าน

ท่วงทำนองแต่ง

กลวิธีเสนอเรื่อง

- 2.2 วิเคราะห์ชีวประวัติของ ยาชอบ ในส่วนที่สัมพันธ์กับการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศ

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

ท่วงทำนองแต่ง หมายถึง การแสดงออกในการประพันธ์อันเป็นลักษณะเฉพาะตัวของนักเขียนแต่ละคน เช่น การใช้ถ้อยคำ การใช้ประโยค การใช้สำนวนโวหารและการบรรยายความ

กลวิธีเสนอเรื่อง หมายถึง วิธีการอันมีชั้นเชิงที่นักเขียนแต่ละคนนำมาใช้ในการสร้างงานประพันธ์ของตนให้มีคุณค่าเป็นที่น่าสนใจและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นกว่าการบอกเล่าตามธรรมดา ได้แก่ กลวิธีในการดำเนินเรื่อง การสร้างตัวละคร บทสนทนาและฉาก

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

เนื่องจากชีวประวัติของ ยาชอบ กับนวนิยายเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ มีความสัมพันธ์ต่อกันเป็นอย่างมาก ผู้เขียนจึงได้รวบรวมเอกสารทั้งที่เกี่ยวข้องกับชีวประวัติของ ยาชอบ และที่เกี่ยวข้องกับผู้ชนะสิบทิศ มาประกอบการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ คือ

หนังสือยาชอบอนุสรณ์¹ มีผู้ที่รู้จักและใกล้ชิดกับ ยาชอบ เขียนเรื่องราวเกี่ยวกับชีวประวัติของ ยาชอบ ไว้หลายประการ ผู้เขียนแต่ละท่านเขียนถึง ยาชอบ ในแง่มุมที่ต่างกันไปตามประสบการณ์และความประทับใจของคน อาทิเช่น กล่าวถึง ยาชอบในด้านความรักเพื่อน รักสนุก ความมีน้ำใจ ความโอบอ้อมอารี ความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ เป็นต้น ข้อเขียนดังกล่าวล้วนแสดงให้เห็นถึงบุคลิกภาพของ ยาชอบ ได้เป็นอย่างดี ผู้เขียนบางท่านเขียนถึงชีวประวัติของ ยาชอบ ในส่วนที่ตนรู้ไว้อย่างชัดเจน เช่น ม.จ.กุฎกรวรรณดิศ คีศกุล เขียน "ปฏิสนธิของ โซติ แพร่พันธุ์" ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับเชื้อสายกันตระกูลของ ยาชอบ ตลอดจนการดำเนินชีวิตในวัยเด็กของ ยาชอบ นอกจากนี้ เฉวียง เสวตะทัต ภูหลวง สายประคิษฐ์ สด ภูมิระโรหิต ชลอ เกกะนันท์ ถนิม เลาหะวิไลย และผู้ใกล้ชิดอีกหลายท่านได้เขียนถึงชีวิตในวัยเยาว์ครั้งที่ ยาชอบ เป็นนักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์ และชีวิตที่ต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอดหลังจากที่มาราคาลีนชีวิตลง ตลอดจนการก้าวเข้าสู่วงการประพันธ์ซึ่งเริ่มต้นด้วยการเขียนข่าวให้กับหนังสือพิมพ์

¹ยาชอบอนุสรณ์ แพร่พิทยา 2504, 273 หน้า

ของไทย ราชวัน

ในหนังสืออนุสรณ์เล่มนี้ผู้เขียนหลายท่านเขียนถึงชีวิตการทำงานของ ยาชอม ไว้ ด้วยซึ่งส่วนมากมักจะกล่าวถึง ผู้ชนะสิบทิศ ว่าเป็นผลงานชิ้นเยี่ยมที่สร้างชื่อเสียงและทำ รายได้ให้ ยาชอม เป็นอย่างมาก นอกจากนี้ยังมีผู้เขียนถึงรายละเอียดปลีกย่อยที่เกี่ยวกับการสร้างงานของ ยาชอม เช่น เคล็ดลับในการเขียนหนังสือของ ยาชอม การสร้างโครง- เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ การศึกษาและรวบรวมความรู้ความคิดของยาชอม ที่นำมาใช้ในการ คำเนินเรื่อง ผูกปมเรื่อง และวิธีการที่ ยาชอม ใช้เมื่อแก้ปัญหาในเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ไม่ตก ตลอดจนวิธีเขียนต้นฉบับ ผู้ชนะสิบทิศ ของ ยาชอม เป็นต้น

นอกจากข้อเขียนของบุคคลต่าง ๆ ที่รู้จักและใกล้ชิดกับ ยาชอม ซึ่งเขียนลงใน หนังสือยาชอมอนุสรณ์แล้ว ยังมีผู้เรียบเรียงประวัติของ ยาชอม ลงในเอกสารอื่น ๆ อีก เช่น

ประจวบ กาญจนลาก¹ เขียนหนังสือชื่อ "ยาชอม" สิบทิศ ชีวิตและงานของ โชติ แพร่พันธุ์ หนังสือเล่มนี้เป็นการรวมบทความที่ ประจวบ กาญจนลาก เรียบเรียง จากปากคำของ ยาชอม เอง และเรียบเรียงจากข้อเขียนของบุคคลผู้ใกล้ชิดกับ ยาชอม ประกอบกัน ในช่วงแรกเป็นบทความที่เรียบเรียงจากปากคำของ ยาชอม ซึ่งกล่าวถึงชีวิต ในวัยเด็ก เริ่มตั้งแต่เกิดจนกระทั่งได้อยู่ในความอุปการะของพระยาพิทักษ์ภูบาลไว้อย่าง ละเอียดย

ช่วงที่สอง ในหัวข้อ "ประทับไว้ในโลกา" ประจวบ กาญจนลาก ได้นำ ข้อเขียนของบุคคลต่าง ๆ ซึ่งเขียนลงในหนังสือยาชอมอนุสรณ์ มาเรียบเรียงใหม่ให้ สัมพันธ์กับเนื้อความในช่วงแรกตามที่ ยาชอม ได้ให้ปากคำไว้ เนื้อความในช่วงที่สองนี้ ส่วนใหญ่กล่าวถึงชีวิตในวัยทำงานซึ่งเกี่ยวพันกับการสร้างผลงานการประพันธ์ของยาชอมซึ่ง ประจวบ กาญจนลาก ได้เขียนแยกไว้เป็นตอน ๆ โดยมีชื่อกำกับไว้ต่าง ๆ กัน เช่น จดหมายรักสี่ชมพู "ยาชอม"-บุเรงนอง ผู้ชนะไม่ครบสิบทิศ วณิกผู้เล่าเรื่องสามก๊ก มุมมืดและไม่มืด และอยู่เพื่อความรัก เป็นต้น

¹ประจวบ กาญจนลาก ยาชอมสิบทิศชีวิตและงานของโชติ แพร่พันธุ์ 246 หน้า

ช่วงสุดท้าย ประจวบ กาญจนลาภ ได้นำผลงานของ ยาชอบ คือ "เรื่องไม่เป็นเรื่อง" ซึ่งเป็นเรื่องราวที่ ยาชอบ เขียนถึงตนเอง และบทความปรารภถึงเรื่องความรัก ที่สัมพันธ์กับการประพันธ์ ผู้ชนะสิบทิศ ของ ยาชอบ เอง คือ "ลมย่อมเลือกทางพัดได้เอง" มาลงพิมพ์ไว้ด้วย

เมืองพรรณ ลวนานนท์¹ เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง ชีวิตประวัติและการประเมินคุณค่าผลงานวรรณกรรมเรื่องสำคัญ ๆ ของ ยาชอบ ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้เขียนได้เรียบเรียงชีวิตประวัติของ ยาชอบ จากเอกสารต่าง ๆ เช่น ยาชอบอนุสรณ์ ยาชอบสิบทิศชีวิต และงานของโชติ แพร่พันธุ์ เรื่องไม่เป็นเรื่องของ ยาชอบ ฯลฯ และอาศัยข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลที่รู้จักและใกล้ชิดกับ ยาชอบ ประกอบกัน ผู้เขียนจัดแบ่งประเภทวรรณกรรมของ ยาชอบ โดยให้หลักเกณฑ์ทางวิชาวรรณกรรมศาสตร์ และมุ่งวิเคราะห์เฉพาะคุณลักษณะวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้นของ ยาชอบในค่านลักษณะการประพันธ์ ค่านทัศนคติและมโนธรรม ค่านประเพณีปัญญา และค่านลักษณะรูปเล่มและคุณภาพของการพิมพ์เท่านั้น ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ผลงานของ ยาชอบ ปี 2 หมวดวิชา คือ วรรณคดีและประวัติศาสตร์ การประเมินผลค่านลักษณะการประพันธ์ปรากฏว่าการใช้ถ้อยคำและสำนวนมีเอกลักษณ์ของตนเองและจัดอยู่ในเกณฑ์ดีเยี่ยม ค่านทัศนคติและมโนภาพ และค่านประเพณีปัญญาส่วนใหญ่จัดอยู่ในเกณฑ์ดีและค่อนข้างดี ค่านลักษณะรูปเล่มและคุณค่าของการพิมพ์จัดอยู่ในเกณฑ์ดี วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้เขียนได้เขียนบรรณนิทัศน์ผลงานวรรณกรรมของ ยาชอบ ไว้ทุกเรื่อง ในช่วงสุดท้ายของวิทยานิพนธ์ได้เขียนถึงเบื้องหลังการเขียน ผู้ชนะสิบทิศ ไว้อย่างสังเขปและเสนอแนะว่าน่าจะมีผู้ศึกษาและวิเคราะห์นวนิยายเรื่องนี้ในแง่ความดีเด่นทางวรรณกรรมฉากหรือบรรยากาศ (Setting) โครงเรื่อง (Plot) ตัวละคร (Character) บทสนทนา (Dialogue) ทัศนคติ (Attitude) หรือทัศนคติแฝง (Message) และความคิดในเชิงสร้างสรรค์ของ ยาชอบ

¹เมืองพรรณ ลวนานนท์ ชีวิตประวัติและการประเมินคุณค่าวรรณกรรมเรื่องสำคัญ ๆ ของ ยาชอบ 224 หน้า

กรรณิการ์ ฤทธิเดช¹ เขียนปริญญานิพนธ์เรื่อง วิเคราะห์เรื่องสั้นของ ยาชอบ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาเรื่องสั้นของ ยาชอบ ในด้านรูปแบบ โครงเรื่อง และแก่นเรื่อง ปรากฏการแต่ง กลวิธีการแต่ง และท่วงทำนองการแต่ง เป็นสำคัญ และศึกษาอิทธิพลของชีวประวัติของ ยาชอบ และอิทธิพลของเรื่องสั้นตะวันตกที่มีต่อเรื่องสั้นของ ยาชอบ ไว้ด้วย ในปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนได้เรียบเรียงชีวประวัติของ ยาชอบ จากเอกสารต่าง ๆ และจากการสัมภาษณ์บุคคลที่รู้จักและใกล้ชิดกับ ยาชอบ ประกอบกันอย่างละเอียด เช่นเดียวกับวิทยานิพนธ์ของผ่องพรรณ ลวนานนท์ แต่มีการวิเคราะห์อิทธิพลของ ยาชอบ ที่มีต่อเรื่องสั้นของ ยาชอบ ไว้ด้วยว่า อิทธิพลสำคัญที่ปรากฏในเรื่องสั้นได้แก่อิทธิพลจากประสบการณ์และจากอุปนิสัยของ ยาชอบ อิทธิพลจากประสบการณ์ได้แก่ ประสบการณ์ในบ้านคนทรงเจ้า ในชนบท ในพระราชวัง ในการเป็นนักหนังสือพิมพ์และนักประพันธ์ ส่วนอิทธิพลจากอุปนิสัย ได้แก่ ความรัก ความเป็นคนเจ้าอารมณ์ ความรักในการอ่าน และการศึกษาในด้านการศึกษาวิเคราะห์เรื่องสั้นของ ยาชอบ นั้นสรุปได้ว่า เรื่องสั้นส่วนใหญ่ของ ยาชอบ เป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตและความรัก ดังนั้นแก่นของเรื่องจึงแสดงให้เห็นธรรมชาติของมนุษย์ในเรื่องความรัก ซึ่งก่อให้เกิดความทุกข์มากกว่าความสุข โครงเรื่องแสดงให้เห็นข้อขัดแย้งที่ช่วยเสริมแก่นเรื่องให้เด่นชัดยิ่งขึ้น ตัวละครส่วนใหญ่มีลักษณะสมจริง บทสนทนาค่อนข้างยาวทำให้หย่อนความสมจริง จุดเด่นของฉากอยู่ที่การพรรณนาซึ่งให้จินตภาพและความรู้สึกใกล้ชิดแก่ผู้อ่าน กลวิธีในการแต่งมีหลากหลายวิธี แสดงถึงฝีมือและความคิดสร้างสรรค์ของ ยาชอบ ที่ทำให้เรื่องสั้นของเขามีความแปลกใหม่อยู่เสมอ ข้อดีเด่นเป็นพิเศษในเรื่องสั้นของ ยาชอบ ก็คือท่วงทำนองการแต่งอันประกอบไปด้วยถ้อยคำภาษาและโวหารไพเราะกินใจ ซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกและอารมณ์สะเทือนใจแก่ผู้อ่านอย่างสูง ช่วงสุดท้ายของปริญญานิพนธ์ ผู้เขียนได้เสนอแนะว่าควรจะได้มีการศึกษาและวิเคราะห์นวนิยายเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ องค์ประกอบของนวนิยาย ศิลปะการแต่ง และความคิดเชิงสร้างสรรค์ที่ ยาชอบ ได้แสดงไว้ในนวนิยายเรื่องนี้ด้วย

คนัย ศักดิ์สิทธิ์วิวัฒน์¹ เรียบเรียงบทความเรื่อง "ยาขอบ" ภาพแห่งความทรงจำ บทความนี้กล่าวถึงชีวิตของยาขอบในสมัยที่เป็นนักเรียนอยู่โรงเรียนเทพศิรินทร์ การวิ่งเต้นหางานทำเพื่อออกจากโรงเรียน และกล่าวถึงมูลเหตุสำคัญที่มีส่วนชักจูงให้ยาขอบ เบนเข็มชีวิตเข้าสู่วงการประพันธ์

วิชัย ปาลวัฒน์วิไชย² เขียนบทความชื่อ "นกหลงรัง" เล่าประสบการณ์ในการทำงานของตน ในบทความนี้มีเนื้อความบางตอนเกี่ยวกับ ยาขอบ คือ เริ่มเข้าพบ "ยาขอบ" และคำสอนของ "ยาขอบ" ซึ่งวิชัย ปาลวัฒน์วิไชย ได้เขียนถึงบุคลิกภาพของยาขอบ ในด้านความเป็นอยู่ ความเป็นกันเอง ความมีอารมณ์สนุกสนาน และเจ้าสำราญของ ยาขอบ นอกจากนี้ยังได้เขียนถึงวิธีการเขียนหนังสือทั้งที่ ยาขอบ ปฏิบัติเองและแนะนำให้ วิชัย ปาลวัฒน์วิไชย ทดลองปฏิบัติ

เจือ สตะเวทิน³ เขียน "ประวัติและงานของนักนวนิยายที่มีอิทธิพลโดยสังเขป" กล่าวถึงประวัติย่อของ ยาขอบ ความนิยมของผู้อ่านที่มีต่อ ผู้ชนะสิบทิศ และยกตัวอย่างผลงานที่มีชื่อเสียงของ ยาขอบ คือ ผู้ชนะสิบทิศ สามก๊กฉบับวณิชพิภ และมุนีค

ผลงานวรรณกรรมของ ยาขอบ เท่าที่มีผู้ศึกษาและวิเคราะห์ไว้ เป็นการศึกษาวิเคราะห์เฉพาะวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้นเท่านั้น ส่วนเอกสารที่ศึกษาเกี่ยวกับนวนิยายเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ โดยตรงนั้น ยังไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดศึกษาและวิเคราะห์ไว้อย่างจริงจัง มีเพียงกล่าวถึง ผู้ชนะสิบทิศ ในบางแง่มุมโดยสังเขปเท่านั้น คือ

¹คนัย ศักดิ์สิทธิ์วิวัฒน์ "ยาขอบ ภาพแห่งความทรงจำ" ชาวกรุง 26(6): 124 - 131 มีนาคม 2520

²วิชัย ปาลวัฒน์วิไชย "นกหลงรัง" ฟ้าเมืองไทย 11(258):15, 41 - 42 เมษายน 2522 และ 11(259):15, 36, 40 พฤษภาคม 2522

³เจือ สตะเวทิน ประวัตินวนิยายไทย หน้า 57 - 58

เมืองพรรณ ลวนานนท์¹ เขียน "เบื้องหลังการเขียนผู้ชนะสิบทิศ" โดยอาศัยข้อมูลจากข้อเขียนของบุคคลต่าง ๆ มาประกอบกัน ซึ่งสรุปความได้ว่า ผู้ชนะสิบทิศนั้น ยายชอบ เขียนต่อจาก ยอดขุนพล ซึ่งลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์สุริยา รายวัน ตั้งแต่ พ.ศ. 2472 พฤติกรรมของตัวละครและเนื้อเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ได้จากหนังสือวรรณคดีหลายเล่ม ตำราพุทธศาสตร์ พงศาวดาร และจากประสบการณ์ในชีวิตจริงของ ยายชอบ ซึ่งเคยเป็นเด็กเลี้ยงม้า ชี้นำแข่ง วังรอกว่าว เคยอยู่ในความอุปการะของผู้มีบรรดาศักดิ์ ในสมัยนั้น เคยเป็นสารวัตรประจำตัวติดตามสารวัตรใหญ่เข้าออกในพระบรมมหาราชวัง และงานพิธีต่าง ๆ ประสบการณ์ต่าง ๆ ช่วยส่งเสริมให้ ผู้ชนะสิบทิศ มีคุณค่าและสมจริง ยิ่งขึ้น ในด้านการดำเนินเรื่องบางครั้ง ยายชอบต้องยอมโอนอ่อนตามความต้องการของผู้อ่านบ้างครั้งที่ ยายชอบ เคยเขียนไว้ในเรื่อง "เหตุที่กุสุมาไม่ไ้แต่งงาน" ว่า ดำเนินเรื่องเปลี่ยนไปจากความตั้งใจเดิมเพราะเห็นแก่คำขอร้องของพระองค์เจ้าหญิงเจ็ดโคบ พระราชธิดาองค์ที่ 47 ในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว

ประจวบ กาญจนลาก² เขียน "ยายชอบสิบทิศชีวิตและงานของโชติ แพร่พันธุ์" แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตจริงของ ยายชอบ กับบุคคลในเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ มีความตอนหนึ่งว่า

จากปากคำของ "ยายชอบ" เอง และของผู้เฒ่าผู้แก่เจ้าพ่อจะสรุปชีวิต ในบันทึกลางของที่ปรึกษาอาวุโสผู้มีอุปการะคุณของข้าพเจ้าได้ว่า ชีวิตที่แท้จริงของเขาไม่ใช่อะไรอื่น นอกจากเป็นชีวิตจะเค็ดใน "ผู้ชนะสิบทิศ" เสียทั้ง 80 เปอร์เซ็นต์ คือเป็นทั้งนักรบและนักรัก -เป็นผู้มีความละเอียดรอบคอบ และมีแผนการอยู่ตลอดเวลา

¹เมืองพรรณ ลวนานนท์ ชีวประวัติและการประเมินคุณค่าวรรณกรรมเรื่องสำคัญ ๆ ของ "ยายชอบ" หน้า 138 - 149

²ประจวบ กาญจนลาก ยายชอบสิบทิศ ชีวิตและงานของโชติ แพร่พันธุ์ 246 หน้า

กุหลาบขาว¹ (นามแฝง) เขียนข้อความที่เกี่ยวกับ ยาขอบ และ ผู้ชนะสิบทิศ ไว้หลายประการ โดยกล่าวถึงความแพร่หลายของนวนิยายเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ลักษณะอุปนิสัยบางประการของ ยาขอบ และผู้ใกล้ชิดที่อาจถ่ายทอดมาเป็นลักษณะนิสัยของตัวละครในเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ

กุหลาบขาวได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับการเขียนนวนิยายของ ยาขอบ ซึ่งพอสรุปได้ว่า ยาขอบ เป็นนักประพันธ์ที่ไม่ยอมเขียนตัวละคร เพราะถือว่าไม่ใช่หน้าที่ของผู้ประพันธ์ที่จะต้องทุ่มเทความน่าเชื่อถือให้แก่ตัวละคร ยาขอบ มุ่งให้อ่านทราบเองจากพฤติกรรมของตัวละคร ยาขอบ ไม่เคยเขียนหนังสือล่วงเกินผู้หญิงและ ยาขอบสร้างตัวละครทุกตัวอย่างมีเลือดเนื้อมีชีวิตจิตใจเช่นบุคคลในชีวิตจริง

เกี่ยวกับวิธีการเขียนหนังสือ และเสนอตัวละครของ ยาขอบ นั้น กุหลาบขาวกล่าวว่า

วิธีเขียนหนังสือของคุณโชติเป็นการซื้อสัจย์ต่ออารมณ์และนิสัยตนเอง อย่างเลิศ จะเห็นได้จากการวางตัวละครในเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ อันเป็นบทประพันธ์เรื่องใหญ่ที่สุดในชีวิตการประพันธ์ของเธอ ตัวละครทุกตัวเต็มไปด้วยความสุภาพในลักษณะการ ทั้งแต่การแต่งกาย ท่วงทีกริยาวจาและกระบวนความ จะมีนักเลงก็เป็นชนาคนักเลงใจกว้างขวาง ไม่เชิงเป็นหัวหน้าอันธพาลจริงจัง ทุกมุม ทุกบทตอน ท่านผู้อ่านจะรู้สึกเหมือนนั่งอยู่ในชุมนุมผู้ดี ใจคอเบิกบาน และสบาย

ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ² เขียนถึงวิธีวิจารณ์สารในนวนิยายและยกตัวอย่างการวิจารณ์นวนิยายเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ของ ยาขอบ ว่า

¹กุหลาบขาว (นามแฝง) "ผู้ใดอยู่บ้านใกล้ไปถึงก่อน" ใน ยาขอบอนุสรณ์ หน้า 227 - 234

²ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ วิเคราะห์วรรณคดีไทย หน้า 195 - 196

...ส่วนตัวข้าพเจ้าเข้าใจว่าสารของ "ผู้ชนะสิบทิศ" ว่าผู้เขียนเจตนาจะแสดง
 บุคลิกภาพอันเป็นที่ประทับใจของวีรบุรุษในประวัติศาสตร์คนหนึ่ง คน ๆ นั้น เคย
 เป็นผู้ชนะประเทศไทยและได้ครอบครองในฐานะราชาธิปไตยปกครองประเทศราช
 บุคคลนี้น่าจะต้องมีบุคลิกภาพเหนือกว่าคนดีของอยุธยาในสมัยนั้นและคนดีของประ-
 เทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงบุคคลนั้นคือ บุเรงนอง "ยาขอบ" ใคร่แสดงบุคลิกภาพ
 ของบุเรงนองในเชิงวรรณศิลป์เพื่อเป็นการแสดงฝีมือของ "ยาขอบ" และแสดง
 ให้เห็นคุณสมบัติของบุคคลที่เป็น ผู้ชนะสิบทิศ

และกล่าวถึงกลวิธีในการส่งสารของ ยาขอบ ว่า "ยาขอบ" ใช้รูปแบบนิยายเป็น
 สนามส่งสารโดยให้บุคลิกภาพของบุเรงนองเป็นแก่นสาร (theme) และใช้เหตุการณ์ใน
 ประวัติศาสตร์เป็นเนื้อหาที่ห่อหุ้มสาร การที่จะแสดงบุคลิกภาพของบุเรงนองได้แจ่มชัดต้อง
 ใช้เวลายาวนาน ยาขอบ จึงเริ่มบทบาทของบุเรงนองตั้งแต่วัยหนุ่ม การแสดงความสามารถ
 ฉลาดเฉลียวของบุเรงนอง นั้นเปิดเผยแสดงให้เห็นว่าการที่กรุงศรีอยุธยาเสียทีนั้นมีใช้เพราะ
 ความโง่เขลาเบาปัญญาของฝ่ายไทยเพียงอย่างเดียว

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึง การสร้างโครงเรื่องของ ผู้ชนะสิบทิศ ว่า ยาขอบต้อง
 ใช้เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์เป็นเนื้อหา และต้องหากลวิธีปรุงแต่งลักษณะนิสัยของตัวละครไม่
 ให้ขัดกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์และสร้างเหตุการณ์ย่อย ๆ ประกอบให้โครงเรื่องดำเนิน
 ไปโดยที่เหตุการณ์ใหญ่ในประวัติศาสตร์ยังคงตัวอยู่พอสมควร การที่จะเสริมบุคลิกภาพของ
 บุเรงนองให้เด่นชัดนั้น ยาขอบ จึงต้องสร้างตัวละครประกอบให้สอดคล้องกับบุคคลจริงใน
 ประวัติศาสตร์ และ ยาขอบ จะต้องใช้กลวิธีอื่น ๆ มาช่วยให้เรื่องราวน่าสนใจยิ่งขึ้นอีก
 เช่น การวางแผนเดินทัพของทั้งฝ่ายบุเรงนองและฝ่ายปฏิปักษ์ การใช้กลวิธีบรรยาย
 และการเลือกพื้นถ้อยคำมาบรรยายและพรรณนาเหตุการณ์และความรู้สึกของตัวละคร

ในหนังสือวรรณไวทยาการ ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ¹ ได้กล่าวถึงความ

¹ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ "หัวใจของวรรณคดีไทย" ใน วรรณไวทยาการ
 หน้า 89 - 91

ยอกระยัมของ ผู้ชนะสิบทิศ ไว้หลายประการ เช่น การใช้กลวิธีเสนอเรื่องโดยบรรยาย เรื่องตามเหตุการณ์ และผู้แต่งเป็นสัพพัญญูเกี่ยวกับตัวละคร คือรู้และชี้แจงความคิด ความรู้สึก อารมณ์ในขณะต่าง ๆ ของตัวละคร การใช้บทสนทนา การสร้างลักษณะนิสัย ของตัวละคร การใช้สำนวนภาษา และการใช้อุปมาอุปไมยที่เหมาะสมจับใจคนอ่านตลอด จนกล่าวถึงความดีเด่นในการสร้างอุบายศึกของบุเรงนอง

เป็นที่ทราบกันดีว่าวรรณกรรมชิ้นเอกที่สร้างชื่อเสียงให้แก่ ยาชอบ มากที่สุดคือนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ นวนิยายเรื่องนี้ได้รับการกล่าวขวัญเสมอว่ามีความดีเด่นในด้านการใช้ภาษา สำนวนโวหาร และมีศิลปะในการเสนอเรื่องเป็นอย่างดี แต่ยังไม่เคยมีผู้ใดศึกษาและวิเคราะห์คุณลักษณะดังกล่าวอย่างละเอียดและจริงจังเลย ผู้เขียนคิดว่าควรจะ ได้มีการศึกษาและวิเคราะห์ลักษณะดีเด่นของนวนิยายเรื่องนี้ให้ปรากฏไว้ม่าง จึงเลือกที่จะศึกษาและวิเคราะห์ศิลปะในการแต่ง ผู้ชนะสิบทิศ ของ ยาชอบ ในด้านท่วงทำนองแต่ง และกลวิธีเสนอเรื่องเป็นสำคัญ และศึกษาชีวประวัติของ ยาชอบ ในส่วนที่สัมพันธ์กับการ ประพันธ์ ผู้ชนะสิบทิศ ประกอบไว้เพื่อให้เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ที่สมบูรณ์แบบยิ่งขึ้น

ชีวประวัติของยาขอบในส่วนที่สัมพันธ์กับการประพันธ์ฐานะสิบทิศ

ชีวประวัติของยาขอบ

กำเนิดและชีวิตในวัยเยาว์ ยาขอบ หรือ โชติ แพร่พันธุ์ เกิดเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2450 บิดาคือเจ้าอินทร์แปลง เชื้อสายของเจ้าหลวงพิริยะเทวงศ์ ผู้ครองนครแพร่กับเจ้าแม่บัวไหล ส่วนมารดาของโชติ คือ จ้อย ข้าหลวงต้นห้องของหม่อมเนือย ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำรงราชานุภาพ

เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ไทยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับบรรพบุรุษของโชติ คือ ในปี พ.ศ. 2445 พวกฮ่อ ซึ่งนำโดยพกาหม่องได้ก่อการจลาจลขึ้นในหัวเมืองฝ่ายเหนือของไทย เจ้าหลวงพิริยะเทวงศ์ผู้ครองนครแพร่ ได้พยายามรักษาเมืองและชีวิตของชาวเมืองไว้ โดยยอมอ่อนน้อมต่อพกาหม่องเพื่อประวิงเวลารอกองทัพไทยขึ้นไปช่วยเหตุการณ์ ในครั้งนั้นเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี ได้เป็นผู้นำกองทัพอไทยขึ้นไปปราบฮ่อได้สำเร็จ เจ้าหลวงพิริยะเทวงศ์ถูกจับและต้องอาญาฐานขบถเพราะได้เตือนนำให้สัตรูแก่พกาหม่องและเกณฑ์กำลังชาวเมืองให้สู้กับกองทัพไทยด้วย แต่อย่างไรก็ตามก่อนที่จะมีการไต่สวนชำระความกัน เจ้าหลวงก็ได้รับการช่วยเหลือให้หลบหนีลี้ภัยไปอยู่ที่เวียงจันทน์ได้สำเร็จ¹

เมื่อเหตุการณ์สงบเรียบร้อยแล้ว เจ้าแม่บัวไหลได้พาบุตรชายคือเจ้าอินทร์แปลงมาพึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำรงราชานุภาพ(ขณะนั้นทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย) ที่วังคำรงสถิต สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำรงราชานุภาพทรงรับอุปการะเจ้าอินทร์แปลงไว้ในฐานะบุตรบุญธรรมและโปรดให้ได้รับการศึกษาอยู่ในกรุงเทพฯ เป็นเวลานาน

¹หม่อมเจ้า ศุภรารณดิศ ดิศกุล "ปฏิสนธิ์ของโชติ แพร่พันธุ์" ใน ยาขอบอนุสรณ์ หน้า 85

ชั้น ยังไม่ทันจบมัธยมปีที่ 4 ก็ออกจากโรงเรียน

เจ้าอินทร์แปลงสิ้นชีวิตลงเมื่อโชติมีอายุได้ 13 ปี และหลังจากนี้ไม่นาน จ้อย ก็เริ่มป่วยกระเสาะกระแสะ รื่อยมา แต่ด้วยความเป็นห่วงโชติ ซึ่งเริ่มจะฉายแววเกร ให่ปรากฏแล้ว ก่อนสิ้นชีวิตจ้อยจึงตัดสินใจพาโชติไปฝากไว้กับ พ.ต.อ.พระยาบริหารนครินทร์ ซึ่งเป็นนายตำรวจที่เข้มงวดมาก โชติถูกกวักขันเรื่องความประพฤติเป็นอย่างมาก และมักถูกลงโทษอยู่เสมอ จนกระทั่งที่สุด โชติ ได้หลบหนีออกจากบ้านพร้อมทั้งเงินที่ผู้ปกครอง มอบให้ไปเสียค่าเล่าเรียน

โชติ ออกจากบ้านพระยาบริหารนครินทร์ และออกจากโรงเรียนไปด้วยพร้อมกัน ชีวิตในช่วงนี้ โชติต้องต่อสู้และดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของตนเองอยู่ตลอดเวลา ดังที่เขียนไว้ว่า

งานชิ้นแรกในชีวิตก็คือการวิ่งวักจากหัวลำโพงไปถนนตก ตัวละสลึง คู่ละสองสลึง รับเหมารุงดู เอาเชือกมัดมาเชาโยงกัน แล้วก็ขึ้นไป ไม่ได้นึกถึงความอับยศ นึกแต่ว่าข้ากับสูดก็บสนันก็คือกัน วันหลัง ๆ แหกเจ้าของไม่ยอมให้ผูกเขาสองตัวติดกัน บังว่า เวลาวิ่งขึ้นแล้วขวางทางตัวอื่นเสียกระบวนหมด ถ้าเหมาสองตัวต้องรุ่งเคิน ลงเคินไม่ใช่สูดก็บสนันน้ำขี้บั้ง ไม่ก็เหี่ยวเป็นอันเลิกกัน¹

เมื่อเลิกจากการรับจ้างวิ่งวักแล้ว โชติ ได้หันหน้าเข้าสู่อาชีพการรับจ้างขี่ม้าแข่ง วิ่งวักคนและวิ่งรอกวัว ตามที่เขียนไว้ว่า

ที่นี่ชะตาหันมาหามา บ้านญาติที่อาศัยพักอยู่แถวศาลาแดงซึ่งเป็นทุ่งนา ยังไม่ใช่ลุ่มพินี้ดังทุกวันนี้ แลวนั้นเป็นแดนของพวกโจกก็ และญาติที่อาศัยอยู่ ก็หากินหลอกลวงทางเข้าผีทรงจ้าวออกสู่แก่ใจหนูกความโกหกไม่ไหวจึงนอนเสียตามคอกม้ากับบรรดาเพื่อน เด็กขี่ม้าก็ชอบใจกันเลยได้ความรู้ใหม่ ซึ่งมีความ

¹โชติ แพร่พันธุ์ "เรื่องไม่เป็นเรื่อง" ใน รวมอมตะนิยายของยาขอบ เล่ม 2

สนุกแถมตามเคย คือเล่นกับม้าทุกท่า ทอดหญ้าสด หญ้าแห้ง ครากและแปรง ทำความสะอาดตัวม้าตลอดถึงทำความสะอาดคอก นวดเข้าคักขาและแคะซี่เล็บ อันเหม็นพุ่งออก ทอดเกือกตามคราว รึงซ่อม รึงจริงสลับกันไป เมื่อหัดภาค คินเสียจนถูกพี่หลายคนเห็นใจก็ไ้ขึ้นหลังจนไ้ในฐานะเด็กขี่แข่ง งานม้าแม้ บางคราวจะรู้สึกเหมือนถูกตบหน้าควยเกียะ เพราะตีนม้าตัวหน้าตะกุกดินปลิว ว่อนเข้าใส่มาตามนั้น เป็นตอนยั่วและสนุกจับจิตจับใจ

งานม้า มีหน้าที่สิบเอ็ดทุ่มครึ่งเป็นอย่างช้าถึงสนาม เพื่อขี่ซ่อม เสริม แล้วก็วิ่งไปทั้งวันจนกว่าจะถึงวันจริง และสมัยนั้นแข่งกันเฉพาะฤดูฝน ไม่ ตะบ๊ะบันให้มีโอกาสหนีหายกันทุกสัปดาห์เหมือนทุกวันนี้ อาศัยที่วันว่างมีคังนี้ เสาร์อาทิตย์จึงมีอาชีพใหม่ คุณพระเจันสถลธิด ...เป็คสนามวิ่งวัวคน* และ ว่าวพั่นขึ้นกลางทุ่งศาลาแดง คุณพระนายสนามผู้นี้ ถูกหลานของท่านเรียน เทพศิรินทร์ทั้งนั้น ถ้ารอบไหนไม่มีวัวต่างถิ่นเข้ามาวิ่ง พวกวัวที่เคยวิ่งไล่เตะ กั๊มาที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ก็เปรียบคู่กันเข้าพอให้คนรอบสนามไ้มีโอกาสเล่น ต่อรองเค็มพัน ...การวิ่งวัวจะไ้รับค่าวิ่งหรือรางวัลตั้งแต่ค่าสิ่งหนึ่งไปจนถึง ห้าค่าสิ่งสุดแต่ว่าวิ่งกับวัวบ่อนเดียวกันหรือวัวต่างถิ่น...วิชาชีพซึ่งอาศัยล่าแข่ง อันแท้จริงในทุ่งศาลาแดงก็ยังมีเหลืออีกอย่างหนึ่ง คือวิ่งรอกว่าวจุฬา การวิ่งวัว บอคน้าออค่น้ำทนแห่งการใช้กำลังชาอยู่แล้ว เจ้าของว่าวมักกวักมือเรียกให้พวก เราเข้าประจำการ เย็นหนึ่ง ๆ รึงไ้หลายเที่ยว ๆ ละสลึง¹

* รึงวัวคน คือกีฬาของนักวิ่งเร็ว ซึ่งมีการพนันขันต่อสำหรับการแพ้ชนะกัน กติกา การเล่นไม่สลับซับซ้อน เพราะเป็นการวิ่งแข่งขันเพื่อชิงธงแห่งชัยชนะเท่านั้น ผู้ใดวิ่งเร็ว ที่สุดและคว้าธงไ้ก่อนจะเป็นผู้ชนะ ระยะทางในการวิ่งแข่งขันแล้วแต่จะกำหนดและตกลง กันในการวิ่งแต่ละครั้ง ซึ่งโดยปกติมักอยู่ในระยะประมาณ 50 - 100 เมตร

¹โชติ แพร่พันธุ์ "เรื่องไม่เป็นเรื่อง" ใน รวมอมตะนิยาย ยาชอบ เล่ม 2
หน้า 341 - 347

เนื่องจากทั้งกีฬาม้า กีฬาริงวัว และวิ่งรอกวัว มิไคมีเล่นทุกฤดูกาล ฉะนั้นในบางวันโชติจึงว่างงาน ในช่วงที่ว่างงานนั้นโชติได้พยายามที่จะหางานอื่นทำโดยที่มิไคเลือกงาน งานใหม่ของโชติ คือ เป็นเด็กรับใช้ของพระยาพิทักษ์ภูบาล ซึ่งเป็นข้าราชการสังกัดกระทรวงวัง ตำแหน่งรองสารวัตรใหญ่ในพระราชสำนักและเป็นสารวัตรใหญ่ทางเสือป่าอีกตำแหน่งหนึ่งด้วย

ขณะที่เป็นเด็กรับใช้ของพระยาพิทักษ์ภูบาลนั้น พระยาพิทักษ์ภูบาลได้ทราบว่าโชติเคยเป็นคนอ่านหนังสือให้พระยาบริหารนครินทร์ฟังมาก่อน จึงได้มอบหน้าที่นี้ให้โชติอีก พร้อมทั้งมอบให้เป็นผู้ดูแลรักษาความสะอาดห้องสมุด ซึ่งเป็นห้องที่พระยาพิทักษ์ภูบาลหวงแหนที่สุด โชติจึงมีโอกาสดีที่สุดในการที่จะเลือกพื้นหนังสือชั้นที่อ่านได้ตามความพอใจ และนอกจากโชติจะรับผิดชอบหน้าที่นี้อย่างดีแล้ว โชติยังเป็นเด็กที่ทำงานอื่นอย่างไม่ดูค้ายอีกด้วย พระยาพิทักษ์ภูบาลจึงพอใจให้รับใช้ใกล้ชิด และในยามว่างท่านมักเรียกโชติมาเป็นคู่ปรับในการเล่นหมากรุกด้วย ในครั้งแรก ๆ ฝีมือโชติยังน้อยกว่าพระยาพิทักษ์ภูบาลอยู่มาก แต่ด้วยความฉลาดมีไหวพริบและมานะพยายามทำให้โชติมีฝีมือก็ขึ้นจนเป็นคู่ปรับที่พระยาพิทักษ์ภูบาลพอใจได้

เมื่อโชติอายุถึงเกณฑ์ขึ้นทะเบียนทหาร พระยาพิทักษ์ภูบาล ได้เร่งให้โชติไปอำเภออนทะเบียนทหารเพื่อจะได้ให้โชติเป็นสารวัตรประจำตัวและติดตามท่านอย่างใกล้ชิด

โชติทำงานอยู่กับพระยาพิทักษ์ภูบาลได้ไม่นาน ก็เปื่องงานที่ทำอยู่จำเจ จึงออกจากงาน และคิดหวนกลับไปหาอาชีพเดิมคือ รับจ้างขี่ม้าแข่ง ตามที่ใจรักและสนใจมาแต่เดิม

การเริ่มต้นงานเขียนและชีวิตนักประพันธ์ ก่อนที่โชติจะเบนเข็มชีวิตเข้าสู่อาชีพขี่ม้าแข่งนั้น นับเป็นการบังเอิญอย่างที่สุดที่โชติได้พบกับครูนิม เลาหะวิไลย ครูเก่าจากโรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ซึ่งลาออกจากอาชีพครูและก้าวเข้าสู่อาชีพนักประพันธ์แล้ว เมื่อครูทราบว่าศิษย์ยังไม่มืงานทำ จึงได้พาโชติไปฝากให้ทำงานที่ห้างพร้อมภักดิ์ โชติทำงานที่นี่ได้เพียง 12 วัน ถูกไล่ออกจากงานเพราะหยุงงานโดยมิไคบอกล่วงหน้า โชติว่างงานอีกครั้งแต่ไม่นานนัก เพราะเฉวียง เสวตะทัต เพื่อนเก่าจากเทพศิรินทร์ซึ่งขณะนั้นเป็นทั้งเจ้าของและบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ธงไทย รายสัปดาห์ ได้ชักชวนให้โชติมาร่วมงานด้วย หนังสือพิมพ์ธงไทยนี้มีเฉพาะชาวสารการเมือง ไม่มีภาคบันเทิง ฉะนั้นโชติจึง

เริ่มงานเขียนชิ้นแรกด้วยการเขียนข่าวเกี่ยวกับคดียาเสพติด (ผู้ส่งข่าวของหนังสือพิมพ์ของไทย ประจำอยู่ที่จังหวัดชลบุรี) งานเขียนข่าวของโชติ ได้รับความสำเร็จเป็นอย่างดี เป็นที่พอใจของบรรณาธิการและผู้อ่านโดยทั่วไป โชติ เล่าว่า ได้เขียนเรื่อง "ชนิดเขามนุษย์และสัตว์ คร เป็นบุคคลในข่าวก็ต้องแข่งขันหักกระดูกคนเขียนโหม่งที่เคียว"¹ โชติอยู่กับหนังสือพิมพ์—มาฉบับพิเศษหนังสือพิมพ์ของไทยก็ถูกสั่งปิด

การหางานใหม่มีโช่งของง่าย โชติต้องว่างงานอยู่หลายเดือน จึงมีผู้พาไปฝากเข้าทำงานในแผนกโฆษณา ของห้างขายยาเพ็ญภาค รายได้ชิ้นแรกเดือนละ 35 บาท และเมื่อมีผลงานเป็นที่พอใจของนายจ้างจึงได้รับการขึ้นเงินเดือนอีกหลายครั้งจนถึงเดือนละ 80 บาท โชติทำงานอยู่ 4 ปีเศษก็ออกจากการงานเพราะมีเหตุสำคัญดังที่โชติ เขียนไว้ว่า "ถึงแม้เหตุการณ์จะปรากฏว่านายจ้างเขารักฉันประหนึ่งมือของเขาข้างใดข้างหนึ่งแค่เขาก็เกลียดความที่มิเชื่อว่า เจ้ามืออันเป็นที่รักของเขานั้นได้กลายเป็นขงรักประจุควงใจของน้องสาวเขาคือ"² เรื่องการออกจากงานของโชติครั้งนี้ถูกลบ สายประคิษฐ์ ได้เขียนไว้ว่า "เขาควรจะหาเลี้ยงชีพและตั้งหลักฐานได้อย่างเป็นที่พอใจด้วยงานนี้ แต่ในที่สุดเขาก็ได้เสียตำแหน่งงานไป และได้หัวใจที่น่ารักเป็นเครื่องชดเชย"³

ผลงานเมื่อครั้งเขียนข่าวให้กับหนังสือพิมพ์* ทยอยมีส่วนทำให้ถูกลบ สายประคิษฐ์ ได้เห็นความสามารถในการประพันธ์ของโชติ ฉะ พ.ศ. 2472 เมื่อ ถูกลบ สายประคิษฐ์ ออกหนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษ รายักษ์ จึงได้ชักชวนให้โชติ ซึ่งกำลังว่างงานมาร่วมงานด้วยโอกาสนี้งานเขียนของโชติปรากฏออกมาในรูปแบบของเรื่องสั้นประเภทขบขันโดยใช้นามปากกาว่า "ยาขอบ" ตามที่ถูกลบ สายประคิษฐ์ เป็นผู้ตั้งให้โดยลอกเลียนมาจากนาม P.W. Jacob นักเขียนเรื่องขบขันในหนังสือพิมพ์ STRAND ของอังกฤษ⁴

¹โชติ แพร่พันธุ์ "คำปราศัย" ใน รวมอมตะนิยาย ยาขอบ เล่ม 2 หน้า 569

²ก. หน้า 571 - 572

³ถูกลบ สายประคิษฐ์ "ในคณานต์แห่งวรรณกรรมไทย" ใน ยาขอบอนุสรณ์

⁴ก. หน้า 71

ปลายปี พ.ศ. 2473 กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้ออกหนังสือพิมพ์ไทยใหม่ รายวัน ซึ่งเมื่อกิจการมั่นคงแล้วจึงได้ออกหนังสือพิมพ์สุริยา รายวัน อีกฉบับหนึ่ง โดยมอบให้ โชติ เป็นบรรณาธิการ และเนื่องด้วยในสมัยนั้นนวนิยายอิงพงศาวดารกำลังเป็นที่นิยมของผู้อ่านเป็นจำนวนมาก กุหลาบ สายประดิษฐ์ จึงเขียนนวนิยายอิงพงศาวดารมอญ เรื่องยอดทหารหาญ ลงในหนังสือพิมพ์ไทยใหม่ และแนะนำให้ โชติ เขียนนวนิยายอิงพงศาวดารลงในหนังสือพิมพ์สุริยาค้วย ในช่วงนี้นักเขียน ผู้มีนามปากกาว่า "ยาขอบ" *จึงได้เริ่มงานเขียนนวนิยายเป็นครั้งแรก ด้วยนวนิยายอิงพงศาวดารพม่าเรื่อง ยอดขุนพล ยาขอบ เล่าว่า "ในที่สุดฉันก็จับปากกาขึ้นเขียนนวนิยายเป็นครั้งแรกในชีวิตเจ้าจะเด็กก้าวจากหลังม่านออกมาในท่ามกลางคนดูซึ่งไม่ได้ตบมือให้เลย ฉันเขียนอยู่หลายวันด้วยทั้งว่าเหวและหวาดหวั่นคำที่เรื่องของตนดูไม่เป็นที่แน่ชัดหรือมีร่องรอยว่าจะมีใครสนใจเสียเลย"¹ ในเวลาต่อ ๆ มาผู้อ่านได้ให้ความสนใจ ยอดขุนพล ของยาขอบมากขึ้นเป็นลำดับ แต่ยาขอบก็เขียนเรื่องนี้ได้ไม่นานนักเพราะมีเหตุต้องออกจากบริษัทไทยใหม่ และไปพักพิงอยู่ที่โรงพิมพ์ไทยพานิชยกรรมของเทียน เหลียวรักวงศ์ และช่วยออกหนังสือพิมพ์ผู้นำรายวัน ซึ่งมีเวทวงศ์ (เกียรติศักดิ์ บุญยเสนา) เป็นบรรณาธิการ

พ.ศ. 2475 กุหลาบ สายประดิษฐ์ ออกหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตยรายวัน ยาขอบ และนักเขียนที่มีชื่อเสียงหลายท่านจากหนังสือพิมพ์ผู้นำได้ไปรวมกลุ่มกันอีกครั้งในประชาธิปไตยครั้งนี้ ยาขอบ ได้เขียน ผู้ชนะสิบทิศ อันเป็นตอนต่อจากยอดขุนพล ที่เคยลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์สุริยา ผู้ชนะสิบทิศ ได้รับความนิยมจากผู้อ่านอย่างกว้างขวาง เป็นที่ประทับใจของ ยาขอบ เป็นอย่างมาก ดังที่เขียนไว้ว่า

...จะเกิดมีโอกาสออกโรงอีกครั้งหนึ่ง และทำค่าเขียนให้ฉันเดือนละ 35 บาท อันเป็นอัตราสากลสำหรับนักเขียนเรื่องยาวทั่ว ๆ ไป ครั้งนั้นประชาธิปไตยเป็นหนังสือพิมพ์รายวันที่ขึ้นหน้าขึ้นตามากทำจำนวนพิมพ์นับด้วยหลักเจ็ดพันฉบับเมื่อ

*ต่อไปนี้ผู้เขียนจะใช้นามปากกา "ยาขอบ" แทนนามจริง "โชติ แพร่พันธุ์"

¹โชติ แพร่พันธุ์ "คำปราศรัย" ใน รวมอมตะนิยาย ยาขอบ เล่ม 2 หน้า 575

ได้ออกโรงในเวทีใหญ่ ๆ เช่นนี้ การเสนอตนเองออกไปสู่ผู้อ่านก็ขยายวงแพร่หลายออกไปกว้างขวางไพศาล ทำให้มีกำลังใจที่จะบรรจงบทบาทของตัวพระตัวนางในเรื่องผู้ชนะสิบทิศให้ทะมัดทะแมงยิ่งขึ้น ซึ่งก็ได้เสียแรงเปล่าเพราะบางวันที่เรื่องจะถึงตอนคับขันที่สำคัญนั้น ผู้อ่านบางรายเคยเอารอमारเพื่อขอซื้อเฉพาะหน้าที่ลงผู้ชนะสิบทิศ ซึ่งพิมพ์เสร็จก่อนหน้านี้ไปแล้วก่อนก็มี¹

ยาขอบ เขียน ผู้ชนะสิบทิศ ลงในหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตยติดต่อกันจนถึง พ.ศ. 2479² ก็คิดจะทดลองทำงานใหม่ คือการเขียนคำเจรจาในภาพยนตร์ให้กับบริษัท ภาพยนตร์ไทย ขณะที่ยาขอบลาออกจากงานเดิมนั้น งานใหม่ก็ยังมีอุปสรรค คือโรงถ่ายภาพยนตร์ยังไม่เรียบร้อย จึงต้องว่างงานอยู่ประมาณ 5 - 6 เดือน ช่วงนี้ยาขอบได้รับจ้างเขียนแจ้งความให้ห้างร้านต่าง ๆ และเขียนเรื่องยาว (รักหลังราชบัลลังก์) ลงในหนังสือพิมพ์นิวเดลี รាយวัน โดยได้รับค่าเขียนเดือนละ 80 บาท นอกจากนี้ยาขอบยังได้มีโอกาสช่วยฟื้นฟูกิจการของหนังสือพิมพ์สยามนิกรรายวัน ให้รุ่งเรืองขึ้นกว่าเดิม ยาขอบจึงมีรายได้จากส่วนแบ่งของกำไรถึง 50 เปอร์เซ็นต์ แต่ในเดือนที่ 3 ของการปรับปรุง ซึ่งมีกำไรประมาณ 800 บาท ยาขอบได้เสนอขอรับเพียงเดือนละ 60 บาท นอกจากนี้ยังได้รับเงินค่าเขียนเรื่องให้กับหนังสือพิมพ์สยามนิกรอีกเดือนละ 80 บาท ในการทำงานครั้งนี้ ยาขอบ ได้รับข้อตกลงพิเศษ คือ ถ้าไม่มีงานพิเศษ ยาขอบจะไปสำนักงานหรือไม่ก็ได้ ฉะนั้น ยาขอบ จึงมีโอกาสดำรงงานที่ตนต้องการทดลองคือการเขียนคำเจรจาในภาพยนตร์ได้อย่างเต็มที่อีกด้วย

ยาขอบ ทำงานที่โรงถ่ายภาพยนตร์เกือบ 1 ปี เมื่อกิจการซบเซา ยาขอบ ได้หันกลับมาทำงานในสยามนิกรอีกครั้ง โดยได้รับเงินเดือนค่าตอบแทนเพิ่มขึ้นจากเดือนละ 60 บาท เป็น 120 บาท ค่าเขียนเรื่องยาวเดือนละ 80 บาท ค่าเขียนเรื่องประจำวัน

¹ โชติ แพร่พันธุ์ "คำปราศรัย" ใน รวมอมตะนิยาย ยาขอบ เล่ม 2 หน้า 579

² ภูธราบ สายประสิทธิ์ "ในคณานันท์แห่งวรรณกรรมไทย" ใน ยาขอบอนุสรณ์

จันทร์อีกครั้งละ 15 บาท และค่าตรวจหนังสืออีกสัปดาห์ละ 35 บาท รวมทั้งสิ้นเป็นเงิน เดือน เดือนละ 400 บาท

ยาชอบ ทำงานอยู่กับหนังสือพิมพ์สยามนิกร จนกระทั่งสยามนิกรถูกสั่งปิด โดยมี ข้อแม้ว่าจะเปิดได้อีกต่อเมื่อไม่มี ยาชอบ ร่วมงานอยู่ด้วย ทั้งนี้เพราะ ยาชอบเป็นผู้เขียน บทความโจมตีรัฐบาลในสมัยนั้นอย่างรุนแรง¹ เมื่อออกจากสยามนิกรแล้ว ยาชอบ ได้เข้า ทำงานกับหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย

เกียรติคุณที่นับเป็นเกียรติประวัติอันสูงส่งในชีวิตของนักประพันธ์ผู้นี้คือ ยาชอบ ได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งนายกสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. 2489 และในปีเดียวกันนี้เอง ยาชอบ ก็ได้รับเชิญเป็นกรรมการจัดวางหลักสูตรวิชาหนังสือพิมพ์ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับ "หม่อมเจ้ารัชฎาภิเศก โสภณกุล ศาสตราจารย์ รอง ศยามานนท์ พระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตร ขวาลา สุขุมลันท์ และหม่อมเจ้า ประสพสุข สุขสวัสดิ์"²

ชีวิตรักและครอบครัว ความสุภาพ อ่อนโยน อันเป็นลักษณะนิสัยประจำตัวของยาชอบ ประกอบกับการที่มีวาทศิลป์ในการพูด ทำให้นักประพันธ์ผู้นี้สามารถครองดวง ใจของสตรีที่สวยงามไว้ได้หลายดวง แต่ที่รู้กันก็ในหมู่มิตรสหายว่าชีวิตรักของยาชอบจะ หวานขึ้นเสมอถ้าไม่นำมาเกี่ยวข้องกับชีวิตครอบครัว ทั้งนี้เพราะยาชอบเป็นนักประพันธ์เจ้า สำราญ รักสนุก และรักเพื่อนมาก จึงชอบใช้ชีวิตอยู่ที่สำนักงาน โรงพิมพ์ หรือสโมสร มากกว่าอยู่บ้าน รายได้จากการประพันธ์แต่ละงวดแต่ละเดือนแม้จะเป็นเงินจำนวนมาก ก็ ไม่เคยทำให้ยาชอบร่ำรวยขึ้นมาได้เลย ทั้งนี้เพราะยาชอบมีเพื่อนมากและใช้เงินอย่างไม่ คำนึงถึงวันข้างหน้า ยาชอบมีความเชื่อมั่นว่า "สมองเรามี หามันใหม่ วันนี้ใช้ไปแล้ว พรุ่งนี้ก็หาใหม่ซิ เกิดเป็นคนกลัวอะไรในเรื่องเงิน"³ กว๊ายเหตุที่ ยาชอบ มีความหวัง

¹โชติ แพร่พันธุ์ "ปากกาพูด" ใน รวมอมตะนิยาย ยาชอบ เล่ม 2 หน้า 371

²ผ่องพรรณ ลวนานนท์ ชีวประวัติและการประพันธ์คุณค่าผลงานวรรณกรรมเรื่อง สำคัญ ๆ ของ "ยาชอบ" หน้า 54

³สมัคร เสาวรส "ในสำนักของมิตรสหาย" ใน ยาชอบอนุสรณ์ หน้า 346

สำหรับวันพรุ่งนี้อยู่เสมอ ฐานะการเงินของยาชอบจึงอยู่ในลักษณะที่ไม่มั่นคงตลอดเวลา ดังที่ยาชอบกล่าวกับ วิชัย ปาลวัฒน์วิไชย ว่า "อันนั้นเหมือนอาบู่สาธน์ 'เคื่อนหนึ่งเป็น เศรษฐีราว ๆ 2 - 3 วัน จากนั้นก็จนอย่างเคย...เงินนี้ทางสำนักพิมพ์เขามาจ่ายให้อาเป็นค่าเรื่อง อาเอามาวางไว้ที่นี่(บนโต๊ะ) เพื่อเพื่อนฝูงที่มาหาอาขาดเหลือ ก็จะช่วยยืมเอาไปใช้กัน...หรือถ้าหลานชายขาดมือจะเอาไปใช้บ้างก็ได้"¹

ความใจดีและใจกว้างของยาชอบ ทำให้ยาชอบเป็นที่รักและสร้างความประทับใจให้กับเพื่อนและผู้ใกล้ชิดอยู่ตลอดเวลา ยาชอบจะสนุกสนานและมีความสุขมากเมื่ออยู่กับเพื่อนฝูง ดังที่ยาชอบเขียนไว้ในสมุดถ้อยแถลง เมื่อวันชุมนุมนักประพันธ์ในปีหนึ่งว่า "ไม่มีเวลาใดจะรื่นรมย์ยิ่งไปกว่า เมื่อข้าพเจ้าอยู่ในหมู่มิตรสหายและแก้วเหล้า"² และด้วยเหตุที่ยาชอบรักเพื่อนมากนี้เอง ยาชอบจึงมีวิถีความเป็นอยู่ที่ห่างเหินกับครอบครัวเป็นอย่างยิ่ง ดังที่ เทียน เหลียวรักวงศ์ เขียนไว้ว่า

...คนอื่นเขาไปไหนมาไหนจะเที่ยวเตร่จนหัวทกกันชีวิตอย่างไร พอเห็นเคเท็น้อย เมื่อยล้าหรือคำคืบคั่นก็กลลง เขาก็แสดงสิทธิของเขาออกมาเป็นคำบอกกล่าวว่าฉันอยากจะกลับบ้านแล้ว ฉันจะกลับบ้านละ หรือมากลับบ้านกันเถิด และพูดแล้ว เขาก็กระทำการที่พูดได้ทุกคน แต่ส่วนคุณพูดไม่ได้ เพราะคุณไม่มีบ้านจะกลับ ผมจึงว่าคุณ ว่า เสียที่ที่เกิดมากับเขาชาติหนึ่ง ไม่มีสิทธิจะพูดคำว่า กลับบ้าน!

คุณเคยแก้กับผมว่า บ้าน แปลว่าผัว/หรือเมีย ก็ได้ เพราะมีผู้นิยมใช้เป็นคำแทนชื่อกัน เช่นว่า บ้านฉันไม่อยู่, บ้านฉันจะโกรธ, บ้านฉันเขาว่า ดังนั้นเป็นต้น ฉะนั้น บ้านของคุณจึงแปลว่าเมีย คุณจะมีบ้านก็ต่อเมื่อคุณมีเมียเท่านั้นและมันเป็นเวลาไม่ใช่ส่วนน้อยในชีวิตของคุณเลยที่คุณไม่มีเมีย คุณจึงต้องอาศัยที่ทำงานเป็นที่กินอยู่หลับนอนเสร็จ มันเป็นชีวิตของคนที่ยากจนตลอดกาลด้วย

¹ วิชัย ปาลวัฒน์วิไชย "นกหลงรัง" -ฟ้าเมืองไทย 11(259):15 พฤษภาคม 2522

² แซ ฅ รังน้อย "วันนี้ไม่เหมือนวันนั้น" ใน ยาชอบอนุสรณ์ หน้า 186

ประการนี้¹

แม้ยาขอบจะมีเวลาให้เพื่อนเป็นส่วนใหญ่แต่ ยาขอบ ก็ยังมีภรรยาคู่ชีวิตที่ไกร่วมทุกข์ร่วมสุขกันเป็นเวลาสั้นบ้างยาวบ้างถึง 4 คน คือ คุณจรัส คุณสงวนศรี คุณชุลล และคุณประกายศรี² ประจวบ กาญจนลาก ได้เขียนถึงคู่ชีวิตของยาขอบไว้ว่า

...ทะเลแม่ในชีวิตรจริงของยาขอบเท่าที่เปิดเผยกันแล้วมีอยู่ 4 คน ทะเลแม่คนแรกให้ลูกชายคนเดียว * ที่กำลังกรายทวนอยู่ในวงการหนังสือพิมพ์ตามแบบฉบับของบิดา คนที่สองให้จดหมายรักสีชมพูหอมใหญ่ และเป็นที่มาของ "ผู้ชนะสิบทิศ" คนที่สามเป็นผู้อ่านที่คลั่งไคล้ผู้ชนะสิบทิศเช่นเดียวกับข้าพเจ้าในตอนที่กำลังเรียนอยู่ปีนั่ง ทะเลแม่ผู้นี้ลงทุนขับรถยนต์ข้ามแดนมาซื้อ "ประชาชาติ" ซึ่งลงพิมพ์ "ผู้ชนะสิบทิศ" ที่หาดใหญ่ทุกวันอาทิตย์ และต่อมาก็ทำพิธีต่อสัญญาร่วมชีวิตกันทุกปีอยู่ 5 ปี ทะเลแม่คนที่สี่เป็นผู้ให้ความอารักขาพยาบาลในยามเจ็บไข้อยู่จนกระทั่ง "ยาขอบ" มีอันเป็นทองสิ้นสังขาร³

อวสานชีวิต นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา สุขภาพของยาขอบเริ่มเสื่อมโทรมลง เนื่องจากโรคพิษสุราเรื้อรัง คั่งค้างกล่าวของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ที่ว่า

...ก่อนที่ข้าพเจ้าจะออกไปออสเตรเลีย ในปี พ.ศ. 2490 เขายังเป็นชายหนุ่มที่แข็งแรง ปราดเปรียว สมบูรณ์ด้วยสุขภาพ ครั้นข้าพเจ้ากลับเข้ามา

¹เทียน เหลียวรักวงศ์ "แค่คุณโชติฯได้มีแล้วซึ่งญาติ" ใน ยาขอบอนุสรณ์ หน้า 26

²กรรณิการ์ ฤทธิเดช วิเคราะห์เรื่องสั้นของยาขอบ หน้า 53

* คือ นายมานะ แพรวพันธุ์ ปัจจุบัน (พ.ศ. 2522) ดำรงตำแหน่งบรรณาธิการหนังสือพิมพ์บ้านเมือง รายวัน

³ประจวบ กาญจนลาก "ยาขอบ" สิบทิศ ชีวิตและงานของโชติ แพรวพันธุ์ หน้า 71 - 72

ในปลายเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2492 เขาได้หลบออกมาจากโรงพยาบาลที่
เขาไปนอนป่วยอยู่ เพื่อมาเยี่ยมข้าพเจ้าในคอนคำ เพียงชั่วเวลาไม่ถึงสอง
ปีที่ผ่านมา ข้าพเจ้าเริ่มสังเกตเห็นร่องรอยแห่งความเสื่อมของสังขารเพราะ
โทษของสุราปรากฏในตัวเขาเป็นครั้งแรก¹

ยาชอบต้องเวียนเข้าเวียนออกในโรงพยาบาลหลายครั้ง เพราะนอกจากยาชอบ
จะไม่ยอมเลิกดื่มเหล้าแล้ว ยังเป็นคนใช้คืออยู่ตลอดเวลาอีกด้วย พวงพยอม ได้เล่าถึง
ยาชอบไว้ว่า

พี่โชติของเราไม่เคยเชื่อหมอ หมอห้ามดื่ม ยิ่งดื่ม เมื่อดื่มจนเจ็บ
อีกก็ไปให้หมอรักษา ที่รักษาก็อยากให้ทุเลาเพื่อจะได้มีเวลาดื่มสนุกสนานกับ
เพื่อนอีก นายแพทย์ที่รักษาทุกคนจึงมีภาระอยู่อย่างเดียวกันคือ รักษาให้ทุเลาแล้ว
ให้พี่โชติกลับไปสนุกกับเพื่อน ๆ ส่วนเตียงที่พี่โชติเคยนอนรักษาตัวนั้นสงวนเอา
ไว้ให้พี่โชติได้เลยเพราะไม่กี่วันพี่โชติก็ต้องหวนกลับมานอนคว่ำหมอนอีก เช่น
เคยว่า "อย่าเตือน อย่าห้าม นายมีหน้าที่รักษาเท่านั้น"²

นายแพทย์ที่รักษาพยาบาลยาชอบโดยมิได้คิดเงินค่ารักษาลงมาคือ ชุนวิจิตร
สุขการ และนายแพทย์มาลา ศิระจิต นายแพทย์ทั้งสองแม้จะเป็นบุคคลที่ยาชอบรักยิ่งแต่
ก็ไม่สามารถทำให้โชติยอมรักษาศักดิ์โดยได้ ยาชอบเคยพูดกับเพื่อน ๆ ว่า "แพทย์มัน
บ้า มันไม่รู้จักหน้าที่ของมัน แพทย์ไม่มีหน้าที่เตือนคนไข้ไม่ให้กินอ้ายโน้นคัมอ้ายนี้ แพทย์
มีหน้าที่อยู่อย่างเดียวกันคือรักษาเท่านั้น ใครเจ็บมาก็รักษากันแล้วกัน หายหรือตายเป็นเรื่อง
ของชะตาชีวิตคนนั้น ๆ"³

¹ ภูทาบ สายประดิษฐ์ "ในคณานต์แห่งวรรณกรรมไทย" ใน ยาชอบอนุสรณ์
หน้า 76 - 77

² พวงพยอม (นามแฝง) "พี่โชติ!" ใน ยาชอบอนุสรณ์ หน้า 263 .

³ ก.

ยาชอบ ผู้เชื่อเรื่องชะตาชีวิตเคยเล่าถึงการเจ็บป่วยของตนว่า "ไม่มีความน่าสมเพชเวทนาที่ตรงใด แม้จากดวงใจที่ชอบเที่ยวส่งสารใคร ๆ ของตัวเองก็มิได้ส่งสารตัวเองทั้งที่เจ็บอาการนี้เป็นครั้งที่ 48 นับแต่ปี พ.ศ. 2492 เป็นต้นมา และทั้งที่ปี 2494 เพียงปีเดียว ก็ต้องอยู่โรงพยาบาลครั้งละเดือนสองเดือน ถึง 4 ครั้ง"¹

หลังจากที่เวียนเข้าเวียนออกในโรงพยาบาลหลายต่อหลายครั้ง ยาชอบก็จบชีวิตลงด้วยโรคพิษสุราเรื้อรัง โรคกระเพาะอาหาร โรคเบาหวาน และวัณโรค ที่โรงพยาบาลสีลม ของนายแพทย์มาลา คิตะจิต เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2499 รวมอายุได้ 48 ปี 10 เดือน ศพของยาชอบ นักประพันธ์ผู้ยิ่งใหญ่ในวงการวรรณกรรมไทยได้รับการฃาปนกิจอย่างสมเกียรติ ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม ในเสาร์ที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2500

ผลงานการประพันธ์และนามปากกา กรรณิการ์ ฤทธิเดช² แบ่งงานประพันธ์ของยาชอบไว้เป็น 3 ประเภท คือ

บันเทิงคดี

นวนิยาย ได้แก่เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ มหาภารตะ พรายสวาท และสามก๊กฉบับวชิรพัก *

เรื่องสั้น ได้แก่เรื่อง รักหลังราชบัลลังก์ หล่อนชั่วเพราะชาย เมียน้อย มารหัวใจ มุมมืด รอยไครรอยแฉียง สวรรค์ของคนยาก รักแท้ กามวาสี มัลลิกา นายเฒ่าผู้ฆ่าตัวตาย หลังกากผู้ชาย เพื่อนแพง อารมณ์ เรื่องธรรมดา จดหมายเจ้าแก้ว เชอต้องการดอกไม้สีม่วงในมือ รักและร้าง* กามเทวนิยาย * เป็นไทยต้องสู้*

¹ ใจติ แพร่พันธุ์ "เรื่องไม่เป็นเรื่อง" ใน รวมอมตะนิยาย ยาชอบ เล่ม 2 หน้า 333

² กรรณิการ์ ฤทธิเดช วิเคราะห์เรื่องสั้นของยาชอบ หน้า 74 - 75

* เรื่องที่ ใจติ แพร่พันธุ์ เขียนร่วมกับนักเขียนอื่น

มะกะโท* ความฉลาดคือสิ่ง* ปัญญาแหละเป็นยอดอาวุธ* ปฐมาที่รัก* อย่าเชื่อคนที่
เพียงหน้า* แม่หม้ายซึ่งไม่เคยมีตัว*

สารคดี

ไค้แก่เรื่อง เรื่องไม่เป็นเรื่อง ปากกาพูดได้ หนุมานลูกใคร ท่านผู้อ่านที่รัก
สินในหมึก เราไค้อะไรจากเขา โลกกลาง แม่ทองประศรีกับแม่เทพทอง ประติศาสตร์
-ภูมิศาสตร์ คำปราศัย แลหลังครั้งเป็นนักเรียนเทพศิรินทร์ ที่ว่าไป-ไปนั้นประการใด
คำอธิบายของนักประพันธ์ ถามโง่ ๆ ลมย่อมเลือกทางพัดไค้เอง มีพรสวรรค์อันใดใน
นักประพันธ์หรือ เหตุที่ดูสุมาไค้ไค้แต่งงาน จดหมายรักในชีวิตจริงของยาขอบ หนังสือ
และผู้แต่ง บันทึกของกนกวรรณ เราไค้อะไรจากเขา เรื่องอ่านเล่น ๆ จากเรื่องจริง
เริ่มเรื่องเมื่อข้าพเจ้าขึ้นศาล ชาติเสือจับเนื้อกินเองโดยวิสัย วชิราวุธานุสรณ์

ร้อยกรอง

ไค้แก่เรื่อง อะไรเอ๋ย และ ยาขอบสอนตัวเอง

ในการสร้างผลงานการประพันธ์ดังกล่าว โชติ แพร่พันธุ์ ใช้นามปากกาเพียง 4
ชื่อ คือ

"ยาขอบ" ใช้นามงานเขียนประเภท นวนิยาย เรื่องสั้น และบทร้อยกรอง

"กรทอง" ใช้นามงานวรรณกรรมที่ลงพิมพ์ในศรีสัปดาห์เท่านั้น

"โชติ แพร่พันธุ์" และ "ช. ช่าง" ใช้นามงานเขียนประเภทบทความและข่าว¹

* เรื่องสั้นที่สำนักพิมพ์ดวงศึกษา และประพันธ์สาส์นรวบรวม แต่จากการที่
กรรณิการ์ ฤทธิเดช ไปสัมภาษณ์ สก ฐรมะโรหิต สติต เสมานิด ลันต์ ท. โกมลบุตร
และชอบ มณีน้อย ท่านเหล่านี้ไม่รับรองว่าเป็นเรื่องสั้นของยาขอบ

¹กรรณิการ์ ฤทธิเดช วิเคราะห์เรื่องสั้นของยาขอบ หน้า 73

ความเป็นมาของเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

ใน พ.ศ. 2473 เป็นระยะที่ประชาชนกำลังนิยมอ่านนวนิยายอิงพงศาวดารกันเป็นอย่างยิ่ง ซึ่ง กุหลาบ สายประดิษฐ์ เล่าว่า ในขณะนั้น นวนิยายอิงพงศาวดารไทยเรื่องนเรศวรมหาราช ของหนังสือพิมพ์ไทยหนุ่ม ซึ่งเขียนโดย พานจันทร์ หรือพงษ์ไทยแท้ กำลังได้รับความนิยมจากผู้อ่านจนแทบจะเอาชนะนวนิยายอิงพงศาวดารจีน อันเป็นที่นิยมกันมาแต่เดิมได้¹ ดังนั้นเมื่อ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ออกหนังสือพิมพ์ไทยใหม่ จึงได้เขียนนวนิยายอิงพงศาวดารมอญ เรื่อง ยอดทหารหาญ และแนะนำให้ ยาขอบ (ซึ่งขณะนั้นเป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์สุริยา ของกุหลาบ สายประดิษฐ์) ก้าวเข้าสู่วงการประพันธ์นวนิยายอิงพงศาวดารด้วย ในครั้งแรก ยาขอบ ไม่มั่นใจในความสามารถของตนนัก แต่เมื่อได้รับคำแนะนำจาก กุหลาบ สายประดิษฐ์ และทีมงานของ พานจันทร์ ตลอดจนนักเขียนรุ่นก่อนแล้ว ยาขอบจึงได้เริ่มเขียนนวนิยายอิงพงศาวดารพม่า เรื่องยอดขุนพล ลงหนังสือพิมพ์สุริยารายวันในปลายปี พ.ศ. 2473 นั้นเอง

กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้ให้ข้อคิดและแนะนำในการเขียน ยอดขุนพล แก่ ยาขอบ ว่า

ในการเขียนนิยายอิงพงศาวดารของเรา เราจะเอามาแต่นามของบุคคลในพงศาวดาร และลักษณะนิสัยของบุคคลนั้นตามที่เราจะศึกษาได้จากพฤติกรรมของเขาที่ปรากฏในพงศาวดาร ส่วนพฤติกรรมของเขาที่จะปรากฏในนิยายของเรานั้นจะเป็นพฤติกรรมที่เราคิดขึ้นใหม่ ซึ่งเราอาจจะประติษฐ์ให้สนุกสนานน่าตื่นเต้นยิ่งกว่าพฤติกรรมที่ปรากฏในพงศาวดารเป็นไหน ๆ²

ยาขอบนำข้อคิดดังกล่าวประกอบกับคำเตือนของกุหลาบ สายประดิษฐ์ ที่ว่า "ควรถือเอาการบำเรอผู้อ่านด้วยความสนุกและให้คงามด้วยศิลปะของการประพันธ์ยิ่ง

¹ กุหลาบ สายประดิษฐ์ "ในคณานต์แห่งวรรณกรรมไทย" ใน ยาขอบอนุสรณ์ หน้า 72

² ดู หน้า 73

กว่าการถอดพงศาวดารเดิม ๆ ได้แน่นไว้"¹ มาใช้ในการเขียน ยอดขุนพล ดังที่ ยาชอม ได้เขียนชี้แจงไว้ใน คำนำ ยอดขุนพล ฉบับ พิมพ์ครั้งที่ 1 ไว้ว่า

เรื่องยอดขุนพลนี้ ข.ฯ. เราเขียนจากข้อความซึ่งปรากฏใน พระราชพงศาวดารพม่า ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ฯ หน้า 108 ระหว่างบรรทัดที่ 4 ถึง บรรทัดที่ 11 เหตุที่เสนอโดยละเอียดดังนี้ ก็เพื่อจะบอกให้ผู้อ่านทราบว่า เมื่อตัวจริงในพงศาวดารมีอยู่ 8 บรรทัด แต่เรื่อง ยอดขุนพลมี 7224 บรรทัด ฉะนั้นส่วนที่แตกต่างออกไปจากเรื่องเกิมนั้นย่อมเป็นส่วนที่ข้าพเจ้าจะต้องรับผิดชอบ ถ้าได้สร้างความสนุกเพลิดเพลินขึ้นไม่สนใจของท่าน ผู้อ่านด้วยประการใดก็ดี

เรื่องนี้ ข้าพเจ้าเขียนอย่างจะให้ เป็นชีวิตของบุเรงนอง ซึ่งในพงศาวดารยกเป็นมหาราชองค์หนึ่งของจำนวนมหาราชที่พม่ามีอยู่ 3 องค์ บุเรงนองจริงๆ ก็มีชีวิตกันพิสดารมากอยู่แล้ว ดังนั้นถึงบุเรงนองในห้วงนิภิตของนักเขียนอย่าง ข้าพเจ้า จึงมีนัยหมายจะเสนอว่า เรอความสนุกและเพลิดเพลินแก่ผู้อ่านเป็นส่วนใหญ่ ด้วยแล้ว เรื่องของวีรบุรุษผู้นี้ในห้วงนิภิตก็ยิ่งวิจิตรพิสดารขึ้นไปอีก ในเรื่องข้าพเจ้า หมายชีวิตวีรบุรุษของข้าพเจ้าให้จบลงในตอนปฐมวัย และไปเปิดฉากใหม่เป็นชีวิตของบุเรงนองคนทำการใหญ่ขึ้นในเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ²

ยาชอม จบยอดขุนพล ในตอนที่จะได้ก่อกองจากเมืองกองอู เพื่อไปสืบทมิประเทศ เมืองแปรตามรับสั่งของบังครา และในช่วงนี้ ยาชอมก็มีอันต้องจากหนังสือพิมพ์สุริยา และ ยอดขุนพลไปด้วยเช่นกัน ยาชอมได้งานใหม่ที่โรงพิมพ์ไทยพาณิชย์การ ของเทียน เหลียว-รักวงศ์ ต่อมาในปี พ.ศ. 2475 ฤทธาภ ชาญประสิทธิ์ ได้ออกหนังสือพิมพ์ประชาชาติ รายวัน ได้ชักชวนให้ ยาชอม มาร่วมงานอีกครั้ง และโอกาสนี้ ยาชอม ได้นำจะได้จาก

¹ ไซกิ พรหมพันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 คำนำ หน้า ๗

² สังก เป่งวานิช "ยอดขุนพลฉบับพิมพ์ครั้งที่หนึ่ง" ใน ยาชอมอนุสรณ์ หน้า 100

เรื่องยอกขุนพล มาออกโรงอีกครั้งในเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ

แนวการเขียน ผู้ชนะสิบทิศ นั้น ยາขอบ ก็ยังคงยึดแนวการเขียนยอกขุนพลมาเป็นหลักดำเนินเรื่องต่อไป คือ มุ่งนำเรผู้อ่านให้สนุกและงงงานด้วยกลประของการประพันธ์ยิ่งกว่าการคอกพงศาวดารเดิม ดังที่ยาขอบชี้แจงไว้ว่า

ไม่มีอะไรที่ข้าพเจ้ากลัวรับ เป็นพงศาวดารที่ถูกต้องอยู่ในผู้ชนะสิบทิศ ข้าพเจ้าเขียนขึ้นด้วยอารมณ์ฉันทัน ผู้ชนะสิบทิศถูกปลอมขึ้นจนดูประหนึ่งเป็นพงศาวดารด้วยอารมณ์ฉันทันเท่านั้น...ข้าพเจ้าเขียนเรื่องนี้อย่างไม่ดวงพงศาวดารก็จริง แต่ห่วงอรรถาธิบายใจคอบุเรงนองมาก จึงพยายามเขียนอย่างที่จะรักษาจิตใจของบุเรงนองเดิมให้คงอยู่และแทรกบทแทรกลงไปให้ควรแก่นิยายพิศวาสไว้¹

นวนิยายที่ ยาขอบ เรียกว่า ปลอมพงศาวดาร เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ได้รับความนิยมจากผู้อ่านอย่างสูงสุด และความนิยมสูงสุดของประชาชนนี้เองที่มีผลทำให้ ยาขอบ มีกำลังใจที่จะพยายามและบรรจงสร้าง ผู้ชนะสิบทิศให้มีคุณค่า สำหรับผู้อ่านมากขึ้นทุกขณะ

เมื่อ ยาขอบ หวีคุณค่าให้กับผู้ชนะสิบทิศมากยิ่งขึ้นเท่าใด ผู้ชนะสิบทิศก็ยิ่งมีค่าและมีความหมายต่อชีวิตของ ยาขอบ มากยิ่งขึ้นเท่านั้น ผู้ชนะสิบทิศ เป็นวรรณกรรมที่ ยาขอบ รักและภูมิใจยิ่งนัก ทั้งนี้เพราะผู้ชนะสิบทิศมีส่วนสร้างการยอมรับนับถือและชื่อเสียงให้กับยาขอบมากยิ่งขึ้นกว่าวรรณกรรมชิ้นใด ๆ ในชีวิตการประพันธ์ของ ยาขอบเอง และผลประโยชน์ที่ยาขอบได้รับจากผู้ชนะสิบทิศโดยตรงที่เห็นได้ชัดอีกประการหนึ่ง ก็อรายได้ ยาขอบมีรายได้จากการเขียนและการพิมพ์ ผู้ชนะสิบทิศ เป็นเงินจำนวนมาก ดังที่ ยาขอบเคยปรารภถึงรายได้จากการพิมพ์ ผู้ชนะสิบทิศ ในครั้งหนึ่ง ไว้ว่า

จากจำนวนหนังสือที่ขายคราวละไม่ต่ำกว่า 4000 เล่ม ฉันได้รับเงิน 600 บาท เป็นอันว่ามีกำไรตอนละหรือสัปดาห์ละ 300 บาท เป็นอย่างน้อยไม่นับที่เก็บกักไว้ตอนละ 1000 เล่ม ที่มาเย็บปกแข็งขายชั้นหลัง

¹ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 คำนำ หน้า ง - ข

นับเพียงชายหริบ ๆ ป.เป็นประจำสัปดาห์ ครึ่งนี้ หนังสือ 31 ตอน
ก็ทำเงินให้แก่บุคคล นัฏแก่งมัน 9300 เห็นได้ชัด ๆ อยู่แล้ว¹

ผลพลอยได้จาก วรประพันธ์ ผู้ชนะสิบทิศ ทำให้ ยาชอบได้รับสิ่งที่มีค่าในการ
ดำเนินชีวิตของคนอีกถ้วย นั่นคือ ผู้ชนะสิบทิศ มิได้มีเฉพาะแรงถึงจิตใจให้ผู้อ่านสนใจ
และคอยติดตาม ผู้ชนะสิบทิศ เท่านั้น หากแต่ยังมีส่วนเป็นเสมือนสื่อรัก นำคู่วิถีคนที่ 3
ซึ่งเป็นผู้อ่านที่หลงใหล ผู้ชนะสิบทิศ มาให้ผู้ประพันธ์ คือ ยาชอบ นั่นเอง

ยาชอบ ถือว่า ตนเป็นนักประพันธ์ที่มีเกียรติยศ มีชื่อเสียง มีรายได้สำหรับ
เลี้ยงชีวิตอยู่ได้ ก็เพราะนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ฉะนั้น การเขียน ผู้ชนะสิบทิศ ใน
แต่ละตอน ยาชอบจึงได้พยายามรักษาคุณภาพและระดับ "ฝีมือ" ของตนไว้อย่างเสมอ
ต้นเสมอปลาย ไม่ยอมเขียนอย่างสุกเอาเผากิน ดังที่เขียนไว้ว่า

ให้ออกตายไปซิ คุณโชติบอก ทั่วผมตายแต่หนังสือของผมต้องอยู่ ผมจะเขียนชู้ ๆ
แบบสุกเอาเผากินนั้นไม่ได้ ประชาชนคนอ่านนิยมยกย่องในบทประพันธ์ของผมแล้ว
ผมหรือจะเห็นแก่เงิน...ถ้าผมเป็นช่างเจียรไนเพชร ผมจะต้องเจียรไนให้
เหลี่ยมคู่นั้นสวยงาม สัมกับคำร่ำกาของเพชร นี่ผมเป็นนักประพันธ์ ผมก็ต้อง
เจียรไนในบทประพันธ์ของผมให้ควรแก่ค่าที่คนอ่านยกย่องนับถือผม²

ความพิถีพิถันและความสามารถเฉพาะคนของยาชอบ ทำให้ ผู้ชนะสิบทิศ เป็น
วรรณกรรมชิ้นเยี่ยมที่ชนะใจประชาชนและบุคคลในวงการประพันธ์ของไทยได้ตลอดมา
จนเท่าทุกวันนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชนะสิบทิศกับชีวิตของยาชอบ ถ้าหากจะได้มีการพิจารณา
กันโดยดลึงแท้แล้วจะเห็นได้ว่านักประพันธ์และผลงานชิ้นนี้ มีความสัมพันธ์ต่อกันยิ่งนักจนอาจ

¹โชติ แพร่พันธุ์ "คำปรากัย" ใน รวมอมตะนิยายยาชอบ หน้า 590

²ประกายศรี ทรุคานนท์ "บันทึกของหลานสาวยาชอบ" ฟ้าเมืองไทย 11(569):

กล่าวได้ว่า ยาชอบ เป็นยาชอบที่มีชื่อเสียงรุ่งโรจน์ไค้ก็เพราะ ผู้ชนะสิบทิศ และผู้ชนะ-
สิบทิศเป็นผู้ชนะสิบทิศไค้ก็เพราะความสามารถของยาชอบนั่นเอง

ขณะที่ยาชอบเขียน ผู้ชนะสิบทิศ ให้กับหนังสือพิมพ์ประชาชาติ เป็นประจำวัน
อยู่นั้นนับไค้ว่าทั้ง ยาชอบ และผู้ชนะสิบทิศ ต่างก็มีความรุ่งเรืองและรุ่งโรจน์อยู่ในวง
การประพันธ์มาด้วยกันเป็นอย่างดี แต่เมื่อ ยาชอบออกจากหนังสือพิมพ์ประชาชาติ ใน
พ.ศ. 2479 เพื่อไปเขียนบทภาพยนตร์ และทำงานให้กับหนังสือพิมพ์สยามนิกรรายวัน
ผู้ชนะสิบทิศ ก็มีอันต้องอยู่ในสภาพลุ่ม ๆ คอน ๆ เช่นเดียวกับชีวิตของยาชอบ บุเรงนอง
จะมีโอกาสกรายทวน หรือเก็บทวนก็ขึ้นอยู่กับโอกาสการจับปากกาของยาชอบเองเป็น
สำคัญ

แม้ยาชอบจะเปลี่ยนงานบ่อยและไม่มีเวลาสำหรับเขียน ผู้ชนะสิบทิศ ไค้ทุกวัน
เช่นเดิม แต่ยาชอบก็มิไค้ทอดทิ้งวรรณกรรมชิ้นนี้เสียทีเดียว ทั้งนี้เพราะนอกจากยาชอบ
จะมีใจรัก ผู้ชนะสิบทิศ อย่างจริงใจแล้ว ยังมีเสียงเรียกร้องจากผู้อ่านอยู่เสมอ ทำให้
ยาชอบต้องพยายามต่อสู้ชีวิตและพฤติกรรมของบุเรงนองต่อไปเพื่อให้สมกับที่จะเป็น ผู้ชนะ-
ทั้งสิบทิศไค้อย่างภาคภูมิ ในช่วงท้ายของเรื่อง ยาชอบ พบ มที่ จะจบ ผู้ชนะสิบทิศให้
สมบูรณ์ที่สุด หากแต่มีปัญหาดิคขัดเรื่องการค้นตำนานเพชร สำหรับให้จะได้ครบลอมตัว
เป็นพ่อค้าเพชร นำเพชรเข้าไปขายในพระราชวังเมืองยะช่ายไค้อย่างสมจริงที่สุด

การดิคขัดเรื่องตำนานเพชรนี้ แม้จะทำให้ยาชอบไม่สามารถเขียน ผู้ชนะสิบทิศ
ให้จบเป็นลยลักษณ์อักษรไค้แต่ ยาชอบก็ไค้สร้างโครงเรื่องในตอนสุดท้ายของผู้ชนะสิบทิศ
ไว้เรียบร้อยแล้ว และได้เล่าให้กับบุคคลิกลัทธิพิงอยู่เสมอ ฉะนั้นเมื่อยาชอบถึงแก่กรรม
ลง สันต์ เทวรักษ์ จึงเขียนสรุปเรื่อง อันเป็นตอนจบของผู้ชนะสิบทิศ ให้สัมพันธ์กับเนื้อ
ความเดิมที่ยาชอบเขียนไว้ และตรงตามความตั้งใจของยาชอบผู้สร้าง ผู้ชนะสิบทิศ ไค้
เป็นอย่างดี

ชีวประวัติของยาขอบในส่วนที่สัมพันธ์กับการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศ

ผู้ชนะสิบทิศ มีค่า มีความหมาย
 เกี่ยวกันชีวประวัติของยาขอบก็มีความสำคัญ
 เมื่อได้ศึกษาชีวประวัติของยาขอบแล
 พบว่าผู้ชนะสิบทิศบางส่วนมีผล
 ของยาขอบเอง และนอกจากนี้ในการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศยังมีบุคคลที่ใกล้ชิดกับยาขอบ
 บางท่านมีบทบาทและมีส่วนสัมพันธ์กับการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศอีกด้วยคงจะได้กล่าวถึงรายละเอียดเป็นลำดับไปคือ

1. ประสพการณ์ที่มีส่วนสัมพันธ์กับการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศ

ยาขอบเป็นนักเขียนที่สะสมประสบการณ์และถ่ายทอดประสบการณ์สู่งาน
 ประพันธ์ของตนเสมอ เช่น ใช้ประสบการณ์ชีวิตเมื่อครั้งเป็นเด็กรับใช้ใกล้ชิดของ
 พระยาพิทักษ์ภูบาล ซึ่งมีโอกาสติดตามเข้าออกในพระบรมมหาราชวังได้นั้นมาเขียน
 เรื่อง รักหลังราชบัลลังก์ และใช้ประสบการณ์ชีวิตในการเป็นนักหนังสือพิมพ์และนัก-
 ประพันธ์ มาสร้างตัวละครเอกฝ่ายชายในเรื่องสั้นหลายเรื่องให้มีอาชีพเป็นนักเขียนได้
 อย่างสมจริงในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศก็เช่นเดียวกัน ยาขอบได้ถ่ายทอดประสบการณ์
 ของตนไว้เป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะ ผู้ชนะสิบทิศ เป็นนวนิยายที่ ยาขอบรักและภูมิใจ
 ยิ่ง ประกอบกับการที่นวนิยายเรื่องนี้ เป็นนวนิยายขนาดยาว ยาขอบใช้เวลาเขียน
 ไม่น้อยกว่า 20 ปี จึงมีโอกาสดำรงประสบการณ์ชีวิตของตนลงได้ตลอดเวลาที่เขียน
 ยาขอบ เขียนผู้ชนะสิบทิศ ขึ้นจากประสบการณ์ของคน กังที่ยาขอบได้ยอมรับว่า
 "ฉันเขียนตัวจะเกิดด้วยความรู้สึกราวกับว่าเป็นตัวของฉันเอง แต่ฉันวิเศษวิโสเช่นนั้น
 หรือ ก็หาไม่ไ้ นักประพันธ์อยู่ด้วยความเพ้อฝัน เป็นมโนภาพเราจะวาดภาพให้ใจวาด
 ได้ ก็ด้วยเราอาศัยสิ่งที่เราพบเห็นมาแวดล้อมประกอบเข้าไป"¹ และยาขอบได้เขียนถึง

¹ เทียน เหลียวรักวงศ์ ผู้รวบรวม จดหมายรักในชีวิตจริงของยาขอบ หน้า 378

ความรักและวัยของคนที่สัมพันธ์กับการเขียน ผู้ชนะสิบทิศ ไว้ว่า

พอประกาศเป็นล่ำเป็นสันออกไปว่าจะเขียน "ผู้ชนะสิบทิศ" ให้จบ ความห่วงใยก็มีมาทุกสารทิศ บางท่านกรุณาต่อกายมาด้วยตัวเอง แต่คงพะเนินเห็นทีจะมาด้วยจดหมาย เป็นห่วงว่าจะเขียนให้จบไม่ได้ และจำนวนมากห่วงว่า ถึงจบก็คงจะจบไม่ได้สนุกเหมือนตอนต้น ๆ ด้วยไม่มีตัวนางที่จะปล่อยชวนอารมณ์รักให้เพลินอีกแล้ว และส่วนมากที่เคียวว่า เมื่อเขียนผู้ชนะสิบทิศตอนต้น ๆ นั้น ยังหนุ่ม 22 - 23 ปี เกียวนั้ทราบว่ 40 กว่าแล้วจะเขียนถึงความรักได้อย่างไร เมื่อความรักย่อมเสื่อมลงไปตามวันเวลาของอายุ แม้จะเค็ดตัวสำคัญในเรื่อง ตอนท้าย ๆ ที่เขียนไว้ ก็ดูจะเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ขึ้นตามวัยของผู้เขียน¹

นอกจากยาขอบจะเป็นนักเขียนที่สะสมประสบการณ์และถ่ายทอดประสบการณ์ในชีวิตจริงลงในผู้ชนะสิบทิศทั้งที่ยาขอบยอมรับแล้ว เมื่อได้ศึกษาประวัติยาขอบอย่างละเอียดพบว่า ยาขอบมีนิสัยรักการอ่าน และอ่านหนังสือทุกประเภท ซึ่งผลจากการอ่านมากทำให้ยาขอบมีความรู้กว้างขวาง และสามารถนำความรู้ความคิดจากการอ่านมาดัดแปลงใช้ใน ผู้ชนะสิบทิศได้อย่างเหมาะสมอีกด้วย ดังนั้นในการศึกษาชีวประวัติของยาขอบที่มีส่วนสัมพันธ์กับการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศครั้งนี้ จึงจะขอแยกกล่าวใน 2 ลักษณะคือ ประสบการณ์จากการอ่าน และประสบการณ์จากชีวิตจริง

อึ่งขอชี้แจงว่ การแยกกล่าวถึงประสบการณ์ของยาขอบที่มีส่วนสัมพันธ์กับการประพันธ์ ผู้ชนะสิบทิศ เป็น 2 ลักษณะนี้ แม้จะได้แยกกล่าวโดยอาศัยข้อมูลทีค่อนข้างเกินขีดเป็นเกณฑ์แล้วก็ตาม แต่ก็ยังนับเป็นการยากที่จะแยกให้เค็ดขาดหรือยืนยันให้แน่นอนว่ ผู้ชนะสิบทิศตอนใด เป็นผลสืบเนื่องมาจากประสบการณ์จากการอ่าน และตอนใดเป็นผล

¹โชติ แพร่พันธุ์ "ลมย่อมเลือกทางพัดไ้เอง" ใน "ยาขอบ" สิบทิศ ชีวิตและงานของโชติ แพร่พันธุ์ หน้า 209

สืบเนื่องมาจากประสบการณ์จากชีวิตจริง ทั้งนี้เพราะยาชอบเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์
ชีวิตที่เข้มข้น และมีประสบการณ์จากการอ่านอย่างกว้างขวาง ประสบการณ์เหล่านี้
ล้วนมีผลต่อการประพันธ์ ผู้ชนะสิบทิศ ในกว่าที่จะศึกษาอย่าง
ละเอียดและลึกซึ้งได้ ดังนั้นในการศึกษาค
วแยกพอให้เห็นเป็น
นัยและเพื่อให้เกิดการสะท้อนในการศึกษาเท่านั้น คือ

1.1 ประสบการณ์จากการอ่าน ยาชอบเป็นนักประพันธ์ที่มีประสบการณ์จาก
การอ่านมาตั้งแต่ครั้งเยาว์วัย ยาชอบเล่าว่า "ข้าก็เียนเรียน แต่รักหนังสือ รักส
ของมันสืบเนื่องมาแต่ก่อนขอพระกลืน ปลาบู่ทอง จักร ๆ วงศ์ ๆ ให้แม่ฟัง..."¹
และเมื่อครั้งอาศัยอยู่กับพระยาบริหารนครินทร์ โชติ มีหน้าที่อ่านหนังสือ แล้วสรุปความ
ให้พระยาบริหารนครินทร์ฟัง ดังที่ ชลอ เกษะนันท์ ได้เล่าไว้ว่า

งานสำคัญที่ทุกคนหลีกเลี่ยงคือ การอ่านหนังสือ พงศาวดารจีน
เลียดก๊ก สามก๊ก จอหยูเหิม ง่วนเฉียว ฯลฯ หรือตำนานยุทธศิลป์
ของเสด็จในกรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ และหนังสือที่เกี่ยวกับการยุทธ-
ศาสตร์ ยุทธวิธี ให้ผู้บัญชาการนายตีฟัง เพราะว่าอ่านไปเกิด กึกกั่น
เที่ยงคืนไม่ต้องหยุดกินละ

ถ้าเวอร์ชิตอ่าน ข้าพเจ้าต้องนวด เริ่มต้นต้องอ่านให้ชัดคำ ชัด
วรรค ชันต่อไป การอ่านหนังสือนี้ผู้ฟังย่อมหลับ ๆ คื่น ๆ เช่นอ่านวันนี้ก็
ต้องเล่าความที่อ่านให้ฟังเมื่อวันก่อน ถ้าบกพร่องก็ต้องโทษ คือโชติมาทำ
หน้าที่เป็นพระทรมะรงโอบเสีย 10 ที่ หน้าที่อ่านหนังสือนี้ พวกเราเวลา
นั้นอายุ 10 - 13 ปี จึงเห็นว่าเป็นงานที่น่าสยดสยองยิ่งนัก²

¹โชติ แพร่พันธุ์ "เรื่องไม่เป็นเรื่อง" ใน รวมอมตะนิยายของยาชอบ เล่ม

2 หน้า 356

²ชลอ เกษะนันท์ "จากราชสำนักนายตี" ใน ยาชอบอนุสรณ์ หน้า 152

ต่อมาเมื่อเป็นเด็กรับใช้ของพระยาพิทักษ์ภูบาล ยาชอบ ก็ยังคงได้รับหน้าที่อ่านหนังสือให้พระยาพิทักษ์ภูบาลฟังพร้อมทั้งมีหน้าที่ดูแลรักษาทำความสะอาดห้องสมุดของท่านอีกด้วย ยาชอบ จึงมีโอกาสดูเลือกอ่านหนังสือชั้นคดีย่างมากมายดังที่เล่าว่า

เกิดเป็นคนไม่ใช่แมงสาบจึงจะได้คลานแต่อย่างเดียวอยู่บนหนังสือ หนังสือเก่า ๆ บางทีก็เป็นลายมือโบราณ ในสมุดข่อยกวาดไปปักไปแล้วก็อ่านไป ทีแรก ๆ ท่านเจ้าของก็รู้สึกเขม่นทีไปดูคลำของหวงของท่าน คงหนีไ้ท่านเองเห็นสิ่งเล่นแก้วจึงถูกทว่าควารู้เรื่องหรือที่หยิบออกมาอ่าน ตอบว่ารู้ท่านให้เล่าให้ฟัง ฟังแล้วก็นิ่ง เลื่อมองค้วยตาขุ่น ๆ ซอบกล วันหลังให้เล่าอีก...การได้อ่านเรื่องแปลก ๆ นั้นวันหนึ่งท่านชี้ให้อ่านเอง อ่านนั้นแน่ชี้ไปที่สมุดขานากระคายพิมพ์คึกที่ปกและสันมิได้บอกชื่อไว้ประการใดเลย แล้วบอกตามภาษาที่ท่านใช้กับข้าพเจ้าว่า แล้วอย่าเลือกปากสว่างเที่ยวเล่าไปละ รู้ไว้แต่พอรู้ เป็นเรื่องยังไม่ถึงคราวเปิดเผย ชั่วชีวิตเจ้าคงหาที่ไหนอ่านไม่ได้ จริ่งของท่าน ต่อแต่นั้นมาบัดนี้ก็เกือบสามสิบปียังมีได้พบที่ใครเลยเป็นคัวพิมพ์คึกไว้ ฉะนั้นย่อมจะมีอีกหลายฉบับซึ่งคงจะอยู่กับบรรดาข้าราชการชั้นที่ใหญ่มาก ๆ เป็นเรื่องที่เรียกว่า พงศาวดารข้างพระที่¹

ประสบการณ์ในการอ่านหนังสือในวัยเด็กนับเป็นสิ่งที่มิมีประโยชน์ต่อการสร้างงาน ประพันธ์ในโอกาสต่อ ๆ มาของยาชอบเป็นอย่างมาก ยาชอบถือว่า การอ่านหนังสือมากเป็นสิ่งสำคัญสำหรับอาชีพนักประพันธ์ ดังที่ไ้สอน วิชัย ภาลวณวิไชย ไว้ว่า "นักเขียนกับการอ่านหนังสือมีความสำคัญและสัมพันธ์กันมาก...เหมือนอย่างอา อาต้องอ่านหนังสือมากหนังสือเล่มไหนที่อาชอบ อาจะอ่านทวนสองครั้ง ครั้งแรกอ่านผ่าน ๆ

¹ โชติ แพร่พันธุ์ "เรื่องไม่เป็นเรื่อง" ใน รวมอมตะนิยายของยาชอบ เล่ม

ไป ครั้งที่สองจับอ่านโดยละเอียด ส่วนเรื่องไหนที่อ่านไม่ชอบ อาจอ่านถึงสามครั้ง เพื่อจะดูว่ามีข้อบกพร่องอย่างไร และเป็นเพราะอะไรเราจึงไม่ชอบเรื่องนี้"¹

ด้วยเหตุที่ยาชอบรักการอ่านมาตั้งแต่ครั้งเยาว์วัยและยังคงเห็นความสำคัญของการอ่านเรื่อยมาจึงเป็นเรื่องที่แน่นอน พันธุ์นี้ย่อมมีประสบการณ์ในการอ่านกว้างขวาง และผลจากการมีประสบการณ์ในการอ่านเป็นอย่างมากมายนี้เอง ผู้ชนะสิบทิศ จึงเป็นเสมือนแหล่งถ่ายทอดประสบการณ์จากการอ่านของยาชอบไว้ด้วย ดังที่ยาชอบเขียนไว้ในคำนำของ ผู้ชนะสิบทิศ ภาคสามว่า

ความจริงผู้ชนะสิบทิศเป็นเรื่องที่ลอกเลียนเอาหลาย ๆ สิบเรื่องเข้ามาแต่ในทางจะทับถมเหยียบย่ำ ท่านก็ไม่คงไปค้นว่าคอนไหนลอกจากเรื่องใดบ้างบาปที่สุดเพื่อเหยียบย่ำคอก ข้าพเจ้าจะรับอยู่เดี๋ยวนี้แล้ว ว่าลอกเขาตะลุยมานับจากโจโฉแตกทัพเรือสำหรับเด็กเรียน ไปจนถึงหนังสือที่ไม่จำเป็นไม่มีใครอ่าน เช่นไตรภูมิพระร่วง หรือถ้าท่านทำการเทียบกันโดยละเอียด เช่นตอนจะเกิดได้ตัวฤๅษามาคืนมาในภาคหนึ่งนั้น คำโอ้อวมที่พื้นความหลังอันขึ้นฉะระคนเศร้าของคนนั้น จะเป็นฉากกำบังใจให้ท่านลืมนึกถึงอิเหนา ตอนลักขีให้ประสันดาฉายหนังให้อูณณากรรมดั่งข้าพเจ้าลอกมาเสีย เพราะฉะนั้นจึงว่าการจะไปค้นว่าคอนใดลอกเรื่องใดนั้นเสียเวลา²

• และเวทวงศ์ (เกียรติศักดิ์ บุญยเสนา) ได้เขียนเล่าไว้ว่า

ข้างเพื่อนของเพื่อนจะมีหนังสือพงศาวดารพม่า ของเสด็จในกรม นราธิปประพันธ์พงศ์ หนังสือสาบึก ราชาริราช ตลอดจนหนังสือตำรา ยุทธศาสตร์ของไอ้ผี ของเพ็ญวางซ้อนกันไว้ตั้งใหญ่

¹วิชัย ภาลรัตน์วิไชย "นกลองวัง" ฟ้าเมืองไทย 11(259):36 พฤษภาคม 2522

²โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 คำนำ หน้า ค

จากหนังสือพงศาวดารพม่า ซึ่งในท้ายเล่มจะมีคำในภาษาพม่าหรือมลายู และมีคำแปลไว้ให้เสร็จนั่นเอง เพื่อนำไปใช้สำหรับการตั้งชื่อตัวละครใน ผู้ชนะสิบทิศ ซึ่งจะหาไม่ได้ในพงศาวดารพม่าหรือมลายูเองเลย¹

ประสบการณ์จากการอ่านที่สร้างความประทับใจให้กับ ยาชอบ เป็นอย่างยิ่งคือการอ่านวรรณคดีเรื่อง มหาภารตยุทธ ซึ่งประจวบ กาญจนลาก เขียนบันทึกจากปากคำของยาชอบไว้ว่า "เขาหลับตาลงมิได้ในเวลาอันควรจะหลับสนิท เห็นและได้ยินแต่ภาพและเสียงตะลุมบอนกันในสนามรบเป็นกองทัพ รดศึกปร่าร้างเหมือนรถพระอาทิตย์ในรูปแล่นกันสนั่นหวั่นไหว ถูกศรสาธิตไปรยอยู่หนาแน่นในท้องฟ้า ภาพและเสียงเหล่านี้หลอหลอนเขาอยู่ตลอดคืน"² แม้ผลจากการอ่านวรรณคดีเรื่องนี้จะทำให้ ยาชอบล้มป่วยเป็นเวลานานแต่ก็สร้างความประทับใจให้กับ ยาชอบไว้เป็นอย่างมากเช่นกัน ดังนั้นเมื่อยาชอบเขียน ผู้ชนะสิบทิศ จึงกำหนดให้จะได้เกิดได้ใช้ธงรูปนกยูงรำแพนอยู่กลางพื้นธงสีเหลือง เช่นเดียวกับธงประจำตัวของวีรบุรุษอรชุน ในเรื่องมหาภารตยุทธ

นอกจากนี้ ยาชอบ ยังได้ใช้ประสบการณ์จากการอ่านมาช่วยเสริมให้เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ น่าอ่านน่าสนใจได้เป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากการที่เนื้อเรื่องบางตอนมีลักษณะคล้ายวรรณคดีเรื่องอื่นและเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ไทยบ้าง ใช้ความเปรียบและสำนวนที่คัดแปลงมาจากวรรณคดีอื่น ๆ บ้าง เช่น "ครันดูยามสี่เจ้านายทัพก็สั่งให้ทหารทั้งปวงลุกขึ้นหุงหาอาหารกินอิ่มหน้าแล้วให้อยู่จวนรุ่งอรุณเห็นตัวกันถนัด จึงให้ทหารทำลายภาชนะสำหรับหุงหาเสียสิ้น รวมทั้งเครื่องสัมภาระอื่นก็มีให้ตัดไป เหลือแต่อาวุธคู่มือม้าที่ขี่จักได้เบาแรงและคนผู้นั่งหลังจะได้ละเสียซึ่งความรุ่มร่าม"³

¹ เวทาค์ (นามแฝง) "แคว้นพิภพผู้ยากไร้เพียงเรือนกาย" ใน ยาชอบอนุสรณ์ หน้า 136 - 137

² ประจวบ กาญจนลาก "ยาชอบ" สิบทิศชีวิตและงานของโชติ แพร่พันธุ์ หน้า 62

³ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2 หน้า 956

"จิสะเบงยีนยั่วกระนั้นเหมือนพญาจระเข้กับกาลอญู่ไถ่ถ้า สำนวมใจให้สงบ แล้วเลมาค้องมนต์หมอล่ำก็เฝ้าร้อนไม้อาจสำรวมกิริยาการสงบสืบไป"¹

พระเจ้าตะเบงชเวตตี้ทั้งเกลอสังการตลอดแล้วแย้มสรวลออกมาได้ แล้วว่า
พี่ท่านหาอุบายคั่งนิยายบุราณว่าเรื่องหนึ่ง นางฟ้าลงเล่นน้ำแล้วจกอดปีกละไว้
มนุษย์ใครจะจับเอาตัวนางคนหนึ่งก็ลักปีกซ่อนเสีย นางนั้นจึงบินคุดนางอื่นมิ
ได้ อุบายนี้ประเสริฐสำหรับครั้งนี้แล้ว ข้าพเจ้าจักเข้าเป็นคนกุ่มน่านาง
โซ้อัวไว้เอง²

ในค่านุบายถึกและกลยุทธที่ปรากฏใน ผู้ชนะสิบทิศ นั้น ยาชอบ ได้รวบรวม
ความรู้จากหนังสือประวัติศาสตร์ พงศาวดาร และหนังสือที่ว่าด้วยยุทธศาสตร์ ยุทธ
วิธีต่าง ๆ มาคิดแปลงให้เข้ากับเนื้อเรื่องของ ผู้ชนะสิบทิศ ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งอาจ
กล่าวได้ว่า ยาชอบเป็นนักเขียนที่ใช้ประสบการณ์จากการอ่านมาสร้างสรรค์งานเขียน
ของตนได้เป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพยิ่งนัก

1.2 ประสบการณ์จากชีวิตจริง ประสบการณ์จากชีวิตจริงของยาชอบที่มี
บทบาทและสัมพันธ์กับการประพันธ์ ผู้ชนะสิบทิศ คือ

1.2.1 ประสบการณ์ในวัยเด็ก ประสบการณ์ในวัยเด็กที่ต้องต่อสู้
กับรบเพื่อความอยู่รอดของตนได้สร้างความประทับใจให้กับยาชอบเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น
เมื่อเขียน ผู้ชนะสิบทิศ ยาชอบจึงสามารถสร้างงานประพันธ์ให้สมจริงมีคุณค่าน่าติดตาม
อ่านได้ด้วยการอาศัยประสบการณ์ในชีวิตจริงประกอบด้วย ยาชอบเคยเขียนถึงความ
สัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ตนเองกับการเขียน ผู้ชนะสิบทิศไว้ว่า

¹ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5 หน้า 2941

² โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6 หน้า 3296

จะเกิดหรือบุญเรือนอง จะยื่นม้าบัญชาการศึกษา ไ้โอโง่งองอาจจริงหรือไม่ยังสงสัย ถ้าข้าพเจ้าไม่เคยดูปลาค้างคาวและเป็นจอกก็ มังคงายจะโอนอ่อนนิมนวลควรแก่ราชวัลลภแท้ ๆ ถึงเ... เจียวหรือ ถ้าลูกตาของอ้ายเด็กเกรคนหนึ่งมิได้ชอบสอกรู้สอเห็น อยู่ตามตีนกระโถที่ประทับของในหลวง ความที่สิบเอ็ดห่มท้องปลสร้อยจากคอท่านเจ้าคุณพิทักษ์ไปเก็บบนพานที่ในหอพระ โดยต้องกำสร้อยนั้นดูพนมเสมอหน้า เพราะที่สร้อยนั้นมีคัลเล็ก ๆ ใส่ผมของพระมงกุฎเกล้าฯ ซึ่งท่านเจ้าคุณสารวัตรใหญ่ถือเป็นเครื่องรางของศักดิ์สิทธิ์ประจำ เปลี่ยนเสียหน่อยเถียว ให้จะเค็ดชั่ว มากฐ่มากหญิงเข้ามา เป็นยอกรักแต่พอถูกกลัดก้นอยใส่ผมห้อยคอเข้านิค ก็ได้คิดด้วยความรักภักดีต่อทะเลแม่จันทรา นั้น จะเค็ดให้ชั่วเท่าชั่วก็ยังเป็นเครื่องมือหากินของยาขอบได้¹

นอกจากนี้ยาขอบยังได้เขียนถึงประสบการณ์ในครั้งที่เป็นเด็กรับใช้ของพระยาพิทักษ์ภูบาล ที่ส่งผลถึงการเขียน ผู้ชนะสิบทิศ ไว้ว่า

พอถึงเดือนกันยายนของปีที่ยายุครบ 17 เต็ม ต้องขึ้นทะเบียนทหาร ท่านสารวัตรใหญ่ก็เร่งให้ไปอำเภอขึ้นทะเบียนทันที เพื่อเอาตัวเป็นสารวัตรสำหรับ... จะไ้คิดตามท่านไ้คตลอกแม่ในงานพิธีรีตองที่กิดขวางแก่การเข้าออกของคนสามัญ

การไ้คตแต่งเครื่องแบบทำให้ไ้ดูไ้เห็นสิ่งต่าง ๆ อย่างไม่ต้องขุ่มมอง ๆ เมียง ๆ แม้จะเป็นเวลาแปดห่มสามยามในพระบรมมหาราชวังขณะพระเจ้าอยู่หัวประทับ ไม่มีใครจะรังเกียจเพื่อนคุยแก่งว่ง ฉะนั้นตอนคิดสังคทานนายตำรวจหลวง หรือที่ยังเรียกกันว่าตำรวจนอกก็ไ้ยินดีคุยกับ... สารวัตรน้อยชั้นพล พวกตำรวจนอกชั้นพลถูกวางยามคู่ตามประตูบนพระที่นั่ง

¹โชติ แพร่พันธุ์ "เรื่องไม่เป็นเรื่อง" ใน รวมอมตะนิยาย ยาขอบ เล่ม 2

เช่นบรมพิมานนั้นตำราวจัณณายจึงจะเดินรอบตามบริเวณสารวัตรไม่มีเวรขึ้น
ประจำที่ตามพระราชฐานที่ประทับมีแต่เวรเดิน จึงได้โอกาสคิดหลังตำราวจ
หลวงชั้นนายพืงท่านดูไป แลตามท่านเรื่อยไป จะเป็นเรื่องอะไรบ้าง ก็
เล่าไม่รู้จักจบกล่าวได้แต่ว่าภูมิภาพแลเหตุการณ์ที่ได้เห็นช่างเจิดจ้ากับคง
ความคิดเสียนี้กระไรเวลานึกคะนึงเล่นเมื่อต้องการจะเขียนเป็นตัวหนังสือ¹

ในการศึกษานวนิยายเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ได้พบว่า ยາขอบ ได้นำประสบการณ์
ในชีวิตจริงมาแทรกไว้หลายตอน เช่น

1) นำความรู้เรื่องม้า จากประสบการณ์การเลี้ยงม้า ชี้นำแง่ มาใช้ใน
ผู้ชนะสิบทิศ เช่น

(จะเค็ด) จะผูกตบม้านั้นคิดชักด้วยม้าที่ขี่เพราะหาใช้ม้าสำหรับฝึกไว้ว่า
ทวนไม่ ก็แต่เป็นม้ามีกำลังแลคล่องโดยตะกะฐีฝึกไว้ล่าสัตว์เท่านั้น ส่วนม้า
ไขดูเป็นม้าทหาร ชินแก่การร่าทวนมาแล้วจะเตือนให้หันเหียนอย่างไรก็รู้เชิง
ผู้ขี่ แต่กำลังคะเนว่าจะสู้ม้าตะกะฐีหาได้ไม่ สู้ไปอีกใหญ่ก็เห็นเหงื่อตกขึ้น
ที่โศภกับ...พอคึกกับมังฉงายคึกจะหันม้าตลบออกขวา ม้านั้นถูกเปลี่ยนเชิง
โดยกะหันหันก็สลับเท้าผิดซัดกันแลลไปข้างหน้า คนขี่ก็เอียงเสียหลัก
ชะโงกไปประชิดไขดูเกินระยะทวนแทงมีดนัก แต่ไขดูชำนาญมีมือคล่องไม่
ไค้อย่างหนึ่งก็เอาอย่างหนึ่งฟาดซ้ำเอามังฉงายด้วยกลางคันทวนถูกไหลโดย
แรง เจ้าหนุ่มก็เอียงลงบั้นจะตกจากหลังม้า ก็แต่ด้วยคอม้ากอดมันไว้ได้ ไขดู
กระชากม้าออกห่าง เพื่อให้ได้ระยะจ้วงแทงด้วยปลายทวน²

¹โชติ แพร่พันธุ์ "เรื่องไม่เป็นเรื่อง" ใน รวมอมตะนิยาย ยาขอบ เล่ม 2
หน้า 365 - 366

²โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 210

(จะเค็ด) คิคจะออมกำลังม้าไว้จึงไปโดยสบายใจ ไม่เร่งร้อน แต่รื้อนออก
จากประตูเมืองแปรมาประมาณ 100 เส้น ไคยีนเสียงผีเท้าม้าควมมาราว
พายุพิศสังเกก ก็ชักม้าตัวแอบเข้าริมทางปล่อยให้ม้านั้นวิ่งเลยไปแต่หากม้า
ทหารของอุททั้งนั้น ยามว่างศึกปรนปรือกันเป็นอันดี แดมิไคกร่างานกำลังไม่
ลค ก็เกิดล้าพองอยู่เป็นนิจ ม้าจะเค็ดไคยีนเสียงม้าอื่นปล่อยดีดิน วิ่งผ่าน
จุมกตัวไปไม่ถึง 2 วาฉะนั้นก็ร้องเสียงแหลมท่าท่าจะโจนตาม¹

2) นำความรู้และประสบการณ์ในการวิ่งรอกว่า มาใช้ในความเปรียบได้
อย่างคมคาย เช่น

"ว่าแล้วเจ้าหนุ่มก็วิ่งตัวนางมา ทองสาแต่พอต้องมือคั่งว่าว่าตัวไวถูกกระหน
โคนม่านก็ควงตัวต่ำลงตามเชิง อ่อนตัวลงมาหามิไคว่ากล่าวประการใดต่อไปอีก กลับ
กระแะตัวเข้าไปชิดเจ้าหนุ่ม"²

"มาตรว่ารสสวาทที่พุทราณญเคยปรนจะเป็นเยือกถึงใจก็คั่งว่าลมคันฝน แ่พัก
กระโชนหนักเบามีไค้เสมอกัน สัมผัสแล้วจะฉ่ำผิวกาย เสมอลมหนาวว่าอันพิศแผ่วเบา
แต่เรียบเรื่อยตลอดเวลานั้นมิไค้ กลโสมจะเค็ดไค้ต่างกว่าสมว่า นางข้าหลวงก็รีน
ใจกว่าอยู่ให้พุทราณญเชย"³

"ค่ายของอุอันข้าพเจ้าคุมนี้ระยะยาวประมาณ 30 เส้น จักว่าสั้นกว่าสั้นกับค่าย
หงสาวดียิ่งนัก เปรียบประจวบกับเข้าตัวน้อยล่ออยู่กับอกจุฬา"⁴

"หนึ่งนั้นเหมือนคนคันป่านเหลิงลิ้มระวังตัว นอนป่านกระทั่งว่าวเหลิงลมแล้ว

¹โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2 หน้า 1081 - 1082

²โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 266

³ค. หน้า 293

⁴โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5 หน้า 2865

จะรังลงเล่าก็เหลือกำลังแต่จะชาคลอย จ่าจะต่อป่านผ่อนคอบเอาทีให้ลมอ่อนก่อนจึงค่อยสาวเอาตัวลงคืน"¹

3) นำประสบการณ์ในการเล่นหมากรุก มาใช้ในความเปรียบ เช่น

"พระอนุชาท่านอย่าเพิ่งคิดเอาม้าแลกม้า โคนแลกโคนเรือแลกเรือเลย เปี้ยเรามากกว่าเป็นค่อที่ย่อมเอาเปี้ยแลกเป็นสองสามเอาตามเชิงเถิด"²

"อันตัวหมากรุกซึ่งขึ้นกระดานวางจะสู้กันนั้น มิใช่ตัวหนึ่งเป็นงาพญาช้างเผือกจำหลัก อีกข้างหนึ่งเป็นไม้มะเกลือแกะตัวหมากรุก ทั้งสองข้างก็มีศักดิ์เสมอกัน นอกกว่าใจไม่สู้กันคอก จึงจะออกปากเถียงว่านั่นตัวไม้นี้ตัวงา"³

"ตามความคิดข้าพเจ้าตั้งรับอยู่ชายทุ่งหันสาวคิให้ทองดูมาทีเอนั้นชอบใจนัก จุจโรละแถมว่าความเสีย คอยแต่แย่งเปี้ยชักเมื่อคราวทันกระดานไว้ ระวังแต่ตาจะร้อย เม็ดสุกโคนย่างมาโยงรับให้ถึงกันเป็นอันดี คอยรัดเอาแต่ถึงคราวสมควร อย่างนี้ปลายกระดานหมากรุกอีกฝ่ายจะค่อยกว่าเรากระไรเสียจะไม่เห็นขุนเข้าตาจน"⁴

4) นำประสบการณ์ในการบวชเณร และบวชพระมาใช้ในเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ =

สมัยที่เป็นนักเรียน ยาชอบ เคยประกาศหลังจากถูกเขียนหน้าชั้น 24 ที่ว่า "ต่อไปนี้จะไม่ยอมให้ครูได้เขียนเขาอีกเป็นอันขาด"⁵ และหลังจากนี้ประมาณ 1 สัปดาห์ ยาชอบก็มาเรียนโดยครองกายแบบสามเณร ซึ่งแม้จะเป็นการบวชเณรหน้าไฟให้มารดา แต่ก็มีส่วนช่วยให้ยาชอบได้อาศัยผ้าเหลืองหนีไม้เรียวได้ จากประสบการณ์นี้ ผู้เขียนเข้าใจว่ายาชอบนำมาใช้ใน ผู้ชนะสิบทิศ ในตอนกำเนิดนามมังคราย ซึ่งจะเกิดถูกไขดู

¹ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6 หน้า 3435

² โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2 หน้า 806

³ ก. หน้า 1009

⁴ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4 หน้า 2133

⁵ ประจวบ กาญจนลาภ "ยาชอบ" สิบทิศชีวิตและงานของโชติ แพร่พันธุ์ หน้า 21

และสอพิณบายัโหมในข้อหาลักแหวนของสอพิณยาและทำร้ายเจ้าทรัพย์ มหาเถรวัฑ
กุโสศอได้ช่วยให้จะเค็กรอกพ้นจากอาญาแผ่นดิน โดยการให้บวชเป็นสามเณร และตอน
แม่โหมของมังตรา จะเค็กรอกเรื่องชัศพระราชนิยมของมังตรา และทำร้ายพนักงานวัง
มีโหมทางอาญาแม่โหมเลาซีได้วอนขอภัยโหมจากมังตรา และกำหนดให้จะเค็กรอกได้บวช
พระ ซึ่งจะได้คัก "มีน้ำใจยินดีอยู่ด้วยจะไม่ต้อโหมเป็นมลทินแก่ตัว แลเกิดผลจากได้
อุปสมบทเอาแรงบุญคุณเป็นเครื่องบูชาคุณมารดา"¹

๕) นำประสบการณ์จากการได้เก็บสร้อยคดัมพระเกศาพระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ของพระยาพิทักษ์ภูบาล มาดัดแปลงใช้ในเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ เช่น

อันคับเมื่อนางข้าหลวงมือชุลมุนอยู่นั้น สร้อยทองคำเส้นน้อยประจำคอเจ้า
หนุ่มก็ขาดออก เครื่องคุณพระที่แขวนสร้อยเส้นน้อยห้อยคอก็หล่นลง จะเค็กร
มองดูของหนึ่งซึ่งกึ่งอยู่กับพื้นกระดานแล้วจะลึงอยู่

ของสิ่งนั้นเป็นกลั่นน้อยประกอบค้วยางา และมีทองเลี่ยมรักหัวท้าย
ฝีมือที่จำหลักลายบนกลั่นงานนั้นละเอียดงามนัก อนึ่งกลั่นงานนั้นเล่าทำรูปวง
ไว้วางปักคล้ายเกลียวแล้วก็เปิดออกได้ส่วนที่กลวงบรรจุไว้ด้วยเส้นผมตะละแม่
เมืองทองดูเจ้าหนุ่มเห็นของสิ่งนั้นระลึกลงวันที่ตะละแม่ตั้งเส้นเกศาออกแล้ว
จบเกล้าอธิบายฐานขอให้ปอຍณแห่งนางเป็นเครื่องกำกับสติตัวให้ชื่อค่อตะละแม่
แลตั้งหน้าประกอบแต่กรรมดี แลของสิ่งนั้นมาหลุกในยามสำคัญ อันว่าคนจะริ
การไม่ตรงค่อนำใจตะละแม่ กำลังจะลงมือกระทำการเหมือนลับหลูตามนุษย์
สิ้นคนจะเห็นความชั่วของตัวแล้ว ก็จงใจจะนอกคำตะละแม่เสีย แลพาตัวให้
จมลงในรากะจรีต เจ้าหนุ่มคิดได้ถึงความไม่สมควรแล้ว ความละอายแล
เจ็บใจตัวของตัวเองกำเริบขึ้นหนัก ก้มลงเก็บกลั่นงานนั้นร้อยรวมเข้าหุ่ม
ตะกรุด ครั้นแขวนเข้ากับคอแล้วที่หน้านั้นก็เกิดน้ำตาคลอตา มีไค้สาแดง

¹ ไซคี แพร์พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4 หน้า 2295

กิริยาเรียงสวาทควยนางคองสาสิ้นไป

แล้วนาง (ตะละ
น้อยส่งออกให้ แล้วว่า ก็เปลื้องสร้อยคล้องคอที่ร้อยกลักงา
ไว้สองกลัก อันหนึ่งอยู่ที่..... ยพ, องคองดู อันหนึ่งคือกลักที่ข้าพเจ้า
ส่งให้ท่านนี้ในกลักทั้งสองของเราเป็นทีบรรจุเส้นเกศาของกันและกันไว้ ผม
เราอยู่กับจะเกิดแลผมจะเกิดอยู่ที่เราแลของนี้เป็นสุกรัก ข้าพเจ้า ถือ
คล้ายเครื่องรางวิเศษป้องกันตัว ทั้งแต่วันจะเกิดคล้องคอให้แล้วไม่เคยปลด
เปลื้องออก แต่ครั้งนี้จะให้กันทิมานำไปแจ้งแก่จะเกิดว่าข้าพเจ้าเปลื้อง
สร้อยกลักนี้ออกจากคอเป็นครั้งแรก เพื่อจะให้จะเกิดเห็นผมของตัวเป็นที่
เตือนใจจะได้ระลึกถึงวันคืนแลถ้อยคำที่ตัวพูดไว้กับจันทร์ภาคนอาภัพ²

6) นำประสบการณ์ครั้งเป็นสาววัตรประจำตัวของพระยาพิทักษ์ภูบาลผู้ซึ่งเป็น
ราชวัลลภในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มาสร้างบุคลิกจะเกิดให้นมวล
ควรแก่ตำแหน่งราชวัลลภของพระเจ้าแผ่นดิน และผลจากการที่มีโอกาสได้เข้าออกใน
พระบรมมหาราชวังบ่อยครั้งนั้นยังเป็นประโยชน์แก่การสร้างฉากในวังเมืองทองดู เมือง
แปร และเมืองหงสาวดีได้อย่างสมจริงด้วย เช่น

(จะเกิด)ก็ลอบออกทางหน้าต่างภูมิ แลผ่านทวารวังชั้นนอกได้โดยสะดวก
รีบุดไปยังท้ายวังถึงสระกว้างอันเป็นที่สาวเหล่านางก่านัดพ่ายในลงอาบน้ำ
แล้วซ่อนเร้นไต้เงาไม้ริมสระเปลื้องเครื่องแต่งกายทั้งสิ้นออกถือได้สูงเกิน
ศีรษะลงน้ำลอบลอยคอไปทราบจนดูข้ามฝั่งอีกด้านหนึ่งได้ จัดแต่งกายนุ่งห่ม
เป็นอันดีแล้วห่มคอยที่อยู่อเวลาให้คิดสงัด ครั้นปลดออกคนแล้วก็แต่งกายเข้า

¹ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 279 - 280

² ก. หน้า 580

ไปจนใกล้ตำหนักพระราชเทวี

เดิมจะเค็ดเคยเข้าออกทางฝ่ายในเนื่อง ๆ จึงรู้ว่าห้องใดเป็นที่
ใครอยู่ ครั้นสำเหนียกเอาเสียงว่า คนทั้งปวงบนตำหนักพระราชเทวีหลับ
สิ้นแล้วก็โหนกายป่ายป็นตามรอยสลักขึ้นไปจนถึงห้องตะละแม่จันทร์รา แสง
อจกลับยังตามสว่างอยู่เรือง ๆ จะเค็ดย่องอย่างคืบคลานเข้ามาจนถึงหน้า
พระแท่นที่พระราชธิดาบรรทม แล้วก็หยุดยั้งคุกเข่าลงพนิจสิริรูปชดชยนารี
ศรีเมืองทองอุ¹

แต่คืนนั้นพระเจ้าบรมมหาราช ๗ ตำหนักพระอัครเทวี จึงให้ข้าหลวงจัด
ห้องให้มั่งคายนอนมิให้ห่างห้องบรรทม บรรดาชะแม่มานางำนัลทั้งปวงก็มี
ใจเกรงแลพลอยนิยมในเจ้ามั่งคายนคนโปรดเป็นอันมาก

ครั้นล่วงเข้ามัจฉิมยาม เสด็จเข้าสู่ที่สำราญแล้วเจ้ามั่งคายน
ก็เข้ามายังห้องที่ไค้พักชั่วคราว ขณะตามเสด็จเปิดบัญชรแลสอดคตาออกไป
ทางเบื้องทิศตะวันตก ในตัวตำหนักเดียวกันนั้น แลอีกห้องหนึ่งแสงชวาลา
สว่างประหลาดกว่าห้องทั้งปวงพอไค้ยินเสียงพิณคึกเพลงที่ตัวบอกเมื่อค่ำก็แจ้ง
ใจว่า ตะละแม่กุสุมาประทับอยู่ห้องนั้น เจ้าหนุ่มก็ใคร่มีใจจะได้เข้าไป
สนทนาคัวย แต่พิเคราะห์ดูทางเห็นว่ายากนักต้องผ่านห้องบรรทม ยิว่านาง
อยู่งานเปิดตาคืนความเสี่ยจะเกิดขึ้น²

1.2.2 ประสบการณ์เกี่ยวกับการดื่มสุรา ในชีวิตจริงยาขอบเป็น
นักดื่มที่รู้โทษของสุราเป็นอย่างดี และรู้ว่าการดื่มสุราเป็นอุปสรรคต่อการสร้างงาน
ประพันธ์ของคนเป็นอย่างยิ่ง ถึงที่กล่าวกับทง ศรัทธาพิทย์ ว่า "ร่างกายของพี่
กำลังจะแย่อีกแล้ว ผู้ชนะสิบทิศ กำลังอยู่ในสมองของพี่หมดแล้ว หาเวลาเขียนไม่ได้

¹โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 31

²ก. หน้า 365

ไม่ใช่ไม่มีเวลาเอาเสียเลยหรอกนะ เวลามีตลอดวัน แต่มันยังไม่สร้างซักทีนะสิ"¹
 ยาชอบพยายามเตือนเพื่อนแล้วก้อช็อคอยู่เสมอว่า "การกินเหล้ามากไม่ดี"²

ในขณะ: จะเห็นได้ว่า ยาชอบ กำหนดลักษณะจะเกิดตัวเอกของเรื่องไว้ในลักษณะที่ไม่ใช่ และพยายามที่จะแสดงให้ผู้อ่านได้เห็นโทษของการดื่มสุราจากพฤติกรรมและคำพูด ของตัวละครอยู่ตลอดเวลา เช่น

ข้าพเจ้าใคร่โน้มนำใจไปสู่วัยเด็กขณะสองเรายังไม่รู้ทำชั่ว แลรู้จักแต่ดื่มธารณอันเอนโอบบริสุทธ์สะอาดแห่งแม่เลาชี แลกาลโน้นเรารู้สึกแต่สิ่งทั้งาม อารมณ์ลึละเยียบอ่อนอินว่าคนใดชี้เหล้าก็มักกลัวแลผูกใจชังอนาถเอยอุบักนี้นำเหล้าคือวาสนาอันข้าพเจ้าจะละเสียมิได้ ทั้งที่แจ้งว่าชั่วแต่ปีศาจหนึ่งในร่างได้เวลาแล้วคอยกระตุ่นเตือนให้กรอกสุมัน³

อย่างไกรก็ตามผลจากการที่ยาชอบมีประสบการณ์ ในการดื่มสุราเป็นนิจันก็มีส่วนช่วยในการเขียน ผู้ชนะสิบทิศ ได้เป็นอย่างดี นั่นคือ ยาชอบสามารถสร้างบุคลิกภาพและพฤติกรรมของตัวละครที่สัมพันธ์กับสุรา ได้อย่างสมเหตุสมผลและสมจริงเป็นอย่างยิ่ง เช่น

"แต่คือนั้นพระเจ้าทองอุเสยนำจันท์ไชน้อยถึงหากสติยังมั่นคงอยู่ก็ไม่อาจเสด็จพระราชดำเนินโดยคั้งตัวให้ทรง กอดเอากอเจ้าเกลอไว้พอพุงกาย"⁴

"พระเจ้าตะเบงจะเวคีส์ดับข่าวลูกสาวขุนพลแปรเป็นเครื่องกระหึ่มยิ่งอยู่ในพระทัยแล้ว ครั้นภายในวาทวิมานสำราญเป็นอันดีกระนั้น น้ำจันท์จอกแล้วจอกเล่าดื่ม

¹ทอง ศรีธรรมาพิภย์ "โชติ แพร่พันธุ์ ในสำนักของมิตรสหาย" ใน ยาชอบอนุสรณ์ หน้า 365

²ป. ศรีสมวงศ์ "คุณโชติสั่งว่า" ใน ยาชอบอนุสรณ์ หน้า 299

³โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6 หน้า 3212

⁴ด. หน้า 3213

มิได้ทหน้าพระทัยเลย"¹

นอกจากนี้ ยาชอม ยังได้นำประสบการณ์เกี่ยวกับสุรา มาใช้ในความเปรียบใน
ผู้ชนะสิบทิศ ได้อย่างคมคายยิ่งนัก เช่น

"จะเกิดส่ำแดงรักไม่สุดซึ้งรัก แต่ของสาขานซึ่งกว่ารสที่รู้จากสอพิณยา หนึ่ง
นั้นอุปมาว่านางทองสาเป็นนักเลงสุรามา นามครว่าเหล้าจะแล่นอยู่ทั่วเส้นเลือดคอใจ
อย่าให้หายากก็มเสียมิได้ก็จริงอยู่ แต่ครั้นพึ่งโทษแห่งข้อเบญจศีลแล้ว นักเหล้าก็ยังเกิด
รู้สึกบ่บุญขึ้นในดวงกมล"²

"การทั้งสิ้นนี้มหาอุปราชท่านอย่าพูดให้สะเทือนใจข้าพเจ้าเลยสิ่งใดที่ข้าพเจ้า
รักสุดดินก็จะรักไว้ในดวงใจ อุปมาครั่งว่านักเลงสุรามาครั้นถูกบิการมารคาบังคับให้ปลง
ผมคลุมไว้ซึ่งผ้ากาสาพัศตร์มันจิกตัวยังจะระลึกถึงรสเมรัย เหตุว่าเบรียรสขบอชยาตัย
ตัวก็ยังจำเป็นจะต้องละเสียเพราะเห็นแก่สีผ้ากาสาพัศตร์มากกว่า"³

"จาเลงกะโบที่ท่านพูดเหมือนไม่เคยรู้ใจ บัดนี้ตั้งหนึ่งข้าพเจ้ายกถ้วยสุรามาจ่อ
ปากแล้ว ที่ท่านมาลาคับศีลห้าอันขัดกับการจะดื่มสุราเสียแล้ว น้ำใจที่ทศพรหมอยู่ก็ทำที่จะ
เหี่ยวแห้งลง"⁴

1.2.3 ประสบการณ์เกี่ยวกับความรัก ถ้าพิจารณาในค่านจิตวิทยา
ผู้เขียนเข้าใจว่าการที่ยาชอมใกล้ชิดและได้รับความรักจากมารคามากกว่าบิดา ซึ่งมีได้
มีโอกาสน้อยกว่าชอมเลย และจากการที่มารคาคงสิ้นชีวิตลงในขณะที่ยาชอมยังอยู่ใน
วัยเด็กนั้นอาจมีส่วนสะท้อนถึงพฤติกรรมตัวละครและการดำเนินเรื่องในผู้ชนะสิบทิศด้วย
นั่นคือ ยาชอมกำหนดบทบาทตัวละครให้จะได้รักมารคาและ ได้ความรักจากมารคา

¹ ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6 หน้า 3353

² ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 291

³ ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3 หน้า 1494

⁴ คุ. หน้า 1516

แต่ก็นับว่าเป็นความรักที่หา เพราะมารคามีตำแหน่งพระนมหลวงที่ชื่อตรงจงรักภักดี
ต่อราชวงศ์เมงกะยินโย ยิ่ง จึงไม่อาจแสดงความรักต่อบุตรของคนเกินสองพี
น้องในราชวงศ์ คือ เหราและพระราชบุตรมังตราได้ ประกอบกับการที่
จะเกิดมีเหตุที่ทำให้ต้องห่างอกมารคาอยู่ตลอดเวลา นับตั้งแต่ครั้งวัยรุ่นลอบรักกับทะเลแม่
จันทร์รา จะเกิดถูกขับออกจากวังไปอยู่กับหาเถรที่วัดกุโสดอ หลังจากนั้นหน้าที่ราชการ
ก็มีส่วนทำให้ต้องอยู่ห่างกับมารคาอีก คือ ออกศึกเป็นเวลาแรมปี แต่อย่างไรก็ตามแม่
ความสัมพันธ์ภายนอกระหว่างมารคา กับบุตรคู่นี้จะดูห่างเหินไปบ้าง แต่ยาขอบได้เน้น
ความสัมพันธ์ภายในจิตใจ คือความรักความเคารพเทิดทูนมารคาของจะเกิด และความรัก
ความห่วงใยในบุตรของแม่เลาซีไว้อย่างเสมอกันเสมอปลาย เช่น

ส่วนแม่เลาซีผู้เข้านั้นปิติ แต่เดิมก็มีใจรักคนอันกำเนิด แต่ดูทรนโดยธรรมคา
อยู่แล้วหากชักด้วยคนผู้ประพฤติกการหยาบช้า ไม่ชอบพระทัยพระเจ้าอยู่หัว แม่
เลาซีคนชื่อจึงพลอยเกิดความชิงน้ำหน้าลูกตัว แต่ครั้งนั้นคนทั้งปวงกล่าวมาถึง
พูดว่า จะเกิดลูกน้อยทำการสมควรเป็นข้าราชการหน้าพระเจ้าอยู่หัวก็เข้า
ยกย่องชมเชยมีรับทราบนี้ คงกมลพระนมผู้เข้าประจุฟ้าหลังฝนเหือก แจ่ม
ใสมีไค้บีมลหินโคหมองเป็นรอยเลยกอกเอาคน วเข้าแล้ว แลดูหลังดู
หน้าประสาคนเข้า ปากก็พร่ำสอนอย่ารู้มี ~~อะไร~~ ก็พระเจ้าอยู่หัว แลแม่
เลาซีนั่น แต่ครั้งจะเกิดยังน้อยกระหังเคิบกล้ำก็มีไค้ทะนุถนอมสนิทเหมือนมารคา
แลบุตรคู่อื่น เพราะมาตรจะเกิดกำเนิดแต่อกก็จริงอยู่ แต่ยามน้อยนางเลาซี
พระนมหลวงเป็นผู้เลี้ยงบ่ารุงมังตรา ครั้นจะสำแดงความรักลูกตัวให้ออกนอก
หน้าเล่า ก็เกรงทหารผู้ดูจะตีตัวเสมอลูกหลวงอันตัวเลี้ยงบ่ารุง นางนมผู้
มีอริยาศัยจำเริญจึงทำตัวห่างมิไค้หมั่นสู้สืด้วยลูกตัว¹

¹ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6 หน้า 3209 - 3210

ในผู้ชนะสิบทิศ บรรพบุรุษของจะเด็จ ที่ยาชอบกำหนดบทบาทให้มีเพียงแม่นม เล่าขีผู้เป็นมารดาเท่านั้น ส่วนบิดานั้น ยาชอบกล่าวถึงเพียงในข้อความที่มาหาเถรเล่า ให้ฟังว่า บิดาชื่อสิงคะสุร มีอาชีพปากวงตาลรองน้ำตาลสดขาย เลี้ยงชีพอยู่ที่บ้าน งะสะยอก เมืองสองควงฉี¹ และกล่าวในจดหมายที่พระราชอาณะเมืองสองควงฉี เขียนถึงมหาเถรวัฑกุโสคว่า ขณะที่บิดามารดาจะเด็จกำลังปีนต้นไม้คานอยู่นั้น ได้วาง จะเด็จลงน้อยไว้กับพื้นดิน ขณะนั้นมีงูใหญ่ลำตัวประมาณต้นหมาก เลื้อยมารัดตัวจะเด็จ ไว้ เมื่อมารดามาพบเข้าจึงเรียกให้บิดามาดู แต่ก็มิรู้จะทำประการใด ด้วยงูนั้นใหญ่ เกินขนาด ต่างทะเล็งอยู่เป็นครู่จึงเห็นงูคลายตัวและเลื้อยไปโดยมิได้ทำอันตรายแก่ทารก แต่ประการใดสองสามีภรรยาจึงนำบุตรชายไปตรวจดวงชะตา ซึ่งพระราชอาณะเมือง สองควงฉีได้พบว่า เป็นบุคคลที่มีบุญ นานไปจะได้เป็นมหาราช แต่สถานที่อันเป็นมงคล สำหรับวัยต้นแห่งจะเด็จนั้นคือแขวงเกตุมคติทองดู จึงได้ให้สามีภรรยาพาบุตรตัวมาพักอยู่ กับมหาเถร²

เมื่อมหาเถรส่งมารดาของจะเด็จเข้าเป็นพระนมหลวงในพระราชวัง จะเด็จ จึงมีโอกาสดูตามมารดาเข้าไปอยู่ในพระราชวังด้วย ส่วนบิดาของจะเด็จนั้น ยาชอบ มิได้กล่าวถึงอีกเลยว่าเป็นไปอยู่ที่ใด ล้มหายตายจากกันในตอนใด นับเป็นการทอดทิ้งตัว ละครอย่างเด็ดขาด ทั้ง ๆ ที่จากการอ่าน ผู้ชนะสิบทิศ ตลอดเรื่อง ผู้เขียนพบว่า ยาชอบเป็นนักประพันธ์ที่ไม่หลงลืมหรือทอดทิ้งตัวละครอื่น ๆ เลย

การที่ยาชอบกล่าวถึงบิดาของจะเด็จอย่างผิวเผินและทอดทิ้งเด็ดขาดเช่นนี้ ผู้เขียนเข้าใจว่าอาจมีส่วนที่เนื่องมาจากประสบการณ์ในชีวิตจริงที่ยาชอบต่างเห็นกับเจ้า อินทร์แปลงผู้เป็นบิดาเป็นอย่างไรนั่นเอง

นอกจากประสบการณ์ชีวิตในด้านความรักจากผู้ให้กำเนิดของยาชอบที่สะท้อน

¹ ไซคี แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 26

² ไซคี แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2 หน้า 941 - 942

สู่เรื่องผู้ชนะสิบทิศ ดังได้กล่าวแล้วนั้น ยาชอบยังมีความรักและได้รับความรักจากสตรี
อีกหลายคนจนกระทั่งยาชอบได้เป็นนักประพันธ์ที่มีหลายรักหลายเมียซึ่งเป็นที่ทราบกันอย่าง
เปิดเผยว่าตะละแม่ในชีวิตรองยาชอบมีถึง 4 คน แต่ที่นอกเหนือกว่านี้ยาชอบได้
กล่าวถึงความรักของตนไว้ว่า "...เพื่อนนักเขียนรุ่นราวคราวเดียวกับข้าพเจ้าหลาย
ท่านมีรักเดียวใจเดียว แต่นั่นสำหรับความศรัทธาเบรุต เช่น ข้าพเจ้า เห็นว่าไม่ใช่
บุญหากเป็นกรรมเก่าท่านจึงถูกจำจองไว้กับโซ่ของความรัก ถ้าเป็นบุญอย่างข้าพเจ้านี้
ชีเป็นบุญ เมียที่นับว่าเป็นตัวเป็นตนเปลี่ยนมาสักยี่สิบ ทำไมจะไม่รู้ความรัก"¹

ยาชอบมีความรักให้กับสตรีหลายคน แม้วัยจะสูงขึ้นยาชอบก็ยังหวานชื่นอยู่ใน
ห้วงของความรักได้ ดังที่ยาชอบเขียนว่า "ในวันอายุ 38 หึงกำลังกินเหล้าอย่าง
สาหัสของประวัติในชีวิตรัก หัวใจยังหวานนุ่มสำหรับความรัก จะกลัวอะไรกับการจ
ปากกากลางไปในเรื่องรักไม่ว่าในวันใด ๆ ขอให้อายุไปถึงเจ็ดสิบ. จะออกครุณีน้อยอายุ
สิบเจ็ดให้เธอภาคภูมิใจว่าได้เป็นยอครักของผู้ชายที่เข้าใจค่าของความรัก"²

ประสบการณ์จากความรักความใกล้ชิดกับสตรี ทำให้ยาชอบเข้าใจสตรีได้ดี
และสามารถนำประสบการณ์นี้มาใช้ในการสร้างบุคลิกตัวละครหญิงได้อย่างสมบทบาท มี
ชีวิตจิตใจ แสดงอารมณ์แบบผู้หญิง เช่น รัก หึง หวง น้อยใจ โกรธ และตัก
ท้อได้อย่างสมจริงที่สุด เช่น

ยิ่งเจ้าหนุ่มกระทำแค้นสรวลซิกข์แก่สตรีอื่น มิได้หันมามองหรือใส่ใจแก่นาง
ทั้งที่ยืนอยู่ห่างไม่ถึงสามก้าวคั้งนี้ ตะละแม่ถูสมพ่วงพ่วงประหนึ่งกองพล
ไว้วางดวงใจ พอเจ้าหนุ่มออกปากชวนแลรวงนางลูกผู้นองจะเคลื่อนไปจาก
ที่นั่น พระราชธิดาอคโมโหสืบไปอีกมิได้ ก็ฉลุนเข้ากระซางพรากเอนาง

¹ โชติ แพร่พันธุ์ "ลอมยอเลือกทางหักโค้ง" ใน "ยาชอบ" สิบทิศชีวิตและ
งานของโชติ แพร่พันธุ์ หน้า 217

² ภู. หน้า 218

อเทกยาให้หลุดจากที่จับมือป้อแขนกับขุนวังโดยกำลังแรงแล้วว่านี่หรือหน่อเนื้อเชื้อสุมาลยชาติอันประเสริฐกว่าสตรีตระกูลอื่นทั้งสิ้นในเมืองแปรเพียงแต่ตัวเป็นต้นเหตุให้ชายวิวาทกัน แลกระทำละเมิดคู่นั้นก็ชั่วอยู่แล้ว ยังจะชั่วยิ่งไปกว่านั้นซ้ำอีกเล่าแม่เทียบแล้วก็ไม่เห็นต่างไปกว่าสตรีอันหาตระกูลมิได้เป็นสาวพึงรุ่นชัณษาเท่านั้นบางอายุอันควรจะมีประจำตัวก็หาไม่มีแล้ว ยอมให้ชายผูกมือถือแขนประโลมสาดระวอนได้ ทั้งที่มีโคอยู่กันตามลำพัง ถึงหากไม่เกรงเราในศักดิ์พี่ ก็ควรที่จะกระดากไว้บ้างในฐานะที่เกี่ยวกันให้คนอื่นเห็น ความปฏิบัติขี้อยู่สาวก็ทำนองนี้ แม้จะกระทำกันในที่ลับ น้ำใจกุลสตรีทั้งปวงก็ยังรู้สึกเหนียมอายแก่ผีสง่าเทวคา แต่อเทกยานี้หรามนักจึงปล่อยยให้ยารักทำลายอย่างอายุจนหมดสิ้น¹

นอกจากประสมการณ์เกี่ยวกับความรักจะมีส่วนช่วยให้ยาชอบสร้างบุคลิกตัวละครหญิงได้สมจริงแล้วยาชอบยังได้นำอุดมคติในด้านความรักของยาชอบเองมาสร้างเป็นตัวละครในเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ อีกด้วย ยาชอบเคยเขียนถึงนางในฝันไว้ว่า

ทั้งที่ใครเข้าใจว่า ฉันเป็นโจรรู้จักแต่การที่ต่ำและหยาม แต่ในด้านความรักฉันมีความมุ่งหวังอันหมกจุกละเอียด เกินกว่าที่คนทั้งหลายจะนึกว่าฉันมี ฉันตั้งนางในฝันของฉันไว้สูงเกินกว่าที่เมียของคนเป็นอันมากจะขึ้นได้ถึง เป็น การยากที่ผู้หญิง ถ้าไม่ได้เกิดมาสำหรับเป็นรัชชียของฉันจะขึ้นถึง คนเข้าใจว่าความรักของฉันคือการโอ้อโสม การรักคือรักเพศที่จะให้ความสำราญแก่ฉัน ในทางที่ก่อครุบลูกสาวได้ มีใครที่จะคิดว่ ฉันตั้งผู้ที่จะเป็นยอดรักฉันไว้ในตำแหน่งแม่ของฉันด้วย ไม่มีมนุษย์คิดไม่มีมนุษย์จะนึกว่า ฉันเลือกวางความรักของฉันในที่ประณีตบรรจง และในความคิดที่เป็นมุมละเอียดเพียงไรเพราะฉะนั้น ฉันพูดได้ว่าฉันมิได้รักใครจริงใจ ไม่มีใครเข้ามาถึงทวารแห่งความ

¹ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 498 - 499

จริงใจของฉัน นอกจากคนคนเดียว¹

ในชีวิตจริงของข้าชอบไม่หายอกสตรืตามอุดมคติของตนอยู่เสมอ แต่ก็เป็นไปได้ยากนัก ความไม่ฝันของข้าชอบมิได้ยุติในชีวิตจริงเท่านั้น ข้าชอบได้สร้างทะเลแม่จันทร์า ตัวละครเอกใน ผู้ชนะสิบทิศ² ที่มีลักษณะเหมือนนางในฝันของตน โดยกำหนดให้ทะเลแม่จันทร์าเป็นขงชัยของจะเด็จ² และเป็นบุคคลที่เปรียบเสมือนน้อง พี่ และแม่ของจะเด็จ ในคราวเดียวกัน ถึงความที่ว่า

ความผูกพันกับเจ้าของมมนี้จะล้าดับให้ถูกในตำแหน่งเดิวนั้นยากนักเมื่อน้องนางผู้เป็นเจ้าของมมนี้ค่อนข้างกว่าก็นับอยู่ในฐานะน้องพลอายุเคิบกล้ารู้จักเรียนรู้จักคิด นางนั้นก็คอยบำรุงในศักดิ์เคื่อนให้ทำความดีไปใ้ประหนึ่งนางเป็นพี่ ครั้นบัดนี้เพื่อจะทวีตัวให้มีราคากว่าเก่าข้าพเจ้าจึงต้องละถิ่นเดิมมา นางผู้นั้นก็คงเป็นห่วงคอยข้าพเจ้าประหนึ่งมารคาห่วงบุตร³

ประสบการณ์เกี่ยวกับความรักที่ข้าชอบนำมาใช้ในการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศมีอีกหลายประการ เช่น ข้าชอบเคยมีความรักกับหญิงที่สูงอายุกว่าดังเขียนไว้ว่า

อายุทรمانความรักของเราให้ล้าไปหรือหามิได้ เอาวัตถุ(จดหมายรักเก่า ๆ) ของข้าพเจ้ามาดูโอ้หวานนัก ถอยชีวิตตัวเองไปอีก 23 ปี เคยทำอย่างนี้กราบเสียก่อนที่จะจูบ 22 ปี ของเรากลานเข้าไปขอจูบผู้หญิงอายุ 26 ปี สดใสเจิดจ้า เวลาที่เป็นหนุ่มฉกรรจ์ต้องเงยหน้าขึ้นปรารภกับสวรรค์ จันทร์าของเรามี กลับมาเกิดความหลัง กลับมาเกิดความรักจะต้องผูกถึงเรื่องรักอีก

¹เขียน เหลียวรักวงศ์ ผู้รวบรวม จดหมายรักในชีวิตจริงของข้าชอบ หน้า 480

²โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3 หน้า 1903

³โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 383

แล้วจะ¹

จากเสียงของกาเมื่อเย็นทำให้ฉันนึกถึงเมื่อ 8 - 9 ปีโน้น เสียงกาอีกคนหนึ่งฉันเรียกพี่และเป็นทุนหัวทุนเกล้าของฉันอย่างคุณไม่มีผิด คือในคราวใดที่ฉันนึกแกล้งคร่ำครวญตีโพยตีพายของแกไปเป็นทุกข์ถึงตัวเองแค่ ในน้ำเสียงนั้น ไม่มีการถือโทษฉันเลย หากอวดคร่ำครวญไปอย่างผู้หญิงไม่ได้เท่านั้นเอง ฉันกลัวผู้หญิงคนนั้นเหลือเกินในสมัยนั้น ไม่กล้าล่วงอำนาจและความมั่งมีอะไรของเขาแต่กลัวเขาจะไม่สบายใจ ฉันอาจมีใจเหมือนอำมหาโจรก็ได้ในเรื่องนี้ หรือในเรื่องทำผิดทุกอย่าง ไม่กลัวเสียงปืนของตำรวจ แต่กลัวเสียงระฆังตามวัด มันเยือกเย็นและชวนให้นึกข้างคิ²

จากประสบการณ์ดังกล่าว ยำชอบได้นำมาดัดแปลงใช้ใน ผู้ชนะสิบทิศ โดยสร้างตัวละครฝ่ายหญิงคือทะเลแม่มีนุ ผู้ซึ่งมีสัมพันธ์สาวกับจะเกิด ให้มีอายุ 26 ปีเท่ากับอายุสุทรีอันเป็นที่รักในชีวิตจริงของยำชอบ และจะเกิดก็ยังคงเป็นลักษณะหนึ่งของยำชอบอีกครั้ง คืออ่อนอายุกว่าทะเลแม่มีนุ ดังความที่ว่า

ข้าพเจ้าถึงหากมากเมียมากรู้ก็เคยปะลั่นแต่หญิงที่อายุน้อยกว่า ยามออกรักใจตัวก็ยินดีอย่างเด็กน้อยมิได้ซาบซึ่งเสมือนที่อยากกลับเป็นเด็กแลให้คนใหญ่กว่าออกชมเอาอย่างหนึ่งใกล้หญิงคนอื่นข้าพเจ้ามิได้กระดากแก้วรับรู้รู้ธรรมประสาใจหนุ่ม แต่หากกับแม่นางท่านถึงได้ออกขอให้ดูเด็กกล้ารูปแต่ไซ้ที่สำคัญทั้งนี้ก็เพราะความเคารพยำไม่กล้าล่วงเกินระหว่างกันมีอยู่³

¹ ไซ้ติ แพร่พันธุ์ "ฉวยอมเลือกทางพักได้เอง" ใน "ยำชอบ" สิบทิศชีวิตและงานของไซ้ติ แพร่พันธุ์ หน้า 210

² เทียน เหลียวรักวงศ์ ผู้รวบรวม จดหมายรักในชีวิตจริงของยำชอบ หน้า 279

³ ไซ้ติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7 หน้า 4311

นอกจากนี้ประสบการณ์สำคัญอันเนื่องมาจากความรักที่ยาชอบนำมาใช้เป็นวัตถุดิบในการสร้างสรรค์ ผู้ชนะสิบทิศ คือ จดหมายรักในชีวิตจริงของยาชอบเอง ซึ่งยาชอบเขียนไว้ว่า

ความสุขอันยอดเยี่ยมของฉัน คือการเขียนจดหมายถึงผู้หญิง คราเมื่อฉันจะเริ่มเขียนหนังสือนั้นก็รำพึงคะนึ่งคิดด้วยตนเองว่าความรัก ความคิดถึง หรือการโง่โง่และคั่งแค้นทางหึง ทลอคจนความจองหองของของคนเหล่านี้ มีข้อเสียอย่างเรานี่ ถ้ามาประจักษ์รู้คิดแค้นด้วยสมอง ที่ไหนมันจะเข้าทูนมนุษย์สู่ไปลอกไปเลียน จากบรรดาจดหมายที่เราเขียนไปแล้วแล้วไม่ได้ คำที่ถึงอย่างไรอารมณ์รักอารมณ์คิดถึงเหล่านั้นมันก็เป็นสิ่งที่ได้เกิดขึ้นจริง ๆ กับจิตใจของเรา ถ้อยคำที่เกิดจากความจริงภายในคงจะเพริศพรึงดีกว่ามาประจักษ์รู้คิดแค้นเป็นแน่ เมื่อได้คำนึงเช่นนั้นแล้ว ฉันก็ออกวิ่งเที่ยวขอจดหมายของฉันคืนมาจากบรรดาผู้รับทั้งหลายรวบรวมคืนได้ราว 700 ฉบับ แล้วก็มาลอกบางประโยคบางตอนที่เห็นว่าจะใช้ในการเขียนหนังสือไปเบื้องหน้าได้เข้าไว้¹

และยาชอบได้เขียนถึงความตั้งใจในการที่จะจับผู้ชนะสิบทิศ ด้วยความรัก ไว้ว่า

ทราบใดที่หัวใจยังเต้นและนึกได้ถึงเกียรติยศ จะเขียนความรักที่หฤที่สุดใจจงได้ ลงในผู้ชนะสิบทิศตอนจบนี้

จดหมายรักมีทั้งปีบ จะจุอารมณ์ให้ดูขึ้นด้วยไฟสวาท อ่านเรื่อยมาทีละราย จนมาพบรายที่ข้าพเจ้าอายุ 32 และเธอเพิ่ง 20 กำลังสะพรั่งด้วยดอกเนื้อสาวได้พบขอรักอีกครั้งหลังจากสิบปีก่อนที่บังอาจรักผู้หญิงที่แก่กว่าเมื่อครั้งตัวอายุ 22 ... สิ่งใดผูกด้วยเกียรติยศ สิ่งนั้นคงทำให้รู้ว่าได้

¹โชติ แพร่พันธุ์ "คำปราศรัย" ใน รวมอมตะนิยาย ยาชอบ หน้า 574

จะทะลักก็ทำ สัญญาเสียแล้วว่าจะลอกเข้าไปแทงกระตึง การเขียนเรื่อง
รักของเราใน ตอนจบผู้ชนะสิบทิศ มิได้หนักใจเลย¹

จากการศึกษาผู้ชนะสิบทิศและจดหมายรักในชีวิตจริงของยาขอบ ซึ่ง เขียน
เหลียวรักวงศ์ รวบรวมพิมพ์ไว้นั้น พบว่ามีข้อความและสำนวนที่คล้ายกันหลายประการ
เช่น

ความซื่อตรงต่อคนรัก - ในจดหมายรักในชีวิตจริง เขียนว่า
"ฉันไม่ได้ผู้หญิงคนนี้ไม่ใช่เพราะออกเปรี้ยวไว้กินหวาน เป็นเพราะต้องการความอึดใจ
ต้องการให้ผู้หญิงพร้อมที่จะยอมแก่ฉันคนนี้จากไปโดยฉันไม่ได้ เพื่อจะให้ความไม่ไ้เขา
นี้เป็นอนุสาวรีย์ของความซื่อตรงต่อผู้หญิงอีกคนหนึ่ง²

ในผู้ชนะสิบทิศ จะเกิดแสดงความซื่อตรงต่อตะละแม่จันทร์หา โดยตั้งสัจย์ไว้
ในใจว่าจะไม่ยอมเป็นสามีของหญิงใดก่อนตะละแม่จันทร์หา แม้จะมีความใกล้ชิดกับทองสา
และกุสุมา จะเกิดก็ยังคงรักษากฎก้ากับใจของคนเองไว้ได้ และกล่าวกับตะละแม่
จันทร์หาได้อย่างภาคภูมิใจว่า "ข้าพเจ้ารู้กันว่าถูกคิราคาสึงจึงถนอมตนไว้ไม่ยอมให้ชื่อว่า
เป็นผัวหญิงใดจนกว่าถวายเป็นกับตะละแม่จันทร์หา"³

พฤติกรรมของสครี ยาขอบเล่าถึงพฤติกรรมของหญิงสาวผู้หนึ่งว่า "ฉัน
สงสารเด็กคนนั้นเหลือเกิน สงสารในความซึ้งเคาพณัน...ฉันเคยถูกแต่เขาจับมือและ
เอามือฉันไปกอด...คิดถึงจินตนาณี้ก็แปลก ฉันเคยเล่าให้ฟังแล้วหรือยังที่เขาบอกว่า
เขาจะคองเอาฉันเป็นของเขาให้ไ้ไ้แมแต่วันเดียวก็เอาคิ พุกยังกะผู้ชาย"⁴

¹โชติ แพร่พันธุ์ "ลมยอมเลือกทางพิศได้เอง" ใน "ยาขอบ" สิบทิศชีวิตและงาน
ของโชติ แพร่พันธุ์ หน้า 211 - 214

²เขียน เหลียวรักวงศ์ ผู้รวบรวม จดหมายรักในชีวิตจริงของยาขอบ หน้า 394

³โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6 หน้า 3605

⁴เขียน เหลียวรักวงศ์ ล.ก. หน้า 394 - 395

ในผู้ชนะสิบทิศ ยาชอบใช้ความฉวยช่วยในการดำเนินเรื่อง ตอนที่ละครจะประพาศนอกใจทะเลแม่จันทรา โดยให้ละครเห็นทะเลแม่ร้องไห้ ถึงความที่ว่า

พอใกล้รุ่งแล้วเกิดฝันว่า เดินเข้าไปหนทางเปลี่ยวไถ่ยืนเสียงร้องไห้
เข้าซิคจึงเห็นเป็นหญิงหนึ่งนั่งครวญอยู่ ดูเบื้องหลังเห็นนุ่งห่มเป็นชาวทอง
แต่พอเห็นหน้าถนัด ในฝันนั้นว่าเจ้านายทัพทองอุทิศกึ่งหนักด้วยหญิง
ผู้นั่งครวญอยู่ริมหนทางนั่งห่มอย่างชาวทองผู้นั้นมิใช่ใครอื่น เนื้อแท้ทะเลแม่
จันทราสมเค็ญพระพี่นางพระเจ้าตะเบงชเวตศัณน์แล้ว¹

2. บุคลิกภาพและอุปนิสัยของยาชอบในส่วนที่สัมพันธ์กับการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศ

2.1 บุคลิกภาพ ยาชอบมีบุคลิกภาพเฉพาะตัวดังที่มีตรสหายและผู้ใกล้ชิด
เขียนไว้ว่า

"ยาชอบ สูงขึ้น ไม่กีนิ้ว แม้จะจากกันไปอย่างน้อยถึง 4 ปี ตัวยังผอมเล็กอยู่
ตามเดิม"²

"รู้สึกว่ามีโชติ เป็นชายหนุ่มที่มีเสน่ห์รักใคร่มีพิลึก มีผิวเนื้อไทยแต่รูปร่างค่อนข้าง
ข้างเตี้ยท้วมเล็กน้อย หน้าตาคนขำ ที่แก้มมีลักยิ้ม นัยน์ตาเอกชนิดมองหญิงใดแล้วสายตานั้น
จะชำแรกแทรกซึมเข้าไปบิ่บถึงหัวใจ ทำทางสุภาพเรียบร้อย จะพูดจะจาเพราะ
พริ้งแฉงคารมอันรื่นหูฟังชนิดที่สาว ๆ มักจะต้องเก็บไปคิดหลาย ๆ วันนับทีเดียว"³

ร่างผอมเล็กคำ โบทน้าเป็นคนเก๋คมคาย ผมหักเป็นจอน หน้าผาก
กว้างอันเป็นลักษณะของคนที่มีใจกว้าง ทรงเขวามันปฏิภาณ คิ้วหนาคด นัยน์ตา
มีประกายแจ่มใส และบอกแววเจ้าชู้ จมูกเป็นสันตรงบอกลักษณะจิตใจ ปาก
ไต่ส่วนและยิ้มแย้มอยู่ทุกโอกาส เป็นคนที่มีกิริยากระปรี้กระเปร่า เวลาพูด

¹โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3 หน้า 1566

²ศก. ฤมะโรหิต "37 ปีแห่งมิตรภาพ" ใน ยาชอบอนุสรณ์ หน้า 50

³พจน์ เกษะนันท์ "ดวงเข้าตา ยาชอบ" ใน ยาชอบอนุสรณ์ หน้า 248

- มีเสียงดังประกอบ ค้วย แต่ไม่โจลักษณะของนักรบผู้กล้าหาญแต่เป็น
ลักษณะของคนที่สูง วานเต็มไปค้วยอารมณ์ขัน เนื้อหาในเรื่องที่พูด
แฝงไว้ค้วยการ หตุผลที่น่าฟัง และมักมีเรื่องแปลก ๆ อันล้วน
แต่ให้ความสนุก

จากข้อเขียน ผู้เขียนสรุปบุคลิกภาพของยาขอบได้ว่า เป็นบุคคลที่มีรูปร่างเล็ก ใบหน้ามีเสน่ห์ มีอารมณ์สนุก สุภาพอ่อนโยน และมีวาทศิลป์ในการพูด ซึ่งเมื่อผู้เขียนได้ศึกษานวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศของยาขอบแล้ว พบว่า บุคลิกภาพของยาขอบทั้งกล่าวนี้มีส่วนสัมพันธ์กับบุคลิกภาพของจะเด็จ ตัวละครเอกฝ่ายชายค้วย เช่น

2.1.1 รูปร่าง การศึกษาผู้ชนะสิบทิศพบว่า ยาขอบไม่นิยมสร้างตัวละครฝ่ายชายให้มีลักษณะรูปร่างใหญ่โตเลย ทั้งนี้สังเกตได้จากจะเด็จตัวละครเอกซึ่งแม้ยาขอบจะกำหนดให้เป็นนักรบ ผู้กล้าหาญแต่ก็ยังคงเป็นชายรูปร่างเพรียวประดุจสตรี คงจะเห็นได้จากการที่จะเด็จสามารถปลอมตัวเป็นสตรีเข้าไปในพระราชวังเมืองทองอุและเมืองหงสาวดีได้ถึง 2 ครั้งโดยที่ไม่มีผู้ใดสงสัยเลย ยาขอบได้เขียนบรรยายบุคลิกภาพค้ายรูปร่างคล้ายสตรีของจะเด็จไว้ว่า

โชนจำบรรดาพนักงานทั้งนั้นจะเคยมีใครสงสัยใจนั้นหาไม่ ค้วยว่าจะเค็กร่างสันทนต์หน้าเกลี้ยงทรวงทรงงาม ทั้งมิได้นิยมสักเลชยันต์อักษรหอมไว้คัมปม่นข้อมนหลังมือ เหมือนชายชาวพุกามประเทศทั้งปวง...ถูกสาวไปพยุสงสัยนักจึงว่าพี่ท่านเกล้ายม สยายทรงรักกุมเหมือนสตรีที่บุปษะมาลาพวงน้อยเล่า ยิ่งเห็นว่ายากจะหาหญิงใดประพิมประพายคัมสันเสมอ ร่างที่เคยล้ำอัคเข้า เลื่อกระบอกลอฉายก็ดูท้วมสมทรง...²

¹ เวทาค์ (นามแฝง)

"แก้วนิพกผู้ยากไร้แต่เพียงเรือนกาย"

ใน ยาขอบอนุสรณ์ หน้า 126 - 127

² โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3 หน้า 1348

2.1.2 ความสุภาพอ่อนโยน จะเด็กมีความสุภาพอ่อนโยนต่อบุคคลทั่วไป ก็จะได้เห็นได้จากพฤติกรรมของจะเด็กที่แสดงออกอย่างเสมอต้นเสมอปลายตลอดเรื่องและจากคำบรรยายของยายชอบเอง เช่น

(นางนันทะวดี) "ครั้นสั่งสนทนากับพนักงานวังหน้าใหม่ด้วย เชีงงานไม่กี่ครั้งเห็นเจรจาท้าที่แหลมหลัก กิริยาแถมซ้อยมักถ่อมตัวแต่ไว้สง่าอยู่ในที"¹

"เจ้าศิษย์คนใหม่กิริยาพาที่อ่อนโยน กล่าวความมักถ่อมตัว เวลาซ้อยก็ชะมัดเขม้นจริงจัง"²

"ไปพญจำบ้านฟังเรื่องที่เจ้าหนุ่มประคิษฐ์กล่าวทั้งท่วงท่าผู้เล่าก็แถมซ้อยเป็นที่น่าเอ็นดู"³

2.1.3 วาทศิลป์ในการพูด ในผู้ชนะสิบทิศ จะเด็กมีวาทศิลป์ในการพูดเป็นอย่างมาก สามารถพูดโน้มน้าวจิตใจคน มีเหตุมีผลชวนให้ฟังคล้อยตามได้เสมอ เช่น ตอนขุนวังชำระความไขถุ จะเด็กสั่งโอบจาเงกะโบเพื่อนตาย 30 ที่ โดยที่มีได้มีการสืบพยาน ทั้งนี้เพราะรู้ว่าจาเงกะโบคงจะพันอยู่ด้วยคุณว่านมักกินและอาบย้อมตัวอยู่เนื่อง ๆ ย่อมไม่เป็นอันตราย และจะเด็กจะใช้ผลจากการลงหวายครั้งนี้หวนกลับปรับโทษสอพิณยาและไขถุโดยที่ไม่ให้เป็นที่ขัดเคืองพระราชนุติของสมเด็จพระเจ้าแปรได้ ดังความที่ว่า

แล้วขุนวังพูดแก่พระเจ้าแปรว่า ข้าพเจ้ากระทำการครั้งนี้หวังจะผดุงไว้ทั้งเกียรติยศและเกียรติศักดิ์ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแลการซึ่งจะฐเกียรติศักดิ์นั้น ข้าพเจ้าก็ทำแล้ว อันคนโทษผู้นั้นถูกพระราชนุติกล่าวหาว่าหมิ่นศักดิ์หลานหลวง ข้าพเจ้าเห็นแก่ศักดิ์เจ้าว่า ข้ามิควรจะยกตัวขึ้นเทียมเจ้า ฉะนั้น ไม่ว่าจะ

¹ ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 46

² ภู. หน้า 197

³ ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2 หน้า 1091

ผิดถูกประการใดก็ต้องฟังเป็นความจริงไว้ก่อน จึงสั่งให้ลงโทษคนผู้นั้นให้ต้อง
อริยาศัยพระราชวงศ์

อันศักดิ์นั้นพึงคิดว่ามาตั้งแต่กำเนิด เกียรติยศเป็นสิ่งเกิดมาภายหลัง
แต่คนใดไม่ระวังเกียรติยศแล้ว ศักดิ์ศรีที่มีอยู่ก็จะเสื่อมโทรมไป เหมือนอย่าง
การคัดสินข้อพิพาทความนี้ เมื่อคว่นลงโทษไพร่ผู้ถูกกล่าวหาโดยไม่สอบสวน
พยานนี้ ก็เสมือนกับทำการให้ฝ่ายจำเลยรู้ว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นกษัตริย์
อุดมศักดิ์แท้ข้อที่จะแสดงว่าพระเจ้ากรุงแปรก็อุดมเกียรติยศเสมือนกับอุดม
เกียรติศักดิ์นั้นยังมีไฉ่แสดง ข้าพเจ้าจึงขอจัดการเสีย ณ เพลานี้ พระเจ้า
แปรสรรเสริญว่า มังฉงยงขุนวังของเราอายุน้อยก็จริงแล้ว แต่อุปมาไฟเรา
ได้ราชการคืนนัก ท่านควรวางจัดการสถานใดต่อไป มังฉงยงพูดว่า จะเรียก
ตัวมองฮอนแลบรรดานายข้างที่อยู่ในที่เกิดเหตุมาถามปากคำทีละคน หาก
หลานหลวงเป็นฝ่ายโทษที่ลงโทษเจ้านะจาไป 30 ทีก็ชอบแล้วแต่ถ้าความปรากฏ
ว่าเจ้านะจาผู้ซึ่งถูกโบยไปแล้วนี้เป็นฝ่ายถูก ก็จำต้องปรับโทษฝ่ายพระเจ้า
หลานเธอเสียบ้างเป็นการชดเชยกัน แม้พระองค์อนุญาตให้ไต่คั้งนี้ พระยศ
แลพระศักดิ์ก็จะเฟื่องฟูตลอดไปพ่อค้ำวานิชมาแต่เมืองไกลรู้ความจะสรรเสริญ
ว่าพระเจ้าแผ่นดินเมืองแปรสมเป็นธรรมนิคมหาราช ควรสรรเสริญยิ่งกว่า
กษัตริย์ทั้งปวง ทั้งพระเจ้าอยู่หัวแลพระอัครเทวีค้องคำหวานล้อมของขุนวัง
อันกล่อมไปรอบทางฉนั้น ก็ซาบซ่านในคำขอพระเกียรติทั้งสองพระองค์
รับสั่งว่า ขุนวังกำหนดการถูกต้อง ให้มหาดเล็กเร่งไปเอาตัวมองฮอนหนึ่ง
กับนายข้างรองที่เห็นเหตุอีกสักสามคนเข้ามา ณ ที่นี้โดยไว¹

ในเรื่องผู้ชนะสิบทิศ นอกจากจะพบว่าจะมีวาทศิลป์ในการพูดเป็นอย่างที่
เปี่ยมแล้ว ผู้อ่านจะพบว่าตัวละครทุกตัวมีปฏิกิริยาไหวพริบในการโต้ตอบกันอย่างคมคาย
เสมอเช่น

พระเจ้าบรมโกศทอดพระเนตรเห็นขุนพลเมืองแปรพลอยเข้ามาเข้าด้วยฉนั้น
ก็ตรัสโดยไมตรีว่า เรื่องนี้เป็นเรื่องน้อย ไม่ควรยากแก่เสนาบดีผู้ใหญ่ถึง
ต้องมากังวลด้วยดังนี้ ประชันท ฎีกราบพูลว่า ความอันจะต้องใช้ดุลยพินิจ
พิจารณาใคร่ครวญใคร่ครวญนี้ จะพึงถือว่าโจทก์หรือจำเลยเป็นผู้ฉนั้นแล้ว จะพลอย
เป็นเรื่องน้อยไปด้วยนั้นมิไค่ก่อน การไค่จะต้องไค่ว่าหาความยุติธรรม
แล้วการนั้นย่อมเป็นการใหญ่¹

และอีกตัวอย่างหนึ่งคือ

สอพินยาพิงพวกตนกล่าวแก่คุมคายฉนั้นก็เสริมว่า ไชยสุกชอบแล้ว ควรจะ
พิเคราะห์กันดูให้หนัก

มองออนก็ว่า การพิเคราะห์ให้หนักขึ้นไม่เกรงคอก เกรงแต่
พิเคราะห์ไค่โดยเบาความแล้วจะเห็นผิดเป็นชอบ²

2.2 อุปนิสัย อุปนิสัยของยาขอบชอบมีส่วนสัมพันธ์กับการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศ
เป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เห็นได้ชัดจากอุปนิสัยบางประการที่ส่งผลสะท้อนถึงการสร้าง
ผู้ชนะสิบทิศ เช่น ความเป็นระเบียบ ละเอียดยรอบคอบ ประณีตและพิถีพิถันใน
การสร้างผลงาน มีส่วนทำให้ ผู้ชนะสิบทิศมีคุณค่าเสมือนเพชรน้ำเอกในวงวรรณกรรม
ไทย และในขณะเดียวกัน อุปนิสัยดังกล่าวก็นำมาทำให้ผู้ชนะสิบทิศกลายเป็นผู้ชนะไม่
ครบสิบทิศ เพราะยาขอบถึงแก่กรรมเสียก่อนที่ผู้ชนะสิบทิศจะจบลงอย่างสมบูรณ์ นับ
เป็นรอยค่างในวงการประพันธ์ จนบางท่านถือว่า ผู้ชนะสิบทิศเป็นเสมือนเพชรร้างไป
อย่างน่าเสียดายยิ่ง ซึ่งอันที่จริงเนื้อเรื่องในตอนท้ายนั้น ยาขอบมิไค่ตั้งใจที่จะละเลย
เสียทีเดียว หากเป็นเพราะยาขอบมีความพิถีพิถัน ในการสร้างงานประพันธ์ของตนเป็น

¹ ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 517

² ฎ. หน้า 521

อย่างยิ่ง ประกอบกับยาขอบมีคติประจำใจว่า "เมื่อทำดีเท่าเดิมหรือดีกว่าเดิมไม่ได้แล้ว อย่าทำเสียเลยจะดีกว่า จะได้ไม่เป็นการลคค่าตัวลงไป"¹ ทำให้ยาขอบต้องชวนชวาย หาคำขวัญและรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องเพชร เพื่อที่จะได้นำมาใช้ในเรื่อง โดยให้จะได้คลอเคลียเป็นพ่อค้าเพชรเข้าไปขายในแผ่นดินของพระเจ้ายะชายได้อย่างถูกต้อง และสมจริงที่สุด เมื่อยังค้นคว้าไม่ได้ยาขอบก็ไม่บังอาจเขียนโดยที่คนไม่รู้จริง เพราะเกรงว่าจะเป็นการสร้างรอยค่างให้กับผู้ชนะสิบทิศที่ตนบรรจงสร้างมาแต่ต้นได้ ผู้ชนะสิบทิศจึงจำเป็นต้องจบลงอย่างไม่สมบูรณ์เมื่อ ยาขอบ ถึงแก่กรรมโดยที่ยังไม่ได้รายละเอียดในเรื่องเพชรอย่างเพียงพอ

นอกจากอุปนิสัยของยาขอบจะมีผลต่อการสร้างผู้ชนะสิบทิศดังกล่าวแล้ว ถ้าพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างอุปนิสัยของยาขอบกับอุปนิสัยตัวละครในเรื่องผู้ชนะสิบทิศแล้ว จะพบว่า อุปนิสัยตัวละครในเรื่องผู้ชนะสิบทิศ มีส่วนสัมพันธ์และคล้ายคลึงกับอุปนิสัยของยาขอบอยู่หลายประการ จนเกือบจะกล่าวได้ว่า ยาขอบได้ถ่ายทอดอุปนิสัยของตัวเองให้กับตัวละครในเรื่องผู้ชนะสิบทิศเลยทีเดียว แต่การที่จะกล่าวเช่นนั้นก็ยังถือเป็นข้อสรุปที่มั่นใจไม่ได้ทั้งนี้เพราะ ยาขอบเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในชีวิตจริงและประสบการณ์ในการอ่านอย่างกว้างขวาง ฉะนั้นในการเขียน ผู้ชนะสิบทิศ ยาขอบอาจสร้างอุปนิสัยตัวละครขึ้นจากประสบการณ์ดังกล่าวนี้ได้เช่นกัน กล่าวคือ อุปนิสัยของตัวละครอาจมาจากอุปนิสัยของบุคคลที่ใกล้ชิดในชีวิตจริงของ ยาขอบ หรืออาจจะเลียนแบบจากตัวละครในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ ยาขอบ เคยอ่านมาก็ได้ แต่อย่างไรก็ตามเมื่อได้ศึกษาอุปนิสัยของยาขอบและเรื่องผู้ชนะสิบทิศแล้วก็กล่าวได้ว่า อุปนิสัยของยาขอบมีส่วนสัมพันธ์กับการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศอย่างแน่นนอน และในการศึกษาครั้งนี้ พอดีสรุปอุปนิสัยเด่น ๆ ของ ยาขอบ ที่มีส่วนสัมพันธ์กับการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศได้ คือ

¹ ปรายศรี ศรีสุทนต์ "บันทึกของหลานสาวยาขอบ" ฟ้าเมืองไทย

2.2.1 รักเพื่อน เป็นที่รู้จักกันในหมู่นักสหยาว่า ยาชอบเป็นนักประพันธ์ที่รักเพื่อนยิ่งนัก พ. เนตรรังษี เขียนถึงเรื่องความรักเพื่อนของ ยาชอบ ไว้ว่า

ในเรื่องความรักเพื่อน โชติเป็นคนรักเพื่อนจริง ๆ ตัวอย่างเรื่องนี้มีมากและบ่อยครั้งหนึ่งเพื่อนคนหนึ่งซึ่งความจริงก็มีไศสนิพสนมกันมากมายอะไรเป็นวัตรโรคอย่างหนักถึงล้มหมอนนอนเสื่อ มาพักอยู่กับโชติแรมเดือน ขณะนั้นโชติเองก็มีสุขภาพไม่สู้ดี เพิ่งกลับจากพักฟื้นจากโรงพยาบาลใหม่ ๆ นี่เป็นเหตุการณ์เมื่อ 3 - 4 ปีนี้เองที่พักของโชติก็ไม่ใหญ่โตกว้างขวาง จึงเป็นการไม่สะดวกเลยสำหรับที่จะต้องรับผู้ป่วยด้วยโรคร้ายชนิดนั้น¹

ความรักเพื่อนของยาชอบแสดงออกทุกโอกาสแม้ในช่วงท้ายของชีวิต เมื่อครั้งเจ็บหนักยาชอบไม่ยอมไปโรงพยาบาล หากแต่ว่าจ้างรถสามล้อให้มาส่งที่สมาคมหนังสือพิมพ์ เพื่อจะไต่ผู้ใกล้ ๆ กับเพื่อน ซึ่งคำพูดครั้งแรกที่ยาชอบพูดในวันนั้นคือ "ผมรู้ว่าผมกำลังจะตาย แต่เมื่อจะตายก็ขอตายใกล้ ๆ เพื่อนหนังสือพิมพ์ที่ผมรัก"²

ความรักเพื่อนในชีวิตจริงของยาชอบได้ถ่ายทอดมาเป็นอุปนิสัยที่เด่นประการหนึ่งของจะเกิด ในเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

จะเกิดมีเพื่อนรักร่วมสาบานกันอีก 3 คน จา เลงกะโบ สี่อ่อง และเนงบา ยาชอบได้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์อันลึกซึ้งซึ่งระหว่างจะเกิดกับเพื่อน ๆ อยู่เสมอเช่น

จะเกิดนั้นเห็นเนงบาต้องอาวูรเป็นที่ฉกรรจ์ ก็เสียใจหนัก เข้าค่ายแล้วเร่งให้หมอหลวงจัดการพยาบาล จะเกิดนั่งอยู่ข้างเนงบาฉะนั้นจนกระทั่งเกือบสองยาม ตะคะงูจึงมาปลอบว่า เนงบาไม่ใช่อาการหนักหนาจนถึงหลานท่านจะสู้อนอนมานั่งประคองข้างอยู่คั้งนี้ หากเนงบาจะไม่ได้สติ

¹พ. เนตรรังษี "บันทึกความจำ" ใน ยาชอบอนุสรณ์ หน้า 110

²พวงพยอม (นามแฝง) "พี่โชติ" ใน ยาชอบอนุสรณ์ หน้า 264

แปลกว่าคำตะเมอเพื่อพากไปก็จะเป็นไปตามประสาคนท้องอาวูธ วันทัน ๆ แผล
 ก่าเรียบยอมเป็นคั้งนี้เอง จะเค็ดตอบว่า ข้าพเจ้าไม่เคยออกศึกเป็นการใหญ่
 ถึงมาตรจะได้เป็นนายทัพแต่ยศก็อีกกรฐานฉะนี้ ไม่อาจทำให้ปลื้มใจเมื่อมา
 ปะเพื่อนตายเยี่ยงเนงมามีอาการสาหัส คั้นนี้ข้าพเจ้าจะนอนก็คงไม่หลับ
 ฉะนั้นจึงสู้มาอยู่ใกล้เนงมา¹

สื่อ่งจึงว่า ข้าพเจ้านี้แต่ออกราชการสงครามด้วยท่านมา ไม่เคย
 จะคอยแม่กองคุมสะเบียงแลคนเจ็บคั้งนี้ การถอยครั้งนี้เราหันหลังให้ศัตรู
 กองหลังจึงเป็นสำคัญ ข้าพเจ้าเป็นนายกองม้า เหตุไฉนท่านเอาพลม้าไว้
 แล้วไม่ประสงค์คว้นายกอง จะเค็ดจึงว่า ครั้งนี้กองหลังสำคัญอย่างท่านว่านั้น
 จริงแล้วแต่ข้าพเจ้าเห็นว่าสื่อ่งแลจาเลงกะโบฟี่ท่านทั้งสอง ทำการไถ่ยาก
 มากเมื่อครั้งซุ่มคักตะดุมบอนหงสาวดีนั้นแล้ว แลครั้งนั้นข้าพเจ้าก็ลดยชา
 ไปมาเป็นสุขอยู่ ครั้งนี้จึงรับระวังหลังเสียเองฉะนี้ให้ฟี่ท่านไถ่สบายเปลี่ยน
 กันคนละที จาเลงกะโบก็ว่า เคิมไม่รู้ความคิดแห่งท่าน บักนี้จึงแล้วข้าพเจ้า
 ไม่ขอยอม สื่อ่งก็ว่าเสียงเกี่ยวกับจาเลงกะโบ เจ้าหนุ่มหัดทานประการใด
 เจ้าเกลอทั้งสองไม่ปลงใจฟัง จะเค็ดซัดมิไค้ก็ตกลงให้สื่อ่งมาระวังหลังด้วย
 ส่วนจาเลงกะโบนั้นเจ้านายทัพชี้ให้เห็นว่ากองกลางพลช้างแลพลเดินเท้าเป็น
 ส่วนสำคัญ จำเป็นให้ลูกตะคะณียอยู่คุมเพื่อว่าข้าศึกโอบหลังแล้ว จะได้ส่งคน
 หนุนกลับขึ้นมาปะทะมิให้เสียการ²

2.2.2 โอบล้อมอารี ในค่านความโอบล้อมอารีของยาขอบนั้น
 สก ฤมะโรหิต กล่าวว่า ยาขอบมีปรัชญาชีวิตที่สำคัญคือ "การให้คือความสุข"³

¹ ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2 หน้า 999

² ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3 หน้า 1832 - 1833

³ สก ฤมะโรหิต "37 ปีของมิตรภาพ" ใน ยาขอบอนุสรณ์ หน้า 54

ด้วยปรัชญานี้ ยาชอบจึงมีความโอบอ้อมอารีและเป็นเสมือนที่พึ่งของเพื่อน ๆ ได้เสมอครั้งที่
เทียน เหลียววักวงศ์ เขียน ว่า

ถ้าลงมีเพื่อนซมซานเข้ามาขอพึ่งคุณแล้ว (ซึ่งมีเสมอ ๆ) เจ้าเพื่อนลึนคิกผู้นั้น
จะไม่มีวันออกไปจากคุณโดยฉิวหวังไคเลย คุณจะให้เขา ถ้าไม่ใช่ตัวเงินก็
ต้องเป็นสิ่งที่ใดสิ่งหนึ่งที่แทนเงินได้ คือหาเงินได้ ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นของใช้
ที่จำเป็นในบ้านสักเพียงใด เป็นต้น เครื่องพิมพ์ดีด ปากกา นาฬิกา ซึ่ง
ไม่จำกัดว่าจะจะเป็นข้อมือหรือแขวนรวมทั้งชิ้นล่างหน้าและสิ่งของอื่น ๆ สักแต่
ว่าให้มันมีค่าน้อยสักสิบบาทเท่านั้นเป็นใช้ได้¹

ในขณะสิบทิศ จะเกิดก็ยังคงปีความโอบอ้อมอารีและยึดมั่นในปรัชญา "การให้
คือความสุข" เช่นเดียวกับยาชอบซึ่งจะเห็นได้ชัดจากพฤติกรรมของจะเกิดเอง เช่น

จะเกิดจึงว่าแก่จาเลงกะโปว่า ข้าพเจ้าจัดการมงคลแก่พี่ท่านครั้งนี้โดยยาม
ยาก มิรู้จะหยิบสิ่งใดที่เป็นหลักฐานแก่พี่ท่าน อนึ่งสมบัติอื่นทั้งเนื้อทั้งตัวบัดนี้
ก็มีของใหญ่อยู่สิ่งเดียว คือเรือลำที่ข้าพเจ้าเอามาขึ้น ฉะนั้นขอยกเรือลำทรง
ของตระกูลแม่เป็นเรือนหอแห่งท่านเถิด ข้าพเจ้าจะออกมาสำราญอยู่ด้วยเนงบา
สีอ่อง สักพักหนึ่งก่อนถึงทองอุ จาเลงกะโปนั้นปีตินักจับมือจะเกิดขึ้นมาทูลหัว
คนแล้วว่า ข้าพเจ้าไม่ขอสิ่งคุณท่านเลย แล้วจะเกิดก็ถอกแหวนก้อยเก้ายอด
อันพระเจ้าทองอุประทานคนเมื่อวันยกทหารออกจากทองอุออกให้นางปอละเตียง²

นอกจากนี้ตัวละครอื่น ๆ ในขณะสิบทิศก็ยังคงมีความโอบอ้อมอารีและนิยม "การ
ให้" เช่นเดียวกับ ยาชอบ อีก เช่น

"แลพระเจ้าทองอุใคร่ปลอบให้ตะคะฉีเบิกบาน ก็ถอกแหวนก้อยออกพระราชทาน

¹เทียน เหลียววักวงศ์ "แก้คุณโชติผู้ไถ่มีแล้วซึ่งญาณวิดี" ใน ยาชอบอนุสรณ์

แล้วว่าของสิ่งน้อยนี้ถือเป็นเครื่องข้าพเจ้าโมทนาความแกร่งกล้าแห่งจิตขุนท่านเกิด"¹

พระเจ้าทองอุโฆษเอาพี่ชายเมื่อยามเข้าถวายบังคมจิตพระบาทไว้ รื้อผ้าเกล้า
เจ้านายทัพออกเสียดลกของพระองค์ออก. พระราชทานทวักวิญญะหมื่นให้เอง"²

2.2.3 เป็

คนรัก

สนุกสนานในวงเหล้าและหมู่มิตรสหาย -- ตท เนทานการทางสน" ยาชอบก... ี่มี
ความเป็นระเบียบละเอียดลออ และพิถีพิถันในการสร้างงานประพันธ์ของตนเป็นอย่างดี
ค้นคว้างานประพันธ์ทุกชิ้นของยาขอบจะใช้กระดาษสีชมพูอ่อน เขียนด้วยหมึกสีน้ำเงิน
ลายมือเป็นระเบียบ มีวรรคตอนชัดเจนเสมอ ความพิถีพิถัน ประณีตบรรจงในงาน
เขียนของยาขอบมีค่าสิ้นสุดที่ค้นฉบับเท่านั้น หากแต่ยาขอบจะพิถีพิถันและติดตามงาน
เขียนของตนจนกระทั่งถึงที่สุด ถึงที่ บรรจบ ชูวานนท์ เขียนไว้ว่า "แม้เขาเอง
ไม่ได้เป็นช่างเรียงพิมพ์ แต่ตัวอักษรที่สอกระดกกันเป็นเรื่องราวของเขานั้นก็ผิดไม่ได้
หรือจะตกหล่นหายไปไม่ได้เลยจนตัวเดียว วันไหนมีการตรวจแก้ "ผู้ชนะสิบทิศ" ผิด
วันนั้นก็เป็นที่ป่วนของเจ้าหน้าที่ตรวจรูป และทั้งเป็นวันเอ็ดกะโรโงะของกอง
บรรณาธิการ"³

ลักษณะนิสัยรักความเป็นระเบียบและละเอียดรอบคอบของยาขอบ มีผลต่อการ
สร้างผู้ชนะสิบทิศ ให้มีคุณค่ายิ่งขึ้นด้วย นั่นคือ ในผู้ชนะสิบทิศ จะพบว่ายาขอบดำเนิน
เรื่องอย่างมีระเบียบ ไม่สับสนวุ่นวายทั้ง ๆ ที่เป็นเรื่องที่มีตัวละครมากและมีเหตุการณ์
ที่ต้องเชื่อมโยงสัมพันธ์กันมากมายหลายเหตุการณ์ แต่ยาขอบก็สามารถลำดับเหตุการณ์
ให้สัมพันธ์กันได้อย่างแนบเนียน นอกจากนี้ความละเอียดรอบคอบของยาขอบยังมีส่วนช่วย
ให้เนื้อความในผู้ชนะสิบทิศมีความสมจริงยิ่งขึ้นโดยที่ ยาขอบมักปิดทางโค้งแย้งในใจของ

¹ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6 หน้า 3683

² โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7 หน้า 4010

³ บรรจบ ชูวานนท์ "เมื่อข้าพเจ้าตรวจรูปเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ" ใน ยาขอบ
อนุสรณ์ หน้า 270 - 271

ผู้อ่านเช่น เนื้อความตอนที่ี้จะเกิดลักลอบเข้าออกในพระราชวังได้อย่างไม่มีอุปสรรคนั้น
 ยากขอเขียนไว้ว่า

(ทองสา) "พาเจ้าหนุ่มออกจากประตูท้ายวัง นางโชนผู้เฒ่าเป็นที่คุ้นเคยหนึ่งทองสา
 เป็นคนใจกว้างเคยให้เงินแลเสื้อผ้าแก่บรรดาพวกนางโชนอยู่บ้าง จักว่าเป็นคนมีน้ำใจ
 ดีกว่านางข้าหลวงคนอื่น นางโชนเห็นพาคนออกฝึกกาศมีพิรุณบ้างก็เฉยเมยเสีย มิได้
 ว่ากล่าวเคร่งครัดเอา"¹

(จะเกิด) อาศัยที่เคยแก่ชนมธรรมเนียม พออาทิตย์สิ้นแสงขมุกขมัวจำหน้า
 กันไม่ได้ก้นัก เจ้าหนุ่มก็งุ่มง่ามเรียบร้อยท่าที่เหมือนหนึ่งพนักงานวัง ขณะนั้น
 ยังไม่ล่วงยามค่ำ พวกไพร่ล้อมวังจึงไม่กวาดขันเรื่องคนเข้าออก ประกอบกับ
 เจ้าหนุ่มวางท่าเรียบร้อยไม่มีอาการพิรุณ ก็ผ่านคานทวารนอกไปได้โดยสะดวก
 แลจะเกิดก็เลยลักเข้าไปทางสระท้ายวัง อันเป็นที่เขตกว้างระวางผ่ายใน
 ผ่ายหน้าแลเป็นที่แห่งเดียวกับที่เมื่อครั้งตัวยังคกยาก ต้องอาศัยอยู่กับพระ
 มหาเถรวัฑฒโศก ขณะกำเริบความประลึกถึงตะละแม่ขึ้นแล้ว เจ้าหนุ่มก็เคย
 ลอบลอบคอกขามสระนี้ไปเยื่อนตะละแม่²

นอกจากนี้ลักษณะความละเอียดรอบคอบยังปรากฏเป็นอุปนิสัยของตัวละครในเรื่อง
 เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ อีกหลายประการ เช่น

ครั้นไปพญาลับตัวไปแล้ว ตะละอู๊จึงว่าไปพญานั้นข้าพเจ้าจะคะเนว่า
 คงจะมีไค้มาโดยสุจริต แต่หากการคั่งหลานท่านสิ่งนั้นรังแต่จะเกิดกั้วลค้วย
 ว่าเรายังไม่แจ้งประจักษ์เป็นแน่แท้ลงไ้ว่าไปพญานั้นมาโดยอุบาย ฉล็ดลาม
 ถ้วนลั้งกระนี้หากไปพญามาไ้จะน้อยใจ ข้าพเจ้าหมายใจจะทักทานก็ไ้สมช้อง

¹ ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 313

² ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2 หน้า 923

อันความคิดของข้าพเจ้านั้นอย่ารับไปพญูไว้จะคิดว่า จะเค็ดก็หัวเราะเอาแล้ว ว่าไปพญูนั้นมาโดยอุบายเป็นแท้แล้ว หนึ่งนั้นโทษของไปพญูนั้นมีไชน้อย กังฤา หงสาวก็จะปลื้มปละจะเลยกระทั้งหนีรอกมาได้จากที่จำ สองเล่าข้าพเจ้า พังว่าไปพญูมากก็สะกิดใจแล้ว ออกไปรับถึงอ่านคันทางก็เพื่อจะดูเรือไปพญูให้ แจ้งแก่ตนเอง ฝ่ายหงสาวก็ยั้งเขลาอยู่ใช้ไปพญูมาทางเรือแล้วไม่หาเรือลำ รูปที่ใช้ในหงสาวก็ อันเรือน้อยที่ไปพญูมานั้นรูป เช่นเดียวกับที่เกลื่อนอยู่ใน น่านน้ำเมาะตะมะทุกเพลานี้เห็นแล้วไม่สมคำที่สบว่าหนีมาทางเรือตั้งแต่เพลา ออกจากหงสาวก็เลย พิศเราะห์ความคงจะเป็นอุบายนายทัพข้างฝ่ายโน้นแท้ แล้ว ข้าพเจ้าจึงสั่งการให้กักตัวไปพญูเสีย แลคุมไว้โดยไม่ทำให้จำบ้านผู้ เฒ่ากระเทือนในมากนักคั้งนี้ เห็นที่เบื้องหน้าไปพญูคิดถึงคุณจะทำกาทำให้เป็น ประโยชน์แก่ทองอุฐ้า¹

2.2.4 มองโลกในแง่ดี นอกจากยาขอบจะมีนิสัยรักสนุกเจ้าสำราญ รักเพื่อน และโอบอ้อมอารีเป็นที่ประจักษ์แก่บุคคลทั่วไปแล้ว ยาขอบยังเป็นบุคคลที่มี เหตุผลและมองโลกในแง่ดีอยู่เสมอ กั้งที่เพื่อนสนิทของยาขอบท่านหนึ่งกล่าวว่า "คุณโชติ ไม่เคยมีความพยายามทำร้ายใคร เป็นคนมีอารมณ์สนุกสนานอยู่เสมอ พยายามทำเรื่องร้ายให้กลายเป็นสนุกขบขัน เป็นคนมีเหตุผล ไม่ชอบทะเลาะเบาะ แว้งกับใครด้วยอารมณ์"²

การมองโลกในแง่ดีของยาขอบ มีส่วนสะท้อนถึงการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศ ของ ยาขอบเองหลายประการ เช่น

1. ก้านตัวละคร การสร้างตัวละครในเรื่องผู้ชนะสิบทิศ นับได้ว่าไม่มีตัวละคร

¹โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3 หน้า 1686

²ชอน สุวรรณประทีป "คุณโชติ แพร่พันธุ์ ผู้มีอะไร ๆ น่าฟังกว่าใคร ๆ อื่น" ใน ยาขอบอนุสรณ์ หน้า 32

ตัวใครมีพฤติกรรมที่เลวร้ายจนถึงที่สุด ทั้งนี้เพราะเขาชอบมักแทรกส่วนดีไว้ในตัวละครทุกตัว แม้จะเป็นผู้ที่มิมีพฤติกรรมเลวร้ายปรากฏอยู่เสมอก็ตาม เขาชอบก็ยังกำหนดให้ตัวละครตัวนั้นมีส่วนดี พอที่จะทำให้ผู้อ่านได้มีความเห็นใจผู้ร้ายเสมอเช่นกัน ในที่นี้ผู้เขียนจะยกตัวอย่าง ไขตุ ซึ่งเป็นตัวละครที่เขาชอบรักมากเพราะเขาชอบภูมิปัญญาสามารถสร้างให้เป็นผู้ร้ายที่มี "บทบาทระยำชั่วร้าย"¹ ได้อย่างสมใจตนเองยิ่งนัก

ไขตุมีพฤติกรรมเลวร้ายหลายประการ เช่น ชอบทะเลาะวิวาทเพราะถือคติในตำแหน่งยะเชื่อนั้นในปีจอตน วางอุบายให้สอพินยาลักหาฤสุมา เกลี้ยงล่อมิให้จีสะเบงทรยศต่อตนเองและสู้กับทองห่วนผู้พ่อ ข้าทองห่วนผู้ในลักษณะลอบกัก ข้ามหาเถรของทองอุเป็นกัน จากการที่ได้ศึกษาผู้ชนะสิบทิศ แล้วพบว่า บทบาทและพฤติกรรมเลวร้ายของไขตุนั้นนอกจากจะเป็นเพราะนิสัยและสันดานประจำตัวแล้วยังเป็นเพราะมีสิ่งหนึ่งเป็นแรงผลักดันอยู่ภายในนั่นคือ ความจงรักภักดีต่อเจ้านายอย่างชนิดยอมถวายชีวิตได้ตลอดเวลานั่นเอง

ความจงรักภักดีต่อกษัตริย์ของไขตุนั้นเป็นที่ประจักษ์พอจะถือเป็นส่วนดีอย่างหนึ่งที่คอยพ่วงไว้มิให้ไขตุได้ชื่อว่าเลวร้ายจนถึงที่สุดได้ ผู้อ่านที่มีใจเที่ยงธรรม แม้จะเห็นว่าไขตุเป็นตัวร้ายสักเพียงใดก็ตาม ก็ย่อมจะมีความเห็นใจในความจงรักภักดีต่อเจ้านายที่ไขตุแสดงออกทั้งด้วยทางคำพูดพฤติกรรมและคำพูดของตัวละคร เช่น

"ข้าพเจ้านี้ถึงหากจะคิดไปในข้างไม่ถูกไม่ควรสำหรับคนอื่น แต่ถ้าว่าข้างความหมายนั้นจะเป็นเกือกทองรองรับใช้ในราชวงศ์พระเจ้าหงสาวดีแล้ว ข้าพเจ้าไขตุขอทำมิได้ เลือกว่าสิ่งใดเป็นการบาปการบุญสุดแต่ขอให้สำเร็จการของนายเป็นใหญ่"²

ไขตุที่ว่าสืบไปว่า การทิ้งสันอันทำแล้วจะได้อีกชื่อว่าชั่วประการใด
ก็ก็ ข้าพเจ้าทำโดยที่มุ่งเหตุสามประการนั้นอยู่ คือมุ่งเพื่อพระเจ้าอยู่หัวแล

¹ประสาน มีเฟื่องศาสตร์ "มุมหนึ่งในชีวิตของยาขอบ" ใน ยาขอบอนุสรณ์

²โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2 หน้า 827

เมืองหงสาวดีสองแล้ว แลสามก่มุ่งเพื่องหาอุปราชอันเลี้ยงขุนนับถือข้าพเจ้า
มาข้าพเจ้าประกอบกรรมทำบุญทั้งปวงหลายกระทรวงแล้ว ทั้งอายุก็ใกล้เหยียบ
50 จักว่าไม่เสียที่เกิด ฉะนั้นการรบครั้งนี้ไม่ขอถอยไปตายอย่างสิ้นชื่ออื่นจะ
ขอตายอยู่กับเมาะตะมะที่มั่นของทหารหงสาวดีสุดท้ายนี้แล้ว¹

ก้านความรัก ยาชอบถือว่าความรักเป็นสิ่งที่เกิดจากใจ ฉะนั้นจึงไม่ถือ
ความบริสุทธิ์ของสตรีเป็นสำคัญ ดังที่เขียนไว้ว่า

ฉันถือภานิตที่ว่า "เป็นความผิดของคอกไม้หรือ ที่ถูกแมลงภู่มาคอม" ไม่เป็นการ
ยุติธรรมแก่การจะมองผู้หญิงด้วยความสืบเสาะว่า เขาเคยรักใครและใครเคย
รักเขามาแต่ก่อน ความยุติธรรม ควรมีเพียง เมื่อเขารักเขาได้ชื่อตรงต่อ
สมกับที่เรารักเขาอย่างขบขันชีวิตได้หรือไม่ ฉันยืนยันคดีนี้ และบอกถึงความ
จริงใจว่า ถ้าฉันเจอคุณเมื่อมีลูกแล้ว 5 คน ฉันก็จะรักคุณในเวลาที่คุณมี
ลูกแล้ว 5 คนนั้น ฉันไม่รู้ลึกสำคัญในอดีต สำคัญแต่ปัจจุบันและอนาคต ว่า
คุณรักฉันจริงจังเท่านั้นเอง²

ในผู้ชนะสิบทิศ จะเคียดยังคงถือภานิตที่ว่า "เป็นความผิดของคอกไม้หรือ ที่ถูก
แมลงภู่มาคอม" และเมื่อรักแล้วไม่คำนึงถึงความบริสุทธิ์ของสตรีที่ตนรัก เช่นเดียวกับ
ยาชอบ ก็จะเห็นได้ชัดจากการที่จะเกิดไ้มอบความรักให้กับหญิงที่ได้ชื่อว่าผ่านชาย
ครองมาแล้วอย่างไม่รู้ลึกทะซิดะซางใจถึง 3 นาง คือ ทะละแม่กุสุมา นางทองสา
และทะละแม่มินู

ยาชอบได้ถ่ายทอดทัศนะเกี่ยวกับความรักตามเจตนารมณ์ของคนไว้อย่างชัดเจน
ในตอนที่ว่า "รักแท้คือรักที่ไม่ถือราศี" ในตอนนี้ยาชอบได้กำหนดให้ทะละแม่มินูหรือ
นางพญาม่ายของพระเจ้าหงสาวดีองค์เดิม มีอันต้องเสียตัวให้กับพระเจ้าตะเบงชเวตี้

¹ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7 หน้า 4211 - 4212

² เทียน เหลียวรักวงศ์ ผู้รวบรวม จดหมายรักในชีวิตจริงของยาชอบ หน้า 270

แล้วจึงผ่านมาถึงอ้อมอกจะเกิดในภายหลัง ตามความรู้สึกตะละแม่มีบุญรู้สึกว่ตนเองไร้ค่าและเปรียบเหมือน "หญิงเซสยอันถูกกวามาเป็นหญิงแพศยาประจำทัพของอู"¹ หากแต่จะเกิดไ้ปลอมประโลมให้นางคลายใจด้วยคำที่ว่า "เมื่อเราสองสำคัญข้างว่ารักกันยิ่งใหญ่ การนอกกว่านี้จะถือเป็นสำคัญไย..."² และจาก คำพูดของจะเกิดในตอน "ว่าวล้อม" ที่ว่า "นึกจากมังตราเจ้าชีวิตนายข้าพเจ้าแล้วแม่เอ๋ย ถึงหากแม่นางท่านจะไปสู่ร้อยตัวร้อยรูปแต่ทกมือข้าพเจ้าแล้วก็จะรักไว้ไม่ยอมละให้ไปถึงผู้ใดอีกเลย"³ นั้นเป็นการพิสูจน์ให้ตะละแม่มีบุญ และผู้อ่านได้ตระหนักถึงค่าของความรักที่แท้จริงว่า "รักแท้คือรักที่ไม่ถือราศี"

๖ ด้านความมีไมตรีสำหรับทุกคน การมองโลกในแง่ดีของยาขอบ ยังเห็นได้ชัดจากการที่ยาขอบมีนิสัยรักการผูกไมตรี และเชื่อมั่นว่าไมตรีเป็นลือนำสันติสุขมาสู่ทุกคนยาขอบจึงได้ยึดถือประเพณีปฏิบัติอยู่เป็นประจำ และได้พยายามถ่ายทอดสู่มิตรสหายด้วย ดังที่มอบเป็นคำขวัญให้กับ พ.ท.ท.สำเร็จ วรรณฤกษ์ ไว้ว่า "ปรารถนาสิ่งใดในปรฐพี เอาไมตรีแลกได้คงใจจง"⁴

นอกจากยาขอบจะได้ถ่ายทอดนิสัยรักการผูกไมตรีไปยังมิตรสหายแล้ว ยาขอบยังได้ถ่ายทอดคุณลักษณะนิสัยนี้ให้กับตัวละครในเรื่องผู้ชนะสิบทิศด้วย เช่น

พระเจ้านรบดี เจ้ากรุงแปรงษัตริย์ซึ่งการสงครามจะทำศึกด้วยผู้ใด ก็ทำโดยหวังจะรักษาพระเกียรติยศศรัย่อกอีกข้อหนึ่งทั้งพระเจ้าแปรงแลรณองมหาอุปราช ก็มีใจเห็นแก่ประชาชนเป็นสำคัญ มาตราว่าใครได้ให้ความสุขแก่

¹ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7 หน้า 4356

² ก. หน้า 4358

³ ก. หน้า 4337

⁴ พ.ท.ท.สำเร็จ วรรณฤกษ์ "โชติ แพร่พันธุ์ ในสำนักของมิตรสหาย" ใน ยาขอบอนุสรณ์ หน้า 357

อาณาจักรราชราชนครโคยเพียงแล้ว เจ้าอยู่หัวแปรก็คงไม่คิดการก่อศึกแข็ง
เมืองให้ร้อนแก่ไพร่พล เมื่อการเป็นครั้งนี้ประกอบกับทหารทองอุทัยกม้าน้อย
ที่เรามีชัยก็เพราะคืนฟ้าบันดาล ฉะนั้นคุณท่านจึงกล่อมพระทัยพระเจ้าบรม
ไว้ให้จงดีพระเจ้าแปรมีพระอภัยชัยสมเป็นกษัตริย์ จะผูกด้วยสิ่งอื่นให้มันยิ่ง
กว่าผูกด้วยไมตรีนั้นมิได้แล้ว¹

ข้าพเจ้าเตรียมตัวจะเอาตัวออกเป็นเครื่องรับความแค้นของท่าน จึงไม่อยากจะ
ให้ผ้าเถลานั้นเป็นเครื่องเตือนตาตัว เห็นผ้าผืนนี้เมื่อใดข้าพเจ้าจะคิดถึง
โศกจะยึดตามนิสัยเดิม ไหนเลยจะคลายที่ผูกแค้นตอบลูกสาวปะชันห่วนญี่
ข้าพเจ้าปรารถนาจะชนะโซ้อั้วท่านด้วยไมตรีจิต จึงตั้งมโนปณิธานมั่นอยู่ว่า
ต่อแต่นี้ไปวันหน้าจงให้นางโซ้อั้วลูกสาวปะชันห่วนญี่เจตนาร้ายไปข้างเดียวเถิด
นานไปนางคงส่งสารข้าพเจ้าเอง...นางโซ้อั้วถือว่านางเองเป็นคู่วิวาทคน
ทั้งอภัยชัยคนผู้นั้นประจักษ์แล้วว่าขุนเถียวเกรี้ยวกราด หากมาปรากฏว่าดับ
เสียได้ด้วยหวังไมตรีเป็นสำคัญ...ลูกสาวปะชันแหบจะละหิฎมานะเสีย²

2.2.5 เบิกเผยและสุจริตใจ ยาชอบเป็นคนเบิกเผยและมีความ
สุจริตใจ ไม่มีเล่ห์หลวงซ่อนพุกตรงกับความจริงในใจตนดังที่ยาชอบเขียนไว้ว่า "ฉัน
บุษาคณปากตรงกับใจ"³ และสมักร เสาวรส เขียนไว้ว่า "พี่โชติ เป็นคนร่าเริง
เบิกเผยยากจน แต่เป็นคนจริง"⁴ นิสัยเบิกเผยและสุจริตใจของยาชอบนี้เห็นได้ชัดใน
เรื่องความรัก เมื่อยาชอบมีความรักต่อหญิงใด ยาชอบจะไม่ปิดบังเรื่องราวครั้งหลัง

¹โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2 หน้า 1078 - 1079

²โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4 หน้า 1999 - 2001

³เทียน เหลียวรักวงศ์ ผู้รวบรวม จดหมายรักในชีวิตจริงของยาชอบ หน้า 97

⁴สมักร เสาวรส "โชติ แพร่พันธุ์ ในสำนักของมิตรสหาย" ใน ยาชอบอนุสรณ์

ของคนที่เขาชอบจะเล่าให้หญิงคนรักได้รับรู้และเข้าใจเรื่องราวครั้งหลังของตนโดยที่ไม่กล่าวร้ายสตรีที่ตนเคยรักมาก่อนเลย เช่น

ฉันจึงไม่มีอะไรจะบอกกันในเรื่องศรี เราหมกสนิทในกันและกันอย่างถูกต้อง เราเป็นอิสระ และเราก็คือมิตรกัน แต่เป็นธรรมชาติที่ฉันจะเที่ยวประกาศเช่นนี้จริงจึงไปทำไม เพราะมันจะเหมือนน้องศรีมีอะไรผิดปกติในตัวเขาเพื่อนฝูงหรือผู้ใหญ่ถาม ฉันจึงพูดเพียงว่าเราหย่ากันจริงแต่เราไม่ได้โกรธกัน ซึ่งเป็นคำตอบที่ถูกต้องที่สุดในโลก ฉันอาจกลับไปหาน้องศรีได้ แต่ไม่ได้ไปฐานไปส่วยออกรักไปอย่างข้างป่าที่ถูกยิงบาดเจ็บแล้วก็เดินไปสู่ที่ตาย เพราะถ้าเรามีได้ตายในกลางความรักเราก็คงตายในกลางความสงบและเห็นใจของคนสักคนหนึ่ง¹

สิ่งที่ยาขอบภูมิใจยิ่งในเรื่องความรักคือ "ฉันไม่เคยล่อลวงใครในเรื่องรัก ฉันเป็นคนจองหองฉันอยากจองหองในความจริงอันนี้ ซึ่งมันเป็นความอึดใจอย่างหาที่เปรียบมิได้"² และ "ฉันอาจตายอย่างหุ่หมาข้างถนนก็ได้ แต่ฉันจะตายด้วยความภูมิใจว่าฉันไม่เคยหลอกใครในเรื่องรัก"³

การเปิดเผยและสุจริตใจ ในด้านความรักของยาขอบนี้ได้สะท้อนเป็นอุปนิสัยสำคัญของจะเกิดในเรื่องผู้ชนะสิบทิศด้วย ดังจะเห็นได้จากการที่จะเกิดไม่ปิดบังเรื่องความรักของตนต่อหญิงคนใหม่ เช่น

มังฉายก็รับว่าจริงแล้ว ข้าพเจ้ากำลังคิดถึงเรื่องราวหนหลังอยู่ แม่กันทิมาสร้างลัทธิบอกว่า ผู้ที่ท่านคิดถึงมากคือภรรยาท่านหรือผู้ใด...มังฉายตอบว่า ข้าพเจ้าตัวยังเปล่าหาเคยมีภรรยาไม่ แต่มีคนที่รักยิ่งกว่าภรรยาอยู่ นาง

¹เขียน เหลียวรักวงศ์ ผู้รวบรวม จดหมายรักในชีวิตจริงของยาขอบ หน้า 429-430

²ก. หน้า 427

³ก. หน้า 429

กันที่มาสงสัยจึงว่าท่านผู้ช่วยโวหารชาวกรุง ข้าพเจ้าคิดหาถึงไม่ คุณท่าน
แบ่งรับแบ่งสู้กระนี้ยกย่อนัก จะตอบเพียงมีแล้วหรือยังไม่มีเท่านั้นได้หรือ
มังฉายว่าตอบเช่นนั้นก็ได้บอกแต่เป็นโกหกทั้งสองทาง เพราะจะว่ามีแล้ว
ข้าพเจ้าหาสิ่งใดที่ควรจะเรียกว่าเมียแสดงให้คนทั้งปวงเห็นไม่ ครั้นจะว่า
ยังไม่มีเล่าข้าพเจ้าก็มีผู้หนึ่งซึ่งข้าพเจ้ากลืนไว้ในดวงใจรักและซื่อสัตย์ยิ่งกว่า
เมีย ความจริงที่ข้าพเจ้าเป็นอยู่อย่างนี้ เชิญท่านพิเคราะห์เถิดว่า ถ้าข้าพเจ้า
จะตอบจริงควรจะตอบท่านอย่างไร¹

และเมื่อจะเกิดได้พบรักกับตะละแม่กุสุมาเมืองแปรนั้นจะเกิดก็ได้เปิดเผยให้
ตะละแม่ได้ทราบว่าตนมีบุคคลอันถือเป็นยอดรักอยู่ก่อนแล้ว ถึงความในตอนที่ตะละแม่
กุสุมาพบกลักผมของ ตะละแม่จันทราที่คลองคอกจะเกิดคอก เมื่อถามความแล้วจะเกิดได้
ตอบว่า

ความผูกพันกับเจ้าของผมนี้จะลบล้างให้ถูกในตำแหน่งเดิวนั้นยากนัก เมื่อนาง
ผู้เป็นเจ้าของผมนี้อ่อนอายุกว่าก็นับอยู่ในฐานะน้องพออายุเติบโตแล้วจักเรียนรู้
จักคิด นางนั้นก็คอยบำรุงใจรักเจื้อนให้ทำความดีใฝ่ใจประหนึ่งนางเป็นพี่
ครั้นบัดนี้เพื่อจะทวีตัวให้มีราคาว่าเก่าข้าพเจ้าจึงต้องละถิ่นเดิมมา นางผู้
นั้นก็คงเป็นห่วงคอยข้าพเจ้าประหนึ่งมารดาห่วงบุตร ตะละแม่แจ้งทันในคำ
อุปมาผละออกจากอกเจ้าหนุ่มแล้วถามว่านางนั้นคือภริยาท่านหรือมิใช่ มังฉาย
ตอบว่าตำแหน่งภริยายังไม่ควรแก่นางก่อนโดยที่เราทั้งสองมิได้ฉกรรกรรมอัน
ควรแก่สามีภรรยาส่วนความผูกพันในกันแลกันนั้นชาตินี้ทั้งชาติวันใดจะแยกออก
มิได้แล้ว²

¹ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 217 - 218

² ภู. หน้า 383

2.2.6 รักษาคำมั่นสัญญา ยาชอบเป็นผู้ที่รักษาคำมั่นสัญญาอย่างเคร่งครัด ซึ่งถ้าหากตัวว่าจะปฏิบัติตามสัญญานั้นไม่ได้แล้ว ยาชอบจะไม่ยอมให้สัญญากับผู้ใดเป็นอันขาด เช่น

เป็นสาวรุ่นและสวยพอใช้ชื่อโรซาลิน ฉันได้ทุกอย่างหมด นอกจากการเสียตัวของเขาค่าที่เขาขอให้ฉันสัญญาว่าให้รักเขาจริง และสว่ขอเขาเราอยู่ด้วยกันบนที่นอนสาวรุ่นและงกงามอยู่กับอกฉัน เราผูกกันและจูบกันเรื่อยไป เพราะจูบปากเราต่างกันไม่ถึงคืบ ฉันอยากได้เขาเวลานั้นใจแทบขาด เพียงแต่รับรองให้คำมั่นสัญญากับเขาเท่านั้น ฉันก็จะได้สิ่งที่ฉันอยากได้ที่สุดในเวลานั้น แต่ฉันให้สัญญาเขาไม่ได้ ฉันยังไม่ได้รักเขาพอถึงเพียงนั้น¹

คำมั่นสัญญาเป็นสิ่งที่ยาชอบถือว่าสำคัญยิ่ง ฉะนั้นเมื่อยาชอบรับปากให้คำมั่นสัญญากับผู้ใดแล้วไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กหรือเรื่องใหญ่เพียงใดก็ตาม ยาชอบก็จะรักษาคำมั่นสัญญานั้นอย่างเคร่งครัดเสมอ เช่น เมื่อครั้งยาชอบมีโอกาสได้ตามเสด็จพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพรไปทางภาคอีสานนั้น ยาชอบเพิ่งออกจากโรงพยาบาลเพราะโรคพิษสุรา พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพรทรงเป็นห่วงและรับสั่งว่า "ลื้อสัญญาได้ไหมการเที่ยวภาคอีสานครั้งนี้ ลื้อจะไม่กินเหล้าเองหรือรับจากใครนอกจากอ้าว"² ยาชอบได้ถวายสัญญา และรักษาสัญญาอย่างเคร่งครัด แม้ในการเลี้ยงรับแต่ละแห่งมีการค้มสุรากันเสมอ ยาชอบต้องหักห้ามใจตนเองโดยค้มแต่โซดาทั้ง ๆ ที่ใจจะรักร้วยความอยากค้มสุราเป็นที่สุด การรักษาคำมั่นสัญญาอย่างเคร่งครัดนี้ทำให้พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพรทรงมีเมตตาารินสุราประทานถวายพระองค์เอง³

¹เทียน เหลียวรักวงศ์ ผู้รวบรวม จดหมายรักในชีวิตจริงของยาชอบ หน้า 428

²โชติ แพร่พันธุ์ "เรื่องไม่เป็นเรื่อง" ใน รวมอมตะนิยาย ยาชอบ หน้า 332

³ดู.

คำสัญญาอันยิ่งใหญ่ในชีวิตของยาขอบเห็นจะได้แก่คำมั่นสัญญาที่ยาขอบได้มอบให้ กับจ้อยแม้บังเกิดเกล้าก่อนที่จะสิ้นชีพไปคือ "ในชาตินี้แม้จะจนแสนจนสิ้นไร้ไม้ตอกจนไม่มีแผ่นดินจะอาศัย ก็ไม่ให้ขอทานต่อวงศ์ญาติของเจ้าอินทร์แปลง"¹ คำมั่นสัญญานี้ ยาขอบได้รักษาไว้อย่างเคร่งครัดจนตลอดชีวิต

อุปนิสัยรักษาคำมั่นสัญญาของยาขอบ ได้สะท้อนเป็นอุปนิสัยของจะเด็ดในผู้ชนะสิบทิศด้วย เช่น

๑.) มหาเถรวัฑกุโสภอให้จะเด็ดถวายสัตย์ต่อพระประธานในวิหารว่า "เปื้องหน้าอานาจวาสนาเจ้าจะรุ่งโรจน์ประการใดก็ดี จะไม่คิดการแย่งเสวตฉัตรจากมังกรว่าเป็นอันทา" คำมั่นสัญญานี้จะเด็ดได้รักษาอย่างเคร่งครัดและมั่นคงยิ่งนัก ถึงจะเห็นได้จากการที่จะเด็ดซื้อตรงจูงรักภักดีต่อพระเจ้าอยู่หัวมังกรอย่างจริงใจ คอยปกป้องผองภัยนานาประการที่จะบังเกิดแก่พระองค์อย่างยอมเสี่ยงชีวิตถวายเป็นราชพลี การรักษาคำมั่นสัญญาข้อนี้ ยังเห็นได้ชัดในตอน "ร่มโพธิ์ทองของจะเด็ดสิ้น" ซึ่งพระมหาเถรกล่าวทวนความในคำสัตย์เดิม แม้จะเด็ดยังคงมั่นในสัจวาจา แต่พระมหาเถรก็ยังคงมีข้อแคลงใจต่อไปอีกว่า "หากอานาจแลอิสริยยศนั้นคือสิ่งยวนอารบบนคนมีนเมา ทั้งจะเด็ดเจ้าใช้คนน้อยอยู่ตัวผู้เดียวตั้งก่อน อิศริยบทเป็นเมียอยู่ตัวเองไม่กำเริบคิดลางทีนางเมีย บังเกิดควาโลภ จะว่ากล่าวแนะนำให้เป็นไป"³ จะเด็ดได้ให้สัตย์สาบานเพื่อให้พระมหาเถรคลายที่แคลงใจลงได้ด้วยความที่ว่า "เปื้องหน้ามิว่ามีศหรือเมียรักผู้ใดบังอาจว่า การข้อนี้แก่หูข้าพเจ้าข้าสองหน จะตัดศีรษะเสีย แม้ไม่ทำเหมือนว่าก็ให้ชีวิตอันตราย อย่าข้ามไปเห็นตะวันอีกรุ่งหนึ่งเลย"⁴

¹ ประจวบ กาญจนลาภ "ยาขอบ" สิบทิศชีวิตและงานของโชติ แพร่พันธุ์ หน้า 20

² โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 30

³ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7 หน้า 3890

⁴ อ. หน้า 3891

๒ เลิศ

หอสมุด - ๕๓ - ๓ 14
84

๒) พระเจ้าแปร ครองรั้งตัวจะเค็ลให้อยู่ในแปรด้วยเหตุผลทางด้านการเมือง โดยใช้ความกตัญญูของคุณของจะเค็ลเป็นเครื่องมัดตัวของจะเค็ลเอง ด้วยการขอสัญญาจากจะเค็ลว่า "เราขอเพียงว่า ให้ตัวอยู่ในเมืองแปรไม่จากจนกว่าเจ้าจะเค็ลจะรู้สึกตัวเองว่าได้ทำการสนองคุณเราสมน้ำสมเนื้อกันนอกกว่านี้แล้วเราไม่ยอมควยข้อสัญญาอื่น"¹ จะเค็ลนั้นแม้จะแค้นสูกแค้นก็ยังรับสัญญาว่า "อันคำสัญญาที่ว่านี้เราจะรับเอาสิ้น จะเพียรทดแทนจนมิให้คุณท่านเหลืออยู่กับเราแม้แต่เท่าเส้นผม"²

ด้วยคำสัญญานี้ทำให้จะเค็ลคงอยู่เป็นราชวัลลภของพระเจ้าแปรต่อไป และเมื่อครั้งทัพพระเจ้าตะเบงชเวตตี้ยกมาล้อมแปรนั้น จะเค็ลไม่ยอมเข้ากับแปร จึงเป็นเหตุให้พระเจ้าแปรจำเป็นต้องกักขังจะเค็ลไว้ในคุกเพื่อป้องกันมิให้จะเค็ลทำการอันเป็นประโยชน์แก่กองทัพได้ ในที่นี้จะเค็ลได้กล่าวความสำคัญไว้ว่า ถ้าพระเจ้าแปรไม่มัดก็ให้คุมขังไว้ให้จงดี หากได้ช่องวันใดจะเค็ลหนีได้ก็จะหนีไป เมื่อทัพของอุพ่ายไปแล้วทัพโมนยินได้ยกมาล้อมแปรไว้อีกครั้ง ในครั้งนี้จะเค็ลมีโอกาสนี้รอดจากที่คุมขังและนำนักโทษชาวแปรเข้าต่อสู้กับทัพโมนยิน จะเค็ลชำนาญทหารสำคัญของโมนยินชื่อ เมงกวงแงได้ ทำให้ทัพโมนยินเสียขวัญเป็นอันมาก ด้วยลักษณะการเช่นนี้จะเค็ลถือว่าตนได้ทำการสนองคุณพระเจ้าแปรดังคำสัญญาแล้ว จึงคิดคืนทองอุด้งความที่ว่า "ข้าพเจ้ากล่าวกับพระเจ้าแปรไว้แต่หนแรกว่า เมื่อใดทำการสนองคุณพระองค์แล้วก็จะคืนทองอุด้งนั้นอย่างหนึ่ง แต่ภายหลังว่าให้พระเจ้าแปรคุมขังข้าพเจ้าไว้ให้จงดี หากได้ช่องทางวันใดข้าพเจ้าก็จะหนีเอาตัวรอดตามพลการ ซึ่งบัดนี้ความที่พูดไว้ก็สมคะเนแล้ว ได้ช่องจึงหนีจากเมืองแปร"³

2.2.7 มุกน้อยและไมโลก แม้ยาขอบจะรู้ว่าผลงานของตนมีคุณค่าและรายได้จากการสร้างงานประพันธ์นั้นสามารถจะทำให้ยาขอบร่ำรวยเป็นเศรษฐีใน

¹ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 413

² ก.

³ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2 หน้า 854

วงการประพันธ์ของไทยได้ แต่ยาขอบก็ไม่เคยคิดที่จะสะสมหรือกอบโกยผลประโยชน์อันเนื่องมาจากผลงานของตนเอง กลับใช้ชีวิตอย่างมีความสุขตามควรไปวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น ยาขอบมีสภาพความเป็นอยู่อย่างคนมกน้อยไม่มีบ้านหรือที่อยู่อาศัยของตนเองอย่างเป็นทางการ ยาขอบมักอาศัยนอนที่สำนักงานหรือโรงพิมพ์อยู่เสมอ อย่างไรก็ตาม ยาขอบก็เคยใฝ่ฝันที่จะมีบ้านเป็นของตนเอง ดังกล่าวของ ประจวบ กาญจนลาก ที่ว่า

"ยาขอบ" เล่าความในใจเมื่อถึงเวลานั้นอยากจะหาบ้านและที่ดินของตัวเองสักแห่งหนึ่ง รอบบริเวณบ้านจนเต็มเนื้อที่จะไม่ปลูกอะไรเลยนอกจากต้นจำปี เพราะชั่วแต่เก็บดอกจำปีขายทุกวันก็เห็นจะพอเพียงแก่ความเป็นอยู่ ตามความรู้สึกของข้าพเจ้า เวลาไม่เมา "ยาขอบ" เป็นนักประพันธ์ผู้รักสันโดษอย่างที่สุด เขาเคยบอกว่าเมื่อมีบ้านของตัวเองเขาจะอยู่อย่างฤๅษีจะปลูกบ้านแบบโล่ง ๆ ไม่มีฝา ให้เหมือนบรรณศาลาที่มุงด้วยใบไม้ จะเลี้ยงหมา เลี้ยงลิง และเลี้ยงหมี¹

ในผู้ชนะสิบทิศ ยาขอบกำหนดอุปนิสัยของจะเด็จให้เด่นในเรื่องความมกน้อยและไม่โลภในลาภยศ ดังจะสังเกตได้จากตอนที่ยาขอบกล่าวว่าย่าเสมอว่าจะได้เป็นถึงแม่ทัพแต่ไม่มีบ้านเป็นของตนเองพอใจที่จะอาศัยวัดกุโสดอเป็นที่พำนัก โดยที่มิได้คิดเสียใจหรือน้อยใจแต่ประการใดนอกจากนี้ยาขอบยังได้เน้นอุปนิสัยของจะเด็จในด้านนี้ให้เด่นขึ้นอีก คือ จะเด็จไม่ยอมรับตำแหน่งพระเจ้าทองอุทุมพรใหม่ ตามที่พระเจ้าอยู่หัวมังทราก็ทรงคำริไว้ หากขอรับเพียงตำแหน่งเดิม ดังความที่ว่า "ข้าพเจ้าขอพึ่งบารมีจุ่งท่านช่วยทูลพระเจ้าอยู่หัว ขอเลือกตำแหน่งยศ บุเรงนองกะยอกินคนลามัญหากเป็นพระราชวงศ์ฝ่ายซ้ายเท่าที่เป็นบัดนี้ แลเลือกข้างไม่ขอรับพระราชทานกินเมืองทองอุ ให้คนกราบไหว้ถวายบังคมลักษณะกระทำแก่กษัตริย์พระเจ้าอยู่หัว"²

¹ประจวบ กาญจนลาก "ยาขอบ" สิบทิศชีวิตและงานของโชติ แพร่พันธุ์ หน้า 73

²โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7 หน้า 4431

อุปนิสัยในค่านมกน้อยแล ลภของยาขอบได้ถ่ายทอดเป็นอุปนิสัยของจะเด็จ
 อย่างเห็นได้ชัดในตอนที่มีชื่อว่า "อานาจิไม่สงบ" จะเด็จต้องการที่จะใช้ชีวิตอย่าง
 สงบกับชายาทั้ง 6 ที่เมืองฯ โดยมีไคหวังลาภยกหรือตำแหน่งที่สูงส่งแต่ประการใด
 และในตอน "ย้ายะชาย" ได้กล่าวถึงความสมหวังในการใช้ชีวิตอย่างสงบของ
 จะเด็จไว้ชื่อว่า

ส่วนองค์มั่งคั่งราตะเบงช วัณนั้นเล่า แต่ข้าศึกตลอดรัชกาลมาแปดเก้าศก
 ผู้คนข้างมากกำลังศึก ก็สิ้นเปลืองลงไข่น้อย ก็ตั้งหน้าปรนปรีผู้คนข้างมา
 เป็นอันแผ่นดินสงว้างศึก เป็นโอกาสให้บุตรเณรของสงบสุขอยู่ในเมืองทองดู
 สมหวังสืบมา แลเจ้าหนุ่มนายทัพนั้นตกแล้งแล้ว ก็ลองมาด้วยตะละแม่จันทร์
 เข้าพระเจ้ายะเบงชะเวตี้ ๓ เมืองหงสาวดี ปีหนึ่งประมาณ 2 เดือน เป็น
 ปกติมา¹

2.2.8 กัณฑ์อุปัฏฐากผู้มีพระคุณ ยาขอบมีความกตัญญูทักเวที่ต่อผู้มีพระคุณ
 เป็นอย่างยิ่ง ซึ่งยาขอบมักแสดงออกอยู่เสมอ เช่นกล่าวยกย่องผู้มีพระคุณหลายท่านไว้
 ในงานเขียนของตน เช่น พระยาบริหารนครินทร์ พระยาพิทักษ์ภูบาล ครูถนิม
 โสหาวิไลย กุลลาบ สายประดิษฐ์ และเทียน เหลียวรักวงศ์ ผู้ซึ่งยาขอบ ถือ
 เป็นเพื่อนผู้เสมือนพ่อ² แม้แต่สถานศึกษา ยาขอบก็ยังระลึกถึงบุญคุณอยู่ ดังเขียน
 ไว้ในบทนำของ "เรื่องไม่เป็นเรื่อง" ว่า "แม่ลูกขอไหว้ที่ให้ความรู้พ่อกะเขา
 ประณมไหว้ด้วยใจมั่น เมื่อผ่านโรงเรียนมัธยมเทพศิรินทร์"³ และเพื่อเป็นการแทนคุณ
 ต่อสถานศึกษา ยาขอบได้เขียนเรื่องให้กับหนังสือของโรงเรียนด้วย

¹ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8 หน้า 4669

² เทียน เหลียวรักวงศ์ ผู้รวบรวม จดหมายรักในชีวิตจริงของยาขอบ คำนำ
 หน้า (3)

³ โชติ แพร่พันธุ์ "เรื่องไม่เป็นเรื่อง" ใน รวมอมตะนิยาย ยาขอบ เล่ม 2
 หน้า 321

เมื่อครั้งที่ นายวรกิจบรรหาร และนางชลอ รังควร เจ้าของโรงพิมพ์อักษร-
นิติ ผู้ซึ่งยาชอบรักและเคารพเสมอปีความารดา ขอร้องให้ยาชอบลดการค้ำเหล้าลงเพื่อ
ประโยชน์ในการสร้างงานของยาชอบเอง ยาชอบผู้ซึ่งรักเหล้า จนถึงประกาศในวง
สุราว่า "ผมนี้แหละโอมาร์คัยยัม...ผู้ยกเหล้าจุ่นและนารีเป็นสรวงของชีวิต"¹ ยังได้
พยายามที่จะปฏิบัติตามความประสงค์ของผู้มีพระคุณ โดยลดการค้ำเหล้าลงและทำป้าย
แขวนไว้ที่เสาในบ้าน มีข้อความเตือนสติของคนที่ว่า "พ่อสั่งให้กินเหล้าวันละเป็ก ห้าม
ยกยอก"²

ยาชอบแสดงความกตัญญูทเวทีต่อผู้มีพระคุณโดยการมอบลิขสิทธิ์งานประพันธ์ที่
รักยิ่งให้กับบุคคลสองท่าน คือ นายชลอ รังควร และนายเทียน เหลียวรักวงศ์ ดังที่
เพื่อนร่วมงานของยาชอบคนหนึ่งเขียนไว้ว่า

เมื่อข้าพเจ้าได้ถามถึงลิขสิทธิ์ "ผู้ชนะสิบทิศ" ...ยาชอบบอกว่าได้มอบลิขสิทธิ์
นี้เป็นของขวัญในวันเกิดของคุณชลอ วรกิจบรรหาร ผู้ซึ่งยาชอบรักและนับถือ
ผู้น้อยอย่างแม่และพี่สาวรวมกัน ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุผลว่า หากเขาจะได้ขายขนมลง
ในอนาคต วิญญานก็คงจะเป็นสุข เพราะแม่นักใจว่าเจ้าของลิขสิทธิ์คนใหม่
นั้นมีเมตตาหนัก คงจะไม่นำวรรณกรรมของเขามาซุกเลือดซุกเนื้อ เสพยหา
ผลประโยชน์อย่างไม่ลืมหูลืมตา ส่วนวรรณกรรมชิ้นสำคัญอีกชิ้นหนึ่ง คือ "สาม
ก๊กฉบับวชิรพัก" นั้นยาชอบได้มอบหมายไว้ให้คุณเทียน เหลียวรักวงศ์ ซึ่งเป็น
ผู้มีจิตใจไม่แตกต่างไปกว่าท่านที่กล่าวนามข้างต้นนัก³

¹แสวง ทองกะบรรหาร "โชติ แพร่พันธุ์ ในสำนักของมิตรสหาย" ใน
ยาชอบอนุสรณ์ หน้า 347

²สัมพันธ์ โสตะจินดา "โชติ แพร่พันธุ์ ในสำนักของมิตรสหาย" ใน
ยาชอบอนุสรณ์ หน้า 358

³น้องพรพร ลวนานนท์ ชีวประวัติและการประเมินคุณค่าผลงานวรรณกรรมชิ้น
สำคัญ ๆ ของยาชอบ หน้า 86 (อ้างอิงมาจาก ภาพไทยรายักษ์ 1: พุศิจิกายน
2490 หน้า 21 ของไทยน้อย)

ในด้านความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณนี้ ยาชอมไค้ยึกเป็นหลักประจำใจเสมอมาและอุปนิสัยนี้ยาชอบได้ถ่ายทอดสู่ตัวละครทุกตัวในเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ซึ่งนับได้ว่าเป็นพฤติกรรมที่เด่นของตัวละครในเรื่องนี้ที่เกี่ยว เช่น

จะเค็ดร้องให้ท้ายช้างของตัวยอพลายเทพหส์ก็ได้เต็มแล้ว ช้างศึกทองถูกชนามกันก็ไล่ไม่ยั้งแรง กลับเป็นฝ่ายแบกพลายหลายพิมานไว้บ้าง จะเค็ดจึงร้องทพนธ์ เจ้าแปรว่า ข้าพเจ้าจะเอาชีวิตพระองค์ในขณะนี้ก็ยอมจะทำ
1 เจ้าเป็นเพียงทหาร จะล้างชีวิตพระมหากษัตริย์ผู้เคยมีอุปการคุณเสียจะนี้หาควรไม่ ฉะนั้นจะขอพันเพียงคุ้มทองยอดพระมาลาพระเจ้าแปรให้ประจักษ์แก่ทหารทั้งปวงไว้¹

(เนงมา)"การต่อสู้กับเพื่อช่วงชิงหญิงนี้ นิคหนึ่งในน้ำใจข้าพเจ้าก็มีไค้ท้อ ในอันจะร่าอาวุธด้วยท่านบุเรงนอง ฝีมืออันปรากฏเป็นที่เลื่องลือไกลแห่งท่าน ข้าพเจ้าหาความกลัวนิกก็มีไค้ ลึกฉวยอย่างหนึ่งอย่างเกี่ยว แต่พระคุณแห่งท่านอันครอบเกล้าข้าพเจ้าอยู่ ข้าพเจ้าจะยกเอามือขึ้นร่าอาวุธก็ร่ามิไค้ จะยอมใจให้เกิดประทุษจริตต่อท่านก็ทำมิไค้²

3. บุคคลที่มีส่วนสัมพันธ์กับการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศ

3.1 เพื่อนและผู้ใกล้ชิด ในการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศ ยาชอบได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนและผู้ใกล้ชิดหลายท่าน ซึ่งพอสรุปได้คือ

3.1.1 ช่วยเหลือด้านความคิด บุคคลสำคัญที่มีส่วนช่วยเสนอความคิดให้ยาชอบเขียนนวนิยายอิงพงศาวดารเป็นครั้งแรก คือ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ทั้งที่ยาชอบไม่สู้จะมั่นใจในความสามารถของตนเองนัก แต่กุหลาบ สายประดิษฐ์ ก็ได้ให้กำลังใจให้ข้อคิดและคำแนะนำอันมีประโยชน์ต่อการเขียนนวนิยายอิงพงศาวดารของยาชอบ

¹โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2 หน้า 1024

²โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8 หน้า 4587

เป็นอย่างมาก พร้อมทั้งมอบหนังสือเรื่องทะเลาะวิวาทสามเกลอ the three Musketeers ของ Dumas ให้ยาชอบไว้ศึกษาและยึดเป็นแนวทางในการเขียน ผู้ชนะสิบทิศด้วย

ผู้ช่วยเหลือค่านความคึกในการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศนี้ นอกจากอุทลลพ สาย-ประสิทธิ์ แล้วยังมี แม่อนงค์ (มาลัย ชูพินิจ) อีกท่านหนึ่ง บุคคลผู้นี้เป็นผู้คิดชื่อเรื่อง "ผู้ชนะสิบทิศ" ให้ ซึ่ง ยาชอบ ถือว่าชื่อนี้เป็นมงคลนามของนวนิยายเรื่องนี้ยิ่งนัก

3.1.2 ช่วยเหลือค่านการพิมพ์เผยแพร่ ยาชอบเขียน ยอดขุนพล ในหนังสือพิมพ์สุริยา รายวัน ในปี พ.ศ. 2472 เขียนได้ไม่นานก็หยุดไป และเริ่มเขียน ผู้ชนะสิบทิศอันเป็นตอนต่อจากยอดขุนพล ลงในหนังสือพิมพ์ประชาชาติ รายวัน ในปี พ.ศ. 2475 เมื่อ ยาชอบเขียน ผู้ชนะสิบทิศนี้ แม้จะได้มีการเฝ้าความเค็มใน ยอดขุนพลอยู่บ้าง แต่ก็ไม่สามารถในการที่ผู้อ่านจะสัมพันธ์เนื้อความกันนัก เพราะช่วงเวลาต่างกัน หนังสือพิมพ์เก่า ๆ ก็กระจัดกระจายไป ดังนั้น สงัด เปล่งวานิช จึงได้ชักชวนใจนำ ยอดขุนพล มารวมพิมพ์เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2476 ยอดขุนพลฉบับพิมพ์ครั้งแรก เป็นหนังสือปกแข็ง พิมพ์จำนวน 3,000 เล่ม ขายเล่มละ 1 บาท ในขั้นแรกของการลงทุนทั้ง สงัด เปล่งวานิช ยาชอบ และผู้ใกล้ชิดอีกหลายท่าน ต่างก็หวั่นต่อการขาดทุน แต่เมื่อได้ประกาศว่าจะมีการรวมพิมพ์ยอดขุนพลเป็นเล่มแล้ว ปรากฏว่ามีผู้สั่งจองกันมากจนเกินความคาดหมายทำให้หนังสือขายหมดในเวลาอันรวดเร็ว ผลจากการรวมพิมพ์ยอดขุนพลเป็นครั้งแรกนี้ นอกจากจะมีผลในด้านการเงิน คือ กำไร เป็นส่วนแบ่งให้แก่ ยาชอบ แล้ว ผลที่ตามมาคือ ประชาชนมีโอกาสดูอ่านยอดขุนพลที่รวมพิมพ์ไว้อย่างสมบูรณ์ และสามารถสัมพันธ์เนื้อความกับ ผู้ชนะสิบทิศที่กำลังลงเป็นรายวันในหนังสือพิมพ์ประชาชาติได้เป็นอย่างดี สำหรับยาชอบเองถือว่าการรวมพิมพ์ยอดขุนพลในครั้งนี้ นอกจากจะมีผลประโยชน์ดังกล่าวและช่วยให้มีผู้รู้จัก ผู้ชนะสิบทิศอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้นแล้ว ยังมีส่วนที่ทำให้ยาชอบได้รู้ถึงความต้องการของผู้อ่านที่มีต่อเรื่องของยาชอบเองอีกด้วย¹

¹ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 คำนำ หน้า ๖

3.1.3 ช่วยเหลือด้านการเงินและที่พักอาศัย ในขณะที่ยาชอบเขียนนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศให้กับหนังสือพิมพ์สุริยา และประชานิคม ยาชอบได้รับเงินค่าเขียนเรื่องเดือนละ 35 บาท จาก กุหลาบ สายประดิษฐ์ (บรรณาธิการ) อยู่เป็นประจำ แต่เนื่องด้วยชีวิตของนักประพันธ์ผู้นี้ค่อนข้างจะจุ่ม ๆ กอน ๆ สร้างงานประพันธ์ไม่สม่ำเสมอและเปลี่ยนงานบ่อย ฉะนั้นจึงมีบางครั้งที่ต้องว่างงาน ในช่วงที่ยาชอบว่างงานและไม่มีที่พักอาศัยเป็นหลักแหล่งนั้น ยาชอบได้พบกับบุคคลผู้มีเมตตาจิต 2 ท่าน คือ นายวรกิจบรรหาร และ นางชลอ คนทั้งสองนี้เป็นเจ้าของโรงพิมพ์อักษรนิติ และเป็นผู้ที่ยาชอบรักและเคารพอุปัชฌาย์มา

นายวรกิจบรรหาร และ นางชลอ รั้งควร ได้มีส่วนช่วยเหลือด้านการเงินที่พักอาศัยแก่ยาชอบ ดังที่ นางชลอ รั้งควร เล่าว่า

ได้รู้จักกับ โชติ เมื่อเขียน ผู้ชนะสิบทิศ ที่ประชานิคม ตามไปอ่านผู้ชนะสิบทิศถึงโรงพิมพ์ เนื่องจากออกไม่ตรงต่อเวลา โดยรออ่านทีละแผ่นทันทีที่โชติเขียนเสร็จแล้วต่อมาก็ขอพบตัวโชติ โชติบอกว่าไม่มีที่อยู่ก็ชวนมาอยู่ที่โรงพิมพ์อักษรนิติ มีความลำบากอะไรก็มาปรึกษาและเล่าให้ฟัง นับถือเป็นแม่ รักเคารพเหมือนแม่...เลี้ยงมาเหมือนลูกคนหนึ่ง... โชติรักและบูชาแม่(นางชลอ รั้งควร)มาก แม่ก็เลี้ยงดูสูงส่งเหมือนกัน ให้ข้าวเดือนละกระสอบ ให้เงินใช้วันละ 10 บาท แม่ (นางชลอ รั้งควร) ก็ไม่ได้คิดรังเกียจแต่อย่างใดเลย¹

นางชลอ รั้งควร ได้ให้ความอุปการะและกำลังใจแก่ยาชอบเป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะต้องการให้ยาชอบสบายใจ สบายกาย และมีกำลังใจที่จะเขียน ผู้ชนะสิบทิศต่อไปจนจบเรื่อง

¹ ฝั่งพรณ ลงนันทน์ ชีวประวัติและการประเมินคุณค่าผลงานวรรณกรรมเรื่องสำคัญ ๆ ของ "ยาชอบ" หน้า 52

สำหรับนายวรกิจบรรหาร ก็มีความรู้สึกเช่นเดียวกับ นางชโล รังควร คือ รัก ยາขอบ เหมือนลูก และพยายามสนับสนุนให้ยาขอบเขียน ผู้ชนะสิบทิศต่อเนื่องกัน โดย ตักเตือนให้ ยาขอบงดดื่มสุราเพื่อจะได้สามารถเขียน ผู้ชนะสิบทิศ ตอนต่อ ๆ ไปได้อีก พร้อมกันนี้ นายวรกิจบรรหารได้ตั้งเงินรางวัลสำหรับการเขียนผู้ชนะสิบทิศจนจบ (ขณะนั้น เหลือประมาณ 20 ยก) ให้กับยาขอบเป็นเงินถึง 170,000 บาท (หนึ่งแสนเจ็ดหมื่นบาทถ้วน) โดยเขียนเป็นเช็คเงินสด ใส่ไว้ในตู้เซฟ และบอกกับยาขอบว่า "นี่โชติ ถ้าแกเขียนเรื่องเสร็จเมื่อใด มาเอาเช็คไปเบิกเงินได้ทันที ที่นี้แกจะซื้อรถยนต์หรือซื้ออะไรก็ตามใจ"¹

3.1.4 ช่วยเหลือด้านการค้นคว้าและสรุปเรื่อง ในช่วงท้ายของการเขียน ผู้ชนะสิบทิศ ยาขอบประสบปัญหาบางประการจึงไม่อาจจบผู้ชนะสิบทิศได้จนกระทั่งถึงแก่กรรม แต่อย่างไรก็ตาม ยาขอบ ก็ได้เตรียมโครงเรื่องในตอนท้ายของผู้ชนะสิบทิศ และขอความช่วยเหลือจากเพื่อนผู้ใกล้ชิดให้ช่วยค้นคว้าบางเรื่อง ทั้งที่ชโล เกษะนันท์ เขียนไว้ว่า "เรื่องยังไม่จบมาติดตรงเรื่องเพชรนิลจินดา ขอให้ข้าพเจ้าช่วยคนให้พอข้าพเจ้าค้นได้โชติก็มาคว่นตาย เขามองข้าพเจ้าว่าจะจบลงตรงบุเรงนองมหาราช คือตัวจะเค็ดปลอมตัวเป็นพ่อค้าขายเพชร เข้าไปจนถึงที่เมืองยะชายเลยเข้าไปถึงกรุงสยาม"² และประจวบ กาญจนลาภเขียนไว้ว่า

เท่าที่ทราบยาขอบ ได้ตั้งหน้าตั้งตาที่จะต่อผู้ชนะสิบทิศไว้แล้วหลายครั้ง เขาขอให้ข้าพเจ้าช่วยดูพงศาวดารการตอนบุเรงนองเข้ามามีอำนาจในกรุงศรีอยุธยา ค่าไต่คอบระหว่างกษัตริย์กับกษัตริย์ และมองหาผู้ทางอยู่เสมอว่าจะเขียนอย่างไร จะเกิดซึ่งเป็นตัวเอกของเรื่อง เคยกราบทวนมาแล้วตลอดจนแม่

¹สัมพันธ์ โสตะจินดา "โชติ แพร่พันธุ์ ในสำนักของมิตรสหาย" ใน ยาขอบอนุสรณ์ หน้า 358

²ชโล เกษะนันท์ "จากราชสำนักนายผี" ใน ยาขอบอนุสรณ์ หน้า 154

น้ำอิรวดีจึงจะไม่เสียศักดิ์ เมื่อเข้ามาอยู่ในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และทำ
อย่างไรจึงจะไม่เป็นที่เสื่อมพระเกียรติของท้าวพระยาหากษัตริย์ในกรุงศรี
อยุธยา¹

เมื่อยาขอบถึงแก่กรรมแล้ว ผู้ใกล้ชิดของยาขอบ คือ ประกายศรี ศรีตานนท์
ได้เล่าเนื้อความตอนจบของผู้ชนะสิบทิศ (ตามที่ยาขอบปรารถนาไว้ก่อนถึงแก่กรรม) ให้
สันต์ เทวรักษ์ ฟัง และขอร้องให้สันต์ เทวรักษ์ เขียนสรุปความในตอนจบไว้ตอนท้าย
เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ เพื่อเป็นการสรุปเรื่องให้จบดังที่ยาขอบต้องการ²

เพื่อนและผู้ใกล้ชิดที่มีส่วนสัมพันธ์กับการประพันธ์ ผู้ชนะสิบทิศนี้ นอกจากผู้ที่มี
ส่วนช่วยเหลือในค่านต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ผู้เขียนเชื่อว่าบุคลิกภาพของเพื่อนและผู้ใกล้
ชิดของยาขอบบางท่านจะต้องมีส่วนช่วยในการสร้างตัวละครในเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ อีกด้วย
ทั้งนี้สังเกตได้จากการที่ เหม เวชกร เขียน ปกิณกาลย์ เกี่ยวกับโชติ แพร่พันธุ์ ไว้
ว่า "จากเพื่อนที่ดูแลโชติตั้งให้เป็น ตะกะยี"³ และนอกจากนี้ ยาขอบ อาจสร้างบุคลิกภาพ
ของตัวละครจากสิ่งที่แวดล้อมอย่างใกล้ชิดกับตัว ยาขอบเอง นั่นคือ เพื่อนที่ร่วมวงดื่ม
สุรา ซึ่งเป็นที่แน่นอนว่า ยาขอบ จะต้องสร้างตัวละครได้อย่างมีชีวิตจิตใจสมดังที่
กุหลาบขาว ได้เขียนไว้ว่า "ในยามเขียนจินตนาของเธอ คุณโชติ อาจได้เพื่อนดื่มเจ้า
สำราญแบบเดียวกับคุณโชติ นั่งคนละมุมโต๊ะ ดื่มพลางตลกคะนองสรวลสนั่นหรรษากัน
ลั่นห้องรโหฐานคือตะเบงชะเวตี้ จ้าวชีวิตมอญ...ใครจะรู้"⁴

¹ประจวบ กาญจนลาภ "ยาขอบ" สิบทิศชีวิตและงานของโชติ แพร่พันธุ์ หน้า 76

²ประกายศรี ศรีตานนท์ "บันทึกของหลานสาวยาขอบ" ฟ้าเมืองไทย 11(567)

:25 มกราคม 2523

³เหม เวชกร "ปกิณกาลย์เกี่ยวกับโชติ แพร่พันธุ์" ใน ยาขอบอนุสรณ์ หน้า 295

⁴กุหลาบขาว(นามแฝง) "ผู้ใดอยู่บ้านใกล้ไปถึงก่อน" ใน ยาขอบอนุสรณ์ หน้า 231

3.2 คนรัก นอกจากยาชอบจะได้นำบุคลิกลักษณะพฤติกรรม และจกหมายรักโต้ตอบของหญิงคนรักมาสร้างเป็นบุคลิกลักษณะและพฤติกรรมของตัวละครหญิงในเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ดังได้กล่าวในหัวข้อ ประสพการณ์เกี่ยวกับความรักในหน้า 54 - 64 แล้วนั้น หญิงคนรักของยาชอบยังมีส่วนสัมพันธ์กับการสร้างผู้ชนะสิบทิศ ของยาชอบด้วยนั่นก็คือ เป็นแรงกระตุ้นและสร้างกำลังใจในการเขียนผู้ชนะสิบทิศ ทั้งนี้โดยพิจารณาจากข้อความในจกหมายของ พนิศา ภูมิศิริทัต ที่ว่า "คุณก็รู้เท่า ๆ กับคนอื่นรู้ ว่างานของคุณนั้นเป็นเสมือนเพชร แต่คุณชอบละเลยให้เพชรนั้นตกอยู่กับคนเสมอ ช่างไม่ขยันหยิบมาวางไว้ในที่ที่เหมาะสมและแปรงขัดขัดถูให้มันลั่งเมสื่องอยู่เสมอนั้นเลย"¹ และ "ถ้าจะต้องบอกก็ร้อยครั้งพันครั้งหนอ ถึงความที่คุณเป็นที่ยกย่องเชิดชูของคนทั้งหลายในค่านิยม และความสามารถในการทำงาน คาเชื่อว่า คุณต้องเป็นไฉ่ยั้งกว่าที่เป็นอยู่ในทุกวันนี้ ก็เชื่อคุณเป็นคนดี งามเด่นในสายตาของคนทั้งหลายแล้ว อนาคตอันแจ่มใสของเราจะไปไหนเสีย"²

ในจกหมายของยาชอบ มีข้อความที่แสดงว่าคนรักมีบทบาทต่อการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศด้วย เช่น

พนิศา มีสายตาดูอยู่ชนิดหนึ่ง ซึ่งฉันเกลียดและกลัวสายตานั้น ฉันอธิบายไม่ได้ว่า ทำไมจะต้องมีมาเกรงนัยน์ตาเช่นนั้นของเด็กคนหนึ่งอยู่ได้ นั่นคือนัยน์ตาคูณขณะที่ยังมองฉันอย่างค่าหนี ๆ และเสียใจแทนในเรื่องงาน...

ฉันหวังว่า ในเรื่องงาน คุณคงจะให้โอกาสฉันบ้าง

เพื่อให้ปรากฏว่า มิได้แก้ตัวอย่างตีแต่ปาก ต้องอ้างวันคืนกันเช่นเดียวกับที่แสดงหลักฐานต่อศาล ฉันหวังว่าการประกาศว่าจะเขียนผู้ชนะอย่างไม่มีหยุดอีกนั้น คงจะประกาศระหว่างวันที่ 23 พฤษภาคม ยอดรักของฉันคง

¹ เทียน เหลียวรักวงศ์ ผู้รวบรวม จกหมายรักในชีวิตจริงของยาชอบ หน้า 101

² ก. หน้า 165

เป็นพยานได้ว่า ระหว่างนั้นฉันเหมือนไม่ใช่ตัวของตัวเอง มันพุ่งไปหมดและ
ดูเหมือนความคิดเรื่องบางอย่างไม่ได้ผ่านเข้ามาในหัวฉันเลย ดังนั้น ฉันจึง
กำหนดวิวัฒนาการด้วยความตั้งใจอย่างหนึ่ง และเหตุการณ์ตอนพาดันมาถึงที่อย่าง
หนึ่งแต่อย่างไรก็ดี คำเตือนอันน่าชอบคุณนี้ ฉันจะปฏิบัติตามในกลางสัปดาห์นี้¹

และในความอีกตอนหนึ่งที่ว่า "สะกูดคิดอย่างหนึ่งขึ้นมาได้ ไม่อยากรอกาน ไม่ใช่รัก
งานยิ่งกว่าเพื่อให้เป็นสกุณมิตรอันดีแก่ตนเองว่า จะทำความดีเพื่อความรักของเราการ
ตั้งใจเช่นนี้ได้ผลแก่งานมาก"²

3.3 ผู้อ่าน ผู้อ่านผู้ชนะสิบทิศ มีบทบาทต่อการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศของ
ยาขอบมากนอกจากจะมีการติชม ให้กำลังใจแก่ผู้เขียนแล้ว ยังมีบทบาทในการช่วย
ดำเนินเรื่องผู้ชนะสิบทิศให้เป็นไปตามความต้องการของผู้อ่านเองอีกด้วยถึงความที่ยาขอบ
เขียนไว้ว่า

ผู้ชนะสิบทิศ เริ่มเสนอตัวของมันเอง ตั้งแต่ปี 2475 จนกระทั่ง
บัดนี้ก็ยังไม่อาจลงเอยได้ การเขียนเรื่องยาวนาน ๆ เช่นนี้เท่าที่ความจริง
ประสบกับข้าพเจ้านั้น รู้สึกว่าท่านผู้อ่านถือสิทธิในอันที่จะให้เรื่องดำเนินไป
อย่างไรเท่า ๆ กับผู้แต่งเองเหมือนกัน เป็นต้น พอข้าพเจ้าผู้แต่งวาทโคธ
ของเรื่องเบนไปในทางจะให้ตัวนางในเรื่องตัวหนึ่งไปรักใคร่พอใจกับตัวอื่น
ซึ่งมิใช่ตัวเอกผู้อ่านก็รู้มาที่ใจเย็นหน่อยกว่า ถ้าเขียนให้เป็นไปอย่างนั้นจะ
ไม่อ่าน ที่ใจร้อนกว่าขึ้นแต่ยังงั้นจะค่า ข้าพเจ้าก็ได้แต่คอยแต่งตาม จึง
เรื่องผู้ชนะสิบทิศ ความสนุกหรือไม่สนุก ดูเหมือนผู้แต่งจะเป็นเพียงส่วน
ประกอบเสียแล้วจริง ๆ อยู่ที่ผู้อ่านท่านช่วยกันออกความคิดความเห็นประจักษ์
ประจักษ์ สู้กันอ่านเอง³

¹ เทียน เหลียวรักวงศ์ ผู้รวบรวม จดหมายรักในชีวิตจริงของยาขอบ หน้า 93-94

² ก. หน้า 240

³ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 คำนำ หน้า ฅ

ในผู้ชนะสิบทิศ ตอนที่นับว่าผู้อ่านเข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่องด้วย ก็คือ ตอนที่เกี่ยวกับการอุปภิเษกระหว่างจะเกิดขึ้นกับทะเลแม่จันทราและทะเลแม่กุสุมาซึ่ง ยายชอบเขียนไว้ว่า

ครั้งนั้นผู้ชนะสิบทิศ ยังเสนอตัวของมันวันต่อวัน อยู่ในหนังสือพิมพ์ ประชาชาติ เรื่องเข้ามาภาคสอง คำเป็นมาถึงตอนจะเกิดพระเอกของ ข้าพเจ้ากำลังประสบผลสำเร็จอย่างงดงามในอันที่จะชิงจันทรากับกุสุมาอันเป็นที่รักยิ่งของเขาสองคนมาอุปภิเษกพร้อมกันในปีซึ่งเดียวความอยู่ของตัวนาง ทั้งสอง มีความเป็นลูกกษัตริย์เสมอกันแต่ต่างกันตรงที่ จันทราเป็นสาวบริสุทธิ์ และเป็นคู่สาวทูลหมั้นมาก่อนส่วนกุสุมาผูกพันรักใคร่กับจะเกิดภายหลังและมีหน้า ไม่ใช่สาวบริสุทธิ์ โดยตัวโกง (สอพินยา) ลักพาคร่าชิงใจเอาเป็นเมียเสีย ก่อนแล้ว แต่จะเกิดติดตามไปชิงคืนกลับมาได้¹

การดำเนินเรื่องในตอนนี้อายชอบ ถือว่าเป็นการจำหลักลายอันงดงามไว้ในงาน ของคน ทั้งนี้เพราะเป็นการเน้นลักษณะนิสัยของตัวละครเอกทั้งสองคือ

จันทราในคุณลักษณะยอดหญิงหรือนางแก้ว ซึ่งเปี่ยมไปด้วยเมตตาจิต และการแผ่พระคุณ พยายามที่สุดที่จะเพิ่มพูนความสุขให้แก่คนรักและมั่นคงในคติ ที่ว่ารักแท้ไม่จำเป็นต้องมีความหึงหวงอย่างไม่มีลิมิตา และจะเกิดในลักษณะ ของผู้ไร้ค่าของความรักไปในทางบูชาความบริสุทธิ์ทางใจยิ่งกว่าทางกาย เมื่อ ลงได้รักปักใจแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องให้ผู้หญิงคนนั้นเป็นสาวบริสุทธิ์²

¹ โชติ แพร่พันธุ์ "เหตุที่กุสุมาไม่ได้แต่งงาน" ใน รวมนิยายรัก ยายชอบ เล่ม 2 หน้า 522

² ฏ. หน้า 524

ในขณะที่ยาชอบกำลังภูมิใจในการดำเนินเรื่องตามแนวนั้น ได้มีผู้อ่านท่านหนึ่ง
ก้าวเข้ามามีบทบาทอย่างสำคัญยิ่งในวง ะเปลี่ยนแนวเรื่องให้ผิดไปจากความตั้งใจ
เดิมของยาชอบเองผู้อ่านท่านนี้คือ พระองค์เจ้าหญิงเด็คโฌม พระราชธิดาองค์ที่ 47
ในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งในขณะนั้นทรงพระชนมายุประมาณ 70
พรรษา

พระองค์เจ้าเด็คโฌม ทรงติดตามอ่านผู้ชนะสิบทิศของยาชอบด้วยความรู้สึกชื่น
ชมตลอดมาแต่เมื่อยาชอบดำเนินเรื่องให้เห็นแนวชัดว่าจะให้มีการอุปภิเษกระหว่างจะเกิด
กับตะละแม่จันทร์หาและกุสุมาในคราวเดียวกันเช่นนี้ พระองค์ถึงกับเสด็จมาหายาชอบถึง
ที่สำนักงานด้วยพระองค์เอง เพื่อขอร้องให้ยาชอบดำเนินเรื่องโดยให้จะเกิดได้เข้าพิธี
กับตะละแม่จันทร์หาแล้วจึงเข้าพิธีกับตะละแม่กุสุมาภายหลังในครั้งแรกยาชอบปฏิเสธและ
ยังยืนยันในความคิดเดิม พร้อมทั้งอธิบายเหตุผลตามจุดมุ่งหมายของตนอย่างชัดเจน
แต่รับสั่งของพระองค์เจ้าหญิงเด็คโฌมในตอนท้ายที่ว่า

เขายังงี่เงาะ อย่าเถียงกันเลย ว่าอย่างฉันว่าควรหรืออย่างที่ว่า
จะควร เขาเพียงว่าพ่อฉันชื่อว่าปานนี้แล้วจะอยู่ไปได้อีกซักกี่ปี อีกไม่ช้าก็
คงตายพ่อยาชอบช่วยฉันหน่อยได้ไหม นี่กว่าเหมือนหลานช่วยย่าให้ตายด้วย
มีความสุขใจ ว่าลูกหลานไม่ได้ทำความผิด หรือพอจะทำผิดเคืองเขา ก็
ยกให้ไม่ทำเอาใครผิดใครถูกไม่ต้องพูดถึง เขาแค่เพียงพ่อเปลี่ยนตามฉัน
นี่กว่าทำบุญให้คนแก่ตายสบายใจได้ไหม การขออย่างนี้ ขอในนามของคนแก่
ว่าถ้าได้สิ่งนี้แล้วจะเป็นความสุขสิ่งหนึ่งในชีวิตอันเห็นกันว่าเหลืออยู่สั้น ๆ นี่¹

ด้วยรับสั่งนี้ทำให้ยาชอบต้องใจอ่อนเพราะเห็นแก่ความขราของพระองค์เจ้าหญิง

¹โชติ แพร่พันธุ์ "เหตุที่กุสุมาไม่ได้แต่งงาน" ใน รวมนิยายรัก ยาชอบ เล่ม 2

เดวิดโนมเพียงประการเดียว เมื่อรับปากว่าจะเปลี่ยนแนวเรื่องถวายแล้ว ยายชอบต้องประสบปัญหาในการแก้ไขเนื้อเรื่องในตอนนี้เป็นอย่างมากถึงที่ยายชอบเขียนไว้ว่า "เมื่อข้าพเจ้าพยายามจะให้มันเป็นขึ้นให้ได้ ก็ต้องถึงทางนี้ โยงทางนี้ มัดทางนี้ให้เข้ามาสู่ความสมเหตุสมผลทุกด้านทุกมุม ข้าพเจ้ามักครึ่งเสียแน่นหนาแล้วแต่เงื่อนตายซึ่งหิ้ง ๆ ที่ผูกเอง รู้เงื่อนเหล่านี้ก็ทุกเงื่อน ก็แก้มันอีกไม่ได้"¹

อย่างไรก็ตามยายชอบก็ค้นพบวิธีแก้ปัญหาก็โดยที่มีต้องรู้เรื่องเดิมเลยเพียงแต่เพิ่มบทบาทให้กับแม่เลาชีในการที่จะเบนเรื่องไปตามที่ยายชอบได้รับปากไว้กับพระองค์เจ้าหญิงเดวิดโนม บทบาทของแม่เลาชีในตอนนี้เป็นที่ประทับใจของผู้อ่านเป็นอย่างยิ่งซึ่งยายชอบเขียนไว้ว่า "บทบาทของแม่เลาชีตอนนี้ ทำให้ข้าพเจ้าได้รับจดหมายจากผู้อ่านเป็นจำนวนร้อย ยินดีปรึกากับพฤติการณ์อันเป็นผู้มีใจซื่อสัตย์ธรรมของพระนมผู้เฒ่า บ้างบอกมาว่าถึงกับน้ำตาคลอเพราะตื้นตันใจ ต่อความดีงามของพระนมผู้เฒ่าเลาชีนั้น แม่เลาชีมีชีวิตชีวาขึ้นมาอีกตัวหนึ่งในเรื่องผู้ชนะ"²

การพลัดความในการดำเนินเรื่องผู้ชนะสิบทิศในครั้งนี้ ย่อมแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่าผู้อ่านผู้ชนะสิบทิศ มีบทบาทต่อการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศของยายชอบด้วย

¹ โชติ แพร่พันธุ์ "เหตุที่กุสุมาไม่ได้ออกงาน" ใน รวมนิยายรัก ยายชอบ เล่ม 2 หน้า 534 - 535

² ภู. หน้า 538

ความรู้เกี่ยวกับท่วงทำนองแต่งและกลวิธีเสนอเรื่อง

1. ความรู้เกี่ยวกับท่วงทำนองแต่ง (style)

คำว่า "ท่วงทำนองแต่ง" นี้แต่เดิมในภาษาไทยใช้ว่า ฝีปาก คารม หรือ ส่วนนโวหาร ต่อมาผู้มีความรู้ทางค่านวรรณคดีหลายท่านได้บัญญัติคำขึ้นใช้ใหม่ โดยเทียบกับคำว่า style ในภาษาอังกฤษ คำที่บัญญัติใหม่นี้มีผู้ใช้ต่างกันไปบ้าง เช่น พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงใช้ว่า ท่วงทำนองเขียน ท่วงทำนองประพันธ์ และท่วงทำนอง พระยาอนุมานราชธน ใช้ว่า ท่วงทำนองแสดงเปลื้อง วนนคร ใช้ว่า ส่วนนโว หรือทำนองเขียน ฤหฺลว มัลลิกะมาส ใช้ว่า ท่วงทำนองแต่ง ม.ล.คุ้ย ชุมสาย ใช้ว่า ส่วนนโว พรพรรณ ชารานุมาส ใช้ว่า ส่วนนโวการเขียน นอกจากนี้ยังมีอีกหลายท่านที่นิยมใช้ทับศัพท์ว่า สไตล์

เมื่อได้ศึกษาเรื่องท่วงทำนองแต่ง (style) จากเอกสารต่าง ๆ พบว่ามีผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้ให้ความรู้เกี่ยวกับท่วงทำนองแต่งไว้หลายประการ ซึ่งพอจะกล่าวสรุปได้คร่าว ๆ ดังนี้ คือ

1.1 ความหมายและขอบข่ายของท่วงทำนองแต่ง

เอ็นไซโคลพีเดีย บริแทนนิกา¹ ได้ให้ความหมายของคำว่าท่วงทำนองแต่งไว้ว่า "ท่วงทำนองแต่ง ในเชิงวรรณกรรม คือ การเลือกและการเรียบเรียงภาษาของบุคคล เพื่อที่จะแสดงออกรวมทั้งการใช้กระสวนเสียง ถ้อยคำ ภาพพจน์ จินตภาพ และรูปแบบของการสร้างประโยค ในความหมายที่สมบูรณ์ที่สุดนั้น ท่วงทำนอง-

¹ Encyclopaedia Britannica. V. 21, p. 332.

แห่งหมายถึงลักษณะที่ดีและมีชื่อเสียงเกี่ยวกับภาษา" และในเอ็นไซโคลพีเดีย บริแทน-
นิกา เล่มเดียวกันนี้ได้รวบรวมทัศนะเกี่ยวกับท่วงทำนองแห่งของนักเขียนหลายท่านไว้
ด้วย เช่น

อริสโตเติล ซีเซโร และควินติเลียน (Aristotle, Cicero and
Quintilian) ถือว่าท่วงทำนองแห่งเป็นเครื่องประดับที่เหมาะสมของความคิด

โจนาธาน สวิฟท์ (Jonathan Swift) กล่าวว่าท่วงทำนองแห่ง คือคำพูด
ที่สมควรในที่ที่เหมาะสม

ชาลส์ บอลลี (Charles Bally) กล่าวว่า ท่วงทำนองแห่งในภาษาเกิด
จากโอกาสในการแสดงออก เช่น ในระหว่างเด็กเล็ก เด็ก วัยรุ่น และคนหนุ่มสาว
แต่ละกลุ่มต่างมีค่านิยมในการแสดงออกที่ต่างกัน

นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความหมายของท่วงทำนองแห่งว่าเป็นเครื่องหมายแห่งลักษณะ
ของบุคคลอีกด้วย ดังจะสังเกตได้จากคำพูดสั้น ๆ อันมีชื่อเสียงของ บุฟฟอง (Buffon)
ที่ว่า ท่วงทำนองแห่ง คือ ตัวของนักเขียนเอง และทัศนะของ โชแปงฮาว
(Schopenhauers) ว่า ท่วงทำนองแห่ง คือ รูปลักษณะของใจ ดังนั้นท่วงทำนอง-
แห่งของนักเขียนแต่ละคนจึงเป็นเครื่องหมายแห่งบุคลิกภาพของเขาเอง หรือกล่าวได้ว่า
ท่วงทำนองแห่งเป็นภาพทางสมองของคนเขียนหนังสือนั่นเอง

เจ. มิดเดิลตัน เมอร์รี¹ (J. Middleton Murry) ได้สรุปความหมายของ
คำว่าท่วงทำนองแห่งไว้ 3 ประการ คือ

ท่วงทำนองแห่งคือ ส่วนวนที่นักเขียนผู้ใดผู้หนึ่งชอบใช้อยู่เป็นประจำ

ท่วงทำนองแห่งคือ กลวิธีแห่งการอธิบายความ

ท่วงทำนองแห่งคือ ความสำเร็จอันสูงสุดของการประพันธ์

เอ็ม เอช อับรามส์² (M.H. Abrams) อธิบายว่าท่วงทำนองแห่งคือ

¹ J. Middleton Murry. The Problem of Style. p. 7.

² M.H. Abrams. A Glossary of Literary Term. p. 165 - 166.

การแสดงออกทางภาษาในคำนำร้อยแก้วหรือร้อยกรอง ซึ่งไม่ว่าผู้พูดหรือผู้เขียนจะกล่าวไว้อย่างไร ลักษณะของท่วงทำนองแห่งของงานหรือของผู้ประพันธ์ก็อาจนำมาวิเคราะห์ได้ในคำ การสรรคำใช้ หรือนิสัยในการเลือกใช้คำ โครงสร้างประโยคและความสัมพันธ์ระหว่างถ้อยคำในประโยค (วากยสัมพันธ์) ความเข้มข้นและลักษณะของการใช้ภาพพจน์ แบบแผนของจังหวะและส่วนประกอบของเสียง จุกมุกหมายที่จะให้เป็นที่น่าสนใจ ผู้อ่าน ผู้ฟัง ตลอดจนวิธีการที่นำมาใช้ในการเขียน

✓ ในเอกสารภาษาไทย ได้มีผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับความหมายและขอบเขตของคำว่าทำนองแต่งไว้หลายท่าน เช่น

พระยาอนุมานราชชน¹ กล่าวว่า สไตล์ คือท่วงท่าที่แสดงส่วนตัว หรือเฉพาะตัวของผู้ประพันธ์ ซึ่งเกิดจากความคิดเห็นและความสามารถเฉพาะตัว ส่วนสำคัญอันเป็นรากฐานของท่วงท่าที่แสดงออกทั้งหมด จะคือหรือเลวก็ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ถ้าเป็นวรรณกรรม ก็อยู่ที่วิธีจัดเรียงถ้อยคำ ประโยคประธานวรรคตอนของผู้ประพันธ์

กุหลาบ มลลิกะมาส² ให้ความรู้เกี่ยวกับท่วงทำนองแต่งไว้ว่า

สไตล์ หมายถึงท่วงทำนองที่แสดงออกเป็นลักษณะเฉพาะตัวของกวีแต่ละคนกวีต่างก็มีแบบเป็นของตนเองปรากฏอยู่ชัด ๆ จนสรุปได้ว่าการเขียนแบบนี้ ส่วนวนนี้เป็นของใคร เช่น ส่วนวนสามก๊ก คือแบบที่ผู้แต่งสามก๊กใช้เรียบเรียง นักเขียนมีวิธีวางลำดับเนื้อเรื่อง เลือกใช้ถ้อยคำ ประโยค วรรคตอน หรือแสดงแนวความคิดอันเป็นลักษณะของตนเองไปต่าง ๆ กัน

สไตล์ มี 2 ลักษณะ คือ สไตล์เฉพาะตัว เป็นเรื่องเฉพาะของผู้แต่งแต่ละคน

¹พระยาอนุมานราชชน การศึกษาวรรณคดีในแง่วรรณศิลป์ โดย เสฐียรโกเศศ
(นามแฝง) หน้า 141

²กุหลาบ มลลิกะมาส วรรณคดีไทย หน้า 21 - 28

และสไตล์ของส่วนรวมเป็นแบบแผนของเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ในชนกลุ่มหนึ่ง ๆ ตามแบบแผนที่เห็นว่าดำรงอยู่ในชุมชนนั้น

นอกจากนี้ยังกล่าวว่า ท่วงทำนองแต่งมีส่วนสะท้อนถึงผู้แต่งด้วยเช่น "ช่วยให้ผู้อ่านได้ทราบบุคลิกภาพของผู้แต่งเมื่ออ่านงานของนักเขียนคนหนึ่ง ๆ หลาย ๆ เรื่องก็จะทราบว่านักเขียนคนนั้น ชอบหรือไม่ชอบอะไร" และ "สไตล์ ยังบอกให้ทราบว่าผู้แต่งมีศีลธรรมระดับใด มีความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างไร ลำเอียง ชื่อ สุจริตใจ ขนาดใด"

ม.ล.ตุ้ย จุมสาย¹ กล่าวว่า "สำนวนหมายถึง style ในภาษาอังกฤษ แปลว่าแบบก็ได้ สำนวนจากคำว่า style ในภาษาอังกฤษหมายถึง คุณภาพของการเขียน (quality of writing) แต่แบบหมายถึงกระสวนแห่งท่าทางที่คนกระทำการอย่างหนึ่ง (the way an act is performed) และสรุปว่า "สำนวนคือการเลือกใช้ถ้อยคำที่มีประสิทธิภาพตามต้องการเอามาผูกเป็นประโยคขึ้น ให้เกิดความหมายอันแจ่มแจ้งชัดเจนและให้สัมผัสเพือนอารมณ์ เพื่อให้สารที่ผู้ประพันธ์กำหนดไว้ไปถึงผู้อ่านอย่างเพียบพร้อมบริบูรณ์"

ลักษณะของสำนวนอาจขึ้นอยู่กับการใช้ถ้อยคำและการผูกประโยคด้วย เช่น การใช้ถ้อยคำง่าย ๆ ที่มีพยางค์เดียว ซึ่งมักจะเป็นคำภาษาไทย การใช้ถ้อยคำหลายพยางค์ซึ่งมักจะเป็นคำที่มาจากภาษาบาลี สันสกฤต สันธิ สมาส ประโยคก็อาจเป็นประโยคสั้น ๆ หรือประโยคยาว ๆ เป็นประโยคเชิงซ้อน ประโยคคู่ขนาน ประโยคเชิงอุปมาอุปไมย ประโยคคล้องจอง หากสิ่งใดสิ่งหนึ่งเหล่านี้เกิดขึ้นบ่อย ๆ จนเห็นได้ชัดในบทประพันธ์ของผู้ใด ก็เรียกได้ว่า บทประพันธ์นั้นมีสำนวน

นอกจากนี้ ม.ล.ตุ้ย จุมสาย ยังได้กล่าวถึงลักษณะของท่วงทำนองแต่งที่สะท้อนให้เห็นบุคลิกภาพของผู้แต่งว่า

¹ม.ล.ตุ้ย จุมสาย วรรณกรรมพินิจเชิงจิตวิทยา หน้า 25 - 28

ผู้เขียนก็จะผูกประโยคขึ้นตามลักษณะวิธีการคิดและการพูดของเขาซึ่งจะทำให้ผู้อ่านได้เห็นว่า เป็น ส่วนวนของผู้เขียน จะกล่าวได้ว่าในการนี้ผู้เขียนจะวาดบุคลิกภาพของเขาให้ผู้อ่านเห็น เช่นผู้อ่านจะรู้สึกว่าเป็นส่วนวนโอ้อวด ส่วนวนซลาด ๆ เกรง ๆ (timid) ส่วนวนปากจัดเหี้ยมแถม ส่วนวนยืวน ส่วนวนคมคาย ส่วนวนแบบยล (ซึ่งจะต้องตีความระหว่างบรรทัดอยู่เสมอ) ส่วนวนสิทธิฐานต์ (dogmatic) ส่วนวนหยาบโสน ส่วนวนหวานเย็น ส่วนวนเรียบ-ร้อย ส่วนวนสั้น ๆ ส่วนวนประโยคคู่ขนาน ส่วนวนละคำ (ellipse) และอื่น ๆ อีกมากมาย

เป่ลื่อง ๓ นคร¹ กล่าวถึงท่วงทำนองแต่ง ไว้หลายประการ เช่น

"คำว่า สไตล์ (style) แปลอย่างง่ายที่สุดก็ว่า แบบ ได้แก่รูปทรงหรือลักษณะโดยเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง" และได้ให้คำจำกัดความที่กะทัดรัดไว้ว่า "ส่วนวนคือวิธีแสดงความคิดของเราออกเป็นภาษา ส่วนวนของคนไหนก็เท่ากับกระจกเงาส่องให้ลักษณะจิตใจและอุปนิสัยของคนนั้น" นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงคุณสมบัติของส่วนวนที่ดีไว้ว่า จะต้องประกอบด้วย

1. ความชัดเจน
2. ความกระชับของถ้อยคำ
3. อำนาง
4. ความไพเราะ

ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ² กล่าวว่า คำ style สไตล์ บางครั้งผู้ใช้หมายถึงส่วนวนร้อยแก้ว อีกนัยหนึ่งก็อุปมาในการสร้างรูปประโยค เลือกเฟ้นถ้อยคำวางจังหวะความสั้นความยาวของประโยค

¹เป่ลื่อง ๓ นคร เรียงความชั้นสูง หน้า 39 - 41

²ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ วิเคราะห์วรรณคดีไทย หน้า 189

ชลธิรา กลัคอยู่¹ กล่าวว่า สไตล์ หรือท่วงทีการแสดงออกเป็น "แนวถนัด" ของนักเขียนคนหนึ่ง ๆ ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นโดยจงใจหรืออาจไม่จงใจก็ได้ การสร้างรูปประ-โยค การใช้สำนวนโวหาร การใช้ภาพพจน์และสัญลักษณ์, การเล่นคำเล่นเสียงในฉันทลักษณ์แบบต่าง ๆ เหล่านี้ถือได้ว่าเป็นเรื่องของท่วงทีการแสดงออกโดยตรง คือ เป็นท่วงทีที่ผู้แต่งแสดงออกในลักษณะต่าง ๆ จนเป็นแนวถนัดของผู้แต่งโดยเฉพาะ

พรพรรณ ชารานุมาศ² ได้รวบรวมคำจำกัดความ "ท่วงทำนองแต่ง" ของบุคคลสำคัญ ๆ ไว้หลายท่าน เช่น บุนนาค สวิฟต์ บรูเนคิแอร์ ฐาคิส อีเมอร์สัน เซาเทย์ และเซนต์สบูรี คำจำกัดความของบุคคลดังกล่าว สรุปความได้ว่า ท่วงทำนองแต่ง คือ การแสดงความรู้สึกนึกคิดออกมาเป็นถ้อยคำภาษาอย่างมีศิลปะซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของตัวผู้เขียน และ ท่วงทำนองแต่ง เป็นภาพสะท้อนของตัวผู้เขียนเองนอกจากนี้ พรพรรณ ชารานุมาศ ยังได้สรุปความคิดเห็นของตนไว้ว่า ส่วนงานการเขียนคือการนำความรู้สึกนึกคิดที่มีอยู่มาเรียบเรียงเป็นถ้อยคำ คือหรือเลว ตามความรู้ภูมิปัญญาหรือจุดประสงค์ของผู้แต่งส่วนนั้น โดยแสดงออกเป็นภาษาเขียน

พรสุข บุญสุภา และรมณี เพชรคุปต์³ กล่าวว่า สไตล์ หรือสำนวนหมายถึง การเลือกสรรถ้อยคำ และนำถ้อยคำเหล่านั้นมาเรียบเรียงเป็นประโยค เพื่อให้ได้ความหมายตามที่ต้องการในอันที่จะถ่ายทอดเรื่องราวไปสู่ผู้อ่าน

เจือ สตะเวทิน⁴ กล่าวว่า ท่วงทำนองเขียน คือ การจัดคำที่แสดงเอกภาพความคิด และบุคลิกลักษณะของผู้เขียน

¹ชลธิรา กลัคอยู่ และคนอื่น ๆ การใช้ภาษา หน้า 212

²พรพรรณ ชารานุมาศ สำนวนการเขียน หน้า 11

³พรสุข บุญสุภา และรมณี เพชรคุปต์ นวนิยายอังกฤษและนวนิยายอเมริกัน
หน้า 24

⁴เจือ สตะเวทิน การใช้ภาษาระดับปริญญา หน้า 141

สุวิทย์ สังโยคะ และประทีป เหมือนนิล¹ กล่าวว่า "ประติลักษณ์ (style) หมายถึงลักษณะเฉพาะของผู้เขียน หรือของวรรณกรรมที่จะทำให้วรรณกรรมนั้นมีคุณค่า ได้แก่การใช้ภาษา ถ้อยคำ สำนวน การวางโครงเรื่อง การเปิดเรื่อง เकिनเรื่อง และปิดเรื่อง ฯลฯ "

1.2 การแบ่งประเภทของท่วงทำนองแต่ง

ม.ล.ตุ้ย ชุมสาย² ได้จัดจำพวกของท่วงทำนองแต่งไว้อย่างกว้าง ๆ ได้ 6 ประเภท คือ

1. สำนวนประโยคสั้น (short sentence)
2. สำนวนร่ำรวยถ้อยคำ (verbal richness)
3. สำนวนมีสีสันและลีลาแห่งดนตรี (colorful and musical)
4. สำนวนไหลเย็น (cool and flowing)
5. สำนวนทรงพลัง (forceful)
6. สำนวนแจ่มกระจ่าง (clear)

ประสิทธิ์ กาพย์กลอน³ และประทีป วาतिकทินกร⁴ ได้แบ่งท่วงทำนองแต่งไว้เหมือนกัน 5 แบบ คือ

1. ท่วงทำนองเขียนแบบเรียบ ๆ ใช้ภาษาหรือคำง่าย ๆ ประโยคไม่ซับซ้อน และการเสนอความคิดไม่อ้อมค้อม
2. ท่วงทำนองเขียนแบบกระชับ เป็นท่วงทำนองที่สั้นและตรงจุดหมายใช้คำ

¹สุวิทย์ สังโยคะ และประทีป เหมือนนิล วรรณกรรมปัจจุบันและการสื่อสาร
มวลงน หน้า 27

²ม.ล.ตุ้ย ชุมสาย วรรณกรรมพินิจเชิงจิตวิทยา หน้า 28

³ประสิทธิ์ กาพย์กลอน การเขียนภาคปฏิบัติ หน้า 157 - 160

⁴ประทีป วาतिकทินกร การใช้ภาษา หน้า 56 - 59

ที่มีน้ำหนัก และความหมายเต็ม ลำดับความคิดตรงไปตรงมา

3. ท่วงทำนองเขียนแบบเข้มข้น เป็นท่วงทำนองเขียนที่เร้าความสนใจ ผู้อ่านผู้ฟังให้เกิดความรู้สึกคล้อยตาม โดยใช้ประโยคขนานความบ้าง ประโยคสั้นบ้าง ประโยคยาวบ้าง บางทีใช้โวหารต่าง ๆ มีภาพพจน์ และเปรียบเทียบประชดประชัน

4. ท่วงทำนองเขียนแบบสละสลวย ท่วงทำนองเขียนแบบนี้ใช้คำอย่าง ประณีตเหมาะสม ใช้ภาษาง่าย มีความสละสลวยไพเราะรื่นหูคล้ายร้อยกรอง

5. ท่วงทำนองเขียนแบบสูง เป็นท่วงทำนองที่ใช้ภาษาสูงมีศัพท์มาก และ มักแสดงความคิดทางเรื่องสูง ๆ กว้าง

6. ท่วงทำนองเขียนแบบอวดรู้* ท่วงทำนองเขียนแบบนี้มักใช้คำราชาศัพท์ ยาก ๆ ต้องการแสดงความคิดแบบหยั่งรู้ในเรื่องที่เขียนซึ่งคิดว่าคนอื่นไม่รู้เทียมถึง ประโยคที่ใช้บางที่รุ่มร่ามยืดยาว และอ่านเข้าใจยาก

1.3 แนวการศึกษาเรื่องท่วงทำนองแต่ง

เอ็นไซโคลพีเดีย บริแทนนิกา¹ กล่าวถึงลักษณะบางประการที่จะแสดงให้เห็น ท่วงทำนองแต่งของบุคคล คือ

✓ การสร้างประโยค (syntax) การแสดงออกที่ต่างกันมีผลเนื่องมาจากการ ใช้วลี อนุประโยค ซึ่งมีทั้งประโยคหลักและประโยคอาศัย ประโยคขนาน การจัดคำ โวหารกรณ และลักษณะประโยคชนิดอื่น ๆ

ประโยคหลวมและประโยคกระชับ (Loose and Periodic sentence) ประโยคหลวมคือประโยคที่มีเนื้อความสำคัญอยู่ต้นประโยคแล้วมีเนื้อความย่อยเป็นส่วนขยาย ตามมา ส่วนประโยคกระชับคือประโยคที่มีเนื้อความสำคัญอยู่ท้ายประโยค ต้องอ่านให้จบ ประโยคจึงจะได้เนื้อความที่สมบูรณ์

* ประสิทธิ์ ภาพยักลอน การเขียนภาคปฏิบัติ หน้า 160

¹ Encyclopaedia Britannica. V. 21, p. 332 - 333.

ประโยคขนาน (Parallelism) ประโยคขนานอาจเป็นความหมายของคำสั่ง การเน้นหรือชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ในประโยค การกล่าวซ้ำเพื่อดึงดูดความสนใจ การจัดลำดับคำ (Word Order) การแสดงออกของกลุ่มคำมีพลังมากที่สุด เมื่อคำพูดอยู่ในตำแหน่งที่เด่น (เช่นในตอนท้ายของประโยค)

การใช้ไวยากรณ์ (Grammar) รูปแบบทางไวยากรณ์ที่ต่างกันให้ผลในการแสดงออกด้านท่วงทำนองแตกต่างกันไปด้วย

การใช้ลักษณะเด่นอื่น ๆ ในประโยค (Orther - Sentence Feature) ความซับซ้อนของประโยค ความยาวของประโยค เครื่องหมายวรรคตอนและลักษณะอื่น ๆ ก็สามารถนำมาใช้ในการแสดงออกด้านท่วงทำนองต่างได้ เช่น ใช้เครื่องหมายวรรคตอนหนัก ๆ ตัวคำ และใช้อักษรตัวใหญ่หลาย ๆ แห่งในประโยค

คำพูดและการสร้างคำ (Word - Word forms) แม้ว่าการสร้างคำโดยปกตินั้นจะมีโอกาสใช้น้อยเพราะลักษณะการสร้างคำมักมีข้อจำกัด แต่บางสไตส์สามารถนำมาใช้อย่างได้ผล เช่น การใช้คำประสม และคำที่มีความหมายหลายนัย เป็นต้น

ความหมายของคำ (word - meanings) ขอบข่ายอันกว้างขวางที่สุดของท่วงทำนองต่างอยู่ที่ระดับความหมายของคำ คำที่มีความหมายในแนวเดียวกันช่วยให้นักเขียนสามารถเลือกใช้คำตามที่ต้องการได้

✓ เสียงและจังหวะ (Sounds - Rhythm) อริสโตเติล กล่าวว่า ร้อยแก้วไม่ควรขาดจังหวะ และควรหลีกเลี่ยงจากความยาว เพราะร้อยแก้วที่มีความยาวก็มักจะได้นื้อหนืดและไม่น่าสนใจ

กระสวนของเสียง (Phonemic Pattern) การแสดงออกทางวลีอนุประโยคหรือประโยค เป็นส่วนของการแสดงผลทางเสียงของคำ

กุหลาบ มลลิกะมาส¹ กล่าวถึงการสังเกตท่วงทำนองต่างของนักเขียนว่ามีที่สังเกตได้ดังต่อไปนี้ คือ

¹กุหลาบ มลลิกะมาส วรรณคดีวิจารณ์ หน้า 122 - 137

1. การสรรคำใช้ (diction หรือ choice of words)

- 1.1 คำที่มีความหมายเหมาะสมกับเนื้อเรื่องและสภาพของบุคคล
- 1.2 การเลือกเสียงของคำตลอดจนการเล่นคำ
- 1.3 คำที่มีความหมายเจาะจงเฉพาะที่
- 1.4 คำภาษาถิ่น

2. ท่วงทำนองเกี่ยวกับโวหาร เป็นเครื่องบอกท่วงทำนองการแต่งเฉพาะตัวผู้แต่งได้เป็นอย่างดี ในการแต่งบทร้อยกรองหรือร้อยแก้วที่เป็นแบบพรรณนาความ นักวิจารณ์บางท่านถือว่าร้อยกรอง ส่วนใหญ่มีภาพพจน์ (Figure of speech) ในเชิงอุปมาอุปไมยหรือเปรียบเทียบหรือสัญลักษณ์ผู้ช่วยเสมอ

ส่วนวนโวหารและกวีโวหาร อาจแยกย่อยได้อีกมาก คือ

2.1 ภาพในจิต หรือจินตภาพ (Image) คือภาพที่บังเกิดขึ้นในความรู้สึกของเราตามที่เรเคยมีประสบการณ์มา ภาพในจิตหรือจินตภาพนี้เป็นภาพที่เห็นด้วยใจ คิดด้วยความรู้สึก (mental picture)

ผู้แต่งเสนอประสบการณ์ต่อผู้อ่านและถ้าผู้อ่านมีประสบการณ์เช่นนั้นมาบ้างก็ย่อมทำให้เข้าใจและรู้สึกตามได้โดยง่าย วิธีการเสนอนั้นผู้แต่งอาจกล่าวอย่างตรงไปตรงมา หรืออาจกล่าวเป็นโวหารคำภาพพจน์ก็ได้ เพราะฉะนั้นภาพในจิตบางครั้งก็จะมีลักษณะเป็นภาพพจน์ไปด้วย

2.2 ภาพพจน์ (Figure of Speech หรือ Rhetoric Language) ภาพพจน์คือ ถ้อยคำที่เรียบเรียงใช้อย่างโวหาร ไม่กล่าวอย่างตรงไปตรงมา ทั้งนี้โดยมีเจตนาให้มีประสิทธิภาพต่อความเข้าใจ และความรู้สึกยิ่งขึ้นกว่าการใช้คำบอกเล่าตามธรรมดา การสร้างภาพพจน์มีวิธีการหลายแบบ แต่ที่สำคัญ ๆ คือ

2.2.1 การเปรียบเทียบหรืออุปมาอุปไมย

ก. เปรียบสิ่งหนึ่งว่าเหมือนอีกสิ่งหนึ่ง (Simile) มีคำแสดงความหมายว่า "เหมือน" คำใดคำหนึ่งปรากฏอยู่

✓ ข. เปรียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง (Metaphor) คำที่

แสดงว่าเหมือนนั้นไม่มีปรากฏอยู่ เป็นการเปรียบเทียบโดยตรงว่า สิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง

2.2.2 บุคลาธิษฐาน (Personification) มี 2 ลักษณะ คือ

ก. สิ่งต่าง ๆ ที่มีใช้คนแต่ทำกิจวิยาอาการเหมือนหนึ่ง

เป็นคน (Personification)

ข. สิ่งต่าง ๆ ที่ไม่ใช่คน หรือไม่มีตัวตน (นามธรรม)

สมมุติขึ้นเป็นคน ทำกิจวิยาอาการอย่างคนและยังมีเนื้อเรื่องเล่าประกอบอีกด้วย (Allegory)

ค. สัตว์ที่มีเรื่องเล่าประกอบเป็นนิทานเทียบกับมนุษย์

ในเชิงสอนใจต่าง ๆ (Fable)

2.2.3 สัญลักษณ์-สิ่งแทน (Symbol) ในความหมายกว้างที่สุดหมายถึงสิ่งหนึ่งใช้แทนอีกสิ่งหนึ่ง สัญลักษณ์อาจเป็นคำ ๆ เดียว เป็นข้อความ เป็นเรื่องเฉพาะตอน หรืออาจเป็นเรื่องทั้งเรื่องก็ได้ และสัญลักษณ์ในลักษณะของภาพพจน์นั้น อาจเป็นการเปรียบเทียบ (metaphor) ค่ายก็ได้ หรือและอาจเป็นภาพพจน์แบบอื่นอีกก็ได้ด้วย สุกแต่วิธีการนำมาใช้

2.2.4 การกล่าวถึงความขัดแย้งคู่ขนานกัน (Paradox)

2.2.5 การกล่าวเกินจริง (Hyperbole)

2.2.6 การกล่าวคำน้อยแต่กินใจความกว้างขวาง

(Understatement)

2.2.7 การใช้คำถามที่รู้คำตอบคืออยู่แล้ว และไม่ต้องการคำตอบ

อีก (Rhetoric Question)

2.2.8 การกล่าวเย้ยกล่าวประชด (Irony หรือ Sarcasm)

2.2.9 การกล่าวเฝ้าความ (Allusion) เป็นการกล่าวอ้างถึงบุคคล สถานที่ เหตุการณ์ที่สำคัญ ๆ เป็นที่รู้จักกันดีทั่วไป ยกมาประกอบข้อความเมื่อเอ่ยขึ้นมาก็เป็นที่รู้จัก และเข้าใจทันที

2.2.10 การเรียบเรียงข้อความที่มีเสียงสัมผัส มีคู่ลงความหมายและน้ำหนักของเสียงเท่าเทียมกัน ภาพพจน์ในข้อนี้ เป็นท่วงทำนองโวหารของคน

ในชาติ (Racial style) อีกด้วย

3. ท่วงทำนองที่เกี่ยวกับการสร้างประโยค (Syntax) ลักษณะประโยค
ที่นักเขียนใช้ผู้แบ่งได้เป็น 4 แบบใหญ่ ๆ คือ

3.1 ประโยคสั้น เป็นการใช้ประโยคเอกัตถประโยค เป็นส่วนใหญ่

3.2 ประโยคยาวขึ้น เป็นประโยคอนุประโยค หรือ

สังกรประโยค

3.3 ประโยคยาวแบบโวหาร ประโยคชนิดนี้จะต้องกล่าวรายละเอียด
แต่ละอย่าง ๆ ไปจนจบประโยค จึงจะมีเนื้อความสมบูรณ์เป็นที่เข้าใจ หรือประโยค
คำถามแบบ Rhetoric question หรือมีฉะนั้นก็เป็นแบบประโยคที่พูดให้ตีความหมาย
เสียก่อนไม่กล่าวอย่างตรงไปตรงมา

3.4 ประโยคบาโรก มีโครงสร้างของประโยคที่ซาดกุดหรือลักษณะ
ดูขนาน อาจเพิ่มพูนทวีขึ้น ๆ คลี่คลายเนื้อความจากประโยคหนึ่งขยายไปสู่อีกประโยคหนึ่ง
หรือเป็นแต่ประโยคสั้น มีคำเดียว โดยไม่คำนึงถึงความผิดถูกทั้งในทางไวยากรณ์ แต่
ต้องการให้ประทับใจ แปลกใจผู้อ่าน หรืออาจใช้คำผิดแปลก ทัดคำเติมคำแต่ก็ยังทำให้
อ่านเข้าใจได้เป็นอย่างดีหรือบางครั้งเป็นประโยคสั้นยาวไม่สมดุลกัน

4. ลักษณะการแต่งร้อยกรอง คือรูปแบบหรือการกำหนดคณณะของร้อยกรอง
แบบต่าง ๆ เช่นจำนวนคำ สัมผัสนอก - ใน ครุ ลหุ ลีลาจังหวะ การเล่นคำ
การใช้กลบท การจัดเป็นบาท การจัดเป็นบท เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของท่วงทำนองของ
ผู้แต่ง ผู้แต่งบางท่านสนใจด้านเนื้อความ บางท่านเน้นเสียง บางท่านเน้นความคิด
บางท่านประณีตและปฏิบัติตามแผนผังบังคับ แต่บางท่านไม่สนใจต่อรูปแบบมากนัก

5. ท่วงทำนองในการบรรยายและพรรณนาความ ผู้แต่งร้อยแก้ว สารคดี
บางท่านชี้แจงละเอียด ยกตัวอย่างประกอบชัดเจน มีเชิงอรรถขยายความรู้กว้างขวาง
แต่บางท่านจะพูดแต่เพียงสั้น ๆ เฉพาะที่จำเป็น นักเขียนนวนิยายบางท่านมีบทสนทนา
น้อย นิยมการพรรณนาหรือบรรยายเสียเองด้วยถ้อยคำของตนเอง หรือก็บางท่านสนใจ
บทพรรณนามากกว่าตอนเล่าเรื่อง

6. หางเสียงของผู้แต่ง (Tone) หมายถึงทัศนคติหรือท่าทีของผู้แต่งที่มีอยู่ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หางเสียงของผู้แต่งปรากฏให้ผู้อ่านทราบได้ด้วยการสังเกตจากวิธีเขียนดังต่อไปนี้

6.1 การเขียนอย่างจิตวิสัย (Subjective) และการเขียนอย่างวัตถุวิสัย (Objective)

6.2 การเขียนอย่างประชดหรือล้อเลียนเสียดสี (Irony หรือ Irony of tone)

6.3 การสร้างบรรยากาศในเรื่องให้กลมกลืนไปกับเนื้อเรื่อง เป็นผลให้ผู้อ่านมีอารมณ์ฉันทโนไมท์ที่เรียกว่ามีอารมณ์ร่วม (kindred feeling)

การศึกษาพิจารณาท่วงทำนองอันเป็นแบบเฉพาะตัวของกวีนี้ ทำให้ผู้ศึกษาสามารถรู้จักตัวผู้แต่ง และแนวทางการแต่งของผู้แต่งนั้นได้ดีขึ้น ท่วงทำนองที่ปรากฏขึ้นซ้ำ ๆ กันในวรรณคดีเป็นข้อชี้แนะให้เราได้ทราบหลายประการ เป็นต้นว่า

ก. ทราบบุคลิกภาพของผู้แต่งว่าเป็นคนอย่างไร อ่อนโยน หรือเข้มแข็ง ลำเอียงหรือเที่ยงธรรม เป็นคนละเอียดลึกซึ้งหรือผิวเผิน เป็นคนสุจริตใจหรือเสแสร้ง

ข. อาจทราบความสนใจของผู้แต่ง เช่น สนทนรภูพื่อใจเล่านิทานพื้นบ้าน หรือสนใจเรื่องธรรมชาติของสัตว์ มักปรากฏในนิราศของสุนทรภู่เสมอ

ค. อาจทราบสิ่งที่ผู้แต่งเองชอบไม่ชอบเรื่องใดบ้าง เช่น คำอวยชัยฐานของสุนทรภู่ในนิราศบอชัคแจ้ง เกลียดผู้หญิงชู้หึง เกลียดผู้ชายสับปลับ

ง. อาจทราบว่าผู้แต่ง มีศีลธรรมระดับใด มีพื้นความรู้เพียงใด อวดตนหรือไม่อวดตนหรือนักปรับปรุง หรือเป็นผู้มีความริเริ่มสร้างสรรค์

เจือ สตะเวทิน¹ มีความเห็นว่าการศึกษาท่วงทำนองแห่งนั้นจะต้องศึกษาในเรื่อง ต่อไปนี้ คือ

1. การเลือกคำ (Diction)

¹เจือ สตะเวทิน การใช้ภาษาระดับปริญญา หน้า 141

2. โครงสร้างของประโยคและการผันแปร (Sentence structure and variety)

3. ถ้อยคำสำนวนที่เกี่ยวกับการคิดฝัน
4. อุปมาอุปไมยที่ชวนให้เกิดภาพในใจ (Imagery)
5. จังหวะจะโคน (Rhythm)
6. ความสัมพันธ์ (Coherence)
7. การย้ำความ การเน้นความ (Emphasis)
8. การจัดลำดับความคิด (Arrangement of ideas)

ชลธิรา กลัคอยู่¹ กล่าวถึง การสังเกตแนวการเขียนว่า การที่จะพิจารณา
 ท่วงทีการแสดงของบุคคล จะสังเกตได้จาก

1. การสร้างรูปประโยค บางคนชอบใช้ประโยคสั้น ๆ บางคนชอบใช้
 ประโยคยืดยาว
2. การใช้สำนวนโวหาร นักเขียนแต่ละคนจะมีแนวคิดในการใช้สำนวน
 ที่ต่างกัน เช่น
 - 2.1 ใช้สำนวนภาษาสั้น ๆ กระชับ สื่อความหมายตรงไปตรงมา
 - 2.2 ใช้สำนวนยาว มีประโยคเชื่อม มีคำขยาย
 - 2.3 ใช้สำนวนกำกวม เป็นสัญลักษณ์ คือความกำกวมขึ้นอยู่กับ
 ความลึกทางความรู้และความรู้สึกนึกคิดของผู้อ่าน
 - 2.4 ใช้สำนวนภาษาสื่อภาพที่มีชีวิต มีรายละเอียด และมีสีสันรวม
 ทั้งมีแสง
 - 2.5 ใช้สำนวนภาษาที่สื่อให้ไคยในเสียงมากระทบโสตประสาทพร้อม
 ทั้งให้รสทางขนสัมผัสด้วย

¹ชลธิรา กลัคอยู่ และคนอื่น ๆ การใช้ภาษา หน้า 212 - 224

2.6 ใช้สำนวนเชิงกร้าว คุกั้น เพื่อให้เกิดความรู้สึกเจ็บแสบอย่าง
สะใจคนเขียน

2.7 ใช้สำนวนภาษาที่เรียบ รื่นหู มีทำให้อ่อนหวานละมุนละไมเป็น
อย่างยิ่ง

2.8 ใช้สำนวนสมัยใหม่ นำคำที่ไม่น่าจะใช้ด้วยกันได้มาใช้ด้วยกันหรือ
นำคำมาใช้ผิดหน้าที่

2.9 ใช้สำนวนอธิบายความยาว ๆ มีลักษณะโครงสร้างภาษาตะวันตก
เคลื่อนแปงอยู่อย่างเห็นได้ชัด

2.10 ใช้สำนวนภาษาแบบโบราณ

3. การเสนอภาพพจน์ นักเขียนแต่ละคนมีแนวในการเสนอภาพพจน์ใน
ลักษณะที่ต่างกัน เช่น

3.1 เปรียบเทียบสิ่งที่เหมือนกัน โดยมีคำเชื่อม คือ "เหมือน
ทุกสิ่ง เช่น ปาน ราว ประหนึ่ง"

3.2 เปรียบเทียบโดยนำลักษณะเด่นของสิ่งที่ต้องการเปรียบมากล่าว
ทันทีโดยไม่มีความเชื่อม

3.3 เปรียบเทียบโดยใช้คุณสมบัติเด่น ๆ ส่วนหนึ่งของสิ่งใดแทนความ
หมายทั้งหมด

3.4 เปรียบเทียบโดยใช้ชื่อเรียกรวม ๆ แทนบางสิ่งบางอย่างหรือแทน
บุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

3.5 เปรียบเทียบให้มีตัวตน มีชีวิต เป็นการนำสิ่งที่ไม่มีชีวิตมากล่าว
ถึงราวกับมีชีวิต

3.6 เปรียบเทียบให้เกิดความจริง

3.7 เปรียบเทียบโดยใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ

3.8 เปรียบเทียบโดยใช้คำที่มีความหมายขัดแย้งกัน นำมาคู่กันได้
อย่างกลมกลืน

3.9 เปรียบเทียบแสดงความหมายที่ดูเหมือนจะขัดแย้งกัน หรือเป็นไปไม่ได้ แต่เมื่อวิเคราะห์ความหมายลงไปลึก ๆ ก็อาจจะตีความได้อย่างกลมกลืน

4. การนำเสนอเสียงและท่าที ท่าทีหรือน้ำเสียงที่ผู้แต่งแสดงออกมา (จะโดยรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม) จะแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด เช่น

- 4.1 ท่าทีเคร่งขรึม จริงจัง เป็นการเป็นงาน
- 4.2 ท่าทีเรียบ ๆ ง่าย ๆ ชือ ๆ ตรงไปตรงมา
- 4.3 ท่าทีเป็นอิสระ ไม่แยแสต่อผู้ใด .
- 4.4 ท่าทีเชิงกร้าว ตรงไปตรงมาไม่ถนอมน้ำใจใคร
- 4.5 ท่าทีโอหัง หยิ่งยโส อวดดี
- 4.6 ท่าทีเสียสละ ปรชชประชิด หรือแตกกัน

พรสุข บุญสุภา และรมณี เพชรคุปต์¹ กล่าวถึงพื้นฐานของการศึกษาเรื่อง ท่วงทำนองแห่งว่าประกอบด้วย

1. **Diction** หมายถึงวิธีการเลือกใช้คำ และวิธีการให้ความหมายต่อคำศัพท์เหล่านั้น ซึ่งอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

denotation หมายถึงการใช้คำศัพท์ตามความหมายโดยตรงในพจนานุกรม

connotation หมายถึงการใส่ความหมายพิเศษในคำศัพท์นั้น นอกเหนือจากความหมายในพจนานุกรม

2. **Imagery** หมายถึงภาพพจน์ที่ผู้อ่านสร้างขึ้นขณะอ่านคำบรรยายของนักเขียน นักเขียนแต่ละคนมีวิธีสร้างภาพพจน์ต่างกันไปซึ่งแบ่งได้ คือ

literal images คือ การที่นักเขียนเขียนบรรยายเพื่อให้ผู้อ่านสามารถสร้างภาพพจน์ได้ตามความหมายในคำบรรยายโดยตรง ด้วยวิธีการเลือกคำศัพท์

¹พรสุข บุญสุภา และรมณี เพชรคุปต์ นวนิยายอังกฤษและนวนิยายอเมริกัน

ที่จะก่อให้เกิดความรู้สึกลึกซึ้งตามประสาทสัมผัสทั้งห้า คือรูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส
 figurative images (or trope) คือการใช้คำบรรยายเปรียบเทียบในเชิงอุปมาอุปไมยเพื่อให้ผู้อ่านเกิดภาพพจน์ ผู้อ่านจะไม่เข้าใจภาพพจน์ได้ทันที
 ต้องแปลความหมายตามศัพท์โดยตรงไปเชื่อมโยงกับสิ่งอื่น ๆ ผู้อ่านจึงเกิดความเข้าใจ
 วิธีการสร้างภาพพจน์มีหลายแบบ เช่น simile metaphor และ symbol

3. **Syntax** หมายถึงลักษณะการใช้โครงสร้างของประโยคในการเล่า
 เรื่องซึ่งนักเขียนบางคนอาจจะชอบใช้ complex sentence ที่ยาวสละสลวย และ
 บางคนอาจจะชอบใช้ simple sentence ที่สั้น ๆ กระชับและเข้าใจได้ง่าย

2. ความรู้เกี่ยวกับกลวิธีเสนอเรื่อง (Presentation Techniques)

2.1 ความหมายของคำว่ากลวิธี และกลวิธีเสนอเรื่อง ในการศึกษาวรรณคดี คำว่า กลวิธี กลวิธีในการแต่ง และกลวิธีเสนอเรื่อง มีความหมายไปในแนวเดียวกันและเพื่อให้เป็นที่เข้าใจอย่างกระจ่างชัด ผู้เขียนจึงได้รวบรวมทัศนะของผู้ทรงคุณวุฒิที่เขียนเกี่ยวกับความหมายและคำจำกัดความของคำเหล่านี้ไว้ด้วย คือ

ในหนังสือพจนานุกรมเวบสเตอร์¹ ได้ให้ความหมายของคำว่า กลวิธี ไว้ว่า กลวิธีเป็นวิธีการที่ศิลปิน (นักเขียนหรือนักวาดภาพ) ใช้องค์ประกอบของศิลปะในการแสดงออกถึงอารมณ์ศิลปิน

พระยาอนุมานราชชน² (เสฐียรโกเศศ) ให้ความรู้เกี่ยวกับคำว่าเทคนิคไว้ว่า ความรู้และมีมือออกเอาความรู้สึกลอกมาเรียกว่า เทคนิค (Techniques) เทคนิคเป็นคำภาษากรีกแปลว่ามีมือ เป็นพ้องนองเดียวกับคำว่า Art ในคำ

¹Webster's Third New International Dictionary of the English Language unabridged. V. 3, p. 2348.

²พระยาอนุมานราชชน การศึกษาวรรณคดีในแง่วรรณศิลป์ โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง) หน้า 91 - 95

เดิมของภาษาละติน หรือศิลปะในภาษาสันสกฤต ซึ่งแปลว่า ฝีมือ เหมือนกัน ทั้ง 3 คำ คำเทคนิคเมื่อนำมาใช้ในภาษาอังกฤษมีความหมายขยายตัวออกไป คือหมายถึงกรรมวิธีที่ทำให้ได้ผลเรียบร้อยงดงาม เพราะฉะนั้นจึงรวมทั้งฝีมือและความรู้ความชำนาญในวิธีทำ

เทคนิคมีความสัมพันธ์กับศิลปะเป็นอย่างยิ่งในการแต่งหนังสือจำเป็นต้องมีทั้งเทคนิคและศิลปะจึงจะทำให้หนังสือนั้นเป็นที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะ ศิลปะเป็นเรื่องที่อารมณ์สะเทือนใจ เทคนิคเป็นอุบายที่ทำหรือแสดงความรู้สึกนั้นให้ปรากฏออกมาภายนอกใจให้เป็นรูปขึ้น และเป็นที่สมอารมณ์ผู้ฟังด้วย จึงจะเป็นศิลปกรรมขึ้นได้ เทคนิคได้แก่ฝีมือและกรรมวิธีงานประพันธ์ เทคนิคเป็นแต่ส่วนเสริมให้วรรณกรรมและศิลปกรรมสมบูรณ์ขึ้นเท่านั้น

กุหลาบ มัลลิกะมาส¹ กล่าวถึงเทคนิคหรือกลวิธีไว้ว่า "เทคนิคคือ วิธีการหรือกลวิธีซึ่งผู้แต่งนำมาใช้ในการถ่ายทอดความรู้สึก หรืออารมณ์สะเทือนใจเป็นการแสดงให้เห็นว่า ผู้แต่งมี "ฝีมือ" ชนาคิด โบราณใช้คำว่า "อุบาย" (แต่ปัจจุบันความหมายกลายเป็นไปในทางไม่ดี) เพื่อให้ผู้อ่านได้ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดเหล่านั้นได้อย่าง ชื่นชอบ" และ "กลวิธีในการแต่งวรรณคดี เป็นคุณสมบัติสำคัญอย่างยิ่งในการทำให้เรื่องมีคุณค่าในทางวรรณคดี กลวิธีเป็นความสามารถและเป็นฝีมือของผู้แต่งในวรรณคดี ประเภทเรื่องเล่า (เช่น นิทาน นวนิยาย เรื่องสั้น) มีหลากหลายวิธี และจะมีทวีขึ้นไปเสมอคราวเท่าที่ศิลปะการแต่งเจริญก้าวหน้าไป"

ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ² กล่าวถึง กลวิธีไว้ว่า

กลวิธี คือ การกระทำ "อย่างไร" จึงจะให้เนื้อเรื่องดำเนินไปตามโครง-

¹กุหลาบ มัลลิกะมาส วรรณคดีไทย หน้า 29

²ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ วิเคราะห์วรรณคดีไทย หน้า 115

เรื่องที่ถูกต้อง และให้บรรลุความมุ่งหมายของเรา แบ่งเรื่องเป็นบท ๆ หรือไม่ จะตั้งต้นบทที่หนึ่งด้วยตัวเอกฝ่ายหญิงหรือฝ่ายชาย หรือจะตั้งต้นด้วยตัวที่ไม่ค่อยสำคัญในเรื่อง พอแต่เพียงให้เห็นฉากของเรื่อง จะใช้สำนวนภาษาอย่างไรจะใช้ภาษาสละสลวยพรรณนาภาพงาม ๆ ในชนบท หรือจะทำให้คนอ่านเห็นภาพที่น่าสังเวชเนื่องมาจากความยากจนของชาวชนบท หรือจะแสดงให้เห็นภาพความสงบ เราอาจเลือกใช้สำนวนเหมือนภาษาพูดตลอดเรื่อง หรือเลือกชีวิตชาวชนบท จะใช้ฉากเพียงแห่งเดียว ให้เหตุการณ์ทุกอันเกิดขึ้นในชนบท หรือจะให้เกิดขึ้นในกรุงและชนบทสลับกันไปเราจะใช้อารมณ์ขันหรือไม่ หรือจะใช้อารมณ์จริงจัง หรือจะแทรกการอภิปรายปรัชญาชีวิตไปพลางระหว่างที่พรรณนาชีวิตในชนบท เหล่านี้เป็นกลวิธีที่ผู้แต่งจะต้องกำหนดขอบเขตของการของ กลวิธีทั้งหมดเราอาจเรียก "ลีลา" ก็ได้

ชลธิรา กลัคอยู่¹ ให้ความหมายของคำว่า เทคนิค หรือกลวิธีการแต่งไว้ว่า

เทคนิค หรือกลวิธีการแต่งโดยตรงที่ผู้แต่งจงใจใช้ เพื่อเสนองานเขียนของตนให้ปรากฏออกมาเป็นรูปแบบหรือลักษณะต่าง ๆ การกำหนดโครงสร้างของเรื่องด้วยการวางเค้าโครงเรื่อง การลำดับเรื่องราว วิธีการดำเนินเรื่องจากเริ่มต้นไปสู่จุดจบ การกำหนดลักษณะตัวละครและการปล่อยตัวละครการสร้างฉากหรือการกำหนดเวลา สถานที่ บรรยากาศ วิธีการเสนอแนวคิด หรือการวางจุดมุ่งหมายต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเรื่องของ "เทคนิค" ซึ่งถือเป็นแนวการเขียนอย่างหนึ่ง

วิทย์ ศิวะศรียานนท์² กล่าวถึงการศึกษาหลักเกณฑ์ธรรมชาติและเทคนิคของการประพันธ์ ว่า

¹ชลธิรา กลัคอยู่ การใช้ภาษา หน้า 211 - 212

²วิทย์ ศิวะศรียานนท์ วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ หน้า 198

เพื่อที่จะรู้คุณค่าและความงามของนิพนธ์เล่มหนึ่งเล่มใดอย่างถนัดนี้เราจำเป็นต้องรู้หลักเกณฑ์ธรรมชาติและเทคนิคของการประพันธ์ชนิดนั้นเป็นต้นว่า ในนวนิยาย เมื่อเรื่อง และนิสัยใจคอของคน จะต้องประกอบกันโดยมีส่วนสำคัญอย่างไร และคำสนทนาโต้ตอบ มีความสำคัญอย่างไร...ในเรื่องที่ตี เหตุการณ์เกิดขึ้นเพราะบุคคลนิสัยอย่างหนึ่งใดมาเผชิญกับบุคคลนิสัยใจคออีกอย่างหนึ่ง จึงกล่าวได้ว่า นิสัยใจคอของบุคคลเป็นต้นเหตุของเหตุการณ์เหล่านั้น แต่ในทางตรงกันข้าม เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมอาจมีอิทธิพลเปลี่ยนแปลงนิสัยใจคอตัวละครก็ได้ ทั้งนี้ตรงตามที่เป็นอยู่ในชีวิตจริง ๆ...ในส่วนคำสนทนาโต้ตอบก็เหมือนกันในเรื่องอ่านเล่นที่จัดเป็นวรรณคดีแล้ว เราจะเห็นว่า บทสนทนาเข้ารูปรอยสนิทกับเนื้อเรื่อง ทั้งทำให้เนื้อเรื่องก้าวหน้า และทำให้เราเข้าใจนิสัยใจคอของตัวละครดีขึ้น

ดังได้กล่าวแล้วว่า คำว่า กลวิธี กลวิธีในการแต่ง และกลวิธีเสนอเรื่อง มีความหมายไปในแนวเดียวกัน แต่คำว่า กลวิธีเสนอเรื่องนั้นยังไม่มีผู้ใดให้ความหมายไว้อย่างชัดเจน ดังนั้นในการศึกษากลวิธีเสนอเรื่อง ในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศครั้งนี้ จึงต้องกำหนดความหมายของคำนี้ไว้ในนิยามศัพท์เฉพาะว่า

กลวิธีเสนอเรื่อง หมายถึง วิธีการอันมีชั้นเชิงที่นักเขียนแต่ละคนนำมาใช้ในการสร้างงานประพันธ์ของตนให้มีคุณค่าเป็นที่น่าสนใจและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นกว่าการบอกเล่าตามธรรมดา ได้แก่ กลวิธีในการดำเนินเรื่อง การสร้างตัวละคร บทสนทนา และฉาก

2.2 แนวทางการศึกษาองค์ประกอบของนวนิยายและกลวิธีเสนอเรื่อง

การศึกษากลวิธีเสนอเรื่อง ในวรรณคดีประเภทเรื่องเล่า (นิทาน นวนิยาย เรื่องสั้น) จำเป็นต้องทราบถึงองค์ประกอบของวรรณคดีประเภทนี้ประกอบกันไปด้วย การศึกษาองค์ประกอบและหลักเกณฑ์ในการเสนอองค์ประกอบแต่ละอย่างนั้นจะเป็นประโยชน์และเป็นแนวทางในการศึกษากลวิธีเสนอเรื่องของนักเขียนแต่ละคนได้เป็น

อย่างคิ กังนั้นในการศึกษาทฤษฎีเสนอเรื่องของนวนิยายเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ครั้งนี้ ผู้เขียนจึงได้รวบรวมความรู้ที่เกี่ยวกับองค์ประกอบของนวนิยาย ตลอดจนทฤษฎีเกณฑ์ในการแต่งและการเสนอองค์ประกอบเหล่านั้นไว้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ดังต่อไปนี้

วอลเทอร์ เจ. เดอ มัวร์คอง¹ (Walter J. De Morduant) ได้เสนอแนะแนวทางในการศึกษานวนิยายไว้ว่า อาจศึกษาและวิจารณ์ได้โดยการตอบคำถามตามหัวข้อต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

1. โครงเรื่องและโครงสร้าง

- 1.1 นวนิยายเรื่องนี้มีบทนำเรื่องหรือไม่ ถ้ามี บทนำเรื่องนั้นมีจุดมุ่งหมายอะไร และบทนำเรื่องนี้มีส่วนในการนำผู้อ่านเข้าสู่เนื้อเรื่องอย่างไร
- 1.2 ผู้แต่งใช้เทคนิคการเล่าเรื่องย้อนหลังหรือมีเนื้อเรื่องย่อยซ้อนอยู่ในเรื่องหรือไม่ ถ้ามี จงอธิบายถึงกลวิธีที่ผู้แต่งซ้อนเรื่องเข้าด้วยกัน และเรื่องราวเหล่านั้นประสมประสานกันอย่างไร
- 1.3 จงอธิบายถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นว่า เหตุการณ์หรือสถานการณ์ใดเป็นจุดเริ่มต้นของโครงเรื่องและช่วยให้เรื่องดำเนินไป
- 1.4 ผู้แต่งมีกลวิธีอย่างไรจึงทำให้ผู้อ่านเกิดความสนใจใคร่รู้
- 1.5 ฉากใดเป็นฉากที่สำคัญที่สุด
- 1.6 จงอธิบายถึงอำนาจของความขัดแย้งและแสดงว่าผู้แต่งใช้ความขัดแย้งนั้นในการสร้างตัวละครอย่างไร

2. กลวิธีในการเล่าเรื่อง

- 2.1 จงอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีในการเล่าเรื่องกับโครงเรื่อง
- 2.2 นวนิยายเรื่องนี้ผู้แต่งใช้กลวิธีในการเล่าเรื่องโดยการใช้บุรุษที่หนึ่งเป็น

¹ Walter J. De Morduant. A Writer's Guide to Literature.

ผู้เล่าเรื่องหรือไม่ ถ้าใช้ผู้เล่านั้นมีบทบาทสำคัญในเรื่องราวตอนใด

2.3 นวนิยายเรื่องนี้ผู้แต่งใช้กลวิธีในการเล่าเรื่องโดยการใช้นุชที่สามเป็นผู้เล่าเรื่องมากน้อยเพียงใด และใช้ได้อย่างเหมาะสมหรือไม่อย่างไร

2.4 ผู้แต่งใช้กลวิธีในการบรรยายแบบผู้บรรยายรู้แจ้งหมดทุกประการบ้างหรือไม่ และใช้พรรณนามุขสภาพของตัวละครได้แจ่มแจ้งชัดเจนเพียงไร จงอธิบายพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ

3. แก่นเรื่องและจุดมุ่งหมาย

3.1 จงอธิบายถึงประสบการณ์ที่สำคัญในชีวิตมนุษย์ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้พร้อมทั้งอธิบายว่าตัวละครของเรื่องได้แก้ปัญหาชีวิตของเขาอย่างไร

3.2 ผู้แต่งได้เสนอแก่นเรื่องได้แจ่มแจ้งชัดเจนหรือไม่

3.3 จงอธิบายถึงจุดมุ่งหมาย สาร ปรัชญาหรือทัศนคติของผู้เขียนที่มีต่อชีวิต

4. การสร้างตัวละคร

4.1 ตัวละครใด มีบทบาทสำคัญต่อแก่นเรื่อง จงอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครนั้นกับแก่นเรื่อง

4.2 ตัวละครต่าง ๆ มีลักษณะเด่นชัดเพียงใด ตัวละครเหล่านั้นเป็นตัวแทนของชนชั้นใดหรือไม่ ถ้าเป็นจงอธิบายถึงลักษณะเด่นของเขาซึ่งแตกต่างจากลักษณะโดยทั่วไป

4.3 อะไรคือคุณลักษณะที่สำคัญของตัวละครสำคัญ ซึ่งส่งผลถึงจุดยอด (climax) ของเรื่อง

4.4 จงอธิบายถึงความสัมพันธ์ที่สำคัญ ๆ ระหว่างตัวละคร

4.5 จงอธิบายถึงคุณลักษณะพิเศษของตัวละครสำคัญซึ่งผูกใจผู้อ่าน เราให้ผู้อ่านติดตามเรื่องราว

5. แรงจูงใจ

5.1 ตัวละครได้แสดงพฤติกรรมสอดคล้องกับคุณลักษณะที่ผู้แต่งได้ปูพื้นไว้ในตอนต้นเรื่องหรือไม่ พฤติกรรมของตัวละครนั้นสมเหตุสมผลเพียงไร และพฤติกรรมต่าง ๆ ของตัวละครมีข้อดีข้อเสียอย่างไรบ้าง

5.2 ผู้เขียนได้บรรยายถึงเหตุการณ์บางอย่างซึ่งเป็นผลทำให้ผู้อ่านคาดคะเนได้ว่าเรื่องจะต้องจบลงในลักษณะใดหรือไม่

5.3 ผู้เขียนใช้กลวิธีอะไรบ้างในการจูงใจให้ผู้อ่านติดตามเรื่อง

5.4 มีการใช้ภาษาถิ่นเพื่อจูงใจให้ผู้อ่านสนใจตัวละครบ้างหรือไม่

6. ฉาก

6.1 นวนิยายเรื่องนี้ใช้ฉากมากน้อยเพียงไร และฉากต่าง ๆ เหล่านั้นมีอิทธิพลต่อการดำเนินเรื่องอย่างไร

6.2 ผู้แต่งบรรยายฉากได้แจ่มแจ้งชัดเจนเพียงไร

6.3 จงอธิบายถึงกลวิธีที่ผู้แต่งใช้เพื่อแสดงว่า เวลา สถานที่ และเหตุการณ์ในท้องเรื่องได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

6.4 ถ้าในเรื่องมีการเล่าเรื่องย้อนหลัง จงพิจารณาว่าการเล่าเรื่องย้อนหลังนั้นมีลักษณะเป็นนาฏการ หรือการเล่าเรื่องแบบบรรยายธรรมดา และจงอธิบายว่ากลวิธีในการเล่าเรื่องย้อนหลังนั้นมีความสัมพันธ์กับเทคนิคการเล่าเรื่องแบบกระแสดิจประหวัดหรือไม่อย่างไร

กุหลาบ มัลลิกะมาส¹ ให้ความรู้ในการวิเคราะห์นวนิยาย เรื่องสั้น นิทาน และบทละคร ว่าอาจวิเคราะห์ส่วนต่าง ๆ ที่ประกอบเข้าเป็นวรรณคดีเรื่องนั้น ๆ ได้ดังนี้ คือ

1. โครงเรื่องและเหตุการณ์ในเรื่อง

เหตุการณ์ในเรื่อง คือ เรื่องที่บังเกิดขึ้นแก่ตัวละครหรือพฤติกรรมของตัว

¹กุหลาบ มัลลิกะมาส วรรณคดีวิจารณ์ หน้า 99 - 139

ละครเป็นรายละเอียดแต่ละเรื่องไป ในเนื้อเรื่องวรรณคดีเรื่องหนึ่งมีเหตุการณ์ต่อเนื่องกันหลายเหตุการณ์

เนื้อเรื่อง คือ เหตุการณ์ต่าง ๆ หลาย ๆ เหตุการณ์ที่ผู้แต่งนำมาแต่งให้เป็นเรื่องราวต่อเนื่องกัน ตั้งแต่ต้นจนจบอย่างให้รายละเอียดตามที่ผู้แต่งเลือกแล้ว ผู้แต่งเล่าเรื่องอย่างละเอียด มีการบรรยายและพรรณนาความประกอบตลอดจนแสดงโดยตรงหรือโดยอ้อมให้ผู้อ่านได้เข้าใจตัวละครและเหตุการณ์อย่างแจ่มแจ้งตั้งแต่ต้นจนจบ

โครงเรื่อง โครงเรื่องมีลักษณะใกล้เคียงกับเนื้อเรื่อง แต่สั้นและสังเขป ความว่าเนื้อเรื่องโครงเรื่องลาจบออกเราว่าตัวละครคิดอย่างไร แต่จะไม่บรรยายหรือวิเคราะห์ตัวละครเหล่านั้นเหมือนในเนื้อเรื่อง แม้เหตุการณ์ก็กล่าวถึงเฉพาะเหตุการณ์สำคัญในเรื่องเท่านั้น

โครงเรื่องที่ผู้เขียนนิยมนั้นคือ โครงเรื่องที่มีปัญหาหรือความขัดแย้ง (conflict) ที่สำคัญเกิดขึ้นกับตัวเอก เป็นปัญหาหรือความขัดแย้งที่มีความเข้มข้นรุนแรง มีอิทธิพลที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหรือมีผลกระทบอย่างแรงต่อวิถีชีวิตของตัวเอกของเรื่อง ลักษณะความขัดแย้งมี 3 แบบ คือ

1. ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างตัวเอกของเรื่องกับผู้อื่น คู่ต่อสู้ หรือกับบุคคลอื่น
2. ปัญหาหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นสิ่งที่ต่อต้านบีบบังคับมนุษย์จากอำนาจภายนอก
3. ปัญหาหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างตัวเอกของเรื่องกับตัวเอง อาจเป็นความขัดแย้งด้านกายภาพ (เช่น ความพิการ) ด้านอารมณ์ ด้านศีลธรรม ซึ่งมนุษย์ต่อสู้กับตนเอง และจำต้องตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่ง

การวิเคราะห์โครงเรื่อง อาจวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. อธิบายถึงสถานการณ์ในตอนเปิดเรื่อง
2. ปัญหาเริ่มปรากฏ
3. การขยายตัวคลี่คลายของปัญหา หรือเรียกว่าการดำเนินเรื่อง หรือ

การพัฒนาเรื่อง

4. การที่ปัญหาได้รับการแก้ไข และเป็นระยะที่เรื่องเปลี่ยนแปลงไปทางใดทางหนึ่ง

5. การคลี่คลายเข้าสู่จุดจบ ช่วงเวลาของการแก้ปัญหานั้น

6. จุดจบของปัญหา

2. สารัตถะของเรื่อง (Thome) คือลักษณะอันเป็นวิสัยธรรมดา ธรรมชาติของโลกและมนุษย์ที่ผู้แต่งมองเห็น และมุ่งหมายจะแสดงลักษณะนั้นออกมาให้ปรากฏแก่ผู้อ่าน สารัตถะของเรื่องจึงเป็นสาร ที่ผู้แต่งสื่อมายังผู้อ่าน

การพิจารณาสารัตถะของเรื่องสามารถจะพิจารณาประเมินคุณค่าได้ว่า

2.1 สารัตถะนั้นมีลักษณะสมจริงต่อสภาพสังคมและของมนุษย์เพียงใดทำให้ผู้อ่านได้เข้าใจมนุษย์และพฤติกรรมของมนุษย์ได้กว้างขวางลึกซึ้งเพียงใด

2.2 ผู้แต่งสามารถแสดงลักษณะอันเป็นธรรมชาติมนุษย์ได้ชัดเจนแจ่มแจ้งหรือคลุมเครือ หรือให้ความเข้าใจยังสับสนไม่ชัดเจนเพียงพอ

2.3 สารัตถะนั้นเป็นไปในทางสร้างสรรค์ ส่งเสริมยกระดับจิตใจหรือกระหน่ำในอุดมการณ์ของมนุษย์เพียงใด หรือช่วยให้บังเกิดความรู้ ความเข้าใจในชีวิตและโลกเพียงใด

3. ฉาก เวลาและสถานที่ ในนวนิยายและเรื่องสั้น ฉากหมายถึง สถานที่และเวลาที่เรื่องนั้น ๆ เกิดขึ้น

การประเมินคุณค่าในเรื่องฉากควรวิเคราะห์ในด้านความถูกต้องชัดเจนและในด้านกลวิธีของการใช้ฉากให้สอดคล้องกับการดำเนินเรื่อง

4. ตัวละครในเรื่องและบทสนทนา

4.1 ตัวละครในเรื่อง คือผู้มีบทบาทในเรื่อง ตัวละครในเรื่องจะต้อง

* หรือแก่นเรื่อง

เหมือนมนุษย์ (หรือใกล้เคียงที่สุด) แต่จะต้องไม่ใช่มนุษย์จริงคนใดคนหนึ่ง มิฉะนั้นจะกลายเป็นบุคคลจริงในจดหมายเหตุ ในชีวประวัติหรือในประวัติศาสตร์พงสาวดารไป

กลวิธีแสดงลักษณะต่าง ๆ ของตัวละคร มี 2 วิธี คือ

1. ผู้แต่งบรรยายเอง
2. ตัวละครในนวนิยายหรือเรื่องสั้นกล่าวเองในบทสนทนา

การสร้างนิสัยตัวละครในเรื่อง

1. ลักษณะนิสัยตัวละคร นักเขียนที่ยังไม่สันต์มักสร้างตัวละครซึ่งมีลักษณะนิสัยประจำเป็นประเภท ๆ ไป เช่น ประเภทสโลว์เรจ ประเภทเงื่องหงอย เฉื่อยชา ตัวละครจึงมีลักษณะนิสัยอย่างเดียวหรือน้อยอย่าง (Flat character) และโดยนัยตรงกันข้าม นักเขียนที่มีฝีมือจะสร้างตัวละครที่มีลักษณะนิสัยหลายอย่างหรือหลากหลาย (Round character)

2. ผู้แต่งที่เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ จะใช้ความต้องการจำเป็นของมนุษย์เป็นแนวทางในการสร้างตัวละครในเรื่อง ตัวละครที่มีลักษณะสมจริงจึงมีความคิดความต้องการอย่างมนุษย์จริง

3. เมื่อผู้แต่งสร้างตัวละครใดให้มีนิสัยอย่างไรแล้วก็คงไว้เช่นนั้น การเปลี่ยนแปลงนิสัยจะต้องเป็นไปอย่างสมเหตุสมผล มิใช่ผู้แต่งจะให้เปลี่ยนไปได้ตามใจชอบของตน ตัวละครจึงมีทั้งที่เป็นประเภทสถิต (Static character) คือ ไม่เปลี่ยนแปลง และประเภทพลวัต (Dynamic character) คือเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุการณ์ ประสบการณ์ และกาลเวลา

4.2 บทสนทนา วัตถุประสงค์ในการใช้บทสนทนา คือ

1. เพื่อช่วยดำเนินเรื่องแทนการบรรยายของผู้แต่ง
2. เพื่อช่วยให้รู้จักตัวละครในเรื่อง
3. ช่วยให้มีความรู้วิธีการไม่ซ้ำซาก คือเปลี่ยนเป็นบทสนทนาบ้างเป็นการ

บรรยายบ้าง

4. สร้างความสมจริง คำพูดที่สมมุติว่าเป็นถ้อยคำจริง ๆ ของตัวละคร ทำให้รู้สึกใกล้ชิดกับความเป็นจริงมากกว่าคำบรรยายของผู้แต่ง

5. ทำให้บทประพันธ์ น่าอ่าน น่าสนใจ และมีชีวิตชีวาขึ้น โดยเฉพาะบทสนทนาที่คมคาย มีอารมณ์ขัน หรือพูดได้ถูกต้องตามฐานะของตัวละคร และ สอดกับบทบาทในตอนนั้น ๆ

5. กลวิธีในการแต่ง กลวิธีที่มีผู้แต่งนำมาใช้เท่าที่อาจจะพบในวรรณคดีทั่วไป คือ

5.1 กลวิธีเกี่ยวกับผู้เล่าเรื่อง ผู้เล่าเรื่อง (Point of view) มีความหมายเท่ากับ "เรื่องนี้เล่าตามทัศนะของใคร" ผู้แต่งอาจเลือกผู้เล่าเรื่องได้หลายแบบ คือ

5.1.1 ผู้แต่งไม่แสดงว่าตัวละครตัวใดเป็นผู้เล่าบรรยายเรื่อง แต่จะบรรยายไปตามเรื่องที่ตัวละครมีบทบาทต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเหตุการณ์และความรู้สึกนึกคิดภายในใจของตัวละครแต่ละตัว วิธีนี้เป็นวิธีที่ผู้แต่งเป็นผู้เล่าเอง (Omniscient point of view)

5.1.2 ผู้แต่งกำหนดให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งในเรื่องเป็นผู้เล่าเรื่องของตนเอง วิธีนี้คือ ตัวละครในเรื่องเป็นผู้เล่า (First person point of view)

5.1.3 ผู้แต่งกำหนดให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งในเรื่องเป็นผู้เล่า (third person point of view) โดยสมมุติว่าตัวละครนั้นได้อยู่ในเหตุการณ์หรือร่วมรู้เรื่องต่าง ๆ เป็นอย่างถี่

5.1.4 วรรณคดีบางเรื่อง ผู้แต่งเลือกผู้เล่าเรื่องหลายแบบประสมกัน

5.2 กลวิธีเกี่ยวกับการดำเนินเรื่อง รวบรวมถึงฉาก ผู้แต่งอาจใช้วิธีการได้หลายแบบเช่น

5.2.1 เล่าเรื่องตามลำดับปฏิทิน

5.2.2 การเล่าเรื่องย้อนต้น

5.2.3 เล่าเหตุการณ์เกิดต่างสถานที่สลับกันไปมา

5.2.4 การผูกเรื่องให้น่าสนใจด้วยการสร้างความใคร่รู้เรื่องต่อไป

5.2.5 การสร้างความขัดแย้งในการดำเนินเรื่อง

5.2.6 การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโครงเรื่องใหญ่กับโครงเรื่องย่อย และการคัดเลือกเหตุการณ์ประกอบอันเป็นรายละเอียดต่าง ๆ

5.2.7 การใช้เหตุบังเอิญหรือเหตุประจวบเหมาะหรือไม่ และถ้ามีใช้เพื่อประโยชน์อะไรได้ผลเพียงใด

5.2.8 การสื่อความคิด ตามโลกทัศน์ของผู้แต่งอย่างแจ่มแจ้ง เป็นที่เข้าใจของผู้อ่านหรือการมีสาระของเรื่องที่ชัดเจน ให้ผู้อ่านรับทราบข้อคิดตามผู้แต่งมีเจตนารมณ์

5.2.9 การคลี่คลายสาระของเรื่องไปตามลำดับขั้นต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพจนเรื่องจบลงสอดคล้องกับสาระของเรื่องสมเจตนารมณ์ของผู้แต่ง

5.2.10 การใช้สัญลักษณ์และบุคลาธิษฐาน

5.2.11 การจบอย่างประทับใจ

5.3 กลวิธีเกี่ยวกับการสร้างตัวละครในเรื่อง

โดยทั่วไปอาจแบ่งผู้แต่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่

5.3.1 ประเภทให้ความสำคัญแก่ตัวละคร

5.3.2 ประเภทเน้นเนื้อเรื่อง

กลวิธีสร้างตัวละคร ยังมีกลวิธีอื่น ๆ อีก เช่น

5.3.3 กลวิธีในการสร้างตัวละครให้สมจริง โดยใช้แนวจิตวิทยา และความเป็นจริงในชีวิตตลอดจนการสร้างตัวละครให้มีลักษณะนิสัยหลายอย่าง และมีเปลี่ยนแปลงตามประสบการณ์

5.3.4 กลวิธีในการสร้างตัวละครแบบเหนือจริง หรือมีลักษณะเป็นภาพมายา

5.3.5 กลวิธีในการบรรยายตัวละครแบบร่างภาพ (Sketch)

5.3.6 กลวิธีในการบรรยายแบบแนะ (Suggest)

นอกจากนี้ กุหลาบ มัลลิกะมาส ยังได้สรุปกลวิธีในการแต่งซึ่งเป็นที่ยอมรับ คือ

1. การเลือกตัวผู้เล่าเรื่อง ผู้เขียนต้องเลือกให้ถูกประเภท
2. การลำดับเรื่องให้แปลกและน่าสนใจ
3. การเปิดเรื่อง และปิดเรื่องต้องให้สะเทือนใจ
4. การเลือกรายละเอียดในการดำเนินเรื่องจะเลือกเฉพาะตอนที่สำคัญแก่

การดำเนินเรื่องมาเขียน

5. การใช้สัญลักษณ์แทนการกระทำอันหนึ่งอันใด หรือเพื่อสร้างความเข้าใจ
6. การสร้างภาพในจิตโดยวิธีแนะ
7. การสร้างนัยประหวัด (Association of ideas)
8. การสร้างบรรยากาศ

6. ท่วงทำนองแต่ง ดูรายละเอียดในหัวข้อ แนวการศึกษาเรื่องท่วงทำนองแต่ง

หน้า 106 - 110

7. ปรัชญาและแนวนิยมในการแต่ง ผู้วิจารณ์อาจใช้เกณฑ์ในการประเมินค่าโดยอาศัยแนวทางดังต่อไปนี้

7.1 ผู้แต่งใช้ปรัชญาหรือแนวนิยมใดในการแต่ง และใช้ได้ผลเพียงไร
ผู้อ่านได้ตระหนักชัดเจนเพียงไรในปรัชญาและแนวนิยมนั้น ๆ

7.2 ปรัชญาและแนวนิยมนั้นช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจวิถีทางของโลกและชีวิต
มนุษย์ได้ลึกซึ้งเพียงไร เกิดความงอกงามทางอารมณ์ ความคิดเพิ่มพูนขึ้นหรือไม่

7.3 ปรัชญาและแนวนิยมนั้นอำนวยให้ผู้อ่านจับความมุ่งหมายและทางเสียด
ตลอดจนสาระสำคัญของเรื่องได้สะดวกยิ่งขึ้นหรือไม่

พรสุข บุญสุภา และรณดี เพชรคุปต์¹ กล่าวถึงการศึกษาโครงสร้างของ
นวนิยายและกลวิธีในการประพันธ์ ซึ่งพอสรุปได้ดังต่อไปนี้ คือ

¹พรสุข บุญสุภา และรณดี เพชรคุปต์ นวนิยายอังกฤษและนวนิยายอเมริกัน

1. Plot มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ

1.1 **Conflict** หมายถึง ความขัดแย้งที่จะก่อให้เกิดการต่อสู้ ซึ่งอาจเป็นภายนอก หรือภายในก็ได้ ความขัดแย้งกันจะเป็นจุดสำคัญในการเริ่มเรื่อง ลักษณะของความขัดแย้งมีหลายระดับ คือ

1.1.1 ความขัดแย้งระหว่างตัวละครเอง

1.1.2 ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของตัวละคร

1.1.3 ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับพลังภายนอกที่แวดล้อม

ตัวเขา

1.1.4 ความขัดแย้งระหว่างความคิดสองแบบที่แตกต่างกัน

1.2 **Action** หมายถึง ลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอันเป็นผลจากความขัดแย้งกันซึ่งอาจแบ่งได้ดังนี้

1.2.1 **Exposition** คือการบรรยายรายละเอียดต่าง ๆ ที่สำคัญ เพื่อปูพื้นฐานให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อเรื่องต่อไปได้ง่ายขึ้น

1.2.2 **Rising Action** คือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่อไปจากการปูพื้นฐานที่จำเป็นแล้ว

1.2.3 **Turning Point** คือจุดที่อาจจะทำให้เนื้อเรื่องเปลี่ยนไปได้หลายทาง

1.2.4 **Climax** คือจุดที่สำคัญที่สุดของเรื่อง เป็นตอนที่เหตุการณ์มีความตึงเครียดมากที่สุด และจุดที่จะตัดสินว่าเรื่องจะคลี่คลายไปในทางใด

1.2.5 **Falling Action** คือตอนที่เรื่องราวเริ่มคลี่คลาย ความตึงเครียดลง ความจริงต่าง ๆ ก็ปรากฏชัดขึ้น และผู้อ่านสามารถจะทายได้ว่าตอนจบจะเป็นเช่นไร

1.2.6 **Denouement (Or resolution)** เป็นตอนจบของเรื่อง ทุกสิ่งทุกอย่างได้คลี่คลายลง ปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ก็ได้สิ้นสุดลง

นอกจากส่วนประกอบสำคัญ 2 ประการ ดังกล่าวแล้ว นักเขียนยังสามารถทำให้เรื่องราวดำเนินไปอย่างน่าสนใจยิ่งขึ้น โดยใช้กลวิธีอื่นมาช่วยอีก เช่น

suspense คือวิธีการที่ผู้เขียนกระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดความอยากรู้อยากเห็นว่าเหตุการณ์ในเรื่องจะดำเนินไปเช่นใด

foreshadowing คือการที่นักเขียนเกริ่นถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นต่อไป ก่อนที่เหตุการณ์นั้น ๆ จะเกิดจริง

ลักษณะการพัฒนาโครงเรื่อง มี 2 ลักษณะ คือ

1. **Chronological Order** คือการดำเนินเรื่องไปตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ๆ โดยเริ่มจากจุดเริ่มต้น แล้วเล่าเหตุการณ์เรียงไปตามลำดับ

2. **In midia res** คือการเริ่มเล่าเรื่องจากตอนกลาง หรือตอนที่เกือบจะจบแล้ว ซึ่งอาจใช้วิธีเล่าย้อนถึงเหตุการณ์ตอนต้นโดยตรงจนมาถึงที่เริ่มเหตุการณ์ในเรื่อง หรือใช้วิธี **flash back** คือย้อนกลับไปกล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมาแล้ว โดยให้ตัวละครเล่าถึงเหตุการณ์นั้น หรือใช้ความนึกคำนึงระลึกถึงเหตุการณ์ในอดีต

2. **Characterization** การสร้างตัวละครมีหลักสำคัญ คือ

2.1 ตัวละครทุกตัวควรมีคุณค่า

2.2 ตัวละครทุกตัวควรมีลักษณะสากล

2.3 ตัวละครทุกตัวควรมีการจูงใจ ในการกระทำสิ่งใดลงไปเพื่อแสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่มีความเหตุผล สามารถจะเป็นจริงไปได้

ลักษณะของตัวละคร พิจารณาจากลักษณะเด่นประจำตัวละครแต่ละตัว ซึ่งมีลักษณะดังนี้ คือ

1. **Flat Characters**

2. **Round Characters**

นอกจากจะแบ่งลักษณะตัวละครออกเป็น 2 ประเภท ดังกล่าวแล้ว ยังอาจแบ่งลักษณะตัวละครโดยพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงตามเนื้อเรื่องได้อีกด้วย ซึ่งแบ่งได้เป็น

1. Static Characters

2. Dynamic or Developing Characters

การแนะนำตัวละคร นักเขียนมีวิธีการแนะนำตัวละครได้หลายลักษณะ คือ

1. นักเขียนบรรยายรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะนิสัยของตัวละครโดยตรง
2. นักเขียนไม่บรรยายโดยตรงแต่ใช้คำพูด การกระทำ รวมทั้งสภาพความเป็นอยู่และภูมิหลังของตัวละคร เพื่อเปิดเผยลักษณะนิสัยของตัวละคร
3. นักเขียนให้ตัวละครในเรื่องเล่าถึงตัวละครอื่น โดยที่นักเขียนมิได้สอดแทรกความคิดเห็นของตนลงไปด้วย
4. นักเขียนใช้วิธีการหลายวิธีรวมกัน

3. Setting การบรรยายฉากมีหลายแบบดังนี้ คือ

3.1 Neutral Setting หมายถึง การบรรยายถึงเวลาและสถานที่ที่เรื่องนั้นเกิดขึ้นโดยไม่ให้รายละเอียดมากนัก

3.2 The Spiritual Setting หมายถึงสิ่งที่ผู้อ่านคาดว่าจะได้พบหรือวาดภาพไว้ในใจ ซึ่งแม้นักเขียนจะมีได้ให้รายละเอียดนัก แต่ผู้อ่านก็จะสร้างจินตนาการขึ้นมาเอง โดยอาศัยจากประสบการณ์และความรู้เดิมของตน

3.3 Setting as Dynamic หมายถึงการบรรยายให้ฉากมีการเปลี่ยนแปลงไปพร้อม ๆ กับการดำเนินเรื่อง เหตุการณ์ในเรื่องมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงในฉาก ขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงของฉากก็มีผลต่อตัวละครและเหตุการณ์ต่าง ๆ ด้วย

4. Point of View หมายถึงวิธีการที่นักเขียนเลือกใช้เพื่อเสนอเรื่องราวของเขาต่อผู้อ่านโดยทั่วไป วิธีการถ่ายทอดเรื่องราวไปสู่ผู้อ่านอาจแบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ

4.1 การเล่าเรื่องจากภายใน เป็นการให้ตัวละครเป็นผู้เล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ปกติมักใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 บางทีเรียกวิธีการเล่าแบบนี้ว่า *the first-person narration*

4.2 การเล่าเรื่องจากภายนอก เป็นการถ่ายทอดเรื่องราวสู่ผู้อ่านโดยตรง ผู้เขียนมิได้อาศัยตัวละครตัวใดเลย ปกติใช้สรรพนามบุรุษที่ 3 เมื่อกล่าวถึงตัวละคร ฉะนั้นจึงเรียกวิธีการนี้ว่า the third - person narration

นอกจากการแบ่งวิธีการเล่าเรื่องเป็น 2 ลักษณะดังกล่าวแล้ว ยังอาจแบ่งวิธีการเล่าโดยพิจารณาความแตกต่างในการเสนอรายละเอียดคนในเนื้อเรื่องได้อีก โดยแบ่งเป็น

1. the Omniscient Narration เป็นวิธีการที่ผู้เล่าเรื่องราว รายละเอียดทุกแง่ทุกมุมในเรื่อง โดยสามารถถ่ายทอดการกระทำและความรู้สึกนึกคิดของตัวละครไปสู่ผู้อ่านได้โดยตรง นอกจากนี้ยังไม่ผูกมัดกับสถานที่หรือเวลา กล่าวคือ ผู้บรรยายสามารถบรรยายถึงตัวละครที่อยู่สถานที่ต่างกันพร้อม ๆ กันได้ นอกจากนี้ขณะที่เล่าถึงเหตุการณ์ที่กำลังเป็นอยู่ขณะนั้นก็จะเล่าท้าวความไปถึงสิ่งที่ย่านมาแล้วได้ด้วย

2. the Limited Narration เป็นวิธีการที่ผู้เล่าเรื่องมีโอกาสทราบรายละเอียดเพียงบางส่วนเท่านั้น ในการบรรยายแบบนี้ นักเขียนจะเลือกให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดสู่ผู้อ่าน ตัวละครนั้นอาจจะจะเป็นตัวละครสำคัญ หรือตัวละครที่เป็นเพียงส่วนประกอบของเรื่องก็ได้ แต่รายละเอียดที่ถ่ายทอดให้ผู้อ่านทราบจะจำกัดเท่าที่ตัวละครทราบได้เท่านั้น

5. Style and Tone

Style หมายถึงการเลือกสรรถ้อยคำและนำถ้อยคำเหล่านั้นมาเรียบเรียงเป็นประโยคเพื่อให้ได้ความหมายตามที่ต้องการในอันที่จะถ่ายทอดเรื่องราวไปสู่ผู้อ่าน องค์ประกอบของ style คือ

1. diction หมายถึงการเลือกใช้คำ
2. imagery หมายถึงภาพพจน์ที่ผู้อ่านสร้างขึ้นขณะอ่านคำบรรยายของนักเขียน
3. syntax หมายถึงลักษณะการใช้โครงสร้างของประโยคในการเล่าเรื่อง

Tone หมายถึงน้ำเสียงและท่วงทำนองในการพูด ซึ่งจะสะท้อนให้ทราบถึง อารมณ์ เจตนา และท่าทีของผู้พูด

แบบของน้ำเสียง คือ

1. understatement หมายถึงการที่นักเขียนไม่ได้แสดงทัศนะหรือท่าทีต่อเรื่องที่เขียน

2. irony เป็นวิธีการบรรยายอย่างเสียดสีประชดประชัน

3. hyperbole เป็นวิธีการบรรยายอย่างเกินความจริง

4. the middle style หมายถึงการที่นักเขียนใช้วิธีเขียนแบบเป็นกลางระหว่าง understatement และ hyperbole

6. Miscellaneous Elements

6.1 Discription หมายถึงการเสนอรายละเอียดโดยตรงเกี่ยวกับลักษณะของบุคคล สถานที่ หรือสิ่งของ โดยการพรรณนาเพื่อก่อให้เกิดความรู้สึกอันประสาธสัมพันธ์

6.2 Narrative Technique หมายถึงวิธีการเล่าเรื่อง ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 วิธี คือ

6.2.1 Paronamic Technique หมายถึงการบรรยายสภาพโดยทั่วไปเกี่ยวกับสถานที่และระยะเวลาของเรื่องที่จะเล่าต่อไปโดยมิได้เจาะจงรายละเอียดปลีกย่อยอื่น ๆ

6.2.2 Scenic Technique หมายถึงการบรรยายถึงสถานที่เฉพาะแห่งที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้น เพื่อให้ทราบรายละเอียดว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นในสถานที่แบบใด และมีส่วนประกอบใดบ้าง รวมทั้งเกิดขึ้นในเวลาใด

6.3 Dialogue มีลักษณะสำคัญ คือ

6.3.1 มีความเป็นธรรมชาติ (natural)

6.3.2 มีการเลือกสรร (selective)

6.3.3 มีความคงที่ (consistent)

6.3.4 มีความเหมาะสม (appropriate)

7. Theme การค้นหา theme ของเรื่อง ผู้อ่านต้องพิจารณาและคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบทุกส่วนที่มีส่วนรวมของเรื่อง เช่น การดำเนินเรื่อง ตัวละคร วิธีการเขียน ซึ่งแสดงถึงความคิดของนักเขียนที่มีต่อประสบการณ์และรวบรวมสิ่งที่ประสบพบเห็นนั้นเป็นเรื่องราวตลอดจน น้ำเสียงและค่านิยมของนักเขียนเองด้วย

วิภา กงกะนันทน์¹ กล่าวถึงการศึกษากลวิธีของการประพันธ์ว่าอาจพิจารณาได้จากเรื่องต่าง ๆ ต่อไปนี้ คือ

1. วัตถุดิบ แหล่งที่มาของวัตถุดิบที่กวีหรือนักประพันธ์เลือกมาปรุงแต่งนั้น อาจจะมาจาก

- 1.1 จินตนาการ
- 1.2 ธรรมชาติ
- 1.3 สำนึกและวัฒนธรรม
- 1.4 อคติชีวประวัติและชีวประวัติ
- 1.5 ศาสนา
- 1.6 วรรณคดีต่างประเทศ
- 1.7 นิทานชาวบ้าน
- 1.8 ผลของการศึกษาค้นคว้า

2. แนวเรื่อง (theme) การศึกษาแนวเรื่องของงานประพันธ์แต่ละชิ้น อาจช่วยให้ผู้ศึกษามองเห็นวัตถุประสงค์เฉพาะของผู้ประพันธ์ในการสร้างสรรค์งานชิ้นนั้นขึ้นมา

¹วิภา กงกะนันทน์ วรรณคดีศึกษา หน้า 75 - 150

นักเขียนแต่ละคนมีกลวิธีในการกำหนดแนวเรื่องต่างกัน เช่น

- 2.1 ค่ายการใช้ความสะเทือนอารมณ์เป็นหลัก
- 2.2 ค่ายการกำหนดเนื้อหา
- 2.3 ค่ายการใช้แนวเรื่องแบบฉบับ
- 2.4 ค่ายการใช้นามธรรมเป็นแนวเรื่อง

3. การสร้างตัวละคร กลวิธีในการสร้างตัวละครจะต้องพิจารณาถึงหลัก

3 ประการ คือ

3.1 การเลือกประเภทของตัวละคร ตัวละครในเรื่องผู้ประพันธ์อาจเลือกให้เป็นคน อนุษย์ ขรรษาหรืออย่างอื่น ได้ตามความถนัดและความพอใจของผู้ประพันธ์เอง

3.2 แนวการสร้างตัวละคร นักประพันธ์มีแนวการสร้างตัวละครอยู่อย่างน้อย 4 แนว คือ

- 3.2.1 สร้างให้สมจริง
- 3.2.2 สร้างตามอุดมคติ
- 3.2.3 สร้างแบบเหนือจริง
- 3.2.4 สร้างโดยใช้ตัวละครแบบฉบับ

3.3 วิธีสร้างตัวละคร นักประพันธ์มีกลวิธีสร้างตัวละครเพื่อให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งใจไว้หลายวิธีด้วยกัน เช่น

- 3.3.1 ค่ายการที่ผู้เขียนบรรยายหรืออธิบายบุคลิกลักษณะทั้งหมด
- 3.3.2 ค่ายการให้ตัวละครอื่นพูดถึงตัวละครเอก
- 3.3.3 ค่ายการใช้พฤติกรรมของตัวละครเอง อาจเป็นกายกรรม

มนิกรรม วาจีกรรม หรือทั้ง 3 อย่างปนกัน

- 3.3.4 ค่ายการใช้ปฏิกิริยาของตัวละครอื่นสร้างตัวละคร

4. โครงเรื่อง คือการเรียงลำดับความคิดหรือความรู้ที่ผู้เขียนจะเขียนอะไรก่อนหลัง

กลวิธีในการเรียงลำดับเหตุการณ์ในเรื่องมีหลายวิธี เช่น

4.1 เรียงตามการเดินของเข็มนาฬิกา หรือตามปฏิทิน

4.2 เล่าเรื่องย้อนหลัง

4.3 เปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างตอนต้น และตอนจบของเรื่องแล้วใช้วิธี *flash back* เพื่อเติมเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนแล้วดำเนินเรื่องต่อไปตามเข็มนาฬิกาจนจบ

4.4 เปิดเรื่องและดำเนินเรื่องคล้ายวิธีที่ 1 และ 3 แต่เพิ่ม *flash forward* ไปด้วย

4.5 เรียงลำดับเหตุการณ์ในเรื่องโดยกล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสถานที่หนึ่งและสถานที่อื่นที่เกิดขึ้นในเวลาตรงกันหรือต่างกันสลับกันไป

5. การสร้างฉาก ฉากในงานประพันธ์หมายถึงสิ่งแวดล้อมทั้งหมดของตัวละครมิใช่เฉพาะสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่เราได้เห็นเมื่อเข้าไปชมการแสดงละครเท่านั้น โดยทั่วไปนักเขียนจะสร้างฉากด้วยกลวิธีต่าง ๆ หลายวิธี เช่น

5.1 สร้างเหมือนจริง

5.2 สร้างตามอุดมคติ

5.3 สร้างในลักษณะของมโนทัศน์ศิลป์

5.4 สร้างให้มีลักษณะเหนือจริง

5.5 สร้างตามประเพณีนิยม

6. วิธีการเสนอผลงาน การเสนอผลงานของนักเขียนไทยพบว่ามียุทธวิธีต่าง ๆ ดังนี้ คือ

6.1 ร้อยกรองในฉันทลักษณ์ต่าง ๆ อย่างใดอย่างหนึ่ง

6.2 ร้อยกรองในฉันทลักษณ์ผสม

6.3 ร้อยแก้ว มีหลายวิธี เช่น

6.3.1 ใช้บทพรรณนา และ/หรือบรรยายโดยตลอด

6.3.2 ใช้บทพรรณนาและบรรยายสลับบทสนทนา โดยไม่มีเครื่องหมายคำพูด

- 6.3.3 คล้าย 6.3.2 แต่มีเครื่องหมายคำพูด
- 6.3.4 ใช้คำถามและคำตอบสลับกันไป
- 6.3.5 ใช้วิธีการเขียนกระแสดความคิด หรือความฝันของมนุษย์
- 6.3.6 ใช้วิธีการเขียนจดหมายหรือบันทึก
- 6.3.7 ใช้วิธีเช่นเกี่ยวกับการเสนอภาพยนตร์ข่าว

7. กรรมวิธีเบ็ดเตล็ด

7.1 การเล่นคำ

เข้าประโยค

7.1.1 นำคำพ้องรูปและพ้องเสียง แต่ความหมายต่างกันมาเรียง

7.1.2 นำคำพ้องเสียงมาเล่นคำ

7.1.3 นำคำพ้องรูปมาเล่นคำ

7.1.4 เล่นคำโดยการซ้ำคำหรือซ้ำเสียง

หมายถึงอีกอย่างหนึ่ง

7.1.5 นำกลุ่มคำสลับที่เพื่อให้ได้ความหมายแปลกออกไป หรือ

เข้าประโยค

7.1.6 เล่นคำโดยการนำคำซึ่งเสียงเดียวกันหรือใกล้เคียงกันมา

ที่ไม่ตรงกัน

7.1.7 การเล่นคำเพื่อแสดงปฏิภาณไหวพริบ โดยอาศัยการตีความ

7.2 น้ำเสียง

7.2.1 ประชก

7.2.2 ถากถาง

7.2.3 รื่นเริง

7.2.4 เกร่งเกรียก

7.3 การเปลี่ยนแปลงสภาวะของตัวละคร

7.4 บทบาทของไสยศาสตร์และวิทยาศาสตร์

7.5 อารมณ์ขันและอารมณ์อื่น

เจือ สตะเวทิน¹ กล่าวถึงหลักการแก่นวนิยายว่ามีองค์ประกอบสำคัญคือ โครงเรื่อง ฉาก และบทสนทนา ซึ่งองค์ประกอบนี้จะแสดงให้เห็นข้อคิดของเรื่อง (theme) นอกจากนี้ยังได้เขียนรูปวิภาคของโครงเรื่อง (Anatomy of Plotting) ว่าประกอบด้วย

1. การเปิดเรื่อง (The Opening) การเปิดเรื่องที่ลึกลับให้เปิดที่จุดนาฏกรรม
 2. การผูกปม (Complication) คือเหตุการณ์หรือเหตุการณ์สำคัญของเรื่องซึ่งในระหว่างการผูกปมก็อาจทวนเรื่องไปกลับ การทวนเรื่อง คือการสร้างปัญหาให้ค้างไว้ในใจคนอ่าน
 3. นาฏการขึ้น (Rising Action) คือการดำเนินเรื่องให้มีความเข้มข้นขึ้นไปเรื่อย ๆ พร้อมทั้งผูกปมให้ผู้อ่านติดตามอยู่เสมอ
 4. จุดสุดยอด (Climax) เป็นเหตุการณ์สำคัญที่สุดของเรื่องซึ่งมีเพียงหนึ่งเท่านั้น เหตุการณ์นี้จะกำหนดให้อยู่ตอนกลางก่อนไปท้ายเรื่อง
 5. นาฏการลง (Falling Action) หลังจาก climax แล้วเรื่องก็จะค่อย ๆ คลายปมต่าง ๆ ที่สมทบไว้ในตอนต้น
 6. การคลายปม (Denouement) เป็นการเปิดเผยปัญหาต่าง ๆ ที่สร้างไว้ในตอนผูกเรื่องจะคลายปมหลังจากมีจุด climax แล้ว
 7. ปิดเรื่อง (the Close หรือ Conclusion)
- นอกจากนี้ เจือ สตะเวทิน² ยังได้กล่าวถึงกลวิธีในการเสนอองค์ประกอบของนวนิยายไว้ ดังนี้ คือ

¹เจือ สตะเวทิน "ภาควรรณคดี-นวนิยายและเรื่องสั้น" ใน ความบรรยายประกอบวิชาภาษาไทย หน้า 69 - 71

²เจือ สตะเวทิน วรรณคดีวิจารณ์ หน้า 74 - 85

1. ข้อคิด (theme) ความคิดสำคัญของเรื่องมี 2 ชนิด คือ
 - 1.1 ความคิดใหญ่ของเรื่อง
 - 1.2 ความคิดเฉพาะตอนของเรื่อง
2. โครงเรื่อง โครงเรื่องจะต้องมี **conflict** และประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ คือ การเปิดเรื่อง การผูกปม การทวนเรื่อง จุดสุดยอด การคลายปม และการปิดเรื่อง

กลวิธีในการวางโครงเรื่องมีหลายวิธี เช่น

- 1) เริ่มด้วยการเลือกสถานการณ์อย่างหนึ่ง แล้วทำโครงเรื่องจากสถานการณ์นั้นโดยเขียนเค้าย่อ (synopsis) ของเรื่อง แล้วพยายามบรรยายตรงแนวความนั้น
- 2) เริ่มด้วยการคิดถึงการเปิดฉากแรก แล้วให้ส่วนอื่นเป็นไปตามเรื่องและเหตุการณ์
- 3) เริ่มด้วยตัวละครสำคัญหรือตัวละครกลาง ตัวละครนั้นก่อให้เกิดนักเขียนคิดคำนึงแล้วสร้างพฤติกรรมขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับความจับใจที่เขาได้รับ

3. ตัวละคร กลวิธีในการแสดงอุปนิสัยตัวละคร ทำได้หลายทาง เช่น นอกตรง ๆ ใช้กิริยาอาการ และใช้การสนทนาของคนอื่นรวมทั้งโดยจดหมายและอนุทิน การเสนอตัวละคร มีกลวิธีที่สำคัญ คือ

- 1) ไม่ควรให้มีตัวละครมากนักเพราะคุมเรื่องยาก
- 2) ควรสร้างความประทับใจให้แก่ผู้อ่าน ตั้งแต่เริ่มแรกที่ตัวละครปรากฏตัว

3) ใน 3 - 4 บทแรก ควรแนะนำตัวละครสำคัญให้หมด ตัวเอกเข้าสู่เรื่องช้าทำให้ผู้อ่านรำคาญ

4. บทสนทนา บทสนทนาต้องให้แตกต่างกันตามฐานะของตัวละคร
 เจื้อย สดะเวทิน กล่าวถึง กลวิธีในการจัดบทสนทนาไว้ในหนังสือ
 ศิลปะการประพันธ์ ดังนี้ คือ

1) บทสนทนาควรมีขนาดสั้น และยาวบ้าง ถ้าหากยาวมากหรือเป็นการสั่งสอน คำชวนเชื่อ มากเกินไปผู้อ่านมักเบื่อ การเขียนบทสนทนาสั้น ๆ มีผลดีกว่าบทสนทนายาว ๆ เพราะมีน้ำหนักกว่า

2) ควรยืดหยุ่นขนาดความสั้นยาวของบทสนทนา ให้กับตัวละครบ้าง

3) การจัดบทสนทนาควรมีระยะพอสมควรในบทหนึ่ง ผู้เขียนควรแทรกด้วยบทพรรณนา หรือการบรรยายสั้น ๆ เสียบ้าง¹

5. ฉาก ในการประพันธ์ฉากหมายถึง

5.1 สถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้น โดยเกี่ยวข้องกับตัวละครด้วย

5.2 บรรยายภาพหรือสิ่งแวดล้อมทั้งปวงที่เป็นส่วนประกอบในเรื่อง ฉะนั้นคำว่าฉากจึงยังหมายถึงอารมณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ รูป รส กลิ่น เสียง อืกด้วย

เปลื้อง ฅ นคร² กล่าวถึงกลวิธีในการเขียนเรื่องสั้นซึ่งสามารถนำมาใช้ในการศึกษากลวิธีในการเขียนนวนิยายได้ คือ

1. การระบายสภาพและบรรยากาศ ผู้เขียนต้องชักนำความคิดของผู้อ่านให้ซาบซึ้ง ให้แลเห็นฉากที่วาดด้วยตัวอักษรให้ชัดเจน

2. การวางเค้าเรื่อง มี 2 ลักษณะ คือ

2.1 เริ่มนำเรื่องด้วยเหตุการณ์ธรรมดาแล้วจัดเรื่องให้มีความยุ่งยากขึ้นทุกทีเมื่อแก้ปัญหาก็ได้ เรื่องก็จบลงโดยเร็ว

2.2 เริ่มต้นเรื่องด้วยเหตุการณ์สำคัญอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วย้อนต้นกล่าวว่าเหตุการณ์นั้นมีมูลมาอย่างไร แล้วจึงดำเนินเรื่องเช่นเดียวกับแบบ 2.1

¹ เจื้อ สตะเวทิน ศิลปะการประพันธ์ หน้า 93

² เปลื้อง ฅ นคร คำบรรยายวิชาการประพันธ์และหนังสือพิมพ์ หน้า 83 -

3. การจัดตัวละครและให้บทบาท นักเขียนต้องเป็นคนช่างสังเกตลักษณะมนุษย์เอาใจใส่ศึกษามารยาท คำพูดของคนที่ย่านมาในสายตา

การให้บทบาทแก่ตัวละคร ผู้เขียนไม่ควรเป็นผู้บอกโดยตรง แต่ควรวาดภาพตัวละครด้วยคำพูดให้ผู้อ่านคิดเห็นได้เอง วิธีแสดงลักษณะของตัวละครแบบง่าย ๆ ได้แก่ การกล่าวถึงกิริยาอาการ คำพูดของตัวละคร หรือให้ตัวละครกล่าวขวัญแก่กัน

4. การบรรยายเรื่อง มี 2 วิธี คือ ให้ "ข้าพเจ้า" เป็นผู้เล่าเรื่องและใช้บุรุษที่สาม คือ ตัวละครแสดงบทบาทของตัวเอง

5. การเปิดเรื่อง การเปิดเรื่องมีหลายวิธี เช่น

5.1 โดยให้ตัวละครพูดกัน ต้องเป็นคำพูดที่น่าฟัง และมีประโยชน์ต่อการดำเนินเรื่อง

5.2 โดยการบรรยายตัวละคร

5.3 โดยการวางฉากและบรรยายตัวละคร

5.4 โดยการบรรยายพฤติกรรม และตัวละคร

5.5 โดยการชมวดแนวคิด ใช้โวหารเผ็ดร้อน คมข่า น่าฟัง

ขึ้นต้นสองสามประโยค

6. บทเจรจา หลักสำคัญ คือ ต้องเขียนให้เป็นคำพูดของมนุษย์ ต้องให้เหมาะกับตัวละคร และต้องให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินเรื่อง

3. แนวการศึกษาท่วงทำนองแต่งและกลวิธีเสนอเรื่องในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

เมื่อได้ศึกษาความหมายและแนวการศึกษาท่วงทำนองแต่งและกลวิธีเสนอเรื่องจากเอกสารของผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน พบว่า ท่วงทำนองแต่งและกลวิธีเสนอเรื่องเป็นศิลปะการแต่งที่มีคางมแตกต่างกันทั้งในด้านความหมายและแนวการศึกษาสมดังที่ มาร์ลี เค แคนซิเจอร์ และ คับบลิว สตาซี จอนสัน¹ (Marlies K. Danziger and W. Stacy Johnson) กล่าวไว้ว่า

คำว่า ท่วงทำนองแต่ง ไม่ว่าจะใช้กับร้อยแก้วหรือร้อยกรอง ไม่ควรใช้สับสนกับคำว่า กลวิธี เพราะโดยปกติกลวิธีของผู้เขียนนั้นเราหมายถึงวิธีการที่ผู้เขียนใช้ในการสร้างโครงสร้างทั้งหมดของวรรณคดี ซึ่งรวมทั้งการจัดลำดับโครงเรื่อง ความตั้งใจในการสร้างลักษณะนิสัยตัวละคร การสร้างและเปลี่ยนแปลงผู้เล่าเรื่อง การฉาก ทลอคจนการเสียดสีนิทานเปรียบเทียบและสัญลักษณ์ เช่นเดียวกับท่วงทำนองแต่ง ส่วนคำว่าท่วงทำนองแต่งนั้นเมื่อเราพูดถึงท่วงทำนองแต่ง เรามักนึกถึงสิ่งที่เราเรียกว่า องค์ประกอบของการเขียน และเกี่ยวข้องกับรายละเอียดทางคำณภาษา ซึ่งได้แก่ การสรรคำใช้ จินตภาพ ประโยค และเรื่องเสียง

การศึกษานวนิยายเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศในครั้งนี้ ได้อาศัยความรู้และแนวการศึกษาท่วงทำนองแต่ง และกลวิธีเสนอเรื่อง ที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้เขียนไว้ข้างต้น มาสรุปเป็นแนวทางในการศึกษาท่วงทำนองแต่ง และกลวิธีเสนอเรื่องของนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ได้ดังต่อไปนี้ คือ

¹ Marlies K. Danziger and W. Stacy Johnson. An Introduction to Literary Criticism. p. 33.

ตอนที่ 1 ท่วงทำนองแต่งของเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

ความหมาย

ท่วงทำนองแต่งหมายถึง การแสดงออกในการประพันธ์อันเป็นลักษณะเฉพาะตัวของนักเขียนแต่ละคน เช่น การใช้ถ้อยคำ การใช้ประโยค การใช้โวหาร และการบรรยายความ

แนวการศึกษาท่วงทำนองแต่ง

แนวการศึกษาท่วงทำนองแต่งในผู้ชนะสิบทิศ จะแบ่งเป็น 2 หัวข้อใหญ่ คือ ท่วงทำนองแต่งคำภาษา และท่วงทำนองแต่งที่แสดงปรัชญาและแนวนิยมในการแต่งผู้ชนะสิบทิศ ซึ่งแต่ละหัวข้อมีแนวการศึกษา ดังนี้ คือ

ท่วงทำนองแต่งคำภาษา จะศึกษาตามหัวข้อต่อไปนี้ คือ

1. การใช้คำ

1.1 การเลือกเสียงของคำ ซึ่งมีลักษณะปรากฏเด่นชัด เช่น การเล่นเสียง การเล่นคำ การใช้กลุ่มคำ การหลกคำ และการใช้คำกระชับ เป็นต้น

1.2 การใช้คำที่เหมาะสมกับเนื้อเรื่องและตัวละคร

1.3 การใช้คำที่ทำให้เกิดความรู้สึก

1.4 การใช้คำที่ทำให้เกิดจินตภาพ

1.5 การใช้คำที่ทำให้เกิดความประทับใจ

2. การใช้ประโยค จะศึกษาลักษณะประโยคที่นิยมใช้ในการเขียนผู้ชนะสิบทิศ เช่น

2.1 ประโยคยาวแบบโวหาร ซึ่งมีลักษณะเป็นประโยครวมเนื้อความ ประโยคทวีความ ประโยคที่ผูกให้ตีความ และประโยคที่จำแนกแล้วสรุป เป็นต้น

2.2 ประโยคยาวขึ้น ได้แก่ประโยคที่มีการขนานความ ประโยคที่มีความสมดุล ในเนื้อความ และประโยคที่มีการชักความ

2.3 ประโยคสั้น

3. การใช้โวหารและการบรรยายความ จะแยกกล่าวเป็น 2 หัวข้อ คือ การใช้โวหาร และการบรรยายความ ซึ่งมีรายละเอียด คือ

3.1 การใช้โวหาร

3.1.1 การสร้างภาพในจิต

3.1.2 การสร้างภาพพจน์ ซึ่งมีลักษณะที่ปรากฏเด่นชัด เช่น

- 1) การเปรียบเทียบหรืออุปมาอุปไมย
- 2) การกล่าวเกินจริง
- 3) การใช้สัญลักษณ์หรือสิ่งแทน
- 4) การใช้คำถามที่รู้คำตอบอยู่แล้ว และไม่ต้องการคำตอบอีก
- 5) การกล่าวแย้งกล่าวประชด
- 6) การกล่าวน้อยคำแต่กินใจความกว้างขวาง
- 7) การใช้บุคคลาธิษฐาน
- 8) การกล่าวเท็จความ
- 9) การยกเรื่องราวประกอบ

3.2 การบรรยายความ

3.2.1 ลักษณะการใช้การบรรยายความ

3.2.2 การใช้ภาษาในการบรรยายความ

ท่วงทำนองแห่งที่แสดงปรัชญาและแนวนิยมในการแต่งผู้ชนะสิบทิศ จะกล่าวถึง

1. ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาและแนวนิยมในการแต่งนวนิยายโดยทั่วไป จะรวบรวมความรู้ที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้เขียนเกี่ยวกับปรัชญาและแนวนิยมในการแต่งนวนิยายโดยทั่วไป เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานและเป็นแนวทางในการศึกษา ปรัชญาและแนวนิยมในการแต่งผู้ชนะสิบทิศต่อไป

2. ปรัชญาและแนวนิยมในการแต่งผู้ชนะสิบทิศ จะสรุปปรัชญาในวรรณคดีให้เป็นที่น่าสนใจชัด แล้วจึงกล่าวถึงปรัชญาและแนวนิยมในการแต่งผู้ชนะสิบทิศโดยแยกกล่าวเป็น 2 หัวข้อ คือ

2.1 ปรัชญา

2.1.1 ปรัชญาเกี่ยวกับความรัก

2.1.2 ปรัชญาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต

2.2 แนวนิยม

ตอนที่ 2 กลวิธีเสนอเรื่องของนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

ความหมาย

กลวิธีเสนอเรื่องหมายถึง วิธีการอันมีชั้นเชิงที่นักเขียนแต่ละคนนำมาใช้ในการสร้างงานประพันธ์ของตนให้มีคุณค่าเป็นที่น่าสนใจ และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นกว่าการบอกเล่าตามธรรมดา ได้แก่ กลวิธีในการดำเนินเรื่อง การสร้างตัวละคร บทสนทนา และฉาก

แนวการศึกษากลวิธีเสนอเรื่อง

ในการศึกษากลวิธีเสนอเรื่องของนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ จะนำกลวิธีที่สำคัญมากแล้ว 3 ประการ ซึ่งได้แก่กลวิธีเกี่ยวกับ

1. เนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่อง
2. ตัวละครและบทสนทนา
3. ฉาก : เวลาและสถานที่

เนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่อง จะกล่าวถึง

1. แก่นเรื่อง
2. เนื้อเรื่อง ซึ่งประกอบด้วย
 - 2.1 การเปิดเรื่อง
 - 2.2 การพัฒนาเรื่อง

2.2.1 การสร้างปัญหาให้ปรากฏ (Inciting moments)

หรือกลวิธีในการสร้างความขัดแย้ง (conflict)

- 2.2.2 การขยายตัวคลี่คลายปัญหา
- 2.2.3 การให้ปัญหาได้รับการแก้ไข
- 2.2.4 การคลี่คลายปัญหาเข้าสู่จุดจบ
- 2.3 การปิดเรื่อง
- 3. วิธีการเสริมเนื้อเรื่องที่น่าสนใจ
 - 3.1 การเลือกผู้เล่าเรื่อง
 - 3.2 การเล่าย้อนหลัง
 - 3.3 การสร้างความสนใจใคร่รู้เรื่องต่อไป
 - 3.4 การสร้างโครงเรื่องย่อย
 - 3.5 กลวิธีอื่น ๆ ที่ยาขอมนำมาใช้เกี่ยวกับเนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่อง

ตัวละครและบทสนทนา จะแยกกล่าวเป็น 2 หัวข้อใหญ่คือ ตัวละคร และ
บทสนทนา ทั้งนี้ คือ

- 1. กลวิธีเกี่ยวกับตัวละคร
 - 1.1 การเสนอลักษณะและนิสัยตัวละคร
 - 1.1.1 ผู้แต่งบรรยายเอง
 - 1.1.2 อาศัยบทสนทนาของตัวละคร
 - 1.1.3 อาศัยพฤติกรรมของตัวละคร
 - 1.2 ลักษณะนิสัยตัวละคร
 - 1.2.1 ประเภทหลายลักษณะ (Round Character)
 - 1.2.2 ประเภทน้อยลักษณะ (Flat Character)
 - 1.3 การสร้างตัวละคร
 - 1.3.1 การให้ความสำคัญแก่ตัวละคร
 - 1.3.2 การสร้างตัวละครให้สมจริง
- 2. กลวิธีเกี่ยวกับบทสนทนา
 - 2.1 ใช้บทสนทนาในการดำเนินเรื่อง

2.2 ใช้บทสนทนาอธิบายให้รู้จักตัวละคร

2.3 ใช้บทสนทนาเพื่อช่วยให้งานประพันธ์มีชีวิตชีวาน่าสนใจ การใช้บทสนทนาเพื่อช่วยให้งานประพันธ์มีชีวิตชีวาน่าสนใจนี้มีหลายลักษณะ เช่น ใช้บทสนทนาที่แสดงอารมณ์ของตัวละครอย่างสมจริง การใช้บทสนทนาที่มีลักษณะชักนำหรือจูงใจให้ผู้อ่านและผู้ฟังมีความเห็นคล้อยตามได้ และบทสนทนาที่มีลักษณะชักชวน เป็นต้น

ฉาก : เวลาและสถานที่ กลวิธีเกี่ยวกับฉากจะกล่าวถึง ดังนี้

1. การสร้างฉาก การสร้างฉากให้สมจริง จะพิจารณาได้จาก
 - การกำหนดเวลาให้คล้อยตามเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์
 - การพรรณนาให้รายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่อย่างชัดเจน
 - การใช้สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องประกอบฉาก

ลักษณะการสร้างฉาก ยังมีลักษณะที่แตกต่างกันไปตามความเหมาะสม อีกหลายประการ เช่น

1.1 ฉากนิ่ง

1.2 ฉากที่ให้ความรู้สึกถึงความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับเวลาและพฤติกรรมของ

ตัวละคร

1.3 ฉากที่สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง และอารมณ์ของตัวละคร

2. ลักษณะการใช้ฉาก

2.1 ใช้ฉากตามลำดับปฏิทิน

2.2 ใช้ฉากย้อนหลัง

2.3 ใช้ฉากหลายสถานที่และบรรยายสลับกันไปมา

บทที่ 4

ศึกษาท่วงทำนองแต่งและกลวิธีเสนอเรื่อง ของนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

ในการศึกษาค้างนี้ผู้เขียนมุ่งศึกษาค้างท่วงทำนองแต่งและกลวิธีเสนอเรื่องเป็นสำคัญ เพราะนวนิยายเรื่องนี้มีค่าความดีเก้นในค้างท่วงทำนองแต่งและกลวิธีเสนอเรื่องเป็นอย่างยิ่ง

เพื่อให้สะดวกในการศึกษา จึงได้จัดลำดับการศึกษาไว้เป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ท่วงทำนองแต่งของนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

ตอนที่ 2 กลวิธีเสนอเรื่องของนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

รายละเอียดในแต่ละตอนจะได้กล่าวถึงดังนี้ คือ

ตอนที่ 1 ท่วงทำนองแต่งของนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

เนื้อความในตอนนี้จะแบ่งเป็น 2 หัวข้อใหญ่ คือ ท่วงทำนองแต่งค้างภาษาและท่วงทำนองแต่งที่แสดงปรัชญาและแนวนิยมในการแต่งผู้ชนะสิบทิศ ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดเฉพาะตอนดังนี้

ท่วงทำนองแต่งค้างภาษา

ยาขอบเป็นนักประพันธ์ที่มีความประณีตและพิถีพิถันในการใช้ภาษายิ่งนัก ภาษาที่ยาขอบใช้ในงานประพันธ์ทุกชิ้นจึงมีความไพเราะสละสลวยและราบรื่นเสมอ ซึ่งลักษณะเช่นนี้นับเป็นท่วงทำนองแต่งค้างภาษาเฉพาะตัวของยาขอบเอง ในการศึกษานวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศพบว่า ยาขอบมีความสามารถในการใช้ภาษาได้อย่างดีเยี่ยมเป็นที่จับใจและนอกจากนี้ท่วงทำนองแต่งค้างภาษาอันเป็นลักษณะเฉพาะตัวของยาขอบยังมีส่วนเสริมให้ผู้ชนะสิบทิศทวีคุณค่าและน่าติดตามอ่านยิ่งขึ้นด้วย

การศึกษาท่วงทำนองแต่งค้างภาษาในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ได้ศึกษาในหัวข้อต่อไปนี้ คือ

1. การใช้คำ
2. การใช้ประโยค
3. การใช้โวหารและการบรรยายความ

1. การใช้คำ การสรรคำและการใช้คำในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศที่มีลักษณะเด่นชัด ได้แก่

1.1 การเลือกเสียงของคำ การเลือกเสียงของคำในผู้ชนะสิบทิศเป็นท่วงทำนองแต่งคำภาษาของยาขอบที่ผู้อ่านจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่ายาขอบมีความพิถีพิถันในการเลือกเสียงของคำเพื่อช่วยให้งานประพันธ์มีความไพเราะสละสลวยและน่าอ่านยิ่งขึ้น การเลือกเสียงของคำในผู้ชนะสิบทิศที่เห็นได้อย่างเด่นชัด คือ

1.1.1 การเล่นเสียง ยาขอบเล่นเสียงด้วยการใช้สัมผัสทั้งสัมผัสสระและสัมผัสพยัญชนะ ดังตัวอย่าง

สักแสงแผ่กว้าง	ผู้ใดใครอื่น
สะท้อนสะท้อนอ่อนแรง	ว่าขานหวานหู
ออกออมถนอมสุข	ปั้นปั้นขวัญจวนพระทัย
กระทบกระเทียบเปรียบเปรย	ชวนชวนสะเห็นอาย
กระชั้นชิดฉิวฉิวนางข้างใน	หงอยเหงาเศร้าสลก

- ถ้อยคำนำนวนลแห่งคนผู้นั้นจิตใจหวานหูไม่รู้วาย
- หึ่งนั้นคอยประโลมเจ้าจะเค็ดให้รู้รักที่จะหวีศกดิ์ตัว
- ขำพเจ้านี้ข้างเป็นคนอาภัพ ตัวเปล่าแต่เหล่าสตรีไม่มีตามอง
- ลางที่จะมีสิ่งใดเร้นเป็นเรื่องลับสัมพันธ์ต่อกันบ้าง
- แค้นนั้นวันจะลับหน้าแล้วรำลึกถึงกิริยาที่ละมุนละไมแลล้นที่รู้เลือกเอาคำรื่น

ขึ้นมาพาทีแล้ว ขำพเจ้าจะทำใจให้เป็นปกติมิได้เลย

1.1.2 การเล่นคำ การเล่นคำในผู้ชนะสิบทิศ ทำให้ภาษามีความไพเราะและคมคายยิ่งขึ้น เช่น

- จะเค็ดมาเมืองแปรแล้วพลอยแปรน้ำใจด้วยนะนี้ ก็ก่อความแค้นให้มังตรา
เป็นที่สุก

- ออกข้าพเจ้าแห่ง ใจข้าพเจ้าหิวสาหัส
- กุสุมาวอนให้เราคืนตัวแก่ตัว ' ข้อนี้สงสัยว่ารักศีลหรือหลงสินสอพิณยา
- หน้าท่านนั้นข้าพเจ้าพบเมื่อใดที่ใด ก็ตื่นตันใจไปทุกเมื่อทุกที
- ควรหรือน้องเรายังจะเก็บเอาเรื่องมิควรรมาแคลงใจ
- ข้าศึกภายในอันใดแก่ชาวแปรก็จะระบือ ข้าศึกภายนอกใดแก่ชาวหงสาวดีก็

จะพลอยระยันด้วย

- แม้นน้องท่านประมาณใจจะเค็ดที่รักท่านถูก เหมือนอย่างจะเค็ดประมาณใจ
ที่ท่านรักจะเค็ดถูกแล้ว ก็น่าที่จันทราจะรักข้าพเจ้าเกินกว่าที่รักอยู่บัดนี้หลายเท่าตัว
- เมื่อก็เจ้าเรียกเราว่าคนเคนตายเห็นที่จะสมจริงแล้ว อันเคนตายนั้นว่าเหลือ
ตายส่วนเจ้าสิมิใช่คนเคนตายหากเป็นคนกำลังจะตายอยู่แล้ว

นอกจากการเล่นคำในลักษณะดังกล่าว ขาชอบยังนิยมเล่นคำโดยใช้คำซ้อน

2 คู่ มาเล่นคำสลับที่กันเพื่อให้ไพเราะและคมคายยิ่งขึ้น เช่น

อับชื้อทราวมักก็	อ่อนมิ่งทราวมขวัญ
สิ้นยศเสื่อมมักก็	สิ้นโยชาคเยื่อ
เชิดกึกก็ชวรงค์	กิดหน้าขวางตา
กลัษถอยคืนคำ	คิคหน้าคามหลัง
เร้าหูลอมตา	ตากแกลกร่าลม

1.1.3 การใช้กลุ่มคำ ขาชอบนิยมใช้คำประสม 4 พยางค์หรือ

4 คำ ที่มีสัมผัสคล้องจองมีความหมายเป็นสำนวน เช่น

กำเรียบเสิบสาน	โอบอ่อนอ่อนตาม
เชิดหน้าชูตา	ศิรินทร์แห่ง
ก่อนรับขับสู้	กินแห่งแคลงใจ

อุคหนุนจุมเจือ

อกสันชวัญหาย

อำนจราชศักดิ์

นิคพ้องหมองใจ

- ไชยเกรงคังนี้จึงยับยั้งชั่งใจ อยู่หาตามไปไม่

- คังนี้ใครจะพูดขอให้หน่อเนื้อเชือกษัตริย์ทั้งสองฝ่ายปลงใจอมชอมกันเสีย

- แน่นไม่รวบรัดตัดความเสียขณะนี้ เบื้องหน้าเขาเกลียดความจุลลิจุลคนแห่ง

คนเสียแล้ว แม้จะสำเร็จก็ต้องข่มกันด้วยอำนาจมิใช่จะโดยความประนอมใจ

การใช้กลุ่มคำยังมีลักษณะที่เป็นคำซ้อนคำซ้ำอีกด้วย คือ

คำซ้อน ยาทอบนิยมิใช้คำซ้อนในการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศเป็นอย่างมาก เช่น

ทดแทน เพลียงพล้ำ ท่างไกล

อีกเติม ทักท้วง อัดอัน

ซุ่นหมอง ยั่วเย้า เกรงขาม

เบียดเสียด บั๊กบ้อง ยิกยาว

ลอบเร้น ถ้อยคำ จุ่นจวน

การใช้คำซ้อน นอกจากจะมีส่วนช่วยลดความแข็งกร้าวและความกระด้างในภาษาแล้วยังมีส่วนช่วยให้ภาษาในงานประพันธ์มีความไพเราะราบรื่นยิ่งขึ้นอีกด้วย เช่น

- ข้าหลวงพระธิดาองค์หนึ่งชื่อทองสาธูปโถมคมฆ่าแหลมซ้อยเป็นที่เจริญตานัก

- มหาเถรสั่งให้หลานท่านบิดม้นหน่วงเหนี่ยวอย่าเพื่อคืนทองอุไยคว้น

- ท่านจงเตรียมพลให้พร้อม แลอย่าได้แพร่พรายให้พวกอื่นรู้

คำซ้ำ ยาทอบนิยมิใช้คำซ้ำที่มีลักษณะเป็นคำซ้ำ 2 คู่ เพื่อถ่วงดุลน้ำหนักของเสียง เพื่อเน้นความหมายและเพื่อช่วยให้ภาษาไพเราะสละสลวยยิ่งขึ้น เช่น

การใช้คำซ้ำเพื่อถ่วงดุลน้ำหนักของเสียง มีลักษณะซ้ำเพียงบางส่วน กล่าวคือเป็นการซ้ำเสียงคำหน้า ส่วนคำหลังจะซ้ำเฉพาะพยัญชนะต้น ส่วนสระและตัวสะกดจะต่างกันไป เช่น

กระจิกกระจาย	กระแทกกระทัน	ละล้าละลึง
กระมิกกระเมียน	คะยันคะยอ	ระทระทวย
กระอิกกระอ่วน	สะทกสะท้าน	ชะม้ายชะม้อย
กระวีกะวาก	ประจ้อประแจ	ทะมิดทะแมง
กระพีกกระหอบ	ประเจิดประเจ้อ	สำราญสำเรีญ
กระค่างกระเคื่อง	ประหัดประหาร	สาหัสสากรรจ์
กระวนกระวาย	ประสิทธิ์ประสาท	รังเกียจรังกัน
กระตุ้งกระตึง	ประคิกประค่อ	เสมยสมายใจ

นอกจากการใช้คำซ้ำลักษณะซ้ำเพียงบางส่วนข้างต้นแล้ว ยาชอบยังนิยมใช้คำ

ซ้ำ 2 คู่ ที่เกิดจากการใช้คำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน หรือตรงกันข้ามกันมาขยายคำหน้าอีกคำ (กร. กาญจนา นาคสกุล เรียกว่าคำขยายคู่*) เช่น

ยืมมือยืมเท้า	ไม้เปือไม้เมา	รอวันรอคืน
ชิงไหวชิงพริบ	หน้าสีวหน้าขวาน	ทุกวี่ทุกวัน
หัวรักหัวไคร'	ปากเนื่อปากตัว	หลายยกหลายครา
สน้ำสนมเนื่อ	ท่าหูท่าตา	ดอยหน้าดอยหลัง
เป็นเคียดเป็นแค้น	ตอคเล็กตอคน้อย	คายร้ายคายดี

ส่วนการใช้คำซ้ำเพื่อเน้นความหมายและเพื่อช่วยให้ภาษามีความไพเราะสละสลวยยิ่งขึ้นนั้น ยาชอบ ใช้อยู่ในบทประพันธ์ ผู้ชนะสิบทิศเป็นจำนวนมาก เช่นกัน เช่น

- จาเลงกะโยก็ว่าการกินการอยู่นั้น ข้าพเจ้าเอาตัวเข้าพึ่งพระอาคัยนอน

วัดโฆณาคันไปคืนหนึ่ง ๆ

- แต่หากชาวยุคเจ้ามหาอุปราชนั้นจะได้มีใจหมายเอาพระสวามีเป็นร่วมโพธิ์ร่วมไทร สักน้อยหนึ่งก็หาไม่

*กร. กาญจนา นาคสกุล "แบบการเสริมสร้อยในภาษาไทยและภาษาเขมร" ใน กรอภษาและวรรณกรรม หน้า 114

- ปัจจุบันเมื่ออยู่หัวท่านก็ได้ซื้อสบู่แล้วว่า เป็นเมียชายสองแล้ว สองกษัตริย์สองตัว กับชายหนึ่งซึ่งปราศจากสัมพันธ์คือตัวข้าพเจ้า แม้ยังรู้สึกใครแน่นแฟ้นจับใจยิ่งกว่ากัน

การใช้คำซ้ำในผู้ชนะสิบทิศแม้ยาขอบจะนิยมใช้การซ้ำคำหน้าหรือพยางค์หน้าเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็ยังมีการใช้คำซ้ำคำหลังหรือพยางค์หลังอยู่บ้าง เช่น แสนรักสุดรัก

สองทุกข์สามทุกข์ เสียงสั้นปากสั้น สองซ้ำสามซ้ำ

ตัวเราเมืองเรามีหน้าลูกเราประหนึ่งตกเป็นเบี้ยล่างเขา

1.1.4 การหลากคำ ยาขอบใช้การหลากคำเฉพาะที่กล่าวถึงบุคคลเท่านั้น เช่น

ล่องปากแม่สโคงพักหนึ่งแล้ว ก็ลืกลับเรือเร็วพระมหาเถรแลเรือพระมหาสงฆ์ นั้นใช้แรงพาย จึงแล่นเลียบไปตามชายน้ำ หาได้ออกกลางอย่างเรือเจ้าหนุ่ม

ครั้นเมื่อพลเรือสองข้างต่างแลเห็นกัน ฝีพายเรือพระชคติยาจารย์จำกำปั่นรูปมะละกา ลำบูเรงนองไค ก็บอกความแก่พระมหาเถร เจ้าชวียังหลากใจอยู่ด้วยเห็นเรือนนั้นบายหัวเข้าสู่ทองอุ¹

พระชคติยาจารย์จึงว่าอาตมาภาพมาอยู่ที่นี่ พระเจ้านรบดี ก็หมั้นมาสนทนาคบหาเป็นที่สนิทต่อกันอยู่ พอหยั่งความในได้ถนัดว่า ยอดคนชาวแปรเป็นคนมักน้อยพอใจข้างความสงบเป็นประมาณ อย่างหนึ่งจอมคนผู้ชอบอริยาศัยคนทองอุเห็นว่าไมตรีจิตไม่ผันแปรไปอย่างอื่นแล้วจึงจะผูกแน่นอยู่กับชาวเรายังยืน พระทัยพระเจ้าแปรเป็นอย่างนี้จึงอาตมาได้ทุกข์พระเจ้าแปรยอมเคื้อกร้อนแทน²

1.1.5 การใช้คำกระชับ ได้แก่การใช้คำสั้น ๆ แต่แสดงความหมายได้ชัดเจนอยู่ในตัวเอง ยาขอบนิยมใช้คำชนิดนี้มาก และในบางครั้งก็ใช้ในลักษณะการตัดคำเพื่อให้ความกระชับด้วย ตัวอย่างการใช้คำกระชับ เช่น

¹โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4 หน้า 2260 - 2261

²โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7 หน้า 3885

- จะเกิดไคคิถักูชอบ
- จะเกิดว่านายท่านนั้นเกิดนัก แลมีหน้าเป็นหญิงเฝ้าเรือน
- นางนั้นทระวดีฟังถามเป็นแง่ก็ช่วยใจ
- นางข้าหลวงตัวกลั่นค่อนควักคำมัจริต ใส่ไคลับว่าใครเขาจะทนบัคสีใจให้

จับนั่งอยู่นาน ๆ ไค

- ท่านนี้บ่มตัวอยู่ด้วยศิลปศาสตร์อันสูงคือการยุทธ ซึ่งจะเอาชนะแก่คนนับหมื่น
นับแสน แต่ใจจริงไม่บ่มใจให้เหนือตนเองตามลักษณะของคนจะเป็นนายคน
- เมงยกอกแกล่ใส่หันพวละสัถย์ที่ไค เราจะบังคับให้ละหัว ไว้กับที่นั่นด้วย
การใช้คำกระชับในลักษณะคำถัก เช่น
- ใจหนึ่งพะวัคพะวนอยู่ด้วยการจะไปสู่กรรมในทองอุต่อวันพรุ่งวันรินนี้อยู่ถั่ว
- วันรินวันเรื่องเป็นอย่างข้าข้าพเจ้าจะเข้าถึงทองอุ
- พระนมเฝ้าเห็นอาการพระเจ้าทองอุลั่น
- มาตราว่าข้าพเจ้าจะไม่รู้เป็นใจ แต่ที่ปฏิเสธเสียว่าเป็นต้นเหตุแห่งกรรม

ทั้งนั้นมิไค

1.2 การใช้คำที่เหมาะสมกับเนื้อเรื่องและตัวละคร เนื่องจากยาขอบจงใจ
เขียนผู้ชนะสิบทิศในแนวของนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ โดยกำหนดให้เหตุการณ์ในเรื่อง
เริ่มต้นในปี พ.ศ. 2073 เป็นต้นมา ดังนั้นยาขอบจึงจำเป็นต้องสรรคำเพื่อใช้ให้
เหมาะสมกับรูปแบบของนวนิยายประเภทนี้ ตลอดจนเหมาะสมกับเนื้อเรื่องและตัวละครในเรื่องด้วย

การใช้คำที่เหมาะสมกับเนื้อเรื่องและตัวละครในผู้ชนะสิบทิศ สรุปได้ ดังนี้คือ

1.2.1 การใช้คำเก่า ยาขอบนำคำเก่าพื้นสมัยมาใช้ในการเขียน
ผู้ชนะสิบทิศทำให้เนื้อเรื่องมีความสมจริงตามกาลสมัยและช่วยให้ผู้อ่านมีความรู้สึกคล้อย-
ตามบรรยากาศในเรื่องได้เป็นอย่างดีอีกด้วย คำเก่าที่ใช้ในผู้ชนะสิบทิศ เช่น เบื้องนั้น
เบื้องว่า กาลโพน สืบไปเบื้องหน้า วันวานโน้น ตอนบ้องเพล เพลานั้น เพียน

ขวยใจ เกาะตัว ฟายน้ำตา ยามหนึ่ง ยามสอง และคำอื่น ๆ อีก เช่น

- แม่นางไฉ่ เกลือกวันหลัง แจ้งถึงพระกรรมพระเจ้า อยู่หัวความผิดก็จะตกแก่เรา ได้
- เจ้าเพชรบอกชื่อว่ามั่งนงายพังมั่งตรา ฟันชื่อมารคา
- ข้าพเจ้านี้เป็นคนมุนน้อย บรรพชิตเป็นเพศไม่ ค้อยต้องอารมณ์ตัว

สำหรับประโยคปฏิเสธ ยามขอจะใช้คำว่า มิได้แล้ว หาไม่ ก็หาไม่

หา...ไม่ ไว้ท้ายประโยค เช่น

- แต่เรื่องจะเป็นใจให้ลูกเราไปแย่งคู่ของผู้อื่นนั้น พระเจ้านะระดีเจ้ากรุงแปร หามิได้แล้ว

- ข้าพเจ้าจะได้เคยรับคำมั่นสัญญาใดจากท่านให้เป็นกิจจะลักษณะนั้น หาไม่

- จาเลงกะโบก็ว่าข้าพเจ้าพูดนี้มีใช้จะหมิ่นว่าจะเค็ดเป็นคนขาดความเคารพ

ศักดิ์หญิงก็หาไม่

- ข้าพเจ้าเห็นสาส์นประหลาดจึง หาฉิกไม่

การใช้คำเก่าพันสมัยในผู้ชนะสิบทิศ ยังปรากฏในลักษณะการใช้คำเปรียบที่พันสมัยอีกด้วย เช่น

- ครั้นหงสาวดีถอยมากระนั้นก็ฝันสู่ไปตามแกนมิทัน หม้อข้าวเค็ด เสียข้าเสียงโคนก็พาทหารหักเข้าค่ายได้

- มาตราจะได้ทำผิดใดไว้ เจ็กร้อยยานน้ำ กลับมายืนที่นี้ก็เกิดระทมใจเพราะเป็นสถานที่เตือนให้ระลึกความเคิบ

- ท่านตะคะฉะยังพิสูจน์ฝีมือให้เห็นเด่นชัดอีก ไขลู่อ่อนกว่าหลายค่อหลายขมมีแล้วระยะการต่อต้านหลายไขลู่ก็รุกได้มาถึง ชั่วเคียวมากแหลก

นอกจากนี้ยังมีการใช้คำเพื่อบอกให้รู้ว่าเป็นคำพูดของตัวละครในลักษณะของการเขียนวรรณกรรมประเภทเรื่องเล่าแบบเก่า โดยใช้คำว่า จึงว่า แล้วว่า ถามว่า ก็ว่า นำหน้าคำพูดของตัวละคร เช่น

ทั้งโลกแล้ว พระอนุชาท่านหวังแต่จะไต่ตะละแม่กุสุมาเป็นข้อใหญ่เมื่ออัครเทวี
 บิดพริ้ว ฉะนั้นเราก็จะลอบลักพระราชธิดาพาหนีไป สอพิณยาฟังเพียงแค่นี้ก็ร้องว่า
 ข้าพเจ้าทำตามคำท่านมิได้แล้ว เกรงว่าพระเจ้าสูงจะผูกใจเคืองไปวันหน้า ไซอู
 ก็ว่า ท่านอย่าไต่ขึ้นไปเลย อันความพาคึงควยเรื่องเสน่หานั้น มีตัวอย่างหรือ
 ว่าใครกั้วใคร ท่านพาตัวตะละแม่ไปแล้วก็ยื่นคำว่าท่านรักนางนักความกลัวราช-
 อาญา ก็มากแล้ว แต่ความรักนางยังยิ่งกว่า¹

การใช้คำเก่าในผู้ชนะสิบทิศ ยังมีอีกหลายลักษณะซึ่งอาจสรุปตามชนิดของคำได้
 ดังนี้ คือ

การใช้คำสรรพนาม การใช้คำสรรพนามของตัวละครใน ผู้ชนะสิบทิศ ยากอบ
 ใช้ในลักษณะเกี่ยวกับนวนิยายอิงประวัติศาสตร์โดยทั่วไป เช่น

สรรพนามบุรุษที่ 1 โดยปกติตัวละครทุกตัวจะใช้คำแทนตัวเองว่า "ข้าพเจ้า"
 และต้องการจะย้ำหรือเน้นความจะใช้คำว่า ข้าพเจ้าแล้วเขียนตามด้วยชื่อหรือตำแหน่ง
 ของบุคคล เช่น "ข้าพเจ้านายทัพทองอุ เป็นคนรักศักดิ์แต่ครั้นมาขึ้นสนทนาค้วยท่าน
 ณ บัดนี้ ศักดิ์ตัวมิได้คิดถึงเลย"²

บัดนี้กุสุมาท่านขาดสิ่งรักจริง อยู่ว่างลองคิดทบทวนตนเองเถิดว่าข้าพเจ้าคนฉีก
 กับสอพิณยาชาวหงสาวดีนั้นควรเป็นที่สงสารฝ่ายใด แม้นความภักดีของข้าพเจ้า
 ตะละแม่เพ่งเล็งเห็นบ้าง บอกให้ตะละแม่ผู้ถ่ายข้าวไปทองอุแล้วข้าพเจ้าจึงจะ
 กลับมาปร้ออีก ข้าพเจ้าจะเกิดจะปลอบอาการงอนแห่งตะละแม่ ทั้งที่ตัวมี
 เรื่องยากสุดที่ทำให้ใจให้เย็นเพื่อคอยปลอบได้แล้วแม้นไขนุญเราจะไต่บำรุงกัน
 สืบไปเทพเจ้าคงคลมบันดาลให้ตะละแม่สิ้นงอนเอง³

¹ ไซอู แพร์พันธุ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2 หน้า 816

² ไซอู แพร์พันธุ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4 หน้า 1992

³ ก. หน้า 2119 - 2120

สรรพนามบุรุษที่ 2 นิยมใช้คำว่า "ท่าน" สำหรับตัวละครที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน ยาชอบมักใช้สรรพนามที่ให้ความรู้สึกและแสดงความสัมพันธ์ไว้ด้วย เช่น น้องเรา น้องท่าน พี่ท่าน ลุงท่าน ครูท่าน เช่น

- จะเค็รับคำแล้วว่า ข้าพเจ้าจะสิ้นใจเสียก่อนสิ้นกรรมก็สุดแล้วศาสนาเกิดมันปีกทางกล้าแข็งเมื่อใดถึงน้องเราจะตกไปอยู่เมืองบาดาลก็จะรับมาเป็นของใจข้าพเจ้าให้จงได้

- วันนี้ข้าพเจ้าเห็นแต่หน้าท่านมิไค่ นั่งสนทนากันให้สมที่นานพบต่อเพลวันพ่วงวันรินลงเมื่อใด จึงจะมาหาพี่ท่านอีก

การใช้สรรพนามบุรุษที่ 2 บางครั้งยาชอบจะใช้ชื่อหรือตำแหน่งของตัวละครนำหน้าคำว่า ท่าน เช่น

- ไซอูแสรงเอามือชี้ขึ้นไปบนฟ้าแล้วว่า มองออนท่านยังจะสังเกตเห็นสิ่งใดบอกเหตุวิปริตเบื้องบนอากาศบ้างหรือหาไม่

- จาเลงกะโบกัว่า บุเรงนองท่านจงเปลี่ยนให้ข้าพเจ้านั่งประทับคอข้างคือเกิดส่วนท่านมาท้ายข้าพเจ้าจะเบนท้ายข้างให้ท่านทิ้งบาปให้ถนัดมือ

สรรพนามบุรุษที่ 3 ยาชอบใช้ชื่อบุคคลหรือตำแหน่งของบุคคลนั้น ๆ เช่น

- มิหน่าเล่าครั้งนี้จะเค็เค็เจ้ากระทำเป็นข้อผิดไว้คงว่าพระราชทานแก้วมณีให้แล้วแลทำกิริยาให้เห็นว่าบอกผิดเสีย สิ่งนี้มัจฉรา คุณเค็องแค่นอยู่ กษัตริย์ผู้นี้โทษอันคนอื่นเห็นว่าน้อย แต่เป็นโทษอันเกิดแต่เหมือนหมื่นพระเกียรติแล้วพระเจ้าทองอุ ก็ถือเป็นข้อผิดหนัก

- พระมหาเถรตระหนกตกใจอยู่ไม่น้อยก็ว่า กำชัยเนงมาถึงคนหนึ่งแลทองห่วนผู้ก็อีกคนหนึ่ง ให้บอกความข้างในทองอุให้เค็เค็เจ้ารู้ยังไม่บังควรจะกราบเข้ามา คนทั้งสองนั้นมิได้บอกหรือ

✧ อนึ่งการใช้สรรพนามของตัวละครในผู้ชนะสิบทิศจะขึ้นอยู่กับอารมณ์ของตัวละครด้วยเช่น ใช้คำว่า ภู ข้า เอ็ง มึง มัน ดังตัวอย่าง

- เจ้าขราก็ฟื้นเสียขึ้นในบัคคล แล้วจะว่ากล่าวประการใดก็ว่ากันไปประสาแม่

ถูกเด็ก แค่นี้ยังไม่พุงข้างผู้ใดแล้ว

- พระเจ้าตะเบงชะเวตี้ขึ้นเบื้องว่าไขลุมิชีวิตมิได้ลงมือให้สมแค่น ก็ยังโทษะ
จริตขณะนั้นมิได้ เข้าฆ่าแหล่ร่างไขลุมิเอนเข้ากองเพลิงเอง แลร้องให้คำรามว่าพันว่า
ข้าได้เขื่อนร่างคนร้ายกับมือเองบัดนี้ยังมีได้เสียหนึ่งที่แค่นมันทำแก่เจ้าพระคุณมังสินธุ

การใช้คำบุพบทและคำสันธาน การใช้คำบุพบทและคำสันธานในผู้ชนะสิบทิศนี้
โดยปกติจะมีลักษณะ เช่นเดียวกับวรรณกรรมประเภทความเรียงและเรื่องเล่าโดยทั่วไป
เช่น

- ตะเบงชะเวตี้ทำการทั้งนี้ความไม่งามก็จะตกแก่ตะเบงชะเวตี้เอง ข้าไท
เบื้องหน้าใครจะสวามีภักดีต่อคนว่าวาม เรามิคดงทัณฑ์เอนั้นชอบแล้ว แต่นี้ตะเบงชะเวตี้
มิได้ไต่ถามข้อความจากข้าพเจ้า นานไปวันหน้าไต่คิกแล้วพระเจ้าทองอุจะเสียใจเอง
แต่ยาชอบก็สามารถใช้คำบุพบทและคำสันธานที่ช่วยให้ภาษามีความคมคายยิ่งขึ้น
ได้อีกโดยการนำคำว่า แห่ง ด้วย ครั้น ครั้น...จึง มาใช้ มาตราว่า แล
มาใช้ เช่น

- ครั้นจึงเลว่าอุบายที่เกลี้ยกล่อมไม่เป็นอันสำเร็จแล้ว ธานองจึงว่า ครั้นนี้
ซาตาเมืองแปรจะต้องทำสงครามกับตะเบงชะเวตี้เป็นแน่แท้

- บุตรีปะชันมาตราว่าแต่เดิมไม่เคยคิกชอบคนทองอุ แต่อุทัยภัยเจ้านายทัพทองอุ
แสดงแก่ตนอ่อนโยนสุภาพซาบซึ้งยิ่งนัก ก็ออกคิกชอบคุณมิได้

- จะเกิดมาตรามันจะชั่วในสิ่งอื่น แต่ในข้อที่มีใจซังศครูทองอุทุกหนนั้น มิใช่
จะชั่วพลอยไปด้วย

- พินางแห่งท่านเป็นที่เกรงแห่งข้าพเจ้า

- บัดนี้ท่านตะคะฎีสำแดงตนพันคำคนจะพึงครหาแล้ว ข้าพเจ้าไม่ยอมให้ขุนพล
คนสูงลดตัวมาต่ำสู่ด้วยคนผู้นี้สืบไป หากไขลุมิยังคิดใจกระบี่ซาตาทองอุอยู่แค่นี้จงว่าด้วยเรา
แลเราจะรับการทั้งนี้เอง

การใช้คำกริยาและคำวิเศษณ์ การใช้คำกริยาและคำวิเศษณ์ของยาชอบมีลักษณะเป็นการเรียงเรียงคำแบบเก่า ซึ่งบางครั้งใช้เป็นสำนวนแบบภาษามาลี เช่น ใช้คำกริยานำหน้าคำนามรูปท กังทัวอย่าง

แสดงแก่ เขาสิ้น

เกรงแก่ แสงอาทิตย์

ละอายแก่ ฝุ่นสางเทวดา

เห็นแก่ ทา

เกิดแก่ ใจ

เกิดแก่ นาง

- เหตุใดจะให้ พลาค ต่อสิ่งที่รู้อยู่แล้วเป็นอันดี

- แลเจ้าจะเกิดขึ้นเหมือนคนยากไร้ได้กลิ่นอาหารทิพย์ก็งุนงง หลงไหล ในรูปรส

แห่งกุสุมาตฺตเราเป็นที่สุด

ในการใช้คำวิเศษณ์โดยเฉพาะคำ มาก และน้อย นั้น ยาชอบนิยมใช้คำวิเศษณ์นำหน้าตามลักษณะการใช้คำแบบเก่าของไทย ซึ่งเคยใช้กันมาว่า มากหมอมมาก ความ น้อย าวาสนา ยาชอบก็ใช้คำมาก น้อย ขยายโดยนับเคียงกันกับวิธีขยายแบบไทย ๆ เช่น

มากรักมากอาลัย

มากคำนินทา

มากความสุขุม

มากใจนิยม

มากความทุกข์

มากใจงอน

มากใจรักดี

น้อยน้ำใจ

และนอกจากนี้ยังใช้การเรียงคำแบบภาษามาลี คือมีคำนามรูปทหลังคำวิเศษณ์อีกด้วย เช่น

อ่อนแก่ การโลภี

หนา ด้วย ความรัก

อ่อนแก่ ความ

หนา ด้วย คุณสมบัติ

หน้มแก่ ความตาย

หนา ด้วย ความเอาฆาต

1.2.2 การใช้คำง่ายและคำที่สูงส่ง ยาชอบใช้คำง่ายและคำที่สูงส่งเพื่อให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่องและฐานะของตัวละครในเรื่อง ดังจะได้กล่าวถึง คือ การใช้คำง่าย โดยทั่วไปยาชอบจะไม่ใช้คำศัพท์ยากในการบรรยายเนื้อเรื่อง

และเหตุการณ์ แต่จะใช้คำที่คนทั่ว ๆ ไปเข้าใจได้โดยง่าย ซึ่งเป็นผลให้ผู้อ่านรู้เรื่อง และรับอารมณ์ต่าง ๆ ได้รวดเร็ว เช่น

ครั้นถึงบ้าน ตะคะฉุก็ให้ภรรยาจัดอาหารมาเลี้ยงกันในเพลานั้นเป็นที่เอิกเกริก
จาเลงกะโบสพายอกว่ามังฉายนี้ชุ่มฉ่ำมือฉ่ำ เพลงทวนจกจันแตงว่าไว้ไม่ให้ใคร
รู้ ข้าพเจ้าอุทานบนหลังม้าคล่องแคล่วงามสง่าเสมอทหารเทพคา ตะคะฉุเป็น
ผู้ใหญ่แลคนตรง ไม่ชอบขมิคนตรง ๆ คอหน้าก็สรรเสริญมังฉายพอควร แล
ปลุกปลอบให้มีความระเอย่าทะนงตัวว่ามีฝีมือดี มังฉายรับคำท่านครูมีคำสมควรที่
ข้าพเจ้าอุทานทั่วไว้ แลตะคะฉุก็ว่าเมื่อเราหนุ่ม ๆ เคยออกสนามคู่กับสมภารวัด
กุโสคอยยังจำเชิงเขาได้ พอเห็นเจ้าจับทวนรำไม่ถึงเพลงเห็นดกแบบอาจารย์
เก่าไว้ ก็วางใจว่าคงไม่อายไซ้ เจ้าคล่องแคล่วว่องไวฉะนี้ถึงพระมหาเถร
จะกลับเป็นหนุ่มอีกครั้งหนึ่งก็เต็มปล้ำ มังฉายก็ว่าขึ้นเชิงพระมหาเถรนั้น ขณะ
ที่สอนข้าพเจ้าสังเกตเห็นว่าเยือกเย็นสุขุมนัก ระมัดระวังตัวดีเป็นที่สุก เอา
ข้าพเจ้าไปเทียบท่านเห็นใกล้นัก¹

แล้ววันหนึ่ง พอพระเจ้าแปรเสด็จขึ้น รานองเค็นออกจากเผ่ายังมีทันล่องทอง
พระโรง พอมีมือมาชุกชายเลื้อ ครั้นหันมาดูปะเอยะชันหุ่ญผู้ว่าราชการ
ทหารเกลอเข้าก็ดีใจ ปะชันหุ่ญก็ออกปากชวนว่า หากที่ท่านมิได้มีราชการ
คว่นแล้ว เชิญไปสนทนา ณ บ้านข้าพเจ้าเถิด มีความสำคัญจะแจ้งให้ทราบ
รานองก็รับคำแล้วสั่งให้คนหามแคร่ตามไปยังบ้านปะชันหุ่ญ

ครั้นนั่งลงในที่อันควรแล้ว ปะชันหุ่ญจึงว่าแก่รานองว่า ระหว่าง
ที่พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกขุนนาง ข้าพเจ้าสังเกตเห็นที่ท่านจับดาเจ้ามังฉาย
อยู่ ยังจะได้เรื่องราวหรือพลิกพื้นความทรงจำประการใดได้บ้างหรือรานอง
ตอบว่า เรามองคนผู้นั้นเหมือนเห็นเงาในกระจก จะจับให้ถนัดมือมิได้ แล

สังเกศพระเจ้าแปรเล่าทั่วทั้งที่โกปรอปรามันมิใช่น้อยแม้มิได้หลักฐานดั่งแต่
แล้ว ก็พลอยให้คนทั้งปวงเข้าใจว่าเราเป็นผู้ใหญ่อดิศาเด็ก ฉะนั้นจำจะ
นิ่งไว้ก่อน¹

การใช้คำที่สูงส่ง แม้จะปรากฏว่ายาขอมนิยมใช้คำง่ายในการเขียนผู้ชนะสิบทิศ
เป็นส่วนใหญ่ แต่ผู้อ่านจะพบว่ายาขอมได้สรรคำใช้เพื่อให้ถูกต้องและเหมาะสมกับเนื้อเรื่อง
ที่มีตัวละครหลายระดับ คือ ตั้งแต่สามัญชนขุนนางข้าราชการ พระสงฆ์ และพระเจ้า
แผ่นดินทั้ง 4 เมืองเอกในลุ่มแม่น้ำอิระวดี การสรรคำเพื่อใช้ให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง
และฐานะของตัวละครนี้ ยาขอมใช้ได้เป็นอย่างดีในทุกระดับตั้งแต่ คำง่าย ๆ ขรรคมคา
สำหรับสามัญชนจนกระทั่งถึงคำที่สูงส่งสมฐานะของตัวละครที่เป็นพระเจ้าแผ่นดิน

ตัวอย่างการใช้คำที่สูงส่งสำหรับพระเจ้าแผ่นดิน ในผู้ชนะสิบทิศ คือ

"เมื่อนั้นพุทธกาลล่วงไปแล้ว 2073 พรรษา เมงกะปินโยทั้งตนเป็น
มหากษัตริย์ ทรงนามพระเจ้าสิริชัยะสุระ ยกเศวตฉัตรขึ้น ๗ เมืองทองอุเรืองกฤษณา-
นภาพแผ่ไปทั่วดินแดนที่อยู่ ๗ เวียงแม่อิระวดีอันชื่อว่าพุกามประเทศนั้น"²

ในตอนจักรพรรดิทะเบงชะเวคี อันเป็นตอนที่พระเจ้าทะเบงชะเวคีทำพิธี
บรมราชาภิเษกนั้น ยาขอมได้สรรคำที่สูงส่งเหมาะสมกับเนื้อเรื่องและฐานะของตัวละคร
ได้เป็นอย่างดี ดังความในตอนหนึ่งว่า

ครั้นได้พิไชยฤทธิ์อันเป็นศุภมงคล ชีพพรหมณ์ทั้งปวงก็แวงล้อมอัญเชิญเยว-
กษัตริย์ เสด็จขึ้นสรงพระสหัสสธาราในพระมหามณเฑียรเสร็จแล้ว ก็เสด็จขึ้น
ทรงนั่งอุทุมพรภัทรวิรุณหือหนั่งพยุักษ์อัจฉาอาสน์ แดงลาดสีหอันจาริกด้วยชาติ
ทรคุณในแผ่นดินสุวรรณโคตเศวตฉัตร แล้วพรหมณ์พฤตยามาตย์ก็ให้เป่าสังข์ทักษ์วงวิภู
สันของแลกลองอินทเกรวี แตรสังข์ดุริยางค์ดนตรีขึ้นพร้อมกัน

¹ ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 346

² ฎ. หน้า 1

ฝ่ายพระสงฆ์ราชาคณะก็เจริญพระปริตรถวายชัยมงคล ชีพพรหมณ์
ก็ถวายอาเศียรภาสแล่นำกรณน้ำสังข์ตามไสยเวท สอดย่นปายขุนวังหงสาวดีเค็ม
ถวายเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ทั้งห้า แลอัญชิวีเศษประกาศแทนเสมอเสียง
ทวยราษฎร์เทลงทั้งปวงว่า ตะเบงชะเวตั้นคือเจ้าชีวิตชาวหงสาวดี ครั้นแล้ว
ชีพพรหมณ์ เชิดฆ้องมโหรีเสกจ้อออกจากพระที่นั่งอุทุมพรภักทรภิธู ประทับใต้
นพปฏลเศวตฉัตรสำหรับพระบรมมหากษัตริย์เสกจ้อจากราชการ แล้วรับพระเจ้า
นรະบดียุ่ประแสงพระเจ้าโสมนัสพวากรุงอังวะ ให้นั่งในที่เสมอกันหากันเสมอ
สัปตปฏลเศวตฉัตร¹

1.3 การใช้คำที่ทำให้เกิดความรู้สึก ถ้อยคำที่ข้าขอสรรใช้ในเรื่องผู้ชนะ-
สิบทิศ มีพลังในการสร้างความรู้สึกรู้สึกของผู้อ่าน ผู้อ่านจะเกิดความรู้สึกสะเทือนอารมณ์และ
กินใจในถ้อยคำนั้น ๆ ราวกับได้มีโอกาสสัมผัสด้วยประสาทของตนเอง

วิธีการใช้คำเน้นความรู้สึกรุนแรงของตัวละคร ซึ่งข้าขอใช้วิธีการสรรใช้คำ
และความเช่นนี้ใน 2 กรณีต่อไปนี้ คือ

1.3.1 ใช้ทั่วไป ในการบรรยายเหตุการณ์พฤติกรรมและอารมณ์ของ
ตัวละคร ข้าขอสมมติสรรคำที่ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกคล้อยตามอยู่เสมอ ดังนั้นผู้อ่านจึง
พบว่าคำที่ทำให้เกิดความรู้สึกมีอยู่ทั่วไปในผู้ชนะสิบทิศคำที่พบทั่วไปนี้ เช่น

- เจ้าหนุมชยิบแล้วเขยื้อนอีก จะจากราชคุณน้อยยก¹ราวปี่ว่าพิษณุสร้าน
คำลาล่าลืออยู่แต่ในลำคอข่มใจแล้วยังมีอาจบอกได้ ละลาละลึงอยู่จนเบื้องตะวันออกแสง
เงินดุคขึ้นมาร่ำไรเพียรหักใจแล้วจึงตกปากลา

- ใจหนึ่งนั้นเชื่อคืออยู่ในตัวว่าคงจะไถ่กอกจันทรา²น้อยแต่โดยคี่สักวันหนึ่งเป็นแท้
แต่อีกใจหนึ่งนั้นมองแล้วความท้อแท้ก็แล่นขึ้นมาจุกใจ

¹โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7 หน้า 4418 - 4419

- มังกรายกำลังคลั่งควายที่เค้นในความเก่า ก็โจนจากม้าตามไขดู เอาเท้าเหยียบอกไว้แล้วว่าจงถามความไปบอกสอพินยานายมึงเถิดว่ามันถูกไคโอกาสเช่นนี้วันใด จะแพงให้รุยยิ่งกว่ามึงผู้ข้าอีกสิบเท่า

- เสียงโคคนแต่ที่คันพังเจ้าหนุ่มทำให้ประอาธ เลือกทหารก็คิดจะรับคำ

จาเลงกะโบท่านเอยแต่ออกจากที่นั้มีการพระอิฐ ยังมีพันจะลงพุนพระมูเตาที่นี้เสียอีก แทนที่จะรู้สึกเหมือนน้ำมันค้มาพรมเกล้าพรมใจตัวกั้งก่อน ข้าพเจ้ากลับเยียบเยือกหนาวจะว่าก็เสียยิ่งกว่าความสังหรณ์ของเจ้าเมื่อวันเราเสียทองหุ่ญญี่แก่ไขดู โธมาข้าพเจ้าทุกเส้นดูจู้จ้นต้องสยิวกาย ก็วิตกมีรูว่า ลางร้ายไคจะพ้องพานเรา¹

1.3.2 ใช้จบท้ายข้อความ การใช้คำที่ทำให้เกิดความรู้สึกนี้ นอกจากจะมีคำที่พบทั่วไปดังตัวอย่างข้างต้นแล้ว ยังปรากฏว่าในผู้ชนะสิบทิศ ยาชอบนิยมใช้คำบางคำมีเสียงนุ่มนวลอ่อนหวานเพื่อสร้างความรู้สึกว่ากล่าวในเชิงปลอบประโลมแสดงความอ่อนโยน หรือวิงวอนออกอ้อน และสามารถใช้คำนั้น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพเช่น คำว่า เอย คำคำนี้โดยส่วนรวมจะให้ความรู้สึกถึงความสุภาพ นุ่มนวลและอ่อนหวาน ดังตัวอย่างเช่น

- จะเกิดพิศแล้วมีอาจกลันรักจึงรูลงตรงกระพุ่มแก้มนั้น แล้วปลุกนางแต่เบา ๆ ว่าจันทราเอย เชิญน้องท่านขึ้นเถิดจะเกิดคนชื้อได้มาอยู่แทบเท้าแม่แล้ว

- แม่บุตรแห่งนายเอยขอให้งอนแลคือกับข้าพเจ้าชื้อคนเดียวเถิดอย่าไปถือกับผู้อื่น หากผู้นั้นไม่รักท่านแล้วจะไม่ตามใจ

จันทราแม่เอยคำหนึ่งก็เลือกสองคำก็ศักดิ์นี้ ข้าพเจ้าแจ้งว่าน้องท่านใช้พูดโดยจริงใจ อารมณ์ที่แค่นั้นดกบั่นให้กลั่นออกมา แต่กระนั้นยินหลอกว่าจะศักดิ์ยังออกใจหวิมิไคเลย มาตราว่าข้าพเจ้าจะทำชั่วยิ่งกว่านี้สักร้อยเท่า จันทราท่านก็ศักดิ์ข้าพเจ้ามิไค เพราะข้าพเจ้านี้คือไครเล่า น้องเอยแม่อย่าเฝ้าปิดหน้าเชิญ

หันมาดูให้เต็มตาเถิด จะใช้คนที่ทะเลแม่รักเสมอดวงใจหรือมิใช่จึงเห็นว่าเป็น
ไปมิได้ ที่น้องท่านจะเหี้ยมถึงกับตัดดวงใจตัว

คำว่า เอ๋ย นี้ นอกจากจะให้ความรู้สึกถึงกล่าวเป็นส่วนใหญ่แล้ว ในบางเนื้อ
ความยังให้ความรู้สึกว่าเป็นการกล่าวเย้ยกันได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับใจความใน
บริบทเป็นสำคัญ เช่น

- บุเรงนองเอ๋ย วานท่านจงรับรู้ไว้ว่า ข้าพเจ้านี้ไม่รักวิชาคนตรีเลยซัดพระ
อัครเทวีมิได้ก็หักไปตามแกน ฉะนั้นการที่ผู้มาถึงเรือหวังเป้าทะเลแม่มิใช่จะปรารถนา
จะเรียนเอาวิชาพิณคอก หากแต่ปรารถนาจะก่อความรำคาญใจให้แก่ท่านตามบัญญัติจะ
พึงทำได้ตามมี

- วิสะเบงเอ๋ย ข้าพเจ้าทะเลสิ่งในหนคันนั้นจริงแล้ว แต่ทะเลเพราะไม่คิดว่า
ในบรรดาคนชั่วชาวของภูนั้นจะมีใคร โศกชั่วจตุจั่ววิสะเบง

แล้ว เป็นคำที่ให้ความรู้สึกถึงความอ่อนโยน นุ่มนวล แต่ในขณะเดียวกันก็มี
ความหมายเป็นการย้าหรือนั่นให้ข้อความหรือกิริยาที่แสดงตระหนักชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น

- อันข้าพเจ้าว่าช่างมีบุญเหมือนกาฝากขึ้นบนต้นไม้ใหญ่รากหาได้หยั่งถึงดินเอง
จะเป็นที่พึ่งแก่ใครนั้นหาได้ไม่แล้ว

- ความรักมากเกินไปความแค้นทะเลแม่ก็ออกจะเด็ดไว้แล้วว่า ข้าพเจ้าตกอยู่ใน
อำนาจท่านแล้ว แลบัดนี้ความฉุนเฉียวแห่งท่านคลายลง ท่านจะไม่ให้โอกาสแก่น้องท่าน
เล่าความจริงให้รู้บ้างหรือ

- ดูสุมาท่าเราเจ็บช้ำนั้นจริงแล้ว แต่ความชั่วของคนหนึ่งจะมารับเป็นความชั่ว
ของอีกคนหนึ่งหาได้ไม่

1.4 การใช้คำที่ทำให้เกิดจินตภาพ จินตภาพหมายถึงภาพที่บังเกิดขึ้นในความ
รู้สึกของคน ตามที่ตนเคยมีประสบการณ์มา เป็นภาพที่เห็นด้วยใจคิด ด้วยความรู้สึก

ยาชอบเป็นนักเขียนที่มีความสามารถในการเลือกสรรคำเพื่อใช้ในการบรรยาย
เนื้อความและเหตุการณ์ต่าง ๆ เป็นอย่างดียิ่ง ทำให้ผู้อ่านได้เห็นภาพจากถ้อยคำที่บรรยาย
นั้นอย่างชัดเจน ในผู้ชนะสิบทิศ ยาชอบใช้คำที่ทำให้เกิดจินตภาพหลายลักษณะ เช่น

จินตภาพทางการเห็น เช่น

- อ้ายคนเฒ่าตายปุ๊บคือใคร นุ่งหม่มขอมช่อฉะนี้ ลักษณะปรากฏประหนึ่งคนถ้อย
- เบื้องหัวเรื่อนั้นยังไม่สิ้นแสงเพลิงรวมทั้งเรือแล่นคู่ไค้ลมเป่า เพลิงที่ท่าที่จะมอดแล้ว ก็กั๊ดวอมวอมแจ่มใสขึ้นเนื่อง ๆ ครั้นเรือแล่นก้าวสลับเป็นพันปลาเบี่ยงรับลม ลมพัดมาวูบหนึ่งแสงไฟสว่างจ้าขึ้น

จินตภาพทางการได้ยิน เช่น

- แม้ในสำนักพระยามหากษัตริย์เล่าจะมีคนคิดพิณก็สักว่าคิดได้จะหาสาเนียงกลม-กลืนโหยหวนจะมีใครเคยได้ยินมาแต่ก่อน

พระเจ้าตะเบงชเวตตี้ลุกขึ้นจากที่บรรทมได้ก็คว่ำพระแสงคู่หัดออกมาทั้งที่มีไค้สวมเกราะ ออกมาถึงประตูค่ายสมทบกับเนงบาสีฮ่องนายกองคนสนิท ต่างฝ่ายต่างไม่รู้เรื่องราว ไค้ยินเสียงไม้ประทุมาแต่ป่าเหนือลม ไค้ล่อออกมานอกค่ายเห็นป่าไผ่ตองเพลิงรุ่งโรจน์ขึ้นทั่วราวป่า ทั้งลมก็ตีตะบึงมาทางค่าย ถ้ายกเถียว มีทันที่พระเจ้าทองอุจะสั่งการสถานใด ก็ไค้ยินเสียงโห่ร้องกลองที่ระงมมาแต่เบื้องกำแพงเมืองแปร ทหารในค่ายก็ฮือฮือขึ้นว่าชาวแปรยกพลมาปล้นค่าย¹

จินตภาพทางการสัมผัส เช่น

- อันนางทองสาอายุเฟื่องรุ่งสาวไว้จรีทศคีณสะเห็นไปทั่วร่าง ต้องมือชายเจ้าฐั เชื้อผู้ดี เช่นสอพิณยาก็หลงไหลไผ่ผันยิ่งนัก
- อันตัวมีใจกระเหี้ยนกระหือรือจะได้ชมตะละแม่หนักอยู่แล้ว ครั้นไค้ช่องกระนั้น ก็เลี่ยมล่องท้องเกล้าโดยลำพองใจ

จินตภาพทางการไค้กลิ่น เช่น

ครั้นทหารหงสาวดีดับแล้ว จะเกิดก็ให้เลือกหาศพแลทหารที่เจ็บป่วยมรทุกข้างมรทุกมาไว้ให้สิ้น ทั้งแต่ศพทหารหงสาวดีไว้แล้วเร่งถอยเสียจุกันด้วย ที่นั้นควาเลือกส่งกลิ่นฟุ้งอยู่ ทกคำสนิหสัศวร่ายไค้กลิ่นจะก่อความรำคาญแก่ทหารทองอุ

จินตภาพทางการลัทธิ เช่น

มังกรว่าจ้างข้าพเจ้าประมาณสัตรีเหมือนกับแกล้มจะอ่อนเปรี้ยวอ่อนเค็มไปบ้างก็พอกสิ้นระคนไปกับข้าวได้ ส่วนข้าวสาคงมียืนพื้นจึงจะประดังชีวิตอยู่ข้าพเจ้าถือเพื่อนสำคัญเท่าข้าว จึงถือท่านสำคัญกว่านางนั้นทะวัก

การใช้คำที่ทำให้เกิดจินตภาพทางการลัทธินี้ ในบางครั้งยาขอบใช้ควบคู่ไปกับจินตภาพทางการไถ่กลืนด้วย เช่น

พระเจ้าอยู่หัวหมายพระทัยจะกระทำให้สำเร็จ ความถูกต้องใจเจ็บโดยวิธีเย็นก็รินสุราพระราชทานให้จะเกิดด้วยพระหัตถ์เอง เจ้าหนุ่มใช้คนคอยสุรา มีหน้าของเสวยหมักส่ำสแรงจัดกระนั้น เพียงกระทบกลิ่นก็จุนอยู่ จะมีรับเล่าเกรงข้างเป็นของพระราชทาน ก็ดื่มเข้าไปเต็มอีก

จินตภาพทางการเคลื่อนไหว เช่น

- พระมหาเถรทราบแล้วมิไค่นอนใจ เพราะจะเกิดเป็นศิษย์สุดรักคว่ำจีวรแล้วก็ละล่ำละลักมาโดยค่วน มังกรกว่าดังร้อนใจคุกหน้าคันทหลังพระมหาเถรเป็นพัลวัน

- เสียงโค่นถูกสะกิดแปลเก่าก็ละอายใจอยู่ พอได้ช่องก็โผนเข้าหาหมายจะท่อมือซ้ำ

จินตภาพทางความรู้สึก เช่น

- แค่มกัณหิมานั้น ถึงหากจะฝึกปรีอเชิงอาวุธกับบิณฑาม้าชานาประหนึ่งชายฉกรรจ์คนหนึ่งก็จริง แต่ความประหม่าไหวหวั่นยังคงอยู่ตามวิสัยหญิง เห็นข้าพนักถึงหัวขาดนั้นใจก็กริกแลมีอาการวิงเวียน

- เมงฮลาแรงก็ยิ่งงุ่นง่านทะยานใจนัก เร่งโหมมือจะหักเอาด้วยกำลัง

1.5 การใช้คำที่ทำให้เกิดความประทับใจ ในผู้ชนะสิบทิศยาขอบสรรคำใช้เพื่อให้สะดุดใจและกระทบอารมณ์ของผู้อ่านอยู่เสมอ และผลจากการสรรคำนี้ย่อมมีส่วนช่วยให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกประทับใจในการใช้ถ้อยคำของยาขอบได้เป็นอย่างดี

ลักษณะการใช้คำที่ทำให้เกิดความประทับใจ สรุปได้ดังนี้ คือ

1.5.1 ใช้คำสมที่มีพลังด้านความหมาย คือการนำคำที่โดยปกติ
ธรรมดาจะไม่ใช้ด้วยกัน มาใช้ด้วยกัน เช่นนำคำกริยาที่ต้องการกรรมซึ่งมีความหมาย
เป็นรูปธรรมมาใช้กับกรรมซึ่งมีความหมายเป็นนามธรรม ได้แก่คำว่ากลืนโศก คมยศ
คัมสุข กรอกคำชม กรอกความเท็จ ใส่ยิ้ม ใส่รูป เมาทูช เมารูป คำกรรม
คำสงคราม แบกความอาย แบกความทรง ปลุกสวาท บั่นลั่น หัวรัก หัวใจ
บ่อนรัก และใช้คำสมที่ผิดแปลกไปจากธรรมดาในลักษณะอื่น ๆ อีก เช่น

ผู้แรงอยู่ด้วยความกตัญญู

ปลุกเพาะคุณวชิแห่งตัว

เคลือบร่างด้วยรูปหญิง

คนผู้วัชรทุกเมรัย

ปลอบนางให้เชื่อง

ทำการหวานช็อกกระฉ่อนไปทั่วอาณาเขตพุกาม

ข้าพเจ้าจะขอกลิ่นแก้มแม่ไม่มาก สักครึ่งหนึ่งให้สมที่หัวใจคอย นางทองสาฟ้าง

กระนั้นวิญญาสาวกลับมาสิงตัวอีกครั้งหนึ่งมีกิริยาชะมดชะมอยเยี่ยงอายอยู่

การใช้คำประเภทนี้ ปราณี กุลละวณิชย์¹ กล่าวว่า การใช้ภาษาที่ผิดไปจาก
การใช้ภาษาแบบปกติซึ่งเป็นที่ยอมรับของคนโดยทั่วไป (foregrounding) เป็นวิธีการ
สำคัญวิธีหนึ่งในทางการประพันธ์ ทั้งนี้เพราะการใช้ภาษาที่สะดุดตาผู้อ่านหรือสะดุดหูผู้ฟัง
มีผลทำให้เกิดการหยุดชะงักเพื่อจะตีความให้ได้ และเพื่อจะได้เข้าใจความหมายนั้น ๆ
วิธีการเช่นนี้มักมีผลในการเพิ่มความรู้สึกและความคิดคำนึงของผู้อ่านและผู้ฟังได้ยิ่งขึ้น

ในขณะสืบทิศ ยาชอบนิยมิใช้คำที่ผิดแปลกไปจากธรรมดา และใช้ได้อย่าง
คมคาย ทำให้ภาษาของยาชอบมีความคมเข้มและลึกซึ้งเป็นที่ประทับใจผู้อ่านได้เป็นอย่างดี

1.5.2 ใช้คำที่มีความหมายเป็นนัยประหวัด

ยาชอบนิยมิใช้คำที่ให้ความหมายเป็นนัยประหวัดเป็นอย่างมาก การใช้คำประเภทนี้จะมี
ความหมายไม่ตรงกับรูปคำนั้น ๆ เช่น

¹ปราณี กุลละวณิชย์ "พลังของภาษาแหวกแนว" ใน ภาษาพิณิจ หน้า 49

- ถู่มังตรา^๑ทรากรปากยังไม่สิ้นความม บังอาจดูหมิ่นมังสินธุผู้มีคุณแก่แผ่นดิน
อาทมานี้เมื่อก่อนที่มือทั้งสองจะกุมศาส์^๒ก็กุมค้ำทวนนาแรมปี
- ค่อมาคอกตะคะ^๓นี้มีคามันอยู่ในมือทั้งสองข้างคุมคนตีตะลุยมาแถบตะวันตก
แลมังสินธุก็กรายทวนกวาคมาตลอดเมืองตะวันตกออก เราทั้งสองนี้มีโชหรือที่^๔กวากแผ่นดิน
อันไม่เคยมีใครสนใจ มาวางไว้ตรงหน้าเมงกะป็นโยนายเรา
- ข้าพเจ้าก็อาจ^๕อุคมงกุฎ^๖รักเกล้าโสหันพวอ้างจะเสียได้คราวเดียวกับสการะ^๗รุตพี
หงสาวดี

- สืออั้ง^๘พังแล้วโกรชนักจึงพลอยเถียงแทนเนงบว่า พระเจ้าแปรปรนปรือแต่
เพียงเท่านั้น จะเค็ค^๙ลีม^{๑๐}ยาง^{๑๑}ขาวเมืองทอง^{๑๒}เสียแล้วหรือ

1.5.3 ใช้คำที่มีลักษณะขัดแย้งกัน การใช้คำประเภทนี้เป็นท่วงทำนอง
แต่งที่มุ่งให้ผู้อ่านเกิดความสะอึกใจ โดยการสร้างองค์ประกอบของประโยคให้แตกต่าง
กันจนเป็นที่สังเกตได้ชัดเจน

ในผู้ชนะสิบทิศ ยาชอบใช้คำประเภทนี้โดยการใช้คำพื้นหรือที่เรียกกันว่าภาษา
ปาก* (vulgate) ควบคู่ไปกับภาษาแบบแผน** (formal) เพื่อให้สะอึกใจ กระเทว
อารมณ์ของผู้อ่าน และให้เกิดความประหลาดใจ เช่น

ตกว่าพาตัวเองไปเข้าปิ้งตักหนทางตัวเอง

แต่จะให้จะเกิดไปก่ออยู่กลางสนามแล้วกรบเมืองไม่กล้าเอาตัวนั้นทำมิได้แล้ว

สอพินยาก็เค็มเอี้ย^{๑๓}สิ้นหนทางคืบกันแต่กัมหน้าอุคิน

เมื่อไม่เห็นทางดอยก็จำรุกตะบันสืบไปข้างหน้า

ท่านเพ็ญลงวันโคอย่านึกฝ่ายหนึ่งจะไม่เชกเอา

จาเลงกะโบท่านนั้นเป็นคนอารมณ์ผู้ใหญ่นึกว่าไม่ยินดีสู้สัวยเหล่าสทธิ

จูมว่าวันนี้เล่ากล่าวความเป็นเรื่องสวาทแก่ข้าพเจ้า

* ภาษาปาก ใช้เครื่องหมาย _____

** ภาษาแบบแผน ใช้เครื่องหมาย _____

2. การใช้ประโยค ลักษณะการสร้างประโยคของนักเขียนนั้นสรุปได้เป็น 4 แบบใหญ่ ๆ คือ

ประโยคสั้น

ประโยคยาวขึ้น

ประโยคยาวแบบโวหาร

ประโยคบาโรก¹ (baroque)

ในขณะสืบหิต มีการใช้ประโยคในลักษณะต่อไปนี้ คือ

✓ 2.1 ประโยคยาวแบบโวหาร คือ ประโยคที่ต้องการกล่าวรายละเอียดไปแต่ละอย่างจนจบประโยคจึงจะมีเนื้อความสมบูรณ์เป็นที่เข้าใจ หรือเป็นประโยคคำถามที่รู้คำตอบอยู่แล้ว หรือมีฉะนั้นก็เป็นประโยคที่พูดให้ตีความเสียก่อน ไม่กล่าวอย่างตรงไปตรงมา

เขาชอบนิมิตใช้ประโยคยาวแบบโวหารในบทสนทนาของตัวละครเป็นอย่างมาก และลักษณะของประโยคยาวแบบโวหารที่พบในขณะสืบหิต พอสรุปได้ คือ

2.1.1 ประโยครวมเนื้อความ ได้แก่ประโยคที่มีเนื้อความหลายประโยครวมกัน และแต่ละประโยคมีความสัมพันธ์ต่อกัน เมื่ออ่านจบประโยครวมแล้วจึงจะได้เนื้อความที่สมบูรณ์

ตัวอย่างประโยครวมเนื้อความ คือ

- ข้าพเจ้าเป็นบุตรของบุเรงนองนายทัพทองอุ ฉะนั้นถ้าบัดนี้ข้าพเจ้าจะตายเพราะมือชาวแปรแล้ว เคื่อนหน้ากลางเมืองหรือที่สำคัญแห่งใดแห่งหนึ่งในเมืองนี้จะมีพระสวามีเจ็กีย่อก่อนโง่งอีกแห่งหนึ่ง แลในสวภูนั้นบุเรงนองจอมโยธาทองอุจะบรรจุนิธิตะกะฉูนี้ไว้เป็นแท้

- เราจะก่อสร้างครามค่ายทองอุ นั้น ข้าพเจ้ามองไม่เห็นเราจะได้สิ่งใดจากทองอุ นอกจากเปล่าเปลืองตัว

¹ ภูทาบ มัลลิกะมาส วรรณคดีวิจารณ์ หน้า 132 - 134

- แต่ตอนนี้ยามไครมาราบไหวตัวที่ไร การจะจากคนเหล่านี้เหมือนคอยเตือนให้ข้าพเจ้าไปกระทำการวะตะละแม่เมืองทองอุ โดยความที่เป็นมาปรากฏชัดแจ้งอยู่แล้วว่า ซึ่งข้าพเจ้ายังมีชื่อแลหน้าเป็นเคารพของคนทั้งปวงนั้น เพราะจันทราช่วยอุ้มชูรักษาชื่อไว้

2.1.2 ประโยชน์ทวีความ ขาขอใช้ประโยชน์ที่ทวีความสำคัญของเนื้อความในประโยคให้สูงขึ้นเป็นลำดับจนกระทั่งถึงสูงที่สุด การทวีความสำคัญในประโยคนั้นเป็นห่วงห่านองแต่งเฉพาะตัวที่เด่นชัดของขาขอด้วย เช่น

- เจ้าหนุ่มจึงว่าซึ่งข้าพเจ้าเป็นคนรักศักดิ์ตัวเองยิ่งนัก แต่ขณะนี้ก็ยังรักศักดิ์ตะละแม่ยิ่งกว่ารักศักดิ์ตัว
- กุสุมาแม่เอ๋ยข้าพเจ้านี้เป็นคนรักชีวิตแลรักท่านยิ่งกว่าชีวิต แต่ทั้งท่านและทั้งชีวิตข้าพเจ้ารวมกัน ข้าพเจ้าก็ยังรักน้อยกว่าเมืองทองอุ
- พระเจ้าแปรจึงว่าเรารักลูกประหนึ่งนัยน์ตา แต่ทว่าเมืองแลอาณาประชาราษฎร์ชาวแปรยังรักยิ่งกว่า
- ตะละแม่ฟังคำเจ้าหนุ่มกระนั้นก็อ่อนลง แลยังมีได้สร้างให้แลว่าความแค้นห่านนั้นประมาดว่าใหญ่เกินคินฟ้า แต่ทว่าความรักท่านลี้ยงยิ่งกว่า ข้าพเจ้าหรือจะกล้าขับท่านออกไปตาย

- ข้าพเจ้านี้รักชีวิตน้อยกว่าที่รักความบริสุทธิ์แห่งตัว แต่ทั้งชีวิตแลความบริสุทธิ์นั้น ยังรักน้อยกว่าที่จะได้แทนคุณสมเด็จพระราชา

2.1.3 ประโยคที่พูดให้ตีความ เช่น

- แม้นพระราชาमारकाกลับราชสำนักแปรเป็นถิ่นฐานแล้ว อย่างนี้ว่ากุสุมาจะอาศัยความเป็นคน (ยินดีที่จะตาย)
- จะเกิดก็ทำสำรวมกิริยาเป็นอันดีแล้วว่า ท่านนี้ชะรอยจะทรูหนักด้วยโรคชาววังจับ (บิจริต)
- มองฮอนหัวเราะแล้วว่า หากข้อนี้เป็นเรื่องจริงก็ต้องไปไว้เรื่องที่เกิดขึ้นวันนี้หรือเป็นเรื่องเกี่ยวกับที่ข้าพเจ้ารู้ เพราะข้าพเจ้ารู้เห็นนั้นเป็นคนละเรื่อง (เรื่องไม่จริง)

- ธรรมเนียมของท่านมิใช่ธรรมเนียมของเรา ซึ่งไม่คุ้มเกล้าจะว่าเป็นปกติไมตรี นั้นก็สุดแต่จะว่า แต่เราจะได้ปกติให้พ้นไปมิได้ เราก็ได้บอกความขอบคุณท่านแล้ว ปาก เรานั้นนอกจากใจเราแล้วไม่ค่อยยอมรับใช้ใคร (ปากตรงกับใจ)

2.1.4 ประโยคที่จำแนกแล้วสรุป ประโยคชนิดนี้ยาชอบนิยมใช้มาก ลักษณะประโยคมักมีการแยกแยะข้อความเป็นส่วน ๆ แล้วสรุปความเป็นจำนวนนับเพื่อให้ เนื้อความเด่นชัดยิ่งขึ้น เช่น

- ไชยฤทธิ์ลอบว่า การสืบส่วนสำเร็จมา 7 ส่วนแล้ว ยังเหลือแต่ว่าชาว เมืองฮือฮั่นอย่างหนึ่ง แลเสียงโชนรุกเข้ามาถึง ๗ เมืองอีกอย่างหนึ่ง สองอย่าง เท่านั้นแล้วที่หวังไว้ก็คงจะงอกงาม

แม้การเป็นไปดังข้าพเจ้าแนะทั้งนี้ พระเจ้าตะเบงชเวตศัลยประเสริฐจักได้ ประโยชน์ถึงสามประการ อย่างหนึ่งประสาธน์น้ำจิตขาวแปรให้สวามิภักดิ์แน่น ทามเกล้ามูลที่นางโธ้อั่วผูก อย่างหนึ่งเหมือนซื่อน้ำใจนางโธ้อั่วไว้ได้สิ้น อย่าง หนึ่งความปองร้ายที่นางนี้มีบ้างต่อชาวทองอุ ครั้นนี้เหมือนพระเจ้าอยู่หัว ท่าน จะถูกรากเหง้าถึงเสียสิ้นเชิง คุณสามจึงเกิดมีค่ายประการฉะนี้¹

- ทุกวันนี้น้องท่านรักข้าพเจ้ายิ่งนักนั้นโดยสิ่งใดเป็นมูล แม้รักชื่อที่เลื่องลือไป ไกลของข้าพเจ้า หรือรักอำนาจที่เป็นใหญ่กว่านายกองทั้งสี่หมู่ของนายทหารทองอุหรือชื่อ ยศ ทั้งนี้มีใช้กันเหตุแล้ว แต่หากรักเพราะเอ็นดูแก่คนที่ข้าพเจ้ารู้จักวอนปากตัว หรือแม่ รักเพราะอดใจอย่าให้รักคนที่จงรักแหมมิได้ ทั้งสี่ข้อที่อ้างนี้แม่ถือข้อใดเป็นมูล

2.2 ประโยคยาวขึ้น คือประโยคเนกัตถประโยค หรือสังกรประโยค ที่มีขนาดยาวขยายความแก่กันในกลุ่มประโยคนั้น

ในผู้ชนะสิบทิศ ยาชอบนิยมใช้ประโยคชนิดนี้ เช่น

- บุญคุณขุนวังท่านมีแก่แปรครั้งนี้ชอบที่จะจาริกไว้ในพงศาวดาร ข้าพเจ้าจะ กล่าวคำขอบคุณท่านบัดนี้ก็ดูที่ไม่สมแก่ความเหนื่อยยาก ไว้ให้ท่านเข้าเมืองเถิดพระเจ้า-

¹ โสติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6 หน้า 3404 - 3405

อยู่หัวสำแดงความชอบคุณด้วยพระโอรสเอง นั้นแล้วจะสาสมกับผลงานที่ท่านได้ทำไว้

- แล่น้ำพระทัยพระเจ้าทองนูนแจ่มอยู่แล้ว สหายร่วมนมแห่งคนนั้นมีฝีมือเป็นที่วางใจ แม้รับราชการข้างเมืองแปรไปทำคั้งนี้แลแล้วก็พอจะเกิดผล

- ก็แลจันทราทำให้สำแดงการปริเวทนาคั้งนี้ แม้จะเค็ดขึ้นม้ออยู่กลางศึกว่าลึกถึงรอยโศกที่พบคั้งนี้เข้าครั้งใด ข้อมือก็คงลั่นกำลึงคอนค้ำทวนเสียเป็นแท้ จันทราประสงค์หรือจะให้ข้าพเจ้าสิ้นชีวิตในการสงคราม

นอกจากนี้การใช้ประโยคยาวในผู้ชนะสิบทิศ ยังปรากฏเด่นชัดในลักษณะคั้งต่อไปนี้คือ

2.2.1 ประโยคที่มีการขนานความ ยาชอบสร้างประโยคที่มีเนื้อความเป็นคู่ขนานและคล้องตามกันโดยใช้คำว่า ทรายโค-ทรายนั่น ฉนโค-ฉนนั่น เมื่อโค-เมื่อนั้น ที่โค-ที่นั่น สิ่งโค-สิ่งนั้น อันโค-อันนั้น ฯลฯ ทำให้ประโยคมีการถ่วงดุล เนื้อความและมีน้ำหนักโคคี่ยิ่งขึ้น เช่น

- จะเค็ดนั้นจะค้องโทษนานเพียงใดไม่มีใครจะประมาณถูก หรือว่าถ้ายังมีใจรักของอยู่ทรายโค ประทุถูกเมืองแปรก็คงบิโคอยู่ทรายนั่น

- สการะจุตพิถอยไปคั้งนี้ จะเปรียบก็เหมือนพญานาคลั่นกำลึง ยังอยู่แต่พิชแลพ่นลั่นเมื่อโค ชีวิตก็เป็นอันทรายเมื่อนั้น

2.2.2 ประโยคที่มีความสมดุลในเนื้อความ การใช้ประโยคยาวของยาชอบนอกจากจะมีลักษณะคู่ขนานความระหว่างประโยค 2 ประโยค โดยมีคำสันธานคู่สคงการคล้องตามก้ำกับไว้ด้วยก้งกล่าวแล้ว ยาชอบยังนิยมใช้การถ่วงความหรือถ่วงดุล เนื้อความ โดยวิธีทำให้น้ำหนักเนื้อความและจำนวนคำในประโยคทั้งสองมีความสมดุลหรือใกล้เคียงกัน เช่น

- ข้าพเจ้ารักน้องท่านนี้โดยใจกักก็ ส่วนที่รักตะละแม่เมืองแปรสิรักโดยใจปอง

- คำของท่านกรมเมืองทองนูนชอบแล้ว ส่วนคำค้ำนของท่านจิสะเบงก็ใช้จะไว้สาระเสีย

- ตะละแม่ผู้กพระทัยแคนหนักแล้วแต่สายสัมพันธ์เดิมก็รักริงหนักดุจกัน

- พี่ท่านอย่าคิคว่าข้าพเจ้าไม่เอาการท่านกะการคิไม่ให้ข้าพเจ้ารู้ฉนโค ฝ่าย

ข้าพเจ้าทาบถามพระเจ้าแปรลับตาท่าน ก็มีได้บอกให้ท่านรู้ดูจกัน

- 2.2.3 ประโยคที่มีการชักความ ยาชอบใช้ประโยคที่มีการชักความ ทำให้ข้อความนั้นเป็นที่สะดุดใจผู้อ่านและช่วยให้ประโยคนั้นน้ำหนักก็ยิ่งขึ้น เช่น
- ข้าพเจ้าตัวยังเปล่าหาเคยมีภรรยาไม่ แต่มีคนที่รักยิ่งกว่าภรรยาอยู่
 - ข้าพเจ้าจะให้จะเกิดไปอยู่เสียนอกเมือง เพราะจะอยู่ใกล้ที่อกที่จะอยากเห็นหน้ามิได้ แต่เห็นเข้าแล้วเล่าก็เป็นเครื่องรำคาญตา แลอาจลงทัณฑ์เอาโดยโทษะ
 - มังคงายท่านถือถือว่าเลิศชายก็ยังเลือกรักไว้หลายนาง แต่ข้าพเจ้านี้ถึงตัวชั้วก็จะขอรักมันไว้แต่ชายเดียว
 - ถึงหากทะเลแม่เมืองแปรเป็นคูแค้น แต่ความอาลัยที่แฝงอยู่ก็สูงให้พิศแล้วไม่รู้สึก
 - เจ้าหนุ่มก็ทอใจใหญ่ค่อยอุปเอาหน้าทะเลแม่เมืองแปรแต่เบามือแล้วรำพึงว่าบุญโคชักเราให้พบจันทร์หาเมืองทองอุแล้วกรรมโคชักให้เรามาปะกู่สมานางนี้อีก

2.3 ประโยคสั้น คือประโยคที่เป็นเอกัตถประโยค ยาชอบนิยมใช้ประโยคสั้นในการเล่าเรื่องเพื่อบอกกิริยาอาการที่รวดเร็วและทันที่ของตัวละคร และใช้ในบทสนทนาของตัวละคร ที่ยาชอบบาลักษณะนิสัยให้เป็นบุคคลที่ไม่ช่างเจรจา เช่น

- เจ้าสอพินยาเห็นอาการมังกราก็บาดตาเป็นที่สุด จึงควากด้วยเสียงอันดังว่า โฉนอายด้อยผู้นี้จึงไม่เจียนกายเหินขึ้นนั่งร่วมที่เสนาบดีผู้ใหญ่แล้วต่อหน้าเราฉะนี้ แล้วยังทำกิริยาเหมือนทองไม่รู้ร้อนอีกฤา

สื่อยังไม่ทันจะตอบ เนงมาก็ควากกับคนชายของว่า อ้ายด้อยจะข้าอุโยมายืนพึงดูใช้อยู่ข้างนี้ หากจะมีใครใครมาซื้อหา เอ็งจงบอกแก่เขาว่าวันนี้ไม่ขายใครเพราะคิดที่จะมาปรนนิบัติ คนชายกำลังจะขุดจานอาหารไปให้ชายกลางคนครันได้ฟังเนงมาว่าฉะนั้นก็เหมือนเท้าตริงประตูก้าวไปไม่ออก เนงมาข้าสั่งสาทัณฑ์ให้เอาอาหารจานนี้มาให้ตัวเขา เจ้าคนชายก็จะทำตาม ชายกลางคนเห็นอานางเนงมาถึงเพียงนี้ก็เคียดใจถึงขนาด ลูกขึ้นมาที่คนชายของแล้วว่า มึงค้าขายเช่นนี้หายุติธรรมแก่คนซื้อไม่แล้วก็ตบเอาหน้าคนชายของคว่ำลง¹

นอกจากนี้ ยาชอบยังใช้ประโยชน์ในการแสดงพฤติกรรมตัวละครอีก เช่น

- ตะละแม่มียกกระนั้นก็กลับฉลักใส่ถ้วยใจอน
- เจ้าหนุ่มทอดใจใหญ่ แล้วว่า...
- เจ้าหนุ่มก็ตกใจหนัก แล้วว่า...
- นางกัณโฑมาต้องเตือนกระนั้นจึงลุกออกไปรับ
- เจ้าหนุ่มฟังแล้วขอบใจที่หัวเราะเอา แลดูมือนาคะตะเซโบด้วยกิริยาสนิท

ไปสู่ที่ครูเฒ่าตะคะฉุฉินั่งรออยู่

3. การใช้โวหารและการบรรยายความ

3.1 การใช้โวหาร ยาชอบเป็นนักประพันธ์ที่นิยมการใช้โวหารในบทประพันธ์เป็นอย่างยิ่ง ซึ่งในผู้ชนะสิบทิศจะสรุปถึงการใช้โวหารของยาชอบได้ คือ

3.1.1 การสร้างภาพในจิตหรือจินตภาพ (Image) ยาชอบสามารถทำให้ผู้อ่านสร้างภาพในจิตตามตัวอักษรที่ยาชอบเขียนไว้ในผู้ชนะสิบทิศได้อย่างแจ่มชัด เช่น

ทั้งตราเอย เจ้านั้นเป็นเสือ บัดนี้ก็เปรียบเหมือนเนื้อ จงเหลือวไปดูพลไพร่
ทองอุ้งข้างดำคั่นแลเมืองคยาพพาได้รวมเป็นร่างเดียวกับ ตัวไปทางหนึ่ง
แล้วหัวไปอีกทางหนึ่งเล่า บ้างก็ละลายซากตัวไว้ในกองเพลิง คนทองอุ้งพากัน
ฉิบหายโดยสิ้น ยังเหลือแต่เจ้าแลนายกองคนสนิทขึ้นสู่ไปก็รังแต่จะเป็นศพเสีย
ทั้งสามคน¹

จะเค็กเบนช้างเข้าที่นั่นแล้วป็นปะปนขึ้นไปพร้อมทหารเลว แลกำแพงเมือง
เมาะตะมะนั้นกว้างประมาณวาหนึ่งหากตรงใกล้ทวารเมืองยกขึ้นเป็นหอรับ จึง
ประกอบขานมีสัณฐานกว้างกว่าแห่งอื่น 3 เท่า แต่ที่นั่นเป็นที่ค่อรบกันสาหัส
ทหารทองอุ้งถูกฆ่าลงมากแล้ว ร่างพังล้มระเกะระกะแลโลหิตแดงฉานดูจลาจล

¹ โะติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2 หน้า 712

ชโลมทึบจนไว้ทั้งผนกระหน่ำลงมาชะเลือกสี่มอันทะลักกองอยู่ เท้าเหยียบแต่ละก้าวก็สิ้นเสมือนย่ำชายเลน¹

แต่พอล่วงทวารมิได้ 20 ก้าวย่างมา ประหนึ่งเทพเจ้าประจำทวารบันคาลอาเพศ ไม่ประจักษ์ว่าสิ่งใดมาใกล้ทางม้าอันอาจทำให้ตระหนก หากม้าพระที่นั่งลงแล้วแผ่นคืบ องค์ตะเบงชเวตตี้ทรงพลั้งกระนั้นยังรังมีหยุก กระทั่งเจ้ามหาอุปราชากระต๊อบโกสนตามมาทัน แลช่วยรั้งสายขับไว้ แต่ม้าพระที่นั่งกระนั้นก็ยังมิหยุก - อนึ่งพวंगที่มีกำลังอยู่ม้ามังตราแลม้าจะเค็ดก็สะบัดคันซูลมุนอยู่ขวางทางม้าประมาณ 700 ม้าที่ตามมาก็พลอยให้คันซูลมุนไม่เป็นกระบวน มีหน้าเกิดลมบ้าหมูพัดป่วน จุ่มเอาผงคลีขึ้นเป็นล่ำกลางหมู่ม้าอีกจึงกว่าทวารทั้งปวงจะบังคับพาหนะประจำแห่งตนลงได้ ก็เป็นเวลาชั่วเคี้ยวหมากแหลกจึงสงบที่อลเวง²

นอกจากนี้ลักษณะการสร้างภาพในจิตให้กับผู้อ่าน ยาชอบยังนิยมสร้างด้วยการใช้คำคมประกอบเนื้อความอีกด้วย เช่น

วิสัยหญิงเมื่อเสียตัวด้วยชายแล้วก็เหมือนคราติบระงัใจ หักโง่จนจำเริญไม่ผละบินไปแล้วจะไรรอยซอนี้วนทวนคิดให้จงทีเกิด แต่ถูกกอดจูบต้องเพียงเท่านั้นลับหลังทวนทุกซนหนักอยู่แล้วเพราะผูกใจถึง ยังจะมีค้ำฟ้าเจ้าให้แน่นกว่านั้นอีกเล่าหากทวนเชื่อนข้าพเจ้าเสีย มีต้องโลกแล่นไปถึงอารามกุโสคอินนหรือแม้ทวนเข้าออกนอกในลอบไปมาถึงไค้คล้องก็ใครจะผ่อนปรนตาม แต่มีกว่าจะลอคเข้ามาแต่ละทีช่างแสนเชื่อง ละล่านักก็ไม่แจ้งว่าจะเกิดโทษขึ้นวันใด³

¹ โสติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7 หน้า 4218

² โสติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8 หน้า 5082 - 5083

³ โสติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 39

- รสหวานใดที่ได้กระทบลิ้นถูกน้ำกลั้วก็สิ้นไป แต่รสหวานที่ผ่านมาสัมผัสทางหู ย่อมหวานอยู่ไม่รู้เสื่อมหาย

- พระเจ้าหงสาวดีจึงตรัสว่า วิสัยเกลือไม่เลือกกว่าก้อนใหญ่หรือ เล็กย่อมครอง ความเค็มอยู่ในรสเดียวกัน

3.1.2 การสร้างภาพพจน์

การใช้โวหารในผู้ชนะสิบทิศ ยาชอบนิยมใช้การสร้างภาพพจน์เพื่อให้เกิด... ประสิทธิผลในด้านความเข้าใจ และความรู้สึกของผู้อ่าน ตลอดจนช่วยให้ภาษาในผู้ชนะสิบทิศมีความไพเราะสละสลวยและคมคายยิ่งขึ้นอีกด้วย

ลักษณะการสร้างภาพพจน์ในผู้ชนะสิบทิศ ยาชอบมีวิธีการสร้างหลายแบบ เช่น

1) การเปรียบเทียบหรืออุปมาอุปไมย การสร้างภาพพจน์ในลักษณะการเปรียบเทียบหรืออุปมาอุปไมยนี้ เป็นวิธีที่ยาชอบนิยมใช้ในผู้ชนะสิบทิศมากที่สุด และแม้ยาชอบจะใช้โวหารชนิดนี้มากเพียงใดผู้อ่านก็จะไม่รู้สึกเบื่อหน่าย ทั้งนี้เพราะยาชอบใช้โวหารอุปมาอุปไมยได้อย่างไพเราะคมคายและลึกซึ้งเป็นที่ประทับใจผู้อ่านเป็นอย่างยิ่ง

โดยปกติสิ่งที่ยาชอบนำมาใช้ในการเปรียบเทียบจะแตกต่างกันไปตามความเหมาะสม แต่เนื่องจาก ผู้ชนะสิบทิศเป็นนวนิยายที่มีขนาดยาวมาก ฉะนั้นสิ่งที่นำมาเปรียบเทียบจึงมีสิ่งที่ซ้ำกันอยู่บ้างพอให้เป็นที่สังเกตได้ว่าสิ่งที่ยาชอบใช้ในการเปรียบเทียบบ่อยครั้งนั้นได้แก่ สัตว์ต่าง ๆ อาหาร คนใช้ ส่วนวนเกล้า ๆ ว่า* หมากรุก* แลสุรา* เป็นต้น ตัวอย่างการเปรียบเทียบ เช่น

สัตว์ เช่น

- แลเมงฮลาแงเมงกวางแง ได้ข่าวชาวเมืองชุมพลออกมากระนั้นทั้งสองนายทหารโมณีนกียินดี ประหนึ่งพยัคฆ์ไค้กลืนเนื้อ

- พระเจ้าแปรประทับอยู่เหนือกำแพงเชิงเทิน เห็นดังนั้นก็เอามือตบพระแล้วตรัสว่า มังตราอาญ์น้อยเพียงเท่านั้นทำศึกกล้าหาญชาญชัย เหมือนพระยาไกรสรอยู่กลาง

* ดูตัวอย่างในประสบการณ์ในการวิ่งรอกว่าว เล่นหมากรุก และการดื่มสุรา

ฝูงมฤค วิดกแต่เบื้องหน้าหัวเมืองทั้งปวงจะตกเป็นเมืองออกแก่อ้ายเด็กล้นคำผู้ขึ้น

อาหาร เช่น

- กุสุมาลูกเราและจะเกิดผู้เป็นขุนวังครั้งนั้นก็สนิทสนมกันอยู่ แลเจ้าจะเกิดขึ้นเหมือนคนยากไถ่กลืนอาหารทิพย์ถึงนงนวลลงในรูปรสแห่งกุสุมาลูกเราเป็นที่สุด

- มันจะเปรียบรสสวาทเหมือนอย่างอาหาร ท่านจะเกิดจะอ้อมเอิบบริบูรณ์

หากข้าพเจ้าคือคนหิวอาหาร

คนไข้ เช่น

- แลทุกวันนี้ข้าพเจ้าไม่ต่างกับคนไข้หนักชะง้อชะงักคอยแต่แม่หมอจะมาให้ยา

- พี่นางพระเจ้ายะเบงชะเวคีฟังตลอดแล้วเหมือนคนไข้ไถ่ยาทิพย์ ที่หน้านี้เพราะพิษโรคระบมหายในทันทีแล้วก็ไถ่แต่หนึ่งสะดับแลยมีระรินอยู่

สำนวนเก่า การใช้โวหารเปรียบเทียบโดยนำสำนวนเก่ามาเปรียบเทียบนี้ ยาชอบนิยมิใช่ 2 ลักษณะ คือ

เปรียบเทียบตามสำนวนเก่า เช่น

- แต่ข้าพเจ้าหาได้เคยเห็นแลมีจิตพิศواسมาแต่ก่อน จู๊ ๆ ท่านผู้ใหญ่อัยทั้งสองฝ่ายก็เจรจาคลอเคล้าเป็นเสมอข่มเขาสั้นโคให้เสพตฤณ ฉะนั้นเบื้องหน้าผิอภัยอาศัยก็รังแต่จะเป็นเครื่องทรมาน

- มันเห็นเราไม่เชื่อฟังแล้ว เขาคงใช้วิธีบีบบังคับเอาประจวบถูกไถ่อยู่ตายก็สุด แต่เขาจะคลายหรือกำ กุสุมาแม่อย่าชักขึ้นให้ไถ่ยากเลย

เปรียบเทียบโดยการตีความสำนวนเก่าในแนวใหม่ เช่น

- วานอย่าป้อนคำหวานแก้น้องท่านให้หนักนัก จันทรากำลังน้อยเกรงทานมิได้จะเป็นลม จะเกิดจิ้งจอกข่อยอย่าฟังเอาคำโบราณมาเป็นอารมณ์เลยอันน้ำใจข้าพเจ้าแม่จะหวานกับนางก็หวานชะเอม ย่อมมีรสว่ารุ่งบ่าเรอผู้ที่กำลังน้อยอย่างชิตาพระเจ้าทองคูจะให้โทษแก่ผู้เสพสกลน้อยหนึ่งก็หาไม่¹

¹ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 34

พอคนโทษเราที่ได้มาจากแปร เล่าตามคำจาเลงกะโบว่าก็เพียงสักร้อยคนยังไม่
เต็มก็คนต่อคนก็เป็นรองกันมิรู้ก็เท่าแล้ว มิหนำคนแปรมิได้สมคบกันเป็นกองทัพ
อาวุธยุทธภัณฑ์ทั้งปวงจะไ้กระแสนันอยู่ทุกมือคนก็หาไม่ มาตราว่าไพร่พลเราจะ
อีกประหนึ่งว่าเสือก็คั่งเสือไร้แล้วซึ่งเล็บเขี้ยวอาวุธประจำตัว จะทะนงตัวว่า
มีเขี้ยวเล็บครบครันนั้นยังมีไ้ก่อน จะเค็้คจึงว่าเสือสิ้นเล็บแต่ทำทีให้โอ้ไว้แล้ว
บรรดาโคเห็นลายก็จะเข้าใจเสียว่าอ่อนเดิม¹

สอหินยาหัวเราะแล้วว่าไซ้ดูท่านซึ่งเสียบเหลือเกินหนัก กระทั่งไม่มองการที่
ควรชันปานกลางก็หินก้อนหนึ่งสบช่อง จะขว้างนกสองตัวแล้วหรือหมายขว้าง
เอาแต่ตัวเดียวโดยความคิดท่านนั้นมันมีหนังสือกำกับแบ่งของมีราคาถวาย
พระเจ้าแปรครั้งหนึ่งให้มหาอุปราชแปรครั้งหนึ่ง คนข้างมันจับได้ทั้งเจ้าแล
ข้าก็ยอมเกิคมลทินร่วมกันไซ้ดูจึงว่าหินก้อนหนึ่งจะขว้างเอานกสองตัวนั้น เป็น
โวหารเชิงเจรจาคอก ผู้ใดกระทำตามแล้วเสียหินเปล่าแก่นกตัวหนึ่งก็จะมีไ้
ขอบจะขว้างเอาตัวเดียวให้แน่ไว้ เหมือนการครั้งนี้ ข้าพเจ้าหมายให้แน่ที่
ทรงรานองผู้เดียว²

การใช้โวหารเปรียบเทียบในผู้ชนะสิบทิศ พบว่ายาชอบนิยมใช้การเปรียบเทียบ
เป็น 2 ลักษณะ คือ

1.1) การเปรียบเทียบ (Simile) คือการเปรียบว่าสิ่ง
หนึ่งเหมือนอีกสิ่งหนึ่ง โดยมีคำแสดงความหมายว่า "เหมือน" คำใดคำหนึ่ง ปรากฏ
อยู่ตัวอย่างการเปรียบเทียบ เช่น

- อันความสนิทสนมของเด็กคู่นี้ แม้ว่าจะยังไม่แจ่มชัดว่าผูกใจกันโดยชั้นเชิง
เสน่หาก็คงหาควรจะปล่อยปละละเลยไม่จะเหมือนหนึ่งละไม้ละใบไว้ในฤดูฝนรังจะผลิออกออก

¹ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3 หน้า 1603

² โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7 หน้า 3904

ใบใหญ่โต ควรทิ้งรากให้ขาดเสียก่อนคอกก้านจะงอกงาม

- พระเจ้าแปรไค้ทั้งคั้งนั้นก็พิศวง จึงตรัสว่า ทองอุยกพลมาประการใดข้า
จึงมิได้แพร่พราย เจียบเจียมประหนึ่งทัพพิศาง

- คุณประจำกายที่ท่านเหมือนเพชรแท้ กุสุมาเหมือนพลอยหุงเรียงเม็ดเข้าคู่
แล้ววังแต่จะชักพาให้คนภายนอกอุปทานเกี้ยวเพชรมัว

- ปลายดินแห่งท่านทุกเทียบ เสมอด้วยปลายพู่กันของช่างวาด เอกอันอาจสามารถ
วาดรูปสิ่งดีให้ดูน่ากลัวเสียยิ่งกว่าจะให้เห็นสิ่งชั่วจริง

- ถ้าข้าพเจ้าเป็นพญานาคราชทะเลแม่จันทรา ก็เหมือนแก้วมณีอันฝังอยู่บนจอม
ถนอมสิ่งใดไม่มีเท่าเทียมแล้ว

ก็แหละวิสัยคนทั้งปวงนั้นย่อมยินดีในของมีคุณค่าราคาแพง อุปมาเหมือนว่าข้าพเจ้า
เช่นนี้ แม้จะมีダイヤกริมทองอยู่ผืนหนึ่ง ผืนนั้นก็เอาไว้นั่งดูฉายออกงาน หาก
อยู่ในที่ธรรมดาแล้วダイヤกริมทองก็จะเสื่อมเสียนิยมแต่ข้าพเจ้าเปลี่ยนนั่งเย็นสบาย
ตัวข้อนี้ตั้งว่าข้าพเจ้าหมายมองทะเลแม่ ทั้งนี้วิสัยชายชอบจะมีเมียไว้ประดับศักดิ์
แต่หากพอละเตียงแม่สีเป็นที่รักก็จะคลอเคลียเป็นที่สนิท เหมือนว่าแปรเปลี่ยนใช้
ประจำกายคั้งอุปมาเมื่อก็¹

1.2) การเปรียบเทียบ (Metaphor) คือการเปรียบว่าสิ่งหนึ่ง
เป็นอีกสิ่งหนึ่ง เป็นการเปรียบเทียบโดยตรง ไม่มีคำแสดงความหมายว่า "เหมือน"
ปรากฏอยู่ ตัวอย่างการเปรียบเทียบ เช่น

- เจ้าหนุ่มพอแจ้งความใหญ่ ตัวไม่เคยคิดเข้าไปถึงก็หนึ่งซึ่งทะเลไป แต่พอรู้ว่
การจะเข้ามาพบทะเลแม่ทั้งนี้เพียงเสมอคำดวง ก็ขัดแคนนางข้าหลวงอยู่ ถลึงตาเอา
ค้วยใจดาลแล้วว่า เราหลงทองสาวว่าเป็นอัสร เนื้อแท้ที่กระสือจะสูบเลื้อกเรา

- มั่งฉายกัว่าจันทรา นั้นเป็นนางแก้วประทับอยู่ในหัวใจ

- ท่านสีเป็นสามีข้าพเจ้า ก็เป็นเกือกทองรองบาทท่านใช้ชอบด้วยหน้าที่ภรรยาแล้ว

- พี่สาวข้าพเจ้าคือรูปหล่อถูกจิตจะเกิดเมื่อยามหนุ่มผู้เดียว

¹ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3 หน้า 1475

- บัดนี้คิดกันเสียว่าพระราชาमारคาตกยากแล้ว สิ้นค่าพาหนะจะกลับคืนเมือง
เดิมก็จำเอาวัตถุที่ติดตัวมาคือตัวข้าพเจ้านี้ ออกกองที่เป็นราคาค่าพาหนะจะคืนเมืองแปร

ยาขอใช้โวหารเปรียบเทียบในผู้ชนะสิบทิศมากจนกระทั่งในบางครั้งมีการเปรียบเทียบ
เทียบซ้อนกันหลาย ๆ ครั้งในเนื้อความเดียวกัน เช่น

พระอัครเทวีจึงช่วยปลอบว่า แม่กูสุมาอย่าเพิ่งคว่นคิดแต่ใจตัว ซึ่งนายทัพผู้
นั้นถึงหากจะมีไก่อเป็นราชสีห์โดยกำเนิดแต่ก็เป็นช้างอันพระเจ้าทองอุทุมพร
กระทั่งบัดนี้พระราชาบิดาก็หมายจะปรนปรือเขาให้ยิ่งขึ้นอีก แลคนผู้นั้นก็ประกอบ
ไปด้วยศิลปศาสตร์วิชาการเป็นยอดทหารเสืออยู่ ก็เหมือนช้างเผือกเป็นที่วิเศษ
อยู่แล้วหากษัตริย์ถึงสองพระองค์ชวนกันจะให้คนทั้งหลายเรียกว่าราชสีห์ จะ
มิเป็นราชสีห์ไปไก่อหรือ แลลักษณะของชายเปรียบประหนึ่งข้าวกุล้าหวานเพาะ
ลงแล้ว ก็รังแต่จะงอกงามใหญ่ ผิดกว่ากูสุมา ถึงแม้จะเป็นลูกหลานเกิดใน
ร่มเงาภักติยศชาติตระกูลสูง ก็กลแต่เกิดแล้วจะดับชื่อไป ฉะนั้นลูกเราจงเร่ง
ชวนชวายหาซื้อตราแผ่นดินไว้ว่าเป็นนางแก้วกระทำการกำจัดเสียซึ่งภัยอันจะมา
ถึงเมืองแปร¹

จะเค็ดก็กล่าวตอบโดยอัยยาศัยว่า ข้าพเจ้าเห็นเพื่อนร่วมตายชาวทองอุทา
การวันนั้นพร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันก็มิยินดีเป็นอย่างที่สุดแล้ว ยัง
ท่านครูจะมากรอกคำชมซ้ำอีกเล่า ก็เหมือนลิ้มแก้รสหวาน รังแต่จะเป็นหน
ทางลม อันวิสัยสงครามนั้นอุปมาเหมือนเรือเร็วบรรพทุกพลพาย แรงควักฉิว
น้ำคนละน้อย ๆ คอที่พาให้เรือล่องลวไปประหนึ่งบิน²

¹ โขติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 404

² โขติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2 หน้า 965

- แต่เราเห็นจะเกิดสิไม่คู่ควรจึงออกมาแทนพระองค์ พระเจ้าแปรเป็นทาสทรีอันประเสริฐ ท่านทำพระองค์เหมือนว่าเอาลูกขี้มาชวนแลกมณี เอาเกลือมาทำแลกพิมเสน , เอากระดูกมาชวนแลกเนื้อคั่งนี้ ท่านทำการศึกษาเอาแต่ข้างเดียวจะได้เป็นกำไรฝ่ายเดียว¹

2) การกล่าวเกินจริง (Hyperbole) การกล่าวเกินจริงในผู้ชนะสิบทิศ ช่วยให้เกิดผลทางอารมณ์ของผู้อ่านได้เป็นอย่างดี เช่น

- ข้าพเจ้าหาสิ่งใดที่ควรจะเรียกว่าเมียบ่อกองให้คนทั้งปวงเห็นไม่ ครั้นจะว่ายังไม่มีเล่าข้าพเจ้าก็มีผู้หนึ่งซึ่งข้าพเจ้ากลืนไว้ในดวงใจรักและซื่อสัตย์ยิ่งกว่าเมีย

- มาตราว่าอกเปิดได้ จะเปิดให้ท่านเห็นความระลึกถึงจับเป็นก้อนอยู่ในหัวใจ

- มาตราว่าน้องท่านต้องไปเป็นเมียพระกาฬจะเกิดผู้นี้ก็จะติดตามลงไปจึงคืนมิได้

คิดกลัว

- น้องท่านชวนข้าพเจ้าให้โคกเข้ากองไฟตาย ก็อย่านึกว่าจาเลงกะโบจะไม่เชื่อฟังคำ

- จะเด็ดอ้อมเอานางนั้นไว้แล้วว่าพอนายกองคชบอกล่าว แต่ม้ามาสู่คมีเท้าเสียอีกยังช้ากว่าหัวใจบิน

- จะเกิดโขนมะลิซ้อนดอกใหญ่ในกระถางข้างทางมาเทียบกับเนื้อแม่หลานหลวงแล้วว่าผิวเนื้ออเทยขาแม่นั้นขาวละเอียดอ่อน เทียบกับดอกไม้ในกระถางนี้แล้ว ก็ดูเหมือนหนึ่งมะลิซ้อนกลับค่าไปเสียสิ้น

- ไขหูทำร้ายแก่ดวงใจชาวทองอุทุมพร ข้าพเจ้าละมันเสียก็เหมือนช่วยเพิ่มทางซ้ำซึ่งดวงใจคนทองอุ

3) การใช้สัญลักษณ์หรือสิ่งแทน (Symbol) ยาขอบนิยมใช้สัญลักษณ์ในการเขียนผู้ชนะสิบทิศ ซึ่งการใช้สัญลักษณ์ของยาขอบนั้นมีทั้งสัญลักษณ์ที่ยาขอบกำหนดใช้เองและสัญลักษณ์ที่เป็นที่รู้จักกันทั่วไป ตัวอย่างการใช้สัญลักษณ์ เช่น

¹โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2 หน้า 1020

- ครั้นถึงจึงแจ้งแก่แม่เลาชื่อว่า บัดนี้อายุลูกด้อยของท่านหาความเกินหน้า มิได้รู้จักฟ้าสูงแผ่นดินต่ำ พระราชาอาญาเกรงสักน้อยก็หาไม่

- อันใจทะละแม่พระราชธิดาท่านนั้น อ่านออกง่ายเสียยิ่งกว่าอ่านอักขระขอม เกรงหรือว่าเป็นเมียเราแล้วจะมีไฉนเสียหรือ

แล้ว(จะเค็ด) แกล้งเข้าว่า มังตราท่านมิได้เจนแก่รูปนางนั้นมาแต่ก่อน ปะปนกันมากหน้าเกลือกจะหลงชมผิดตัว ลองให้ข้าพเจ้าได้สอบเสียหนหนึ่งก่อน จักได้ช่วยชี้ตัวถวาย ทะเบงชะเวคี่พระเจ้าอยู่หัวตรัสตอบโดยมิได้หันหน้า แล้วท่านอย่าทวงให้ละลายตาเลยข้างเมื่อปรากฏกายอยู่ในหมู่ข้างค่านั้น อย่าว่า จะปะปนกันเพียงยี่สิบเลยมาตรว่าสักร้อยพันก็อาจมองปะตัวได้โดยง่าย¹

- ข้าพเจ้าจะคิดอุบายจับทหารเมืองมาดามปากคำให้จงได้ ทะกะญีถามว่าท่านจะทำอย่างใดจึงจะลากหนูขึ้นจากรูได้ หนูไถ่กลืนแมวดะนี้รังแต่จะชุกตัวอยู่ จะเค็ดจึงว่าหนูทะกละเห็นอาหารที่จะลื้มกลั้ว

- พระเจ้าทะเบงชะเวคี่ฟังเจ้าเกลอสักความถูกใจท่านนั้น ออหวัระจะมีไค้คอยกระซิบเอาว่าพี่ท่านถึงหากจะแก้ปึกว่าข้าพเจ้าก็ไซ้จะมากมายปีนักกระไรไม่เล็งถึงออกข้าพเจ้าเล่า อันเรือโอ้ลัวเปรียวนั้นข้าพเจ้าเพิ่งซังนำหนักตัวพอเหมาะ กำลังจะซังขึ้นหักก็ใคร่จะพายทวนไปทวนกลับให้คสองเสียก่อน

4) การใช้คำถามที่รู้คำตอบอยู่แล้วและไม่ต้องการคำตอบอีก
(Rhetoric question) ในผู้ชนะสิบทิศ ใช้โวหารชนิดนี้หลายแห่ง เช่น

- สอพิณยาพอลูกออกได้ ก็ถอยห่างแล้วจัดแจงถกลือผ้าทะมัดทะแมงเตรียมตัวเผื่อมังฉงายฮักเข้ามาอีก แล้วว่าเอ็งอวดศักดิ์ว่าเป็นถึงขุนวังนั้นอาจเป็นที่พิลึกสะพึงกลัวสำหรับผู้อื่น แต่เลือกกล่าวความเป็นสื่อแก่ราชสีห์ ๆ หรือจะพรั่นใจ

- เนื้ออายจะเค็ดนั้นเป็นเหล็กหรือ ค่องคาบเราเข้าบ้างแล้วจึงจะไม่ได้อันตราย

- ท่านสิเป็นนายกองคช บศยิ่งใหญ่กว่าประคาพวกพลหลายเท่า สมควรอยู่แล้วหรือซึ่งจะมาสำแดงกิริยานอบน้อมข้าพเจ้าเวลาเจรจา

- ถ้าทหารโรมันมิได้มีมือตัวเป็นที่พึ่งแก่ตัวแล้ว บ้านนี้มิกลายเป็นศพถมแผ่นดินทองดูเสียหรือ

- จะเถียงว่าจาเลงกะโบคือคนรักของข้าพเจ้า แต่ข้าพเจ้าจะกล้าเลือกใส่สิ่งไม่ชอบใจแก่จาเลงกะโบนั้นจะทำใ้ใครหรือ

5) การกล่าวเย้ยกล่าวประชด (Irony หรือ Sarcasm)

ยาชอบใช้โวหารเย้ย ประชดประชัน เสียดสี ใ้้อย่างลึกซึ้งคมคายและกินใจผู้อ่าน

- ผู้ฟังเป็นอย่างยิ่ง เช่น

ชะรอยท่านจะเป็นญาติสนิทของท่านทกะยอกิน อันเป็นขุนวังแลเจ้าของที่ดินในขอบรั้วนี้ทั้งสิ้น จึงไ้เค้นทะเลงขึ้นมามันโดยถือวิสาสะฐานกันเองข้าพเจ้า ผู้ริกาเจ้าของบ้านชอกภัยท่านด้วย ที่มีไ้รู้จักหน้าคนที่เกี่ยวคองเป็นญาติของบิดาสักครั้งเดียว วานท่านบอกคำหนึ่งก่อนว่าเกี่ยวคองกับท่านทกะยอกินโดยทางใด ข้าพเจ้าจะได้พิเคราะห์ไ้สมศักดิ์ท่านว่า ควรจะรับรองในท้องนี้หรือรับรองเพียงแค่ประตูรั้วนอกบ้านโพน¹

- มังกรพาลุ่งขึ้นมาแต่สะกดไ้ไ้แล้วตอบไปโดยปกติว่า ขอโทษเถิดที่ไม่ทราบ ว่าตัวปรารภณาเจรจากับเรา เห็นเอ็ดกะโรเป็นเสียงนกเสียงกาเคยคิดไปว่าทาสสนทนากัน แลเมื่อตัวแจ้งว่ามีไ้ทาสในบ้านนี้แล้ว ควรบอกเรากับว่าตัวนั้นเป็นชีข้าอยู่สำนักใด

ท้าวสิทก็เป็นชายชาติอาชาไนย เพลงอาวุธทั้งปวงก็ไ้ยีนคนสรรเสริญมาหนักไม่ควรจะคิดท้อแก่ต้นจ้าวหนามแหลมของพระยม จงยกทหารไปรบแย่งเมียเขาเถิดโลกจะไ้ล้อท่านว่าเป็นยอดทหารชาญฝรั่ง ฅ เมืองหงสาวดีนั้น ทะละแม่กุสุมานางแก้วประจำใจมังฉายา ซึ่งมังฉายาเคยคิดว่านางรักท่าน ยิ่งกว่าที่ข้าพเจ้ารักคงจะอุ้มท้องบุตรสอพินยาคอยท่านอยู่แล้ว²

¹ ใ้โรติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 48

² ใ้โรติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2 หน้า 1044

นอกจากนี้ยาขอบยังสามารถใช้โวหารกล่าวเย้ยกล่าวประชดให้เกิดผลต่อการ
ดำเนินเรื่องได้อีกด้วย ซึ่งที่เห็นได้ชัดเจน คือ โวหารกล่าวเย้ยกล่าวประชดนี้มีพลัง
และอำนาจพอที่จะกระทบกระเทือนจิตใจตัวละครสำคัญในเรื่องคือ ปะชันหฺนุญีขุนพลแปร
และสอพิณยา คู่ปรับของจะเกิดให้เจ็บช้ำน้ำใจอย่างยิ่งจนกระทั่งต้องฆ่าตัวตายในที่สุด

จะเกิดฆ่าปะชันหฺนุญีได้โดยการกำหนดแนวทางในการกล่าวเย้ยกล่าวประชดให้
ทะลุทะลวงไปดำเนินการ ซึ่งเมื่อทะลุทะลวงได้ วาทีลย์ส่วนตัวประกอบเข้าด้วยปะชันหฺนุญีก็
ยิ่งว่าวุ่นและคับแค้นใจจนกระทั่งต้องหาทางออกโดยการเชือดคอตาย

สำหรับสอพิณยา ยาขอบกำหนดให้จะเกิดใช้สารซึ่งเต็มไปด้วยโวหารกล่าวเย้ย
กล่าวประชดเป็นหลักฐานสำคัญในการดำเนินชีวิตสอพิณยา การใช้โวหารนี้อยู่ในตอนชื่อว่าสอพิณยา
อ่านสำส่น ข้อความในสำส่นเต็มไปด้วยการกล่าวเย้ยประชดประชัน เสียดสี และเหน็บ-
แนมให้เจ็บใจอย่างแสนสาหัสจนสุดที่สอพิณยาจะยอมมีชีวิตรอดอยู่ได้ สำหรับผู้อ่านผู้ชนะสิบทิศ
เมื่อได้อ่านข้อความในสำส่นแล้วย่อมรู้สึกพอใจการใช้โวหารชนิดนี้ และในขณะเดียวกันจะ
รู้สึกสงสารสอพิณยาที่ต้องประสบกับความพ่ายแพ้จนถึงวาระสุดท้ายของชีวิตไปด้วย

ตัวอย่างการใช้โวหารกล่าวเย้ยกล่าวประชด ในตอนปะชันหฺนุญีต้องฆ่าต๊ะกะญี
ได้กล่าวความตอนหนึ่งว่า

เจ้าจะเกิดสาธุศึษย์ก็ละเมอไปว่าคนทั้งปวงจะรักชื่อนอมคักคักคั้งนั้นด้วยต่างกว่า
ข้าพเจ้าอาญทุกเข้าปุ่นนี้แล้วความดีความชั่วก็เคยผ่านตามาเป็นอันมากแล้วจึงรู้
ว่าคนจะยอมตายเพราะไม่กล้าอยู่สู้ตายนั้นหามีไม่คอก อนึ่งยิ่งอย่างปะชันท่าน
นี้ด้วยเล่า เคยมีความสุขทั้งปวงพร้อมบริบูรณ์สิ่งซึ่งเจริญตาเจริญใจทั้งหลายก็
จะด่วงให้ความไวศักคักทะนงตัวนั้นน้อยลงเป็นลำดับ ไหนเลยจะกล้าเอาชีวิต
ออกบูชาเกียรติคุณตัว¹

ตอนสอพิณยาอ่านสำส่น ยาขอบได้ใช้โวหารกล่าวเย้ยกล่าวประชดอยู่มาก เช่น
- กล่าวโดยน้ำใจชายฝ่ายข้าพเจ้าเสียอีก ทกขณะฐานะเป็นคนชนะทุกคู่ทางกระนี้

¹ ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3 หน้า 1773 - 1774

ยังไม่ขอสมหน้าท่านเพราะกลัวเห็นสีหน้าท่านอาย ก็เมื่อขณะยังเป็นไก่เพียงนี้แล้วท่านเป็นฝ่ายแพ่แท้จะกล่าสู่หน้าข้าพเจ้าหรือ¹

สืบสามกล่าวถึงหญิง อันเคยเป็นสัทธิดแก่ท่าน แลปัจจุบันสัทธินั้นตกแก่ข้าพเจ้านางนี้คือตะละแม่เมืองแปรอันฝ่ายท่านช่วงชิงพาตัวไปก่อนแต่ทุกวันนี้หากมีคนใดเอาข้อสอพิณยาบาเอ่ย ตะละแม่ยอมมิคหุเสียเพราะถือเป็นเสนียดหุไม่สมควร พึงยาบเมื่อข้าพเจ้าแลท่านเข้าบุทธุภูมิชิงชัยกันนั้น กุสุมายอมสวคมนต์อาราธนา พุทธคุณให้ชัยได้กับข้าพเจ้า ความนิมิตหายปราศัยได้กับสอพิณยา ข้าพเจ้ารำลึก กุสุมาเมียมักรักตัวรักห้อมอย่าให้ขึ้นนำอินทิมิได้ ฉะนั้นเมื่อกลับเอาออกตัวไปใส่อกท่านสอพิณยาอนาถเอยสุดแสนจะอาดูรแทน²

6) การกล่าวน้อยคำแต่กินใจความกว้างขวาง (Understatement)

เป็นการใช้คำเพียงสั้น ๆ แต่เข้มข้นและมีความหมายกว้างไกลกว่ารูปคำมากนัก ยาชอบนิยมใช้โวหารชนิดนี้ด้วย เช่น

- ซึ่งหุคยังบริเวณบ้านนั้นไรจะสะกุงใจประการใดก็หาไม่ เป็นแต่รออุไว้ว่าแม่ท่าท่านบาคเจ็บแล้ว ท่านถอนหัวใจผู้ชายออกเสีย ตะโกนดูเรียกพวกมาฆ่าเติมเราควรจะตีหักออกทางใด

- ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าเมื่อตัวจะอุ้มนางให้เต็มเอวมิได้ กลโคจะมาก็คักกันนางไว้เป็นของตัวให้นางน้อยหน้าเอง

- สองขุนฝ่ายหงสาวดีสองมมจะลงให้หลงกลตื่นไม่แสดงให้ปรากฏจริงจึงลงไปความพินาศนิมิตหายรังแต่จะได้แก่ฝ่ายทองอุเอง

นอกจากนี้การกล่าวน้อยคำในผู้ชนะสิบทิศ ยังมีลักษณะเป็นการกล่าวถึงส่วนเดียวแต่หมายรวมถึงทั้งหมดอีกด้วย ดังตัวอย่าง เช่น

¹ ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7 หน้า 4261

² ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6 หน้า 4263 - 4264

- จิสะเบงคะยันคะยอว่าขอให้ท่านบอกที่พักมาเถิด จะไปจุดหัวมาลัย เสียให้
จงได้

- ข้าพเจ้าสัญญาคำทั้งนี้ด้วยลั่นลูกนกขัตรีที่ท่านจงวางใจเถิด

- แลเมื่อท่านกลับไปถึงถิ่นโน้นเครื่องประโลมใจทั้งสี่ก็จะเพียบพร้อมไม่ช้าหน้า
ทวารเป็นประการใดท่านก็คงจะเลื่อนไปเอง

- พระเจ้าแปรปรนปรือแต่เพียงเท่านั้น จะเกิดลิมยางขาวเมืองทองดูเสียแล้ว
หรือ

- ข้าพเจ้ารับคำสั่งให้ออกจากแปรแต่ในเวลาวันสองวันนี้ คำสั่งที่มานั้นเป็นการ
ด่วน ข้าพเจ้าจะเข้ามาถวายบังคมลาตามประเพณีก็หาทันไม่ จึงขอเอาน้ำแลศีรชะมา
แทนเครื่องรูปเทียนทอง

✓ 7) การใช้บุคคลาธิษฐาน (Personification) ยาชอบใช้
ภาพพจน์ในลักษณะบุคคลาธิษฐานโดยการสมมุติให้สิ่งต่าง ๆ ที่มีชีวิตมีชีวิต แต่ทำกริยา
เหมือนสิ่งที่มีชีวิตได้ เช่น

- เสียงสะท้อนของนางเป็นศัตรูของทิดูมานะอยู่

- อันในยามเช่นนี้ความดีประจำใจมนุษย์ก็พลอยหลบลึงด้วย แต่ความชั่วรู้สึก

ตัวขึ้นทำการ

- ท่านพูดถึงหนึ่งความทอดอวยแกลงอกขึ้นในอกท่านแล้ว

- ข้าพเจ้าแจ้งชัดถึงความชั่วแห่งตน หากเจ้าแม่ที่สิงในรสมะรียก็เป็นทีเล่นหา

ดูจกัน

- นางโซ้อยิ่งไคยไคยไคยข้าเข้า ทิฐิแลความชิงชังบุญเรือนองก็ค่อยขึ้น

- พระเจ้าอยู่หัวรำลึกนึกไว้โดยอหยาศัยชายชาติทหารผู้หนึ่ง แลมีความทะยาน

พระทัย เพราะเอาความปราชัยของพระองค์ เข้าชวนตนเองแล้วก็หมายเอาชัยแห่ง
ท่านเป็นที่แข็งขันเบื้องหน้า

✓ 8) การกล่าวหาความ (Allusion) เป็นการกล่าวอ้างถึง
บุคคล สถานที่ เหตุการณ์สำคัญ ๆ เป็นที่รู้จักกันทั่วไป ตลอดจนสุภาษิต สำนวนและ

คำพังเพย ซึ่งยกมาประกอบข้อความโดยที่เมื่อเขียนมาก็เป็นที่รู้จักและเข้าใจทันที

ในผู้ชนะสิบทิศมีการกล่าวหาความถึงสถานที่ เช่น

- จันทราเอ๋ย ข้าพเจ้านี้เชื่อน้ำรักและน้ำใจนาง เหมือนเชื่อความมั่นคงแห่ง
รากฐานพระสุปชะเวหะกองมหาเจดีย์ศรีพุทธามประเทศ มาตราว่าฝนจะตกสักพันห้า พายุ
จะพัดกล้าเป็นเวลาแรมปี รากฐานพระเจดีย์ชะเวหะกองคงทนฝนทนลมไต้ฉันทรา ข้าพเจ้า
จากจันทราไปถึงร้อยปี ใจนางก็คงจะมั่นคงฉันทรา

ส่วนสุภาษิต สำนวนและคำพังเพย ที่ยาขอมนำมาให้ในผู้ชนะสิบทิศนั้น มีเป็น
จำนวนมาก เช่น

คิดก่อนใช้	คนรักเท่าผืนหนัง
คบในช่องอในกระตัก	ยิ้มด้วยปากถากด้วยตา
ขวางงูไม่พันคอ	ยามไร้เก็บคอกหญ้าแซมผม
ชิงสุกก่อนห่าม	ปลูกเรือนคร่อมคอ
จับปลาสองมือ	หักพร้าด้วยเข่า
ลูกเสือลูกจรเข้	หยิกเล็บเจ็บเนื้อ
เส้นผมบังภูเขา	เท่าใหญ่ไซ้กลบ
หนีเสือปะจรเข้	จับปลาสองมือ
สุนัขจวนทรอก	เอามือไปชูกหีบ
ปากว่าตาขยิบ	เหยียบเรือสองแคม

- ข้างลัมก็หวังจะไถ้งา คนเจรจากก็หวังเอาถ้อยคำเป็นสำคัญ

- อันกาลานาวิวิธิจักรแลลงคาสีสิ่งนี้ใคร เคยไต่ยิบอ้างว่าเป็นสิทธิแก่ผู้ใด

- ทหารในทองอยู่ยังมีจำนวนมากจริงแล้ว หากตัวนายหามีไต่คอกขุนเมืองราย

เสมอเป็คจึงจำเข้าสนามขันด้วยไก่อ

- เกลือกจะเค็คจะทำการชอนันโดยอารมณฺ์นุชน ออกศึกยามไร้ลั่นคอกไม้หอม
ประคับเกล้า จึงยอมให้คอกหญ้ามีศักดิ์ไค้แซมผมพอเป็นอาภรณ์ประคับเรือนเกล้าไปตาม
แกน

9) การยกเรื่องราวประกอบ การยกเรื่องราวประกอบเพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นการเปรียบเทียบเรื่องราว เหตุการณ์ หรือความคิดสองอย่างว่ามีความคล้ายคลึงกัน มีปรากฏใน ผู้ชนะสิบทิศ อยู่หลายตอน เช่น

ถ้าพระเจ้าแปรเป็นใจให้ตะละแม่มฤสุมาพระราชธิดาอินทิดักวญเมื่อใด การก็จะเหมือนเพลิงไคลมทนู จะเกิดทหารเมืองทองอุก็จะคั่นกะกักอยู่ในหลุมเสน่ห์เห็นที่เมืองแปรจะไม่เป็นอันตรายแลนายทหารทั้งสามก็เป็นเพื่อนร่วมตายกัน เราได้จะเกิดไว้คนเดียวก็เหมือนรวมเอาทหารเมืองทองอุทั้งสามไว้ด้วย ตัวอย่างนี้มีอยู่เหมือนครั้งมังสุระมณีจักรเมืองหงสาวดี กระทำยุทธนาการชัยเกี่ยวกับเมงช่องกรุงอังวะนั้น พระเจ้าเมงช่องจับสมิงพระรามทหารเอกกรุงหงสาวดีได้ แลจัดให้อุปภิเชกกับพระราชธิดา ครั้นนั้นสองหัวเมืองก็เว้นกระทำการศึกแก่กัน แลนั้นพระเจ้าเมงช่องยอมเสีย 1 แลกกับ 1 ยังผลสืบปานั้น ครั้นนี้หากเมืองแปรยอมเสียตะละแม่มฤสุมาเพียง 1 แด่แลกได้ถึง 4 กระนั้นกว่าไรมีเกินตัว¹

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ

ฝ่ายเจ้าหนุมันได้ร่วมรบกับนางครุฑผู้นี้มีจิตทรนัณอินทิด์เสมอได้ เสด็จผลไม้อันตัวพึงประจงห่อแต่ครั้งลูกยังน้อย ๆ แล้ว ยามสูงงามแห่งงอมไค้ที่ก็ปลิดลงด้วยมือตนเองอีก รสแห่งผลไม้นั้นเอมโอชโดยธรรมชาติโลกอย่างหนึ่ง แลแอมโอชโดยอย่างอื่นเกิดแต่คอยจับตาสังเกตเตือนความกระหายให้บังเกิดอยู่เป็นนิจอีกเล่า ผลไม้นั้นก็เลิศรสสพปากสบใจยิ่งกว่าของสามัญ²

¹ ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 356

² ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7 หน้า 3996 - 3997

3.2 การบรรยายความ ยาชอบใช้การบรรยายความเพื่อช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อเรื่องได้ดียิ่งขึ้น ในผู้ชนะสิบทิศพบว่า ยาชอบนิยมใช้การบรรยายความเป็นอย่างมากซึ่งพอสรุปกล่าวได้ คือ

3.2.1 ลักษณะการใช้การบรรยายความ ในผู้ชนะสิบทิศ ยาชอบใช้การบรรยายความและบทสนทนาของตัวละครเป็นหลักสำคัญในการเล่าเรื่อง ซึ่งลักษณะการใช้การบรรยายความในผู้ชนะสิบทิศนั้นบางครั้งยาชอบใช้ประกอบกับบทสนทนา และบางครั้งก็แยกจากกัน คือบางครั้งเน้นการสนทนา บางครั้งเน้นเฉพาะการบรรยายแต่อย่างใดก็ตามโดยส่วนใหญ่แล้วกล่าวสรุปได้ว่า ในผู้ชนะสิบทิศ ยาชอบเล่าเรื่องโดยใช้การบรรยายความประกอบกับบทสนทนาของตัวละคร เช่น

ครั้นคำลงมาถึงนายจึงเรียก จาเลงกะโปมาบอกความว่า บัดนี้ข้าพเจ้าร้อนด้วยไฟสวาท จะลอบไปหาแม่เทพธิดาประจำใจสักเพลานึง ท่านอยู่ทางนี้จงรับธุระเป็นคนคอยเคลื่อนไหวคอยด้วย แลความนี่ย่าให้วิ่งไปถึงอาจารย์แลเจ้าเพื่อนทั้งสองได้ จาเลงกะโปเป็นคนสุขุมไม่เคยเห็นเพื่อนตัวสูงสิงค้วยเรื่องผู้หญิงเขาถูกว่าเรื่องสำคัญ ก็รับปากเป็นอันมั่นเหมาะ เจ้าหนุ่มคอยดูเวลาจนใกล้ยามตามนัด ก็ซ่อนเอาเครื่องแต่งตัวผู้หญิงไปแต่ง ณ ที่ลับตาข้างเขวัดแลเดินเลียบเคียงไป ณ ประตูที่ได้นึกแนะกับนางทองสาไ้ นางทองสานั้นมาคอยอยู่ก่อนแล้ว เห็นร่างตะคุ่ม ๆ พอรู้ว่าเป็นผู้หญิง ก็เขาถูกว่าจะเค็ด ปราศออกมาหาเข้มนไม่ผิดแล้ว จึงว่าเวลาข่มขืนครั้งนี้ใครจะดูออกว่าท่านเป็นชายหามีไม่แล้ว แลนางทองสาไ้พามังฉงายผ่านโซลนจำเข้าไปจนถึงสำนักตัวฝ่ายในโดยตลอด จะมีใครสงสัยก็หามีได้¹

สำหรับลักษณะการบรรยายความที่เน้นเฉพาะการบรรยายนั้น อาจสรุปลักษณะที่ใช้การบรรยายความได้ดังนี้ คือ

¹โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 260

1) บรรยายฉาก ยาชอบให้ความสำคัญกับการบรรยายฉากมากพอสมควรและสามารถบรรยายฉากให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพได้อย่างเด่นชัดด้วย เช่น

บรรยายภูมิภาพของเมืองเมาะตะมะว่า

- แลเมาะตะมะอาณาเขตกว้าง ตัวเมืองทอดเลียบไปตามลำแม่น้ำสะละวิน หน้าเมืองหันเข้ารับปากอ่าวเป็นท่าเลเหมาะสำหรับสินค้ากำนันอันแล่นเข้ามาสู่ ฉะนั้นประกาศนจรทั้งปวงมักนิยมมาสู่เมาะตะมะแต่โดยทางเรือ

ฉากโรงซ่อมอาวุธบ้านตะคะฉี - บริเวณนั้นเป็นโรงกว้างหลังคาคลุมแทบจกพื้น คินกระทุ้งแน่น ค่ำเป็นมันเพราะรอยยำ บนฝาที่ซัดและมีสรรพอาวุธวางพาด บ้างก็ไขว้กันอยู่ ดูเป็นสถานที่เข้มแข็งเจริญตา

อีกตัวอย่างหนึ่งคือการบรรยายฉากลานประลองเชิงคาบระหว่างตะคะฉีและไชลู ยาชอบบรรยายไว้ว่า

แลบริเวณลานวงไฟล้อมนั้น ก็จัดทอดโกล้อมตึ๊งเป็นรูป 8 เหลี่ยม กลางวงยื่นไป 15 วา โคยรอบทุกด้านแลโกล้อมนั้นพันด้วยผ้าแดงเป็นอันงามตาแลทกะยอกินขุนวังพ่อตาพระเจ้าตะเบงชเวตตี้ นั้น เจนชนบประเพณีทั้งปวง ไม่ยอมให้พระเจ้าทองอุประทับตามพระทัยสมัคร คือประทับร่วมกับขุนนางผู้ใหญ่พื้นเดียวกัน ที่ทหารทั้งสองจะลงฝีมือกัน ทกะยอกินเกรงไขศูทหารมอญอันเป็นศัตรูถืออาวุธหน้าพระที่นั่งแล้วรังจะเป็นช่องทางให้ท้าวร้ายพระเจ้าอยู่หัวไค้กียกที่ประทับขึ้นเป็นพลับพลาน้อย สูงวาถึงพอมิให้คนข้างล่างคิดร้ายสบช่องโจนขึ้นพันถนัด แล้วผูกพระวิสูตรให้สมที่ประทับพระเจ้าอยู่หัว ข้างพลับพลาที่ประทับนั้นจัดไว้สำหรับเสนาบดีผู้ใหญ่ แลค่านซ้ายของพลับพลาหน้าที่นั่งทำเป็นช่องเข้าออกแลปะรำน้อยไว้สองค่าน สำหรับให้ท้าวตะคะฉีแลไชลูพร้อมทั้งคู่เคียงอยู่ข้างละฝ่าย¹

¹โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6 หน้า 3823

2) บรรยายเหตุการณ์ในเรื่อง ยาชอบบรรยายเหตุการณ์ในเรื่อง
ได้อย่างแจ่มชัดและน่าติดตามเป็นอย่างยิ่ง เช่น ตอนแปรพักตร์ ยาชอบบรรยายเหตุการณ์
ตอนหนึ่งไว้ว่า

เมงฮลาแงเหลือแตกกองม้าในบัญชาตัว มั่นถูกทวนกรีกเลื้อยโถมไปทั่วร่าง
แต่หากมิใช่แผนกรรจกัศคิสุทวอารมณสู้นัชนทรอก แลม้าที่จะเกิดขึ้นนั้นเป็น
ม้ากำเนิกแต่จุ่ม มิไค้อคทนเสมอม้าตระกูลคอนเมืองโมนอิน ชับเคียวจนช้านาน
เช่นนั้นเหวี่ยงตกก็บ จะหันเหียนเปลี่ยนเชิงก็ช้ากว่าแรก เมงฮลาแงรู้
ว่าม้าจะเกิดอ่อนลง ถึงว่าคนขี่จะว่องไวเพลงทวนก็ไม่ไค้อย่างใจแล้ว
เมงฮลาแงก็คลายหัวนค่อความคล่องเชิงทวนเจ้านายทัพเมืองทองอุ กลับกระ-
หิมแยงเคื่อนให้ม้าเข้ารุก แลคอยจ้วงโจมเอาด้วยลำหนักถูกหรือมิถูกก็เป็น
เหตุให้จะเกิดแลม้าอ่อนแรงลงไค้ทีแล้วเจ้าทหารเสือโมนอินก็ตีลงด้วยคันทวน
เต็มแฉะ จะเกิดไม่รุกกลันคอนอาวุธตัวขึ้นรับแลทานมิไค้ทวนประจำมือก็หลุด
ไปกลิ้งอยู่กับพื้นดิน คิษย์เจ้าอุโสคมมิไค้เสียสติชกคาบที่สะพานขัดหลังออกมา
ถือมันไว้ทั้งสองมือ แต่เมงฮลาแงถืออาวุธยาวกว่าก็โถมแทงไค้จากระยะห่าง
ทองเอาเบี่ยงไหลซ้ายสุดแรงจะเกิดกระเด็นตกจากหลังม้า ส่วนม้าเมงฮลาแง
ก็วิ่งเลยไปข้างหน้าประมาณ 4 วา เพราะแรงที่เมงฮลาแงโยกจังหวะม้า
โถมเข้าแทง

เจ้านายทัพทองอุคุมอารมณไค้มัน ระลึกถึงคุณพระมหาเถรผู้อาจารย์
ให้คุมครองตัวแลสร้างทำอาการนอนนิ่งมีกิริยาอุจหนึ่งตาย ด้วยกะเนว่าเมง-
ฮลาแงวกมาตคิรีษะตัวคามวิสัยทหารมิชัยเป็นแท้ แต่มือทั้งสองกุมคาบกระบี่
มือไว้ ครั้นเมงฮลาแงวกม้าเหาะย่างมาใกล้มิไค้ระวังตัว คิษย์มังสินฐก็ลุก
ขึ้นเอาคาบพันเท้าหน้าม้าเมงฮลาแงขาออกทั้งสองเท้า ม้านั้นก็หยุดลง
เมงฮลาแงตะลึงไปทั่วร่าง เหมือนหนึ่งเห็นพระกาฬนุกถูกขึ้นเสียสติมิไค้ระวัง
ตัว จะเกิดก็คักเอาคิรีษะเมงฮลาแงด้วยเพลงดาบอันรวดเร็วยิ่งนัก ทหาร
แปรเหล่าม้าเห็นนายตัวตาย ก็ชิงกันเข้าเมือง จะเกิดเสียบคิรีษะเมงฮลาแง

เข้ากับปลายทวนชูให้ทหารทองอุทัยทั้งปวงเห็น ชาวทองอุทัยเห็นแม่ทัพของตัวได้ชัย
ทหารสำคัญของข้าศึกจะนั้นก็ถึงโลกยังกะไถ่กำลังเทพคาหนูน ประดังกันเข้า
ปืนกำแพงแปรทุกด้าน ส่วนด้านที่ถูกน้ำทลายนั้นชาวแปรรออยู่จนแรงน้ำพัดมา
อ่อนแล้วจึงลุยมาซ่อมกำแพง ทหารธนูชาวทองอุทัยระดมยิงกันทางไว้ ตะคะฉี่
ให้ทหารยิงกราดอยู่จนบ้าย รอจนน้ำพัดหมดแล้วก็คุมทหารทั้ง 4000 รุกไป
ยิงกราดไป แลตะคะฉี่ก็เข้าเมืองไปก่อนแล้วครุ เข้าก็คุมคนตีตะลุยเข้าไปจน
ถึงกำแพงเมืองตะวันออกด้านสนามมูทส และฆ่าฟันทหารรักษาประตูเมืองแปร
ล้มตายลง แล้วเปิดประตูออกรับพวกข้างนอกจะแก้ก็พาทหารทองอุทัยเข้า
เหมือนหนึ่งคลื่นในมหาสมุทร¹

3) บรรยายลักษณะตัวละคร เช่น

บรรยายลักษณะของเนงบาและสื่อ่ง ไว้ว

เจ้าคนหนึ่งนั้นร่างใหญ่เสมอเอาสองคนมาขึ้นรวมกัน ออกแลหลังสักจนเกือบไม่
มีที่ว่าง ตาแดงมแดงไว้เคราหยิกงอขมวดเป็นก้อนคืดคางนั้น เพิ่มให้น่าขึง
ขึ้นอีกร้อยเท่า ส่วนอีกคนหนึ่งตรงกันข้ามกับเจ้าคนแรก รูปละม้ายกระบอ
ขาวหลามน้อย ๆ นุ่งห่มสลัประหนึ่งผู้หญิง รอยสักมีเพียงที่ชายโครงทั้งสอง
ข้าง เสียงเจรจากดุดสงเสียงมแต่ดังสองกำลังหนุ่มสะพายดาบคู่ซัดหลัง ท่วง
ที่รักภูมิ²

ลักษณะของจาเลงกะโบ ยาชอบบรรยายไว้ว - ลักษณะของชายคนหลังหมด
จกกว่าเจ้าสองคนแรกกว้างค่อนข้างใหญ่สมชาย ไหล่กว้างท่วงที่มีฝีมือ ท่วงคิ้วสักเป็น
ยันต์ไขว้เหมือนรูปอุณาโลม นัยน์ตาเหลือองเข้มประหนึ่งตาเสือ³

¹ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2 หน้า 1029 - 1031

² โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 166 - 167

³ ก. หน้า 177

4) บรรยายความในใจและพฤติกรรมของตัวละคร

ยาขอบบรรยายความในใจ ความคิดและพฤติกรรมของตัวละครเพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจเนื้อเรื่องในทุกแง่มุมอย่างกระจ่างชัด และโดยปกติยาขอบจะบรรยายความในใจและพฤติกรรมของตัวละครให้มีความสัมพันธ์กันและมีผลต่อการดำเนินเรื่องไปด้วยเสมอ เช่น

ตอนเพื่อนรักเมียงาม มังฉงายได้ลอบพบกับนางนันทะวดีตามที่นางขอพบขณะ ที่ทั้งสองคนพูดคุยกันนั้น มังตราแอบอยู่บนต้นไม้ได้ยินคำพูดและเห็นพฤติกรรมของบุคคล ทั้งสองอย่างชัดเจน เมื่อเหตุการณ์ใกล้จะยุติลง ยาขอบได้บรรยายพฤติกรรมและความในใจของตัวละครไว้ว่า

สั่งเสียงปากอาลัยซึ่งกันแล้ว แม่นันทะวดีก็คืนขึ้นเรือน แต่ฝ่ายเจ้าหนุ่มคงยืน ทอใจ มองตามนางด้วยยังอาลัยอยู่

มังตราทั้งที่เห็นจะแจ้งว่าเมื่องามที่จะตกเป็นภรรยาตัวถูกจับตั้งนั้น แทนที่จะโกรธกลับเวทนานัก เพราะคิดว่ามันผู้นั้นแล้วคงปล่อยใจเกินไปกว่านี้ นี่ คือแต่พี่ชายเราเป็นชายชาติทหารแล้ว แม่นันทะวดีก็เป็นสตรีรู้จักหน้าที่ ซึ่งเขาปล่อยตามใจตัวไปบ้างก็สมควรแล้ว เพราะว่าความผูกพันเก่านั้นอยู่เหลือหลาย เป็นเราแล้วไม่ยอมปล่อยให้หญิงใจที่ผูกจากไปเป็นเมียใครอื่นก่อนจะโลมล้ม หัวฟงหัวมันจากนางผู้นั้นเสียก่อน อันทราบน้ำใจคนทั้งอยู่แจ่มชัดในวันนี้ ย่อมเป็นการดีที่จะไว้วางใจ แลสิ้นกังวลสืบไปเบื้องหน้าด้วย ครั้นจะเคঁคกลับแล้วมังตรา จึงไต่ลงมาลอบป็นเข้าห้องของตัว ณ เรือนแม่เลาชี พระนมไม่แจ้งว่ากลับ เวลาใดก็ไม่มี ความสงสัย ส่วนมังฉงายถึงวัดก็ปลุกพระภิกษุใจคือนั้นขอให้บวชอีก พระรูปนั้นสัพยอกว่า เจ้าสำเร็จกิจแล้วหรือได้รับรสทางโลกเป็นสุขแล้ว ไย จึงมาชวนผู้เฒ่าทางธรรมอีก มังฉงายยิ้มอยู่ไม่ตอบปากคำ แลพระภิกษุก็จับบวช มังฉงายให้คงคืนกลับเป็นสามเณรในเพณานั้นอีก¹

¹ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 159 - 160

และในตอนเมื่อถ่านเก่าถูกเพลิง จะเกิดศึกตามทะเลแม่กุสุมาจนถึงเมืองหงสาวดี
ในลักษณะของคนไม่กลัวตาย เมื่อได้พบกันยังกล้าว่าคำยืนยันว่าจะพาทะเลแม่กุสุมาไปกับตน
ให้จงได้ ทะเลแม่ได้คิดคริครองด้วยเหตุผลนานาประการ และในที่สุดก็ตัดสินใจไปอยู่
กับสอพิณยาที่เมืองเมาะตะมะโดยหวังจะให้จะได้เลือกศึกตามนาง แต่การนี้กลับตรงกัน
ข้ามเพราะจะได้ยังคงตามนางต่อไป และยาขอบก็มีโอกาสสร้างเหตุการณ์อื่น ๆ พัวพัน
ได้อีกหลายต่อหลายเหตุการณ์

ตัวอย่างการบรรยายความในใจของตัวละครในตอนนี้ คือ

เมื่อจอยและลักลอบได้เสียกัน เมื่อจอยทั้งครกรังใจโกลบ
เจ้าอินทรแปลงเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วได้กลับไปดูแลทรัพย์สมบัติ
และได้สมรสกับเจ้าหญิงเพนเคษร (ธิดาพระเจ้ามาน)

คือว่า ความคิดทั้งปวงก็นึกวนเวียนอยู่ อากา
ไม่กลัวแก่ความตายนั้นก็เป็นที่ประจักษ์อยู่ว่ามังฉาย
ไม่คิดถึงข้อนี้ก็อดน้ำตาไว้ไม่ได้ ข้างหนึ่งอาลัยว่าชื่อ
คนนอกไม่รู้จริงไหนเลยจะเห็นใจจริงแต่จะ
ป้อนเสนห์ไม่ต้องอารมณ์จึงคิดตามชายอื่น ส่วน
ก็กว่าเป็นไรที่สุดแต่การเกิด เมื่อประจักษ์ว่าเจ้านาย
ทั้งนางก็มีใจตรงกันดังนี้ ใครจะละสุขสมบัติอันได้
เจ้าหงสาวดี เสียชื่อเสียงไปเกิด จะหวนเอา
จากทางใจชอบที่จะไปด้วยเจ้ามังฉายยอขู้คู่สาวแต่
นเวียนอยู่ขณะนี้ไม่อาจที่จะปักใจลงให้แน่วโดยทางใด
ก็ได้ถึงความที่มังฉายบอกว่าแปรเสียเมืองทะเลแม่ก็เกิด
ผู้บิดาข้า มีเมืองก็เสียเมืองแล้ว มีลูกถูกขายลักมาอุปภิเษก
เร้นเราผู้ถูกจะเล่นตามรู้รักเดิมไปตามใจตัวเราเล่า ความ
ประดังมา สมเด็จพระราชบิดามีพระอัยยาคัยงามนัก
เหมือนว่าพญาหงส์เหินราชวังเกียจน้ำสี่ขุนด้วยคินโคลง
เมืองแปร 6 พระองค์กษัตริย์มาแหลกลาญลง เพราะพระ
องค์รักษาไว้ไม่ได้ก็เป็นที่ทุกข์โศกประจำพระราชหฤทัยทุกข์หนึ่งข้าสองจะมา
ทุกข์ด้วยลูกสาวคนหน่ายฉวีหนีตามชาย พระเจ้าแปรผู้บางไม่ทนต่อบาปก็จะ

ดูหน้าผู้ใดมิได้เห็นที่จะเจ็บใจอายุสั้นไปเอง ทะละแม่เพ่งเล็งหนักไปทางข้อ
ความนี้แล้ว ก็คิดทักใจลงเสียว่าจะกั้นหน้าผู้กรรมอยู่ด้วยอนุชาพระเจ้าหงสาวดี
มาตรวจรักนั้นจักไม่มีในศักราชก็จะชอนนอมชื้อนอมหน้าอย่าให้สมเค็จพระราชา
อภัยศรัทไ้¹

3.2.2 การใช้ภาษาในการบรรยายความ การใช้ภาษาในการบรรยาย
ความป็นลักษณะดังนี้ คือ

1) ใช้ภาษาง่าย ๆ ที่มีความไพเราะสละสลวย ชวนอ่าน เช่น

ครั้นพิธีเอาอุบาราสรูปเสร็จแล้ว ตกเพลเป็นวันนั้นจาเลงกะโบก็ไปด้วย
พลทหารทองอุ 8 นาย แต่จาเลงกะโบนั่นนุ่งห่มเป็นคนสามัญธรรมดาบริเวณ
บ้านปะชันมีเรือนน้อยใหญ่หลายแห่งสมคักก็ท่านขุนพลแลเรือนเหล่านั้นบางหลัง
ก็ว่างเปล่าไม่มีคนอาศัย ทหารทองอุ 8 นายก็พักอยู่หลังเล็กริมประตูอันเป็น
ที่กองทหารแปรรูปรักษาการครั้งก่อน ส่วนเจ้ากะเหรี่ยงนายกองนั้นอยู่หลัง
น้อย ถัดเข้าไปในวงบ้านเขตกภายในแลแม่นางผู้เจ้ากรรมาก็ไ้ใจเรื่องอาหาร
การกินเป็นอันที่อยู่ แลจาเลงกะโบเพลากลางวันก็มักไปเสียที่โรงทหารทองอุ
ต่อทกบ้ายชายนั่นแล้วจึงจะคืนบ้านปะชันหฺน²

ฝ่ายจะเค็คไ้ขึ้นมาถึงที่ในหฺองแล้ว แค้นตัวสำคัญเออว่า แม่ทะละแม่ไม่
หลับด้วยกิริยาอน กังวันที่ตัวลอบเข้ามาเมื่อครั้งจะคุมทัพไปเมืองแปร แล
ตัวก็กระหยิ่มว่าจะจ้อเอาด้วยคำวอน แต่ครั้งถึงคราวเข้าจริงแล้วประว้าง
จันทร์เมืองทองอุหนึ่งเป็นสง่ากลางแสงขาวลากระจ่าง มีอิริยาบถเฉยเมย
เช่นนั้น เจ้าหนุ่มมีความนึกเป็นชนกประจำหฺองอยู่แล้วก็ครั้นรำไปเอง
มาครว่าตัวจะมีสันเป็นที่ชาญเจรจา แค่นาปะอีกฝ่ายไม่เบิกช่องให้ประจบ

¹โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3 หน้า 1380 - 1381

²โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4 หน้า 1942

ทั้งนี้ แลสิ่งนางนั้นคือตะละแม่อันเป็นที่เคารพสูงยิ่งฉะนี้ จะเกิดก็รู้สึกยากใจ
ยิ่งนัก¹

2) ใช้โวหารเปรียบเทียบประกอบการบรรยายความ เช่น

อาการที่บุเรงนองนำทาสล่อเอาหน้าแนบแม่นางอเทยยาไว้ ก็ปรากฏแก่ตะละแม่
เต็มตา แลคนทั้งสองผู้สมคบกันกระทำความผิดนั้นเล่า ก็ผูกดูขึ้นพร้อมกันแล
ตะลึงอยู่ นางอเทยยาขณะตกใจก็กอดเอาเจ้าหนุ่มไว้ไม่วางมือ ข้างนายทัพ
ทองอุไรรู้สึกจะทำประการใดได้แก่กอดอเทยยาแน่นไว้มิไ้รู้ตัวจุกกัน

แต่บัดใจที่เห็นชายอันเชื่อสนิทแล้ว ทำการเห็นตระหนักว่าประทุษร้าย
เอาลับหลังกระนี้ ตะละแม่ก็ทราบเกรี้ยวเหมือนหนึ่งจะเผาผลาญคนทั้งคู่อย่อย
ยับลงเสียเพราะโทสะนี้ วรกายก็สั่นระริกไม่อาจพุดสิ่งใดอยู่เป็นครู่²

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ

เบื้องนั้นตะละแม่สดับคำวอน ใจรักก็เริ่มมากอยู่แล้วมีหน้าใกล้ยิ่งจะเกิดกรอก
คำหวานล้นมโดยรอบทางกระนี้เหมือนถ่านไม้ซากต้องถูกไฟกระเด็นมาคร่าจะ
เป็นประกายเพลิงแต่ถูกละเล็ดละน้อยเชื่อเก่าที่เผาผลาญไว้ยังมีรอย ถึงใจ
หนึ่งใครจะรักษาตัวไว้ให้ชอบแก่ประเพณี แต่อีกใจหนึ่งอันมารักมากอาลัยยัง
ถูกพัดให้อีกโหมกระพือแรงก็ยังหนักกว่า ตะละแม่ยังใจไปไม่รอดแล้ว ก็ทอด
ตัวลงสู่เรือนแซนคนผู้เป็นขุนวังแห่งพระราชบิดามาแต่เดิม ทั้งสองกรก็รักเอา
คอเจ้าหนุ่มไว้ ส่วนใจนั้นระริวเหมือนว่าจะมีคหน้า อุปมาดังพรานเบ็ดที่ใจ
อ่อนรักคันเบ็ดอันทอดลงสู่สายน้ำขึ้นมาแล้วเห็นมันฉกปลาจะงอยเบ็ด ใจ
หนึ่งยินดีว่าได้ปลาสมนในรถ ส่วนอีกใจหนึ่งไหวหวั่นเพราะเกรงกรรมที่ตัว

¹ ไซติ แพร่พันธุ์ บุษณะสิบทิศ เล่ม 5 หน้า 3032 - 3033

² ไซติ แพร่พันธุ์ บุษณะสิบทิศ เล่ม 4 หน้า 2095

ประกอบขึ้นนั้นเป็นข้อปาลาติบาท ทะละแม่จุ่นวายอยู่ในใจเปิดปากพูดสิ่งใด
ไม่ออก ใต้แท่นถอดเอาจะเค็ดไว้แน่นแลหลังน้ำตาประดัง¹

ท่วงทำนองแต่งที่แสดงปรัชญาและแนวนิยมในการแต่งผู้ชนะสิบทิศ

1. ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาและแนวนิยมในการแต่งนวนิยายโดยทั่วไป

กุหลาบ มลลิกะมาส² กล่าวถึง ปรัชญาและแนวนิยมในการแต่งวรรณคดีไว้ว่า

ปรัชญามีความหมายตามรูปศัพท์ว่า "ความรักในปัญญา" (Love of wisdom) ซึ่งคำนี้ใช้แพร่หลายในวงการวิชาการที่เกี่ยวกับความหมายและหลักการของชีวิต ปรัชญาเมธีคนสำคัญหลายท่านได้กล่าวถึงลักษณะชีวิตและหลักการดำรงชีวิตเอาไว้ หลักการเหล่านี้มีอิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรมของมนุษย์เป็นอันมาก ความเข้าใจและความคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตมนุษย์นี้ปรากฏอยู่ในวรรณคดี วรรณคดีเรื่องใดแสดงความคิดลึกซึ้ง และหยั่งเห็นอย่างถ่องแท้ถึงลักษณะชีวิตของมนุษย์ เรื่องนั้นก็มีความค่าอย่างยิ่ง เรื่องใดตื้นและผิวเผิน หากความคิดค้านปรัชญาชีวิต ก็เท่ากับขาดการเสนอความหมายและคุณค่าอันแท้จริงของชีวิต

ปรัชญาที่ปรากฏในวรรณคดีเป็นความเคลื่อนไหวอย่างหนึ่งทางด้านการแต่งซึ่งแสดงให้เห็นความคิดและความเชื่อมั่นในทฤษฎีชีวิตประการใดประการหนึ่งของผู้แต่ง นักเขียนย่อมมองดูโลกและชีวิตมนุษย์ในแง่มุมต่าง ๆ กัน และต่างก็มีความคิดของตนเกี่ยวกับโลก สังคม และเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์แตกต่างกัน ปรัชญาของนักเขียนจึงมีหลายแนวและต่างก็พยายามถ่ายทอดความคิดหรือปรัชญาต่าง ๆ นั้นในวรรณคดีที่ตนแต่งนั้นเสมอ ผู้อ่านอย่างพิถีพิถันพิจารณาจะตระหนักได้ว่าปรัชญาในวรรณคดีของนักเขียนเป็นไปในแนวใด

¹ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3 หน้า 1555 - 1556

² กุหลาบ มลลิกะมาส วรรณคดีวิจารณ์ หน้า 50 - 65

วกับปรัชญาและแนวโน้มในการแต่งนั้น อาจกล่าวได้ว่า

าในวรรณคดีย่อมบอกความเชื่อและความคิดในทฤษฎีโคทฤษฎีหนึ่งของ
มย่อมวางเนื้อเรื่องไปตามความคิดความเชื่อของคนตามทฤษฎีนั้น ๆ

วิชาที่ปรากฏในวรรณคดี คือจุดที่ผู้อ่านและผู้เขียนได้พบกันในด้านความคิด
อีกประการหนึ่ง จากผู้เขียนถึงผู้อ่าน ซึ่งผู้รับสารนั้นจะทำความเข้าใจตาม
งผู้เขียน เพราะฉะนั้น ปรัชญาในวรรณคดีแต่ละเรื่องก็คือที่นักพบความคิดของ
ถึงแม้ว่าผู้อ่านจะไม่เห็นพ้องด้วยกับปรัชญาของผู้เขียนก็ตาม

3. ปรัชญาชีวิตที่นักเขียนเสนอผู้อ่านให้กลวิชี้อันเป็นวรรณศิลป์ที่มีชั้นเชิงแทนการ
่ออย่างตรงไปตรงมา กลวิธีที่นักเขียนนิยมมีอยู่หลายแบบ แนวโน้มในการแต่งจึงมี
ามเคลื่อนไหวอยู่เสมอ

และไ้กล่าวถึงปรัชญาและแนวโน้มในศิลปะการแต่งวรรณคดีไว้หลายประการ
สรุปได้ คือ

1. คลาสสิกซิสม (Classicism) เป็นวรรณคดีแบบฉบับหรือแบบครู ซึ่ง
วรรณคดีในสมัยหลังยึดถือเป็นตัวอย่างหรือเป็นแนวทางในการแต่ง
2. นีโอคลาสสิกซิสม (Neo-Classicism) การแต่งวรรณคดีในแนวนี้นี้เป็น
การเขียนอย่าง
 - ก. มีระเบียบ
 - ข. มีกฎเกณฑ์แน่นอน
 - ค. มีคุณภาพ
 - ง. กล่าวถึงความเจริญและความงามโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับเรื่องของมนุษย์
 ห่วงไป

3. ไอคีสลีสซึม (Idealism) เป็นปรัชญาการแต่งซึ่งผู้เขียนเน้นความดีเลิศ
หรือความงามเลิศของตัวเอกในเรื่อง และความงามด้านกายภาพอื่น ๆ หรือความประพติ
อันดีเลิศโดยสมบูรณ์ตามอุดมคติของคนแต่ละสมัย

4. โรแมนติกซิสม (Romanticism) ปรัชญานี้จะเพ่งเล็งในเรื่องต่อไปนี้ คือ

ก. การสำรวจพิจารณาอารมณ์ของบุคคลแต่ละคน เพราะฉะนั้นจึงเป็นเรื่องประเภทแสดงอารมณ์ของผู้แต่งโดยตรง

ข. ผู้แต่งมักจะรู้สึกว่าเป็นผู้ถูกทอดทิ้งหรือถูกกีดกันอยู่นอกหมู่พวก (จำพวกไม้ดอก) เข้ากับใครไม่ได้สัก หรือมีฉะนั้นก็จะสนใจกับคนที่แปลกจากคนอื่นห่างองวางตัวสูงหรือแปลกจากหมู่คณะด้วยลักษณะพิเศษบางประการ หรือคนประเภทที่มีความทะยานอยากอย่างรุนแรง หรือถูกครอบงำด้วยความคั่นรนในใจของตน หรือมีฉะนั้นก็เป็นคนประเภทกันแต่จะขัดเคืองผู้อื่น หรือจะปฏิวัติต่อต้าน บางครั้งก็มีเหตุผลสมควรแต่บางครั้งก็มีแต่ความรู้สึกถูกดูหมิ่นอย่างไม่มีสาเหตุชัดแจ้ง

ผู้แต่งจะแสดงความคิดเห็นความรู้สึกของตนเอง หรือแต่งโดยให้ตัวเอกเป็นบุคคลประเภทที่กล่าวแล้ว

ค. ความบริสุทธิ์ไร้เดียงสาอย่างเด็ก ๆ และความซื่อของกลิกรผู้มีชีวิตใกล้ชิดธรรมชาติเป็นสาระที่นักเขียนในกลุ่มนิยมเป็นอันมาก

ง. เรื่องเหนืออำนาจมนุษย์และธรรมชาติ เช่น เรื่องภูติผีปิศาจและวิญญาณ เรื่องแปลกพิสดาร

5. เรียลลิสซึม (Realism) มุ่งที่จะกล่าวถึงการถ่ายทอดชีวิตให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด โดยลบล้างภาพที่จะใช้จินตนาการของโรแมนติกให้อยู่ในขอบเขตของความสมจริงที่ผู้อ่านจะยอมรับ และรู้สึกได้ว่าเป็นเรื่องที่น่าจะเป็นจริงได้

6. เนเจอร์ลลิสซึม (Naturalism) แนวนิยม เนเจอร์ลลิสซึม แยกมาจากเรียลลิสซึม แต่เน้นด้านเศร้าและหม่นหมองของชีวิต มักเป็นเรื่องของคนที่มีฐานะต่ำต้อยในสังคม หรือที่เสียเปรียบหรือไม่เท่าเทียมมนุษย์อื่นตามธรรมชาติประการใดประการหนึ่ง

7. ซิมบอลลิสซึม (Symbolism) แนวนิยมซิมบอลลิสซึม คือการใช้สิ่งแทนในการแต่ง แทนที่กล่าวอย่างตรงไปตรงมา

8. เอกซิสเทนเชียลลิสซึม (Existentialism) แนวนิยมนี้ยังถือเป็นเพียงทัศนคติของความคิดหนึ่งเท่านั้น นักเขียนในกลุ่มนี้มีความคิดสงสัยในค่านิยมเก่า ๆ ที่

ยอมรับนับถือกันอยู่ในสังคม โดยเห็นว่า เป็นสิ่งที่คนรุ่นเก่าก่อนได้สร้างไว้ น่าคลางแคลงว่าจะยังเหมาะกับคนในสมัยปัจจุบันนี้เพียงไร นักเขียนในกลุ่มนี้จึงเป็นกลุ่มแสวงหาแสวงหาเสรีภาพและแสวงหาแนวคิดที่เป็นอิสระที่จะปฏิบัติและที่จะดำรงชีวิตอยู่

เปลื้อง ณ นคร¹ กล่าวว่า ในการประพันธ์ มีลัทธิสำคัญอยู่ 3 ลัทธิ คือ

1. โรแมนติกซึม ลักษณะของโรแมนติกซึม คือ

1.1 เนื้อเรื่องมักเป็นประวัติหรือเหตุการณ์ที่ล่วงมาแล้ว

1.2 มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับจินตนาการ (Imagination) ภาพเหตุการณ์และการบรรยายต่าง ๆ มักเกิดจากความคิดฝัน

1.3 นักเขียนนิยมพรรณนาจากที่เป็นธรรมชาติงดงาม ชื่นตาชื่นใจ

1.4 นักเขียนนิยมบรรยายเรื่อง ตามอารมณ์ความรู้สึกของตน

1.5 เรื่องที่เขียนเป็นเรื่องรัก ประกอบกับการเผชิญภัยต่าง ๆ

1.6 เนื้อเรื่อง เป็นไปคาบลาคับเหตุการณ์ ไม่มีการผูกเรื่องอย่างกระชับ

แน่น

2. รีอาลิสซึม ลักษณะของรีอาลิสซึม คือ

2.1 ผู้เขียนวาดภาพชีวิต ตามความเป็นจริง ไม่添เติมและมิกวาดภาพหรือบรรยายชีวิตในแง่ที่น่าเกลียดน่าชัง ผู้เขียนไม่คำนึงถึงความงดงาม แต่เน้นความน่าทุเรศน่าอดายของชีวิตมาแต่อย่างชัดแจ้ง

2.2 ในการเขียน มักเพ่งเฉพาะปัจเจกชน (Individual) ไม่ใช่แบบของบุคคล (Type)

3. ไซคัลลิสซึม ในนวนิยายมักเป็นเรื่องที่แสดงคติอันสูงอาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเสียสละ เกี่ยวกับความรักหรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งแต่ผู้เขียนมีแนวที่จะแสดงทัศนะอันตนเห็นว่าเป็นของวิเศษและงดงามลงไว้ในเรื่องนั้น

¹ เปลื้อง ณ นคร คำบรรยายวิชาการประพันธ์และหนังสือพิมพ์ หน้า 235

2. ปรัชญาและแนวนิยมในการแต่งผู้ชนะสิบทิศ

เมื่อได้ศึกษาความรู้เกี่ยวกับปรัชญาและแนวนิยมในการแต่งนวนิยายโดยทั่วไป แล้วสรุปได้ว่า ปรัชญาในวรรณคดีมี 2 แนว คือ

ปรัชญาชีวิต คือ ปรัชญาที่เกี่ยวกับชีวิต ซึ่งนักเขียนมีความเชื่อมั่นในโลกทัศน์ หรือชีวิตทัศน์อย่างไร ก็จะวางหลักการของชีวิตและปฏิบัติตามหลักการนั้น ในการเขียนตัวละครก็จะเป็นผู้แสดงความเชื่อมั่นในปรัชญาชีวิตอย่างผู้เขียน เช่น นักเขียนในกลุ่มแสวงหาหรือปรัชญาเอซิสเท็นเชียลลิซึม (Existentialism) ซึ่งมีความสงสัยในค่านิยมเก่า ๆ ที่ยอมรับนับถือกันในสังคมว่ายังจะเหมาะกับคนในสมัยปัจจุบันเพียงไร บุคคลในกลุ่มนี้ได้มุ่งแสวงหาเสรีภาพและแสวงหาแนวคิดที่เป็นอิสระที่จะปฏิบัติและดำรงชีวิตอยู่ ดังนั้น ในการเขียนตัวละครในเรื่องจึงเป็นสื่อสะท้อนปรัชญาชีวิตของผู้แต่งในลักษณะที่แสดงความเชื่อมั่นว่าบุคคลควรมิสิทธิเลือกดำเนินชีวิตของเขาตามที่เขาเห็นว่าถูกต้องและดีงาม

ปรัชญาการแต่งหรือแนวนิยมในการแต่ง คือ ในการประพันธ์นักเขียนมีความเชื่อมั่นเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวทางทฤษฎีศิลปะการแต่งในแนวใด ก็วางหลักการเขียนไปตามความเชื่อและหลักการของตน เช่น นักเขียนมีความเชื่อมั่นในแนวซิมบอลลิซึม (Symbolism) ก็จะเขียนโดยใช้สิ่งแทน แทนที่จะกล่าวอย่างตรงไปตรงมา หรือนักเขียนที่มีความเชื่อมั่นในแนวเรียลลิซึม (Realism) ก็จะพยายาม "สะท้อนภาพชีวิต"¹ ทั้งที่เป็นเหตุการณ์และสภาพจิตใจของตัวละครให้มากขึ้น

ในการแต่งวรรณกรรมโดยทั่วไป นักเขียนจะประสานปรัชญาทั้ง 2 แนวเข้าด้วยกัน คือ เมื่อมองดูหลักการและทฤษฎีต่าง ๆ ของชีวิตและวรรณกรรมแล้วมีความเชื่อว่าวรรณกรรมควรเป็นอย่างไร ก็เขียนไปตามความเชื่อนั้น เช่น กลุ่มที่เห็นว่าวรรณกรรมควรแสดงความจริงของชีวิตก็จะเขียนตามแนวเรียลลิซึม กลุ่มที่เห็นว่าวรรณกรรมควรเน้นจินตนาการ ก็จะอยู่ในกลุ่ม โรแมนติซิซึม เป็นต้น

¹ ภูธลดา มัลลิกะมาส วรรณคดีวิจารณ์ หน้า 59

การศึกษาท่วงท่าของแต่งที่แสดงปรัชญาและแนวนิยมในการแต่งผู้ชนะสิบทิศครั้งนี้สรุปได้ คือ

2.1 ปรัชญา ในที่นี้หมายถึงปรัชญาของนักเขียนเอง โดยปกตินักเขียนแต่ละคนมีการมองโลกมองชีวิตในแง่มุมที่ต่างกัน มีความเชื่อถือและยึดมั่นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งต่างกันไป และการที่นักเขียนมีความเชื่อถือและยึดมั่นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นหลักสำคัญในการดำเนินชีวิต ความเชื่อถือและยึดมั่นนั้นย่อมส่งผลสะท้อนถึงวรรณกรรมของตนด้วยเช่นกัน

ในผู้ชนะสิบทิศ ยາขอบได้แสดงทัศนะที่ยาขอบเชื่อถือและยึดมั่นในการดำเนินชีวิตของตนโดยการสร้างจะเกิดขึ้นเป็นตัวแทนของบุคคลในอุดมคติของยาขอบเอง ความเชื่อถือและยึดปฏิบัติในเรื่องคุณลักษณะของสุภาพบุรุษและความเป็นลูกผู้ชายอย่างแท้จริงนั้น มีส่วนทำให้ยาขอบสร้างจะเกิดให้เป็นบุคคลที่เพียบพร้อมด้วยคุณลักษณะอันเลิศนานาประการซึ่งในชีวิตจริงเราจะพบได้ยากนักแต่อย่างใดก็ตาม ผู้อ่านควรจะยอมรับว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเพียงสารอย่างหนึ่งที่ยาขอบสื่อมายังผู้อ่านได้เข้าใจถึงทัศนะหรือปรัชญาชีวิตของยาขอบเองด้วย

การศึกษาปรัชญาชีวิตของยาขอบจากนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศนี้ ศึกษาได้จากท่วงท่าของแต่งของยาขอบเอง โดยพิจารณาจากการที่ยาขอบพยายามย้ำหรือเน้นทัศนะเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ อย่างบ่อยครั้ง จนกระทั่งผู้อ่านสามารถจับความคิดของยาขอบได้ว่ามุ่งไปในทางใด สำหรับในผู้ชนะสิบทิศพบว่า ยาขอบมีปรัชญาชีวิตที่สำคัญ คือ

2.1.1 ปรัชญาเกี่ยวกับความรัก ในชีวิตจริง ยาขอบเป็นนักประพันธ์ที่มีหลายรักหลายเมียมีปรัชญาเกี่ยวกับความรักว่า "เป็นความผิดของคอกไม้หรือที่ถูกแมลงภู่คอม"¹ ยาขอบถือความซื่อและบริสุทธิ์ใจยิ่งกว่าความบริสุทธิ์กายของสตรี ปรัชญานี้ถ่ายทอดสู่จะเกิดในเรื่องผู้ชนะสิบทิศอย่างแจ่มชัดที่สุด ยาขอบพยายามแสดงทัศนะนี้ให้ปรากฏในผู้ชนะสิบทิศหลายครั้งหลายตอน และได้เน้นไว้ในตอนชื่อว่า "รักแท้คือรัก

¹เทียน เหลียวรักวงศ์ ผู้รวบรวม จดหมายรักในชีวิตจริงของยาขอบ

ที่ไม่ถือราศี"¹ ซึ่งเป็นตอนว่าพันรักระหว่างจะเกิดกับทะเลแม่มินนุ

ในขณะสิบทิศ จะเกิดมีชายาทั้งหมด 6 นาง คือ ทะละแม่จันทรา ทะละแม่กุสุมา อเททยา ทองสา เสงสอญ และทะเลแม่มินนุ ในบรรดาชายาทั้ง 6 นี้ จะเกิดได้ชายาที่เป็นสาวบริสุทธิ์เพียง 3 นาง คือ ทะละแม่จันทรา อเททยา และสงสอญ ส่วนอีก 3 นางนั้นล้วนผ่านชายครองมาก่อนแล้วทั้งสิ้น คือ

ทะเลแม่กุสุมา ถูกสอพินยาพระอนุชาพระเจ้าหงสาวดี ลักพาตัวไปหงสาวดี ระหว่างเดินทาง ถูกวางยาจนสิ้นสติและเสียตัวให้กับสอพินยา เมื่อถึงเมืองหงสาวดี จึงจำใจอภิเษกเป็นชายาของสอพินยา ภายหลังจะได้ติดตามชิงตัวคืนมาได้

ทองสา (ข้าหลวงของทะเลแม่จันทรา) หลงใหลรูปและศักดิ์ตระกูลของสอพินยา จึงมาเป็นทูตที่เมืองทองอุ ทองสายอมเป็นเสมอนางบำเรอของสอพินยา จนกระทั่งนาง ตั้งครรภ์จึงหลบออกจากวังไป เมื่อสอพินยากลับหงสาวดี นางคลอดบุตรเป็นชาย ใน ระหว่างนั้นไม่เคยได้รับการดูแลจากสอพินยาเลย เมื่อครั้งศึกหงสาวดีมาประชิดทองอุ และทางฝ่ายทองอุกำลังอยู่ในฐานะลำบาก นางได้รับอาสาจะเด็กช้อนกลสอพินยาและ สามารถสื่อข่าวถึงทัพทองอุที่อยู่ในแปรให้ยกมากระหนาบทัพหงสาวดีได้ จะเด็กสำนักใน บุญคุณของนางทองสา และเห็นใจในความรักของนางที่มีต่อจะเด็กเองจึงรับนางเป็นชายา และให้เกียรตินางยิ่งนัก

ทะเลแม่มินนุ เคยเป็นอัครเทสิพระเจ้าสการะวุทพี เมืองหงสาวดี เมื่อ หงสาวดีแตก พระเจ้าสการะวุทพีสิ้นพระชนม์ นางตกเป็นเชลย ได้ใกล้ชิดและรักใคร่ กับจะเด็ก แต่ต้องตกเป็นบริจาริกาของพระเจ้าตะเบงชะเวตี้ เพราะจะเด็กสำนักในความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของตน ภายหลังพระเจ้าตะเบงชะเวตี้พระราชทานให้จะเด็กอีก เพราะรู้ความจริงใจของจะเด็ก นางนั้นจึงเป็นเสมือนบำเหน็จแห่งความจงรักภักดีที่จะเด็ก มีต่อพระเจ้าตะเบงชะเวตี้

นอกจากพฤติกรรมที่จะเด็กมีชายาโดยไม่คำนึงถึงความบริสุทธิ์ของสตรีนี้แล้ว ยังมีข้อความที่จะกล่าวไว้อย่างคมคายเป็นการเน้นปรัชญาด้านความรักอีกหลายตอน เช่น

¹ โชติ แพร่พันธุ์ ภูชนะสิบทิศ เล่ม 7 หน้า 4349 - 4368

มาทราบว่าหญิงรักจะเสียตัวให้ชายอื่นชมแล้ว ความรักใคร่อาลัยเดิมก็มีได้ลดจาก
น้ำใจ อันจะได้เคยคิดรังเกียจสักน้อยว่าพระราชธิดานั้นสูงยิ่งพรหมจรรย์อันเป็น
ของประเสริฐยิ่งสำหรับสตรีนั้นหาได้ น้ำเนื้อแห่งความเสนาหาเมื่อแรกรักเป็น
สถานใดมันจะไค้แจ้งช่าวนางตกเป็นของชายอื่น ใจที่สนิทเสนหานั้นก็มันอยู่คั้ง
เดิมจะแปลกแปรลดน้อยลงกว่าเก่าหาไม่¹

- ข้าพเจ้านี้เป็นชายอันมีน้ำใจชั่วหญิงร้อยตัวตกมาถึง ลงรักแล้วมิได้คิดรังเกียจ
เลยแต่หญิงใดไค้เสียเป็นเมียข้าพเจ้าคนหนึ่ง แลกลับไปยินดีด้วยชายอีกอย่างนี้คอกเป็น
ที่รังเกียจกังวลใจ²

- ผิดจากมังกรเจ้าชีวิตนายข้าพเจ้าแล้วแม่เอ๋ย ถึงหากแม่นางท่านจะไปสู่
ร้อยตัวร้อยตัว แต่ถึงมือข้าพเจ้าแล้ว ก็จะไม่ยอมละให้ไปถึงผู้ใดอีกเลย³

2.1.2 ปรัชญาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต สิ่งที่ยาขอบเขียนย้ำและเน้น
ไว้หลายครั้งและผู้อ่านจะเห็นได้อย่างชัดเจน คือ ความกตัญญูรู้คุณคน พฤติกรรมตัวละคร
ทุกตัวแม้จะไม่แสดงออกถึงเรื่องความกตัญญูอยู่เสมอก็จริง แต่กล่าวได้ว่าตัวละครทุกตัวต่าง
ก็มีความกตัญญูรู้คุณเป็นหลักประจำใจ

ตัวอย่างการแสดงความกตัญญูรู้คุณคนของจะเกิด เช่น

เมื่อครั้งจะเกิดปลอมตัวเป็นไส้ศึกที่เมืองแปร เคยได้รับความเมตตาจากพระ-
เจ้าแปรเป็นอย่างดีทำให้จะเกิดสำนึกในบุญคุณของพระเจ้าแปรอยู่เสมอ ดังนั้นเมื่อจะเกิด
มีโอกาสดอกผลทองอุมาล้อมแปร แม้จะมีโอกาสล้างชีวิตพระเจ้าแปรในคราวยุทธหัตถี แต่
จะเกิดละมือไว้ และเมื่อไค้ชัยชนะแปรแล้ว จะเกิดจะยังพยายามรักษาสภาพบ้านเมือง
และไม่ทำร้ายชาวแปรทั้งนี้เพราะจะเกิดยึดมั่นความกตัญญูรู้คุณเป็นสำคัญ

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ จะเกิดเคยได้รับความอุปการะจากเสียงโคน อุปราช

¹โชติ แพร่พันธุ์ บุษณะสิบทิศ เล่ม 3 หน้า 1541

²โชติ แพร่พันธุ์ บุษณะสิบทิศ เล่ม 5 หน้า 3166

³โชติ แพร่พันธุ์ บุษณะสิบทิศ เล่ม 7 หน้า 4337

เมืองหงสาวดีมาก่อน เมื่อจะเกิดอยู่ในภาวะที่ต้องขับเคี่ยวกับเสียงโศกตามกระบวนศึก ในชั้นต้นจะเกิดไม่อาจฆ่าเสียงโศกได้ แต่สภาพการรบในครั้งนั้นปรากฏว่า เมื่อจะเกิด ละชีวิตเสียงโศกแล้วกลับเกิดผลร้ายแก่พลทหารข้างทองอุ้ยอย่างหนัก จะเกิดจึงจำใจ ประหารเสียงโศกด้วยน้ำมือตนเอง แต่อย่างไรก็ตามจะเกิดยังมีโอกาสได้แสดงความ กตัญญูต่อเสียงโศกในคราวที่เสียงโศกสิ้นชีวิตลงแล้ว คือ "ส่วนเสียงโศกสุกฉีอัน ชาวเมืองนับถือนั้น วันรุ่งขึ้นเจ้าหนุมก็ออกหาศพเอง ท่อไค้มาแล้วก็ทำศพนั้นสมอิสริยยศ ขุนพลทุกประการแลตัวบุเรงนองนายทัพก็มุ่งชาวหม่มชาวตามศพ สำแดงอักษาศัยสุจริตเสีย ยิ่งกว่าครั้งปะชันหนุมนี้"¹

สำหรับตัวละครอื่น ๆ ก็มีความกตัญญูต่อกันทั้งสิ้น เช่น มังตราทรงมีความ กตัญญูต่อแม่เลาชีพระนม เคารพเชื่อฟังและดูแลทุกข์สุขด้วยจิตสอคมมา พระนมเลาชีก็รู้ คุณมังตราที่ปรนเปรอความสุขให้ตน จึงเพียรพยายามสั่งสอนจะเกิดให้สำนึกถึงคุณของ มังตรา ให้ใส่ใจปฏิบัติหน้าที่ราชการ รับราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่คิดร้ายต่อ ราชาวงศ์ ฯลฯ

ความกตัญญูของคุณของตัวละครในเรื่องผู้ชนะสิบทิศจะปรากฏให้ผู้อ่านได้พบ เสมอจน ถือได้ว่าเป็นทัศนะที่เก้นประการหนึ่งของยาขอบ และนอกจากความกตัญญูของคุณจะเป็นหลัก ในการดำเนินชีวิตแล้ว ยาขอบยังมีทัศนะอื่นที่เสริมให้เห็นปรัชญาชีวิตของยาขอบอีกหลาย ประการ เช่น

1) ปรัชญาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในฐานะเป็นข้าแผ่นดิน ยาขอบเน้น ความสำคัญในเรื่องความจงรักภักดี ซื่อสัตย์ และกตัญญูต่อเจ้านาย ในเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ยาขอบกำหนดให้จะเกิดเป็นบุคคลที่อยู่ใกล้ร่มเงาเศวตฉัตร มีลาภยศ อำนาจและบารมี พอที่จะล้มล้างอำนาจของพระเจ้าตะเบงชเวตี้ได้ทุกขณะจิต แต่ด้วยความสำนึกมั่นในหน้าที่ ของตนทำให้จะเกิดยิ่งหวีความจงรักภักดีและซื่อสัตย์ เพียรรักษาราชวงศ์และชีวิตเจ้านาย จนสุดความสามารถ

¹ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7 หน้า 4141

พฤติกรรมของจะเกิดที่แสดงถึงความจงรักภักดี ชื่อสัตย์และกตัญญูต่อมังตราที่เห็นได้ชัด คือ ตอนตะเบงเซเว่ที่ถูกทวน¹ ซึ่งเป็นการรบที่ขลุ่มนุสนิกระหว่างมังตรา กับเมงกยอกแง และจะเกิดกับไซลู เมื่อจะเกิดรู้ว่ามังตราถูกทวนไม่ทันรู้ว่าแปลหนัก หรือเบาเพียงใด ก็มานะที่จะเอาชนะไซลูและปลื้กตัวไปช่วยคุ้มกันเจ้านายจนจนสุดชีวิต ไม่คิดถึงภัยใด ๆ ทั้งสิ้น จนในที่สุดสามารถคุ้มกันมังตราไปสู่ที่ปลอดภัยได้

อีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความ ชื่อตรงจงรักภักดีต่อเจ้านายคือ ตอน แลกปันเมือง² ซึ่งเป็นตอนที่เมงกยอกแง จับตัวพระเจ้าตะเบงเซเว่ไว้ได้และขณะเดียวกันจะเกิดกับพระเจ้าโสมนพวา นายของเมงกยอกแงไว้ได้เช่นเดียวกัน เนื้อความในตอนนี้แสดงให้เห็นคุณธรรมในจิตใจของจะเกิดและเมงกยอกแงในฐานะเป็นข้าแผ่นดินที่จงรักภักดีต่อเจ้านายได้อย่างเด่นชัดที่สุด ทั้งนี้เพราะถ้าหากจะเกิดและเมงกยอกแงปรารถนาจะเป็นใหญ่ในแผ่นดินแทนนายตนก็ทำได้โดยการปล่อยให้เจ้านายถูกจับกุมเป็นเชลยอยู่เช่นนั้น หรือยั่วยุให้อีกฝ่ายประหารเชลยเสีย ตนก็จะได้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน แต่ยาขอบก็ได้กำหนดบทบาทให้ตัวละครทั้งสองได้แสดงความจงรักภักดีต่อเจ้านายเป็นที่ตั้งมิได้คำนึงถึงประโยชน์อันจักเกิดแก่ตนเอง คุณธรรมของทั้ง 2 ฝ่ายนี้ประทับใจผู้อ่านเป็นอย่างยิ่ง

2) ปรีชาญาณที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในฐานะเป็นลูกผู้ชาย ความเป็นลูกผู้ชายในอุดมคติของยาขอบ ยาชอบได้เน้นให้ปรากฏในผู้ชนะสิบทิศหลายประการ เช่น กล้าหาญ จะเกิดในฐานะแม่ทัพ และเป็นชายชาตินักรบได้แสดงความกล้าหาญให้ปรากฏเสมอ เช่น เป็นผู้นำทัพที่เอาตัวเข้าเสี่ยงภัยก่อนทหารเลวทั้งปวง เข้าสู้กับฝ่ายข้าศึกโดยไม่เลือกหน้า และไม่เกรงฝีมือผู้ใด

รับความจริง แม้ในบางครั้งจะพบว่าจะเกิดมีเล่ห์กลอุบายลวง เพื่อประโยชน์ของตัวอยู่บ้าง แต่ในขณะเดียวกันจะเกิดก็มีความเป็นลูกผู้ชายที่กล้ารับความจริงโดยไม่

¹ ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5 หน้า 2703 - 2744

² ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7 หน้า 4229 - 4250

บิกบังซ่อนเร้น เช่น เรื่องเกี่ยวกับความรัก จะเค็ดมีนางแก้วประจำใจอยู่แล้ว คือ
 ทะละแม่จันทรา เมื่อคนมีความรักให้กับหญิงใดอีก ก็จะบอกความจริงในใจตัวให้หญิงคน
 รักใหม่ได้ทราบเสมอ การรับความจริงของจะเค็ดนั้นจะถือเอาความบริสุทธิ์ใจของคนเป็น
 สำคัญ และแม้จะรู้ว่าความจริงที่ตนกระทำไปนั้นรู้ถึงผู้อื่นแล้วจะเกิดโทษแก่ตนจะเค็ดก็ยัง
 กล้าพอที่จะพูดความจริงได้ ดังเช่น ตอนคำสารภาพของผู้ผิด¹ จะเค็ดสารภาพความผิด
 ต่อมังตราที่ตนบังอาจทำอุบายลงเอาทะละแม่กุสุมามาจากเมืองแปรเพื่อจะให้เข้าพิธี
 อุปภิเษกพร้อมกับทะละแม่จันทรา โดยให้ราชละเอียดยกชั้นตอนของการดำเนินการตลอดจน
 การหวังผลจากอุบายชั้นต่อไปว่าจะให้มังตราหลงรูปบุตรีขุนพลเมืองแปร คือนางโช้วที่ตน
 พามาด้วยและพลอยเกิดเมตตาคิดต่อทะละแม่กุสุมาจนกระทั่งยอมปลงใจให้ทะละแม่กุสุมา
 เข้าพิธีอุปภิเษกกับตนด้วยอีกนางหนึ่ง ผลของการสารภาพความผิดครั้งนี้ ทำให้มังตรา
 กระหม่อมและภูมิใจว่าจะเค็ดยังมีจิตซื่อและกล้าพูดความจริงแก่ตนอย่างไม่มีข้อบกบังซ่อน
 อยู่เลย

รักเพื่อนและรู้จักเสียสละ จะเค็ดแสดงคุณสมบัติของลูกผู้ชายในเรื่องความรัก
 เพื่อนและรู้จักเสียสละได้อย่างชัดแจ้ง จะเค็ดรักเพื่อนและเสียสละให้เพื่อนเสมอ เช่น
 การเสียสละความสุขส่วนตัว จะสังเกตเห็นว่า ในการรบสิ่งใดที่จะเค็ดพอจะทำเองได้
 โดยไม่ให้หนักแรงเพื่อนจะเค็ดจะทำเองทุกครั้ง ความรักเพื่อนและการรู้จักเสียสละของ
 จะเค็ดที่เห็นได้เด่นชัดอีกประการหนึ่งคือ การเสียสละหญิงคนรักให้เพื่อนทั้งสองคน คือ
 มอมนางปอดะเตียงให้จาเลงกะโบ ซึ่งแอบรักนางอยู่แล้ว และตัดใจจากนางกันทิมาเพื่อ
 ให้เนงบาประจักษ์ในน้ำใจรักเพื่อนของตน

รักษาเกียรติสตรี จะเค็ดรักษาเกียรติสตรีเสมอแม้จะเป็นเรื่องเพียงเล็กน้อย
 เช่น คำนิ่งถึงควาไม่เหมาะสมไม่ควรในการนั่งคุยกับสตรีลำพัง ซึ่งอาจจะทำให้เป็นที่
 เสื่อมเสียแก่ฝ่ายสตรีได้ สำหรับการรักษาเกียรติสตรีในเรื่องใหญ่ ๆ และเห็นได้เด่นชัด
 นั้นมีหลายประการ เช่น

¹โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6 หน้า 3232 - 3280

ตอนราชภัยครั้งแรก¹ พระราชเทวีจับได้ว่าจะเล็กกับตะละแม่จันทราลอมรักกัน และอยู่ด้วยกันในไพร่โบราณ เหตุการณ์ในครั้งนี้จะเล็กบ้องกันตะละแม่จันทราไม่ให้ต้อง ราชภัยโดยการมัดมือเท้าและผูกมา ตะละแม่ให้อยู่ในสภาพจะเล็กบังคับข่มขู่ด้วยพละกำลัง นับว่าจะเล็กมีส่วนรักษาเกียรติของตะละแม่จันทราไว้ได้โดยการยอมรับผิดแต่เพียงผู้เดียว

ตอนกำเนิดนามมังฉาย² ไชดูและสอพินยาทำอุบายกลั่นแกล้งจะเล็ก โดยนำ แหวนไปผูกซ่อนไว้ในห้องจะเล็ก ขณะที่จะเล็กกำลังเดินคุยกับนางนันทะวดีในสวนตอน กลางคืน ดังนั้นเมื่อสอพินยาและไชดู ทาษาทาสาไปค้นหาแหวนและไข์ของกลางในห้อง จะเล็ก จะเล็กไม่สามารถอ้างเอานางนันทะวดีเป็นพยานได้ เพราะเกรงจะเป็นที่ เสื่อมเสียแก่นางความขี้นใน เรื่องการรักษาเกียรติยศรึนั้นจะเล็กกล่าวไว้ว่า "แม้ข้า จะตกทุกข์ถึงตายก็อย่าบังควรพละศักดิ์หญิงใด"³

3) ปรัชญาที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในฐานะผู้ครองเรือน ในฐานะผู้ ครองเรือนที่มีคู่ชีวิตหลายคน สิ่งที่จะเกิดปรารถนายิ่งนัก คือ ความสงบสุขรักใคร่ สามัคคีกันระหว่างชายาทั้ง 6 จะเห็นได้ว่า จะเล็กพยายามที่จะให้ชายาแต่ละคนมีความ รักเข้าใจและเห็นอกเห็นใจกันเสมอ

ในผู้ชนะสิบทิศ ยาชอบมอบตำแหน่งนางแก้วประจำชีวิตของจะเล็กให้กับตะละแม่ จันทรา ผู้มีอริยาศัยอันงาม มีความเมตตาอารีและมีคุณธรรมอันสูงส่งนับได้ว่าชีวิตครอบ- ครว้ของจะเล็กมีความสุขและราบรื่นได้เพราะน้ำใจและคุณงามความดีของตะละแม่ จันทรา การที่ยาชอบพยายามสร้างตะละแม่จันทราให้มีคุณสมบัติให้สมเป็นยอดหญิงและ คู่ชีวิตที่จะเล็กรักและเทิดทูนอย่างที่สุดนั้นมีส่วนสะท้อนให้เห็นความรู้สึกในจิตใจของยาชอบ เองด้วยเช่นกัน กล่าวคือ ยาชอบประสบความล้มเหลวในเรื่องครอบครัว เพราะยาชอบ ไม่สามารถหาสตรีในอุดมคติของตนได้อย่างสมบูรณ์แบบ ดังนั้นยาชอบจึงพยายามสร้าง ตะละแม่จันทราขึ้นเพื่อชดเชยความรู้สึกขี้นในเรื่องครอบครัวที่ว่าครอบครัวจะมีความ

¹ ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 11 - 20

² คุ. หน้า 125 - 126

³ คุ. หน้า 126

สงบสุขราบรื่นได้เพราะมีนางแก้วที่เหียนพร้อมด้วยคุณสมบัติของกุลสตรีเป็นสำคัญ

สำหรับฝ่ายชาย ยาชอบพยายามเน้นให้เห็นว่าสิ่งจำเป็นที่สุดคือการวางตัวเป็นกลางให้ความเสมอภาคกันในการร่วมทุกข์ร่วมสุขในฐานะคู่ชีวิตของตน และข้อสำคัญที่ควรยึดปฏิบัติคือ แม้จะมีภาระหน้าที่มากนักอยู่เพียงใด ก็ควรจะมีเวลาให้กับครอบครัวบ้าง ดังเช่นในตอน สงครามทั้งเก้าจะเค็ดเตรียมตัวออกศึก แต่ในขณะที่เดียวกันจะเค็ดก็ยังมีความห่วงใยให้กับครอบครัว ดังความที่ว่า

แต่ครั้นใกล้กำหนดจะออกจากกองอยู่แล้ว เจ้าหนุ่มก็ชุมนุมบรรดานางเมียเป็นที่ระเริงแลวันนั้น เจ้ามหาอุปราชทำพิณอยู่ด้วยนางขับพ้องกระทั่งคึก ขับพ้องงานทั้งปวงออกไป เหลือแต่นางอันเป็นที่รักแห่งตัวในที่รโหฐาน เจ้าหนุ่มก็กล่าวแก่คนเหล่านั้นเป็นที่ประโลมน้ำใจว่า ข้าพเจ้ามีการใหญ่ แต่ที่ยินชั่วสิ่งไรขออย่าให้บรรดาชื่นใจของข้าพเจ้าเป็นทุกข์¹

ทั้งปรัชญาเกี่ยวกับความรักและปรัชญาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่ศึกษาได้จากท่วงทำนองแห่งของยาชอบนี้ นับเป็นสารอันมีค่าที่ยาชอบได้มอบให้กับผู้อ่านและสารนี้ย่อมมีผลในการสร้างทัศนคติอันดีในค่านิยมรักและการดำเนินชีวิตของบุคคลโดยทั่วไปได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

2.2 แนวนิยม ในผู้ชนะสิบทิศ ยาชอบได้ใช้ปรัชญาการแต่งหรือแนวนิยมในการแต่งเป็นแบบโรแมนติกิซึม (Romanticism) โดยมีลักษณะสำคัญ ดังต่อไปนี้ คือ

2.2.1 เป็นเรื่องแสดงจินตนาการของผู้แต่ง โดยอาศัยข้อเท็จจริงเพียงส่วนน้อย ภาพและเหตุการณ์ต่าง ๆ มักเกิดจากความคิดฝันที่ ยาชอบประพันธ์แต่งขึ้นเอง ดังที่ยาชอบเขียนไว้ว่า

เรื่องนี้เป็นเรื่องที่แต่งขึ้นและถิ่นฐานเป็นพม่าแต่ข้าพเจ้าผู้เขียนเป็นคนไทยซึ่ง

¹ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8 หน้า 5051

อยู่ในเมืองไทยมา 27 ปี โดยมีอายุ 27 ปี เพราะฉะนั้น ตามท้องเรื่อง
 ของผู้ชนะสิบทิศที่กล่าวถึงเมืองแปร ว่ามีชัยภูมิวิเศษสำหรับรับข้าศึกก็คือนอง
 นครอันรุ่งเรือง และมีพลเมืองซึ่งมีความหยิ่งในเลือกของคนราวกับชาวสเปน
 ก็คือ ทั้งนี้ขอท่านที่ได้อ่านจากแปรแลทองดู หรือเมืองใด ๆ ในประเทศมาแล้ว
 ครั้นมาพบบรรยายลักษณะของถิ่นฐานนครนั้น ๆ ในหนังสือเรื่องนี้เข้า อย่าเพิ่ง
 อธิษฐานว่าข้าพเจ้าเขียนผิดไปก่อน เพราะแปร ทองดู หงสาวดี ฯลฯ
 ตามความรู้ของท่านและความเป็นจริงบนพื้นโลกนั้น อาจเป็นคนละแห่งกับ แปร
 ทองดู หงสาวดี ฯลฯ ที่ตั้งอยู่บนโต๊ะเขียนหนังสือและบนสมองของข้าพเจ้า
 ก็ได้ เมื่อท่านปล่อยความรู้สึกลงมาให้ผู้ชนะสิบทิศท่านได้เข้ามาอยู่ในเรื่องและ
 โลกสมมุติของข้าพเจ้าแล้วเพราะฉะนั้นท่านควรลืมโลกจริง ๆ ของท่านเสียและ
 อนุญาตให้ข้าพเจ้าได้มีเกียรติยศพาท่านไปสนุกในดินแดนอันเป็นของข้าพเจ้าเอง¹

และจากการที่ยาขอบได้ยืนยันว่าผู้ชนะสิบทิศมีที่มาจากหนังสือพระราชพงศาวดาร
 พม่าของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ เพียง 8 บรรทัดเท่านั้น
 ฉะนั้นการที่ยาขอบเขียนผู้ชนะสิบทิศให้มีความยาวถึง 5000 หน้าเศษ * นั้น ย่อมแสดง
 ให้เห็นว่าเนื้อความส่วนใหญ่ต้องเกิดจากจินตนาการของ ยาขอบเองเป็นสำคัญ แต่เนื่อง
 กับการจินตนาการของยาขอบมิได้เป็นไปในลักษณะเพื่อเจ้อหากแต่ยาขอบสร้างจินตนาการ
 โดยอาศัยข้อเท็จจริงและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ประกอบด้วย ผู้ชนะสิบทิศจึงมีลักษณะ
 เป็นนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ที่มีความสมจริงอยู่บ้าง แต่อย่างไรก็ตามเมื่อได้อ่านคำชี้แจง
 ของยาขอบประกอบการอ่านผู้ชนะสิบทิศแล้ว ผู้อ่านจะมีความเข้าใจถึงที่มาของจินตนาการ
 ของยาขอบได้ดียิ่งขึ้น คำชี้แจงนั้น คือ

ในการเขียนนี้ ข้าพเจ้าไม่พยายามถอดพงศาวดารก็จริงแต่ข้าพเจ้าพยายาม
 อย่างมากที่สุดที่จะถอดนิสัยใจคอของบุเรงนองซึ่งในพงศาวดารฉบับของพระเจ้า

¹ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 คำนำ หน้า (จ)

* ยาขอบเขียนถึงตอน ฝรั่งหนึ่งชาว จมในหน้า 5096

บรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปฯ กล่าวว่า นุเรงนองมีอำนาจในการบงการ
ราชการแทนพระองค์พระเจ้าแผ่นดินแทบจะลิดีชีช้าทุกประการ จึงยากที่จะ
หาคนในสมัยนั้นแลในชาตินั้นกตัญญูต่อเจ้านายของตนโดยสุจริตภาพเช่นนั้น
หลักแหลมฉลาดในที่ชุมนุมราชการ ทั้งห้าวหาญเข้มแข็งในสนามยุทธ์ ยอม
เสียชีวิตก็กว่าจะยอมให้คนเห็นว่าฉลาดคร้าน ปฏิเสธไม่ยอมรับมงกุฎเมื่อมี
ผู้คิดการจะนำมาถวายภายหลังที่เจ้านายของตัวกลายเป็นกษัตริย์ขึ้นมาอย่าง
เหลวแหลก และในประวัติศาสตร์สากลของหลวงวิจิตรวาทการ กล่าวถึง
ลักษณะในการสงครามของพระเจ้านุเรงนองว่า เป็นคนรักษาคำพูดอย่าง
มั่นคงที่สุด ใช้คำพูดหลอกลวงด้วยความจริง เป็นคนเด็ดขาดที่สุดเมื่อกำหนด
โครงการแน่นอนแล้วไม่ยอมฟังคำหักท้วงของใคร มีความวินิจฉัยถูกต้องและ
เที่ยงตรง เมื่อข้าศึกยอมแพ้แล้วบำเพ็ญตัวอย่างถูกผู้ขาย อาริต่อผู้แพ้จนถึง
ที่สุด และมีโอรส 33 ธิดา 35 ทั้งที่ท้องวิ่งทำสงครามอยู่เกือบตลอดชีวิต
...ข้าพเจ้าเขียนเรื่องนี้อย่างไม่หวังพงศาวดารก็จริงแต่หวังอภัยยศใจคอ
ของนุเรงนองมาก จึงพยายามเขียนอย่างที่จะรักษาจิตใจของนุเรงนองเดิม
ให้คงอยู่ และแทรกบทรักลงไปให้ควรแก่นิยายพิศวาสไว้¹

จินตนาการของยาขอบ ยังปรากฏให้เห็นในด้านการเสนอความคิดที่เป็นอิสระ
ของตัวผู้เขียนโดยไม่คำนึงถึงความคิดของผู้ใดอีกด้วย เช่น การที่ยาขอบกำหนดให้
จะเกิดรักและเห็ดทูนนางทองสาธิตม่ายสามัญชน (ซึ่งมีลูกติดที่เกิดจากสอพิณยาตู้แคน
ของคน) ไว้ในตำแหน่งชายาโดยมิให้น้อยหน้าชายาคนใดนั้น เป็นเพราะจะเกิดระลึก
ข้างบุญคุณของนางที่รับอาสาไปย้อมรอยสอพิณยาสามิเดิมและสื้อข้าวสีกถึงทัพทองอุที่อยู่ใน
เมืองแปรไค้สำเร็จและเกิดผลคือต่อแผ่นดินทองอุन्नบอมนั้นนั้นเป็นข้อกล่าวอ้างกับชายาทุกคน
เพื่อไม่ให้ทั้งข้อรังเกียจในความบริสุทธิ์และชาติตระกูลของนางทองสาธิตไป

¹ ไซติ แพร์พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า ฉ - ข

2.2.2 เป็นเรื่องที่ไม่ถือเหตุผลและข้อเท็จจริงที่ปรากฏในชีวิตประจำวันเป็นสำคัญ ซึ่งในบางครั้ง แม้จะขัดกับค่านิยมของผู้อ่านแต่ผู้ประพันธ์ก็เขียนขึ้นได้ เช่น ยาชอบคำเป็นเรื่องราวให้ทะเลแม่กุสุมาได้เข้าพิธีอุปภิเษกกับจะเด็จพร้อมกับทะเลแม่จันทร์หา พิธีแต่งงานที่มีฝ่ายชายหนึ่งและฝ่ายหญิงสองนับเป็นสิ่งที่ขัดกับค่านิยมของคนไทยและยิ่งทะเลแม่กุสุมาเป็นหญิงที่เคยผ่านชายครองจะมาเข้าพิธีร่วมกับหญิงที่บริสุทธิ์ทั้งใจและกายคือทะเลแม่จันทร์หาด้วยแล้ว ผู้อ่านย่อมเกิดความรู้สึกขัดแย้งในใจยิ่งขึ้น จนกระทั่งต้องขอร้องให้ยาชอบเปลี่ยนแนวในการดำเนินเรื่อง

อีกตัวอย่างที่ขัดกับค่านิยมของคนไทย คือ การสร้างตัวละครหญิง นางอเททยาให้มีลักษณะกล้าพูดกล้ากระทำในสิ่งซึ่งสตรีไม่ควรกระทำ ยาชอบ กำหนดให้อเทยยาบอกความในใจของคนที่มีต่อจะเด็จก่อน ให้อเทยยาจับมือจับนิ้วจะเด็จและที่สำคัญคือ เมื่อจะเด็จจะออกจากเมืองแปรงกลับทองอุ นางได้เป็นฝ่ายขอมีลูกกับจะเด็จ เพื่อว่าเมื่อจะเด็จจากไปนางจะได้มีลูกไว้เป็นที่ระลึกเตือนตาเตือนใจ ข้อนี้ก็เป็นเรื่องเกินวิสัยกุลสตรีตะวันออกไกลๆ ไป

นอกจากนั้นการไม่ถือเหตุผลและข้อเท็จจริงที่มักจะเป็นไปในชีวิตประจำวันของคนทั่วไปนั้น ยาชอบยังได้แสดงจินตนาการที่เน้นอุดมการณ์อันลึกซึ้งของบุคคลไว้อีก เช่น สร้างตัวละคร (ทองหุ่ญ) ให้มีความจงรักภักดีต่อชาติและพระมหากษัตริย์อย่างถึงที่สุด เมื่อลูกชายคนโต (จีสะเบง) ทรมานต่อแผ่นดิน จึงมีความแค้น จนสามารถฆ่าลูกในไส้ด้วยน้ำมือตนเองได้ การไม่ถือเหตุผลและข้อเท็จจริงในเรื่องผู้ชนะสิบทิศนี้ ยังปรากฏว่ายาชอบได้สร้างเหตุผลให้กับตัวละครในลักษณะที่ผิดแปลกไปจากความรู้สึกโดยปกติธรรมดาของคนทั่วไป เช่น การให้ไขจูฆ่าพระมหาเถรวัฏโสคอนั้น โดยปกติผู้อ่านจะรู้สึกว่าพระสงฆ์คือบุรุษบุคคลอันพึงกราบไหว้ แต่ในผู้ชนะสิบทิศ ยาชอบให้ไขจูฆ่าสงฆ์ด้วยความรู้สึกเข้าข้างตัวเองว่าทราบบิณฑบาตยังมีชีวิตอยู่ก็ยอมเป็นกำลังสำคัญของทองอุ แม้จะมีไฉจ้ออาวุธเข้าสู้แต่พระมหาเถรก็เป็นกำลังด้านความคิดเสมอ ดังนั้นไขจูจึงถือว่ามหาเถรเป็นทหารที่อาศัยผ้าเหลืองเป็นเครื่องห่อหุ้มกายอยู่ ข้ามมหาเถรจึงเท่ากับฆ่าทหารคนหนึ่งเท่านั้น

2.2.3 เป็นเรื่องที่สะท้อนความคิดของคนไทยทั่วไป เกี่ยวกับเรื่องเอกลักษณ์ของคนไทยหรือเอกลักษณ์ของตัวละครเอกของวรรณคดีไทย เรื่องผู้ชนะสิบทิศ แม้จะเป็นเรื่องราวของคนพม่า แต่ยาชอบก็ได้อาศัยเอกลักษณ์ของคนไทยหรือเอกลักษณ์ของตัวละครเอกในวรรณคดีเก่าของไทย เช่น ขุนแผน มาสร้างเป็นลักษณะของตัวละครในเรื่องผู้ชนะสิบทิศด้วย เอกลักษณ์ของตัวละครเอกของไทยคงกล่าวมักประกอบด้วย คุณสมบัติสำคัญ 3 ประการ คือ

มีฝีมือ ตัวละครเอกจะมีฝีมือหรือความสามารถอย่างใดก็อย่างหนึ่ง

มีคุณธรรม ตัวละครเอกจะเป็นผู้ที่มีคุณธรรมอันสูงส่งอยู่ในจิตใจและมักแสดงคุณธรรมให้ปรากฏชัดแจ้งอยู่เสมอ (การมีคุณธรรมนี้อาจเรียกว่าเป็นกระดูกสันหลัง (back bone) ของตัวละคร)

รู้จักประสานประโยชน์ ตัวละครเอกจะรู้จักเลือกสถานการณ์ โอกาส และบุคคล เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตน แก่ประเทศชาติ และแก่ผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม

คุณสมบัติทั้ง 3 ประการนี้ ไม่เฉพาะแต่ตัวละครเอกฝ่ายชายเท่านั้น แม้แต่ตัวละครเอกฝ่ายหญิง คุณสมบัติทั้ง 3 ประการนี้ก็เป็นเรื่องสำคัญ เช่นกัน

2.2.4 เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในต่างแดน ทั้งของตัวละครและตัวผู้แต่ง กล่าวคือ ในค่านผู้แต่ง ยาชอบเป็นนักประพันธ์ไทยที่ไม่เคยไปประเทศพม่า แต่เขียนเรื่องราวเกี่ยวกับประเทศพม่าได้โดยอาศัยการศึกษาหาความรู้ประกอบกับจินตนาการอันกว้างไกลของตน สำหรับค่านตัวละครนั้น ตัวละครในเรื่องก็ล้วนมีบทบาทสำคัญและสัมพันธ์กับเหตุการณ์ในต่างแดนของตนอยู่เสมอ

เรื่องผู้ชนะสิบทิศ นอกจากจะเป็นเรื่องต่างแดนทั้งของตัวผู้แต่งและตัวละคร แล้วเนื้อเรื่องยังมีลักษณะเป็นการเผชิญภัยของตัวละครอีกด้วย

2.2.5 เป็นเรื่องของความรัก ยาชอบแสดงความรักไว้ทุกประเภท กล่าวคือ ในผู้ชนะสิบทิศ จะมีการเน้นถึงความรักระหว่างบุคคลในทุกฐานะ เช่น บุตร-บิดา-มารดา หลุม-สาว ครู-ศิษย์ เพื่อน-เพื่อน นายทหาร-ผู้ใต้บังคับบัญชา

และนอกจากนี้ยังแสดงถึงความรักของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ อีก เช่น ความรักชาติ รักเกียรติ รักศักดิ์ศรี รักชีวิต และความจงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดิน เป็นต้น

2.2.6 เนื้อเรื่อง เป็นไปตามลำดับเหตุการณ์ ไม่ได้ผูกเรื่องอย่าง กระชับแน่น ยาวชอบดำเนินเรื่องโดยการสร้างเหตุการณ์ย่อยและการสัมพันธ์เหตุการณ์กันไปตามลำดับซึ่งทำให้สามารถขยายเรื่องไปได้เรื่อย ๆ อย่างไม่จืดจาง เช่น ในตอน บุเรงนองประกาศสัตย์¹ เมื่อจะเกิดประกาศสัตย์ตัดใจจากกันหิมาเพื่อให้เนงบาไค้แจ้ง น้ำใจรักเพื่อนของตัวเองแล้ว จะเกิดก็พาครอบครัวกลับทองดู เหตุการณ์ทั้งนี้ดูจะเรียบ ร้อยและจบสิ้น หากขยายขอบได้สร้างเหตุการณ์ใหม่ขึ้นอีกจนได้โดยให้จาเลงกะโบกล่าว่าขึ้น ว่า "ท่านเร่งเดินทางในกำหนดนี้ ก็จะมีชาวอุของวิเศษที่สาส์นอย่างหนึ่ง" ของสาส์นที่ จาเลงกะโบกล่าว่าถึงก็คือเป็นไฟซึ่งฝรั่งชาติโปรตุเกสจะนำเข้ามาถวาย และการกล่าวถึง ปืนไฟในตอนนี้มีผลต่อเนื่องและช่วยให้เรื่องดำเนินต่อไปได้อีกใน ตอนย่ายะซ่าย² คือ เมื่อตะเบงเซเวตี้เห็นอำนาจปืนไฟแล้วทำให้เกิดจิตมานะจะออกศึกโดยมุ่งไปเมืองยะซ่าย เมื่อศึกจะไปยังยะซ่าย จึงส่งข่าวให้บุเรงนองซึ่งอยู่ตองอูมารักษามืองหงสาวดีไว้เป็น การชั่วคราว การที่ยาชอบกำหนดให้มีเหตุการณ์สัมพันธ์สืบเนื่องกันไป เช่นนี้ทำให้ผู้ชนะสิบทิศ มีลักษณะจบเมื่อใดก็ได้ และต่อไปเรื่อย ๆ ก็ได้

นอกจากเหตุผลทั้ง 6 ประการที่จัดผู้ชนะสิบทิศว่าเขียนในแนวโรแมนติคิสมแล้ว นั้น ยังมีลักษณะอื่นประกอบการพิจารณาอีกด้วยทั้งนี้ได้อาศัยทัศนะของผู้ทรงคุณวุฒิท่านหนึ่ง คือ เป็ลลือ ฅ นคร³ ท่านผู้นี้ได้จัดให้ผู้ชนะสิบทิศเป็นเรื่องในแนวโรแมนติคิสม เช่น กัน โดยให้เหตุผลว่า ผู้ชนะสิบทิศไม่มีการผูกเรื่องกระชับแน่น และนอกจากนี้ยังเป็น นิยายรักประกอบการผจญภัยและเป็นเรื่องในอดีตเชิงประวัติดีกด้วย ในด้านสำนวนภาษา และการบรรยายก็เต็มไปด้วยอารมณ์ ความไม่ผันและจินตนาการ

¹ ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8 หน้า 4659 - 4663

² ๒. หน้า 4663 - 4680

³ เป็ลลือ ฅ นคร คำบรรยายวิชาการประพันธ์และหนังสือพิมพ์ หน้า 235-236

เมื่อได้ศึกษาท่วงทำนองแต่งที่แสดงปรัชญาและแนวนิยมในการแตงนวนิยายเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศของยาขอบแล้วพบว่า ยาขอบมีท่วงทำนองแต่งที่แสดงปรัชญาชีวิตของคนหลายประการและสามารถเลือกใช้ปรัชญาหรือแนวนิยมทางศิลปะการแตงให้สอดคล้องกับปรัชญาชีวิตได้เป็นอันดี ทั้งนี้เพราะปรัชญาชีวิตของยาขอบที่พบในเนื้อเรื่องผู้ชนะสิบทิศ เป็นปรัชญาชีวิตที่สูงส่ง วิจิตรพิสดารทั้งในด้านความรักและการดำเนินชีวิต ซึ่งยากที่บุคคลโดยทั่วไปจะมีจะเป็นได้อย่างพร้อมมูลในชีวิตจริง ดังนั้นแนวนิยมในการแตงผู้ชนะสิบทิศ จึงมีลักษณะเป็นโรแมนติคิสม เพื่อที่ยาขอบจะได้มีโอกาสสร้างบุคคลตามความมุ่งหวังของคนให้สมบูรณ์แบบและจะได้มีโอกาสจินตนาการเนื้อเรื่องและเหตุการณ์ในเรื่องให้สอดคล้องสัมพันธ์กัน และเป็นไปตามปรัชญาชีวิตของคนโดยไม่ต้องคำนึงถึงเหตุผลข้อเท็จจริง และค่านิยมแต่อย่างใด

ตอนที่ 2 กลวิธีเสนอเรื่องของนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

ในผู้ชนะสิบทิศ ยาขอบใช้กลวิธีในการเสนอเรื่องหลายประการ ซึ่งจะนำกลวิธีที่สำคัญมากแล้ว 3 ประการ ได้แก่กลวิธีที่เกี่ยวกับ

1. เนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่อง
2. ตัวละครและบทสนทนา
3. ฉาก

เนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่อง

กลวิธีเกี่ยวกับเนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่องของยาขอบ ที่สมควรนำมาพิจารณาในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

1. แก่นเรื่อง
2. เนื้อเรื่อง
3. วิธีการเสริมเนื้อเรื่องให้น่าสนใจยิ่งขึ้น

1. แก่นเรื่อง ยาชอบได้เสนอแก่นเรื่องหรือความคิดสำคัญของนวนิยายเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ โดยอาศัยเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์มาเป็นหลักสำคัญในการวางโครงเรื่อง และดำเนินเรื่อง ซึ่งในขณะดำเนินเรื่องนั้นยาชอบจะสร้างเหตุการณ์และพฤติกรรมของ ตัวละครให้สัมพันธ์และสอดคล้องกัน เพื่อเสริมให้แก่นเรื่องได้ปรากฏชัดอยู่เป็นระยะ ๆ จนกระทั่งผู้อ่านสามารถพิจารณาแก่นเรื่องของผู้ชนะสิบทิศได้อย่างชัดเจนที่สุด

ในการศึกษาค้นคว้าพบว่า แก่นเรื่องหรือความคิดสำคัญของเรื่องผู้ชนะสิบทิศ คือ การแสดงวีรกรรมก้านการรบและพฤติกรรมก้านความรักของชายสามัญชนผู้หนึ่งซึ่งต่อมาได้ คำรงอิสสรียศเป็น "มหาราช" พระองค์หนึ่งในจำนวน 3 พระองค์ของพม่า

2. เนื้อเรื่อง กลวิธีในการเสนอเนื้อเรื่องในผู้ชนะสิบทิศมีหัวข้อสำคัญ คือ

2.1 การเปิดเรื่อง

2.2 การพัฒนาเรื่อง

2.3 การปิดเรื่อง

2.1 การเปิดเรื่อง ยาชอบเปิดเรื่องโดยใช้การบรรยายความ เพื่อเป็นการจูงใจในการสร้างจินตนาการและปูพื้นฐาน ด้านความคิดคำนึงให้กับผู้อ่าน โดยเริ่ม เรื่องด้วยการกล่าวถึงเหตุการณ์บ้านเมืองและภูมิหลังของตัวละครสำคัญ คือ จะเติก มังตรา และตะละแม่จันทร์ฯ ตั้งแต่ครั้งปฐมวัย จนกระทั่งถึงวัยที่สูงขึ้นเป็นลำดับ ในผู้ชนะสิบทิศ ยาชอบเปิดเรื่องด้วยข้อความที่ว่า

เบื่อนั้น พระพุทธกาลล่วงไปแล้ว 2073 พรรษาเมงกะยีนโยตั้งคนเป็น มหาภักตริย์ ทรงนามพระเจ้าสิริชัยะสุระ ยกเศวตฉัตรขึ้น ณ เมืองทองอุ เรื่องกฤษฎาภาพแผ่ไปทั่วถิ่นแดนถิ่นที่อยู่ ณ เวียงแม่น้ำอิระวดีอันชื่อว่าพุกาม ประเทศนั้น บรรดาหัวเมืองอันเป็นใหญ่ คือ เมืองอังวะ เมืองหงสาวดี เมืองแปรก็ผูกพันเจริญราชไมตรีซึ่งกันและกัน เป็นอันดี

และพระเจ้ามหาสิริชัยะสุระมีราชธิดาเกิดแต่พระอัศรมเหสีอันหาชีวิต ไม่แล้วพระองค์หนึ่ง แลราชบุตรซึ่งเกิดกับพระราชเทวีองค์หนึ่ง ทั้งสองร่วม

ชันษาเดียวกัน แต่พระราชบุตรอ่อนวัยกว่าเล็กน้อย ราชครูพาทั้งคู่เฝือกลับมาด้วยธารก้นของแม่เลาชีนางนม ทั้งแม่เลาชีก็มีบุตรคนหนึ่ง แก่เคื่อนกว่าราชบุตรหลวงเพียงเจ็ดเดือน ทารกทั้งสามจึงไต่คืบเลื้อยนอกเคียวกันสืบทอดกันน้อย ๆ แลเจริญวัยใหญ่แข็งแรงขึ้นมาด้วยการพุงพิกของแม่เลาชีนางนม วิสัยของแม่เลาชีนั้นแม้จะมีโดยอำนาจที่เป็นพระนมลูกหลวง ก็โดยที่อริยาศัยเกื้อกูลผู้น้อยคองลักษณะนายคนจึงจะว่ากล่าวสิ่งใด ชะแม่นางก่านัลทั้งหลาย ก็เกรงอยู่ ฉะนั้นบุตรของแม่เลาชีจึงละม้ายลูกหลวง ลูกเจ้าสองลูกไพร่หนึ่งก็เล่นหัวสนทสนมเจริญวัยมาด้วยกันในพระราชวังเมืองทองอุจันวิชัย พระเจ้ามหาสิริวัชรสุระพระราชทานนามราชกุมารว่ามังครา ฝ่ายราชกุมารีว่าตะละแม่จันทร์ แลแม่เลาชีก็ให้ชื่อลูกชายของตนว่าจะเกิด¹

ข้อความที่ยาขอบใช้ในการเปิดเรื่องผู้ชนะสิบทิศนี้ นอกจากจะเป็นการสร้างการรับรู้และปูพื้นฐานด้านความคิดให้กับผู้อ่านแล้ว ยังมีลักษณะพิเศษที่ควรกล่าวถึงคือ ยาขอบเปิดเรื่องอย่างรักษาแบบแผนราวกับจะให้ เป็นพงศาวดารจริง ๆ โดยใช้ฉากที่กำหนดเวลาและสถานที่อย่างแจ่มแจ้งชัดเจน นำตัวบุคคลเข้ามาอย่างมีจังหวะค่อยเป็นค่อยไป เนื้อเรื่องค่อย ๆ คำนึงไปอย่างราบเรียบ มีบรรยากาศในฐานะเรื่องสำคัญถึงเช่นพงศาวดารแต่ครั้งเรื่องคำนึงไปหรือพัฒนาไปจึงค่อย ๆ ทวีความเข้มข้น ทวีปัญหาและความขัดแย้งยิ่งใหญ่อขึ้น ๆ เป็นลำดับ

2.2 การพัฒนาเรื่อง กลวิธีในการพัฒนาเรื่องเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เนื้อเรื่องมีความเข้มข้น ประทับใจ และน่าติดตามอ่าน นักเขียนแต่ละคนใช้กลวิธีในการพัฒนาเรื่องที่แตกต่างกันไปตามความถนัดและความสามารถเฉพาะตน สำหรับในผู้ชนะสิบทิศ พบว่า ยาขอบมีกลวิธีในการพัฒนาเรื่องอย่างมีประสิทธิภาพเป็นอย่างยิ่ง ดังจะได้กล่าวถึงกลวิธีในการพัฒนาเรื่องของนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศเป็นลำดับไป คือ

¹ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 1 - 2

2.2.1 การสร้างปัญหาให้ปรากฏ (Inciting moments) หรือกลวิธีในการสร้างความขัดแย้ง (Conflict)

ในขณะสืบเสาะ ยาชอมจะสร้างปัญหาให้ตัวละครต้องประสบและแก้ไขอยู่เสมอ ซึ่งกลวิธีในการสร้างปัญหานี้มีส่วนเราใจผู้อ่านให้คอยติดตามเรื่องตั้งแต่เริ่มแรก ปัญหาที่ตัวละครประสบตามลำดับเวลาในเรื่องและเราใจให้น่าติดตาม เช่น

ตอนลูกอ่อนนม จะเกิดลูกชายของพระนมหลวงมีความรักใคร่ในพระราชธิดาพระเจ้าทองดู ความรักนี้จะสมหวังหรือไม่ และจะต้องเผชิญกับปัญหาต่อไปอย่างไร และความรักของบุคคลคู่นี้จะลงเอยลงในลักษณะใด

ตอนราชภัยครั้งแรก จะเกิดและทะเลาะแม่จันทรา ลอบพบปะสนทนากันที่ห้องโถงฐาน พระราชเทวีจับความได้ จะเกิดจะแก้ปัญหานี้อย่างไร การแก้ปัญหานี้จะทำให้รอดจากราชภัยทั้งสองคนหรือไม่

ตอนมหาเถรฤๅสคอ พระราชบุตรมั่งคั่งร่ำรวยถึงความผิดของตน และส่งสารจะเกิดจึงรีบไปแจ้งความกับมหาเถรฤๅสคอ มหาเถรจะมีวิธีการช่วยเหลือศิษย์รักให้พ้นราชภัยได้อย่างไร และจะมีบทบาทสำคัญกับตัวละครเอกนี้ต่อไปอย่างไร

ทั้งสามตอนที่ยกตัวอย่างมานี้จะเห็นได้ว่า ยาชอมมีกลวิธีสร้างปัญหาให้ปรากฏอยู่ทุกระยะเหตุการณ์ ซึ่งถ้าพิจารณาถึงการสร้างปัญหาในขณะสืบเสาะโดยตลอดเรื่องแล้วจะพบว่า ยาชอมมีกลวิธีสร้างปัญหาเราใจผู้อ่านได้อย่างมากมายจนจำแยกประเภทได้ยากนัก ดังนั้นผู้เขียนจึงได้พิจารณาเฉพาะปัญหาใหญ่ ๆ ที่มีผลต่อการดำเนินเรื่องเป็นสำคัญ

ปัญหาสำคัญ ๆ ที่ยาชอมนำมาใช้ให้มีผลต่อการดำเนินเรื่องนั้น ถ้าพิจารณาโดยถ่องแท้แล้วจะพบว่าเป็นปัญหาที่เกิดจากภาวะขัดแย้งหรือความขัดแย้ง (Conflict) ของตัวละครนั่นเอง ในที่นี้จะยกตัวอย่างปัญหาหรือความขัดแย้งที่สำคัญ ที่มีความเข้มข้นรุนแรงและมีอิทธิพลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือมีผลกระทบอย่างแรงต่อวิถีชีวิตของตัวเอกในเรื่องคือ

1) ความขัดแย้งในค่านฐานะและสภาพของตัวละครเอกฝ่ายชายและฝ่ายหญิง คือ ขาดค่าศักดิ์ศรีหญิงสูงศักดิ์ จะเกิดชายสามัญชนลอบรักใคร่กับทะเลาะแม่

จันทราพระราชธิดาพระเจ้าทองดู มีอิทธิพลต่อการดำเนินเรื่องและดำเนินชีวิตของตัวละคร คือ ความรักของบุคคลทั้งสองถูกกีดกันโดยราชประเพณีเป็นสำคัญ หากเมื่อพระราชบุตร มังตราขึ้นครองราชย์ ด้วยความมีจิตเชื้ออารีและมีไมตรีต่อกันตั้งแต่ครั้งเยาว์วัยทำให้ มังตราศึกษสนับสนุนความรักของบุคคลทั้งสองโดยส่งเสริมให้จะได้มีโอกาสเพิ่มเกียรตินคุณ แห่งตนให้ประจักษ์ว่าคู่ควรกับพระพี่นางเสียก่อน จะเกิดจึงต้องรับการใหญ่ไปทำคือไปเป็น ไล่ศึก ณ เมืองแปร และมีภาระงานศึกในฐานะแม่ทัพไปตีแปร ตลอดจนแสดงฝีมือและ กลยุทธ์ต่าง ๆ ในอันที่จะป้องกันเมืองทองดูให้พ้นจากการรุมล้อมของฝ่ายหงสาวดีและอังวะ ได้สำเร็จจึงได้เข้าพิธีอุปภิเษกกับตะละแม่จันทรา

2) ความขัดแย้งในความสัมพันธ์ระหว่างชายหนึ่งหญิงสอง ความขัดแย้งเรื่องความรักระหว่างชายหนึ่งหญิงสอง คือ จะเกิด ตะละแม่จันทราและตะละแม่ กุสุมานี้ เป็นปัญหาใหญ่ในการดำเนินเรื่องที่ทำให้มีนาฏการต่าง ๆ เกิดขึ้นอย่างสัมพันธ์ กันอีกมากมายหลายเหตุการณ์ เช่น ก่อให้เกิดศึกชิงนางอย่างอื้อฉาว เป็นที่ระคาย พระทัยพระเจ้าตะเบงชเวตี้และตะละแม่จันทรา และซ้ำร้ายคือจะเกิดพยายามหาอุบาย เกลี่ยกล่อมผูกตะละและจงใจให้บุคคลหลายคน เช่น พระเจ้าแปร อัครมเหสี พระ เจ้าตะเบงชเวตี้ ตะละแม่จันทรา ตะละแม่กุสุมา และพระมหาเถรให้คล้อยตามความ คิดคนในอันที่จะหาตะละแม่กุสุมา เข้าพิธีอุปภิเษกกับตนพร้อมกับตะละแม่จันทราในคราวเดียวกัน ณ เมืองทองดู

การที่ยาขอบดำเนินเรื่องในรูปลักษณะที่จะให้มีพิธีอุปภิเษกระหว่างชายหนึ่งหญิง สองในคราวเดียวกันนี้ นอกจากจะเป็นความขัดแย้งอย่างรุนแรงที่ทำให้ยาขอบต้อง พยายามแก้ไขปัญหาก็จะเกิดอย่างแยบยลและคมคายเป็นที่สุดแล้ว ยังมีผลกระทบความ รู้สึกและค่านิยมของผู้อ่านเป็นอย่างยิ่ง ดังที่ปรากฏว่าผู้อ่านได้ขอร้องให้ยาขอบเปลี่ยนแนว ในการดำเนินเรื่องและยาขอบก็ต้องยอมตาม¹

3) ความขัดแย้งระหว่างตัวละครของเรื่องกับคุณพระ ยาขอบสร้างความ

¹ โชติ แพร่พันธุ์ "เหตุที่กุสุมาไม่ได้แต่งงาน" ใน รวมนิยายรัก ยาขอบ เล่ม

ขัดแย้งระหว่างตัวเอกกับคู่กรณีไว้อย่างเข้มข้น และความขัดแย้งนี้มีผลต่อการดำเนินเรื่องเป็นอย่างมากในที่นี้ขอยกตัวอย่างประกอบ คือ

3.1) ความขัดแย้งระหว่างจะเกิดกับสอพิณยา ตัวละครทั้งสองมีความขัดแย้งกันด้วยเรื่องสตรี และมีมือการบุทเป็นสำคัญ

ความขัดแย้งในเรื่องสตรีนั้น ยาชอบกำหนดให้จะเกิดกับสอพิณยาปองสาวทในสตรีคนเดียวกันหลายครั้งหลายหน เช่น หวังปองในทะเลแม่จันทร์ นางนันทะวดี นางทองสา นางอเททยา และทะเลแม่กุสุมา เช่นเดียวกัน แต่ยาชอบกำหนดให้จะเกิดได้ครองใจสตรีที่กล่าวมานี้ได้ทั้งสิ้น ซึ่งตรงกันข้ามกับสอพิณยาซึ่งประสบกับความเจ็บช้ำน้ำใจเสมอมา

สำหรับความขัดแย้งเรื่องฝีมือการบุทนั้นปรากฏว่าในการประมือกันทุกครั้งจะเกิดได้ปากฝีมือให้เป็นทีครั้นคร้ามแก่สอพิณยาได้เสมอจนกระทั่งสอพิณยาไม่กล้าประจัญศึกซึ่งหน้ากับจะเกิด และแม้ในวาระสุดท้ายของชีวิต สอพิณยาก็ยังปราศชนะแก่น้ำมือของจะเกิด ต้องเข้าไปซ่อนตัวอยู่ในวังเมาะตะมะ และกับชีวิตตนเองเพราะอคติและรังเกลียดในสาร : ยัยหยามและเสียชื่อเสียงแสนสาหัสของจะเกิดนั่นเอง

3.2) ความขัดแย้งระหว่างจะเกิดกับไขลู จะเกิดและไขลูมีความขัดแย้งกันในเรื่องฝีมือและความชั่วร้ายในจิตใจ

ความขัดแย้งในเรื่องฝีมือนั้น มีปฐมเหตุจากการประมือที่หมู่บ้านกระเหรียงไขลู ทะนงตัวว่าฝีมือเลิศเพราะเป็นถึงหัวหน้าทหารดาบเมืองหงสาวดีเที่ยวเกาะสะระรานทั่วไป จนในที่สุกมาแพ้ฝีมือทวนของมังฉงาย (จะเกิด) เด็กหนุ่มที่ตนเคยถ่มถ้ำแก้มมาก่อนทำให้ไขลูหัวโนในฝีมือจะเกิดตั้งแต่นั้นมา และเมื่อมีโอกาสประมือกันด้วยเพลงดาบไขลูยังเอาชนะไม่ได้จึงทำให้ไขลูครั้นคร้ามและคอยหลบหลีกที่จะประมือกับจะเกิดอย่างออกนอกหน้าความพรั่นใจในฝีมือของจะเกิดเป็นเครื่องรบกวนกำลังใจของไขลูเอง จนกระทั่งต้องถูกจะเกิดจับได้ถึงสองครั้ง

ส่วนความขัดแย้งในเรื่องความชั่วร้ายในจิตใจนั้นยาชอบเน้นให้ปรากฏเป็นลักษณะนิสัยของตัวละครไว้อย่างเด่นชัดว่าจะเกิดนั้นเป็นผู้มีคุณธรรมประจำใจสูงส่ง ส่วนไขลูนั้น

มีความชั่วร้ายในจิตใจเป็นส่วนใหญ่ ความขัดแย้งในเรื่องความชั่วดีในจิตใจที่เห็นได้เด่นชัดและมีผลต่อการดำเนินเรื่อง คือการที่ไขลูทำอุบายหนีจากที่คุมขังเมืองทองดู ไปลอบฆ่ามหาเศรษฐีโสทรผู้เป็นที่เคารพสูงสุดของจะเค็คและมังกรมาถึงเมืองแปรนั้น ก่อให้เกิดความแค้นแค้นทั้งสองเป็นอย่างยิ่งจนถึงประกาศตามล่าไขลูเพื่อเอาตัวมาฆ่าสังเวศมหาเศรษฐีและจะนำศพมหาเศรษฐีไปประดิษฐานที่เมืองหงสาวดีให้จงได้

4) ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสภาพสังคม ความแตกต่างทางสภาพสังคมที่ก่อให้เกิดปัญหาแก่ตัวละครคือ ความแตกต่างทางค่านิยม ideo-logy ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมซึ่งเรื่องนี้จะเห็นได้ชัดจากการที่ตัวละครที่เป็นฝ่ายหงสาวดีไม่พอใจในชนชาวมอ (ทองดู) ที่เข้ามามีสิทธิปกครองตน จนกระทั่งมีเรื่องวิวาทกันในบางครั้งและเคยมีอำนาจในหงสาวดีมาก่อนได้รวมตัวกันก่อกบฏขึ้นในตอนท้ายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ และนอกจากความขัดแย้งเรื่องชนชาติระหว่างมอ-มอญแล้ว ยังมีชนชาติฝรั่งซึ่งเข้ามาค้าขายที่เมืองเมะตะมะและมีไมตรีกับองค์ตะเบงชเวที่อย่างใกล้ชิดเพราะนำอาวุธพิเศษคือปืนไฟเข้ามาถวายเป็นที่ถูกพระทัย การเข้ามามีบทบาทใกล้ชิดกับองค์ตะเบงชเวก็ทำให้ชาวฝรั่งทนงตัวจนเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งและวิวาทกับชาวมอ เจ้าของถิ่นด้วย

ความขัดแย้งทางค่านิยม ที่มีมูลแรงและมีบทบาทต่อการดำเนินเรื่องเป็นอย่างยิ่ง คือ

4.1) ชาติฝรั่งถวายปืนไฟ ทำให้ตะเบงชเวก็กระหึ่มพระทัยว่ามีอาวุธร้ายแรงพิเศษอันอาจเอาชนะหัวเมืองอื่นได้บ้าง จึงยกทัพไปตีเยซ่าย พระเจ้ายะซ่ายขอเป็นไมตรีและถวายทะเลแม่ฆ้องอายุให้เป็นชายาของตะเบงชเว

4.2) สมิงสอตุค ขุนวังเดิมของหงสาวดี ลักลอบได้เสียกับทะเลแม่ฆ้องอายุแล้วคิดโค่นราชบัลลังก์ โดยล่อชาวให้มะเตารามะ โอรสองค์ใหญ่ของพันยาราน (ซึ่งเกิดจากมารดาที่เป็นเพียงสนม จึงมิได้ราชสมบัติ) คิดจะกู้ราชบัลลังก์คืน โดยวางแผนลวงให้บุเรงนองไปช่วยในลักษณะผู้แทนองค์พระมหากษัตริย์เหยียบแดนเมืองออก บุเรงนองต้องไปแบบมิตร ซึ่งอาจจะจัดการกันบุเรงนองได้ง่าย ส่วนทางก้านหงสาวดี พระเจ้าตะเบงชเวก็เสด็จออกคล้องช้างกลางป่า จึงเป็นโอกาสเหมาะที่สมิงสอตุคจะลอบ

ทำร้ายพระองค์โดยให้พยัคฆะบะชาวฝรั่งเศสซึ่งผสมสุราได้ถูกพระทัยพระเจ้าตะเบงชเวตตี้
 ลอบปณยาพิษในสุรา พระเจ้าตะเบงชเวตตี้จึงต้องจบชีวิตลงด้วยโรคมือที่กลางป่านั้น
 พระศพก็เข้าเมืองมิได้ เพราะสมิงสอตุกให้ทหารเหล่าเป็นไฟของฝรั่งเศสป้องกันเมืองไว้

ความขัดแย้งของตัวละครในด้านสังคมนี้ มีผลต่อการดำเนินเรื่องในช่วงท้าย
 ของผู้ชนะสิบทิศเป็นอย่างมาก เพราะเป็นสาเหตุให้เกิดศึกขึ้นทุกเมืองอีกครั้งหนึ่ง
 บุเรณยต้องแสดงฝีมือในการกอบกู้แผ่นดินให้เป็นที่ประจักษ์แก่ทุกหัวเมืองอีกครั้งก่อนที่จะ
 มีโอกาสได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินองค์ใหม่ของหงสาวดี

5) ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของตัวละคร ยาชอมสร้าง ความ
 ขัดแย้งให้เกิดขึ้นภายในจิตใจของตัวละคร เพื่อช่วยให้ตัวละครนั้นมีชีวิตจิตใจเหมือนมนุษย์
 จริงตัวละครต้องประสบปัญหาความขัดแย้งที่ต้องเลือกและตัดสินใจอยู่เสมอ ซึ่งการตัดสินใจ
 ของตัวละครแต่ละครั้ง ยาชอมได้นำมาใช้ในการดำเนินเรื่องต่อไปทุกครั้งและโดยเหตุ
 ที่ความขัดแย้งชนิดนี้ เกิดขึ้นกับตัวละครทุกตัวในเรื่อง และบางครั้งตัวละครนั้น ๆ เกิด
 ปัญหาขัดแย้งขึ้นหลายครั้ง ซึ่งมีผลต่อการดำเนินเรื่องมากบ้างน้อยบ้างแล้วแต่เหตุการณ์
 ที่ยาชอมกำหนดให้ จำนวนความขัดแย้งชนิดนี้จึงมีมากกว่าจะกล่าวถึงอย่างละเอียดได้
 จึงขอยกตัวอย่างเฉพาะความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละครที่มีผลต่อการดำเนินเรื่องอย่าง
 ชัดเจนและน่าสนใจ คือ

5.1) ความขัดแย้งในเรื่องความรัก ตัวละครในเรื่องมีความขัด
 แย้งภายในที่เกี่ยวกับเรื่องความรักอยู่หลายครั้งเช่น จะเกิดรักใคร่อยู่กับตะละแม่กุสุมา
 แต่ในขณะที่เดียวกันก็อดพิงใจในรูปโฉมของนางอเทยยาหลานหลวงในราชวงศ์แปรอีกมิได้
 จะเกิดตกอยู่ในภาวะคับข้องใจเพราะสองนางนี้มีไคลงใจแก่กัน ตะละแม่กุสุมาแสดงความ
 หึงหวงและกีดกันจนออกนอกหน้า อนึ่งนางอเทยยาผู้นี้เดิมที่เป็นคู่หมั้นของสอพิญา แต่
 นางปลงใจรักจะเคียงคู่สอพิญา และเมื่อครั้งสอพิญาเดินทางมาเข้าพิธีอุปภิเษกกับ
 นางอเทยยาที่แปรนี้เกิดรักใคร่ตะละแม่กุสุมายิ่งกว่าคู่หมั้นตนจึงวางอุบายลักพาตะละแม่
 กุสุมาไปหงสาวดี ในคราวที่แปรเกิดศึกโมมยีนล้อมเมืองอยู่ จะเกิดติดตามตะละแม่ด้วย
 ความรู้สึกทั้งรักทั้งแค้น ก่อศึกขุนวายหลายหัวเมือง แต่เมื่อไถ่นางคืนมาจะเกิดก็ต้องเกิด

ความขัดแย้งในใจอีก เพราะไม่อาจครองนางให้สมใจได้เพราะระลึกถึงทะเลแม่จันทรา ผู้ซึ่งจะเกิดรักและเทิดทูนยิ่งกว่าหญิงใด จะเกิดต้องศัลปัญหาโดยการตั้งกฎประจำใจไว้ว่า จะรักษาตัวไว้บูชาความรักที่มีต่อทะเลแม่จันทราไม่ยอมเป็นสามีหญิงใดก่อน เข้าพิธีอุปภิเษก กับทะเลแม่จันทรา

5.2) ความขัดแย้งในเรื่องการรบ ความขัดแย้งในใจของตัวละคร ที่เกี่ยวกับเรื่องการรบ เช่น เมื่อจะเคลื่อนยกทัพไปล้อมทุ่งหันสาวดีไว้นั้น เมื่อยังไม่มี โอกาสจัดการก็อย่างเฉียบขาด จะเกิดก็ได้แต่นั่งวันนั่งมาประคากับเสียงโคนแม่ทัพฝ่าย หงสาวดีเท่านั้น ในการประคานนี้จะเกิดออกรบโดยมิได้ห่มเกราะทำให้ทั้งฝ่ายชาวทองอุ และหงสาวดีชื่นชมอยู่ แต่เมื่อสอพิณยาและไซธูมาถึงค่ายเสียงโคนและรู้ความนี้จึงคิดจะฆ่า จะเกิดโดยอุบายลงว่าเสียงโคนนั้ประคาน แล้วจะลอบยิงจะเกิดด้วยขลุ่ยจะเกิดเมื่อรับ คำทำก็คิดว่าเป็นเหมือนเคยจึงมิได้ห่มเกราะออกรบ ต่อเมื่อถึงที่ยุทธจึงรู้ว่า เป็นอุบาย จึงเกิดความขัดแย้งขึ้นในใจว่าจะถอยหรือจะสู้ ดังความที่ว่า

แล้วทหารทะเลสงสรไว้มากกว่าจะรอยคั้แต่ที่มีฝีมือก็จะโอบเข้ามรรจบกันทั้ง สองปีกแล้วแลกล้อมรุมทำร้ายตัวจะเกิดคิดไ้คั้งนี้เห็นตัวประมาทหาเกราะห่มมิ ได้จะล่องเข้าไปตังคนเขลาอุแกล่มหะ ฝีมือไซธูมิได้เกรงข้าใครปะจริงอยู่ หากเกรงไฟรุ่มอุหอมแล้วเอาขลุ่ยรุมเอาเล่าจะเป็นอันตราย เจ้านายทัพแค้น ตัวเองที่หลงขุนพลมอญว่าจะชื้อถือสัคย์ ครั้นจะถอยเสียเล่าคำไซธูร้องฝากมา ก็เป็นเสียนหนามที่อย่างเสียกับอกฉกรรจ้อย่างหนึ่งแล้ว อย่างหนึ่งถอยปัจจุบัน นี้ รอเพลาพอให้ใกล้คำเสียนิกหนึ่งก็จะรุกใหญ่แล้วทหารเลวมิรู้จะว่านายทัพ เกรงทหารคี่มาแต่ในเมือง ความระย่อห้อจิตเกิดขึ้นแล้วเกลือกต้องอุบาย กลางสนาม จักเสียขวัญระส่ำระสายเป็นผลร้ายใหญ่ไป¹

จะเกิดตัดสินใจสู้และไ้กักริครองแผนการทัพอย่างฉับพลันทำให้เนื้อเรื่องทวีความ

¹ ไซคี แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7 หน้า 4062

เข้มข้นและมีผลต่อการดำเนินเรื่องด้วย คือ จะเกิดสามารถที่ค่ายทุ่งหันสาวก็อย่างยับเยิน และเข้าประชิดกำแพงเมืองหงสาวดีได้ในเวลาอันรวดเร็วด้วย

2.2.2 การขยายตัวคลี่คลายปัญหา

ยาขอบมีกลวิธีในการขยายตัวคลี่คลายปัญหาที่สร้างไว้ในผู้ชนะสิบทิศดังต่อไปนี้ คือ

1) ขณะที่ดำเนินเรื่องเพื่อคลี่คลายปัญหาของตัวละครอยู่นั้น ยาขอบจะสร้างปมปัญหาใหม่เข้ามาใน 2 ลักษณะ คือ

1.1) สร้างปมปัญหาใหม่ซ้อนเข้ามาในขณะที่ตัวละครกำลังแก้ปัญหาเดิมของตนอยู่ เช่น

ปมปัญหาใหญ่ คือ ความรักระหว่างจะเกิดชายต่ำศักดิ์กับทะเลแม่จันทราหญิงสูงศักดิ์ในราชวงศ์เมงกะยีนโย

คลี่คลายปัญหา - มังทรานับสนุนโดยให้จะเกิดไปเป็นไส้ศึกที่เมืองแปร (ปัญหานี้ยังไม่สิ้นสุด)

ผูกปมปัญหาใหม่ - จะเกิดมีใจรักทะเลแม่กุสุมาธิดาพระเจ้าแปรเป็นเหตุให้มังทราริ้ว และยกทัพมาตีแปร แต่ประสบความพ่ายแพ้ยับเยินมังตราจึงกริ้วจะเกิดยิ่งกว่าเดิม

คลี่คลายปัญหา - จะเกิดแหกคุกแปรกลับตองอู นำทัพมาตีแปรได้สำเร็จ มังตราอินดี่มาก ถึงกับประกาศยกจะเกิดเป็นเชษฐภรรกร และให้กลับตองอูเพื่อเข้าพิธีอุปภิเษกกับทะเลแม่จันทรา

ผูกปมปัญหาใหม่ - จะเกิดเข้าเมืองแปร แค้นชาวสุมา และออกติดตามจนเกิดศึกชิงนางอย่างฉ้อฉล ทำให้มังทราริ้วหนัก เรียกตัวจะเกิดกลับตองอูและมอมเมาจะเกิดด้วยน้ำจันทน์ แล้วกล่าวคำเสียดแทงใจจะเกิดโดยขอสุมา จะเกิดโกรธจัด ได้ทำร้ายและฆ่าทหารหลวงหลายคน มีคดีอาชญาติดตัวซ้ำเข้าอีก

คลี่คลายปัญหา - มหาสงฆ์วัดกุโลสกอ ทะเลแม่จันทราและเม่าเลาซี ช่วยคลี่คลายปัญหาให้จะเกิด โดยการให้จะเกิดบวชพระ

ผูกปมปัญหาใหม่ - เกิดศึกล้อมเมือง หงสาวดีล้อมแปรเมืองออกของตองอู อังวะยกมาล้อมตองอูแล้วมีหงสาวดียกมากระหนาบซ้ำเป็นถ้ำใหญ่ มังตราออกรบป้องกัน

เมืองอย่างสุดฝีมือ แต่ไม่สามารถหักล้างซ้ำศึกได้

คลี่คลายปัญหา - มหาเถรออกอุบายให้ภิกษุจะเค็ดคุยไต่ถึงกลศึกที่จะเอาชนะฝ่ายล้อมเมืองได้ ทำให้มังทรารอช้ารู้ความคิดนี้ จึงขอแรงพระพี่นางให้ล้างความลับแต่การกลับเป็นจันทราสีกพระให้จะได้มีโอกาสรอกรบ และได้ชัยชนะงดงาม เป็นที่ชื่นชมยินดีแก่มังตราเป็นอย่างยิ่ง ให้อภัยทุกอย่างและโปรดให้จัดพิธีอุปภิเษกจะได้กับทะเลแม่จันทรา

การผูกปมปัญหาและคลี่คลายปัญหานั้นยังมีสืบไปในลักษณะนี้จนจบ เรื่องผู้ชนะสิบทิศนับเป็นกลวิธีที่เร้าใจผู้อ่านและชวนให้ติดตามอยู่ไม่น้อยทีเดียว

1.2) สร้างปัญหาใหม่เมื่อตัวละครแก้ปัญหาใหญ่ได้สำเร็จ เนื่องจากผู้ชนะสิบทิศเป็นนวนิยายเรื่องยาว ขาชอบจึงจำเป็นต้องสร้างปัญหานั้นอยู่สลับซับซ้อนเพื่อช่วยทวีความเข้มข้นของเนื้อเรื่องขึ้นเป็นลำดับ การสร้างปัญหาในลักษณะนี้มีตัวอย่างเช่น

เมื่อจะเค็ดไต่ครองทะเลแม่จันทรา และทะเลแม่กุสุมาแล้วนั้นแสดงว่าตัวละครคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งหลัก 2 ประการ คือ ชายต่ำศักดิ์รักหญิงสูงศักดิ์ และปัญหารักระหว่างชายหนึ่งหญิงสองได้สำเร็จแล้ว เรื่องทำท่าจะจบลงด้วยดีแต่ขาชอบก็ได้สร้างปัญหาใหม่ให้มีผลต่อการดำเนินเรื่องต่อไปได้อีกคือ ให้ไขลุหลบหนีจากทองอุไรฆ่ามหาเถรที่พำนักในเมืองแปรไค การจุฑาเสด็จพิโรธในใจของมังตราและจะได้ครั้งนี้เป็นที่มาของการก่อศึกใหญ่ในเรื่องผู้ชนะสิบทิศขึ้นได้อีก

2) การคลี่คลายปัญหาให้ตัวละครนั้น ขาชอบจะไม่คลี่คลายปัญหาให้กับตัวละครจนหมดสิ้น แต่มักจะใช้เนื้อความหรือตัวละครนั้น ๆ ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินเรื่องในตอนต่อ ๆ ไปด้วย เช่น

การแก้ปัญหาคาใจร้อนใจของแม่แมเลาชี ในเรื่องที่จะเค็ดจะนำทะเลแม่กุสุมาเข้าพิธีร่วมกับทะเลแม่จันทรา ขาชอบกำหนดให้จะได้เจ้านอนต่อช่อกล่าวหาของแม่แมเลาชี และยอมรับที่จะปฏิบัติตามใจแม่โดยการไม่นำทะเลแม่กุสุมาเข้าพิธีร่วมกับทะเลแม่จันทรา และในขณะเดียวกันขาชอบก็ใช้กลวิธีดำเนินเรื่องโดยให้แม่เลาชีมีบทบาทใน

การดำเนินเรื่องชั้นต่อไปคือ ต้องเป็นผู้รับภาระไปชี้แจงปรับความเข้าใจกับมังกราแทนตัวของจะเค็ดเอง

การแก้ปัญหาก็ให้ไปพญ จำบ้านหันสาวก็ ที่เคยอุปการะจะเค็ดครั้งปลอมตัวเป็นเมงจะเข้าหงสาวก็ และพลอยมีความผิดถูกจองจำฐานกล่าวเท็จว่าเมงจะศัทรูแผ่นดินเป็นบุตรของตน ยาชอบแก้ปัญหาก็ให้ไปพญพินฉิดโดยฝ่ายหงสาวก็ใช้ไปพญไปเป็นไส้ศึกที่ค่ายทองอุ แต่ยาชอบก็ให้จะเค็ดรู้ทันอุบายนั้นก่อน จึงได้เกลี้ยกล่อมให้ไปพญกลับไปย้อนรอยหงสาวก็ จนเกิดผลดีแก่ฝ่ายทองอุ และแม้ไปพญจะต้องถูกหงสาวก็คุมตัวอีกครั้ง แต่ยาชอบก็มีวิธีการดำเนินเรื่องต่อโดยให้จะเค็ดคุมทหารไปประชิดหงสาวก็ ยึดทุ่งหันสาวก็ โดยมีข้อต่อรองจะไม่ทำร้ายประชาชน ถ้าได้ตัวไปพญและภรรยาคืนมา กลวิธีนี้นับเป็นกลวิธีที่ยาชอบใช้ในการพัฒนาเรื่องอย่างมีประสิทธิภาพเป็นอย่างยิ่งด้วย

2.2.3 การให้ปัญหาได้รับการแก้ไข (climax)

เมื่อยาชอบสร้างปัญหาความขัดแย้งขึ้นในบทประพันธ์และได้พัฒนาเรื่องมาเป็นลำดับ โดยการคลี่คลายปัญหาและผูกปมปัญหาแทรกในปัญหาใหญ่อ่างสลับซับซ้อนชวนให้ติดตามเรื่อง โดยตลอดแล้วยาชอบก็มีกลวิธีที่จะให้ปัญหาได้รับการแก้ไขอย่างหมดจดในช่วงท้ายของเรื่อง ซึ่งเป็นระยะที่เรื่องจะเปลี่ยนแปลงไปทางใดทางหนึ่ง

กลวิธีที่ยาชอบใช้เพื่อให้ปัญหาได้รับการแก้ไข คือ

1) พลิกความคาดหมายของผู้อ่าน เช่น ตอนที่จะเค็ดจะนำทะเลแม่กูสุมา มาเข้าพิธีอุปภิเษกพร้อมกับทะเลแม่จันทราที่เมืองทองอุ นั้น ยาชอบได้ดำเนินเรื่องให้จะเค็ดพบปัญหานานาประการและต้องแก้ปัญหามากมายชั้นจนกระทั่งเหตุการณ์เข้ารูปรอยเป็นที่สมใจตัวคือทุกฝ่ายเห็นด้วยกับความคึกของจะเค็ดณนั้น เหตุการณ์ที่จะต้องดำเนินต่อไปคือการจัดเตรียมงานพิธีอุปภิเษกเท่านั้น แต่ในช่วงเวลานี้ยาชอบได้ใช้กลวิธีพลิกความคาดหมายของผู้อ่าน โดยการให้แม่นมเลาชีมารดาของจะเค็ดมีบทบาทสำคัญ* และสามารถทำให้เรื่องเปลี่ยนแปลงไปได้ภายในระยะเวลาอันรวดเร็ว การพลิกความคาดหมายของ

* โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6 หน้า 3462 - 3513

ผู้อ่านในตอนนี้อะละแม่มักจะมาไม่ได้เข้าพิธีร่วมกับอะละแม่มัจฉา

2) ชี้แนะแนวทางในการที่จะให้ปัญหาได้รับการแก้ไข เช่น ยาชอบกำหนดเรื่องให้จะเกิดเป็นผู้ยิ่งใหญ่ที่มี ความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์อย่างสูงสุด ดวงชะตาของจะเกิดจะได้เป็นใหญ่ในพุกามประเทศ แต่จะเกิดก็ไม่เคยคิดที่จะแข่งบุญบารมีตนกับองค์อะละแม่มัจฉาผู้เป็นนายทั้ง ๆ ที่มีโอกาสจะได้เป็นใหญ่เทียมบุญกษัตริย์ จะเกิดก็ปฏิเสธเสียอย่างสิ้นเชิง

กลวิธีการชี้แนะแนวทางที่จะให้ผู้อ่านได้รู้ว่าในที่สุดของเรื่องจะเกิดก็จะได้เป็นกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ของประเทศจนได้ คือ

- ให้ผู้อ่านมีโอกาสรู้ดวงชะตาของจะเกิดโดยคำบอกเล่าของมหาเถรฤๅสคอกและจดหมายของพระราชาคณะเมืองสองควงฉี
- ให้ผู้อ่านได้เห็นความสามารถของจะเกิดที่เหนือกว่าองค์อะละแม่มัจฉาในทุกด้าน
- ให้ร่านองปรารถนาความในใจแก่จาเลงกะโบในตอน "ใครเป็นเจ้าพุกามกันแน่"
- ให้อะละแม่มัจฉาเฝ้าพระราชโอรสไว้สืบสันตติวงศ์
- ให้ปรากฏกลางร้ายแก่องค์อะละแม่มัจฉาอยู่เนื่อง ๆ จนในที่สุดได้ประกาศตั้งจะเกิดหรือขุนเณรของไว้ในตำแหน่งรัชทายาทของพระองค์

การชี้แนะเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของกลวิธีที่ยาชอบจะให้ปัญหาได้รับการแก้ไขโดยที่ให้การเสด็จสวรรคตขององค์อะละแม่มัจฉาเป็นจุดที่ทำให้เรื่องเปลี่ยนแปลงไปในทางใดทางหนึ่ง (climax) นั่นคือ เมื่อองค์อะละแม่มัจฉาสวรรคตจะเกิดก็มีโอกาสครองราชย์เป็นจักรพรรดิพุกามสืบต่อจากองค์อะละแม่มัจฉาตามดวงชะตาอันแรงกล้าของตน

2.2.4 การคลี่คลายปัญหาเข้าสู่จุดจบ

กลวิธีนี้เป็นกลวิธีที่ต่อเนื่องมาจากกลวิธีที่ให้ปัญหาได้รับการแก้ไข (climax) หรือจุดที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของเนื้อเรื่อง นั่นคือเมื่อปัญหาได้รับการแก้ไขแล้ว ยาชอบได้ใช้กลวิธีคลี่คลายปัญหาเข้าสู่จุดจบเพื่อให้การดำเนินเรื่องเป็นไปอย่างราบรื่นและสมบูรณ์ที่สุด ไม่หยุดชะงักอยู่เพียงจุดเปลี่ยนแปลงเท่านั้น

ในที่นี้จะยกตัวอย่างกลวิธีคลี่คลายปัญหาเข้าสู่จุดจบ โดยอาศัยตัวอย่างจากหัวข้อ
2.2.3 กลวิธีที่ปัญหาได้รับการแก้ไข คือ

1) ในตอนท้ายของผู้ไม่พูด แม่เลาซึ่งเป็นผู้ปลุกความคึกคักของผู้อ่านโดยเป็นต้นเหตุที่ทำให้ทะเลแม่กุสุมาไม่ได้เข้าพิธีอุปภิเษกพร้อมกับทะเลแม่จันทรานั้น ยาวจนมิได้ขงก์เรื่องไว้เพียงเท่านั้น หากแต่ได้คลี่คลายปัญหาเข้าสู่จุดจบโดยใช้ตอนชั้นสุดท้ายแห่งอุบาย และตอนไข่มารยา มาคลี่คลายปัญหาต่าง ๆ ให้ราบรื่นที่สุด ความในสองตอนนี้คือ จะเกิดกำหนดอุบายให้องค์ทะเลเบงชะเวคีเป็นผู้บอกข่าวร้ายแก่ทะเลแม่กุสุมาว่า หม่อมพระญาติไม่เห็นด้วยกับการที่จะให้ทะเลแม่กุสุมาเข้าพิธีอุปภิเษกในครั้งนี้ จึงสรุปปัญหาที่จะอุ้มชูนางให้สมเกียรติได้ เมื่อพระเจ้าอู่หัวบอกความสำคัญแล้ว จะเกิดสร้างท่าประหนึ่งเพื่งรู้ความไคล่ล่าวปลอมนางให้คลายใจ และแนะอุบายให้นางสร้างบ่วงไม่อาจทรงกายเข้าพิธีได้ เพื่อให้พระเจ้าแปรและอัศวมเหสีไม่วันทพระทัยหรือเคืองแค้นของอุสึมไป จะเกิดก่อให้เกิดสัญญากับทะเลแม่กุสุมาว่าหลังพิธีอุปภิเษกที่ของอุแล้วหนึ่งเดือนคนจะไปเข้าพิธีอุปภิเษกกับทะเลแม่กุสุมาที่เมืองแปร

2) การคลี่คลายปัญหาเข้าสู่จุดจบ เมื่อองค์ทะเลเบงชะเวคีสวรรคตแล้วนั้น ยาวจนกำหนดให้จะต้องประสบปัญหานานวายสับสนเป็นอย่างยิ่งอีกครั้งเพราะเหตุร้ายที่ประดังมา คือ ข่าวสวรรคตของพระเจ้าแปร ข่าวสมิงสอดตยุคยักราชบัลลังก์อังวะแข็งเมืองแล้วรีบรุกไปชิงเมืองแปร และข่าวร้ายที่ยั่วใจจะเกิดขึ้นก็คือ แม่นางนั้นหว่านอัศวมเหสีองค์ทะเลเบงชะเวคีหญิงคนรักเดิมของตนยอมเป็นบาทบริจาริกาของสมิงสอดตผู้ทรยศของแผ่นดิน เหตุการณ์รุ่มร้อนจะเกิดขึ้นแทบจะสิ้นประตูแก่แล้ว มิหนำซ้ำจะเกิดยังได้พบกับความสะเทือนใจยิ่งอีกคือ การจากไปในเวลาอันไล่เลี่ยกันของผู้ที่จะเกิดรักยิ่ง 2 คน คือ นางกันทิมา หญิงผู้รักกิตนตลอดกาล และเนงมาเพื่อนรักร่วมน้ำสาบาน ยาวจนได้คลี่คลายปัญหานานวายเหล่านี้ให้จบจะได้กันอย่างน่าชื่นชมทุกชั้นตอนและให้จะสามารถทำศึกกอบกู้ดินแดนคืนได้ในเวลาอันรวดเร็ว

2.3 การปิดเรื่อง เรื่องผู้ชนะสิบทิศนี้ ยาชอบแต่งค้างไว้เพียงตอนฝรั่ง
 หญิงขาว ซึ่งมีใช้ทอนจบของเรื่องผู้ชนะสิบทิศอย่างแท้จริง แต่เมื่อได้พิจารณาโครงเรื่อง
 ที่ยาชอบเล่าให้ผู้ใกล้ชิดฟังก่อนถึงแก่กรรม และจากการที่ สันต์ เทวรักษ์ได้เขียนต่อ
 ไว้ในตอนสรุปเรื่อง¹ แล้ว อาจกล่าวถึงกลวิธีในการปิดเรื่องของยาชอบได้ว่า ยาชอบ
 จงใจจะใช้กลวิธีปิดเรื่องแบบสุขนานุกรม และสร้างความประทับใจให้กับผู้อ่านตลอดไป
 นั่นคือเมื่อเสด็จถึงกอมภูดินแดน ในครั้งนี้จะเกิดหรือบุญเรือนองก็ตั้งพิธีปราบคาถาภิเษกตาม
 โบราณชาติคดียราชประเพณี เณลิมพระนามากิโยเป็นพระมหากษัตริย์ทรงพระนามว่า
 พระเจ้าสิริสุธรรมราชา และในพระราชพิธีนี้ ยาชอบได้กำหนดให้ แม่นางมันทะวดี
 เป็นผู้สวมพระมหาพิชัยมงกุฎให้กับบุญเรือนอง ด้วยความที่ สันต์ เทวรักษ์ เขียนไว้ว่า

แต่ "ยาชอบ" ก็มีได้ลืมแม่นางมันทะวดีที่เขาจัดให้เสียผู้เสียคนจนต้องไปบวชชี
 เสีย นั้น ก๊วยนางผู้นี้แล้วที่ "ยาชอบ" ได้ตั้งใจไว้ว่า จะให้เป็นผู้สวมพระมหา
 พิชัยมงกุฎให้แก่พระมหากษัตริย์ราชแห่งทุกาประเทศองค์ใหม่ภายหลังได้แถลง
 ความในใจให้บุญเรือนองทราบเป็นที่เข้าใจกันแล้วว่าการที่นางยอมยอมเป็น
 สนมของสมิงสอทุกนั้น มิใช่ว่าโลกหลงในโลภก็ แต่เพื่อที่จะปิดหนี้ยวคนผู้นั้น
 ไว้กับเล่ห์สวาท อย่าให้ส่งคนลอบขึ้นไปทำร้ายครอบครัวของบุญเรือนอง ณ เมือง
 ทองอุไ้ แลให้โอกาสแก่จาเลงกะโบที่จะขึ้นไปรักษาที่มั่นทางทองอุไ้รอทำบุญเร
 นองยกทัพมาแลนางกันทิมาบุตรท่านขุนพลตะคะฉฐีซึ่งกลับออกไปอยู่ยังบ้านเดิม
 คนกะเหรี่ยงจับคนขาวเค็นหนังสือของสมิงสอทุกไปถึงพระเจ้ายะซ่ายให้เร่งทำลาย
 บุญรองของเสีย นั้น นำมาให้นางกันทิมาสอบได้ความแล้วก็ฆ่าคนเค็นหนังสือผู้นั้น
 เสีย กันทิมาเองปลอมเป็นชายมายังหงสาวดีด้วยความเป็นห่วงนางมันทะวดีจึง
 ได้เร่งให้กันทิมาส่งข่าวต่อบุญเรือนอง ณ เมืองยะซ่าย ส่วนความในใจอันล้าลึก
 นั้นสู้ว่าไว้เสีย ก๊วยกะเนว่าข่าวที่นางยอมเป็นสนมของคนชบถันเหนือความคาค
 คชณของบุญเรือนองนี้เองจะเป็นเหตุเร่งให้บุญเรือนองยกทัพรุกมาหงสาวดีเป็นการ

¹ ไซคี แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8 หน้า 5118 - 5120

ร้อนเพื่อแก้แค้นแทนตะเบงชเวตี้ เป็นการเร่งวันยึดครองของพวกเขาจนทำให้สิ้น
 ไข้ การเสียสละเกียรติยศชื่อเสียงของนางในครั้งนี้อย่างยิ่งเท่ากับการส่งวนพระ
 มหาพิชัยมงกุฎไว้รอท่าจะเกิดยกกองทัพในโอกาสของนางนั่นเอง¹

3. วิธีการเลริมเนื้อเรื่องให้น่าสนใจยิ่งขึ้น การดำเนินเรื่องในผู้ชนะสิบทิศ
 นอกจากภาษาขอบจะใช้กลวิธีด้านเนื้อเรื่องทั้งได้กล่าวแล้ว ขยายขอบยังได้ใช้กลวิธีหรือวิธี
 การอื่น ๆ มาเสริมให้เรื่องผู้ชนะสิบทิศมีความสมจริงและน่าสนใจยิ่งขึ้นอีกหลายวิธีการ
 ดังจะได้อธิบายถึง คือ

3.1 การเลือกผู้เล่าเรื่อง

3.2 การเล่าย้อนหลัง

3.3 การสร้างความสนใจใคร่รู้เรื่องต่อไป

3.4 การสร้างโครงเรื่องย่อย

3.5 กลวิธีอื่น ๆ ที่ขยายขอบนำมาใช้เกี่ยวกับเนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่อง

3.1 การเลือกผู้เล่าเรื่อง (Point of view) ในผู้ชนะสิบทิศ ขยายขอบ
 เลือกใช้กลวิธีในการเล่าเรื่องโดยกำหนดให้ผู้แต่งเป็นผู้เล่าเรื่องเอง ซึ่งลักษณะที่ใช้ผู้
 แต่งเป็นผู้เล่าเรื่องนี้ ผู้แต่งจะบรรยายไปตามเรื่องที่ตัวละครมีบทบาทต่าง ๆ ทั้งที่เป็น
 เหตุการณ์พฤติกรรมตัวละครและความรู้สึกนึกคิดในใจของตัวละครทุกตัว

ขยายขอบมีกลวิธีให้ผู้แต่งเล่าเรื่องได้อย่างน่าสนใจ และน่าติดตามยิ่งนักทั้งนี้เพราะ

3.1.1 การให้ผู้แต่งเป็นผู้เล่าเรื่องนั้น ผู้แต่งไม่ได้แสดงทัศนะของ
 ตนลงในบทประพันธ์โดยตรง แต่จะแอบแฝงให้เป็นทัศนะของตัวละครตัวใดตัวหนึ่งซึ่ง
 ลักษณะการเขียนเช่นนี้ทำให้ผู้อ่านมีความรู้สึกว่าได้สัมผัสกับตัวละครอย่างแท้จริงและจะเกิด
 ความรู้สึกเพลิดเพลินต่อการติดตามเนื้อเรื่องและเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างไม่คิดว่าเป็นเรื่อง
 ที่แต่งขึ้นเพื่อแสดงทัศนะของผู้เขียน สำหรับนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศนอกจากผู้เล่าจะเป็น

¹ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8 หน้า 5118 - 5120

ล่วงรู้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน แต่ต่างสถานที่เป็นการช่วยสัมพันธ์เนื้อความและเหตุการณ์ได้เป็นอย่างดี กลวิธีการเล่าย้อนหลังที่ยาขอบใช้ในผู้ชนะสิบทิศมีดังนี้ คือ

3.2.1 ตัดตอนเนื้อความและเหตุการณ์ในสถานที่หนึ่งแล้วเริ่มเหตุการณ์ใหม่โดยเล่าความย้อนหลังให้เหตุการณ์มีความสัมพันธ์กันและมีลต่อการดำเนินเรื่องด้วย- เช่น ขณะที่ทองอุกำลังล้อมแครงอยู่นั้น มีเหตุการณ์ใหม่แทรกเข้ามาคือ พระเจ้าโสหันพวา เมืองโมนินคิดจะขยายอำนาจ แต่ละล้าละลังด้วยหวังศึกสองหน้า คือแปรและทองอุ เมื่อได้ข่าวว่าทองอุยกทัพมาล้อมแปร ท้าโมนินจึงมาชุมนุมเหตุการณ์ ดังที่ยาขอบบรรยายไว้ว่า

จะหยุดความข้างเมืองแปรแลทองอุไว้สักเพลานึ่งก่อนชอกล่าวถึงข้างเมืองโมนินอันอยู่ข้างเหนือคันทน้ำอิระวดีนั้น ผู้ครองเมืองชื่อว่า โสหันพวาเป็นเชื้อชาติสืบมาแต่ตระกูลเงี้ยวแลชาวเมืองโมนินนั้นทุกผู้ล้วนแล้วแต่มีนิสัยโหดทรหอคดหนและมักป็นในการอันกรากกร่ายิ่งนัก ส่วนตัวโสหันพวาผู้เจ้าเมืองเล่ากำลังจัด นิยมแต่การปญา เสนาข้าทหารแต่ละเหล่าล้วนแต่ดุดันแข็งขันแลโสหันพวาเจ้าเมืองโมนินก็มีความปรารถนาจะตั้งตัวเป็นใหญ่ในแผ่นดินทั้งสิ้น ณ แม่อิระวดีนี้ พิจารณาอุหญ่ทแล้วทหารชาวโมนินทั้งปวงสิ้นแล้วพระเจ้าโสหันพวาก็เปรมพระทัย กระหม่อมใคร่จะตีเอาเมืองแปรแลทองอุให้จงได้¹

ขณะที่ชาวโมนินคอยโอกาสที่จะตีแปรและทองอุอยู่นั้น พระเจ้าตะเบงชเวตี้ได้ยกทัพมาล้อมแปรไว้ ชาวโมนินรู้ความก็ยกทัพมาชุมนุมเหตุการณ์อยู่เจียบ ๆ โดยหวังจะรอโอกาสเมื่อฝ่ายหนึ่งแพ้วรบคาบแล้วตนจะเข้าตีฝ่ายชนะที่อ่อนกำลังทันทีซึ่งก็จะเท่ากับได้เมืองทั้งสองโดยง่าย

แผนการณ์นี้มีลต่อการดำเนินเรื่องคือ เมื่อทองอุปราชัยแล้ว ท้าโมนินได้

เข้าล้อมแปรแทน การที่มีทัพโมณีนล้อมแปรนี้ทำให้มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นหลายประการ เช่น จะเกิดเหตุคุกเมืองแปรและฆ่าเมงกวงแฉงนายทหารโมณีนตาย ถูกฆ่าถูกสอพิณยา ลักพาตัวไปหงสาวดีและจะเกิดยกทัพของอุรุมาแปรและใช้อุบายแย่งค่ายโมณีนได้ เป็นต้น

3.2.2 เล่าย้อนเพื่อช่วยให้เนื้อความเดิมมีความสัมพันธ์กับเนื้อความหรือ เหตุการณ์ในตอนใหม่ เช่น ตอนทองอุไรวร มังทรารู้ข่าวจะเกิดมีใจรักตะละแม่กุสุมา- ชิดาพระเจ้าแปร จึงโกรธแค้นจะเกิดและคิดจะยกทัพไปแปร ข่าวนั้นมังทราก็เล่าให้นาง นันทะวดีฟัง เพื่อหยั่งความเห็นของนาง ในตอนนี้ยาขอบได้ใช้กลวิธีเล่าย้อนหลังเพื่อช่วย สัมพันธ์เนื้อความเดิมกับเนื้อความใหม่ โดยบรรยายว่า

แต่อารมณ์ของแม่เม็งมเหสีเมืองคองนั้น วันคืนแลความสัมพันธ์ที่เคยมีกันจะเกิด ถึงมังทราก็จะอุปภิเษกเป็นปิ่นบารมีนี้แล้วก็ไม้อาจหักใจให้ลืมได้ สิ่งใดที่พ่อที่ผูก ไว้กับเจ้าจะเกิดครั้งโน้น ก็เหมือนตราเหล็กนาบไว้บนทรวงอก แต่พระนาง เป็นคนคงแก่เรียนรอบรู้ฝึกชอบ เห็นแล้วคิดว่าสิ่งใดชั่วสิ่งใดดี จึงครองตัวโดย สัตย์สุจริตต่อมังตราเป็นที่ปึง ถึงกระนั้นความรู้สึกที่รักที่หวงจะเกิดก็ยังคงมีอยู่ใน อารมณ์นางตามนิสัยสตรี พอได้ยินเรื่องนี้ความเชื่อของนางก็คล้อยตามความเห็น เจ้าเนงบา ที่ว่าที่จะเกิดจะหลงเสียด้วยรูปแลรสแห่งสตรีอื่นเป็นราชชิดาพระเจ้า แปรเป็นแน่แล้ว จึงมิได้คิดหลบลึงเอาตัวรอด แลนางก็เกิดน้ำใจแค้นพลอยซัง น้ำหน้าชิดาพระเจ้าแปรด้วย พอพระราชสามีคำรัสถึงความตั้งพระทัยในเรื่องนี้ พระมเหสีนั้นทระวดีก็เร่ร่อนท่ายว่า พระเจ้าอยู่หัวปลงพระทัยครั้งนี้ควรแก่ท่านอง กษัตริย์มหาศาลแล้ว¹

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ ตอนนาคะตะเซโบชาวทรายทวย ตะละแม่จันทราประสงค์ จะให้นางกันทิมาเป็นผู้สื่อข่าวถึงจะเกิดที่อยู่เมืองแปรทราบถึงใจแค้นของมังตรา ในตอนนี้ ยาขอบได้เล่าย้อนถึงเรื่องราวของนางกันทิมาให้สัมพันธ์กับเนื้อความในตอนนั้นว่า

¹ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 565 - 567

เพราะกันหิมนั้นถึงได้ชื่อว่าหญิง ก็เป็นหญิงที่ต่างกว่าหญิงทั้งปวงความกล้าหาญแข็งแกร่งมิได้เป็นรองชายฉกรรจ์โดยนางนั้นเป็นน้องสาวจาเลงกะโบบุตรตะคะฉฐิครุฑาบ ตะคะฉฐิก็อบรมนางประหนึ่งว่าเป็นชายเหมือนจาเลงกะโบด้วย การบ้านการเรือนนั้นมิได้ฝึกปรือให้เจนจัด แต่ตะคะฉฐิฝึกปรือลูกสาวเอาจนชำนาญเชิงอาวุธดาบ มิได้ด้อยกว่าบรรดาศิษย์ขนาดก็ทั้งหลายเป็นต้นว่าเนงบาบาสีอ่องนั้น ครั้นถึงคราวจะเค็ดจาเลงกะโบเนงบาบาสีอ่องศิษย์เอกของตะคะฉฐิมาได้คืนในเชิงราชการฉะนี้จาเลงกะโบก็รับน้องสาวตัวบาดวายตะละแมจันทรา¹

3.2.3 ปิคมังเนื้อความสำคัญไว้แล้วเบิกเผยภายหลังโดยใช้กลวิธีเล่าย้อนหลัง กลวิธีเล่าย้อนหลังในลักษณะนี้มีผลช่วยในการดำเนินเนื้อเรื่องด้วย เช่น ตอนเรื่องร้ายกลายเป็นดี ขณะที่มหาเถรกำลังวิตกด้วยเรื่องที่จะเค็ดจาเลงกะโบสีอ่อง และเนงบาบาสีอ่องของจิสะเบง ไซสุและสอพิณยานั้น บังเอิญมังกรมาที่วัดกุโสศร และเมื่อได้ทราบความจริงได้เล่าเนื้อความสำคัญให้ทุกคนในที่นั้นได้ทราบเรื่องราวสำคัญที่ว่า "อาการประชวรพระเจ้าอยู่หัวกลับทรุดลงเมื่อคืนวาน แพทย์หลวงก็ส่ายหน้าบอกแก่พระราชมารดาว่า ซึ่งจะประกอบโอสถถวายให้หายนั้นสิ้นความรู้รักษาได้ แต่พอให้วันสวรรคตเป็นไป"² และเหตุการณ์ซึ่งนี้ของทงุ่นผู้ ผู้ว่าการทหารทองอุก็ได้อำนาจเพราะพระเจ้าทองอุรับสั่งหาและปรึกษาเรื่องความเมืองอยู่ช้านาน เมื่อออกจากที่เฝ้าของทงุ่นผู้ไถ่กล่าวเนื้อความสำคัญให้พระราชบุตรมังกรนำไปปรึกษามหาเถรกุโสศร ถึงความว่า

ขุนพลเมืองเรากล่าวความข้อหนึ่งแล้วสั่งให้ข้าพเจ้ามาปรึกษาพระคุณเจ้าดูว่าซึ่งพระบิดาลับแล้ว ข้าพเจ้าจะได้ครองราชสมบัตินั้น มันจะมีให้เกิดศึกขึ้นเป็นที่ระส่ำระสายแก่ชาวทองอุเมืองทั่ว ก็ชอบที่เราจะต้องยกพลไปราวี

¹ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 576 - 577

² ก. หน้า 324 - 325

หัวเมืองอื่นซึ่งเชิงไว้เสียก่อน เพราะการเป็นฝ่ายรุกไปนั้นมิไถ่แลกเสมอตัว เห็นทำว่าจะเอาชนะมิได้ถอยกลับเสีย กังนี้จะเป็นสิ่งพล้างก็ส่วนน้อย ส่วนเสียบึงไม่สำคัญออก จักว่ายังเป็นกำไรมากกว่าจะให้ผู้อื่นบุกมาประชิดเมืองเรา ได้ยากแก่อาณาประชาราษฎร เหมือนหนึ่งว่าการในเมืองเราจัดทำไปโดยปกติ แลอีกส่วนหนึ่งก็ออกเที่ยวรวีทองที่เมืองอื่นเป็นกำไรวี แม้ทำดังนี้ เห็นที่ว่าข้าพเจ้ามั่งครามาครว่าอายุจะน้อย ก็จะไม่ครองครองโดยหาระส่ำ-ระสายมิได้¹

เมื่อมหาเถรมีความเห็นสอดคล้องด้วย มังตราจึงได้บอกแผนการอันมีผลต่อการดำเนินเรื่องเป็นอย่างมาก คือ ตามความเห็นของมังตราและทองหลุ่งตื้นนั้น ทองอุควรทำศึกกับเมืองแปะเป็นแห่งแรก แต่ด้วยเหตุที่ "ชัยภูมิแห่งเมืองนั้นทองหลุ่งตื้นออกปากว่ายากแก่การจะรู้รู้เข้าไปตี ชอบที่จะให้คนใดไปสอบภูมิประเทศนั้นให้แจ้งเสียก่อนแลคนที่ไปนั้นต้องมีใช้คนธรรมดา หากเข้าใจคำราพิชัยสงครามซึ่งคังนายทัพไปกำหนดภูมิประเทศเอง... เพราะคนผู้ไปครั้งนี้เสมือนว่าหัวใจศึกของทองอุเบื้องหน้า"² มังตราจึงกล่าวเป็นการสรุปความว่า "ข้าพเจ้าหมายมาแต่เข้าวันนี้ ก็ปรารถนาจะบอกให้จะเค็ดพี่ท่านอาสการของข้าพเจ้าทำ เบื้องหน้าแผ่นดินเป็นสิทธิแก่ข้าพเจ้าแล้วจะคบใครเป็นคู่ใจอย่างคนคิมมร่วมเท้าเห็นจะยากอยู่"³

3.2.4 เล่าย้อนหลังในลักษณะที่เป็นการสรุปความ เป็นการชี้แนะให้ตัวละครและผู้อ่านได้เข้าใจเนื้อเรื่องและเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน เช่น ตอนใครเป็นเจ้าพุกามกันแน่ ยาชอมกำหนดให้รานองมุขอำมาตย์ชาวแปะเป็นผู้ชักลวิธีเล่าย้อนหลังในลักษณะสรุปความถึงความเก้งก้าง ความป้อ่านาจและบารมีของจะเค็ด ที่ควรจะได้รับคำขานรับเจ้าแห่งพุกามประเทศ ดังความตอนหนึ่งที่ว่า

¹ ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 326 - 327

² ฎ.

³ ฎ.

มุลอันพิณิจแล้วเป็นเหตุให้ตระหนักว่า เบื้องหน้านายทัพเกลอผู้นองท่านจะได้ เป็นใหญ่ยิ่งกว่าคนทั้งปวงในลุ่มแม่น้ำอิระวดีนั้น เกิดแต่รู้เอาด้วยตาของคน หัวเมืองอื่นอีกมิใช่คนทองอุ แม่อิระวดีมีลูกใหญ่เสมอ 4 เมือง แลทุกวันนี้ พระเจ้าตะเบงชะเวตี้ก็เป็นใหญ่แก่หัวเมืองทั้ง 4 จริงแล้ว แต่อุปมาตะเบง- ชะเวตี้มีมंत्रาเสมอหมามงกุฎอันเป็นเครื่องหมายสำหรับคนใหญ่เสมอ หาก จะเคียดบูเรงนองนั้นคอกคือหน้าแห่งคนใหญ่อันสวมมงกุฎนั้นเอง นายกองคช เอยข้าพเจ้าว่าเพียงแค่นี้ท่านเทียบสิ่งสองนี้เองเถิดว่าผู้คนแลแล้วจะ เกรงสง่ามหมามงกุฎหรือกลัวหน้าคน จาเลงกะโปใครรู้ความคิกรานองให้ กระจาง ก็ว่าปัญญาข้าพเจ้าแค่นี้ทั้งอุปมาพั้งแล้วก็ไม่อาจหยั่งเอาเองได้ ผู้ เฒ่ามุขอามาตย์ชาวแปรก็ว่า ข้าพเจ้ากล่าวที่ตนแล้วจะพิเคราะห์รูปปัญหานี้ จำเป็นพิเคราะห์ด้วยอารมณ์คนหัวเมืองอื่นมิใช่ชาวทองอุ แลข้าพเจ้าจะชี้ให้ เห็นให้ถ้วนทั้ง 4 เมือง แห่งแรกจะว่าแต่มาตุภูมิแห่งข้าพเจ้า องค์ตะเบง- ชะเวตี้มาสู่แปรสองหน หนึ่งนั้นมาฐานะไกร่ณกำแหงเคียงงามแห่งตนก็ยับเป็น กระทั่งตัวเองจะเอาตัวไม่รอกกลับไปทองอุ หนสองมาครั้งเจ้าพระคุณอุโสดอ ลัน ครั้นนี้ทั้งมาทั้งกลับอย่าว่าแต่ประชากรราษฎรจะได้เกิดน้ำใจนับถือสิ่งใดเลย มังตราเข้าแปรโดยกิริยาร้อนข้าวเจ็บอาจารย์ ขบวนแห่งสำหรับจะให้ประชา- ราษฎรปลื้มบุญนิคหนึ่งก็มีไคมี แต่นี้จะเทียบข้างจะเคียดมาแปร 4 หน หนแรก มาเสมอของประหลาดแก่ตาเสวกามาตย์ทั้งปวงในสำนักพระเจ้าแปร คือบัน- ตันแต่โดยคนนักฆ่าช่างประจบพระเจ้าอยู่หัว แต่บันปลายความก็เคยแก่คนทุก ผู้ว่านักฆ่าผู้นี้คือพี่เขยมังตราชุ่มมา เบื้องนั้นกิตติศัพท์ฝีมือมังฉายแท้จริงมิได้ ประจักษ์ พระหนักแต่คำสือจึงคบที่ยั้มหยันคำสือไว้ในอกมืออยู่ ต่อวันแหกคุกพา คนโทษออกไปกลางที่ล้อมคักเอาศีรษะเมงกวางแวงไคมานั้นแล้วบรรดาคนแปรฝ่าย ทหารจึงแจ้งฝีมือมังฉายสืบมาคนผู้นี้มาแปรหนสองจะเปรียบครั้งก็ต่างกว่าองค์ ตะเบงชะเวตี้มาเองยิ่งนัก แลจะเคียดเข้าแปรครั้งนั้นนั้นก็กระทำเมตตาจิตคลุม ไปทั่วหลังคาเรือนราษฎร จะเคียดมาแปรครั้งสามครั้งนั้นจึงไค้ตัวตะละแม่เมือง

มาปรากฏ แลเนื้อความอันบุเรงนองพาคนไปเหยียบหงสาวดีก็ดี เนื้อความ
อันท่าเอาปะตันห่วนอยู่ถึงสิ้นอาลัยชีวิตก็ดี ชาวแปรก็โจษขานกันอุปลาริย์ใช้
เรื่องคนธรรมกาทำ ครั่งสี่ครั้งนั้นบุเรงนองมามีหมายกำหนดก่อนว่าจะทำพิธี
อุปลิเชก ๗ เมืองแปร จึงครั้งนั้นพระราชธรรมาชาวแปรรอรับโดยนิตหนึ่งข้าง
ในใจมิได้รำลึกข้างคนมูญนักต่างเมืองเลยระลึกเอาอุญบุเรงนองพระราชบุตร
เชบ คือเชื้อสายพระเจ้าแปรนายตน¹

3.3 การสร้างความสนใจใคร่รู้เรื่องต่อไป (Suspense) ขาขอบใช้กลวิธี
สร้างความใคร่รู้เรื่องต่อไป โดยวิธีการดังต่อไปนี้

3.3.1 การกำหนดชื่อก่อน ก่อนเริ่มเนื้อเรื่องขาขอบจะตั้งชื่อก่อนไว้
อย่างกะทัดรัด ซึ่งชื่อก่อนเหล่านี้ล้วนมีส่วนช่วยเร้าความสนใจของผู้อ่านได้เป็นอย่างดีอีก
ด้วย การกำหนดชื่อก่อนในผู้ชนะสิบทิศมีหลายลักษณะดังนี้ คือ

ชื่อก่อนที่มีลักษณะชี้แนะเนื้อความในตอนนั้น ๆ เช่น

คอนราชภัยครั้งแรก	คอนตามนาง
คอนหูกมอญกำเริบ	คอนแปรแปรพัคตร์
คอนทองสาละมิดัว	คอนร่มโพธิ์ทองของจะเค็ดลิ้น
คอนความลับเจ้าหนุ่มกระจาย	คอนขุนศึกหงสาวดีล้ม
คอนทองอุฬาริช	คอนประทีปประจำใจเนงบาคับ

ชื่อก่อนที่มีลักษณะชี้แนะถึงลักษณะนิสัยของตัวละคร เช่น

คอนยามมังกรามู	คอนขุนพลผู้รักศักดิ์
คอนใจจะเค็ดทหารทองอุ	คอนผู้เฒ่าใจงาม
คอนจันทร์นางแก้ว	คอนนายทัพทองอุเอาแต่ราชการ
คอนอเทยาคคนชื่อ	คอนรักแท้คือรักที่ไม่ถือราศี
คอนความจงรักของศิษย์	คอนผู้ยิ่งอ่านาใจไม่สงบ

¹โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7 หน้า 4382 - 4384

ชื่อตอนที่มีลักษณะชวนคิดชวนสงสัย ชื่อตอนนี้มีลักษณะเป็นคำบอกเล่าธรรมดา
แต่มีลักษณะชวนคิด และนำติดตามอ่านเพื่อให้รู้เนื้อความต่อไป เช่น

ตอนเพื่อนรักเมียงาม

ตอนคำอธิษฐานอันล้ำค่า

ตอนสี่ดาวแต่หนึ่งชีวิต

ตอนคำสาบานอันศักดิ์สิทธิ์

ตอนกลแกลล

ตอนคาบมอญพันมอญ

ตอนโลมลูกให้ลวงพ่อ

ตอนอุบายมหาอุบาย

ตอนกิกษุห์หม่คุยโอ

ตอนความอาลัยที่สูงค่ากว่าทอง

ชื่อตอนที่มีลักษณะเป็นปริศนา การตั้งชื่อตอนในลักษณะนี้เป็นการเร้าความสนใจ
ของผู้อ่านให้เกิดความใคร่รู้ได้เป็นอย่างดียิ่ง เช่น

ตอนใครหนอชนะเนงบา

ตอนเจ้าจะเค็ดรักนางข้างไหนแน่

ตอนใครเป็นเจ้าพுகามกันแน่

ตอนบุเรงนองรักนางคนไหนมาก

3.3.2 การใช้นิมิตและลางท่า ๆ การใช้นิมิตและลางท่า ๆ
เป็นกลวิธีสร้างความสนใจใคร่รู้ได้โดยมีลักษณะเป็นการแจ้งผลสุดท้ายไว้ล่วงหน้า แล้ว
จึงดำเนินเรื่องตามนิมิตและลางนั้น ๆ

การใช้นิมิตและลางท่า ๆ ในผู้ชนะสิบทิศ เช่น ตอนจะเค็ดแม่ทัพคนใหม่

แลขณะนั้นให้บังเกิดอัศจรรย์ บนอากาศก็อื้ออึงด้วยเสียงฟ้าคะนอง แต่ดวง
ภานุมาศสีทรวงกรหมกเมฆควรจะพิศวง แลปรากฏฝ่ายทิศปัจฉิมทิศนั้นบังเกิด
เป็นรุ่งสองตัวซ้อนกันอยู่เบื้องทักษิณ เล่าก็ปรากฏรุ่งอีกตัวหนึ่ง ครั้นฟ้าคำราม
มาอีกครืนหนึ่ง รุ่ง ณ ทิศปัจฉิมทิศก็ขาดกลางรัศมีมัวลงทั้งคู่ แต่ตัวข้างทิศ
ทักษิณนั้นรัศมีเข้มแลมวงเหลือแสงสีอื่นก็คลายลง แล้วปรากฏเป็นสีดั่งว่าโลหิตจก
เข้มขึ้นทุกที บรรดาหน้าที่นั่งนั้นก็เห็นด้วยกันสิ้น พระเจ้าทองอุรังคธาตุ
พระมหาเถร ๆ ก็ทูลทำนายว่าบัดนี้ฤกษ์บนแจ้งเหตุอันรุ่งเรืองปัจฉิมทิศคงได้
แก่เมืองแปรเป็นมั่งคั่ง จะเค็ดยกไปครั้งนี้คงมีชัยแก่ชาวแปรแลทัพโมณิน

อันล่อมอยู่ภายนอก ส่วนรุ่งทั่วแดงจัด ณ ทักนิพนธ์สำแดงลางว่าเบื้องหน้า
ทองอุจะเกิดสงครามน่าที่จะพึงกระทำกันเป็นศึกใหญ่อาทมาพิเคราะห์ตามภูมิ
ประเทศหัวเมืองเอกเมืองทักนิพนธ์นั้นนอกกว่าหงสาวดีแล้ว ไม่มีเมืองใดจะควร
คู่ศึกก็ในอันจะต่อยุทธด้วยเมืองทอง¹

ในตอนเฝ้าเมืองจะเอาเมีย ยาชอบใช้มีนิตและลางในการสร้างควาสนใจ
ใครรู้ด้วย ถึงความที่ว่า

แลบัดนั้นถึงคราวเคราะห์มหาอุปราชาอนุชาพระเจ้าหงสาวดีจะเสียของรัก
เทพเจ้าเมืองบนจึงบันดาลอาเพศบอกให้เห็นเหตุร้ายขณะหลับสนิพนธ์ สุนิ
นิมิตอันมิเป็นมงคลก็เกิดแก่สอพิณยา ในฝันนั้นว่าตนได้แก้วมณีอันวิเศษไว้
ก็ดูปลิวลอยชมอยู่ในมือชั่วครู่หนึ่ง อากาศเมืองบนอันสกลใสอยู่แต่เดิมเล่า
ก็มีครึ้มปะหนึ่งว่าพายุฝนจะจับ ค่ำมาทั่วทุกทิศสอพิณยาตระหนกนักก็กอด
เอาแก้วมณีนั้นไว้ แลขณะนั้นมีพญานกอินทรีถลาลงมาจากอากาศ ขยายกรง
เล็บจิกเอาสอพิณยาแล้วกระหน่ำตีเอาด้วยปีกทั้งสอง ครั้นเจ้ามหาอุปราชา
ชวนกายล้มลงพญานกนั้นก็ยื้อเอาแก้วมณีไปได้ด้วยจะงอยปากมหาอุปราชาเสีย
ของรักก็ทะยานใจสิ้นความเกรงกลัว คราวไม้ที่ใกล้ตัวได้ก็เหินย่นาวโดย
กำลังแล้วขว้างไปถูกนกอินทรีเต็มแรง พญาอินทรีก็จุกใจโกรธตาไปแล้วกลับ
โถมเข้าตีซ้ำสอพิณยาเจ้ามหาอุปราชาต้องแรงปีกเป็นที่ปากเจ็บฉกรรจ์ ก็หลุด
กายอยู่จุกขึ้นมิได้ แล้วพญานกอินทรีนั้นก็พาแก้วมณีบินจวักเฉวียนอยู่เบื้องบน
ครู่หนึ่งอยู่ แล้วก็โฉบบินไปสู่ทิศอีสาน สอพิณยาแลดูอยู่จนลับตาเสียคายแก้ว
มณีของคนยิ่งนัก แก่นใจตามไปมิได้ก็ร้องไห้อยู่จนกระทั่งตกใจตื่น²

¹ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2 หน้า 953

² โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3 หน้า 1496 - 1497

3.3.3 การสร้างปัญหาให้ตัวละครต้องการวิธีการแก้ไขปัญหา

กลวิธีสร้างความสนใจใคร่รู้ที่สำคัญประการหนึ่งในผู้ชนะสิบทิศ คือ การสร้างปัญหาหรือการผูกปมปัญหาให้ตัวละครต้องการวิธีการแก้ไขปัญหา วิธีการนี้เป็นการเร้าใจให้ผู้อ่านใคร่รู้ถึงวิธีการแก้ปัญหของตัวละคร และจุดจบของปัญหานั้น ๆ ว่าจะลงเอยในลักษณะใด

ในเรื่องผู้ชนะสิบทิศยาขอบได้ผูกปมปัญหาให้สอคล้องและสัมพันธ์กัน ชวนให้ติดตามอ่านเป็นอย่างยิ่ง อนึ่งกลวิธีในการสร้างปัญหาในเรื่องผู้ชนะสิบทิศนั้น ได้กล่าวมาแล้วแล้วในหัวข้อ 2.2.1 การสร้างปัญหาให้ปรากฏ¹ ดังนั้นในหัวข้อนี้จึงไม่กล่าวถึงการสร้างปัญหาอีก แต่จะเน้นให้เห็นถึงกลวิธีการแก้ปัญหของตัวละคร ซึ่งมีส่วนสำคัญในการสร้างความสนใจใคร่รู้ของผู้อ่านได้เป็นอย่างดีคืออีกถ้วย นั่นคือ ยาขอบได้กำหนดให้ตัวละครในเรื่องมีวิธีการแก้ปัญหามากหลายวิธีโดยไม่ซ้ำซากจำเจ ซึ่งการแก้ปัญหายังมีประสิทธิภาพและไม่ซ้ำซากจำเจนี้มีอำนาจเร้าใจให้ผู้อ่านสนใจใคร่รู้ถึงวิธีการแก้ปัญหของตัวละครได้เป็นอย่างดี

วิธีการแก้ปัญหของตัวละครในเรื่องผู้ชนะสิบทิศมีหลายวิธี เช่น

1) การใช้อุบาย ตัวละครในเรื่องผู้ชนะสิบทิศใช้อุบายในการแก้ปัญหาย่อมมีประสิทธิภาพหลายครั้งหลายหน จนอาจกล่าวได้ว่าการแก้ปัญหของตัวละครนั้นเต็มไปด้วยอุบาย ทั้งอุบายเกี่ยวกับความรัก อุบายในการศึก อุบายที่เป็นเล่ห์หลวง และอุบายที่ใช้ความจริง ฯลฯ ซึ่งจะขอยกตัวอย่างการแก้ปัญหด้วยอุบายดังนี้ คือ

อุบายเกี่ยวกับความรัก เมื่อจะเกิดประสงค์จะให้ทะเลแม่กุสุมาได้เข้าพิธีอุปภิเษกกับตนพร้อมทะเลแม่จันทราในทองอุันั้น จะเกิดได้จำเป็นต้องอุบายตามลำดับขั้นดังนี้

- วอนทะเลแม่จันทราให้มีใจเอ็นดูทะเลแม่กุสุมา โดยอุบายว่ามีสาส์นมาจากทะเลแม่กุสุมาความว่า พระอัครเทวีเมืองแปรรู้ข่าวชัยชนะของทองอุ และคาดการณ์ว่า จะเกิดจะได้ครองทะเลแม่จันทรา ก็เกิดจิตริษยาว่าทะเลแม่กุสุมาจะต้องเป็นรองจึงเกลี้ยกล่อมไม่ให้ทะเลแม่กุสุมายินดีในตัวจะเกิด ครั้นทะเลแม่ไม่เห็นด้วย พระราชมารดา

¹ กล่าวแล้ว หน้า 216

ลอบส่งหนังสือหนุนให้สภพินยามารับตัวนางคืนไป ทำให้ทะเลแม่กุสุมาสะกึ่งกลัวยิ่งนัก และรำพันทุกทมิว่า ขอมาพึ่งบุญเรือนอง แต่ไม่บังอาจแข่งบุญพระพี่นาง ปรารถนา จะอยู่อย่างนางข้าหลวงทะเลแม่จันทราเท่านั้น จะแก้ใช้อุบายลงนี้ไฉน เพราะ ทะเลแม่จันทราเกิดใจสงสารทะเลแม่กุสุมา เร่งให้จะแก้ใช้ไปแปรเพื่อรับตัวกุสุมา มาของอุ ทั้งสั่งความไว้ว่าอย่าให้มังกรารู้ได้เพราะจะเคียดร่อน

- ให้รานองหูลมังกรว่า ขอตัวบุญเรือนองไปเป็นผู้ส่งกองทัพแปรคืนเมือง
- เมื่อใกล้ถึงเมืองแปรจะเคียดคำนึงถึงความหยิ่งในยศของอัศวเทวี ว่าจะต้องไม่ยอมให้ลูกตัวไปเป็นรองพระพี่นางพระเจ้าของอุเป็นแน่ จึงออกอุบายให้รานองมีใบบอกถึงพระเจ้าแปรว่า บุญเรือนองมากับกองทัพแปรโดยรับรับสั่งของพระเจ้าตะเบงชเวตี้และพระพี่นางจันทราให้มารับทะเลแม่กุสุมาไป เข้าพิชิตอุปภิเษกกับบุญเรือนองพร้อมกับทะเลแม่จันทราที่เมืองของอุ

- จะแก้ใช้ออกอุบายเกลี้ยกล่อมทะเลแม่กุสุมาให้ยอมไปของอุโดยอ้างน้ำใจของทะเลแม่จันทรา และอารมณ์ความรู้สึกของมังกรว่าถ้าขัดรับสั่งจะทำให้เป็นที่เคียดร่อนมิสิ้นสุด

- จะแก้ใช้พาทะเลแม่กุสุมาของอุ มนต์ยุคยังขบวนไว้เพียงชายแดนและเตรียมคิดอุบายแก้ปัญหาคือจะพานางเข้าเมืองอย่างเปิดเผยต่อไป

อุบายเกี่ยวกับความรักในตอนนี้มีความสลับซับซ้อนอีกหลายชั้นตอนซึ่งแต่ละตอนล้วนเร้าใจให้ผู้อ่านสนใจติดตามวิธีการแก้ปัญหามาของจะแก้ใช้ว่าจะลงเอยในรูปใด

อุบายเกี่ยวกับการศึก กลวิธีในการสร้างอุบายในการศึกนั้น ยามชอบใช้ทั้งเล่ห์หลวง และความจริงมาเป็นอุบายในการศึก เช่น

- เมื่อทัพของอุถูกกระหนาบด้วยทัพเมาะตะมะ และทัพหงสาวดีกับทัพแปรรวมกันนั้น จะแก้ใช้ค้อออกอุบายโดยแบ่งทหารเป็น 2 กอง เตรียมประชิดข้าศึกทั้งสองฝ่าย แล้วให้ทหารตนเกริ่นข่าวจนฝ่ายข้าศึกรู้ว่า ของอุจะทำที่ยกพลข้างมากประชิดเมาะตะมะ แต่แท้ที่จริงจะวกกลับมาตีฝ่ายหงสาวดีและแปรเพื่อหนีกลับของอุ อุบายศึกครั้งนี้ทำให้ฝ่ายเมาะตะมะนอนใจคิดว่าของอุจะตีตนพอเป็นกลศึกเท่านั้นจึงมิได้ตั้งรับอย่างมั่นคง เป็นผลให้จะแก้ใช้ได้เมาะตะมะในเวลาอันรวดเร็ว

- ในตอนถอยทัพจากทุ่งหันสาวัดคี จะเกิดดวงข้าศึกกัวยการกล่าวคำสาบานที่เป็นความจริงแต่ก็สามารถทำให้ฝ่ายข้าศึกหวั่นไหวได้ เช่น

แลแม่ธรณีนี้จึงเป็นพยานความสำคัญอีกข้อหนึ่งว่า เสียงโศกถอยกลับทางเดิม ครั้งนี้ หากที่ใดจะมีทหารกองธูรายเรียงลอบชุมนุมอยู่ข้าพเจ้าก็จะไม่ขอลอกอาณัติสัญญาให้ทหารกองธูเหล่านั้นรู้ แล้วครูออกทำร้ายเสียงโศกแลทหารหงสาวดีเลย ทหารหงสาวดีคืนหลังครั้งนี้แม่นคนใดเป็นอันตรายเพราะทหารข้าพเจ้าทำ ก็อย่าให้ข้าพเจ้ารอกตายจากคมดาบแลทวนเบื้องหน้าเลย เสียงโศกจึงเจ้าหนุ่มสาบานแข็งขันก็เห็นว่าทหารกองธูมีอยู่ทันทางที่ตัวข้าพเจ้ามาจริง แลในใจพะวัคพะวนนิก แสร้งทำหน้าขึ้นอวยพรให้บุเรงนองไปดีจุกกัน¹

การแก้ปัญหของตัวละครโดยการใช้อุบายนี้ บาชอบมีกลวิธีใช้อย่างแยบยล คือไม่ให้ตัวละครแก้ปัญหโดยใช้อุบายอย่างใดผลเสมอไป ทั้งนี้เพื่อล่อใจให้ผู้อ่านเกิดความใคร่รู้อยู่เสมอว่าการใช้อุบายของตัวละครแต่ละครั้งจะเกิดผลหรือไม่และตัวละครจะมีวิธีดำเนินการแก้ปัญหของตนต่อไปอย่างไร และนอกจากนี้การที่ยาขอบกำหนดให้ตัวละครใช้อุบายในการแก้ปัญห แต่อุบายนั้นไร้ผลคือไม่สามารถแก้ปัญหให้กับตัวละครได้นั้น ยังนับเป็นกลวิธีที่ยาขอบใช้เพื่อแสดงไหวพริบ ปฏิภาณและความเชื่อมั่นของตัวละครอีกฝ่ายหนึ่งได้อีกประการหนึ่งด้วย เช่น

โช้วถูกไขว่ขว้านล้อมให้หาทางช่วยเหลือตนด้วยการรอนอำนาจและบารมีของจะเค็คลง โช้วจึงทำอุบายออกอ้อนมังกราแล้วแสร้งยกความสัมพันธ์ครั้งเก่าของจะเค็คและแม่นันหะวคีมาเป็นมูลเหตุให้มังกราคิดระแวงและหมางใจจะเค็ค แต่อุบายนี้กลับไร้ผลเพราะมังกรากล่าวความว่า "ข้าพเจ้ารู้ความสัมพันธ์ในที่เร้นลับเสียยิ่งกว่าคนทั้งปวง รู้ฉะนั้นจึงสิ้นสงสัยไปจากคนทั้งปวง"² และแสดงความเชื่อมั่นยิ่งขึ้นไปอีกว่า "ฉะนั้นบัดนี้ถึงเทพยดาจะมาเข้าฝัน บอ้าให้รู้ว่าคนทั้งสองผิดต่อข้าพเจ้า ก็ไม่อาจรับฟังไว้เชื่อถือเลย"³

¹โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3 หน้า 1864 - 1865

²โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6 หน้า 3726

³ก. หน้า 3730

2) การใช้ไหวพริบปฏิภาณและความรู้สึกลึกซึ้งของตัวละคร การแก้ปัญหา โดยการใช้ไหวพริบ ปฏิภาณและความรู้สึกลึกซึ้งของตัวละครนั้น ยากอบนิยมิใช้อย่างฉาบฉวยทันที ซึ่งช่วยให้เนื้อเรื่องเข้มข้นน่าสนใจติดตามการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของตัวละครในเรื่องได้เป็นอย่างดี

กลวิธีที่ยากอบกำหนดให้ตัวละครได้มีโอกาสใช้ไหวพริบปฏิภาณและความรู้สึกลึกซึ้งในการแก้ปัญหา คือ การให้ตัวละครได้รู้ทัน อูบาย ความคิดและการกระทำของฝ่ายตรงกันข้าม ซึ่งเป็นเหตุให้ตัวละครต้องแก้ปัญหาเฉพาะหน้าอย่างฉาบฉวย เช่น

ตอนมยุรชอุหนือค่ายโมณีน และตอนอุปราชนแปรเสียกล นั้น จะเกิดเอาชนะทัพโมณีนที่ล้อมแปรได้แล้วจึงมอบให้ตะกะฎีเข้าไปในแปร เพื่อถวายสาส์นตามธรรมเนียม ทัพในครั้งนี้ตะกะฎีได้คุยโอ้อวดว่า "จะเกิดหวังจะทำสงครามให้ขึ้นชื่อลือชาปรากฏไปยังทิศทั้งสิบจึงรอพลอยู่ปรารภนาจะให้แปรซ่อมปรากรแลเชิงเทิน ระคมทหารเพิ่มให้แข็งขึ้นเสียเป็นกำหนด 10 วันก่อนล่วงกำหนดนี้แล้วจะนำพลทองอุเข้าโจมตีสู่"¹ คำกล่าวของตะกะฎี ก่อให้เกิดความหวั่นวิตกในใจพระเจ้าแปรและขุนนางทั่วไป หากแต่รานองเป็นผู้เดียวที่รู้ทันและตีความคำกล่าวของตะกะฎีว่าเป็นอุบายของฝ่ายทองอุที่กล่าวลวงแปรเพื่อประวิงเวลารอกองทัพฝ่ายคนอยู่ จึงคิดจะปล้นค่ายทองอุในเวลากลางคืน

ฝ่ายค่ายทองอุ เมื่อตะกะฎีกลับเข้าค่ายแล้วตะกะฎีได้เล่าความเกี่ยวกับท่าทีของพระเจ้าแปรและขุนนางแปรให้จะเกิดไ้ทราบ รวมทั้งบอกถึงข้อความที่ตนกล่าวรู้ฝ่ายแปรไว้ว่าให้เตรียมพลและซ่อมปรากรให้ดี อีก 10 วัน ทองอุจะเข้าโจมตีสู่ให้จะเกิดพังค่าย เมื่อจะเกิดได้ทั้งความนี้แล้ว สะอึกใจทันทีว่าข้างฝ่ายแปรจะต้องเตรียมขบวนกลในเร็ววันในขณะที่ทหารทองอุยังตามบาไม่ครบ จะเกิดได้แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างฉาบฉวยทันทีโดยให้จาเลงกะโบและสื่อ่องระคมพลในค่ายแบ่งออกเป็น 2 กอง จัดเป็นขบวนพยุหะครบลักษณะกองทัพ แล้วให้ทหารทั้งสองกองออกทางหลังค่ายรีบรุกเข้ารวบป่าเคียนยอนขึ้นไปหาต้นทางที่จะให้ฝ่ายแปรเห็นได้ว่าขบวนทัพจากทองอุยกมาแปร กองของสื่อ่อง

¹ ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2 หน้า 977

นำหน้าด้วยชุดสีเหลือง สักครูหนึ่งกองทหารในชุดสีแดงของจาเลงกะโบจึงออกเดินตาม จะเกิดไคก้าซัวว่า เมื่ออยู่ในทุ่งเมืองแปร์ให้ทหารทำกิริยาเร่งที่ซ่องกลองให้สนั่นทุ่ง และเมื่อสี่อ่องเข้าค่ายแล้วให้ทหารเปลี่ยนชุดเป็นสีเขียวออกหลังค่ายเดินย้อนไปตั้งขบวน เดินทัพเข้าค่ายอย่างเดิมอีกครั้ง ส่วนจาเลงกะโบนั้นเมื่อเข้าค่ายแล้วให้ทหารเปลี่ยนชุด เป็นสีดำ ออกหลังค่ายตามหลังสี่อ่องไปเช่นกันกองทหารครึ่งหลังของสี่อ่องและจาเลงกะโบ นี้ จะเกิดให้พิกนออกค่ายทั้งหมดทำให้น้อเค่ายแลดูสับสนวุ่นวาย ทั้งที่ในค่ายไม่มีทหารอยู่เลย

จะเกิดแก๊ปัญหาคครั้งนี้ได้สำเร็จเพราะฝ่ายแปร์แลเห็นเหตุการณ์ และเข้าใจว่ากอง ทัพของฝ่ายทองอุยกมาสมทบแล้ว จึงทำให้ที่พิกนในค่ายไม่พอเพียง ทหารทองอุยกต้องพิกนออก ค่าย ฝ่ายแปร์จึงเลิกล้มความคิดที่จะปล้นค่ายทองอุยก สมดังความคิดของจะเกิดที่ว่า "ป่านนี้กลางที่ปะชันขุนพลคงจะได้รับข่าวจากม้าไช้ข้างคันแล้วว่าทหารทองอุยกมาอีกสี่ออง สมทบทหารเก่าแล้ว พ่านักอยู่ในค่ายไม่พอต้องเรียงรายออกมาพักอยู่นอกค่าย ความคิด ที่แปร์จะปล้นเราก็คงบดหายไป ข้าพเจ้าจึงว่าแก่ครุฑท่านว่า เราเหนื่อยแค่เพียงเท่านั้น ยังดีกว่าจะรับทัพแปร์ตอนกลางคืน"¹

3) การใช้เหตุประจวบ ยาชอมมีกลวิธีให้ตัวละครแก๊ปัญหาโดยใช้เหตุ ประจวบได้อย่างเหมาะสมและมีผลต่อการดำเนินเรื่องด้วย เช่น

ตอนสงครามแปร์ครั้งสอง จะเกิดรับอาสาหน้าทัพมาตีแปร์ด้วยความน้อยใจมั่งตรา จึงนำพลมาจำนวนน้อยและรีบรุดมาแปร์ในเร็ววัน การรบครั้งนี้เป็นที่หนักใจจะเกิดยิ่งนัก เพราะพลข้างตัวน้อยและใกล้ถึงฤดูฝนจะไถยากแก่เหล่าทหาร แล้วข่าวร้ายทางแปร์กลับ ประวิงเวลาการรักษาเมืองและใช้เมงฮลาแงทหารโมนอินฝีมือคือกรบศักดิ์กำลังศึกฝ่ายตัว อยู่เสมอ

ในขณะที่จะเกิดกำลังประสบปัญหาเรื่องการศึกษาอยู่นี้ ยาชอมได้ใช้เหตุประจวบ สำคัญ คือ มีพายุและฝนตกหนัก ทั้งที่เป็นคันฤดู การที่ให้ฝนตกหนักในระยะนี้ดูจะเป็น ผลร้ายแก่ฝ่ายทัพทองอุยกยิ่งนัก หากแต่ยาชอมสามารถใช้เหตุประจวบนี้แก๊ปัญหาให้กับจะเกิด ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีผลต่อการดำเนินเรื่องต่อไปอีกคือ กำหนดให้เบื่องตะวันออก

¹ ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2 หน้า 986 - 987

ของเมืองแปรมีชัยภูมิीलัับมีบึงใหญ่ซึ่งยาชอบบรรยายไว้ว่า

แลบึงนี้สอบชาวคงอันทั้งภูมิสำเนาอยู่ข้างเคียงแจ้งว่ายาว 160 เส้น แลส่วนกว้างแคบกว่าข้างยาวเพียงส่วนน้อย ทกว่าเกือบเป็นรูปสี่เหลี่ยม แลขณะน้ำแล้งจะหาน้ำสูงพ้นกันบึงแต่ฝ่ามือก็มีได้ มีแต่โคลนคม ครั้นน้ำฝนแล้งน้ำจึงจะซังประมาณห้าหกศอก ถึงแม้จะคันแต่หากบริเวณกว้างขวางคั่งนี้ น้ำที่อ้อยอยู่ในบึง จึงทะลักเสาะหาทางลงไปที่ลุ่มกว่าถึง 9 สาย 8 สายนั้นแยกทางกันไหลลงเบื้องล่างบ่ออิระวดี ส่วนอีกสายหนึ่งไหลผ่านเข้าเมืองแปร เมื่อโคฝนตกหนักน้ำในบึงก็จะบ่าลงไปตามแควเหล่านี้¹

จะเกิดมีโอกาสดูความรอบรู้ในชัยภูมิ เหตุประจวบและไหวพริบปฏิภาณในการแก้ปัญหาที่ครั้งนี้ได้โดยการให้ทหารนครระสอบทรายมาปิดหนทางคันแควทั้ง 9 สาย แต่สำหรับคันสายที่ไหลเข้าเมืองแปรนั้นให้ถมเพียงหมื่น ๆ เพื่อจะได้สะดวกแก่การตั้งบ้านให้สายน้ำทะลักไหลเข้าพังกำแพงเมืองแปร

การใช้เหตุประจวบในครั้งนี้จะเห็นได้ว่า ยาชอบสามารถใช้ได้อย่างเหมาะสมมีผลต่อการดำเนินเรื่องและเน้นให้เห็นถึงคุณลักษณะประจำตัวของนายทัพได้เป็นอย่างดียิ่ง

อนึ่งวิธีการใช้เหตุประจวบในการแก้ปัญหาให้ตัวละครในครั้งนี้ แม้จะมีส่วนช่วยเร้าความสนใจใคร่รู้เรื่องต่อไปของผู้อ่านได้เป็นอย่างดีแล้ว แต่ยาชอบก็ใช้กลวิธีสร้างความสนใจใคร่รู้อย่างอื่นประกอบเพื่อเร้าให้ผู้อ่านยิ่งตื่นตัวโดยใช้กลวิธีหนึ่งเรื่องเข้าช่วย คือ เมื่อจะเกิดให้ทหารปิดกั้นท่านบเรียมร้อยและได้พิจารณาสภาพอากาศแล้วจะเกิดคาดการณ์ว่าในเวลาอันใกล้จะต้องมีฝนตกจึงส่งสาส์นท้าทายให้พระเจ้าแปรออกรบเพื่อให้ทางฝ่ายตะเคียนชุมทหารวังท่านบได้อย่างปลอดภัย ขณะที่รอเวลาที่นักรบฝนก็ยังไม่ตกสมใจ และเมื่อใกล้วันนักรบแม้จะมีลมฝน แต่ก็ยังเป็นลมฝนที่จะพัดจากตะวันออกเฉียงใต้ อันจะพัดให้ฝนไปตกในมหาสมุทรเสียอีก จะเกิดจึงต้องทำพิธีบวงสรวงและอธิษฐานอาศัยบารมีพระเจ้าตะเบงชเวตี้ และบารมีคนให้บันดาลให้ฝนตกลงในที่ที่ต้องการ

การใช้เหตุผลประจวบและการท้วงเรื่องครั้งนี้มีส่วนช่วยให้ผู้อ่านเกิดความสนใจใคร่รู้ว่าเหตุการณ์ต่อไปจะเป็นอย่างไร จะเกิดจะตายท่านบนกันน้ำเพื่อพังกำแพงเมืองแปรรได้สำเร็จหรือไม่ ถ้าไม่สำเร็จจะเกิดจะเข้าเมืองแปรรได้ด้วยวิธีใด

3.3.4 การท้วงเรื่อง การท้วงเรื่องเป็นวิธีการหนึ่งที่ยาขอบใช้เพื่อสร้างความสนใจใคร่รู้ของผู้อ่านเพราะการท้วงเรื่องจะช่วยเร้าใจให้ผู้อ่านต้องคาดคิดว่าเหตุการณ์ในตอนนี้ ๆ จะดำเนินต่อไปอย่างไร การท้วงเรื่องในลักษณะสิบทิศส่วนมากไม่มีผลต่อการดำเนินเรื่องนัก แต่จะมีอำนาจในการเร้าใจผู้อ่านให้เกิดความสนใจใคร่รู้เรื่องต่อไปได้เป็นอย่างดี เช่น

ตอนเสื่อพบเสื่อ ตอนใครท่อนชนะเนงบา และตอนจะขอไขหูแต่เพียง 3 แผล ยาขอบต้องการที่จะให้มังฉงายมีโอกาสดูได้แสดงฝีมือให้ประจักษ์แก่ผู้อ่าน ซึ่งเหตุการณ์ในสามตอนนี้ยาขอบได้ใช้กลวิธีสร้างความสนใจใคร่รู้ให้กับผู้อ่านโดยใช้การท้วงเรื่องเป็นสำคัญ กล่าวคือ ในตอนเสื่อพบเสื่อ ยาขอบดำเนินเรื่องรุกหน้าในลักษณะที่จะให้มังฉงายฉวยโอกาสนักกุโสคอและเนงบาศิษย์ฝีมือเยี่ยมของสำนักกาบตะคะฉุได้ประลองฝีมือกันอย่างจริงจัง ผู้อ่านย่อมมีใจจุกใจจ่อที่จะได้ทราบว่าใครจะเป็นผู้ชนะ แต่ในตอนเสื่อพบเสื่อนี้ การประลองฝีมือไม่เกิดขึ้น เพราะยาขอบท้วงเรื่องไว้โดยให้นางกันทิมาน้องสาวจาเลงกะโบ พบจดหมายของมหาเถรกุโสคอที่ฝากฝังมังฉงายให้ฝึกเพลงดาบกับครูตะคะฉุได้ การท้วงเรื่องในตอนนี้ ทำให้ตัวละครไม่รู้ฝีมือกัน และผู้อ่านก็เกิดจุกสงสัยขึ้นในใจว่าใครจะมีฝีมือเลืกว่กัน ยาขอบดำเนินเรื่องต่อไปในตอนใครท่อนชนะเนงบาให้เนงบาถูกไขหูหัวหน้าทหารดาบหงสาวดีซ้อมจนสะบักสะบอม และในตอนต่อไป คือ จะขอไขหูแต่เพียง 3 แผลนั้น ยาขอบจึงคลายจุกสงสัยในเรื่องฝีมือของมังฉงายให้กระจ่างได้โดยให้มังฉงายมีโอกาสนประจักษ์กับไขหู และสามารถแทงไขหูได้ 3 แผลดังที่ออกปากไว้ เหตุการณ์ในตอนนี้ทำให้ตัวละครได้ประจักษ์ในฝีมือมังฉงายและผู้อ่านก็คลายความสงสัยลงได้

ยาขอบใช้กลวิธีท้วงเรื่อง เพื่อสร้างความสนใจใคร่รู้ของผู้อ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกหลายครั้งหลายหน เช่น

ตอนกิกษุใหม่คุยโอ้ และตอนจันทราลี้กพระ ใบสองตอนนี้มีเนื้อความสืบเนื่อง

มาจากจะเคঁคก่เรื่องให้มังกราพิโรธหนักจนถูกจองจำไว้ด้วยน้ำเหลืองตามคำที่แม่เลาชี
ขอร้องไว้ ค่อมามีศิកหงสาวก็และอังวะมาประชิดเมืองทองดู มังตราอกรบจนสุดความ
สามารถแต่ไม่อาจเอาชนะเข้าศึกได้ เมื่อทราบว่าจะเคঁคซึ่งบวชอยู่นั้นคุยโอ่ว่าตนมีอุบายที่
จะเอาชนะเข้าศึก มังตราใคร่รู้อุบายนั้น จึงอาศัยพระพี่นางจันทราให้เป็นผู้ถามความลับ
นั้น โดยทำที่นมนต์มหาเดรดูโสคอปไปเทศน์บนเชิงเทียน เพื่อให้ตะละแม่มนต์ภิกษุจะเคঁค
ไปในวังได้ ในตอนนียาขอบได้ท่วงเรื่องโดยให้มหาเดรรู้ทันความคิดของมังกราจึงรัง
คัวจะเคঁคไปที่เชิงเทียนด้วย อุบายของมังกราจึงล้มเหลว การท่วงเรื่องในตอนนีทำให้
ผู้อ่านใคร่รู้ต่อไปว่า จะเคঁคและตะละแม่จันทราจะมีโอกาสได้พบกันหรือไม่มังกราจะมี
อุบายลวงความลับจากภิกษุจะเคঁคในชั้นต่อไปอย่างไร และอุบายที่จะเอาชนะเข้าศึกนั้น
เป็นอย่างไร

ตอนราชการพิเศษ จะเคঁคหลบเข้าพบตะละแม่จันทราเพื่อชี้แจงความจริงที่
คนทำอุบายพาตะละแม่กุสุมามาทองดูเพื่อเข้าพิธีอุปภิเษกพร้อมตะละแม่จันทรา แต่เมื่อพบ
หน้าตะละแม่คำสั้งมีจิตหดหู่จะเคঁคจึงมิกล่าวอนและบอกความจริงทั้งมวล เหตุการณ์
ในตอนนี้เป็นการเล่นท่วงเรื่องที่สำคัญ ผู้อ่านย่อมเกิดความสนใจใคร่รู้ว่าจะเคঁคจะแก้ไข
ปัญหานี้ต่อไปได้อย่างไร ในเมื่อมีโอกาสจะพูดความจริงและอ้อนวอนเอาตามใจตัวแล้ว
กลับไม่สามารถพูดได้ ทั้ง ๆ ที่เหตุการณ์ข้างหน้านั้นถ้าตะละแม่จันทราไม่ยอมรู้เห็นเป็นใจ
ความหวังของจะเคঁคย่อมทลายลง การท่วงเรื่องในตอนนีไม่มีผลต่อการดำเนินเรื่องเลย
หากแต่มีอำนาจเร้าใจผู้อ่านให้ใคร่รู้ใคร่ติดตามการแก้ปัญหของจะเคঁคต่อไปได้เป็นอย่างดี

3.4 การสร้างโครงเรื่องย่อย ยาขอบสร้างโครงเรื่องย่อยในผู้ชนะสิบทิศ
ให้มีความซับซ้อนและสัมพันธ์กับโครงเรื่องใหญ่ได้เป็นอย่างดียิ่ง ผู้อ่านจะรู้สึกว่โครงเรื่อง
ย่อยและเหตุการณ์ต่าง ๆ สัมพันธ์กันไปเป็นลูกโซ่เสมอ และโครงเรื่องย่อยเหล่านั้นจะช่วย
เน้นให้โครงเรื่องใหญ่เด่นชัดยิ่งขึ้นด้วย

การพิจารณาโครงเรื่องย่อยโดยทั่วไป ก็มีขั้นตอนในการพัฒนาเรื่องเช่นเดียวกับ
กับโครงเรื่องใหญ่ คือมีขั้นตอนสำคัญดังนี้ คือ

1. การเปิดเรื่อง
2. การสร้างปัญหาให้ปรากฏ
3. การขยายตัวคลี่คลายปัญหา
4. การที่ปัญหาได้รับการแก้ไข
5. การคลี่คลายปัญหาเข้าสู่จุดจบ
6. จุดจบของปัญหา

เนื่องจากผู้ชนะสิบทิศ มีโครงเรื่องย่อยอยู่เป็นจำนวนมาก ไม่สามารถวิเคราะห์ได้ครบทุกโครงเรื่อง จึงเลือกวิเคราะห์บางโครงเรื่องไว้พอสังเขปเท่านั้นและสรุปกล่าวถึงกลวิธีในการสร้างโครงเรื่องย่อยที่ปรากฏ ดังนี้ คือ

3.4.1 โครงเรื่องย่อยที่มีลักษณะเป็นแบบรักสามเส้า ยาชอบนิยมสร้าง

โครงเรื่องย่อยในลักษณะรักสามเส้าเป็นอย่างมาก โครงเรื่องย่อยในลักษณะนี้ยาชอบมักใช้เพื่อเน้นโครงเรื่องใหญ่ให้มีความสำคัญเด่นชัดยิ่งขึ้น คือมุ่งแสดงคุณสมบัติของตัวละครเอกฝ่ายชาย เช่น

1) รักสามเส้าที่แสดงความเป็นนักรัก จะเกิดจะพบปัญหารักสามเส้า คือ รักระหว่างชายหนึ่งหญิงสอง หรือหญิงหนึ่งชายสองอยู่เสมอ แต่ก็สามารถเอาชนะปัญหารักนั้น ๆ ได้เสมอเช่นกัน รักสามเส้าที่ปรากฏในผู้ชนะสิบทิศ ได้แก่

ความรักระหว่าง จะเกิด กับ ตะละแม่จันทราและตะละแม่กุสุมา

นางนันทะวดี กับ จะเกิดและมังตรา

นางกันทิมา กับ จะเกิดและเนงบา

ตะละแม่กุสุมา กับ จะเกิดและสอพินยา

นางอเพศยา กับ จะเกิดและสอพินยา

นางทองสา กับ จะเกิดและสอพินยา

นางปอละเตียง กับ จะเกิดและจาเลงกะโบ

2) รักสามเส้าที่สะท้อนความรักและมั่นคงในน้ำมิตร จะเกิดมีความรักต่อ 3 นางคือ นางนันทะวดี นางปอละเตียง และนางกันทิมา แต่เมื่อทราบว่าเพื่อนทั้งสามคือ มังตรา จาเลงกะโบ และเนงบา มีความรักนางเช่นเดียวกับตน จึงศรัทธา

จากนางเพื่อแสดงความรักและมั่นคงในน้ำมิตรของตน

รักสามเส้าที่แสดงความรักและมั่นคงในน้ำมิตรที่เห็นได้เด่นชัดที่สุดได้แก่รักสามเส้าระหว่าง นางกันทิมา เนงบา และจะเค็ค (มังฉาย)

ปัญหาสำคัญของโครงเรื่องนี่คือ รักสามเส้า เนงบารักกันทิมา กันทิมารักมังฉาย มังฉายแม้จะมีใจรักกันทิมาแต่ก็ต้องรักษาน้ำใจเนงบาเพื่อนร่วมน้ำสาบาน ขาชอบไถ่คดีคลายปัญหาไปเป็นระยะ ๆ โดยปล่อยช่วงเวลากว้างขวาง และพยายามสัมพันธ์โครงเรื่องย่อยนี้กับโครงเรื่องย่อยและเหตุการณ์อื่น ๆ มากมาย แต่พอสรุปถึงการคลี่คลายปัญหาของโครงเรื่องนี้ได้ว่า

- เนงบาขอร้องจะเค็คเป็นแม่สื่อให้ตน
- เนงบาสร้างฐานะตน โดยการเข้าประลองฝีมือในเมืองทองอุเพื่อให้ได้

ตำแหน่งคู่ควรกับนางกันทิมา

- เนงบา ได้เป็นนายกองเดินเท้า และไปรบศึกที่แปร
 - นางกันทิมา ได้เป็นข้าหลวงทะเลและจับนาค และอาสาซื้อข้าวทะเลแม่ไป
- ถึงจะเค็คที่เมืองแปร โดยปลอมตัวเป็นชาย ชื่อ นาคะตะเซโบ ขณะที่จะเค็คถูกคุมขัง นางกันทิมาได้ช่วยเหลือให้จะเค็คหนีจากคุกเมืองแปรได้

- จะเค็คและนางกันทิมา (ในนาม นาคะตะเซโบ) สนับสนุนและถูกอภัยภัยภัยกัน
- เนงบาแอบรู้ความลับว่า นาคะตะเซโบ คือ กันทิมา จึงว่าวอนให้จะเค็คช่วยอีกครั้ง

- จะเค็คพูดช่วยเนงบา ทำให้กันทิมาไม่พอใจหนัก
 - ก่อนวันทะเลจะประลองเชิงคาบกับไขรุ จะเค็คตามทะเลมาพักที่บ้านกะเหรียง
- และลอบเข้าหานางกันทิมา แต่มีไถ่ล่วงเกินในฐานะสามีภรรยา เพราะจะเค็คยังระลึกถึงน้ำใจของเนงบา เหตุการณ์ครั้งนี้ทะเลรู้เห็น แต่ไม่อาจพูดให้อ้ออิงได้

- หลังศึกหงสาวดี เนงบาได้เป็นผู้คุมเมืองอังวะจึงลู่ขอนางกันทิมา ท่อทะเลผู้บิดานาง

การพัฒนาโครงเรื่องนี้ ขาชอบใช้ช่วงเวลากว้างขวางกว่าโครงเรื่องย่อยใด ๆ ทั้งสิ้น ทั้งนี้เพราะได้เริ่มเปิดเรื่องตั้งแต่ผู้ชนะสิบทิศเล่มที่ 1 แล้ว คำนวณเรื่องให้สลับ

ชั้นชั้นเรื่อยมาจนถึงผู้ชนะสิบทิศเล่มที่ 8 บัณฑิตรักสามเส้านี้จึงได้รับการแก้ไขโดยให้
ตะเคยตีตอบจดหมายเนงบา ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ของจะเค็คและนางกันทิมาให้เนงบาเข้าใจ
แม้คำพูดของตะเคยตีจะเป็นการหวานล่อมและปลอบประโลมใจเนงบา แต่ก็ไม่ได้ทำให้เนงบา
คลายน้อยใจได้จึงตัดสินใจเขียนจดหมายชี้แจง และกล่าวลาจะเค็คผู้น้องและนายรักของ
ตนก่อนที่จะหนีหายสาบสูญไป

การคลี่คลายปัญหาเข้าสู่จุดจบ คือ จะเค็คออกตามหาเนงบาในขณะที่ตะละแม่
จันทร์ภาใกล้กำหนดทกมาส เพื่อให้เนงบาประจักษ์ว่าตนรักมิตรยิ่งกว่าพระวอในเรื่องสทรี
ตะละแม่เข้าใจจะเค็คจึงมิได้หักทวงไว้ จะเค็คตามหาเนงบาเป็นเวลานาน แต่ไม่พบจึง
กลับเมือง และทั้งที่นั่นมาจะเค็คก็มีอารมณ์ฉุนเฉียวเกรี้ยวกราดต่อนางกันทิมาผู้เป็นนาง
บริบาลนันทบุเรงโอรสตน โดยถือว่านางเป็นต้นเหตุที่ทำให้จะเค็คต้องเสียมิตร ตะละแม่
จันทร์ภาเพียรเกลี้ยกล่อมให้จะเค็ครับเลี้ยงนางกันทิมา แต่จะเค็คไม่อาจปฏิบัติตามได้จึงตัด
ใจให้นางกันทิมากลับไปอยู่บ้านกะเหรี่ยงความเดิม

จุดจบของโครงเรื่องนี้ ยาชอบมิได้เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเพราะถึงแก่กรรม
เสียก่อน หากได้เล่าความให้รู้ใกล้ซีกฝั่งและสันต์ เทวรักษ์ เขียนไว้ในตอนสรุปเรื่องว่า
เมื่อพระเจ้าตะเบงชเวตตี้สิ้นพระชนม์ หงสาวดีเสียแก่สมิงสอตุต อังวะจึงชิงเมือง นาง
กันทิมาได้รับอาสาแม่ฉันทันทะวดีลือข่าวถึงจะเค็คที่เมืองยะซ่าย ชั่วร้ายที่ประดังจาก
ปากนางกันทิมา ทำให้จะเค็คเกรี้ยวกราดนางเป็นต้นเหตุให้เนงบาผู้กำกับเมืองอังวะ
สูญหายไป อังวะจึงชิงเมืองและคิดจะไปชิงแปรในขณะที่พระเจ้านเรศวรตีสิ้นพระชนม์ด้วย
นางกันทิมาผู้จงรักภักดีจะเค็คมาโดยตลอด น้อยใจในคำกล่าวหาทั้งมวลจึงตัดสินใจไปให้
พันหนามูเรงนง โดยการผูกคอตาย ส่วนเนงบาเมื่อหลบหน้าจะเค็คอยู่นั้นรู้ข่าวอังวะ
ชิงเมือง ด้วยความรักภักดีศรีของผู้นำกับเมืองซึ่งตนยังมีไถ่ถูกถอนนั้นจึงคิดชิงอังวะคืน
ก่อนนุเรงนงยกทัพมาถึง เนงบาได้ลี้ภัยมาว่าอังวะหมายจะทำลายทัพนุเรงนงให้พินาศ
ในหุบเขาชั้นหนึ่ง เนงบาจึงรวบรวมสมัครพรรคพวกชาวป่าแต่งทัพจู่โจมทัพนุเรงนงเกิน
ผ่านหุบเขานั้น เพื่อให้อังวะตายใจว่าสิ้นเสี้ยนหนามแล้ว จุดจบของเนงบาอยู่ที่หุบเขานั้น
เอง เนงบาถูกก้อนหินทับและไฟครอกคายทับเป็นการช่วยชีวิตนุเรงนงไว้เป็นครั้งสุดท้าย
เมื่อนุเรงนงเดินทัพผ่านหุบเขาจึงได้พบและจัดการศพเนงบาโดยสมควรแก่ศนาพยาหารเอก

ผู้กินเมือง¹

3) รักสามเส้าที่แสดงถึงความจงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดิน เช่น
 ตอนว่าวล้อมพระเจ้ายะเบงชะเวตที่พึงใจในรูปโฉมของนางพญาม่ายหงสาวดี หากแต่
 จะเกิดได้ใกล้ชิดและออกปากชวนนางไว้มาก่อน นางนั้นจึงเป็นสิทธิของจะเกิด แต่ใน
 โอกาสที่จะเกิดจะได้ครองนางกลับเกิดความคิดที่ว่า "หญิงนี้กล่าวโดยควรยอมเป็นสิทธิ
 แก่เจ้านายตนก่อน ความสะอาดก็เกิดกับอกขณะคู่ตัวตั้งคนเบียดบังเอาปลายมือ"² และ

จะเกิดนั้นมาตรแต่ตนจะได้แนบหญิงหนึ่งตั้งฐัมเมยสนธิ หากกระลึกพระคุณพระเจ้า
 ยะเบงชะเวตผู้ประเสริฐ ได้เป็นเครื่องพิทักษ์กับอารมณัตถ์อยู่ก็มีได้บังเกิดน้ำใจ
 ห้วนไหวโอบเอียงในอันจะยินดีข้างหญิงนี้ได้แก่ตน แต่ครั้นนางนั้นหลับแล้วถึงเวลา
 ทั่วกำหนดไว้จะหละเหิงทะเบงชะเวตก็มาทบรอยลอบชมแทนตัวนั้นเล่า เขยื้อนตัว
 จะออกห่างแล้วอารมณัตถ์เป็นปุณฺชนมีอยู่สลุคราวจะเอาจริงจึงเข้าก็ปวกแปลมขึ้น
 ภายใน ละม้ายฐานผีถึงปวดร้าวระงะต้องแรงมือเค้นก็มีได้แปลมหวีเท่าเมื่อ
 หัวผิวดอนยวงออกฐานในกาย พินิจหน้าที่ย่องนวลยามสนิทดลัดแม่เอย เหมือนแม่
 แสร้งทำหลับเพราะปึงตาปิดพริ้ม ทั้งเนื้อความที่พรา้พลอกเมื่อครู่นี้เล่า แลมา
 นึกถึงที่ตัวจำเป็นจะตกใจละเสีย ก็ออกอกสั่นเพราะเวทนาอารมณัตถ์มิได้เลย ออม
 ใจจะจากไปอย่าฝากอาศัยไว้สักครั้งมิได้ ก็รีบเข้าแต่เบาแสนมิให้เจ้าตัวรู้สึกตัว
 ขึ้น แล้วสลัดคิดแต่ในอกว่าเราสงไสยคู่เคยชมกันมาซาศิก่อนแม่จะจับอยู่ใหญ่ได้เป็น
 เมียยะเบงชะเวตที่จักรพรรดิแล้ว จึงบันดาลให้ข้าพเจ้ากำหนดแม่เป็นของหลวง
 สำหรับถวายพญามหากษัตริย์เจ้านายก่อนได้เห็นหน้าเสียอีก จะรื้อคิดอย่างอื่นก็
 ละอายประทุษจริตล่วงกรรมอันโลมหยศเจ้านาย³

จะเกิดมีความซื่อตรงจงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดิน มากกว่าความรักสตรีจึงตัด
 ใจถวายนางเป็นบาทบริจาริกาแห่งพระเจ้าอยู่หัวตน แต่ภายหลังพระเจ้ายะเบงชะเวต

¹ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8 หน้า 5114

² โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7 หน้า 4304

³ ก. หน้า 4314 - 4315

รู้ความจริงว่าทั้งสองมีใจรักกันมาก่อนจึงคืนนางให้กับจะเกิดอุจเจิม

3.4.2 โครงเรื่องย่อยที่แสดงถึงความจงรักภักดีต่อราชวงศ์

ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนคือ ทองหุ่ญนี่ขุนพลทองอุ้ย มีความจงรักภักดีต่อราชวงศ์เมงกะ-
ยีนโยสูงยิ่งกว่าสิ่งใด เมื่อทราบว่าจิสะเบงบุตรชายคนโตของทนต์ทรยศต่อแผ่นดินทองอุ้ย
จึงแค้นใจเป็นที่สุดและรับอาสาจับมือกับจิสะเบงบุตรชั้วของทนต์อย่างไม่คำนึงถึงวัย ใน
ตอนความแค้นของพ่อ ยาชอมได้แสดงให้เห็นถึงความซัดแย้งในใจของทองหุ่ญนี่ที่ใจหนึ่ง
รักบุตรใจหนึ่งรักราชวงศ์ได้อย่างซึ่งใจยิ่งนักถึงความตอนหนึ่งที่ว่า

ผู้เข้าลคมือลงดังจะกุมแปลที่ปวดแปลบอยู่แถวบริเวณท้อง แต่เนื้อแท้ค่อยเลื่อน
มือกระเถิบเข้าหาค้ำมมีคสันที่เหน็บประจำเอว

แต่เมื่อสัมผัสคำถามอาวูช จึงเผยอตาขึ้นหาที่จะแทงลูกตัวแลเห็นจิสะเบง
ก้มหน้าน้ำตาอาบ แลปากก็เฝ้าขานชื่อมารดาละนั้น อาลัยว่าลูกสิ้นแม่แลตัวเอง
ได้พุ่มพักมาแต่บัดแล้วสิจจะทำลายมันด้วยมือตัวอีกเล่า คิดแล้วก็อ่อนใจตัวไม่อาจ
ชักขึ้นทำการแต่ในทันที แลละมือแล้วรู้สึกวากำลังตัวเหลือน้อยไม่ช้าจะหาแรง
แทงมิได้ก็กุมเอาค้ำมมีคเข้าอีกสิแล้วไม่อาจลงมือหรือคิดวนเวียนกระนั้นจนถึงคราว
สุดท้าย เพิ่งพินิจเอาอุปนิสัยผู้ถูกว่ามักเป็นคนปลงใจทางชั่วง่าย ละไว้บัดนี้ถึง
หากไถ่ยีนค้ำมมีคจะบวชก็ยากแก่จะยึกเป็นที่เชื่อถือได้ ปะวันหน้าใครชักจิสะเบง
จะคล้อยไปทางไม่สมควรเสียอีก ทองหุ่ญนี่คิดทกกระนั้นแล้วไม่รอช้าเกรงว่า
ใจตัวจะกลับอ่อนเสีย หนเจ็บชั้ยกายให้หนักแล้วมือซ้ายรวบคอลูกมันไว้ มือ
ขวาชักมีคสันประจำเอว จ้วงเอาที่อกจิสะเบงหลายทีซ็อน ปากก็ร้องว่าหน้าที่
สำหรับชาวทองอุ้ยทำสมบูรณ์แล้ว แต่ผู้จะหลับตาตาย¹

โครงเรื่องนี้ได้รับการแก้ไขจัดทำโดยให้ทองหุ่ญนี่สามารถแทงลูกชายของตนเองได้อย่าง
สมใจแค้น และคลี่คลายปัญหาเข้าสู่จุดจบโดยที่ก่อนตายจิสะเบงสำนึกผิดในโทษกรรมทั้ง
ปวงจึงขอให้บุตรของนางศพตนประจานไว้เพื่อมิให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่ทหารทั่วไป และได้
บอกแผนการยุทธของข้าศึกให้พระเจ้าตะเบงชะเวตี้และบุตรของได้ทราบ จุดจบของ

¹ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5 หน้า 2955 - 2956

โครงเรื่องย่อนี้คือ จิสะเบงได้รับการอภัยจากพระเจ้าตะเบงชะเวตี้และบุเรงนอง ส่วนศพของทองห่วนผู้ซนพลผู้จงรักภักดีต่อราชวงศ์เป็นที่สุคนั้น พระเจ้าตะเบงชะเวตี้ให้จัดพิธีปลงศพอย่างสมเกียรติที่สุด แล้วสร้างสุปไ้ไว้เป็นที่เคารพสักการะกลางเมืองทองอุ และโปรดให้นำอัฐิของจิสะเบงบรรจุไว้ที่ฐานของสุปไ้นั้นด้วย

3.4.3 โครงเรื่องย่อที่แสดงถึงความสามารถในด้านการศึกษา ใน ผู้ชนะสิบทิศมีโครงเรื่องย่อที่เกี่ยวกับการศึกษาการยุทธอยู่หลายโครงเรื่องซึ่งแต่ละโครงเรื่องนี้มี ๒ ทา การศึกคราวปัญหา ปัญหาได้รับการแก้ไข การศึกกลายเป็นเข้าสู่จุดจบและจุดจบของปัญหา เช่นเดียวกับโครงเรื่องใหญ่ในที่นี่จะขอยกตัวอย่างโครงเรื่องย่อที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถในด้านการศึกษาของตัวละครเอก คือศึกหงสาวดี ศึกนี้นับเป็นศึกใหญ่ที่สุดในผู้ชนะสิบทิศเพราะตัวละครฝ่ายชายทั้ง 4 เมือง คือ ทองอุ แปรหงสาวดี และอังวะ ต้องมีหน้าที่ในการศึกครั้งนี้ครบทุกคน

ปัญหาสำคัญของโครงเรื่องศึกหงสาวดี คือ ความขัดแย้งระหว่างบุเรงนองพระเจ้าตะเบงชะเวตี้และไชย ไข่อูฆ่ามหาเถรกุโสดออันเป็นที่เคารพยิ่งของบุเรงนอง และพระเจ้าตะเบงชะเวตี้ ขณะพำนักอยู่เมืองแปร ทำให้บุคคลทั้งสองเคียดแค้นไข่อูคนหงสาวดีและประกาศจะนำศพพระมหาเถรไปประดิษฐานที่กลางเมืองหงสาวดีให้จงได้

การคลี่คลายปัญหา จะเกิดกำหนดแผนการศึกษาให้เป็นศึกใหญ่ โดยให้มังตรา กลับทองอุเพื่อเตรียมพลไปชิงอังวะ ส่วนตนเองจะยกไปประชิดหงสาวดี

การดำเนินเรื่องในตอนนั้นเต็มไปด้วยอุปมาอุปไมยอันลึกซึ้งสลับซับซ้อนมากมายชวนให้ติดตามอ่านเป็นอย่างยิ่ง เช่น อุปมาในการชิงอังวะ

- ให้เนงบาเป็นทูตไปอังวะ บอกความว่าทองอุจะยกไปประชิดหงสาวดี ให้อังวะทำทัยกมาช่วยหงสาวดี แต่พอได้ทีแล้วกลับช่วยทองอุกระหนาบหงสาวดีพร้อมกัน การนี้ถ้าหากยึดหงสาวดีได้พระเจ้าตะเบงชะเวตี้จะยกเมืองเมาะตะมะให้ กิ่งเมือง

จุดประสงค์ของการบอกเนื้อความนี้แก่อังวะ เพื่อยั่วให้อังวะโกรธทองอุที่ทำเหมือนดูถูกคนที่ยกเมาะตะมะเมืองโทให้เพียงกิ่งเมือง บุเรงนองหวังให้อังวะขัดสนรับคำแล้วลอบยกไปตีทองอุโดยหวังได้ฝ่ายเดียว

- ให้ทะคะฉินพลทองอุ ขุมเชิงรับศึกอังวะที่คิดซ้อนกล เมื่อชนะแล้วให้ตาม

ที่ท้ายทัพอังวะให้ยับเยิน

- ทัพของอุยกออกจากเมืองท่าที่จะยกไปประชิดหงสาวดี แล้ววกไปตีอังวะ ฝ่ายอังวะมิได้เตรียมตัวรับศึก กองอุยก์จะได้ชัยชนะโดยง่าย

ข้างฝ่ายหงสาวดี ขณะบุเรงนองคุมทหารมาอยู่ที่ทุ่งหันสาวกคิชาณเมืองหงสาวดีนั้น สอพิณยาเป็นทูตไปอังวะเพื่อขอกำลังที่กระหนาบกองอุยก์ อังวะรับคำเพราะโกรธแค้น ทัพของอุยก์อยู่แล้ว ฝ่ายหงสาวดีจึงรอพลอังวะ การยุทธครั้งนี้ยังไม่รุนแรง ทัพนายคือบุเรงนองและเสียงโคโนจึงนัดประจวบกันเป็นประจำ บุเรงนองหวังให้ทุกฝ่ายประจักษ์ในความมองอาจของตนจึงมิได้ห่มเกราะออกสู้ แต่เมื่อสอพิณยาและไขธูออกมาค่ายนอกและรู้ความนี้จึงคิดฆ่าบุเรงนองด้วยทหารแม่นธนู บุเรงนองต้องแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าอย่างฉับพลันและสามารถคุมทหารเข้าประชิดเมืองได้ในเวลาอันรวดเร็ว

บุเรงนองเข้าเมืองหงสาวดีได้โดยใช้กลยุทธที่ฝ่ายข้าศึกนึกไม่ถึงคือ บ้อมหนึ่งพลชะแสงของอุยก์ประชิดและพังกำแพงเมืองหงสาวดีได้สำเร็จ พระเจ้าสการะวุทฟีต้องอพยพครอบครัวไปอยู่ที่เมืองเมาะตะมะ การรบครั้งนี้บุเรงนองฆ่าเสียงโคโนขุนศึกหงสาวดีลงได้

ทางฝ่ายทัพของพระเจ้าตะเบงชะเวตี้ นั้น เป็นคังอุบายของบุเรงนอง อังวะยกมาตีครอง แต่ถูกตะคะฉีคุมพลรับมันจึงแตกพ่ายและถูกตามตียับเยิน พระเจ้าตะเบงชะเวตี้เข้าเมืองอังวะได้แต่ผู้นำของเมืองสองคนคือ พระเจ้าโสหันพวาและเมงกยอกแองนายทหารคู่ใจหลบหนีไปได้

เมื่อหงสาวดีแตก สอพิณยาและไขธูหนีไปเมาะตะมะ ได้พบกับโสหันพวาและเมงกยอกแองอีกครั้ง ทั้งสี่คนจึงช่วยกันรักษาเมืองเมาะตะมะ โดยแยกกันรักษาสองฝ่ายคือการยุทธด้านตะวันออกไขธูและเมงกยอกแองรับทัพของพระเจ้าตะเบงชะเวตี้ที่เคลื่อนพลมาจากอังวะ ฝ่ายตะวันตกสอพิณยาและพระเจ้าโสหันพวารับทัพของบุเรงนองที่ยกมาจากหงสาวดี การรบทุกฝ่ายดุเดือดและเข้มข้นมาก ในที่สุดการยุทธทั้งสองฝ่ายต่างก็ต้องเสียผู้นำคือพระเจ้าโสหันพวาถูกบุเรงนองจับตัวได้ และพระเจ้าตะเบงชะเวตี้ถูกเมงกยอกแองจับตัวได้เช่นกัน ขณะที่การรบอยู่ในภาวะคับขันหนักพระเจ้าสการะวุทฟีได้หลบหนีจากเมืองพรัองควัยอักษรเมสีและคนสนิท แต่ถูกตามทัน พระเจ้าสการะวุทฟีจึงเชือกคอคาย

การที่มิถุนาได้รับการแก้ไขของโครงเรื่องนี้ อยู่ในตอนใต้ภูตกาดี คือบุเรงนอง

มีโอกาสดำเนินการหน้าใจคู่กัน และแม้สภาพการรบจะเต็มไปด้วยความยากลำบากเพราะฝนตกจะเลือกทหารทำให้สู้เชิงเห็นสั้น แต่บุญเองก็สามารถจับเป็นไขได้สมใจคน

การคลี่คลายปัญหาเข้าสู่จุดจบ คือ เมื่อเสร็จศึกหงสาวดี พระเจ้าตะเบงชะเวตี้เตรียมจัดพิธีสมโภชเฉลิมพระเกียรติ ปราบดาภิเษกเป็นจักรพรรดิหงสาวดี แต่ก่อนงานพิธีนี้เป็นพิธีถวายพระเพลิงศพพระมหาเถร ซึ่งจัดอย่างพระบรมศพพระมหาจักรี พระเจ้าตะเบงชะเวตี้จึงให้บุญเองเชิญพระศพมหาเถรมาจากแปรและคุมตัวไขว่จากเกาะตะมาบรรจบกระบวนแห่พระศพซึ่งตั้งกระบวนอยู่ชานเมือง โดยมีจุดประสงค์ว่า "ข้าพเจ้าจะเอาคนอันอาฆาตไว้สำคัญผู้นั้นเห็นกระดางโกศศพพระมหาเถรเข้าหงสาวดี"¹

จุดจบของปัญหา พระเจ้าตะเบงชะเวตี้และบุญเองได้แก้แค้นโดยการประจานและทรมานไขว่ สมใจคน

3.5 กลวิธีอื่น ๆ ที่ยาชอบนำมาใช้เกี่ยวกับเนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่อง นอกจากกลวิธีสำคัญ ๆ ที่กล่าวแล้วนั้น ยาชอบยังได้นำกลวิธีอื่น ๆ มาใช้ในเนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่อง เพื่อให้ผู้ชมสืบทอดมีคุณค่าและน่าสนใจยิ่งขึ้นอีก เช่น

3.5.1 การรวมความ เมื่อยาชอบจำเป็นต้องกล่าวถึงเหตุการณ์ที่เพิ่งบรรยายให้รายละเอียดจบลงไปในช่วงเวลาอันใกล้กันนั้น ยาชอบจะใช้กลวิธีที่รวมความ โดยไม่บรรยายซ้ำซากอีก เช่น

- แล้วอนุชาพระเจ้าหงสาวดีมาถึงเห็นไขว่นอนแบบอยู่ แลปรากฏแฉะนั้นก็ตกใจถามว่าท่านมีอันเป็นเช่นใดหรือ จึงแฉดเพื่อคัมภีร์นี้ ไขว่ก็เล่าความทั้งสิ้นให้ฟัง²

- พระมหาเถรว่าเจ้ามาดำงเห็นอยจงพักเสียก่อน ไว้คำจึงสนทนากันสืบไป มังนงายว่าข้าพเจ้ายังไม่อยากพัก ร้อนใจด้วยได้ทำความผิดไว้ข้อหนึ่งเมื่อก่อนจะเข้าวัดนี้ แล้วมังนงายก็เล่าเรื่องที่ตองวิวาทกับจีสะเบงเมื่อครั้งให้ฟัง³

การใช้กลวิธีรวมความนี้เป็นการช่วยกระตุ้นเรื่องให้ดำเนินต่อไปโดยที่ผู้อ่านไม่ต้อง

¹ ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7 หน้า 4409

² ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 215

³ ฏ. หน้า 242

เสียเวลาอ่านเรื่องราวที่ซ้ำซากจำเจให้เบื่อก่อนเลย กลวิธีการรวบรวมความนั้นนอกจากจะมีลักษณะเป็นคำบอกเล่าของตัวละครแล้ว ยังมีลักษณะที่เป็นการบรรยายความอีกด้วย เช่น ตอนรักแท้ที่รอนาน บุเรณองลอบเข้าหานางอเทยยาและไฉนนางเป็นชายาค้วยนั้น ยาชอมบรรยายรวบรวมความในตอนท้ายไว้ว่า "และจะได้ก็เฝ้าซึ่งแจ้งการข้างหน้าให้นางนั้นคลายใจทุกประการแล้ว ขามสามเกินได้โอกาสก็ค่อยออกมา เนื้อความทั้งสั้นไม่แจ้งแก่ผู้ใดเลย"¹

3.5.2 การเชื่อมโยงเนื้อความและเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้ความสัมพันธ์กัน

ยาชอมมีกลวิธีเชื่อมโยงเนื้อความและเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้สัมพันธ์กันได้เป็นอย่างดี ทั้งที่เป็นเหตุการณ์ในช่วงเวลาใกล้เคียงกันและช่วงเวลาที่ห่างกัน เช่น

การเชื่อมโยงเนื้อความและเหตุการณ์ในช่วงเวลาใกล้เคียงกันให้สัมพันธ์กัน เช่น ตอนเสียมเขาควายเป็นชนกัน เหตุเริ่มที่สมิงสอดดูปลัดวังหงสาวดีลอบรักไคร่กับตะละแม่บรูชอาบบาทบริจาริกาคนใหม่ของพระเจ้าตะเบงชเวตี้ และได้ทำอุบายเพื่อให้พระเจ้าตะเบงชเวตี้หมางใจกับบุเรณองโดยให้พยัคตะบะที่ออกไปคุมเมืองท่าเมาะตะมะเลือกสรรของดี ๆ ส่งเข้ามาหงสาวดีเป็น 3 ส่วน ให้พระเจ้าตะเบงชเวตี้ บุเรณอง และพระพันปีพระราชมารดาพระเจ้าตะเบงชเวตี้ โดยทำที่ว่าพ่อค้าต่างเมืองส่งมาค่านับ อุบายนี้ไม่เกิดผลสำหรับองค์ตะเบงชเวตี้ แต่ทำให้พระพันปีเกิดจิตริษยาบุเรณองว่าเทียมบุญพระเจ้าอยู่หัวเมื่อปรารภความนี้กับพระเจ้าตะเบงชเวตี้พระองค์กลับสำราญใจและบอกความตั้งใจที่จะให้บุเรณองครองเมืองสืบจากตนหากพระองค์ไว้พระราชโอรส ความนี้ทำให้พระพันปีปรารภกับตะละแม่บรูชอาบว่าอยากได้หลานตะละแม่บรูชอาบได้กล่าวต่อกับสมิงสอดดูทำให้สมิงสอดดูมีโอกาสแนะอุบายแบบยลในทางที่จะเป็นฐักันเพื่อให้เกิดบุตร สมดังที่พระพันปีต้องการ

สำหรับการเชื่อมโยงเนื้อความและเหตุการณ์ในช่วงเวลาที่ห่างกัน ยาชอมจะพยายามเน้นให้เนื้อความหรือเหตุการณ์นั้น ๆ ปรากฏชัดขึ้นเป็นระยะ ๆ เช่น เรื่องโอวาทของมหาเถร มหาเถรบอกดวงชะตาของจะเกิดให้จะเกิดได้ทราบและวังคับให้จะเกิดถวายสัตย์แก่พระประธานในโบสถ์กุโสดกว่า "เบื้องหน้าอ่านาจาสนาเจ้ารุ่งโรจน์ประการใดก็ดีจะไม่คิดแย่งเศวตฉัตรจากมังกรมาเป็นอันขาด"² คำสาบานนี้จะเกิดยึดมั่นและปฏิบัติให้

¹โชติ แพร่พันธุ์ บุษณะสิบทิศ เล่ม 7 หน้า 3998

²โชติ แพร่พันธุ์ บุษณะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 30

ปรากฏเสมอมา เช่น เอากายออกสู่ข้าศึกโดยมิได้คิดถนอมกายไว้รอเสวตฉัตร บังคับ
องค์ตะเบงชะเวตี้ในคราวออกรบจนสุดความสามารถ เมื่อพระเจ้าตะเบงชะเวตี้ถูกจับเป็น
เชลยอังวะจะเกิดได้เจรจาขอแลกปิ่นเมืองคืน ตลอดจนประกาศตนไม่ยอมรับตำแหน่งพระ
เจ้าทองอุ แช่งบุญของพระเจ้าตะเบงชะเวตี้ นอกจากนี้ยังขอไปยังให้จะได้กล่าวอ้าง
ความนี้ให้แก่นักขัตติยอีกหลายคน เช่น ตอนรับโพธิ์ของจะเกิดสิ้น จะเกิดให้สาบานซ้ำ
ว่าเบื้องหน้าไม่ว่ามิตรหรือเมื่อยรักหากเจรจาให้จะได้เกิดเกิดประทุษจริตต่อองค์ตะเบงชะเวตี้
ซ้ำถึงสองหน จะตัดศีรษะคนผู้นั้นเสีย¹ และในตอนที่ผูกซ้ำสองไม่ได้ จะเกิดเล่า
ความจริงที่คนให้สัญญากับพระมหาเถรให้จาเลงกะโปพัง ทำให้เรื่องโอวาทของมหาเถร
รู้ถึงพระเจ้าอยู่หัวตะเบงชะเวตี้ ฉะนั้นเมื่อจะเกิดประกาศตนไม่รับตำแหน่งกษัตริย์เมือง
ทองอุ พระเจ้าตะเบงชะเวตี้จึงพระราชทานตำแหน่งมหาอุปราชรองบุญตะเบงชะเวตี้ให้
แก่จะเกิด ถึงความที่ว่า

แล้วว่าที่เราปรารถนาบุญแรงนองเป็นที่สูงสำหรับเขาเท่านั้น ข้าพเจ้าก็จะเอาใจ
ใส่ศุขทุกข์ไว้แค่นี้มิให้เป็นสมบัติพระเจ้าอยู่หัว หากจะให้เงินตำแหน่งมหาอุปราช
บำรุงแผ่นดิน จะเกิดคงถือศักดิ์สามัญชนหาเสวตฉัตรบังพระสุริย์ ประทับสำหรับ
ยศให้คนบังคมไหว้อย่างพญามหากษัตริย์มิได้ แต่ทั่วทั้งแคว้นอิระวดีสามัญชนผู้นี้
จะมีบุญเป็นรองคนก็แต่พระเจ้าตะเบงชะเวตี้อันเป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้เดียว²

ตัวละครและบทสนทนา

1. กลวิธีเกี่ยวกับตัวละคร จะกล่าวถึงตามหัวข้อต่อไปนี้ คือ
 - 1.1 การเสนอลักษณะและนิสัยตัวละคร
 - 1.2 ลักษณะนิสัยตัวละคร
 - 1.3 การสร้างตัวละคร

¹ ไซคี แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7 หน้า 3891

² ๒. หน้า 4440 - 4441

1.1 การเสนอลักษณะและนิสัยตัวละคร ยาชอบมีกลวิธีแนะนำตัวละครให้ผู้อ่านได้รู้จักด้วยวิธีการต่าง ๆ หลายวิธี ดังนี้ คือ

1) ผู้แต่งบรรยายเอง ผู้แต่งใช้กลวิธีในการบรรยาย 3 ลักษณะคือ

1.1) ให้รายละเอียดเกี่ยวกับตัวละครตั้งแต่ตอนต้น เช่น

การแนะนำไขตูให้ผู้อ่านรู้จัก ยาชอบบรรยายว่า

และยังมีคนสนิทของเจ้าสอพิณยาตามมาแต่เมืองหงสาวดีคนหนึ่งเป็นนายกองทหารคาบมีมือดี พระเจ้าสะการะวุทพื้ผู้พี่ให้มาเพื่อพิทักษ์พระราชอนุชา เป็นคนอายุใกล้เคียงกลางคนแล้วชื่อว่าไขตู แลไขตูเห็นการตั้งปวงเรียบรียบอยู่ทั้งทางราชการแลส่วนตัวเจ้านายตนได้รับการต้อนรับเป็นอันดี ไขตูจึงถือเอาแต่การเที่ยวสนุกมิได้กังวลงานอื่น¹

เมื่อเริ่มกล่าวถึง เนงบาและสือองนั้น ยาชอบพรรณนาว่า

ขณะที่สนทนากับคนชายของนั้น มีชายสองคนเข้ามาในโรงอาหาร คนชายจึงไปรับรอง ทั้งเจ้าหนุ่มต่างถิ่นให้นั่งอยู่ผู้เดียว เสียงที่เจรจาหัวนักรมึงฉายพิณจูกก็คะเนว่าเป็นคนในถิ่นนี้ การนุ่งห่มก็บังชี้ชัดว่าเป็นชาวบ้านป่า เจ้าคนหนึ่งนั้นร่างใหญ่เสมอเอาสองคนบาปันรวมกัน ออกแลหลังสักจนเกือบไม่มีที่ว่าง ตาแดงผมนแดงไว้เคราหยิกงอขมวดเป็นก้อนศิกคางนั้น เฝื่อนให้น่าขังขึ้นอีกร้อยเท่า ส่วนอีกคนหนึ่งตรงกันข้ามกับเจ้าคนแรก รูปละม้ายกระบอกข้าวหลามน้อย ๆ นุ่งห่มสลัปลีประหนึ่งผู้หญิง รอยสักมีเพียงที่ชายโครงทั้งสองข้างเสียงเจรจาสูงบเสื่องมแต่ทั้งสองกำลังหนุ่มสะพายคาบคู่ขัดหลัง ท่วงทีรักฤมณัก²

1.2) บรรยายบทบาทของตัวละครแล้วจึงให้รายละเอียดในภายหลัง

การให้รายละเอียดในลักษณะนี้ใช้เมื่อเหตุการณ์กำลังดำเนินอยู่ และยาชอบปล่อยตัวละครใหม่ให้มีบทบาทร่วมในเหตุการณ์นั้นในทันที ยาชอบจะให้รายละเอียดเกี่ยวกับตัวละคร

¹ ไซคี แพร์พันธุ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 99

² ๒. หน้า 166 - 167

ใหม่เมื่อเหตุการณ์นั้นยุติลง เช่น

ตอนเสื่อพบเสื่อ ขณะที่เนงบาและมังฉงายเตรียมที่จะประลองฝีมือกันอยู่นั้นนางกันทิมาได้ยินเสียงอ้ออิงจึงออกมาดูเหตุการณ์ และเมื่อนางทราบความในจุดหมายของมหาเถรฤๅสคหิที่จะเกิดทำกัไว้ที่ลานบ้านจึงร้องห้ามมิให้คนทั้งสองต่อสู้กัน ความในตอนนี้ผู้อ่านยังไม่รู้จักนางกันทิมาคือนัก ยาวชอบจึงได้บรรยายรายละเอียดเกี่ยวกับนางกันทิมาให้ผู้อ่านทราบในตอนถัดไป คือ ใครหนอชนะเนงบา ดังความว่า

นางกันทิมาบุตรสาวตะคะฉฐีนันเป็นหญิงบ้านนอก ปีหนึ่งจะเคยเข้าเมืองมิได้เกินสามครั้ง การตกแต่งร่างกายหาผิดือเอาใจใส่ไม่ ถึงกระนั้นก็มีราศีเหนือหญิงรุ่น ๆ ในชนบทกะเหรี่ยงทั้งสิ้น ตะคะฉฐีออกปากกับภรรยาเนื่อง ๆ ว่า ลูกคนนี้ผิดเหล่าผิดตระกูล แลตะคะฉฐีรักนางเสมอคงใจ อบรมสั่งสอนเพลงอาวุธให้จนฝีมือกล้าจาเลงกะโบผู้พี่ ฉะนั้นน้ำใจนางจึงห้าวหาญมีกบีน เคยออกป่าล่าสัตว์ด้วยตะคะฉฐีหลายคราว¹

ส่วนการบรรยายนิสัยของตัวละครนั้นยาวชอบจะพรรณนาแทรกในเหตุการณ์เป็นระยะ ๆ ทำให้ทราบทั้งลักษณะนิสัย และพฤติกรรมของตัวละครนั้น ๆ ด้วย เช่น

- แลมังคราถึงคราวโกรธแล้วมูหะดู จึงตะลุมบอนพระอนุชาพระเจ้าหงสาวดีด้วยกำลัง สอพินยาไม่ทันรู้ตัวถูกมือเท้าเข้าหลายฉาก

- แต่พอรู้ว่าการนั้นมีลัทธิลับลวงถึงหูอื่นดังนั้นก็เกิดกลัว แต่นิสัยเป็นคนไม่เคยพรั่นต่อการผจญเหตุซึ่งหน้า ความห้าวผ่านมาวบหนึ่งแล้วเจ้าหนุ่มแม่ทัพเมืองทองอุทกก็สะกิดใจลง

- ส่วนสอพินยานั้นความอายเป็นพื้นอยู่แล้ว เสด็จนั้นหลังออกมาชมตัวสถานที่หนึ่ง สอพินยามีนิสัยประหม่าต่อเหตุการณ์เฉพาะหน้าง่าย มาตราว่าอ่านาจะมียู่ในมือแต่นางยังฉาดฉานเป็นหลักฐานก็สิ้นปัญญาจะตอบโต้ผ่อนผันประการใด เลยก้มหน้าไม่อาจมองไปสบตาคนทั้งปวง

1.3) พรรณาลักษณะและนิสัยตัวละครเป็นส่วนรวม ยาวชอบใช้การบรรยายลักษณะและนิสัยตัวละครโดยส่วนรวมในกรณีที่มีอาจพรรณาเฉพาะตัวบุคคลได้ เช่น

- แลชาวเมืองโมมอินนั้นทุกคนล้วนแล้วแต่มีนิสัยโหด ทรหคอกหนและปึกป็นในการ อันตรากรร่าเียงนัก ส่วนตัวโสหันพญาเจ้าเมืองเล่ากำดั่งจัก นิยมแต่การปาณา เสนา ข้ำทหารแต่ละเหล่าล้วนแต่คู่กันแข็งขัน

- ทหารของอุโลกชัยชนะเป็นสันคาลแล้ว ยินช้ำว่าตัวนายทำการเป็นค่ออยู่ข้างในอีก พลทุกผู้ก็ทะเลาะรุมมิได้ล้าหลังสื่อ่งนายกอง

2) อาศัยบทสนทนาของตัวละคร ยำขอมาใช้บทสนทนาเป็นสื่อในการ เสนอลักษณะนิสัยของตัวละครได้อย่างแนบเนียน ผู้อ่านจะรู้จักตัวละครโดยอาศัยบทสนทนา ของตัวละครใน 2 ลักษณะ คือ

2.1) ตัวละครพูดแสดงลักษณะนิสัยตนเอง การบอกลักษณะนิสัยของ ตัวละครนี้ มีทั้งการบอกตรง ๆ และบอกให้ผู้อ่านได้พิจารณาลักษณะนิสัยของตัวละครเอง เช่น "พระเจ้าแปรฟังกระนั้นก็ท้วงว่า ไม่เห็นเหตุที่ถูสมารถเราจะพลอยหมองมัวไปตรงใดเลย เรานั้นประเพณีและศักดิ์รักเสมอชีวิต แต่มีใช้จะหลงศักดิ์ตั้งม गयाไป"¹ และในตอนย่ำยะชาย จะเด็ดกล่าวกักับจาเลงกะโปถึงเรื่องบินไฟของชาติฝรั่งว่า

ข้าพเจ้าซึ่งอกินหารแห่งศาสตราวุธนั้น ถ้วยมันจะเป็นสิ่งรำนบัฏกล้าคนน้ำใจจนกรรจ์ แลทหารมีฝีมือเสียมิให้พันแฉ่งแย่งยุทธค่อกัน ควรแก่การอันเป็นยุติธรรมคนฉลาด ควรตาย ใครกล้ามีฝีมือแข็งแ่งจึงควรยืนชีวิตอยู่ในยุทธภูมิด้วยเดชแลอำนาจปืน ไฟนั้นหากแพร่หลายไปในยุทธภูมิแล้ว พี่ท่านแลข้าพเจ้าแลหรือจะไค้ศีรษะนายทัพ ตัวก็ฝ่ายโน้นประคับขอข้างอานม้าตัว ข้าพเจ้าไม่ชอบไม่ขอยู่ถ่มันด้วยประการฉะนี้²

ส่วนบทสนทนาที่เปิดโอกาสให้ผู้อ่านได้พิจารณาลักษณะนิสัยของตัวละครเอง เช่น ตอนขุนพลผู้รักศักดิ์ เมื่อไขดูหัวหน้าทหารคาบหงสาวดีซึ่งตกเป็นนักโทษจนกรรจ์ของทองอุ กล่าวคำหยามเหยียดและท้าทายให้ทะคะฎีประลองเพลงดาบกับตนนั้น ทะคะฎีรับคำท้า และกล่าวกับผู้คุมแลไขดูว่า

¹ ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3 หน้า 1466

² ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8 หน้า 4665

เราจะส่งความสำคัญไปถึงนายคุณอย่างหนึ่ง แต่วันนี้กระทั่งวันเราเรียกตัวไขจู
จงปรนปรีอคนโทษผู้ให้ถึงขนาด จะเรียกกินสิ่งใดแสนอนเพลลาใด จงบ่อนปรน
ตามอย่าให้คนผู้นั้นอ้างว่าอิดโรยได้ อย่างหนึ่งไขจูเจ้าอย่าวิตกว่าจะมีใครชักซ้อม
ฝีมือถึงคราวแล้วจะเสียเปรียบเรา แต่นี้กระทั่งถึงวันพระเจ้าอยู่หัวอนุญาตให้
พิสูจน์เชิง เราจะสาบานไว้ไม่ขอเอามือต้องค้ำกระบี่ฝึกซ้อมสิ่งใดเลย¹

2.2) ตัวละครพูดแสดงลักษณะนิสัยของตัวละครอื่น ๆ เช่น "พระมหา
เถรที่ว่าข้าพเจ้าวิตกแล้วว่าตะคอกผู้ท่านเป็นคนใจอ่อน ชื่นทักท่านจะเกิดไ้โดยยาก เพราะ
คนผู้นี้ช่างเจรจาประสงคจะทำการใด แม้ท่านชักก็คงมุ่งหน้าว่าวอนเอาจนท่านอ่อนใจ
ดังนั้นข้าพเจ้าขอสาทักตะคอกผู้สหายไว้ประการหนึ่งว่า เมื่อออกปากห้ามสิ่งใดแล้วจงระวังไว้
ให้ฟังคำอย่าใจอ่อนแล้วยอมไป"² และข้อความที่จิสะเบงกล่าววว่า

เพราะบิดาข้าพเจ้านั้นความภักดีต่อราชวงศ์เมงกะยีนโยเห็นว่าใหญ่หลวง มาตร
ว่าพระเจ้าทองอุทธรศาคาหนึ่งว่า ให้บิดาข้าพเจ้าเชือกคอตัวใหญ่เป็นขวัญตาครั้งนี้
ก็เห็นว่าบิดาจะรับเอารับสิ่งนั้นโดยเต็มใจ อธิษาศัยท่านทองหุ่ญนี้ เมื่อ
ข้าพเจ้าผู้บุตรกลับกลายมาเห็นฝ่ายมิตรก็คิดว่าทองอุธะนี้ ความแค้นของบิดาข้าพเจ้า
คงสุดที่พรรณา³

ก็เป็นการสนทนาของตัวละครที่กล่าวถึงลักษณะนิสัยของตัวละครตัวอื่นในท้องเรื่อง
ด้วยเช่นกัน

3) อาศัยพฤติกรรมของตัวละคร การเสนอลักษณะนิสัยตัวละครในลักษณะ
นี้ ยากอบจะไม่อธิบายโดยตรง แต่จะบรรยายเหตุการณ์และพฤติกรรมของตัวละครให้ผู้อ่าน
พิจารณาลักษณะนิสัยของตัวละครว่าตัวละครนั้น ๆ เป็นคนอย่างไร พฤติกรรมของตัวละคร
อาจประทับใจผู้อ่าน จนเกิดทัศนคติที่ดีหรือร้ายต่อตัวละครผู้นั้นจนตลอดเรื่อง เช่น

¹ ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6 หน้า 3676

² ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2 หน้า 944

³ ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5 หน้า 2922

ตอนราชภัยครั้งแรก อันกล่าวถึงจะเกิดในครั้งเยาว์วัยขณะแรกรักกับทะเลแม่
จันทร์และได้ลอบพบปะกันในห้องพักจะเกิดซึ่งเมื่อพระราชเทวีรู้ความและรีบเสด็จไปเรือน
พระนมเลาขึ้นนั้นจะเกิดได้แก่ปัญหาเฉพาะหน้าอย่างฉับไว และพฤติกรรมของจะเกิดใน
ตอนนี้ ได้แสดงลักษณะนิสัยของจะเกิด ในเรื่องรักษาเกียรติยศและพิทักษ์ปกป้องผู้ที่ตนรัก
ให้ปรากฏอย่างแจ่มชัด ดังที่ข้าขอบรรยายเหตุการณ์ไว้ว่า

จะเกิดกำชับพระพี่นางมิให้ตกใจแล้วก็รีบคว้าผ้ามารัดมือนางไว้หลาย ๆ เปลาะ
และผูกปากเสียมิให้เจรจาได้ ครั้นผูกสำเร็จแล้วจึงอุ้มทะเลแม่จันทร์เวียนซ้ำ
ทั้งซ้ายขวาแล้วพบว่า วิสัยคนเรานั้นจะเป็นทายร้ายก็ประการใดก็สุดแต่พรหม
ลิขิต แม้พระพรหมมิกำหนดว่าวาสนาข้าพเจ้ากับท่านจะสุขเอาเพียงแค่นี้ เรายัง
คงจะไถ่ห่มนวมร่วมใจกันสืบไปเบื้องหน้า ขอน้องท่านจงจำคำที่ว่าไว้ให้มั่น
ข้าพเจ้าจะว่าประการใดกับพระราชเทวีจงอย่าได้ชักขวางเลยทะเลแม่จันทร์ก็
พยักเอา พอเสียงข้างนอกอื้ออึงโครมครามยิ่งขึ้น จะเกิดก็ถอดคาลประตูดอก
พระราชเทวีกับแม่เลาซัดลันเข้ามา ครั้นปะทะเลแม่จันทร์ต้องพันนาการอยู่ก็
พิศวงหนัก

ยังไม่ทันจะให้พระราชเทวีออกโอรุว่าท่านประการใดจะเกิดฟุบกาย
กราบลง ณ พระบาทแล้วสอแดงโทษตนว่าข้าพเจ้ามาถูกคิดว่าจะเป็นกณฺณนเพียง
วังแลอาญาพระเจ้ายู่ตัวก็ต่อเมื่อได้ทำการไปแล้ว โทษข้าพเจ้าครั้งนี้มาตราว่า
จะเอาชีวิตเป็นเครื่องถ้ายก็หาสมควรโทษนาไหม้ ดังนั้นข้าพเจ้าไม่อาจจอน
วอนขอโทษตัว แต่จะขอแจ้งความจริงให้ประจักษ์ว่าการนี้เกิดแต่ฝ่ายข้าพเจ้า
เป็นผู้ก่อโดยแท้ แลได้อาจเอื้อมกระทำแก่พระราชธิดาโดยพลการ ดังจะเห็น
พยานจากที่ทะเลแม่ถูกผูกมือผูกปากอยู่ขณะนี้ บัดนี้เล่าข้าพเจ้ามาคิดได้ถึงความ
ไม่รู้จักประมาณก็เกรงว่ากรรมอันชั่วแห่งตนจะพลอยลามเบียดถึงผู้บริสุทธิ์ไม่รู้ชี้
เป็นใจกลัว ข้าพเจ้ากลัวด้วยชีวิตแก่อาญาพระเจ้ายู่หัว แต่ไม่กล้าที่จะไป
รับโทษของยมนาด้วยการถูกพระราชธิดาให้พลอยมีมลทินด้วยเลย¹

¹ ไซคี แพร์พันธุ ภูชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 12 - 14

1.2 ลักษณะนิสัยตัวละคร ตัวละครในเรื่องผู้ชนะสิบทิศมีลักษณะนิสัยสรุปได้เป็น 2 ประเภท คือ

1) ประเภทหลายลักษณะ (Round character) ตัวละครประเภทนี้เป็นตัวละครที่มีชีวิตจิตใจ มีลักษณะนิสัย และมีความต้องการจำเป็นเหมือนมนุษย์ธรรมดาสามัญทั่วไป เช่น ต้องการเสรีภาพต้องการแสวงหาความบันเทิงต้องการมีสิ่งของสมบัติเป็นของตนเอง ต้องการความสนใจจากผู้อื่น ต้องการเพื่อนที่เห็นใจและเข้าใจตน ต้องการรักคนอื่นและต้องการให้คนอื่นรักตนเหล่านี้เป็นต้น และยิ่งเหมือนมนุษย์สามัญอีกที่ว่า มีลักษณะนิสัยซึ่งเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาไปได้ตาม เหตุการณ์ ตามเวลา และตามประสบการณ์ของตน

ในผู้ชนะสิบทิศ ตัวละครส่วนใหญ่เป็นตัวละครประเภทหลายลักษณะและน่าสนใจ สร้างให้ตัวละครเป็นศูนย์กลางของเรื่อง โดยทำให้ลักษณะนิสัยของตัวละครกำหนดบทบาทหรือพฤติกรรมของตนเอง และมีผลกระทบต่อบทบาทของตัวละครอื่น ๆ ในเรื่องอีกด้วยทำให้เนื้อเรื่องดำเนินไปข้างหน้าบ้างข้างร้ายบ้าง ซึ่งเท่ากับว่าลักษณะนิสัยของตัวละครเป็นเครื่องกำหนดเนื้อเรื่องนั่นเอง ตัวอย่าง เช่น

จะเกิด ตัวละครเอกฝ่ายชาย เป็นแกนกลางที่ทำให้เรื่องดำเนินและมีแนวโน้มไปตามลักษณะนิสัยของตน ทั้งเป็นตัวละครที่ช่วยให้ตัวละครอื่นมีบทบาทด้วย เช่น เรื่องการชิงรักหักสวาท จะเกิดแคนขาวที่ถูกสุมาไปอยู่กับสอพิณยาที่หงสาวดี ค้วยนิสัยเกิดเกี้ยวมันคงหมายสิ่งใดแล้วต้องเพียรพยายามทำให้สำเร็จ ประกอบกับนิสัยถือความคิดตัวเองเป็นสำคัญ และรู้คิดว่าเป็นเรื่องส่วนตัวไม่ใช่เรื่องราชการจะเกิดจึงติดตามตะละแม่สุมาไปโดยลำพังและไม่ฟังคำทัดท้วงของผู้อื่น ลักษณะนิสัยของจะเกิดในส่วนนี้ทำให้เนื้อเรื่องดำเนินไปได้ถึง 29 ตอนซึ่งมีทั้งเรื่องรักและเรื่องรบผสมผสานกันไป เหตุการณ์ต่าง ๆ ในช่วง 29 ตอนนี้ ได้แสดงถึงลักษณะนิสัยของจะเกิดอีกหลายลักษณะให้เด่นชัดขึ้น เช่น มีความจริงใจ และสุจริต ค่อมิตร มีความรักเกียรศิคนเองและเกียรศิของผู้อื่นที่ตนเกียวข้องด้วย เป็นต้น เหตุการณ์เกี่ยวกับการชิงรักหักสวาทในครั้งนี้ทำให้ตัวละครทั้งเก่าและที่ยาขอบสร้างขึ้นใหม่มีบทบาทสำคัญร่วมด้วยอีกหลายคน เช่น จาเลงกะโบ ทะกะฉู๋ สืออ่อง เนงบา ไปพยู เซงสณู ปอละเตียง พระเจ้าสการะวุฑ์พิและฉักรมเหสี เลียงโคนสุคฉู๋ สอพิณยา ไชตุ ปะขันทงุ่นฉู๋ และมองออน เป็นต้น

นอกจากนี้จะต้องยังเป็นผู้ที่มิมีนิสัยเคารพและกตัญญูต่อครูบาอาจารย์เป็นที่ลึกลับ ดังนั้นเมื่อไขว่คว้าหาพระมหาเถรขณะพำนักในเมืองแปร จะเกิดจึงก่อศึกล้างแค้นตามล่าไขว่จนเกิดเป็นศึกใหญ่ทั่วพื้นขึ้นทุกหัวเมืองในพุกามประเทศและทำให้ตัวละครฝ่ายชายของทุกหัวเมืองต้องมียุทธศาสตร์สำคัญในการรบด้วย หากจะได้พิจารณาอย่างถ่องแท้แล้วจะพบว่า เหตุการณ์การล้างแค้นอันต่อเนื่องเป็นนานนี้จะไม่บังเกิดขึ้นในเนื้อเรื่องเลย ถ้าจะเกิดไม่ใช่คนกตัญญูรู้คุณอย่างลึกซึ้งเช่นนั้น

ส่วนมังคราหรือพระเจ้าตะเบงชเวตี้ เป็นตัวละครที่ทะเยอทะยานใคร่เป็นใหญ่กว่ากษัตริย์ทุกหัวเมือง ทั้งยังเป็นคนมุทะลุวามและเจ้าอารมณ์ในเวลาที่ชอบพอรักใคร่โกรธเกลียด หรือริษยาผู้ใด จะแสดงออกให้ปรากฏแจ่มแจ้ง คำวลลักษณะนิสัยเหล่านี้จึงทำให้เกิดศึกกับเมืองต่าง ๆ อยู่มิได้ขาดโดยเริ่มรบกับเมืองแปรเป็นแห่งแรก การรบครั้งนี้คงอยู่เป็นฝ่ายปราชัยอย่างยับเยิน ตะเบงชเวตี้จึงมุทะลุวามยิ่งขึ้น แต่เมื่อจะเกิดที่เมืองแปรได้ก็แสดงความเป็นคนมีอารมณ์อ่อนไหวง่ายให้ปรากฏ โดย พู่นบำเหน็จให้จะได้เป็นบุตรของกษัตริย์นครา และให้จะได้เตรียมตัวเข้าพิธีอุปภิเษกกับตะละแม่จันทรา ครั้นเมื่อจะเกิดไม่รีบกลับของตามรับสั่ง แต่กลับติดตามตะละแม่ไปสู่มาไปหงสาวดี และก่อศึกชิงนางให้อื้อฉาวขึ้นนั้นพระเจ้าตะเบงชเวตี้คนเจ้าอารมณ์ผู้รักเกียรติของตนเป็นที่ลึกลับ จึงโกรธแค้นและเตรียมแก้แค้นจะเกิดอย่างสาหัส

จะเกิดรอดตัวพ้นภัยครั้งนี้ได้ เพราะพระเจ้าตะเบงชเวตี้เป็นผู้ที่มีความกตัญญูต่อพระนมเลาชีเป็นอย่างยิ่ง ฉะนั้นเมื่อพระนมขอร้องพระเจ้าตะเบงชเวตี้ก็ลัดโทษโดยให้พระนมเป็นผู้ตัดสิน พระนมเลาชีจึงให้จะได้ไปบวชเป็นภิกษุในพุทธศาสนา

เหตุการณ์สำคัญในตอนต่อมาคือ หงสาวดีและอังวะยกทัพมาล้อมทองอุเป็นศึกกระหนาบฝ่ายทองอุขาดตัวผู้นำทัพ แม้กระนั้นตะเบงชเวตี้ก็มีฝีมือไม่ยอมง้อจนจะเกิด เสกจึงออกศึกด้วยพระองค์เองอย่างมูมานะ แต่สภาพการรบก็ไม่ได้ผล ตกเป็นฝ่ายรองของข้าศึก ต่อเมื่อตะละแม่จันทราเสกจึงไปลี้ภัยพระออกมาช่วยรบนั้นแหละ สภาพการรบจึงเปลี่ยนแปลงไปทองอุกลับเป็นฝ่ายได้ชัยชนะ

หลังจากศึกครั้งนี้แล้ว ทองอุว่างศึกมาชั่วระยะหนึ่ง เพราะเขาชอบได้สร้างเหตุการณ์เกี่ยวกับเรื่องรักแตรกเข้ามา โดยให้จะได้เกิดคำเฝ้าระวังที่จะนำตะละแม่ไปสู่มาจากเมืองแปร

มาเข้าพิธีอุปภิเษกกับตนพร้อมกับตะละแม่จันทราที่ทองอุไกราวเดียวกันและให้ตะเบงชะเวตี้ หลงนางโซอัว เหตุการณ์ทางฝ่ายทองอุสงบเรียบร้อยมา จนถึงตอนที่ไชยทงหนีจากที่คุมขังเมืองทองอุ และไปลอบฆ่ามหาเถรทองอุซึ่งพำนักอยู่ในแปรได้ เพลิงพิโรธในพระทัยพระเจ้าตะเบงชะเวตี้จึงก่อให้เกิดศึกล้างแค้นเป็นศึกใหญ่ จนเป็นผลให้พระองค์ได้เป็นเจ้าจักรพรรดิแห่งพุกามประเทศ และต่อจากนี้ไม่นานตะเบงชะเวตี้ได้ก่อศึกทางยะซาย และประเทศไทย ภัยเหตุที่มีนิสัยเปลี่ยนเป็นริษยาในความสามารถของจะเกิด

ลักษณะนิสัยในช่วงท้ายของกษัตริย์ผู้นี้คือ ภูวาม มีอารมณ์รุนแรง หนักด้วยจิตริษยา และชอบดื่มสุราเป็นนิจ จนกระทั่งต้องพบจุดจบของชีวิตด้วยยาพิษซึ่งปนในสุราที่พยัคตะมะปรนเปรอให้นั่นเอง

สอพิบยา ตัวละครอีกผู้หนึ่งที่มีหลายลักษณะนิสัย และแต่ละลักษณะนิสัยจะก่อให้เกิดบทบาทและพฤติกรรมต่าง ๆ กันไป และนับเป็นตัวละครที่เป็นต้นเหตุให้ตัวละครอื่น ๆ ได้มีบทบาทร่วมด้วย เช่น มีลักษณะนิสัยเย่อหยิ่งในชาติกำเนิด เชื้อสายและวงศ์ตระกูลเจ้าฐู และพึงใจในสตรียูปร่างงาม ลักษณะนิสัยเหล่านี้ ทำให้เป็นคนมีหลายรักและเปลี่ยนใจจากอเทยาคู่หมั้นมาเป็นหวังครองตะละแม่กุสุมา และใช้อุบายลักพาตะละแม่กุสุมาไปหลงสาวกี้ จนเป็นเหตุให้เกิดศึกเกือบร้อยแค้นเองและผู้นี้ก็กลับใจไม่สู้รบสิ้น

ตัวละครชายประเภทหลายลักษณะที่ควรกล่าวถึงด้วยคือ ไชยทง ซึ่งเป็นตัวละครที่ขบถชอบกำหนดให้มีความเลวร้ายตั้งแต่เริ่มปรากฏตัว เพราะมีนิสัย ชอบวิวาท เป็นอันขาด มีเล่ห์เหลี่ยม และทนงในฐานะหัวหน้าทหารคามหงสาวกี้ของตน และในตอนที่มา ไชยทงก็แสดงลักษณะนิสัยเลวร้ายให้ปรากฏเนื่อง ๆ เช่น ออกอุบายลักพาตะละแม่กุสุมา ชอบใช้วาจาสามท้าว กร้าวราว หยาบเหยียด และยั่วเย้าให้บุคคลอื่นเจ็บใจแค้นใจ และไม่ซื่อตรงไม่จริงใจต่อมิตรร่วมงาน เช่น ลวงจิสะเบงให้ทรยศต่อทองอุ ปล่อยให้ผู้ทองทงหนีผู้บิดา และลอบทำร้ายเมงกยอกแงมิตรร่วมทุกข์ของตน

นิสัยที่ร้ายกาจที่สุดของไชยทง คือ มีเล่ห์เหลี่ยม และเจ้ากลอุบายที่จะเอาชนะฝ่ายตรงข้ามโดยไม่คำนึงถึงบาปบุญคุณโทษ หรือความถูกต้องใด ๆ เช่น ฆ่าทองทงหนีผู้บิดา และลอบฆ่ามหาเถรทองอุขณะจำคุก ลักษณะนิสัยของไชยทงในข้อนี้ ก่อให้เกิดความแค้นสุดพรรณนาขึ้นในใจของจะเกิดและพระเจ้าตะเบงชะเวตี้และเป็นจุดสำคัญที่ทำให้เกิดศึกใหญ่ในพุกามประเทศ ทุกหัวเมืองมีส่วนร่วมในการศึก ตัวละครชายทุกคนต้องมีบทบาทในการรบ

ซึ่งกว่าศึกจะสงบและได้ตัวไขว่ลูกทกล่าสิ ยาชอบต้องใช้เวลาในการดำเนินเรื่องเป็นอย่างมาก

ลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของไขว่นี้ แม้จะเลวร้ายยิ่งกว่าผู้ใด แต่ยาชอบก็มีได้สร้างให้ไขว่เลวร้ายจนเกินสภาพบุคคลธรรมดา คือยังคงให้ไขว่มีส่วนดีพอที่จะทำให้ผู้อ่านเห็นใจได้บ้างโดยให้ไขว่พยายามทำทุกอย่างเพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อเจ้านาย ท่อราชวงศ์หงสาวดี และเพียรรักษามันเมืองจนจนถึงที่สุด

ตัวละครหญิงประเภทหลายลักษณะในผู้ชนะสิบทิศที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่อง กว๊านั้นมีหลายคน ซึ่งพอจะยกตัวอย่างได้คือ

ตะละแม่กุสุมา ผู้มีลักษณะนิสัยสุภาพเรียบร้อย อ่อนหวานนุ่มนวลสมเป็นสตรีแห่งราชตระกูล ลักษณะนิสัยของตะละแม่ในส่วนนี้ทำให้เป็นที่ต้องใจจะเกิดเป็นที่สุด จึงหวังที่จะได้ครองนางอีกทั้ง ๆ ที่จะเกิดก็มีตะละแม่จันทร์หาเป็นนางแก้วประจำใจอยู่แล้ว

ตะละแม่กุสุมา เป็นสตรีเจ้าอารมณ์ อารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย ยามก็ดีก็แสน ยามร้ายก็ร้ายยิ่ง โดยเฉพาะเมื่อมีอารมณ์ถึงหัวง ตะละแม่กุสุมาจะไม่สามารถควบคุมจิตใจของตนเองได้จึงกล่าวถ้อยคำดุสวาท เสียดสี ประชดประชัน ใ้กันอย่างรุนแรง ลักษณะนิสัยนี้ทำให้จะเกิด และอเทกยา หลานหลวงพระเจ้าแปร ต้องระมัดระวังตัว และต้องออกอุบายเพื่อจะได้พบปะกัน แม้ในคราวที่จะเกิดและอเทกยาจะได้ครองรักกัน ก็ยังต้องให้ตัวละครอื่น เช่น ไขว่ นุทรีประชันหุ่นฉุย พระเจ้าตะเบงชเวตี้ และตะละแม่จันทร์หาเป็นสื่อรักและสมานรอยร้าวระหว่าง ตะละแม่กุสุมา และอเทกยา

นอกจากนี้ตะละแม่กุสมายังเป็นผู้ที่กตัญญูรู้คุณต่อพระราชบิดาพระราชมารดา และรักเกียรติ รักศักดิ์ศรีของราชวงศ์ จึงแทนคุณด้วยการยอมรับสภาพการเป็นชายาของสอพิณยาซึ่งไม่สมัครใจ และแม้จะเกิดจะตามไปถึงหงสาวดี ก็สู้ตัดใจ เพราะคำนึงถึงพระราชบิดาพระราชมารดา และศักดิ์ศรีของราชวงศ์ ตะละแม่กุสุมาแก้ปัญหาโดยหลีกเลี่ยงไปอยู่เมืองเมาะกะมะร่วมกับสอพิณยา เพื่อให้จะเกิดเลิกติดตามไป แต่กลับเกิดผลตรงกันข้าม จะเกิดตามนางจนถึงเมาะกะมะ และเผาเมืองซึ่งเมื่อยสอพิณยาลอดจนก่อศึกวุ่นวายขึ้นอีกจนได้

ตัวละครที่มีบทบาทผิดแปลกไปจากตัวละครอื่น คือ กันทิมา เพราะกันทิมาเป็นทั้งตัวละครหญิงในนาม กันทิมา และเป็นตัวละครชายในนาม นาคะตะเซโบ ลักษณะนิสัยของ

นางมีหลายลักษณะปรากฏให้เห็นตามสภาพ เช่นเป็นสตรีที่มีความซื่อ และสุภาพตามลักษณะของสาวชนบท เมื่อเข้าวังเป็นข้าหลวงตะละแม่จันทรา กันทิมาได้มีลักษณะนิสัย นุ่มนวล สมเป็นกุลสตรียิ่งขึ้น และเมื่อมีความรัก ความรักก็สอนให้นางเป็นคนที่มีนิสัยอ่อนหวาน และมีแง่อกับคนรักคือมูเรงนองได้

ยาขอบแนะนำตัวละครผู้นี้ให้ผู้อ่านได้รู้จักในฐานะเป็นสาวชนบทที่ไม่พิถีพิถันในเรื่องการแต่งกาย แต่ก็ไม่ได้อยู่กับการฝึกอาวุธ เช่นเดียวกับบิคา (ตะกะตู) และพี่ชาย (จาเลงกะโบ) จึงเป็นการสมเหตุสมผลที่จะให้กันทิมาประสบพบพานของตัวละครชายในนาม นาคะตะเซโบได้อย่างสมจริง เช่นให้มีนิสัยกล้าหาญ เค็ดเคียว เชื้อมันในฝีมือคนจนถึงกับกล้ารับอาสาซื้อข้าวครั้งสำคัญ ๆ ของตะละแม่จันทราถึงจะเค็ด โดยต้องฝ่าอันตรายหลายครั้ง ลักษณะนิสัยของกันทิมาในฐานะเป็นตัวละครชายนี้ แม้ยาขอบจะให้ความกล้าหาญ เค็ดเคียวเพียงใด ก็ยังคงลักษณะนิสัยของสตรีแฝงอยู่ด้วยเสมอ เช่น มีความระหุนกและหวั่นเกรงต่อสภาพในสนามรบ

นอกจากนี้ กันทิมายังเป็นคนหนักแน่น เค็ดเคียว และมั่นคงในเรื่องความรัก เมื่อกันทิมารักจะเกิดนางก็จะรักซื่อตรงและมั่นคงเป็นที่สุด กันทิมาจึงปฏิเสธที่จะรับรักเนงบาจนเป็นเหตุให้เนงบาน้อยใจหนีหายสาบสูญ จะเกิดต้องเสียมิตรและเป็นคนคุ่มก็คุ่มร้ายอยู่ระยะหนึ่ง กระทั่งตะละแม่จันทราต้องไล่เกลี้ยและเมื่อทั้งจะได้และกันทิมาเข้าใจกันได้แล้ว เหตุการณ์จึงสงบเรื่อยมา จนถึงช่วงท้ายของเรื่องผู้ชนะสิบทิศ จะเกิดไปปะชายและกันทิมาติดตามไปแจ้งข่าวศึกให้จะได้ทราบตามคำขอของแม่นางนันทะวดี จะเกิดมีความจูงวรายใจเรื่องศึกใหญ่ของแผ่นดิน จึงพาลกันทิมาว่าเป็นต้นเหตุให้เสียมิตรรักร่วมใจ กันทิมาจึงถูกคอยด้วยความน้อยใจนัก

ตัวละครหญิงประเภทหลายลักษณะนี้ยังมีอีกหลายคน เช่น

อัครมเหสีพระเจ้าแปร เป็นผู้หญิงยศ ใหญ่ในชาติตระกูล มีอารมณ์อ่อนไหว คล้อยตามผู้ใกล้ชิดได้ง่าย ชอบเอาชนะบุคคลอื่น และเอาแต่ใจตนเองเป็นต้น ลักษณะนิสัยเหล่านี้ ทำให้เกิดพฤติกรรมที่มีผลต่อการดำเนินเรื่อง เช่น เกลี้ยกล่อมให้พระเจ้าแปรทำศึกในทอนแปรแปรพักตร์ โดยยกทัพตีกระหนาบทัพทองอุซึ่งอยู่ในที่ล้อมของหงสาวดี และเมาะตะมะ เกลี้ยกล่อมตะละแม่กุสุมาไม่ให้จามจะเกิดไปอยู่ทองอุ และเป็นผู้ซื้อข้าว

ถึงสองพันบาทให้ยกทัพมาชิงตัวทะเลแม่กุสุมา ซึ่งพักอยู่ในเมืองแปร ค็นไปหงสาวดี ในขณะที่
ที่จะเกิดมีเหตุต้องกลับครองดูแลเพียงลำพัง

โช้ว ชีคาปะชันห่วนผู้นิพนธ์เมืองแปร มีลักษณะนิสัยสำคัญคือ มีทริ และหยิ่ง
ในสายเลือดปะชันห่วนผู้นิพนธ์ มีวาจาจาจหาญ คึกพยาบาทและหาทางปองร้ายผู้ทำร้ายบิดานาง
อยู่ตลอดเวลา มีอารมณ์อ่อนไหวและเชื่อคำคนง่ายด้วยลักษณะนิสัยนี้ โช้วจึงเป็นเหยื่อที่
โชลูใช้ล่อจิสะเบงให้ทรยศต่อของอุโดยเข้าเป็นกำลังฝ่ายหงสาวดี ทำให้เกิดเหตุการณ์
สำคัญสัมพันธ์กันไปอีกหลายเหตุการณ์

ลักษณะนิสัยของโช้วเปลี่ยนแปลงไปได้เพราะมีอารมณ์อ่อนไหว และความเป็นคน
ที่กตัญญูรู้คุณคน ฉะนั้นเมื่อได้รับความกรุณาเอื้ออารีจากจะเกิด พระเจ้าตะเบงชะเวตี้
และพระมเหสีนั้นทระวดีเป็นที่สุด โช้วจึงคลายทริ ยอมอ่อนน้อมต่อจะเกิดและแม่นางนั้นทระวดี
ตลอดจนซื่อตรงจงรักภักดีต่อพระเจ้าตะเบงชะเวตี้อย่างจริงใจ

จากการศึกษาตัวละครประเภทหลายลักษณะนี้จะเห็นได้ชัดว่า ยาชอมได้สร้างตัวละคร
ประเภทนี้ให้เป็นศูนย์กลางของเรื่องอย่างแท้จริง เพราะนอกจากลักษณะนิสัยเฉพาะคนจะทำ
ให้ตัวละครผู้นั้นมีบทบาทหรือพฤติกรรมต่าง ๆ แล้วยังมีส่วนกระทบหรือกระตุ้นให้ตัวละครอื่น ๆ
มีบทบาทร่วมในการดำเนินเรื่องด้วยเสมอ

2) ประเภทน้อยลักษณะ (Flat character) ตัวละครประเภทน้อย
ลักษณะในที่นี้หมายถึงตัวละครที่มีลักษณะนิสัยปรากฏเด่นชัดเพียงน้อยอย่าง และคงลักษณะ
นิสัยประจำตัวนั้นไว้จนตลอดเรื่อง

ยาชอมมีกลวิธีสร้างตัวละครประเภทน้อยลักษณะให้เป็นองค์ประกอบของตัวละคร
ประเภทหลายลักษณะ เพื่อช่วยให้เนื้อเรื่องดำเนินไปได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งยังเป็นการช่วยให้
ผู้แต่งสามารถควบคุมการดำเนินเรื่องให้เป็นไปตามต้องการได้สะดวก นั่นคือ การสร้าง
ตัวละครหลายลักษณะนั้น ตัวละครย่อมมีบทบาทตามลักษณะนิสัยของตนเองและมีผลกระทบไป
ยังบทบาทของตัวละครอื่นดังได้กล่าวแล้ว ดังนั้นถ้ายาชอมสร้างตัวละครให้มีหลายลักษณะ
นิสัยทุกตัวก็ย่อมเป็นการลำบากที่จะควบคุมเนื้อเรื่องให้เป็นไปตามความมุ่งหมายของผู้แต่ง
ยาชอมจึงสร้างตัวละครประเภทน้อยลักษณะขึ้นเพื่อช่วยให้เรื่องดำเนินไปได้สะดวกและมี
ความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ยาขอบยังได้สร้างตัวละครประเภทน้อยลักษณะเพื่อให้มีบทบาทเป็นผู้ช่วยของตัวละครเอกโดยตรงอีกด้วย คือ ยามโกที่จะเกิดขัดข้องเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ตัวละครประเภทน้อยลักษณะก็จะเข้ามาเป็นอุปกรณ์ช่วยเหลือและขจัดข้อขัดข้องเหล่านั้น เช่น ทะละแม่จันทร์หา ผู้มีนิสัยสุภาพอ่อนโยน มีเมตตาอารี และเห็นใจผู้อื่นอยู่เสมอ ตัวละครผู้ถูกราวกับว่ายาขอบได้สร้างขึ้นเพื่อช่วยเหลือจะเกิดให้พ้นจากความเกือกร้อนและความคับข้องใจหลายประการ เช่น สื่อข่าวพระเจ้าตะเบงชเวตตี้จะยกทัพไปเมืองแปรให้จะเกิดทราบช่วยเหลือให้จะเกิดพ้นภัยจากความกริ้วโกรธของพระเจ้าตะเบงชเวตตี้ โดยอ้อนวอนพระมหาเถรและพระนมเลาชีให้ช่วยเหลือจะเกิด ช่วยให้จะเกิดได้พ้นจากภาวะการจองจำด้วยผ้าเหลืองมาออกศึกหาความดีความชอบลงล่างโทษภัยทั้งมวล และแม้เมื่อจะเกิดมีปัญหารีกรัก ทะละแม่จันทร์หาผู้อารีก็ช่วยเหลือจะเกิดให้สมปรารถนาได้โดยยอมให้จะเกิดนำทะละแม่กุสุมามาเข้าพิธีอุปภิเษกพร้อมกับคนที่ทองอุ ช่วยเป็นธุระเกลี้ยกล่อมให้ทะละแม่กุสุมายอมรับอเทยยาในฐานะเป็นชายาของจะเกิด ช่วยเป็นธุระเรื่องยกฐานะเจงสอญเป็นชายาจะเกิด และเป็นธุระเกลี้ยกล่อมเรื่องกันหิมาให้เกิดผลดีแก่จะเกิด

พระนมเลาชี ผู้จงรักภักดีต่อราชวงศ์เมงกะยินโยเป็นที่สุด มีส่วนช่วยเหลือให้จะเกิดพ้นภัยจากพระเจ้าอยู่หัวไค้สำเร็จ ตัวละครผู้นี้นยาขอบได้สร้างและใช้ในโอกาสที่เหมาะสมที่สุด คือ ตอนทนายของผู้ไม่ผูก พระนมเลาชีได้แสดงลักษณะนิสัยชื่อตรงและจงรักภักดีต่อราชวงศ์อย่างแจ่มชัด และเป็นที่น่าสนใจผู้อ่านเป็นอย่างยิ่ง คือ ไม่ยอมให้จะเกิดนำทะละแม่กุสุมามาเข้าพิธีอุปภิเษกคราวเดียวกับทะละแม่จันทร์หา นับได้ว่าพระนมเลาชีเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ เป็นตัวละครที่มีน้ำหนักที่ทำให้เรื่องที่กำลังดำเนินเข้าสรุปรอยตามความคิดเดิมของยาขอบต้องเปลี่ยนแนวไปอย่างสิ้นเชิง

เจงสอญ ช่วยเหลือจะเกิดหลายครั้ง เช่น ตอนจะเกิดลอบเข้าพบทะละแม่กุสุมาในพระราชวังหงสาวดี เจงสอญช่วยเหลือจนกระทั่งจะเกิดชิงตัวทะละแม่คืนมาได้สมใจ ช่วยวอนไปพบบิดาคนให้ร่วมมือทำอุบายซ่อนกลฝ่ายหงสาวดีในคราวที่ทัพทองอุอยู่ในที่คับขัน และเมื่อเจงสอญเป็นข้าหลวงของทะละแม่จันทร์หา ก็ได้เป็นผู้ช่วยจะเกิดโดยการสื่อข่าวเรื่องทะละแม่กุสุมาให้ทะละแม่จันทร์หาได้ทราบ ซึ่งทำให้เกิดผลดีแก่จะเกิดเป็นอย่างยิ่ง

ตัวละครประเภทน้อยลักษณะ นอกจากที่กล่าวถึงนี้ ยังมีตัวละครอื่นที่ยาชอบสร้าง ขึ้นอย่างจงใจให้เป็นผู้ประสานเรื่องให้ดำเนินไปอย่างสมบูรณ์ที่สุด อีก เช่น พระเจ้านะบัตติ ประชันหุ่ญญี ทองหุ่ญญี ขุนเมืองราย สืออ่อง เนงบา และแม่นางนันทะวดี เป็นต้น

1.3 การสร้างตัวละคร ยาชอบมีกลวิธีในการสร้างตัวละครโดยการให้ความสำคัญแก่ตัวละคร และสร้างตัวละครให้สมจริง ซึ่งจะได้อีกกล่าวถึงรายละเอียดดังต่อไปนี้ คือ

1.3.1 ให้ความสำคัญแก่ตัวละคร ในผู้ชนะสิบทิศพบว่ายาชอบให้ความสำคัญแก่ตัวละครมากกว่าโครงเรื่อง ตัวละครเป็นศูนย์กลางของเรื่อง และเนื้อเรื่อง ดำเนินไปตามลักษณะนิสัยของตัวละคร ดังได้อีกกล่าวแล้ว และการให้ความสำคัญกับตัวละคร นี้ยังมีข้อน่าสังเกตบางประการที่ควรกล่าวถึงอีกคือ

ยาชอบให้ความสำคัญแก่จะเกิดซึ่งเป็นตัวละครเอกของเรื่องมากที่สุดทั้งนี้พิจารณา จากการที่ผู้แต่งได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับจะเกิดโดยใช้กลวิธีบรรยายตัวละครแบบร่างภาพ (sketch)* และการบรรยายแบบแนะ (suggest)** เพื่อแนะนำจะเกิดให้ผู้อ่านได้ รู้จักอย่างชัดเจนที่สุด ผู้อ่านจะรู้จักจะเกิดทั้งในค่านามวลิกภาพ อุปนิสัยใจคอ ความรู้สึก นึกคิด ตลอดจนพฤติกรรมที่แสดงถึงความเก่งกล้าสามารถสมกับที่ยาชอบกำหนดให้ตัวละคร เอกเป็นหัวใจของเรื่องผู้ชนะสิบทิศ และนอกจากนี้ยังพิจารณาได้จากการที่ยาชอบสร้างให้ จะเกิดมีบทบาทมากที่สุดในเรื่องและได้ใช้ลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของจะเกิดเป็นต้นเหตุ หรือจุดชักนำให้ตัวละครอื่นได้มีบทบาทด้วยเสมอ การให้ความสำคัญแก่ตัวละครเอกนั้นนอกจาก ผู้แต่งจะเป็นผู้ให้ความสำคัญแล้ว ยาชอบยังได้ใช้กลวิธีให้ตัวละครอื่นให้ความสำคัญแก่ตัวละคร เอกด้วย เช่น ตอนแปรแปรพักตร์ จาเลงกะโบรรับรูดกลับเมืองแปรเพื่อแจ้งข่าวให้สืออ่อง รีบถอนทหารม้าจากแปรไปสมทบกับตะเคียนซึ่งอยู่ใกล้แคนเมาะตะมะ สืออ่องรีบถอนทหารจาก แปร และในเวลาอันใกล้กันนี้ปะชันหุ่ญญีขุนพลแปรก็ยกทหารแปรติดตามมาอย่างกระชั้นชิด เมื่อสืออ่องรวมพลกับตะเคียนได้จึงทำอุบายชักธงรูปนกยูงอันเป็นธงประจำตัวนุเรงนองนายทัพขึ้น

* การบรรยายแบบร่างภาพ คือ บรรยายลักษณะและเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับตัวละคร อย่างละเอียด ทำให้ผู้อ่านรู้จักตัวละครนั้นถี่ถ้วนหลายแง่หลายมุม

** การบรรยายแบบแนะ เป็นวิธีการตรงกันข้ามกับการบรรยายแบบร่างภาพ การ บรรยายแบบแนะนี้ทำให้ผู้อ่านเข้าใจและรู้จักตัวละครได้เอง

เหนือค่ายทั้ง ๆ ที่ตัวบุเรงนองมิได้อำนาจอยู่ประจำค่ายนี้ อุบายนี้ไฉนลเพราะมองอนทัพนหน้าของ
แปรไม่กล้านำพลเข้าตีค่ายของอุในทันที ลอบซุ่มดูลาดเลาอยู่จนบ่าย ประชันหุ่ญญีประหลาด
ใจที่ทัพหน้าไม่ปะทะกับข้าศึกจึงออกมาดู และเมื่อรู้ความว่ามองอนยังไม่นำพลเข้าตีของอุ
เพราะเห็นธงประจำตัวนายทัพของอุ จึงโกรธหนักและกล่าวว่า "มองอนจงไปเป็นพนักงาน
สัมภาระหุงข้าวเลี้ยงทหารเถิด เพียงแต่เห็นธงประจำฝ่ายข้าศึกเพียงนี้ น่าใจก็พอสั่งว่า
สมันเห็นรอยเลือด"¹ และมองอนก็ชี้แจงให้ปะชันหุ่ญญีเข้าใจ ว่า

พระเจ้าแปรชอบเลี้ยงข้าพเจ้าเป็นนายกองทหาร ก็เพราะข้าพเจ้ารู้พิเคราะห์
กำลังงาน สิ่งใดจะทำการหาหนทางล้อมข้าพเจ้าก็หากล้าทำลงไปไม่ อันกองทัพ
เบื้องหน้าข้าพเจ้าหาใช้สิ่งของบัญชาการไม่แล้ว มยุรชุษขึ้นปลายเสาสะบัดปืนโอ
เป็นที่แจ้งว่า บุเรงนองอยู่คุ่มแวนั้นเองเป็นความจริงใจอยู่ ข้าพเจ้าเป็นทหาร
รักการที่จะแจ้งสิ่งตรงจากใจนายทหารแปร ยังเช็ดมือบุเรงนองเมื่อครั้งที่แปรอยู่
กระนั้นเมื่อรู้สึกตัวว่าตัวประจัญกับคนผู้นั้น ณ บัดนี้ จะฉีกเส้นลมหอกต่อมือคนกล้าไม่
รู้จักที่เสียหาใช้ลักษณะผู้นำทัพ²

การกระทำของฝ่ายตะกะตือและฝ่ายทัพแปรครั้งนี้ ล้วนเป็นการให้ความสำคัญแก่
จะเค็ก กล่าวคือยาขอบใช้สัญญาลักษณ์ของรูปนกยูงพื้นเหลือง และการกระทำตลอดจนคำพูด
ของมองอนเป็นสื่อให้ผู้อ่านได้เห็นถึงความมีฝีมือและศักดานุภาพของบุเรงนองได้เป็นอย่างดี
และนับเป็นวิธีการใช้ตัวละครอื่นให้ความสำคัญแก่ตัวละครเอกอย่างไฉน

ในผู้ชนะสิบทิศ แม้ยาขอบจะให้ความสำคัญแก่จะเค็กเป็นอย่างมาก แต่ยาขอบก็
มิได้ละเลยตัวละครอื่นเสียทีเดียว จะเห็นได้ว่ายาขอบได้เฉลี่ยความสำคัญให้กับตัวละครใน
เรื่องโดยให้ทุกคนมีบทบาทเด่นเฉพาะตน ซึ่งมีผลต่อการดำเนินเรื่องด้วย จึงเป็นที่น่าชื่นชม
ในความสามารถของยาขอบ ที่สร้างตัวละครทุกตัวได้อย่างมีความหมาย จนกล่าวได้ว่าไม่มี
ตัวละครตัวใดจักเป็นส่วนเกินของเรื่องได้เลย

¹ ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3 หน้า 1648

² ฎ. หน้า 1648 - 1649

การสร้างตัวละครโดยให้ความสำคัญแก่ตัวละครนี้ ยังมีข้อสังเกตที่สำคัญอีกประการ คือ การไม่ทิ้งตัวละคร ในขณะสืบพินัยจะพบว่ายาขอบไม่ทิ้งตัวละครที่สร้างขึ้นเลย แม้จะมีเหตุการณ์ด้านอื่นทำให้ท้องผูกติดบทบาทของตัวละครนั้นไว้เป็นเวลานาน แต่ยาขอบก็จะพยายามให้อีกโอกาสแก่ตัวละครให้ได้มีความสำคัญและมีบทบาทผสมผสานรวมไปกับการดำเนินเรื่องในตอนต่อ ๆ ไปได้อย่างแนบเนียนและมีประสิทธิภาพยิ่งนัก เช่น

นางทองสา ยาขอบปล่อยตัวละครนี้ให้มีบทบาทในตอนต้นเรื่องว่าเป็นข้าหลวง . ของทะเลแม่จันทร์ สอพิณยาพิงใจจึงลักลอบไต่เสียดกับนางทองสา และนางทองสาไม่เคยรับคำของสอพิณยาให้หลวงจะเกิดเข้าวังเพื่อจะไต่ลอบทำร้ายจะเกิดไต่โดยสะดวก แต่เมื่อมีโอกาสไต่ใกล้ชิดกันนางทองสาลับหลังรักจะเคียดยิ่งกว่าสามีนาง จึงช่วยเหลือจะเคียดให้พ้นภัยจากสอพิณยาได้ ยาขอบผูกติดบทบาทของนางทองสาในระยะแรกไว้เพียงเท่านั้นแล้วดำเนินเหตุการณ์ด้านอื่นต่อไปอีกมากมายจนผู้อ่านอาจจะลืมตัวละครผู้นี้แล้ว ยาขอบก็กลับหวนมาสร้างนางทองสาให้มีบทบาทเด่นและมีความสำคัญต่อการดำเนินเรื่องอีกครั้งหนึ่งในตอนทองสาตกยากและตอนจะเกิดคนนอกจะสู้คนใน¹ เนื้อความในสองตอนนี้ยาขอบใช้กลวิธีเล่าย้อนให้ผู้อ่านรู้เห็นเหตุการณ์และเรื่องราวของนางทองสาหลังจากที่ยาขอบผูกติดบทบาทของนางไป การใช้กลวิธีเล่าย้อนหลังนี้ช่วยทำให้เนื้อเรื่องมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดีและมีความสมเหตุสมผลในการที่ยาขอบหวนกลับมาใช้นางทองสาเป็นผู้สื่อข่าวศึกไปถึงทัพทองอุที่อยู่ในแปรไต่สะดวกขึ้นแม้จะต้องเดินทางผ่านค่ายหงสาวดีอันมีสอพิณยาเป็นตัวแทนคุมอยู่

การที่ยาขอบไม่ทิ้งหรือปล่อยตัวละครให้หายสาบสูญไปเลยเช่นนี้ นอกจากจะเป็นการให้ความสำคัญแก่ตัวละครในเรื่องแล้ว ยังช่วยทำให้เนื้อเรื่องมีความเข้มข้นสนุกสนานและน่าติดตามบทบาทของตัวละครไต่ยิ่งขึ้นด้วย

1.3.2 สร้างตัวละครให้สมจริง การสร้างตัวละครให้สมจริงในผู้ชนะสิบทิศ มีลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ สมจริงตามเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ และสมจริงในลักษณะของบุคคลธรรมดาสามัญ

ยาขอบได้สร้างตัวละครให้มีความสมจริงตามเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์โดยการนำลักษณะนิสัยของบุคคลจริง ๆ ในประวัติศาสตร์มาเป็นลักษณะนิสัยของตัวละครในเรื่องและอาศัย

ข้อมูลทางประวัติศาสตร์เป็นโครงเรื่องและเนื้อเรื่องบางตอน จึงช่วยให้ผู้อ่านรู้สึกว้าตัวละครนั้น ๆ มีชีวิตและเป็นบุคคลจริง ๆ ในประวัติศาสตร์ ส่วนการสร้างตัวละครให้สมจริงในลักษณะของบุคคลธรรมดาสามัญนั้น ยากขอได้สร้างขึ้นในลักษณะต่อไปนี้ คือ

1) ตัวละครมีชีวิตจิตใจ การสร้างตัวละครให้สมจริงมีชีวิตจิตใจเหมือนคนธรรมดา นั้น ยากขอมีกลวิธี ดังต่อไปนี้ คือ

- ให้ตัวละครได้มีโอกาสโต้แย้งกันกันและมีความคิดเป็นของตนเอง เช่น

จาเลงกะโบกล่าอ้อมว่า จะเค็ดท่านเพ็งทำศึกครั้งนี้เป็นครั้งใหญ่ แต่เดิมเราศึกษาอยู่ควมหาเถรนั้นก็เรียนไปฝึกไปโดยมิได้เห็นจริง ท่านสิเพ็งออกศึกก็ศักดิ์ระคนด้วยมือหลายศพแล้วว่าโดยเชิงไสยรั้งความจะเกาะตามตัวชอบที่จะบวชเป็นเครื่องปลดเปลื้องภาพร้ายที่ติดตาจิตใจเสียสักคราวหนึ่งประกอบทั้งการศึกษาบัดนี้ก็ว่างลง น้องท่านควรจะปลงผมเข้าวัดสำรวมใจเสียชั่วขณะหนึ่ง ข้าพเจ้านั่นเองท่านจะเห็นประการใด เจ้าหนุ่มก็ว่าข้าพเจ้าเห็นตามคำที่ท่านมิได้แล้วใจตัวยังเปราะเปื้อนนัก ขอให้เครื่องหมสำหรับฆราวาสไปก่อนเถิด อย่าให้เครื่องหมบรรพชิตพลอยไปอย่าด้วยเลย¹

- ให้ตัวละครมีความฉลาดและไหวพริบสมกับภูมิหลังของตัวละคร เช่น ตอนปอลเตียง เมงจาและเมงจะสองพี่น้องอ้างว่าคนหลบภัยสงครามมาจากชายแดนแปรขออาศัยอยู่กับไปพญู ครั้นนางปอลเตียงบุตรสาวคนโตซึ่งออกจากวังหลวงมาเยี่ยมบ้านและพบบุคคลทั้งสองมีท่าทีชวนให้สงสัย จึงคิดจับพิรุณ ดังความที่ว่า

ปอลเตียงไม่ทันที่จะซักถามสืบไป ก็ได้ยินเสียงร้องเพลง ชะโงกหน้าออกไป แฝงคูมิให้คนข้างนอกเห็นตัว แลเห็นคนทั้งสองนั่งอยู่บนเรือแลหย่อนเท้าลงน้ำ ล้างคินโคลนที่เปื้อนเท้าตน เจ้าเมงจะร้องนำขึ้นก่อน แล้วเมงจาผู้พี่จึงร้องคลอตาม กระแสเสียงแลท่วงนองเพลงเป็นที่เฝ้าใจ เนื้อความนั้นรำพันถึงความง่ายโดยธรรมชาติสร้างแห่งแคว้นของกู ตอนกลางเป็นเนื้อความรำลึกถึง

ชาติปิณฑุมิตของอุ ทอนท้ายเป็นเพลงเร็ว แลกระแทกเสียงเหี้ยมเกรียมนักเนื้อ
ความนั้นเป็นคำสรรเสริญทหารผู้ตายในสงคราม ส่วนผู้ที่ยังอยู่เล่าก็ตั้งใจสู้จน
หยาดเลือดสุดท้าย ปอละเตียงนั่งฟังจนคนทั้งสองร้องจบเพลงแล้ว จึงถามว่า
เซงสอน้องเรายังจะรู้หรือว่าเพลงที่ได้ยินเป็นเพลงใด นางผู้น้องก็ว่า อย่า
ฟังเอาชื่อเพลงเลยเพียงจะได้ยินก็ยังไม่เคย นางปอละเตียงจึงว่า เพลงนี้
เราพอจะเข้าใจอยู่ คงเป็นเครื่องขับของทหารเมื่อจะย่างเข้าสมรภูมิ แค่นั้น
ผู้กิตติศัพท์ว่ามาจากปลายแดนแปร โฉนนี้ร้องจึงบอกว่าเป็นเพลงรบของชาว
ของอุ ความข้อนี้เราสงสัยในน้ำใจอยู่ ขณะนั้นเมงจาเดินขึ้นมาท้ายบ้าน แล้ว
กลับลงไปพร้อมด้วยอาหารครั้นถึงเรือเมงจาก็คิดเป็นเชิงปรนนิบัติเจ้าเกลอลงลาย ๆ
นางปอละเตียงมิได้เคลื่อนไหวสายตาไปจากที่ เห็นฉะนั้นก็ว่าคนผู้นี้จะว่าพื้นองก็ผิด
ที่ขรรคมาน้องจะต้องเป็นฝ่ายหุบผวยปรนนิบัติที่แค่นี้เหตุใดเมงจาจึงเป็นคนจิตใจ
คนผู้น้องรับประทาน เมงจานั้นนั่งอยู่เฉย หาได้หุบผวยจามไม่ แม้เซงสอน
นั้นตัวไม่สันตการข้างนอกบ้าน ก็ไม่เคยเอาใส่ใจถึงเกดถั่ววน ส่วนนางผู้นั้น
เป็นคนเคยอยู่ในรั้วในวัง ถึงสงสัยก็แค้นางนั่งไว้ในใจคิดคอยจะจับพิรุณคนทั้ง
สองให้จงได้¹

- ให้ตัวละครมีความขัดแย้งในจิตใจของตนเอง เช่น เมื่อจะเกิดชิงตัวทะเลแม่
กุสุมาคืนไป สอพิณฯ ทั้ง ๆ ที่รักนางมากประสงค์จะได้ตัวนางคืนเป็นที่สุดแต่ก็มีความประหวั่น
พรันพริ้งที่จะประฝีมือกับจะเกิดโดยตรง และอีกตัวอย่างหนึ่งคือ พระเจ้าตะเบงชเวที่รัก
และรัฐคุงจะเกิดเป็นอย่างยิ่ง แต่ในบางขณะก็เกิดน้อยใจและริษยาจะเกิดขึ้นได้เพราะความ
ทะนงในฝีมือว่าเลิศจายแต่ไม่สามารถทำการแผ่เกียรติคุณของตนได้ สมอจะเกิด ดังที่กล่าวว่า
"ข้าพเจ้ารับว่าความริษยาที่ท่านนั้นเกิดกับอารมณ์ตัว แลข้อนี้หักมิได้ก็ด้วยวาสนา น้ำใจจาย
หรือจะว่าให้ถูกเล่าปัดหนึ่งข้าพเจ้ามิได้ริษยาแลน้อยใจท่าน ลีการอันนี้เกิดเพราะน้อยใจ
ตัวเองว่า มิได้ทำสิ่งซึ่งเป็นชัยได้ชื่อเสมอท่านคอก"²

¹ โะติ แพร่พันธุ์ บุษณะสิบทิศ เล่ม 2 หน้า 1118 - 1120

² โะติ แพร่พันธุ์ บุษณะสิบทิศ เล่ม 8 หน้า 4926

- ให้ตัวละครมีความรู้สึกและแสดงอารมณ์เหมือนบุคคลจริง ๆ เช่น ตอน
ประทีปประจำใจเนงบาตัม จะเค็ดออกตามหาเนงบาไม่พบ เมื่อกลับเข้าวังจึงหงุดหงิด
และมองกันทิมาด้วยใจแค้นอยู่เป็นนิจว่าเป็นต้นเหตุให้จะเค็ดเสียมิตร ดังนั้นเมื่อได้ยินคำ
ที่นางกันทิมากล่าวโดยเชื่อว่ารักนั้นหนูเรงโอรสตนเหมือนบุตรที่เกิดกับนางจริง ๆ จึงโกรธ
นักและทวาดนางกันทิมา จนทารกตืนและร้องไห้แค้นเมื่อเห็นนางกันทิมาแสดงความรักและ
อาทรบุตรตัวยิ่งกว่าสิ่งใด อารมณ์ที่พุ่งพล่านจึงคลายลง ดังที่ยาขอบบรรยายว่า

แต่ยามโกรธอึดอกไว้ คล้ายฟ้าคลั่งครุมเครือมาช้านานฉะนั้น ครั้นแตกพรั่งออก
มาสาแก่ใจเสียครั้งหนึ่งก็สว่างกับอกคล้ายที่มีดที่มิวเป็นพิษภายในหนึ่งยามนางนั้น
ตระหนก แต่พอลูกตัวให้แลนางนั้นชมความตระหนกทั่วไปลงเสีย กังวลแต่จะ
ปลอบให้ทารกหยุดฉะนั้น ความอันนางนั้นสำแดงให้เห็นถนัดชัคว่า ลูกตัวเป็นที่
สุรักแห่งนางกระนั้น ทั้งนี้ก็เป็นเครื่องที่แสนซึ่งใจหนูเรงนองบิคาแลค่อยรำลึกขึ้น
ได้ ถึงการอันตัวขึ้นเสียงกราดเกรี้ยวไม่บังควร¹

- ให้ตัวละครมีความคิดแถมร้าย และร้ายแถมดี (อันเป็นลักษณะบุคลทั่วไป) เช่น
สอพิทยา แม้จะเป็นตัวละครที่มีพฤติกรรมร้ายเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็มีความดีอยู่ในตัวเป็นเครื่อง
หักล้างความเกลียดชังและเรียกร้องความเห็นใจจากผู้อ่านได้เช่นกัน คือ แม้จะเป็นผู้ที่
หยิ่งทะนงในฝีมือและศักดิ์ตระกูลชอบก่อวิวาทเนื่อง ๆ เอาแต่ใจตนเองไม่ฟังคำหักท้วงของ
อำมาตย์ผู้ใหญ่ ทำให้พาทหารในกองทัพไปเค็ดคร่อนและล้มตายเป็นจำนวนมากด้วยเหตุส่วน
ตัวและเป็นการไม่สมควร นอกจากนี้ยังเจ้าชู้รักง่ายและไม่รักษาเกียรติสตรีที่ตนรัก โดย
นำความสัมพันธ์กับทะเลแบ่งสุมาล่าวเหยียจะเค็ด ดังความว่า "อนึ่งหญิงนั้นเป็นเมีย
เราแล้วที่ไคลับที่ไคเร้นที่เหล่านนั้นมิไคลอปไปจากนัยน์ตาเรา ทกว่าคนที่เจ้าจงใจบูชานั้น
เราไครู้รสูก่อนแล้ว จะเค็ดยังจะมองเจ้าด้วเค็ดเต็มตาอยู่หรือ"² แต่อย่างไรก็ตาม

¹ ใจติ แพร่พันธุ์ บุษณะสิบทิศ เล่ม 8 หน้า 4606 - 4607

² ใจติ แพร่พันธุ์ บุษณะสิบทิศ เล่ม 3 หน้า 1850

พฤติกรรมของตัวละครนี้ก็ยังมีส่วนที่ปรากฏอยู่บ้าง คือ ชื่อตรงต่อเชื้อธิดาคือพระเจ้าสการะ
 ภูทิแม้จะมีมือที่เหนือกว่าก็มีคิดแย่งราชสมบัติ รักตะละแม่กุสุมาอย่างจริงใจและรักยิ่งกว่า
 สตรีใด ขอมออกศึกทำสงครามเพื่อให้ไคนางคืน แต่เมื่อไม่สมหวังก็คับแค้นใจ ดังที่ยาขอบ
 บรรยายว่า "เมื่อรู้ความหลังเข้ามาสู่ดวงจิตแล้วก็เกิดมุนานะขึ้นโดยน้ำใจชายกระชาก
 ผ้าขึ้นจบแล้วขว้างลงพื้นน้ำกระทำอธิษฐานว่า ด้วยผ้าเกล้าอันข้าพเจ้าเปื้อนออกบูชาแม่
 อีระคีทั้งนี้เบื้องหน้าดิฉันจะมีอายุยืนโดยมิไคตะละแม่อันเป็นที่รักเคียงแล้วอย่าให้กินฟ้าไว้
 อายุให้ยืนยาวยาวนานเลย"¹

นอกจากนี้ยังแสดงความจงรักภักดีต่อพระเจ้าสการะภูทิและรักข้าทหารให้ปรากฏ
 ในวาระสุดท้ายของชีวิตถึงความที่ว่า

แล้วสอหินยากก็คืนเข้าไปในคานักเรียกเอาแต่คนที่ไวใจสนิทสืบทอดไปถวายแล้วว่า ครั้ง
 นี้เราตกที่อับแล้ว แลข้าศึกฝ่ายโน้นยอมเพ่งแต่เราตัวขุนเป็นประมาณ ฉะนั้น
 บรรดาของสิ่งอันเป็นของหลวงแต่ก่อนนั้น ยามเราหาไม่ ให้ปันกันเป็นยุติธรรม
 แลยกซ่อนไว้เป็นสมบัติติดตัวไว้เถิด ภายหน้าถึงจะหาราชการพึงจุจเราแลที่เรายัง
 อยู่มิไคก็ยังคงมีความสุขตามสมควร ซึ่งเราทดแทนครั้งนี้เป็นเครื่องทดแทนเพราะ
 ทำศึกร่วมกันข้าพเจ้ามาอย่างหนึ่ง แลจะขอท่านที่อย่างสำคัญอย่างหนึ่ง คือจงหา
 ที่สืบเร้นทางคาคนแล้ว แลตั้งเคียรเกล้าพระเจ้าอยู่หัวนายนท่านไว้มิคชิดเกิดเอ็นดู
 แก่ส่วนสำคัญแห่งศพนันเคยชุบเลี้ยงท่าน อย่าให้ถึงฝ่ายข้าศึกนำประจานประกาศ
 ชัยแห่งเขา²

- ให้ตัวละครมีความต้องการอย่างมนุษย์จริง ตัวละครในเรื่องผู้ชนะสิบทิศล้วน
 มีความต้องการเหมือนบุคคลธรรมดาสามัญทั่วไป เช่น ต้องการความรัก ความเข้าใจ
 และความเห็นใจจากผู้อื่น ต้องการความสุข ต้องการอำนาจ และต้องการเสรีภาพใน
 ชีวิต เป็นต้น การสร้างตัวละครให้มีความต้องการอย่างมนุษย์จริงนี้ ทำให้ตัวละครใน
 เรื่องมีชีวิตจิตใจ และมีความสมจริงยิ่งขึ้น

¹ ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5 หน้า 3004

² ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7 หน้า 4268

2) ตัวละครมีการคงลักษณะนิสัยและเปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัยอย่างสมเหตุสมผล

ยาขอบสร้างตัวละครให้มีลักษณะนิสัยบางประการคงที่คือไม่เปลี่ยนแปลงหรือเป็นประเภทสถิต (Static character) และมีลักษณะนิสัยบางประการเปลี่ยนแปลงได้หรือว่าประเภทพลวัต (Dynamic character) โดยมีเหตุผลอันสมควร เช่น เปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัยไปตามเหตุการณ์ ประสบการณ์และกาลเวลา เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัยของตัวละครในเรื่องผู้ชนะสิบทิศ เช่น

จะเกิด แม้จะมีฝีมือเลิศในบรรดาศิษย์กุโสดอ แต่ไม่เคยใช้อาวุธในการฆ่าคนจริง ๆ ดังนั้นเมื่อพบศพครั้งแรก ยาขอบจึงบรรยายว่า "ลูกแม่เลาซีไม่เคยแก้ศพญ แล้วบางคนก็เริงชวนพวกตัวกัศวัดกุโสดอเสีย"¹ และในเวลาต่อ ๆ มาจะเกิดต้องออกศึกได้พบสภาพที่ชวนสังเวชใจมากขึ้น ทำให้มีจิตใจกล้าแข็งและห้าวหาญขึ้นกว่าเดิมถึงขนาดที่ว่า "จะเกิดแจ้งอาการว่าท้ายช้างตัวยอช้างไว้ก็โกรธหนัก หันหน้ามาจ้วงฟันด้วยของ้าวประจำมือถูกควายท้ายช้างของตัวสะพายแล่ง ตกจากหลังช้างตาย"² และ "แต่บัดนี้จะได้เคยงานการเกินวัย กรากกร่าในสนามยุทธปะปนอยู่ด้วยคนดกรรจทั้งปวงตั้งแต่วันคืนก็เปลี่ยนลักษณะที่เคยเข้มน้อยให้กลายเป็นคนกล้าแข็ง ถึงยามโกรธแล้ว บุรุษใดได้มาอยู่เผชิญหน้าก็อดพรันพริ้งในลักษณะการประจำตัวมิได้"³

จิสะเบง ศิษย์มือดีของสำนักกุโสดอ หยิ่งทะนงในฝีมือตนและเคยอ้างว่ามีบิดาเป็นขุนพลครองภู จึงประพฤติตนเป็นคนกร้าวร้าว เมื่อคบกับไขตูจึงมักร่วมกันก่อเหตุวิวาทอยู่เนืองๆ ภายหลังถูกไขตูหาอุบายให้จิสะเบงทรยศต่อกองอุโดยใช้นางโซ้อ้วเป็นเครื่องมือ จิสะเบงค่อยเป็นคนรู้คิดขึ้นเมื่อพบว่าไขตูไม่เคยทำประโยชน์ให้แก่ตนโดยตรงแม้แต่ครั้งเดียว แต่เมื่อคิดกลับใจก็ถูกไขตูเจราหลอกล่ออยู่เป็นนิจต้องอยู่ในภาวะจำยอม จิสะเบงมีโอกาสดูเปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัยให้ปรากฏชัดในตอนความแค้นของพ่อและพี่น้องกรรมเรือนร่างซึ่งมีเนื้อความสำคัญคือ กองหัวนัฏีออกรบกับจิสะเบงด้วยความแค้นที่จิสะเบงทรยศต่อกองอุแต่

¹ ไซทิ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 316

² ไซทิ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5 หน้า 2856

³ ไซทิ. หน้า 3039

จิสะเบงไม่สามารถหักหาญรบให้เต็มกำลังได้เพราะยังมีใจกตัญญูต่อบิดาตัว ขณะที่การรบกำลังซุลมุนนั้นไขศูละจากจาเลงกะโบ หันมาลอบแทงทองหุ่ญญีจนตกจากหลังม้า จิสะเบงเห็นบิดาบาดเจ็บเพราะน้ำมือไขศูละตกใจจนอาวุธตกจากมือและจะเข้าไปหาบิดาแต่ไขศูละเตือนให้ระลึกถึงภัยจากชาวทองอุประกอบกับแลเห็นพระเจ้าตะเบงชะเวตี้นำพลขี่เข้ามา จึงรีบหนีเข้าค่ายหงสาวดี

พระเจ้าตะเบงชะเวตี้จะพาทองหุ่ญญีไปรักษา แต่ทองหุ่ญญีไม่ยอมและขอร้องให้พระเจ้าตะเบงชะเวตี้ดอยทหารออกไปให้สิ้น แล้วให้ทหารเลวผู้หนึ่งไปตามจิสะเบงมาคุยใจพอ ความในตอนนี้ยาขอบบรรยายว่า "ฝ่ายจิสะเบงมาถึงที่บิดาตัวหอร่างอยู่แล้วความที่บิดาเคยห่มบ่ารุงตัวก็เร่าใจให้เกิดความอาลัย ละหลังม้าเสียแลเดินเข้ามาใกล้แล้ว นั่งลงห่างปลายเท้าบิดาประมาณสองศอกแล้ว ครั้นแลเห็นผู้เข้าหาลับตาหน้าต้องแสงอาทิตย์แผดเผา จิสะเบงอดสังเวชใจมิได้ก็ร้องไห้"¹ ยาขอบได้ใช้คำร่าพันและกิริยาอาการของทองหุ่ญญีเป็นเครื่องช่วยในการเปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัยของจิสะเบงได้บ้างถึงที่จิสะเบงกล่าวว่า "ข้าพเจ้าทำความไม่ชอบไว้ ทำแล้วมิรู้จะหาทางล้างตัวให้กรรมที่ทำแล้วนั้นเสีย จึงได้แต่ตั้งกำหนดกล่าวกับตัวไว้เบื้องหน้าเพียงว่า ตัวเองทำชั่วครั้งหนึ่งเป็นมกรรมแล้ว ก่อนนี้จะละทางโลกเข้าพึ่งไตรจีวรแสวงบุญแน้นศีลตราฐในมือมีแล้วข้าพเจ้าจะหันผมตัวเอง เพื่อความเป็นภิกษุให้บิดาท่านเห็นหันตา"² แม้จิสะเบงผู้บุตรจะแสดงความสำนึกผิดให้ปรากฏ แต่ทองหุ่ญญีทรงกาลไกลหวังว่าบุตรตนจะก่อเรื่องร้อนแก่แผ่นดินเพราะนิสัยพาลประจำตัวอีก จึงคัดสินใจจ้วงแทงบุตรตนสาหัสไม่ถึงตายเพราะทหารที่ไขศูละสั่งให้มาเฝ้าจิสะเบงเห็นเหตุการณ์ จึงควมมาเข้าพันทองหุ่ญญีตาย จิสะเบงขอร้องทหารพวกตัวไม่ให้ทำร้ายศพบิดายิ่งกว่านี้ และขอให้ทหารตนกลับเข้าค่ายโดยทิ้งตัวไว้ผู้เดียว ก่อนตายจิสะเบงได้ให้ทหารเชิญพระเจ้าตะเบงชะเวตี้และบุเรงนองมาหาตน พระเจ้าตะเบงชะเวตี้และบุเรงนองได้ทำตามความประสงค์ของจิสะเบงแต่โดยดีทั้งนี้เพราะองค์ตะเบงชะเวตี้ขึ้น "มาตราว่ากาลครั้งโน้นจะมีพระทัยยังคนผู้นี้ แต่มารวันนี้จิสะเบงสำแดงอหยาศัยไม่ทำร้ายบิดาให้เห็น มีหน้าความตรงของทองหุ่ญญีปรากฏเป็นผลปกคลุมไปให้เกิดความเอ็นดูแก่บุตรผู้ต้องเคราะห์เป็นประการ

¹ ไซติ แพร่พันธุ์ บุษนะสิบทิศ เล่ม 5 หน้า 2951

² ภู. หน้า 2953

สองอีก พระเจ้าอยู่หัวเสด็จที่จิสะเบงทอดกายมิได้พิโรธ"¹ และสำหรับบุเรงนองเองก็หาได้แสดงอาการโกรธเคืองให้ประจักษ์เช่นกันทั้งยัง "กระทำจุลกตของหุ่นขี้ผึ้งแล้วก็เข้าไปใกล้ตามเชิงดูแลงเข้าเข้าเคียงจิสะเบงแล้วเงยสลับความ"² ค่ายกิริยาสนิทสนมอาการของผู้ยิ่งอำนาจที่แสดงแก่จิสะเบงในครั้งนี้ทำให้จิสะเบงซึ่งใจและเปลี่ยนนิสัยตนไปไ้มาก คือ สำนักมิด คลายพิธี รัฐคุณของพระเจ้าตะเบงชะเวตี้และกล่าวสรรเสริญบุเรงนองด้วยความจริงใจ ก่อนตายจิสะเบงได้กลับใจเข้ากับฝ่ายทองอุไถ่โดยบอกแผนการของฝ่ายหงสาวดีให้ผู้นำทัพทั้งสองรู้อย่างชัดแจ้งและให้นำศพตนเสียบประจานไว้มิให้ทหารทองอุไถ่ไปประพาศิตาม

จากตัวอย่างทั้งสองจะเห็นได้ว่ายาขอบได้สร้างตัวละครอย่างประณีต พยายามให้มีความสมจริงได้โดยการคงลักษณะนิสัยและเปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัยของตัวละครอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามประสบการณ์และสมเหตุสมผลเป็นอย่างยิ่ง

2. กลวิธีเกี่ยวกับบทสนทนา ลักษณะการใช้บทสนทนาในผู้ชนะสิบทิศนี้ คือ

2.1 ใช้บทสนทนาในการดำเนินเรื่อง

2.2 ใช้บทสนทนาอธิบายให้รู้จักตัวละคร

2.3 ใช้บทสนทนาเพื่อช่วยในงานประพันธ์มีชีวิตชีวาน่าสนใจ

2.1 ใช้บทสนทนาในการดำเนินเรื่อง ยาขอบนี้กลวิธีใช้บทสนทนาของตัวละครให้เกิดผลต่อการดำเนินเรื่องได้เป็นอย่างดี โดยใช้บทสนทนาของตัวละครประกอบกับการบรรยายความอย่างเหมาะสมและกลมกลืนกัน ทำให้ผู้อ่านมีโอกาสรู้เหตุการณ์ ความคิด และพฤติกรรมของตัวละครอย่างแจ่มชัด และช่วยให้เกิดความรู้สึกลึกซึ้งกับตัวละครและเหตุการณ์ในเรื่องยิ่งกว่าอ่านคำบรรยายของผู้แต่งแต่เพียงอย่างเดียว

บทสนทนาในเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ส่วนใหญ่จะเป็นบทสนทนาที่มีขนาดยาว ซึ่งสามารถให้รายละเอียดเกี่ยวกับเหตุการณ์ และความคิดของตัวละครได้มากและในโอกาสเดียวกับที่ยาขอบให้ตัวละครผู้หนึ่งใช้บทสนทนาขนาดยาวนั้น ยาขอบจะให้ตัวละครอีกผู้หนึ่งใช้บทสนทนา

¹ ใจติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5 หน้า 2959

² ใจติ. หน้า 2960

ชนากสัน คั่นอยู่ข้างเพื่อช่วยเสริมเนื้อความให้เรื่องดำเนินไปได้อย่างสมบูรณ์ และยาขอบ
จะบรรยายเหตุการณ์ พฤติกรรมของตัวละครแทรกไว้เป็นระยะ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพ
และเพื่อช่วยให้เนื้อเรื่องดำเนินไปอย่างราบรื่น อีกทั้งเพื่อไม่ให้เป็นการผูกขาดการพูดของ
ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งเสียทีเดียว

ตัวอย่างการใช้สนทนาที่มีชนากสัน ยาว ประกอบการบรรยายความ เพื่อ
ช่วยในการดำเนินเรื่อง เช่น

ครั้นเข้าถึงตัว จาเลงกะโบก็คว้าเอามือเจ้าหนุ่มไว้ ถามว่า ความแกล้งนี้
เราจะทำประการใด น้องท่านไม่คิดอ่านจะเล็ดลอดกลับคืนทองอุหรืมังงายก็
เล่าทวนความทั้งสิ้นให้ฟัง แล้วว่า ข้าพเจ้าไม่ยอมเป็นหนี้บุญคุณผู้ใดแด่พระเจ้า
แปร์นี้ล่วงรู้มานะในใจเรานัก จึงเพียรบุกไว้ด้วยความอาวรี เสมอด้วยพญารู
เคล็ดแล้วล่ำมไว้ได้ด้วยเชือกกล้วย เรานี้ถวายสัตย์พระเจ้าแปร์ไว้ว่า มันมิ
ได้สนองคุณจนหลุดตัวแล้วไม่ขอลาจาก เนงมาก็ถามสวนคำขึ้นว่า ถ้าหากพระ
เจ้าแปร์มีอันเป็นถึงกาลทิวคคตง ณ บัดนี้ น้องเรายังจะสิ้นสัญญาที่ผูกพันกันไว้
นั้นหรือไม่ มังงายรับว่า หากพระเจ้าแปร์เสียชีวิตแล้วเราก็พ้นกรรม เนงมา
ผลักตัวมังงายออกไปเสียทางหนึ่ง ชักเอามือคั่นที่เหน็บออกมาแล้วว่า เรา
สาบคนหยิ่งถึงเหตุนี้รู้เรื่องแล้วจึงลอบเข้ามาจะปลิดชีวิตพระเจ้าแปร์ หากชีวิต
คนผู้นี้สิ้นแล้วน้องเราจะคืนทองอุสะตก

มังงายเห็นเพื่อนนำสบถคิดการดังนั้นก็ตกใจ ขวางหน้าคนทั้งสามไว้
แล้วว่า ซึ่งเราสัญญาจะอยู่ด้วยพระเจ้าแปร์จนกว่าจะล้างบุญคุณสิ้นนี้ มิใช่หมาย
ว่าจะอยู่แก่เพียงเฉย ๆ ยังกินความซึ่งไปถึงว่าจะอยู่โดยชื่อตรงต่อพระเจ้าแปร์
ฉะนี้ เรายอมรู้เห็นด้วยมิได้ จะขอทักทวนที่ท่านทั้งสามไว้จนสุกกำลังแลมือ
มาครว่าห้ามไม่ฟังก็จะร้องเอาไพร่ล้อมวังเข้ามาคุมตัว สื่อ้องฟังแล้วโกรธนักจึง
พลอยเถียงแทนเนงบาวว่า พระเจ้าแปร์ปรนปรือแต่เพียงเท่านี้ จะเกิดลิมยาง
ข้าวเมืองทองอุเสียแล้วหรือ

ไคยินนายทัพร้องถามฉะนี้ นายทัพเมืองทองอุไม่อาจอดความแค้น แต่
จะแก้มือเอาประการใดก็เห็นแก่หน้าเกลอน้ำตาคลอเพราะฤทธิ์แค้น แล้วว่า นี่

สื่อเองเพื่อนน้ำสยดคอกจึงเจรจากันนี้ได้โดยไม่เจ็บตัว แต่เราก็ออมให้ท่านพูด
ครั้งเดียวแต่เพียงครั้งนี้ อันคุณของแผ่นดินทองอุ้ยอย่างล่าวถึงเลย ทายแล้ว
เกิดเล่าลือลือชาที่ก็ไม่อาจทดแทนหมด แต่การช่างเมืองแปรนี้เป็นส่วนน้อย เรา
แลเห็นช่องทางจะมีวันทดแทนให้หมดได้ อันพวกพี่ท่านทั้งสามเป็นคนคิดสั้น จึง
มิได้เห็นกรุณาธิคุณของพระเจ้านระบัตินี้เราแลท่านทั้งสามนี้จึงคิดเกิดว่ามีใจ
หัวใจแลมือเท้าของทองอุ้ยหรือ หากพระเจ้าแปรเป็นคนนุ่บ่ม่าม บัดนี้เราทั้งสี่
เหมือนอยู่ในเงื้อมมือเขา มันเขาจะลอบจับตัวลงราชอาญาตามพลการก็ตาย
สิ้น แล้วซึ่งเขาจะตัวไว้จะนี้ก็เหมือนละประโยชน์ไว้ให้มังกรนายเรา คุณ
พระเจ้าแปรที่ไม่เอาโทษพวกนี้ เห็นถนัดว่าเป็นคุณแก่เมืองทองอุ้ยไชน้อย พี่
ท่านทั้งสามอย่าคิดแต่กาดสั้น เรานี้ถึงอายุน้อยกว่าจะทำการก็ดูเชิงหน้าหลังมัน
ยึดยึดเอาแต่ใจตัว แสดงความซื่อตรงต่อเจ้านายเดิมมิได้หวังใญ่ชีวิต หากพระเจ้า
แปรฆ่าเราเสียขณะนี้เราจะมีหน้าไปทดแทนบุญคุณพระเจ้าตะเบงชะเวตี้ได้
ชาติใด จาเลงกะโยเป็นผู้สุขุมกว่าเจ้าเนงมาแลสื่อเอง ก็เห็นตาม จึงว่า
จะเกิดพูดชอบแล้วน้องเราทั้งสองอย่าทะนงเอาความใจตัว

แล้วมังกรนายจึงสั่งการจาเลงกะโยว่า พี่ท่านจงแต่งจดหมายบอกความ
ครั้งนี้ให้เนงมาสื่อเองสองคนเอาไปเมืองทองอุ้ยแจ้งเรื่องละเอียดไปให้สิ้น แล
อย่าลืมบอกพระเจ้าตะเบงชะเวตี้ว่า ข้าเรามาตราว่าขยับอยู่หว่างเขา
โคกระหนาบก็มิได้เอนเอียง ความสวามิภักดิ์มีค่อน้ำพิพัฒน์สัตยาในมังกรนาย
เรา ทองอุ้ยคงจะได้กลับเป็นแท้ ผิดแต่ช้าเร็วแต่จะหาหนทางผ่อนปรนได้
อนึ่ง ให้กล่าวไปเบื้องหน้าสื่อว่า พระมหาเถรวัฑฒนโสคณาจารย์เรายังเป็นหลักชัย
อยู่ไหนก็ไม่ว่าการช่างหน้าข้างใน ให้มังกรนายเอาพระมหาเถรชิตติยาจารย์
เป็นที่พึ่งแลอย่าวิตกกังถึงเราเลย¹

2.2 ใช้บทสนทนาอธิบายให้รู้จักตัวละคร ขาขอบใช้บทสนทนาเพื่อช่วยให้
ผู้อ่านรู้จักตัวละครทั้งในค่านลักษณะและนิสัยของตัวละคร เช่น

¹ ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 429 - 432

รานองตอบว่า ท่านไม่แจ้งความคืนสิกข์ อย่าพักเจรจาเลยอันคนผู้ซื้อมะจานั้น
ยังจะใช้คนร่างผึ่งผายใหญ่มากกว่ามังฉาย นัยน์ตาเหลืองประดุจตาเสือแลหว่าง
หน้าผากนั้นมีรอยสักคล้ายรูปอุทาโลมหรือปิไซ่ ปะชันทุ่นฎีกีรับว่าใช่แล้วแต่ยัง
ไม่ทันจะถามต่อไป รานองก็ชักขึ้นว่า ส่วนคนผู้ซื้อมะบานั้นยังจะใช้คนร่างใหญ่
ยิ่งกว่าเจ้ามะจา โตเกินกันเกือบถึงเท่า ผมหยิกหยอยแดงทั้งศีรษะหรือปิไซ่
ปะชันทุ่นฎีกีรับว่าใช่ รานองหัวเราะด้วยเสียงอันดังแล้วว่า ถ้ากระนั้นเจ้า
มะอ่องก็คงรูปร่างสูงค่าขนาดมังฉาย แค่นี้เนื้อเกรียมกว่าใช่หรือไม่ ปะชัน-
ทุ่นฎีกีจึงว่า พี่ท่านจะแกล้งให้ข้าพเจ้าตายเสียด้วยความประหลาดใจหรือ วาน
ท่านไซ่ความโดยด่วนเถิด ข้าพเจ้าร้อนใจจะใคร่ฟัง

แล้วรานองก็เล่าให้ฟังว่า ตามลักษณะที่ท่านรับว่าตรงกับคนพวกนี้ เรา
พอจะคาดได้ว่า มะจานั้นคือจาเลงกะโบคั้งท่านไคยีนเรียก แลมะบานั้นที่จะเป็น
เนงบา ส่วนมะอ่องร่างผอมก็คงมิใช่คนอื่นนอกไปกว่าสี่อ่อง แล้วรานองก็ย้อน
ถามว่า อันคนทั้งสามนี้ ท่านแจ้งหรือว่าเป็นผู้ใด ปะชันทุ่นฎีกีว่ามีไค้แจ้งรานอง
จึงเล่าสืบไปว่า อันทั้งสามนี้เป็นทหารเสือของสำนักเมืองทองอุ ชะรอยทะเบง
ชะเวคี้จะแจ้งคุณวุฒิของคนทั้งสามนั้นเป็นส่วนตัว แต่ขอเดสึกราชย์ก็ยกย่องให้
จาเลงกะโบนั้นเป็นนายกกองช้าง เนงบาเป็นนายกกองพลเดินเท้า ส่วนสี่อ่อง
นั้นเป็นนายกกองม้า¹

-เนงบาเห็นรูปร่างเจ้าหนุ่มทรงทวยแฉ่มข้อยก็มีใจรักแล้วว่า ท่านอย่าปรารมภ์
เลยบุเรงนองนายทัพข้าพเจ้านั้น ใครได้ทำคุณด้วยครั้งหนึ่งก็จ้องจะทดแทนคุณอยู่ยิ่งจุจนาคะ-
ตะเซโบท่านนี้แล้วช่วยให้พ้นจากที่จำแปร บุเรงนองหรือจะไม่ยกไปอ้อมฮูท่าน²

-เจ้าหนุ่มจึงว่าข้าพเจ้ากลัวแล้วเมื่อก็ อเทคยา มิไคยีนหรือ เจ้าชีวิตชาวทองอุ
ผู้นั้นไม่เคยพลาดสิ่งหมายแลมาพลาดแล้วอุปมาเหมือนไฟตกต้องหญ้าแห้ง...แลพระทัยพระเจ้า
อยู่หัวองค์นี้ขณะความโกรธาไม่ก็รักข้าพเจ้าประหนึ่งรักตัวเอง มีหน้ากษัตริย์ผู้นี้ทองหญิง

¹ ไซคิ แพร์พันธุ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 349 - 350

² ไซคิ แพร์พันธุ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4 หน้า 1924

คราวแล้วใจอ่อน¹

2.3 โฉบทสนทนาเพื่อช่วยไถ่งานประพันธ์มีชีวิตชีวา น่าสนใจ ยาชอบมี
กลวิธีที่ช่วยให้บทสนทนาของตัวละครมีชีวิตชีวา น่าอ่านและน่าสนใจ ดังต่อไปนี้ คือ

2.3.1 โฉบทสนทนาที่คมคาย แฝงด้วยคติและให้ข้อคิดบางประการ
เช่น "พระเจ้าแปรก็ปลอมว่า เจ้าย่าน้อยใจเลย เราจะเลี้ยงมิให้น้อยหน้าพระเจ้า
ตะเบงชะเวตี้เลย มังฉงายก็สวนคำขึ้นว่า ทหารผู้ยอมให้เจ้ามันมีสองมือชื่อว่ายอก
ทหาร สตรีผู้ยอมให้ชายครองถึงสองก็มีชื่อยอกสตรี คำนี้กล่าวกันมาแต่เบื้องบูรพการ
พระองค์ยังมีแจ้งหรือ"² และอีกตัวอย่างหนึ่ง คือตอนมังทราทั้งรัชทายาท อันเป็นตอนที่
จะเกิดหรือบุเรงนองเตรียมตัวไปเยือนเยช่ายตามคำเชิญซึ่งแฝงไปด้วยแผนการร้ายของเจ้า
เมือง ก่อนออกเดินทางพระเจ้าตะเบงชะเวตี้ได้เสด็จออกนอกเมืองเพื่อส่งจะเกิดด้วย
พระองค์เองแต่เกิดเหตุอาเพศม้าขึ้นตระหนกและเย็นวิ่งจนวิ่งไม่อยู่ทำให้พระเจ้าตะเบงชะเวตี้
พิโรธนัก ดังความว่า

มังตราพิโรธม้าพระที่นั่งว่ามีอยู่ในบังคับ ก็มีพิกรอม้านำเสด็จแบ่ม้าจุหนตัน
ขึ้นำกระบานแล้วหวังเส้ให้ราชพาหนะโจนพุ่งไปเต็มแรง จะเกิดจำเป็นเร่ง
ฝีเท้าเข้าชะลอเป็นม้าเคียง แลที่ใดถึงเป็นที่เลี้ยวโค้ง จักรพรรดิโงหาญก็
มิได้ผ่อนฝีเท้ามา ทรงเลี้ยวกระทั้งม้าเอนนำกลัวอันตรายลมปะทะหน้าแลแล่น
กลบสองหูอื้อ จะเกิดตะโกนถามเอาจว่ามังตราจะรีบไปแห่งใด จอมคนพุกาม
ตะโกนตอบมาว่าเราเจ็บใจแต่ม้าประจำชายังบังคับมิได้ เราใครจะลองให้
ประจักษ์ว่าฝีมือค่อยลงหรือไร เจ้าหนุ่มก็ว่าบัดนี้ประจักษ์แล้วท่านยัง ช่มช้นเป็น
อันก็อยู่ แต่ข้าพเจ้าจะไปทางไกลหากจักต้องควบเหมือนแข่งเอารชบัลลังก์ ม้า
ข้าพเจ้าจะอ่อนกว่าดังเสียก่อน กษัตริย์หนุ่มยินฉะนั้นจึงค่อยเพลาม้าที่นั่งสงให้วิ่ง
น้อยแล้วว่าแก่สหายร่วมพระนมว่า ครั้นนี้เห็นกันแล้วช้างคู่อาชาคู่หลังเมียบ
ร่วมช้าง เหล่านี้แม้ท่านักก็อาจจับเป็น³

¹ ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7 หน้า 3956 - 3957

² ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 423

³ ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8 หน้า 5083 - 5084

2.3.2 ไข่มุกสนทนาที่แสดงอารมณ์ของตัวละครอย่างสมจริง เช่น ตอนนาคะตะเซโบริชาวทรางทวย ไข่มุกข้อข้อคาบของนาคะตะเซโบริ ค้วยท่าที่โอหังและ เจริญอย่างหยามเหยียด ทำให้นาคะตะเซโบริไม่พอใจ ในตอนนี้ตัวละครทั้งสองไข่มุกสนทนาที่แสดงอารมณ์ได้เป็นอย่างดี คือ

แล้วนาคะตะเซโบริจึงหันมาว่ากับไข่มุกว่า ถึงหากมันนี้เจ้าจะเรียกข้าว่าขอทาน ข้าก็ยังได้ชื่อว่าเป็นขอทานที่ดีเพราะเจริญอ่อนน้อมกับคนทั้งปวง เป็นคำสุภาพหาได้ทำให้ร้อนหูแก่ผู้ที่ได้มาฟังไม่ว่าส่วนตัวเจ้านั้นนุ่งห่มเป็นผู้ดีเสียเปล่า แต่ว่าจากนั้นมาทราบว่าสุนัขพูดภาษามนุษย์ได้ ก็คงจะพูดได้ไพเราะยิ่งกว่าเจ้าเสียซ้ำ คาบของเรา ๆ แจ่มแล้วว่าไม่ยอมขาย แต่เมื่อคนเคนตายเมืองหงสาวดีใครจะไ้เป็นแน่แล้ว จงถามเอาสิพระเข้ามาแลกเอาเถิด ไข่มุกได้ฟังดูก็เอือมเป็นที่สุด ร้องว่า ภูเป็นคนเคนตายแต่มีงจะเป็นคนตาย ภูจะเอาให้ไ้ทั้งชีวิตและอาวูของอ้ายทหารกเม็งจทรางทวยนี้¹

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือในตอนที่จะเกิดลอบเข้าพบตะละแม่กุสุมาในพระราชวังหงสาวดีนั้น ความแค้นที่สมอยู่ในใจทำให้จะเกิดกล่าวคำบริภาษตะละแม่อย่างรุนแรง คือ

อนาถเอ๋ย มิรู้ว่านี่กาตีเสวทรมคนโคสิงอยู่ในเรือนรูปลูกสาวพระเจ้าแปร เมื่อแอบออกโดยพิศวาสค้วยเรา ก็มีได้สำแดงว่าเป็นหญิงระริกร่านในรสถโลกีย์ ทั้งเมื่อเราเป็นโทษอยู่เมื่อวันแรมเดือนห้าเล่า นางนั้นก็ยังสั่งความอาลัยไปให้แจ้งเบื่อง ๆ แต่พอข่าวชาคตจนจากกันไม่ถึงสองเดือนสิ สัตินาตีสุกรชาคของปฏิภูตระรอยจะกลุ้มกจักเป็นที่ยิ่ง ลูกสาวพระเจ้าแปรสิ้นเราประโลม ก็เลี้ยวไปเริงรักค้วยชายอื่นสืบไป ละสัจจจากชายเดิมแล้วยังกล้าชิงชู้ของนางผู้นองไม่เกรงคนตินอีกเล่า เห็นว่าหญิงที่สิ้นอายุทั้งแผ่นดินจะมีแต่ตัวผู้เดียว แลเมื่อจะเกิดพูดตะละแม่ก็บิคนากันแค้นแสงอยู่ เจ้าหนุ่มขุนโกกรยังนึกบักเอามือนางที่บิเสียออกจากหน้า แล้วว่ากุสุมาทำให้เรากล่าวความแล้ว เมื่อเรากล่าวความแต่

¹ ไข่มุก แพร่พันธุ์ บุษณะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 593 - 594

ส่วนที่จริงจึงถูกใจคำตัว จะปิดหน้าร้องไห้ละอิกละอมอยู่ไย¹

การใช้บทสนทนาที่แสดงอารมณ์ของตัวละครอย่างสลับจริง เพื่อช่วยให้บทประพันธ์ มีชีวิตชีวาเป็นที่น่าสนใจ อีกลักษณะหนึ่งคือ การใช้อารมณ์ขันในลักษณะการพูดแบบสัพยอก และยั่วเย้าเพื่อช่วยให้บรรยากาศในเรื่องดีขึ้น ผู้อ่านก็จะได้มีโอกาสคลายความตึงเครียดและ ทำให้เกิดความสุขสนุกสนานยิ่งขึ้นด้วย เช่น

จะเค็ลแจ้งว่าจา เลงกะโบสันทักเชิงความยุ่งกว่าตัวก็ไวใจให้นั่งคอข้าง แล้ว สัพยอกเพื่อนตายตัวว่า สังเวชแต่นายกองข้างเมืองทองอุ สั้นตะบิดแล้วลงคล่อง ข้างเถื่อนขายชาวบ้าน จาเลงกะโบก็สวนคำว่าทั้งนี้เพราะอะไรเล่า มิใช่เป็น โทษเพราะสตรีชั๊กหรือ แต่ว่าการคล่องข้างกลางแปลงดังนี้ ก็จัดเป็นเครื่อง เล่นสำหรับท่านอย่างหนึ่ง บุเรงนองแม่ทัพใหญ่อย่าสนใจเลยว่าจะมาเป็นคน หึ่งบาตอยู่ท้ายข้างแล้วทั้งสองก็หัวเราะกันขึ้น²

เจ้าหนุ่มกล่าวกระนั้นก็ขยับจะลุกจากที่นั้น ลี้องคนคะนองอยู่จึงกเคเพล่าเจ้าหนุ่ม ไว้มิให้ลุก แล้วว่าการแผ่นดินเป็นการลับ ท่านยังอ่านให้ประดาข้าพเจ้าในที่นี้ พังไคแล้ว สิหนังสืออีกฉบับหนึ่งที่สำคัญน้อยกว่าการแผ่นดินเปิดออกดูกับพังอีกเป็น ไร ข้าพเจ้าพิเคราะห์ที่ท่านขณะเพ่งลายหนังสือไปหลังเห็นสีหน้ามี เลือดปากกล่น ประหลาดก็ใจเต้นอยากรู้เนื้อความ เจ้าหนุ่มจึงว่าการแผ่นดินบางข้อก็ควรแก่ ข้าแผ่นดินรู้แต่หนังสือนี้มีเนื้อความสำหรับรู้กันสองต่อสองไม่อาจเปิดให้ผู้อื่นรู้ เพราะมาแต่ทะเลแม่เมืองทองอุ ลี้องแสร์ว่าให้แจ้งเสียกระนี้ใครจะบังอาจ ละล้งไปสอรู้เล่า คนในที่นี้ยินลี้องชักเอาจนความแตกก็พากันหัวเราะขึ้น เจ้านายทัพช่วยแก้ไขไม่อาจลุกไปอ่านโดยลำพังก็แคะยนิกลูก่อหน้าคนเหล่านั้น³

¹ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3 หน้า 1362

² โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2 หน้า 1157

³ โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7 หน้า 4144

นอกจากนี้การใช้อารมณ์ขันยังเกิดขึ้นจากการใช้คำพูดของตัวละครเองอีกด้วย เช่น "ข้าพเจ้า (จะเค็ด) นั้นถึงแม้ไม่เคยชลาศต่อการอื่นก็ดี แต่การอันจะบอกถึงน้ำใจรักของตัวแก่ตะละแม่นั้นชลาศนักเอ๋ยปากใบออกแล้ว"¹ (จะเค็ดกล่าวกับตะละแม่จันทรา)

2.3.3 ใช้บทสนทนาที่มีลักษณะชักนำหรือจูงใจให้อ่านและผู้ฟังมีความเห็นคล้อยตามได้ บทสนทนาในลักษณะนี้ มีดังนี้ คือ

1) บทสนทนาหวานล่อมที่มีการเปรียบเทียบและสรุปความ เช่น ตอนนาคะตะเชโบริชาวทรวงหอย รับอาสาจะเป็นผู้สืบทอดของตะละแม่จันทราให้จะเค็ดซึ่งอยู่ที่เมืองแปร์ไค้ทราบ การครั้งนี้ตะละแม่จันทราได้กล่าวกับกันทิมว่า "เราขอบคุณกันทิมมาเมื่อนัก ครั้งนี้เป็นภารกิจใหญ่เกี่ยวแก่ความจะเป็นจะตายของคนผู้หนึ่ง แต่คนนั้นมันเป็นอันตรายเมื่อใดเมื่อนั้นก็เหมือนหัวใจเรากับลงไปด้วย เราประมาณราคาคนผู้นั้นยิ่งกว่าราคาชีวิตของตัวเอง ฉะนั้นกันทิมช่วยทุกข์ครั้งนี้เหมือนทำคุณไว้กับชีวิตถึงสองชีวิต"² และอีกตัวอย่างหนึ่ง คือ ตอนที่ตะละแม่กุสุมาเจรจาทวนล่อมให้จะเค็ดเปลี่ยนใจเป็นฝ่ายเมืองแปร์

ตะละแม่กุสุมาถือว่าสมเด็จพระราชาธิบดีท่านยิ่งนัก แต่ถ้าจะเปรียบเทียบเอ็นดูระหว่างพระเจ้าแปร์กับพระเจ้าคองกูแล้ว มันท่านจะพึงพิจารณาโดยสติปัญญาอันสูงส่งแล้ว จะเห็นว่าคุณค่ามิได้เสมอกัน พระเจ้าแปร์คูที่จะมีนี้ หนักคึกกว่าตะเบงชะเวตี้เสียซ้ำ

เพราะว่ามังกรรักท่านก็โดยเหตุที่คืบมนร่วมตัว ความสัมพันธ์กันแต่เล็กแต่น้อยคอกที่ทุ่งพระหัยเจ้าอยู่หัวล้นคำให้รักท่าน อย่างคำโบราณว่าลูกโคกับลูกเสือร่วมนมกันมาแต่น้อยเติบโตแล้วเสือก็ไม่ทำอันตรายโค ทั้งนี้ใจสัตว์ทั้งสองเพิ่งถึงส่วนก็แล้วรักใคร่กันหาถูกไม่ วิสัยจิตมนุษย์ย่อมรักสิ่งที่อยู่ใกล้มากกว่าอยู่ไกล พระเจ้าตะเบงชะเวตี้บำรุงเลี้ยงท่านก็โดยนัยอย่างข้าพเจ้าพรรณานี้ ส่วนเสือแลโคนั้นมิได้เคยรู้จักมักคุ้นกันมาแต่ก่อน ชอบที่เสือจะตะครุบฝ่ายที่

¹ ไซคี แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 361

² ก. หน้า 578

หย่อนกว่าตั้งว่าเป็นกักบาหารเสีย แต่หากเสือนั้นมิได้ทำร้ายกตัญญูอารีแก่โค
ณนี้ ข้าพเจ้าก็เห็นว่าไมตรีระหว่างข้ออุปมาครั้งหลังนี้มีน้ำหนักยิ่งกว่าครั้งแรก
ซึ่งจะเกิดท่านหลวมตัวเข้ามาเป็นคนทั้งชาวศึกในราชสำนักแปรสมเด็จพะราช
บิดาแจ้งแล้วมิได้ถือโทษทำเอาตามอาชญาศึกกลับบำรุงเลี้ยงท่านให้พร้อมด้วย
อุปโภคบริโภคทั้งนี้ จะเกิดท่านก็เป็นผู้ทรงบุญงามองไม่เห็นงามในน้ำพระทัย
พระเจ้าแปรยิ่งกว่าพระเจ้าของอุหรือ แม้หากจะคิดกันไปอีกสถานหนึ่งชะรอย
เบื้องบูรพชาตินั้น วิชาสนาท่านกับสบเด็จพระราชบิดา คงจะได้เคยบำรุงซึ่งกันแล
กันมาเป็นแท้ จาคินี้จึงโปรดปรานท่านทั้งที่รู้ว่าเป็นศัตรู น้ำจิตพระเจ้าอยู่หัว
เมืองแปรใสสะอาดถึงปานนี้ ควรที่ท่านจะเกิดสวามีภักดีแก่พระองค์ให้ถึงขนาด¹

2) บทสนทนาที่มีเหตุผลอันสมควร เช่น ตอนพูดปากเอก ตะคะฉุ
เป็นพูดแสดงไมตรีจากบุเรงนองในลักษณะที่ให้ฝ่ายแปร เข้ากับฝ่ายของอุอย่างสนิทใจ
โวหารพูดตะคะฉุทำให้พระเจ้าแปรต้องสับสนวุ่นวายพระทัย แม้จะเลื่องคำของพูดแต่ก็ไม่
อาจทำอะไรได้จึงปรึกษากับรานอง รานองได้เสนอข้อคิดที่มีเหตุผลน่าฟังหลายประการ
ถึงความตอนหนึ่งว่า

บัดนี้ตะละแมนผู้เป็นสายสนิทในราชวงศ์แปรก็ปองใจแก่ชาวทองอุชูพิศวาสเดิมแล้ว
เมืองหน้าเมืองบุญพระเจ้าอยู่หัวสิ้น หากเราคบข้างหงสาวดี ๆ จะถือเป็นญาติ
ไหนเลยจะยอมวางมือจากแปร รังแต่จะอุบเอาเป็นแผ่นดินของข้าเสียฝ่ายตะละ-
แมนอยู่ข้างบุเรงนองเล่า ก็จักคิดการเอาเมืองพระราชบิดาคืน เบื้องนั้นเลือก
ในอกพระเจ้าอยู่หัวท่านจะได้ร่อนแล้ว ยังชาวแปรทั้งปวงจะได้ร่อนอีกเหมือนว่า
ปลุกเรือนแล้วยกเรือไปจอด กว่าจะได้รูปเรือนสมความคิด เนื้อไม้ก็ชำล้นงาม
ส่วนการจะคบข้างทองอุเหมือนสงรากเสม้นแล้วไม่รู้จัก ปะกับไม้ไผ่ผา นับ
วันค่อยแต่งเสริมเติมก็จะได้เรือนงาม อนึ่งหรือว่าจะข้างสุกเอาเผากิน เรา
ปักไมตรีของอุ ๆ จะรู้เข้ามาค่ออุทักเอาเมืองเราไว้เป็นที่มั่นในวันสองวันนี้

เป็นแท้ แต่ถ้าเราขัดขวางหงสาวดี ๆ ทุกวันนี้เหมือนหนูไก่อื่นแมวก้นแต่รักวัง
ตัวมันไว้ไหนเลยจะกล้านำต่ออีกด้วยแปร ทั้งนี้ไม่ว่าจะมองสั้นหรือมองยาวก็ไม่
สมควรที่จะก่อสงครามด้วยตัวของมันเอง โบราณจารย์ย่อมกล่าวไว้ เมื่อใด
การสงครามจะให้ผลสามประการ คือดินแดนหนึ่ง มิตรหนึ่ง แลทรัพย์สินหนึ่ง
เมื่อนั้นจึงควรทำสงคราม ก็แหละเราจะก่อสงครามด้วยตัวของมันเข้าพเจ้ามอง
ไม่เห็นเราจะได้อะไรจากของกู นอกจากเปล่าเปลืองตัว¹

3) บทสนทนาที่ใช้จิตวิทยา เช่น ตอนปากแฉกไว้กับแสงหน้าผา

จะเกิดพาทหารประชิดหงสาวดีเพื่อเจรจาขอตัวไปพยุคือ เมื่อได้ตัวไปพยุคืนสมปรารถนา
แล้วก็คิดอพยพกลับคืนเมืองแปร แต่เพื่อเป็นการรักษาน้ำใจทหารหาญของนครจึงชุมนุมทหาร
แล้วประกาศว่า

บัดนี้ข้าพเจ้าก็พาท่านผู้กล้ามาเห็นกำแพงหงสาวดีเป็นขวัญแก่ตาไว้แล้ว แต่จะรู้
รู้เข้าทำการต่อสู้ด้วยหงสาวดีเห็นว่ากำลังเราน้อยกว่าน้อยเท่าที่ค้างอยู่ได้ใน
ปัจจุบันนี้ ก็เพราะหงสาวดีหวาดว่าเรามีคนมากออกอีกข้อหนึ่งเราถึงหุงหันสาวดี
ตกปลายแล้ง มิใช่จะได้ฝนไม่เหมาะแก่ฤดูกาลอันจะตั้งทหารประชิดเมือง แต่
ข้าพเจ้ารู้ใจทหารของกูทุกคนว่ามารู้กำลังข้างตัวน้อย แต่ความทะนงองอาจ
ในฝีมืออันมีอยู่มากหลาย เพื่อนเราชาวทองอุคงใคร่จะปากฝีมือแก่ทหารหงสาวดี
ไว้ หากขัดด้วยสองข้อข้างต้น ข้าพเจ้าจะนำท่านเข้าหงสาวดี ณ บัดนี้ยังไม่
ไค่ก่อน รอไว้แล้งหน้าเกิดผู้กล้าชาวทองอุคงจะได้ต่อสู้ด้วยหงสาวดีสมใจ²

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ ตอนสาวสนสำคัญสองฉบับ จะเกิดเขียนจดหมายปากถึงนาง
อเทยหาไว้กับทะเลแม่จันทรา และขอให้ทะเลแม่จันทราว่ากล่าวไปยังทะเลแม่กุสุมาธาดา
รองซึ่งหึงหวงและกีดกันนางอเทยหาเป็นที่สุดด้วย จะเกิดได้ใช้จิตวิทยาในการรอนงค์นี้ คือ

อนึ่งข้าพเจ้านี้ชั่วนักที่เป็นคนใจอ่อน เรื่องงอมกระนั้นปะหน้าอเทยหาถืออาชญา

¹ ใจดี แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3 หน้า 1798 - 1799

² ก. หน้า 1831 - 1832

ในอกไม่รอดแล้ว จึงขอขอให้จันทราเป็นคนเจ้าการ กุสุมานั้นข้าพเจ้าเป็นคนครองเสียอีก แต่นางนั้นเคารพข้าพเจ้าน้อยเสียกว่าน้องท่าน แม่เอนปากคำหนึ่งว่าอเทยยามาร่ำไห้จนอกเอ็นดูมิได้จึงเอนปากขอมา น้องท่านว่าเท่านี้กุสุมามิอาจจัดการทั้งปวงย่อมสำเร็จลงโดยง่าย ข้าพเจ้าวอนเอาเมียจากเมียรักทั้งนี้ พิเคราะห์แล้วทั้งคนวิถิตารคนแก่ถึงคราวจนแล้วแม่อย่าไ้คำหนีเลย¹

2.3.4 ไข่มุกสนทนาที่เหมาะสมกับฐานะและบทบาทของตัวละคร เช่น นางโชติภรรยาปะชันหุ่ญฐนพลแปร เป็นตัวละครสูงอายุที่มีความสุขุมและรักสงบมีคำพูดที่สละสลวยและฐานะของตัว ส่วนนางโชติภรรยาผู้มีความหยิ่งทะนงในสายเลือดของบิดาจึงมีคำพูดที่อาจหาญอยู่ไม่น้อย ถึงความที่ว่า

ถึงในปะรำนันแล้ว เจ้าหนุ่มเห็นหญิงสูงอายุนั่งอยู่กลาง นางผู้รุ่มริมนชานาธิกา ปะชันอยู่เคียง แลรานองก็นั่งตรงนางสูงอายุนั้น เจ้าหนุ่มหมายสำคัญว่าคงไม่ผิดไปจากภรรยาปะชันหุ่ญฐนแล้ว ก็กระพุ่มมือสาแดงคารวะแก่นางนั้นแล้ว ข้าพเจ้าพิเคราะห์ว่าท่านเป็นญาติสนิทกับขุนพลหรือมิใช่ รานองมหาอุปราชก็ตอบแทนว่า ใช่แล้วนี่คือแม่นางโชติภรรยาปะชันหุ่ญฐน นี่โชติภรรยาผู้นี้บุตรกล่อข้าพเจ้า นางโชติปรับใจแล้วก็เจรจาตามฐานะผู้ใหญ่กว่า ข้าพเจ้ายินแต่ชื่อท่านปรากฏแก่เนื้อตัวมิได้เคยเห็น เพิ่งปะวันนี้พิเคราะห์แล้วคมสันได้ลักษณะคนมีบุญ ส่วนอีกท่านหนึ่งเคียงท่านนั่งขาวดูจกนั้นนายนพการทองดูเหมือนกันเจ้าหนุ่มก็รับว่า โชติพการทองแล้ว จาเลงกะโบนายพยุภพที่ชายข้าพเจ้าเองนางโชติก็ว่าชื่อจาเลงกะโบนายทองข้างไคยโนว่าเป็นบุตรตะคะญี คือท่านผู้นี้เองหรือ พการทองชื่อลั่นก้องไพศาล แค่วัยล่อนอยู่ทุกผู้แลนางโชติปลงกล่าวความทั้งนี้แล้วน้อยใจว่า ปะชันสาปีคนอายุสูงกว่าหลายรอบแล้วไม่บังควรจะแพ่คนคราวลูกหลานเลย ถูกคิดดังนี้แล้วนางโชติพอจะสร้างน้ำคำก็ให้ซ้ำอีกแล้วว่า เมื่อพูดถึงการพการ ข้าพเจ้าก็อดคิดถึงปะชันผู้มีพระคุณแก่ตัวเสียนั้น

¹โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7 หน้า 3967 - 3968

มิได้ รานองก็ช่วยปลอบว่า แม่นางโง่ซื่อสมควรจะหยุดโศกเสีย เหตุทั้งสิ้น
ล่วงไปแล้ว จะเก็บเอามาใส่ใจก็枉แต่จะทรมานใจ ประชันตายได้ขึ้นมหาสมุทร
ก็ปรากฏไปชั่วเกียรติเมืองแปรงนี้ควรจะเอามาหักความอาลัยเสีย นางโง่ซื่อ
อยู่ข้างมารคาก็กล่าวขึ้นในท่ามกลางนั้นว่า ข้าพเจ้าอาศัยท่านประชันปีคานั้นยัง
ไม่เท่าเสียตายที่ตัวเกิดมาเป็นสตรี¹

การใช้บทสนทนาที่เหมาะสมกับบทบาทของตัวละคร อีกตัวอย่างหนึ่ง ได้แก่ บทบาท
ของสีอ่องในตอนปะทะกับสอพิณยา สีอ่องผู้มีลักษณะนิสัยชอบสนุกคะนองและชอบเข้าหา
เพื่อนอยู่เป็นนิจ ได้ใช้กลยุทธ์ในการยั่วให้สอพิณยาโกรธจนลืมตัวได้ด้วยบทสนทนาที่เสียด
แทงใจสอพิณยา คือ

แต่เจ้าจะเหวี่ยงนายกองมาก็กดทวนสอพิณยาราไว้ แล้วว่า เข็มมหาอุปราชา
หงสาวดีเบนไปหาบุตรนางเอกลี คนผู้นั้นมิใช่ใครอื่นเป็นคนใกล้ชิดละละแม่เมือง
แปรงที่ท่านยังมีใจระลึกถึงทะเลแม่แล้ว ยามปะทะทวนอย่าแทงบุตรนางเอกลี
เพราะคนผู้นั้นเป็นสุกที่รักแห่งทะเลแม่เมืองแปรงชายผู้นั้นเจ็บไข้อยู่แล้วเป็นเครื่อง
ให้ทะเลแม่ถึงวล²

2.3.5 ใช้บทสนทนาที่มีลักษณะเป็นการโต้คารมหรือสนทนาย้อนความกัน

เช่น ตอนลูกหลวงเยียมไข ทะละแม่กุสุมาได้พบภาพที่นางอเทคยาคำดังกัมลงรูปหน้าผาก
มึงฉาย จึงกล่าวเยียนางอเทคยาว่า

นี่หรือมรรยาทราชกุมารี มิเหี้ยมกับหญิงชาวตลาดแล้วประมาณว่าจะทรมานเสีย
กว่าอีกข้าวิสัยสตรีนั้นยอมหนักอยู่ด้วยความระอาวย เมื่อชายรุกเร้าจะเข้าถึง
ตัวมีแต่คอยปกป้อง แค่อเทคยาน้องเราสือย่ำว่าแต่จะมัดเลยในท้องอันเป็นที่
กระจำงแล้วยังเป็นฝ่ายยั่วสวาทชายก่อน ฝ่ายข้างคนผู้ชายนั้นเล่าอย่างอาบก็มี
ได้เกินหญิงหนาแน่นอยู่ด้วยความมัวเมาในรสโลภก็ย ึงเห็นว่ารสสามกอันเกิด

¹ โชติ แพร่พันธุ์ บุษณะสิบทิศ เล่ม 4 หน้า 1937 - 1938

² โชติ แพร่พันธุ์ บุษณะสิบทิศ เล่ม 3 หน้า 1848

แต่หญิงรูปคนนั้น เลิศกว่ารสของคุณธรรม จึงหลับตากระหยิ่มยิ้มอยู่แต่เกิดมาเราไม่เคยพบแต่ไม่เคยคิดว่าจะได้พบ แต่พบแล้วก็เกิดความสังเวชใจ ดูหรือต่อหน้าเราขณะนี้ยังเกาะกุมกันไว้ไม่วางมือ¹

ในครั้งนั้นนางอเทยยาได้โต้การมกกับตะละแม่กุสุมาว่า

ซึ่งที่ท่านว่าข้าพเจ้ามีมารยาทไม่ผิดชาวตลาดนั้น ก็แล้วปากคอของท่านนั้นแยกไปจากชาวตลาดหรือข้าพเจ้านั้นไม่บริบูรณ์ด้วยมารยาทราชนุมาริ ก็เห็นจะทรงข้อที่เพ่งเล่ห์ตามเชิงหญิงไว้ได้น้อยกว่าที่ท่าน ข้าพเจ้าประสงค์ความจริงยิ่งกว่าประสงค์จะครอบความจริงไว้ด้วยเล่ห์แลสมรยาทฉะนั้น เมื่อข้าพเจ้ามีใจรักก็ต่อมึงนงายขุนวังจึงมิได้รอรัง ยืมเล็กยืมน้อยคอยเชิงให้ขุนวังเบนหน้าเข้ามาก่อน กุญแจอย่างหนึ่งที่ท่านได้ทำไปแล้วขณะเรียนพิณกับท่านมึงนงายนั้น อีกสถานหนึ่ง ข้าพเจ้ามิได้เผลอไปนั่งเคียงชายทั่วเมือง ขุนวังเป็นชายคนเดียวกับที่ข้าพเจ้าปลงใจสวามีรักก็ข้าพเจ้าจึงมานั่งชิดชายผู้นี้ แลเมื่อนั่งใกล้พิจารณาชายผู้นี้ยามบ่วงชิดเมื่อคอกใจอย่าให้สงสารมิได้แล้ว ฉะนั้นเทพคาฟ้าดินจึงรู้ว่าที่ข้าพเจ้ากระทำการผิดหญิงกล้าก้มลงจูมพิณขุนวังนั้นหาใช่ความเร่าร้อนในโลกีย์รส เกิดแต่เวทนาอารมณ์แลความสุขจิตคอกใจให้หลั่งไป²

ตอนโมกข์บริสุทธิ ตะละแม่จันทราหน้าใจจะเค็ด ดังความว่า "อาการท่านบอกชี้ว่าท่านรักคือนางโน้นแลยอมให้ใครหมั้นมิได้เลย จะเค็ดบรรพหญิงนั้นไว้ในที่สูง ข้าพเจ้าก็จำศีลไว้ให้จากท่านเสียเอง ความเสียใจที่ได้ข่าวว่าท่านไปผูกพันหญิงอื่นยังไม่เท่าที่เห็นว่าท่านรอนรนป้องกันราคีหญิงนั้นเมื่ออยู่ลับหลังนาง"³ จะเค็ดกล่าวตอบย้อนความไต่อย่างคมคายว่า "แม่น้องท่านแค่นเพราะคิดข้อนี้กระไรไม่คิดให้ไกลออกไปบ้างว่า ข้าพเจ้ารักนางโน้นเพียงน้อยวันยังป้องกันนางแล้วถึงที่จันทราบ้าง แม้นใครมาหมั้น

¹ ไซติ แพร่พันธุ์ บุษณะสิบทิศ เล่ม 2 หน้า 733 - 734

² คุ. หน้า 735 - 736

³ ไซติ แพร่พันธุ์ บุษณะสิบทิศ เล่ม 5 หน้า 3043

ข้าพเจ้ามีข้าเสียในทันทีหรือ"¹

ตอนปรับความเข้าใจ บุเรงนองปรับความเข้าใจกับมังตรา มีการใช้บทสนทนาที่รุนแรงและย้อนความกัน เช่น

ข้าพเจ้าผู้ทำการเอาชีวิตถวายในราชการพระเจ้าอยู่หัวทุกวันนี้ ถึงลาภยศอย่างอื่น ก็มีไฉนดีเสมอด้วยตัวได้มีส่วนทำให้อาณูภาพแลมารมีท่านกระเถียงไปไกล ฉะนั้นการจึงสมควรที่จะก่อความริษยาข้าพเจ้าให้เกิดขึ้นในดวงจิตหรือ จอมคนไม่คิดว่าฝ่ายหนึ่งจะกล้าชี้เอาใจคำซึ่งหน้ากระนั้น เคยแลอ่านาจที่เกิดกับบารมีถึงมืออยู่ ก็เหมือนปลาไปสิ้น ประหม่าครั้นคร้ามแก่บุเรงนองเป็นครูแล้ว แสร้งใส่กิริยาโกรธหวังจะพรางที่พริ้งพริ้วภายในแล้ว เราเป็นใหญ่กว่าคนทุกผู้ในแผ่นดินแล้ว แลหรือจะริษยาคนในแผ่นดินเรา²

2.3.6 ใช้บทสนทนาที่มีลักษณะชักชวน บทสนทนานี้มีลักษณะชักชวนหรือยอความในชั้นแรกแล้วพลิกความเป็นชักแย้งไม่เห็นด้วยหรือแสดงความคิดเห็นใหม่อย่างมีเหตุผลและมีน้ำหนักน่าเชื่อถือ เช่น

ตอนยุทธหัตถี พระเจ้าแปรโกรธแค้นตะคะตะญีบุตรของกู ที่เจรจาองอาจ แยะหยันก้าวร้าวพระองค์ จึงสั่งให้ประจานตะคะตะญีโดยการสีกหน้าผากตะคะตะญีมีใจความว่าเรารับต่อยุทธด้วยจะเด็ดโดยคชยุทธในวันมะรืนนี้

รานองเป็นคนสุขุม รู้ว่าตะคะตะญีกล่าวความตรงตามลักษณะโวหารพูดแล้ว จึงพูดบายเบี่ยงให้ต้องพระทัยพระเจ้าแปรว่า

โทษซึ่งพระองค์จะคิดเอาแก่นายทหารของกูขณะนี้ เพียงแค่สีกหน้ายังเพียงเบา กว่าความผิดที่กระทำไว้ 100 เท่า ข้าพเจ้าไม่ทูลขอภัยโทษให้คนนี้ในฐานะที่กระทำความผิดออก แต่ทว่าในฐานะตะคะตะญีเป็นทูตมาพูดเนื้อความทัฬหาล่วงเกินประการใดก็ตาม แม้นเอาโทษแล้วจะผิดวิสัยพระมหากษัตริย์จอมคน แลผิด

¹ ไซติ แพร่พันธุ์ บุษณะสิบทิศ เล่ม 5 หน้า 3043

² ไซติ แพร่พันธุ์ บุษณะสิบทิศ เล่ม 8 หน้า 4908

ประเพณีหัวเมืองซึ่งจะกระทำยุทธนาการแก่กัน อนึ่งเล่าแม่จะนับเอาทัพของอุ
เป็นพดกัณฑ์ประหนึ่งคันไทรมียอดตระหง่านแลถึงย่อยลงมานั้น จะพันแต่เพียง
รากไครากหนึ่งที่ย่อยย่อยลงมาจากลำกิ่งจะอาจทำให้ลำต้นเฉากหักหาไม่ ฉะนั้น
ขอพระองค์จงงกโทษทุกของอุนี้เสียเถิด คอยแต่วันสำคัญจะชุกรากแก้วขึ้นมา
สับ รากน้อยก็จะพลอยเฉากายไปเอง ไหน ๆ เราก็จะทำศึกด้วยของอุเป็น
การเค็ดชากลงไปในวันมะรืนมะรืนนี้แล้ว มันทำประจานตะคะตึกกลับไปถึง
นั้น จะดูเป็นเชิงว่าพระเจ้าแปรเป็นคนเจ้าโมโหจนละเมิดประเพณีศึก¹

และในตอนคำสารภาพของผู้ผิด จะเกิดไคล่ล่าวกับพระเจ้าตะเบงชเวตตี้ว่า

หนันข้าพเจ้าหมานางนี้ประหนึ่งเป็นตายไม่ขอพลากกันแล้ว ครั้นปัจจุบันนี้
ตระหนักว่า ความที่รักหญิงนั้นเป็นเหตุให้สองท่านที่ข้าพเจ้าเคารพสูง ได้
ร้อนรำคาญสาหัส ข้าพเจ้าจะขอรับที่ทุกข์ทรมานเสียเอง อันใจที่ได้รักนาง
โน้นศักดิ์จริงแล้ว แต่ความสัมพันธ์อันมีต่อกันปรากฏแก่ตาผู้อื่นเป็นเครื่อง
ภายนอกแลย่อมตัดได้ ข้าพเจ้าจะตัดให้ประจักษ์แก่พระมหาเถรแลพระเจ้า
ของอุไค้ แต่เมื่อใดข้าพเจ้าไคล่ล่าวคำสาบานเป็นอันขาดข้างอุสุมา เมื่อนั้น
ขออุลพระเจ้าอยู่หัวไว้ว่าเหมือนคนไม่มีใจ ถูพระเจ้าของอุเลี้ยงก็เลี้ยงข้าพเจ้า
ไค้ชั่วเพียงเวลาหน้าศึก แต่กระนั้นจะเลี้ยงอย่างทวนายมังคับหัทก็เลี้ยงมิไค้
เพราะอารมณ์ข้าพเจ้าเบื่องนั้นจะโหดเหี้ยมสมควรแก่ตำแหน่งทหารหน้าเป็น
กองแล่นเข้าหาข้าศึกก่อนสถานเดียว ข้าพเจ้ากลัวว่าออกมา ทั้งนี้มิใช่เพื่อง
ในวิทยาการว่าพระเจ้าอยู่หัวจะง้อ แต่ว่าโดยความจริงในดวงจิตวิสัยคนสิ้น
รักแล้วก็สิ้นคิดเป็นเงาตามตัว²

¹ ไซติ แพร่พันธุ์ บุชนะสิบทิศ เล่ม 2 หน้า 1010 - 1011

² ไซติ แพร่พันธุ์ บุชนะสิบทิศ เล่ม 6 หน้า 3254 - 3255

ฉาก : เวลาและสถานที่

กุหลาบ บัลลิกะมาส ให้ความรู้เกี่ยวกับคำว่าฉากไว้ว่า "ในบทละครคำว่าฉากหมายถึงเวทีและส่วนประกอบเวทีตามเนื้อเรื่อง แต่ในนวนิยาย เรื่องสั้น หรือนิทาน มีความหมายกว้างกว่า คือหมายถึงสถานที่ และเวลาที่เรื่องนั้นเกิดขึ้น"¹

ในการศึกษาเรื่องฉากในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศครั้งนี้ ได้กำหนดความหมายของคำว่าฉากว่าหมายถึงรวมถึงเวลาและสถานที่ ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การสร้างฉาก ผู้ชนะสิบทิศเป็นนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ที่ให้ความรู้ลึกซึ้งจริงในเรื่องเวลาและสถานที่ได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะยาขอบได้สร้างฉากขึ้นอย่างรัดกุมและเหมาะสมกับเหตุการณ์ในเรื่องโดยอาศัยความรู้ทางประวัติศาสตร์ ประกอบกับจินตนาการอันกว้างไกลของยาขอบเอง เป็นเครื่องช่วยในการกำหนดฉากให้มีความสมจริงแม่นยำและถูกต้องชัดเจน

การสร้างฉากให้มีความสมจริงนี้ ยาขอบมีวิธีการต่าง ๆ หลายประการ คือ กำหนดเวลาให้คล้ายตามเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ เพื่อสร้างความสมจริงในด้านเวลา เช่น "เมื่อนั้น พระพุทธกาลล่วงไปแล้ว 2073 พรรษา เมงกะยินโย ทั้งตนเป็นกษัตริย์ ทรงนามพระเจ้าสิริชัยะสุระยกเศวตฉัตร ขึ้น ณ เมืองทองอุ"² และ "เพลาที่พระเจ้ามหาสิริชัยะสุระผ่านราชสมบัติกรุงทองอุมาได้ 45 พรรษา พระอายุล่วงเข้า 69 ขึ้นเดือน 8 ประชารมีอันเป็นกระเสาะกระแสะ"³ อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ

เมื่อพุทธศาสนาพุทธมาถึง 2074 พรรษา... ครันอุมาคำหนึ่ง เดือน 11 ราชองมุขอำมาตย์เมืองแปร อันไปเยี่ยมเมืองทองอุ จึงกลับมาแจ้งข่าวเมืองทองอุแก่พระเจ้าันระบึกผู้เป็นเจ้านายคนว่า บัดนี้เมงกะยินโยมหาสิริชัยะสุระถึงกาลทิวงคตแล้ว มังตราพระราชบุตรอันอายุเพิ่งพัน 15 ปี ขึ้นเถลิงราชสมบัติแทนเฉลิมพระนามว่า พระเจ้ากะเบงชะเวต รัชมอบเศวตฉัตรเมือง

¹กุหลาบ บัลลิกะมาส วรรณคดีวิจารณ์ หน้า 110

²โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 1

³ก. หน้า 42

ทองอุสึบไป¹

นอกจากการกำหนดเวลาให้คล้ายตามเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ดังกล่าวนี้ ยาชอมยังสร้างความสมจริงในค่านเวลาโดยการบรรยายฉากให้สัมพันธ์กับช่วงเวลาที่มี เหตุการณ์เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี เช่น ตอนตะเบงเซเว่ที่ถูกทวน พระราชเทวี ทะละ-แม่จันทร์ และแม่นมเลาชีไปเยี่ยมพระเจ้าตะเบงเซเว่ที่บริเวณโรงทหารในเวลาพลบค่ำ เมื่อสนทนากันพอควรแม่นมเลาชีก็ ซึ่งมาเฝ้าอาการอยู่ก่อน ได้ชวนตะละแม่จันทร์ ออกไปเดินเล่น ความในตอนนี้ยาชอมได้บรรยายฉากให้สอดคล้องและสัมพันธ์กับเวลาที่ มีค่าแล้วได้อย่างสมจริงยิ่งนัก คือ

แสงเชิงเห็นตรงที่พระเจ้าอยู่หัวของอุตือเอาเป็นที่บัญชาพลนั้น ถือปูนประกอบขึ้น เป็นปราการสูง แลตั้งอยู่บนกำแพงเชิงเห็นเมืองทองอุ ข้างนอกกำแพงเมือง แลไปก็เห็นบุทบริเวณถนัด แลตกกลางข้างขึ้นเดือนขึ้นถึงดวงกระนี้มองไกลไป นอกกำแพงเมืองจนกว่าจะสุดเขตทุ่งทองอุแล้วอาจเห็นแนวค่ายซึ่งวะข้าศึกถนัด หากหันมาดูในเมืองเล่า เบื้องล่างเชิงเห็นนั้นลงมาก็จับบริเวณเหล่าทหารเหล่า ม้าช้างศึกมาตราว่าไม่แต่งเครื่องครมก็ยังชุมนุมกันคอยเฝ้าเหตุเกิดฉุกเฉิน แสง เพ็งจันเกิดแต่ทหารสูไฟให้ม้าช้างทางค่านหนึ่งแห่งบริเวณนั้นแล้ว ก็ดูเรื่อง เป็นระยะอยู่ดูงาม ตะละแม่เมืองทองอุกำเนิดแต่อกกษัตริย์ หากการทหารใช้ การโดยตรงแห่งเพศตัวก็ยังอดนิยมโดยวาสนาเสียมิได้²

พรรณนาให้รายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่อย่างชัดเจน ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพ ได้อย่างแจ่มชัด ทั้งเป็นการสร้างความสมจริงในค่านสถานที่ด้วย เช่น

แลบัดนั้นถึงพิคเขาม้าขึ้นเนินปีเท่าเพลาลง เจ้าจาเลงกะโบม้าน้ำก็ว่าถึงที่ เราแล้ว แลจาเลงกะโบก็หยุดพวกของตัวไว้ครู่หนึ่งชี้ทางเข้าแก่จะเค็ดให้รู้

¹โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 334 - 335

²โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5 หน้า 2723

ว่าน้องท่านจงเสียบเนินไปตามทางเดิม แค่ออกหลบไหล่เขาเดี๋ยวนี้แล้วจะเห็นพื้น
เพชฌัญญีเมืองเป็นที่ชอบกล ข้าพเจ้าจะพาพลย้อนไปเข้าทางหลังเข้าทางโน้น
ไว้ก่อนบ่ายผิวคันแห่งน้ำค้างแล้วจึงจะคืนมาเพราะถ้าจะนำหมู่ม้าเข้าช่องนี้แต่
เพลาก็ก้ำน้ำค้างจึกทั้งนี้ รอยม้าเหยียบย่ำจะเป็นที่สงสัยแก่พวกคนตาม จะเกิด
ก็สรรเสริญว่าพี่เรารอบคอบเป็นที่สรรเสริญนัก ขณะนี้ท้องฟ้าสว่างแล้ว จะเกิด
ก็อุ้มเอาตะละแม่หักหาญไปโดยกำลัง

ครั้นเสียวไหล่เขาแล้ว ถึงดงที่มีลาดมีถ้ำดูเป็นที่พิลึกอยู่แต่ที่นั่นเป็นกน
แปรพวกเดียวกันคอยอยู่ก่อน คนผู้นั้นเห็นจะเกิดอุ้มตะละแม่มาคั่งนั้นรู้ว่าการ
สำเร็จก็ยิ้มอยู่ แล้วว่าท่านเจ้าเลงกะโปล่งให้ข้าพเจ้ามาคอยรับบุญเรือนของท่าน
ชี้แจ้งให้รู้ถึงสถานที่อันพึงจะใช้อาศัย แล้วคนเฝ้าผู้นั้นก็พาเจ้าหมู่ม้ามาถึงห้อง
ใหญ่ชะง่อนหินกำบังลับเลื่อมกันเหมือนบรจก้นลับแลท่าห้องไว้มีหน้าเจ้าจาเลง
กะโปล่งมาจิกไว้เป็นห้องทับกะทักอีกเล่า แลดูยังงามกว่าบ้านชุมหมื่นบาง
บ้านเสียซ้ำ¹

การให้รายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่อย่างชัดเจนนี้ ยังปรากฏชัดในคำณการกำหนด
ภูมิประเทศ อาณาเขตทิศค่อของแต่ละหัวเมือง ระยะทางการเดินทาง ตลอดจนการกล่าว
ถึงชัยภูมิในการตั้งทัพของแต่ละฝ่ายอย่างมั่นคงและแม่นยำอีกด้วย เช่น

ตอนแปรแปรพักตร์ ค่ายจะเกิดอยู่ระหว่างที่ล้อมของทัพสองพันยาและทัพของเสียง
โค่น เมื่อเห็นควันสัญญาณจากกองค่ายนอกว่าจาเลงกะโปล่งพาสี่อ่องและกำลังทหารมา
สมทบกับตะกะฉูแล้วจึงคิดจะเปิดทางที่เสียงโค่นล้อมอยู่ให้ทหารกองค่ายนอกซึ่งมีกองทัพแปร
กระหนาบหลังอยู่อีกชั้นหนึ่งได้เข้ามารวมกันเป็นทัพเดียว ยาวขอบไค้มบรรยายจากในตอนนั้นว่า
จะเกิดและเนงบาคุมทหารเข้าแหวกแนวของเสียงโค่น แล้วให้ตะกะฉูจาเลงกะโปล่งและสี่อ่อง
ก็กระหนาบเข้าหา เสียงโค่นเห็นเป็นศึกใหญ่รับไม่ไหวจึงถอยหลบเข้าชายป่า ทัพของ
ทั้งสองก็เข้ารวมกันได้ สำหรับปะชันหุ่นญายทัพแปร ไค้มินเสียงฆ้องกลองและกองคชยเหตุ
แจ้งว่า กองทัพของอุทึงค่ายและศึกุขึ้นไปเบื้องหน้าแล้วจึงรีบยกทหารโดยหมายจะตีท้าย

ทัพของอุให้ละล้าละลังเมื่อปะทะกับเสียงโค่น แคยกขึ้นไปยังไม่ถึงค่ายของอุค่ายนอกก็ได้พบกับเสียงโค่น หลังจากบรรยายฉากการตั้งทัพและปะทะกันอย่างซับซ้อนนี้แล้วยาขอบได้กำหนดให้เสียงโค่นเป็นผู้กำหนดการตั้งทัพใหม่ และกล่าวสรุปลักษณะการตั้งทัพของทุกฝ่ายไว้อีกครั้งหนึ่งเพื่อช่วยให้ผู้อ่านใช้จินตภาพตามได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้นอีกถึงความว่า

แลเสียงโค่นจึงว่าข้าพเจ้าจะตั้งล้อมอยู่ ณ ค่ายเก่า ฝ่ายท่านจงเร่งชาวแปรขยับเข้ามาอยู่ในค่ายของอุนี้เถิด อันของอุยกเข้าไปรวมกันนั้น น้ำใจข้าพเจ้าก็เห็นว่าท่านจะสะดวกข้างเรา เติมมาอุปราชอยู่เมาะตะมะ แลถึกมาค่ายบุเรงนองของอุ ถึกบาค่ายทหารหงสาวดีก็กระหนาบของอุไว้ แลถึกค่ายหงสาวดีออกมาทหารของอุล้อมไว้อีกชั้นหนึ่ง แลทหารแปรในบังคับท่านกลับคุมเข้าไว้เป็นพวกสุดท้าย คุ้มกันเป็นทอด ๆ กั๊วว่านี้ ถึงพลข้างเรามากแต่กระจัดพลไพร่พลมิได้รวมกำลังกันแท้บัดนี้ของอุร่นหาที่เข้าไปรวมกันคงว่าเสียวิ่งเข้าหาฉันฉะนี้ เห็นทีศึกใหญ่จะเป็นศึกน้อยแล้ว ของอุทั้งคู่อันตัวได้เปรียบฝ่ายเราอยู่บ้าง นั้นเสียแท้เนี่ยเมาะตะมะสอพิณยามหาอุปราชสถักไว้ เมืองชายแดนพะโคนี้ข้าพเจ้าแลท่านก็สถักอยู่ ของอุตกเข้าในที่ล้อมเอง ปะชันท่านวานเห็นแก่ราชการอย่ากลัวเหนื่อยเหน็ดเลย วันพรุ่งนี้จึงค่อยรวมกำลังกันเป็นกองใหญ่ แล้วรีบทำเอาเสียแก่กันมือเถิด ปะชันหนุ่มนี้ก็เห็นดี และขยับทหารของตัวจากแหล่งเดิมมาอยู่ค่ายอันสี่อ้อมทิ้งไว้¹

ใช้สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องประกอบฉาก โดยการบรรยายและพรรณนาฉากเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ให้สมกับเป็นเรื่องราวของคนชั้นสูงและสอดคล้องกับวัฒนธรรมของตัวละครในเรื่องด้วย เช่น ตอนจะเกิดขึ้นของอุ ทะเบงชะเวตี้ประสงค์จะออกไปดูเรือพาหนะของจะเกิดโดยไม่ให้ใครรู้จึง "แต่งตัวด้วยเครื่องนุ่งห่มธรรมดาเรียกเอาไพร่ที่กำยำแบกคานหามออกนอกพระราชวัง ท้าทายอุจ เศรษฐีมีทรัพย์จรรजरคามทางหลวง"²

¹ ไซคี แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3 หน้า 1655 - 1656

² ไซคี แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4 หน้า 2199

การใช้สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องประกอบฉากนี้ ยังมีตัวอย่างอีกมาก เช่น

"พระอัครเทวีมีพระทัยเอ็นดูโอรส ก็ออกปากอนุญาตให้โดยดี แลให้ชะแม่พร้อมด้วยนางข้าหลวงอีก 8 นาง ตามหลานหลวงไปบ้านปะชันหฺนุญตามยศอย่างนางข้างในอันเกี่ยวคองเป็นพระญาติพระวงศ์สนิท"¹

"แล้วจาเลงกะโยก็ร้องถามเอาหมู่ทหารกองดูว่า แต่เข้าตั้งแต่เราไปมีใครมา ณ ที่นี้บ้าง หมู่ยาบของอุจจว่า ชะรอยจะเป็นแขกบรรดาศักดิ์ฝ่ายใน ข้าพเจ้าเห็นระทะหลวงสามคันกันมานสนิท แลคันหนึ่งมีนางโขนประจำ ผ่านประตูเข้าไปเมื่อครู่นี้ ระทะหั้นนั้นส่งแล้วก็กลับไป"²

แถมื่อนางปอละเตียงจะออกรำเียนั้น พระมเหสีก็สั่งให้หมู่พิณพาทย์ของหลวงระวังท่าจังหวะโชนแลกล่อมพิณคลอ นางปอละเตียงก็พยักหน้าเรียกเอานางผู้น้องอันนั่งบัลลังก์หลังหมู่ลูกชาวบ้านให้ออกมา เคือนให้ถวายบังคมตรงหน้าที่นั่ง พระเจ้าอยู่หัวแลพระราชวงศันเสียครั้งหนึ่ง แล้วนางปอละเตียงผู้พี่ก็เริ่มล้อเลี้ยวเซงสอบุคคลน้องก็รำกระชั้นชิดเป็นเชิงไล่³

อีกตัวอย่างหนึ่งคือ ทอนมบุรุษเหนือค่ายโมนยวิน จะเค็ดียักค่ายโมนยวินและจับผู้นำทัพคือพระเจ้าโศหันพวาและเมงกยอกแงได้ จึงคิดส่งบุคคลทั้งสองไปเป็นเครื่องบรรณาการแก่พระเจ้าแปร เพื่อความสะดวกของคนในอันที่จะไม่ต้องควบคุมเชลยให้ไต่ยากความในตอนนี้ได้แสดงขนบธรรมเนียมของการทูตและธรรมเนียมวังด้วย คือ

แล้วให้ตะคะญีพ่อลูกคุม (พระเจ้าโศหันพวาและเมงกยอกแง) ไป มีคนใช้ติดตามไปพอประมาณ แลมิได้ถืออาวุธโคศคมือ สูดึงกำแพงเมืองแปรแล้ว ทหารรักษาเชิงเนินเห็นมาโดยสุจริตฉะนั้นก็เปิดประตูเมืองรับ ตะคะญีเข้ามาถวาย

¹ ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4 หน้า 1959

² ภู. หน้า 1964

³ ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3 หน้า 1281

หนังสือ ได้เวลาเสด็จออกขุนนางพอดี พวกพนักงานก็นำทูตของอุเซาหารานอง
เสี้ยก่อนตามระเบียบ แลรานองก็เข้าเฝ้าพระเจ้าแปร ทูลเบิกตัวทูตของอุเซ้า
เฝ้า¹

ฉากในผู้ชนะสิบทิศ นอกจากจะมีคุณค่าด้านให้จินตภาพชัดเจนเป็นสำคัญแล้ว
ยาขอบยังมีกลวิธีเกี่ยวกับการสร้างฉากให้มีลักษณะที่แตกต่างกันไปตามความเหมาะสมอีก
หลายลักษณะ เช่น

1.1 ฉากนี้ ใช้ในการพรรณนาลักษณะภูมิประเทศ สภาพบ้านเมือง
หรือเมื่อต้องการบรรยายภาพเหตุการณ์ภูมิโอบุมหนึ่งให้ปรากฏเด่นชัดขึ้น เช่น ตอน
ประชิดกำแพงหงสาวดี

แล้วจะเค็ดก็ชวนเอารานองนั่งม้าลอบออกจากค่าย ไปสองต่อสองถึงทหาร
ธรรมดาเฝ้ายามไต่ไม้ใหญ่ชายทุ่ง อ้อมไปเวลาเกือบครึ่งวัน ก็มาได้ใกล้
กำแพงเมืองหงสาวดีทางคานทุ่งประมาณ 70 เส้น จะเค็ดจึงหยุดม้าเข้า
ในที่ซอบกลแห่งหนึ่งเห็นกำแพงเมืองพอดนัดแล้ว...แล้วจะเค็ดก็เอาแส้ม้าชี้
ตรงหน้าแล้วถามรานองผู้เฒ่าว่า น้ำท่านดูลักษณะกำแพงหงสาวดีเห็นแล้ว
ยังจะพอประมาณถูกหรือว่าเก่าแก่กว่ากำแพงแปรมาตุภูมิ น้ำท่านสักกี่ร้อยปี
รานองก็ว่าสองนครนี้จะเปรียบกันมิได้แล้ว ค่ายแปรมาตุภูมิข้าพเจ้าแต่ก่อน
ก็เสมอเมืองน้อยอันเป็นเมืองออกผู้อื่นหากนับแต่สะโคเมงสอลลงมาชั่วหกกษัตริย์
นี้คอกแปรเรื่องเขานูภาพขึ้น ก็แต่งเมืองสรรพไปด้วยปรากฏการหอบรมสมลักษณะ
หัวเมืองเอกเทียบอายุระหว่างป้อมปราการสองเมืองนี้แล้ว ก็ประหนึ่งนับอายุ
หารกเป็นสามเณรหน้าเพื่องมารคากับสังฆราชเจ้าสงฆ์อายุก็ย่อมใกล้เคียงกันเหลือ
เกินนัก²

และตอนเขยเถื่อนเข้าเมืองแปร จะเค็ดเตรียมพลเข้าเมืองแปร ยาขอบ

¹ ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2 หน้า 971

² ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7 หน้า 4086 - 4088

พรรณนาฉากนี้ไว้ว่า

ครั้นอรุณรุ่งแล้วทุ่งแปรก็แน่นขนัดไปด้วยพลของอุกตแต่งเป็นอันงาม เหล่าช้าง
ประดับข้างสรรพทศชากรณ เหล่าม้าประดับจุเกี่ยวกัน ลูกเก้งหิ้งหอกซัดทวน
ธงสีต่าง ๆ เป็นหมวดหมู่ รุ่งเรืองงามด้วยตัวนายแลพลทหาร เบื้องสูงของ
ไชยประจำทัพก็คลี่ผืนสะบัดสีเหลืองอร่าม แสงชายธงฉานน้อยใหญ่หลากสี
ระคาบไสวไปบนหลังช้างศึก หลอกระจำเหล่าม้าแลธงกลองประจำเหล่า
กษัตริย์คังสนั่นบันลือกึกก้องอยู่

แลบ่ายชายได้เวลาแล้ว เจ้าหนุ่มตัวนายก็สวมสนอบชมพูสีทองจีบ
เอาโพกผ้าชมพูสลับปลายแล้วไปด้วยกนกทองคิกก่าไลคันแขนปลายแขน แหวน
สอกลอยลั่นประดับเนาวรัตน์ลั่น แลออกันมีไค้หม่เกราะแลสะพายคาบภูมทวน
หรืออาวุธอื่นเลย สีธงแลจาเลงกะโบนันแต่งด้วยเครื่องคำ บักทองเป็นกนก
เครือวัลย์ ชี้นำแขงสองข้างเจ้านายทัพ แลที่กายมีไค้หม่เกราะแลภูมอาวุธจุ
กัน แลนายทหารของอุกหนึ่งนั้นก็เชิญขงพื้นเหลืองรูปมยุราพ้อนมาข้างหน้านาย
ทัพ ทหารของอุกทั้งปวงก็สอคาบแลทวนผนิกแขงเสีย ให้เป็นที่รู้ว่าจะมาสู่
เมืองแปรโคยโมครีสนิท¹

1.2 ฉากที่ให้ความรู้สึกถึงความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับเวลาและพฤติกรรม
ของตัวละคร ฉากเช่นนี้ยาขอบใช้เพื่อให้บทประพันธ์มีชีวิตชีวา และน่าสนใจยิ่งขึ้น
ผู้อ่านจะรู้สึกใกล้ชิดและตื่นเต้นกับเหตุการณ์นั้น ๆ ด้วย เช่น

เจ้าหนุ่มชับแล้วเขื่อนอีกจะจากราชครูนี้บอกไว้ว่าพิษณุสร้านคำลาล้าก
อยู่แต่ในลำคอข่มใจแล้วยังมีอาจบอกไค้ ละล้าละดังอยู่จนเบื้องตะวันออกแสง
เงินนุคขึ้นบาราไร เพียรหักใจแล้วจึงตกปากลา ทะละแม่จันทราอาลัยนักรก
จะเค็ดไ้แล้ววว่า...แลเจ้าหนุ่มโน้มนางมารูปทั้งซ้ายขวามอกลา ไค้กลับลงมา
เกือบครึ่งทางแล้ววว่า เริบอาลัยอยู่ทวนรื้อกลับป็นขึ้นมารูปซ้ำอีกถึงสองพัก กระทั่ง

เวลารุ่งจัดขึ้นมามีผู้เข้าชมได้จึงหักใจไป ตะละแม่จันทร์หาเข้าดูจนจะเกิดเร้นกาย
เข้าไ้เงาไม้ลับไปนานแล้วจึงเข้าพระที่¹

อีกตัวอย่างหนึ่งที่เป็นฉากที่ให้ความรู้สึกถึงความเคลื่อนไหว คือ

ผู้เฒ่าขุนศึกหงสาวดีไม่แจ้งในเล่ห์นั้น คิดว่าบุเรงนองอาญน้อยโหดร้อนประสา
หนุ่ม บัดเอาทวนที่ซัดมานั้นฟันไปได้แล้วเห็นมือคู่ต่อสู้หาอาวุธไม่ก็ใจประมาทมิ
ได้คิดระวังตัว เคือนมาจากเพลงฉับให้สับขาเข้าทำนองรุกแล้วกระหึ่มใจจะ
ได้ชี้วัดข้าศึกตัวสำคัญ แต่ขณะเสียงโชนสุคติชัยขับสับเชิงม้าเงื่องว่าอาวุธ เจ้า
นายทัพของถูกระที่บโกสนพาหนะตัวหุ่่งเข้าชนโดยกำลังแรง แลชั่วขณะนั้นทั้งคน
แลม้าเสียงโชนชนนั้น ม้าจะเกิดเบนเบียดข้างขนานกันไปเจ้าหนุ่มถอยถอยถอย
สะพักหลังไว้แล้วจ้วงฟันเอาถนัดมือ แลกีรียาการทั้งนี้กระทำโดยฉับพลัน อุบมา
คั่งฟ้าแลบขึ้นแนวหนึ่งสุดที่เสียงโชนผ่ายับรับจะป้องบักทัน ก็ถูกอาวุธเข้าไหล่ขวา
ซาดสะพายลงมาถึงทั่วขาดใจตายอยู่กับหลังม้า นั้น เสียงโชนวียกไล่เคื่องมหา
เอรของอุเมื่อสิ้นชนมาก็มีอายุได้ 70 เกลิน²

1.3 ฉากที่สอดคล้องกับเนื้อเรื่องและอารมณ์ของตัวละคร เช่น

แล้วจะเกิดก็ถึงนางลูกขึ้นจากพระที่ รุ่งมือมาหยุกยืนตรงริมบัญชีร ประคอง
ร่างตะละแม่ออกมาให้ถูกแสงเทียน แล้วว่าอันหน้างามแล้วแฝงเส้าอย่าง
หน้าจันทร์นี้ต้องใจข้าพเจ้านัก แลน้องเราแม้จะไ้ชื่อว่า เป็นใหญ่แต่เพียง
กำเนิด คงจะไม่มีกำลังจะอุ้มชูตัวข้าพเจ้าให้รุ่งเรืองได้ แต่กระนั้นก็วาง
ใจว่าจะอุ้มชูน้ำรักและน้ำใจข้าพเจ้าให้รุ่งเรืองไปเป็นอันดี³

บุเรงนองแม่ทัพของอุไ้เป็นเสียงพิณตรีวัน เมื่อตัวผู้รักอยู่ด้วยตะละแม่เมือง

¹ ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 39 - 41

² ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7 หน้า 4137 - 4138

³ ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1 หน้า 34 - 35

แปร์ ออกก็ราวเหมือนว่าพิษฐานยิ่งละครแสดงบทบาทแนบเนียนเห็นจริงเห็นจัง เจ้าหนุ่มถูกใจแต่เรื่องคิดว่าทะเลแม่กุสุมาใจคดต่อตน เทียบเรื่องละครเข้า อารมณ์ก็พุ่งพล่านถึงขีดสุด ร้องว่าแก้ตัวเล่นเป็นสอกระทะเรียกว่า โฉนดมึงจึง มงายหลงรักอิทธิงกาสิไม่กล้าฆ่าหรือจะฆ่าอีกกาสิให้เอง ว่าแล้วจะเค็กก็โจน ขึ้นไปบนยกพื้นซึกกระบือออกพ้นตัวนางแม่เจ้าอยู่หัวถึงแก่ความตาย¹

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ

จะเกิดนั้นแหงไค้พันไค้ที่ไค้ใครยั่วให้ไขลุกลาจิตบอกความเสียกายที่ตัวมือหนัก ทำเอาแผนถกรรจกว่าที่หมายไว้กระนี้เกรงไขลุจะตายเสียไม่อาจอมไว้ถึงวัน ตัวต้องการ ไขลุยิ่งอ่อนลงยับเยินไม่สนใจนึกแล้ว ยังถูกทั้งคมกระบี่และคม ลิ่นยั่ว ก็บ้ำเลือกเหมือนช้างต้องปลอกขณะพุ่มมัน เลือคอโสมหอมอีกหาหยใจรวน แพบทรงกายไม่อยู่แล้ว ความโกรธสุดขีดก็สิ้นอาลัยชีวิตตัวเอง ละครกระบี่ในมือ เสียแลชักมีดสั้นประจำเอวจะแทงอกตัว จะเค็กก็คี่ด้วยกระบี่ถูกแขนชักยกมีดขึ้น แลโจนถีบเข้าตามเชิงโดยเร็วแล้ว ไขลุทรุดกายลงตามเท้าหันพื้นนั้น เจ้านายทัพ ก็เอาผ้าเกล้ามัดไค้ตัวไขลุ เมื่อทหารของดูเข้าเมาะตะมะไค้แลไขลุเสียที่นั้น บ่ายยังไม่ทันจึกหากฝนปิดบังดวงตะวันเสียจึงพยับครึ้มประหนึ่งตกเพลายืน²

2 ลักษณะการใช้ฉากในผู้ชนะสิบทิศ ในผู้ชนะสิบทิศใช้ฉาก 3 ลักษณะ คือ

2.1 ใช้ฉากตามลำดับปฏิทิน คือ เรื่องใดเกิดก่อนบรรยายก่อน

เรื่องใดเกิดทีหลังบรรยายทีหลังเป็นลำดับไป เช่น

จะกล่าวช้างเมืองเมาะตะมะนั้น สอพิณยาพระญาติวงศ์ล่วงหน้ามาก่อน แล เตรียมทหารช้างในเมืองสำหรับจะหนุนเนื่องขึ้น แคมหาอุปราชหงสาวดีจัดการ ยังมีทันสำเร็จไค้การก็ สการะวุตพีก็ลงเรือเร็วเร็ดมาแจ้งกลางพินาศอันจับเค้า

¹ ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2 หน้า 1062

² ไซติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7 หน้า 4228

ขึ้นแล้ว ณ เมืองหงสาวดี สการะวุฑ์พระเจ้าอยู่หัวถึงเมืองเมะทะมะเพล
 สายมีหันแคกกกล้าแก่อเพลลาเชิงพลบ ไซธุคนร้างท้ายก็ทิ้งเมืองหงสาวดีและแจ้ง
 ชาวอันเสียงโคนคาย ทัวเห็นเหลือกำลังจะรักษารอกแล้วจึงละเมืองเสีย พระ
 เจ้าหงสาวดีร่ำไถ่กลางพระญาติทั้งปวง ลั่นสทิหลายกลบแล้วมีผู้สร้างความเสีย
 พระทัยเลยค่อแก่นั้นการทั้งปวงก็สุดแก่สอพินยาแลไซธุจะจักทำ แลคนทั้งสองก็
 ให้แต่งเมืองเป็นสามารภ ประการเรือใหญ่ขึ้นบรรทุกไพร่ใจฉกรรจ์รักษาคันน้ำ
 เกลือกจะเค็ดจะมาทางเรือ อาหารชาวบ้านอันอยู่นอกเมืองเข้าเป็นของหลวง
 แลกกวาดผู้คนเข้าในกำแพงเมืองสิ้น สอพินยาแลไซธุการซ่อมแต่งเมือง ให้
 พร้อมสรรพสำหรับรับศึกใหญ่อยู่สี่วันแล้ว เพลาย้ายชายวันนั้น โสหันพวา
 เมงกยอกแงแลทหารโมนอินอันแตกมาจากเมืองอังวะจึงมาถึง¹

2.2 ใจฉกรรจ์ย้อนหลัง คือการบรรยายเรื่องย้อนหลังสลับไปมากับ
 เรื่องในปัจจุบัน เช่น ตอนความชอบนายกองม้า จะเค็ดมอมให้สื่อ่งเป็นทูตเข้าหงสาวดี
 โดยแกล้งทำทีนอบน้อมขอแลกเชลยทองอุชิน เพื่อหวังดูท่าที่ฝ่ายหงสาวดี ยากอบบรรยาย
 ฉากย้อนหลังถึงเหตุการณ์ที่สื่อ่งเข้าไปในเมืองว่า

สื่อ่งก็รับเอาค่าแล้ว ไปตั้งแค้เข้าแลกลับมาในบ้ายชายเพลวันนั้น ทั้งเกิน
 มีสีหน้าอึมเียบย้มแย้มมาแต่ไกล เจ้านายทัพ ทั้งรานอง จาเลงกะโบพร้อม
 หนัารออยู่ เจ้าหนุ่มเกินออกมาจูงเอามือสื่อ่งแล้วถามว่า พี่ท่านไปมาได้การ
 คีอยู่หรือ สื่อ่งก็ว่าข้าพเจ้าทำกิจไค้ผลมาคีอยู่แต่ตัวป็นว่าเป็นอันตรายเสีย
 ซึ่งรอกมาไค้ก็เพราะพระคุณเสียงโคนชาวหงสาวดีอื่นมีน้ำใจด้อยมิไค้นึกประเพณี
 คีจ เจรจาให้มันโกรธคิหนึ่งก็จะทำร้ายทูตท่านมูเรงนอง เมื่อข้าพเจ้าเข้า
 ไปนั้นก็ไค้เฝ้าสการะวุฑ์ตามควร ก่อนเฝ้าขณะรอเสด็จออกนั้น มิใช่พิเคราะห์
 โดยใจเหิมของชาวทองอุคอกลอบฆ่าเลื่องจับกิริยาของเหล่าเสวกามาตย์ต่าง ๆ
 ชูบชิบจับกลุ่มเจรจาสีหน้าตระหนกคีอยู่ ครั้นเจ้าเมืองมอญออกให้เฝ้า คน

อ่านหนังสือนายทัพของอุทวายนั่นความเล่าไม่พักครองกันให้สมเป็นการใหญ่
สการะวุตพิทักษ์โดยเสียงตะหน่งว่า จะเอาคนหงสาวดีแลกเอาผีของอุทวายน
เหตุใด...แล้วสี่อ่องก็เล่าถึงความอันตัวโศกอบมากใจไซ้ลูแลสอพิณยาแล้วคน
ทั้งสองนั้นจะถือได้เปรียบจะทำเอาโดยโศกหาเสียงโศกห้ามเสียจึงรอกตัว
มา จะเด็กก็ให้จกเป็นความชอบซึ่งสี่อ่องไปได้ราชการมานั้น¹

2.3 ใช้ฉากหลายสถานที่ และบรรยายสืบกันไปมา การใช้ฉาก
ลักษณะนี้ ยาชอบใช้เมื่อต้องการบุทิเหตุการณ์ในสถานที่หนึ่ง เพื่อเริ่มเหตุการณ์ในสถานที่
ใหม่ ให้มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับเหตุการณ์และเนื้อเรื่องในสถานที่เดิม เช่น ตอน
กุสุมาเสียตัว เนื้อความในช่วงท้ายของตอนนี้ คือ พระเจ้าสการะวุตพิทักษ์อุปภิเษก
ทะเลแม่กุสุมาภิเษกพิณยา ทะเลแม่กุสุมาต้องตกเป็นสิทธิแก่สอพิณยาทั้งที่ไม่ปลงใจ พระ
อัครเทวีสังเกตุเห็นอาการเศร้าของทะเลแม่จึงยังไม่กลับเมืองแปรหวังจะอยู่เป็นเพื่อน
ทะเลแม่สักระยะหนึ่งก่อน ยาชอบบุทิฉากเมืองหงสาวดีไว้เพียงนี้ แล้วเริ่มเหตุการณ์ ณ
สถานที่ใหม่ในตอนหน้าซึ่งพระเจ้าดั้นคำ โดยเริ่มเปิดฉากที่ชายแดนของอุ จะเด็กพาคน
โศกชาวแปรที่คนพาหนีจากคุกแปรมาของอุทวายนแต่เมื่อใกล้แดนของอุจึงปรึกษากับจาเลงกะโบว่า

อันคนเหล่านี้ถึงมาตรจะภักดีแก่เราก็คือเป็นส่วนตัว ใช้ภักดีต่อของอุนั้นหามิได้
ครั้นเราจะคุมทะเลเข้าไปถึงตองอุเมืองหลวง ชาวเมืองเราย่อมเจ็บแค้นแปร
อยู่แล้วก็จะเกิดการถือพวกถือเหล่าเป็นเหตุให้วิวาทล้มตายลง แลบัดนี้เข้ามา
ใกล้เขตของอุอันเป็นที่ลุ่มสะควกแก่การหว่านหาหิน ทำเลเป็นที่ลุ่ม จ้าเรา
จะปล่อยชาวแปรที่ตามมาเสีย ณ ที่นี้²

จะเด็กพาคนโศกจำนวนประมาณ 400 คน ฝากไว้กับนายค่านชายแดนของอุ
ให้คนเหล่านั้นหาทำเลอันเป็นที่คินว่างเปล่า หักร้างวางพวงหว่านหาหินกันเอง แล้ว
จะเด็กก็เดินทางเข้าเฝ้าพระเจ้าตะเบงชเวตี้ เจ้านายของตนในพระราชวังของอุ

¹ ใจติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7 หน้า 4081 - 4082

² ใจติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2 หน้า 895

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ ตอนศึกภายในสงบ และตอนจากบุรุษชาวทะเลง จะเกิด
 แนะนำบายให้ทะเลแม่กุสุมาคืนเมืองแปรอย่างไมให้พระเจ้าแปรและพระอิศรเทวิน้อยใจได้
 และเกลี้ยกล่อมให้ทะเลแม่กุสุมาทริความจงรักภักดีต่อทะเลแม่จันทราได้สำเร็จทำให้เรื่อง
 ราวุ่นวายในใจจะเกิดยุติลงได้ ในตอนนี้ยาขอบได้เปิดฉากด้านเมืองทองอุไ้เพียงเท่านั้น
 และเปิดฉากใหม่ในเมืองหงสาวดี คือตอนจากรบุรุษชาวทะเลง เพื่อโยงเนื้อความให้
 สัมพันธ์กับเรื่องเดิมในตอนชั้นสุดท้ายแห่งอุบาย ซึ่งจะเคื่กล่าวกับทะเลแม่กุสุมา ว่า

พันวันพิธีอุปภิเชกพื้นางพระเจ้าทองอุเคื่อนหนึ่ง ข้าพเจ้าจะข้ามไปรับน้ำสังข์
 เคียงคู่น้อง ต่อพระพักตร์พระเจ้านระบคี่เอง และการที่ว่านี้ไม่มีขัดข้องอีก
 แล้ว ประการหนึ่งวันพิธีเราสองจะกระทำแก่กัน ณ เมืองแปร เจ้าชรัญ
 ครองพุทธจักรทองอุจะไปแทนพระเจ้าตะเบงชะเวคี่เอง การนี้เจ้าพระคุณ
 วัฏโกโสศอรับเป็นอันมั่นเหมาะแล้ว¹

เนื้อความในตอนจากรบุรุษชาวทะเลง ยาขอบได้เปิดฉากในเมืองหงสาวดี ว่า
 ต่อผู้มาวันหนึ่ง มาเร็วคอยข่าวข้างหงสาวดีคืบมาแปร ครั้นฟังไ้ว่าล้วนแต่
 เนื้อความฉกรรจ์ทุกข้อทุกกระทงแล้ว เสนาบดีผู้ใหญ่ก็พาขึ้นเฝ้าพระเจ้าอยู่หัว
 เป็นการคว่น สอพินยามหาอุปราชอนุชาที่อยู่ ณ ที่นั้นค้วย แลมาเร็วผู้นั้นกราบ
 ทูลมุลความสำคัญว่า บัดนี้บุเรงนองข้ามมาแปรแล้ว มังสิมจวมส่งขของดุมมา
 ค้วยแลบุเรงนองกระทำพิธีอภิเชกกับทะเลแม่ราชชิตาพระเจ้ากรุงแปรเป็นพิธี
 มโหศารออยู่ทวยราชธุรชาวแปรกระทั่งพระญาติวงศ์ทั้งสิ้น คะเนว่านิยมนายทัพ
 ทองอุผู้นั้นทั่วถึงกันอยู่²

เหตุการณ์ต่อจากนี้ คือ สอพินยาโกธแค้นจะเคื่จจนกระทั่งออกปากขอทหารจาก
 พระเจ้าสการะวุฑพีเพื่อยกไปตีแปรในทันที แต่พระเจ้าสการะวุฑพีหักท้วงไว้ ทำให้

¹ ไซติ แพร่พันธุ์ นิยายสิบทิศ เล่ม 6 หน้า 3534 - 3535

² ๒. หน้า 3629 - ๓630

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

การศึกษาคิดปะการแต่ง ผู้ชนะสิบทิศ ของยาขอบ ในค่านท่วงทำนองแต่ง และกลวิธีเสนอเรื่อง มีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อวิเคราะห์ท่อนิยายเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ของยาขอบ ในค่านท่วงทำนองแต่ง และกลวิธีเสนอเรื่อง
2. เพื่อศึกษาชีวประวัติของยาขอบ ในส่วนที่สัมพันธ์กับการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศ

วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ใช้วิธีวิจัยจากเอกสาร ข้อมูลที่ใช้เป็นข้อมูลขั้นต้นและข้อมูลขั้นรองประกอบกัน

การศึกษาค้นคว้าดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูล
 - 1.1 ศึกษาชีวประวัติของยาขอบ จากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
 - 1.2 ศึกษาเกณฑ์ในการวิเคราะห์ท่วงทำนองแต่งและกลวิธีเสนอเรื่อง
2. วิเคราะห์ข้อมูล
 - 2.1 วิเคราะห์ชีวประวัติของยาขอบในส่วนที่สัมพันธ์กับการประพันธ์

ผู้ชนะสิบทิศ

- 2.2 วิเคราะห์ท่อนิยายเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ในค่านท่วงทำนองแต่ง และกลวิธีเสนอเรื่อง

3. เสนอผลการศึกษาค้นคว้า แบบพรรณนาวิเคราะห์ ซึ่งสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

ชีวประวัติของยาขอบ ในส่วนที่สัมพันธ์กับการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศ

ชีวประวัติของยาขอบ ยาขอบหรือ โชติ แพร่พันธุ์ เกิดเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2450 บิดาคือ เจ้าอินทร์แปลง เชื้อสายของเจ้าหลวงพิริยะ เทพวงศ์ ผู้ครองนครแพร่ ส่วนมารดา คือ จ้อย ข้าหลวงคันทองของหม่อมเจื้อย ใน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

ชีวิตในวัยเยาว์ ยาขอบอยู่ในความดูแลของจ้อยผู้เป็นมารดาแต่เพียงผู้เดียว เพราะบิดาได้กลับไปอยู่เมืองแพร่และสมรสกับเจ้าหญิงเทพเกษร จ้อยได้ส่งยาขอบเข้าเรียนที่โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ ซึ่งเป็นโรงเรียนที่มีชื่อเสียงในสมัยนั้น ต่อมาเมื่อบิดามารดาสิ้นชีวิตลง ยาขอบได้อยู่ในความอุปการะของ พ.ต.อ. พระยาบริหารนครินทร์ ซึ่งเป็นนายตำรวจที่เข้มงวด ยาขอบ ถูกกล่าวขานเรื่องความประพฤติเป็นอย่างมาก และมักถูกลงโทษเสมอจึงได้หลบหนีออกจากบ้านพร้อมกับออกจากโรงเรียน ชีวิตในช่วงนี้ ยาขอบต้องดิ้นรนหาเลี้ยงชีพด้วยตนเองโดยไม่เลือกงาน ซึ่งเริ่มตั้งแต่ รับจ้างรู้งาน รุ่งวัวคน รุ่งรอกวัว และเป็นเด็กรับใช้ของพระยาพิทักษ์ภูบาล

ยาขอบออกจากบ้านพระยาพิทักษ์ภูบาล เพราะเบื่องานที่จำเจ และก้าวเข้าสู่ วงการประพันธ์ตามคำชักชวนของเจวียง เสวตะทัต เพื่อนเก่าจากเทพศิรินทร์ ยาขอบ ประสบความสำเร็จในด้านการเขียน ตั้งแต่เริ่มเขียนข่าว ให้กับหนังสือพิมพ์ของไทยรายวัน เขียนเรื่องสั้นประเภทขบขัน ให้กับหนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษรายักษ์ เขียนโฆษณา ให้กับห้างร้านต่าง ๆ ตลอดจนมาจนถึงการเขียนนวนิยาย ซึ่งเริ่มด้วยเรื่อง ยอดขุนพล ในหนังสือพิมพ์สุริยา รายวัน และเขียนต่อเป็น ผู้ชนะสิบทิศ ในหนังสือพิมพ์ประชาชาติ รายวัน

เกียรติคุณที่นับเป็นเกียรติประวัติอันสูงส่งของนักประพันธ์ผู้นี้ คือ ยาขอบได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งนายกสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. 2489 และในปีเดียวกันนี้ ยาขอบก็ได้รับเชิญเป็นกรรมการจัดวางหลักสูตรวิชาการหนังสือพิมพ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ยาขอบถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2499 ศพของยาขอบ นักประพันธ์ ผู้ยิ่งใหญ่ในวงการประพันธ์ไทยได้รับการฌาปนกิจอย่างสมเกียรติ ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม ในวันเสาร์ที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2500

ความเป็นมาของเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ใน พ.ศ. 2473 เป็นระยะที่ประชาชนกำลังนิยมอ่านนวนิยายอิงประวัติศาสตร์กันเป็นอย่างยิ่ง กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้แนะนำให้ยาขอบเขียนนวนิยายตามสมัยนิยม ยาขอบจึงเริ่มงานเขียนนวนิยายเป็นครั้งแรกด้วยนวนิยาย อิงพงศาวดารพม่า เรื่อง ยอดขุนพล ในหนังสือพิมพ์สุริยา รายวัน

ยอดขุนพล มีที่มาจากเนื้อความซึ่งปรากฏในพระราชพงศาวดารพม่า ของ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ หน้า 108 บรรทัดที่ 4 ถึง บรรทัดที่ 11 ด้วยเนื้อความสำคัญเพียง 8 บรรทัด ประกอบกับจินตนาการอันกว้างไกลและความมั่นหมายที่จะบ่งเรอความสนุกและเพลิดเพลินให้กับผู้อ่านเป็นสำคัญ ยอดขุนพล จึงได้รับความนิยมจากผู้อ่านเป็นอย่างสูง

ยาขอบ ได้จบยอดขุนพล ในตอนที่จะได้คออกจากเมืองทองอุ เพื่อไปสืบภูมิประเทศเมืองแปรตามรับสั่งของมังครา และในช่วงนี้ ยาขอบก็มีอันต้องจากหนังสือพิมพ์สุริยา และยอดขุนพลไปด้วยเช่นกัน ยาขอบได้งานใหม่ที่โรงพิมพ์ไทยพาณิชย์การของ เทียน เหลืองวรวิวงศ์ ต่อมาในปี พ.ศ. 2475 กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้ออกหนังสือพิมพ์ประชาชาติรายวัน ได้ชักชวนให้ยาขอบ มาร่วมงานอีกครั้ง ในโอกาสนี้จะเกิดจึงมีโอกาสรายทวนอีกครั้งในเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ

ขณะที่ยาขอบเขียน ผู้ชนะสิบทิศ ให้กับหนังสือพิมพ์ประชาชาติ รายวันนั้น นับได้ว่าทั้งยาขอบและผู้ชนะสิบทิศ ต่างก็มีความรุ่งเรืองและรุ่งโรจน์อยู่ในวงการประพันธ์มาด้วยกันเป็นอย่างดี แต่เมื่อยาขอบออกจากหนังสือพิมพ์ประชาชาติ ใน พ.ศ. 2479 เพื่อไปเขียนบทภาพยนตร์ และทำงานให้กับหนังสือพิมพ์สยามนิกร รายวัน ผู้ชนะสิบทิศ ก็มีอันต้องอยู่ในสภาพลุ่ม ๆ กอน ๆ เช่นเดียวกับชีวิตของยาขอบ ยาขอบเขียนผู้ชนะสิบทิศ ค่อนข้างเป็นครั้งคราวตามเสียงเรียกร้องของผู้อ่าน และเท่าที่โอกาสจะอำนวย

ในตอนท้ายเรื่อง ยาขอบไม่อาจจบ ผู้ชนะสิบทิศให้เป็นลายลักษณ์อักษรได้ดังใจ เพราะติดขัดเรื่องการค้นตำนานเพชร เพื่อนำมาเขียนให้จะได้คปลอมตัวเป็นพ่อค้าเพชร นำเพชรเข้าไปขายในพระราชวังเมืองยะซ่ายได้อย่างสมจริงที่สุดแต่อย่างไรก็ตาม ยาขอบก็ได้สร้างโครงเรื่องตอนจบของผู้ชนะสิบทิศไว้เรียบร้อยแล้ว ฉะนั้นเมื่อยาขอบถึงแก่กรรม สันต์ เทวรักษ์ จึงได้เขียนสรุปเรื่อง อันเป็นตอนจบของผู้ชนะสิบทิศ ให้สัมพันธ์กับเนื้อความ

เดิมที่ยาขอบเขียนไว้ และตรงตามความตั้งใจของยาขอบ ผู้สร้าง ผู้ชนะสิบทิศ ได้เป็นอย่างดี

ชีวประวัติของยาขอบในส่วนที่สัมพันธ์กับการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศ

ผู้ชนะสิบทิศ มีค่า มีความหมาย และมีความสำคัญต่อชีวิตของยาขอบ และในขณะเดียวกัน ชีวิตของยาขอบ ก็มีความสำคัญและสัมพันธ์กับการประพันธ์ ผู้ชนะสิบทิศ ด้วย ดังที่สรุปได้ คือ

1. ประสบการณ์ที่มีส่วนสัมพันธ์กับการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศ ยาขอบเป็นนักเขียนที่สะสมประสบการณ์ และถ่ายทอดประสบการณ์สู่งานประพันธ์ของตนเสมอ สำหรับในผู้ชนะสิบทิศ กล่าวถึงประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับการประพันธ์ ได้ 2 ลักษณะ คือ

1.1 ประสบการณ์จากการอ่าน ยาขอบมีนิสัยรักการอ่าน อ่านหนังสือมาก และอ่านหนังสือทุกประเภท ยาขอบจึงเป็นผู้ที่มีความรู้กว้างขวาง และได้นำความรู้นั้น ๆ มาคิดแปลงใจในผู้ชนะสิบทิศ หลายเรื่องหลายคน ทำให้ ผู้ชนะสิบทิศ มีคุณค่า และมีความสมจริงตามลักษณะนวนิยายอิงประวัติศาสตร์

1.2 ประสบการณ์จากชีวิตจริง ยาขอบเป็นนักประพันธ์ที่มีประสบการณ์ชีวิตที่เข้มข้นมาตั้งแต่วัยเยาว์ มีความประทับใจในประสบการณ์ และสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตของตนลงใน ผู้ชนะสิบทิศ ได้อย่างสมจริง ประสบการณ์จากชีวิตจริงของยาขอบ ที่มีบทบาทและสัมพันธ์กับการประพันธ์ ผู้ชนะสิบทิศ สรุปได้ คือ

1.2.1 ประสบการณ์ในวัยเด็ก ยาขอบได้นำประสบการณ์ในวัยเด็ก เช่น ประสบการณ์ในการเลี้ยงม้า ชี้นำแข่ง ประสบการณ์ในการวิ่งรอกทั่วๆ ประสบการณ์ในการเล่นหมากรุก ประสบการณ์ในการบวชเณร บวชพระ และประสบการณ์จากการที่ได้มีโอกาสเป็นผู้เก็บสร้อยขลุ่ยบรรจุพระเกศฯ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นของสูงของพระยาพิทักษ์ภูบาล มาใช้ในการประพันธ์ ผู้ชนะสิบทิศ การใช้ประสบการณ์ต่าง ๆ นี้ ยาขอบนำมาใช้ทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อม คือ คัดแปลงใจเพื่อให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง เหตุการณ์ ตัวละคร และในบางครั้งนำมาใช้ในลักษณะที่เป็นความเปรียบที่คมคายอีกด้วย

1.2.2 ประสบการณ์เกี่ยวกับการดื่มสุรา ยาชอบนำประสบการณ์จากการดื่มสุราของตน มาใช้ในการสร้างบุคลิกลักษณะ อุปนิสัย และพฤติกรรมของตัวละครที่มีความสัมพันธ์กับสุรา ได้อย่างสมเหตุสมผล และสมจริง ตลอดจนนำความรู้และประสบการณ์ในการดื่มสุรามาใช้ในความเปรียบได้อย่างคมคายและกินใจ

1.2.3 ประสบการณ์เกี่ยวกับความรัก ประสบการณ์เกี่ยวกับความรักของยาชอบมี 2 ลักษณะ คือ ประสบการณ์เกี่ยวกับความรักจากผู้ให้กำเนิด และจากสตรี ยาชอบได้นำประสบการณ์ด้านความรักทั้ง 2 ลักษณะนี้ มาใช้สร้างตัวละครในเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ให้มีพฤติกรรมด้านความรักผิดแปลกกันไปตามสภาพ และ บุคลิกลักษณะนิสัยของตัวละคร ได้อย่างเหมาะสมและสมจริงเป็นอย่างยิ่ง และนอกจากนี้ ยาชอบยังได้นำจากหมายรักในชีวิตจริงมาดัดแปลงไว้ในผู้ชนะสิบทิศด้วย ซึ่งจากการศึกษาพบว่า มีเนื้อความและสำนวนที่คล้ายคลึงกันหลายประการ เช่น เรื่องความซื่อตรงต่อคนรัก เรื่องพฤติกรรมของสตรี และเรื่องความฝันเป็นต้น

2. บุคลิกภาพและอุปนิสัยของยาชอบในส่วนที่สัมพันธ์กับการประพันธ์ ผู้ชนะสิบทิศ
 บุคลิกภาพ บุคลิกภาพของยาชอบที่มีส่วนสัมพันธ์กับการประพันธ์ ผู้ชนะสิบทิศ ได้แก่ รูปลักษณะ ความสุภาพอ่อนโยน และการมีวาทีศิลป์ในการพูด
 อุปนิสัย อุปนิสัยของยาชอบ มีส่วนสัมพันธ์กับการประพันธ์ ผู้ชนะสิบทิศ หลายประการ ซึ่งสรุปได้ คือ รักเพื่อน โอบอ้อมอารี เป็นระเบียบ และละเอียดรอบคอบมองโลกในแง่ดี เบิกเผยและสุจริตใจ รักษาความสัตย์สุจริต มั่นนอย และไม่วางใจ กตัญญูต่อผู้มีพระคุณ

3. บุคคลที่มีส่วนสัมพันธ์กับการประพันธ์ ผู้ชนะสิบทิศ บุคคลที่มีบทบาท และสัมพันธ์กับการประพันธ์ ผู้ชนะสิบทิศ สรุปได้ คือ

เพื่อนและผู้ใกล้ชิด เพื่อนและผู้ใกล้ชิดมีส่วนช่วยเหลือในการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศหลายประการ คือ ช่วยเหลือด้านความคิด ช่วยเหลือด้านการพิมพ์เผยแพร่ ช่วยเหลือด้านการเงินและที่พักอาศัย ช่วยเหลือด้านการค้นคว้าและสรุปเรื่อง

คนรัก ยาชอบได้นำบุคลิกลักษณะ และพฤติกรรมของหญิงคนรักมาสร้างเป็นตัว

ละครหญิง ในเรื่องผู้ชนะสิบทิศ และนอกจากนี้ คนรักของยาขอบยังมีส่วนสร้างกำลังใจ และเป็นแรงกระตุ้นให้ยาขอบเขียนผู้ชนะสิบทิศด้วย

ผู้อ่าน นอกจากคำชื่นชมแล้ว ผู้อ่านยังมีบทบาทสำคัญที่ทำให้ยาขอบต้องเปลี่ยนแนวเรื่องให้เป็นไปตามความต้องการของผู้อ่านได้

ความรู้เกี่ยวกับท่วงทำนองแต่งและกลวิธีเสนอเรื่อง

1. ความรู้เกี่ยวกับท่วงทำนองแต่ง คำว่าท่วงทำนองแต่งนี้ เดิมใช้ในภาษาไทยว่า เปียก คารม หรือสำนวนโวหาร ต่อมาผู้มีความรู้ทางวรรณคดีหลายท่านได้บัญญัติคำขึ้นใช้ใหม่ โดยเทียบกับคำว่า style ในภาษาอังกฤษ คำนี้จึงมีผู้ใช้ต่างกันไปบ้าง เช่น ทำนองเขียน ท่วงทำนองประพันธ์ ท่าทีที่แสดง ท่วงทำนองแต่ง สำนวน

ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้ให้ความหมาย และแนวในการศึกษาท่วงทำนองแต่งไว้หลายประการ ซึ่งสรุปได้ คือ

ความหมาย ท่วงทำนองแต่งหมายถึง การแสดงออกในการประพันธ์อันเป็นลักษณะเฉพาะตัวของนักเขียนแต่ละคน เช่น การใช้ถ้อยคำ การใช้ประโยค การใช้สำนวนโวหาร และการบรรยายความ

แนวในการศึกษาท่วงทำนองแต่ง การศึกษาท่วงทำนองแต่งโดยทั่วไปจะเน้นในเรื่อง การใช้คำ การใช้ประโยค การบรรยายและพรรณนาความ การเสนอภาพพจน์ การใช้จังหวะคำ ตลอดจนการพิจารณาทางเสียงของผู้แต่ง

จากการศึกษาเรื่องท่วงทำนองแต่ง พบว่า ท่วงทำนองแต่งของนักเขียนแต่ละคน จะแสดงปรัชญาและแนวนิยมในการเขียนผลงานของตนได้ จึงได้สรุปแนวในการศึกษาเรื่องท่วงทำนองแต่งไว้ 2 ลักษณะ คือ ท่วงทำนองแต่งด้านภาษา และท่วงทำนองแต่งที่แสดงปรัชญาและแนวนิยมในการแต่ง

2. ความรู้เกี่ยวกับกลวิธีเสนอเรื่อง

ความหมาย ในการศึกษาวรรณคดี คำว่า กลวิธี กลวิธีในการแต่ง และ

กลวิธีเสนอเรื่อง มีความหมายไปในแนวเดียวกัน คือ หมายถึง วิธีการอันมีชั้นเชิงที่นักเขียนแต่ละคนนำมาใช้ในการสร้างงานประพันธ์ของตนให้มีคุณค่า เป็นที่น่าสนใจ และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นกว่าการบอกเล่าตามธรรมดา ได้แก่ กลวิธีในการดำเนินเรื่อง การสร้างตัวละคร บทสนทนา และฉาก

แนวทางการศึกษากลวิธีเสนอเรื่อง ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้ให้ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาองค์ประกอบของนวนิยาย และกลวิธีเสนอเรื่องไว้หลายแนว แต่มีแนวร่วมสำคัญที่สรุปได้ คือ ศึกษาโครงเรื่อง และเหตุการณ์ในเรื่อง แก่นเรื่อง ฉาก ตัวละคร บทสนทนา การเลือกผู้เล่าเรื่อง การเปิดเรื่อง การดำเนินเรื่อง การปิดเรื่อง และการสร้างความสนใจใคร่รู้เป็นต้น

ในการศึกษาเรื่องกลวิธีเสนอเรื่องของนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ผู้เขียนได้ประมวลความรู้จากเอกสารของผู้ทรงคุณวุฒิแล้วสรุปเป็นแนวในการศึกษากลวิธีเสนอเรื่องได้ดังนี้ คือ ศึกษาในด้านเนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา และฉาก

ท่วงทำนองและกลวิธีเสนอเรื่องของนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

1. ท่วงทำนองและ

1.1 ท่วงทำนองและคำภาษา ยาชอบเป็นนักประพันธ์ที่ละเอียดลออ มีความประณีตในการใช้ถ้อยคำภาษาเป็นอย่างยิ่ง ภาษาที่ยาชอบใช้ในงานประพันธ์จึงมีความไพเราะสละสลวยและราบรื่นเสมอ

การศึกษาท่วงทำนองและคำภาษาใน ผู้ชนะสิบทิศ สรุปได้ คือ

1.1.1 การใช้คำ ยาชอบเลือกเสียงและความหมายของคำให้มีความไพเราะสละสลวย ลึกซึ้ง คมคาย และเหมาะสมกับเนื้อเรื่องได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้พิจารณาได้จากหัวข้อที่ศึกษา คือ

การเลือกเสียงของคำ ยาชอบนิยมใช้การเล่นเสียงสัมผัส การเล่นคำ การใช้กลุ่มคำ การใช้คำซ้อน การใช้คำซ้ำ การหลาดคำ และการใช้คำกระชับ การใช้คำที่เหมาะสมกับเนื้อเรื่องและตัวละคร ยาชอบสรรคำเก่า

หลายชนิด เช่น คำสรรพนาม คำบุรพบท คำสันธาน คำกริยา และคำวิเศษณ์ มาใช้ใน ผู้ชนะสิบทิศ เพื่อให้มีความสมจริง และเหมาะสมกับบรรยากาศของเรื่องในฐานะเป็นนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ และนอกจากนี้ยังใช้คำง่ายและคำที่สูงส่งเพื่อให้เหมาะสมกับฐานะของตัวละครในเรื่องอีกด้วย

การใช้คำที่ทำให้เกิดความรู้สึก คำที่ยาชอบสรรใช้จะมีพลังทำให้เกิดความรู้สึกได้เป็นอย่างดี การใช้คำที่ทำให้เกิดความรู้สึกในเชิงปลอบประโลม แสดงความอ่อนโยนหรือวิงวอนออกค่อน อันเป็นท่วงทำนองแห่งเฉพาะตัวของยาชอบเองด้วย

การใช้คำที่ทำให้เกิดจินตภาพ ยาชอบสามารถสรรคำใช้เพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นภาพจากถ้อยคำด้วยใจคิดและความรู้สึกของตนเองอย่างชัดเจนทั้งในด้าน จินตภาพทางการเห็น ทางการได้ยิน ทางการสัมผัส ทางการได้กลิ่น ทางการลิ้มรส ทางการเคลื่อนไหว และทางความรู้สึก

การใช้คำที่ทำให้เกิดความประทับใจ ยาชอบจะสรรคำใช้เพื่อให้สะดุดใจและกระพืออารมณ์ของผู้อ่านเสมอ และผลจากการสรรคำนี้ย่อมมีส่วนช่วยให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกประทับใจในการใช้ถ้อยคำของยาชอบได้เป็นอย่างดี การใช้คำที่ทำให้เกิดความประทับใจนี้สรุป ลักษณะได้ คือ ยาชอบนิยมใช้คำผสมที่มีพลังคำความหมายใช้คำที่มีความหมายเป็นนัยประหวัด และใช้คำที่มีลักษณะขัดแย้งกัน

1.1.2 การใช้ประโยค ในการบรรยายความ พรรณนาความ และในบทสนทนา ยาชอบนิยมใช้ประโยคยาวเป็นส่วนใหญ่ และสลับด้วยประโยคสั้นในบางโอกาส ประโยคยาวที่ยาชอบนิยมใช้ คือ ประโยคยาวแบบโวหาร และประโยคยาวขึ้นประโยคทั้ง 2 แบบนี้ ยาชอบมีท่วงทำนองการใช้ที่มีลักษณะเด่นเฉพาะตัว คือ ประโยคยาวแบบโวหาร จะมีลักษณะเป็นประโยครวมเนื้อความ ประโยคทวีความ ประโยคที่พูดให้มีความ และประโยคที่มีการสรุปความ ประโยคยาวขึ้น ยาชอบใช้ในลักษณะที่มีการขนานความ ซักความ และสร้างความสมดุลในเนื้อความ ส่วนประโยคสั้นหรือเอกัตถ์ประโยค ยาชอบใช้ในการบรรยายความ และในบทสนทนาได้อย่างเหมาะสมกับที่เป็นวรรณกรรมประเภทเรื่องเล่า—และใช้แตกต่างไปจากประโยคทั้ง 2 แบบข้างต้น คือใช้ในการเล่าเรื่องเพื่อบอกกิริยาอาการที่รวดเร็วและทันท่วงทีของตัวละคร และใช้

ในบทสนทนาของตัวละครที่ขาชอบบวกลักษณะนิสัยได้เป็นบุคคลที่ไม่ซ้ำเจจ

1.1.3 การใช้โวหารและการบรรยายความ

การใช้โวหาร ในผู้ชนะสิบทิศ ขาชอบสามารถใช้โวหารทั้ง 2 ลักษณะ คือ การสร้างภาพในจิตหรือจินตภาพ และการสร้างภาพพจน์ได้อย่างแจ่มชัดและมีประสิทธิภาพ ในด้านความเข้าใจและความรู้สึกของผู้อ่าน โดยเฉพาะการสร้างภาพพจน์ ซึ่งขาชอบมีวิธีการสร้างหลายแบบ คือ การเปรียบเทียบหรืออุปมาอุปไมย การกล่าวเกินจริง การใช้สัญลักษณ์หรือสิ่งแทน การใช้คำถามที่รู้คำตอบคืออยู่แล้วและไม่ต้องการคำตอบอีก การกล่าวแย้งกล่าวประชดการกล่าวคำน้อยแต่กินใจความกว้าง การใช้บุคลาธิษฐาน การกล่าวให้ความและการยกเรื่องราวประกอบ วิธีการเหล่านี้ช่วยให้เกิดผลในด้านความเข้าใจและความรู้สึกของผู้อ่าน ตลอดจนช่วยให้ภาษาในผู้ชนะสิบทิศ มีความไพเราะสละสลวยและคมคายยิ่งขึ้นด้วย

การบรรยายความ ขาชอบใช้การบรรยายความหลายลักษณะ คือ บรรยายฉาก บรรยายเหตุการณ์ในเรื่อง บรรยายลักษณะและนิสัยตัวละคร ตลอดจนบรรยายความในใจและพฤติกรรมของตัวละคร สำหรับด้านการใช้ภาษาในการบรรยายความนั้น ขาชอบนิยมใช้ภาษาง่าย ๆ ที่มีความไพเราะสละสลวยชวนอ่าน และในบางครั้งก็ใช้โวหารเปรียบเทียบประกอบการบรรยายความเพื่อช่วยให้เนื้อความแจ่มชัดและช่วยให้ภาษาไพเราะสละสลวยยิ่งขึ้นด้วย

1.2 ท่วงทำนองแต่งที่แสดงปรัชญาและแนวนิยมในเชิงศิลปะการแต่ง

ขาชอบมีท่วงทำนองแต่งที่แสดงปรัชญาชีวิตของขาชอบเองหลายประการ ซึ่งปรัชญาที่พบในผู้ชนะสิบทิศนี้ล้วนเป็นปรัชญาชีวิตที่สูงส่งวิจิตรพิสดาร ทั้งในด้านความรักและการดำเนินชีวิต ซึ่งยากที่บุคคลโดยทั่วไปจะมีจะเป็นไถ่อย่างพร้อมมูลในชีวิตจริง

ในการแต่งผู้ชนะสิบทิศ ขาชอบเลือกใช้ปรัชญาหรือแนวนิยมทางศิลปะการแต่งให้สอดคล้องกับปรัชญาชีวิตของตนได้เป็นอย่างดี คือ ใช้แนวนิยมแบบโรแมนติกิซึม เพื่อที่จะได้มีโอกาสสร้างบุคคลตามความมุ่งหวังให้สมบูรณ์แบบ และจะได้มีโอกาสจินตนาการเนื้อเรื่องและเหตุการณ์ในเรื่องให้สอดคล้องสัมพันธ์กันและเป็นไปตามปรัชญาชีวิตของขาชอบ โดยไม่ต้องคำนึงถึงเหตุผลข้อเท็จจริง และคำนึงแต่อย่างใด

2. กลวิธีเสนอเรื่อง

ในผู้ชนะสิบทิศ ยาชอบใช้กลวิธีในการเสนอเรื่องหลายประการ ซึ่งสรุปกล่าวได้ 3 ประการ คือ กลวิธีเกี่ยวกับ

2.1 เนื้อเรื่อง และการดำเนินเรื่อง

แก่นเรื่อง คือการแสดงวีรกรรมก้านการเป็นนักรบและพฤติกรรมด้านความรักของชายสามมีชัยคนหนึ่งซึ่งต่อมาได้ดำรงอิสริยยศเป็นมหาราชพระองค์หนึ่งในจำนวน 3 พระองค์ ของพม่า

เนื้อเรื่อง และการดำเนินเรื่อง ยาชอบเปิดเรื่องด้วยการบรรยายความอย่างจริงจังสร้างความสมจริงในฐานะเป็นเรื่องพงศาวดาร และนำตัวละครเข้ามามีบทบาทในเรื่องอย่างมีจังหวะค่อยเป็นค่อยไป เนื้อเรื่องในตอนต้นค่อยดำเนินไปอย่างราบเรียบ แล้วจึงพัฒนาเรื่องให้ทวีความเข้มข้น และเร้าใจผู้อ่านด้วยกลวิธีหลากหลายวิธี เช่น การสร้างปัญหา ทวีปัญหาและความขัดแย้งยิ่งใหญ่อัน มีการขยายตัวคลี่คลายปัญหาเข้าสู่จุดจบ อย่างสอดคล้องและสัมพันธ์กันตลอดเรื่อง สำหรับกลวิธีในการปิดเรื่องนั้น แม้ยาชอบจะเขียนผู้ชนะสิบทิศไม่จบอย่างสมบูรณ์ แต่เมื่อพิจารณาจากตอนสรุปเรื่อง ที่ สันต์ เทวรักษ์ เขียนไว้แล้ว สรุปได้ว่า ยาชอบ ต้องการให้ ผู้ชนะสิบทิศ จบลงแบบสุชานุกรรม

กลวิธีเกี่ยวกับเนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่อง นอกจากที่กล่าวแล้วยังพบว่า ยาชอบมีวิธีการเสริมเนื้อเรื่องให้น่าสนใจยิ่งขึ้นด้วยกลวิธีสำคัญ ๆ อีกหลายวิธี เช่น การเลือกผู้เล่าเรื่อง การเล่าย้อนหลัง การสร้างความสนใจใคร่รู้เรื่องต่อไป และการสร้างโครงเรื่องย่อย เป็นต้น

2.2 ตัวละครและบทสนทนา

ตัวละคร ยาชอบเสนอลักษณะและนิสัยตัวละครด้วยวิธีการสำคัญ 3 ประการ คือ เสนอลักษณะและนิสัยตัวละครโดยผู้แต่งบรรยายเอง โดยอาศัยบทสนทนาของตัวละคร และโดยอาศัยพฤติกรรมของตัวละคร เมื่อได้พิจารณาลักษณะนิสัยของตัวละครจากวิธีการข้างต้นแล้ว พบว่าตัวละครในเรื่องผู้ชนะสิบทิศมี 2 ลักษณะ คือ ประเภทหลายลักษณะ และประเภทน้อยลักษณะ ตัวละครส่วนใหญ่เป็นตัวละครประเภทหลายลักษณะ

ซึ่งมีนิสัยเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและเหตุการณ์ในเรื่องอย่างสมเหตุสมผล ทำให้ตัวละครนั้น ๆ มีชีวิตจิตใจ และมีความสมจริงตามสภาพของบุคคล อีกทั้งช่วยให้เนื้อเรื่องทวีความเข้มข้น และสลับซับซ้อนยิ่งขึ้นด้วย สำหรับตัวละครประเภทน้อยลักษณะ ยาจอบสร้างขึ้นเพื่อให้สะดวกในการควบคุมลักษณะนิสัยตัวละครให้เกิดประโยชน์ในการสัมพันธ์เหตุการณ์เนื้อเรื่อง ตัวละคร ตลอดจนเพื่อความสะดวกในการดำเนินเรื่อง,

การสร้างตัวละคร ในผู้ชนะสิบทิศ ยาจอบให้ความสำคัญแก่ตัวละครยิ่งกว่าโครงเรื่อง ตัวละครเป็นศูนย์กลางของเรื่อง และเนื้อเรื่องดำเนินไปตามลักษณะนิสัยของตัวละคร การสร้างตัวละครนี้ นอกจากยาจอบจะให้ความสำคัญแก่ตัวละครเป็นอย่างดีแล้ว ยังได้สร้างตัวละครให้มีความสมจริงตามเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ คือ นำลักษณะนิสัยของบุคคลจริง ๆ ในประวัติศาสตร์มาสร้างเป็นลักษณะนิสัยของตัวละครในเรื่อง และมีความสมจริงตามลักษณะของบุคคลทั่วไป โดยสร้างให้ตัวละครมีชีวิตจิตใจด้วยวิธีการหลายวิธี เช่น ให้มีความคิดและเหตุผลของตนเอง มีความฉลาดและไหวพริบสมกับภูมิหลังของตัวละคร มีความซื่อสัตย์ในจิตใจ และมีความต้องการอย่างมนุษย์จริงเป็นต้น นอกจากนี้ยังสร้างตัวละครให้มีความสมจริงโดยการให้ตัวละครมีการคงลักษณะนิสัยและเปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัยอย่างสมเหตุสมผลอีกด้วย,

บทสนทนา บทสนทนาในผู้ชนะสิบทิศ ส่วนใหญ่จะเป็นบทสนทนาที่มีขนาดยาว ซึ่งยาจอบนิยมใช้ด้วยจุดมุ่งหมายสำคัญ ๆ คือ ใช้บทสนทนาในการดำเนินเรื่อง ใช้บทสนทนาเพื่อช่วยให้รู้จักตัวละคร ใช้บทสนทนาเพื่อช่วยให้มีวิธีการดำเนินเรื่องไม่ซ้ำซาก และใช้บทสนทนาเพื่อช่วยให้งานประพันธ์มีชีวิตชีวาน่าสนใจ สำหรับการใช้บทสนทนาเพื่อช่วยให้งานประพันธ์มีชีวิตชีวาน่าสนใจนี้ ยาจอบมีวิธีการผูกมัดจิตใจผู้อ่านด้วยกลวิธีต่าง ๆ หลายประการ เช่น ใช้บทสนทนาที่คมคาย แฝงด้วยคติ และให้ข้อคิด ใช้บทสนทนาที่แสดงอารมณ์ของตัวละครอย่างสมจริง และใช้บทสนทนาที่มีลักษณะชักนำหรือจูงใจให้ผู้อ่านและผู้ฟังมีความเห็นคล้อยตามได้ เป็นต้น

2.3 ฉาก : เวลาและสถานที่ ยาจอบสร้างฉากในผู้ชนะสิบทิศโดยคำนึงถึงความสมจริงทั้งในด้านการเวลาและสถานที่ที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้นเป็นสำคัญ จึงทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกว่าเรื่องผู้ชนะสิบทิศ เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริงในอดีต

การสร้างฉากในผู้ชนะสิบทิศ มีหลายลักษณะ คือ ฉากหนึ่ง ฉากที่ให้ความรู้สึกเกี่ยวกับการเคลื่อนไหว และฉากที่สอดคล้องกับเนื้อเรื่องและอารมณ์ของตัวละคร

สำหรับการใช้ฉาก ยามชอบใช้ฉาก 3 ลักษณะ คือ ใช้ฉากตามลำดับปฏิทิน ใช้ฉากย้อนหลัง และใช้ฉากหลายสถานที่บรรยายสลับกันไปมา

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษา และวิเคราะห์นวนิยายประเภทอิงประวัติศาสตร์จากผลงานของนักเขียนอื่น ๆ

2. ควรศึกษาอิทธิพลของ ยามชอบ ที่มีต่อนักเขียนสมัยหลัง โดยเฉพาะด้านสำนวนโวหาร

3. จากการศึกษาความรู้เรื่องท่วงทำนองแต่งและกลวิธีเสนอเรื่อง ผู้เขียนพบปัญหาเกี่ยวกับศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการศึกษาวรรณคดี คือ แม้ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านจะได้บัญญัติศัพท์เฉพาะทางวรรณคดีที่มีที่มาจากภาษาต่างประเทศไว้เป็นจำนวนมาก แต่ก็ไม่เพียงพอที่จะใช้ในการศึกษาวรรณคดีอย่างจริงจังและนอกจากนี้ยังมีปัญหาตามมาจากการบัญญัติศัพท์ของผู้ทรงคุณวุฒิอีกประการหนึ่งคือ ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้บัญญัติศัพท์ขึ้นใช้แตกต่างกันไปและให้นิยามความหมายที่แตกต่างกันไปด้วย จึงมีความเห็นว่าควรจะได้มีการสร้างคำหรือบัญญัติศัพท์เฉพาะทางวรรณคดีที่มีที่มาจากภาษาต่างประเทศให้มากขึ้นและให้นิยามความหมายชอบช่วยการศึกษาที่ตรงกันและแจ่มชัดพอควร เพื่อให้เกิดความสะดวกแก่ผู้สนใจศึกษาวรรณคดีโดยทั่วไป

မိတ္တူကူး

บรรณุกรม

กรรณิการ์ ถนิตเกษ วิเคราะห์เรื่องสั้นของยาขอบ ปริญญาโท กศ.ม.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2522, 343 หน้า อัดสำเนา
กรองภาษาและวรรณกรรม ประชุมบทความทางวิชาการ ชุมนุมวิชาการอักษรศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศรีเมืองการพิมพ์ 2516, 343 หน้า

กาญจนา นาคสกุล และคนอื่น ๆ การใช้ภาษา สำนักพิมพ์เคล็ดไทย 2517,
400 หน้า

กุลลดา มัลลิกะมาส วรรณคดีไทย โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2517,
207 หน้า

———— วรรณคดีวิจารณ์ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2522, 209 หน้า

เจือ สตะเวทิน การใช้ภาษาระดับปริญา สุทธิสารการพิมพ์ 2518, 167 หน้า

———— ประวัตินวนิยายไทย สุทธิสารการพิมพ์ 2517, 254 หน้า

———— "ภาควรรณคดี-นวนิยายและเรื่องสั้น" ใน ความบรรยายประกอบวิชาภาษาไทย
หน้า 69 - 71 หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู 2516 (เอกสารการนิเทศ
การศึกษา ฉบับที่ 148)

———— วรรณคดีวิจารณ์ สุทธิสารการพิมพ์ 2518, 178 หน้า

———— ศิลปะการประพันธ์ อักษรเจริญทัศน์ 2510, 321 หน้า

โชติ แพร่พันธุ์ ผู้ชนะสิบทิศ โดย ยาขอบ (นามแฝง) ฅงศึกษา 2520...8 เล่ม

———— รวมนิยายรักยาขอบ เล่ม 2 โดย ยาขอบ (นามแฝง) โรงพิมพ์อักษรบริการ
2501, 758 หน้า

———— รวมอนนิยายยาขอบ โดย ยาขอบ (นามแฝง) ฅงศึกษา 2515...2 เล่ม
ค้นย กักคี่สิทธีวิวัจนะ "ยาขอบภาพแห่งความทรงจำ" ชาวกรุง 26(6) : 124 -

131 มีนาคม 2520

ตุ้ย ชุมสาย, ม.ล. วรรณกรรมพิณิจเชิงจิตวิทยา ไทยวัฒนาพานิช 2516, 163 หน้า

เทียน เหลียวรักวงศ์ ผู้รวบรวม จดหมายรักในชีวิตจริงของยาขอบ แพร่พิทยา
2516, 526 หน้า

นพ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ปรากฏการณ์เรื่องนวนิยาย แพร่พิทยาอินเตอร์เนชั่นแนล
2517, 27 หน้า

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล. วิเคราะห์วรรณคดีไทย ไทยวัฒนาพานิช 2517,
266 หน้า

———— "หัวใจของวรรณคดีไทย" ใน วรรณไวทยากร หน้า 89 - 91
ไทยวัฒนาพานิช 2514

ประภาสศรี สรุทนต์ "บันทึกของหลานสาวยาขอบ" ฟ้าเมืองไทย 11(567): 31
มกราคม 2523

———— "บันทึกของหลานสาวยาขอบ" ฟ้าเมืองไทย 11(569): 25 กุมภาพันธ์
2523

———— "บันทึกของหลานสาวยาขอบ" ฟ้าเมืองไทย 11(570): 34 กุมภาพันธ์
2523

ประจวบ กาญจนสาธ ยาขอบลืบทศ ชีวิตและงานของโชติ แพร่พันธุ์ สากลการพิมพ์
2515, 246 หน้า

ประทีป วาทิกหินกร การใช้ภาษา โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2514, 103 หน้า

ประสิทธิ์ กาพย์กลอน การเขียนภาคปฏิบัติ ไทยวัฒนาพานิช 2518, 294 หน้า

ปราณี กุลละวณิชย์ "พลังของภาษาแหวกแนว" ใน ภาษาพิณิจ หน้า 44 - 51

พิมพ์เป็นที่ระลึกวันคล้ายวันเกิด ศาสตราจารย์ ดร.บรรจบ พันธุเมธา 9 เมษายน
2523 มปท.

เปลื้อง ณ นคร คำบรรยายวิชาการประพันธ์และหนังสือพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช 2514,
356 หน้า

———— ตำราเรียงความชั้นสูง ไทยวัฒนาพานิช 2512, 148 หน้า

ย่องพรรณ ลวนานนท์ ชีวประวัติและการประพันธ์คุณค่ายผลงานวรรณกรรมเรื่องสำคัญ ๆ
ของยาขอบ วิทยานิพนธ์ อ.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2520, 224 หน้า
อักษราเนา

พรพรรณ ธารานุมาศ สำนวนการเขียน โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์ 2518, 165 หน้า
 พรสุข บุญสุภา และรมณี เพชรคุปต์ นวนิยายอังกฤษและนวนิยายอเมริกัน โรงพิมพ์
 มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2518, 61 หน้า

มนุญศาสตร์, คณะ วรรณกรรมไทยปัจจุบัน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2516, 166 หน้า
ยาขอบอนุสรณ์ แพร่พิทยา 2504, 366 หน้า

แฉกราม มุณฑริก เอกสารประกอบการเรียนวิชาวรรณคดีอังกฤษ 2 : นวนิยายและ
เรื่องสั้น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร มปป. 68 หน้า

วิชัย ปลอดวัฒน์วิไชย "นกหลงรัง" ฟ้าเมืองไทย 11(259) : 15, 36, 40

พฤษภาคม 2522

———— "นกหลงรัง" ฟ้าเมืองไทย 11(258) : 15, 41, 42 เมษายน 2522

วิภา กงกะนันท์ วรรณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร 2521, 191 หน้า

วิทย์ ศิวะศรียานนท์ วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ แพร่พิทยา 2518, 284 หน้า

สิทธา พิณีจวบกุล และทิพย์สุเนตร นาคชน การอ่านและพิจารณาหนังสือ วัฒนาพานิช
 2520, 195 หน้า

สิทธา พิณีจวบกุล และคนอื่นๆ ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น
 กรมการปกครอง 2515, 566 หน้า

สุวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ การอ่านและการพิจารณาหนังสือ ไทยวัฒนาพานิช 2520, 119 หน้า

สุวิทย์ สังโยคะ และประทีป เหมือนนิล วรรณกรรมปัจจุบันและการสื่อสารมวลชน
 วิทยาลัยครูเทพสตรี 2518, 308 หน้า

อนุমানราชชน, พระยา การศึกษาวรรณคดีแห่งวรรณศิลป์ โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง)
 ราชบัณฑิตยสถาน 2507, 199 หน้า

- Abrams, M.H. A Glossary of Literary Term. 3 rd. ed., Bangkok, Thammasat University Press, 1975. 193 p.
- Danziger, Marlies k. and W. Stacy Johnson. An Introduction to Literary Criticism. Boston, D.C. Heath, 1961. 353 p.
- De Mordaunt, Walter J. A Writer's Guide to Literature. New York, Mc. Graw Hill, 1965. 397 p.
- Dickinson, Leon T. A Guide to Literary Study. New York, Holt, Rinehart and Winston, 1959. 90 p.
- Encyclopaedia Britannica. Chicago, Encyclopaedia Britannica, V. 21, 1972.
- Murry, J. Middleton. The Problem of Style. London, Richard Clay, 1967. 133 p.
- Perrine, Laurence. Sound and Sense. New York, Harcourt, Brace & World, 1969. 372 p.
- Webster's Thira New International Dictionary of the English Language Unabridged. Massachusetts, G. & C. Merriam, Springfield, 1965. 2662 p.